

Risale-i Nur'dan Kelimeler Cümleler

Alaaddin Başar

I

7.
BASKI

zafer
YAYINLARI

İMAN - TEVHİD - TESLİM – TEVEKKÜL

BÖLÜNMEZ BÜTÜN

“İman altı rüknünden çıkan öyle bir vahdanî hakikattır ki, tefrik kabul etmez.

Ve öyle bir küllîdir ki, tecezzi kaldırmaz. Ve öyle bir külldür ki kabil-i inkısam olmazlar.” —Asâ-yı Mûsa

İMAN KELİMESİ, imanın altı rüknünün tamamına inanma mânâsı taşır. Bu rükünlerin hepsine inanılması halinde ‘iman’ tahakkuk eder. Bu iman, ‘tefrik kabul etmez.’ Yani bir tek iman rüknüne bile iman edilmese o inanca iman denmez; batıl bir inanç denilir. O halde, iman “bir vahdanî hakikattir.”

İnsan varlığı beden ve ruhtan meydana geliyor. Beden birçok organlardan teşekkül etmiş bir ‘kül’dür. Bu ‘kül’ bazen parçalara ayrılır. Bir kaza sonunda kolunu yahut ayağını kaybeden insan, yine insandır. Ama ruh öyle değildir. Ruhtaki hisleri, duyguları ondan ayırmak mümkün olmaz.

Meselâ, görme sıfatına sahip olmayan bir ruh düşünemezsiniz. Hayat, irade, işitme, görme gibi sıfatlar da her insanın ruhunda vardır. Bedendeki bazı arızalarla bu sıfatların dış dünya ile ilgileri kesilebilir ve bir iş göremez hale gelebilirler; gözü olmayanın görmemesi, kulağı arızalı olanın işitmemesi gibi. Ancak, bu hal o sıfatların yok olması mânâsına gelmez. Nitekim, rüya âleminde o sağır insan da işitir, o kör adam da görür. Hem de uyanırken sadece karşısındaki arkadaşlarını gören insan, uykuya daldığında yüz sene önce yaşamış dedesini görebilir ve onunla sohbet edebilir.

Nur Külliyyatı’nda iman için ‘nur’ tabiri kullanılır.

“İman hem nurdur, hem kuvvettir.” — Sözler

Nurun bölünmezliği, ruhun bölünmezliğinden daha ileri seviyededir. Meselâ, sevaplar nurdurlar. Okuduğunuz otuz hatmi otuz sevdiğinize bağışlasanız, her birine bir cüz düşeceği gibi yanlış bir fikre kapılmazsınız. Bilirsiniz ki, nur bölünmez ve bu otuz hatimden hasıl olan tüm sevap, hiç bölünmeden, her sevdiğim zata aynen ulaşacaktır.

Bilindiği gibi, kül bölünür ama küllî bölünmez. Kül, bütün demektir, onun parçalara ayrılması mümkündür. Bir evin bölmeleri bir küllün cüzleridir. Gerektiğinde bu bölmelerden birini evden ayırabilirsiniz. Mesela

dört odalı evinizi üç odalı hale getirebilirsiniz. Ama, bazen, öyle “kül” olur ki, onu parçaladığınızda küllün tamamı ortadan kaybolabilir. Bir atomdaki protonların bir kısmını başka bir yere taşısanız artık o atomdan söz edilemez, ortaya bir başka atom çıkmış olur.

Bir kelime de öyle değil mi? Kelime, harflerden teşekkül etmiş bir küldür. Ama ondan bazı harfleri çıkardığınızda önceki kelimeden eser kalmaz; bir başka kelime ortaya çıkar. İşte Bediüzzaman Hazretleri imanın böyle bir küll olduğunu nazara veriyor. İman rükünlerinden birisine inanmayan bir insanın bu inancı, Kur’anî mânâda bir iman değildir. Kur’an dışı ayrı bir inançtır.

‘Küllî’ye gelince, o zaten bölünmez. Çünkü ‘küllî’, Üstadın tabiriyle, “teşahhusattan mücerret bir mahiyet”tir. Mücerretler ise bölünmezler; bölünen ancak müşahhastır. Mesela, yıldız dediğimiz zaman, gökyüzündeki bütün yıldızların cins ismini söylemiş oluruz. Bu isim, teşahhusattan mücerrettir. Yani, yıldız demekle belli bir gök cismini kast etmiş olmayız. Bir tek gök cismine yıldız denildiği gibi, bütün yıldızlara da aynı isim verilir. Yani bu ikincisinde yıldız mânâsı, parçalara bölünerek küçülmüş, kuvvetsiz kalmış değildir.

Nur Müellifi imanın da bir küllî gibi bölünemeyeceğini ifade ediyor.

Burada akla bir soru gelebilir: Aynı durum, İslâm’ın şartları için de geçerli değil midir? Bir insan İslâm’ın bazı şartlarını yerine getirse de bazılarını getirmese, İslâm dininden çıkar mı?

İslâm’ın beş rüknüne de iman etmek şarttır. Ama bu imanın amel âlemine aksetmesinde, bazı müminler ihmalkâr davranabiliyorlar. Meselâ, namaz kılmayan bir mümin, namazı tasdik ettiği ve o farzı yerine getirmemekle hata yaptığını bildiği sürece iman dairesinden çıkmaz. Çünkü, burada terk edilen, iman değil ameldir. Amelin terki ise mümini günahkâr yapar, fasık yapar, ama kâfir etmez.

Ehl-i sünnet itikadı böyledir. Bediüzzaman Hazretleri, ‘kebair’ yani büyük günah işlemenin insanı küfre götürmediği yolundaki ehl-i sünnet itikadını açıklarken şöyle buyurur:

“Kebairi işlemek, imansızlıktan gelmiyor, belki his ve hevesin ve vehmin galebesiyle akıl ve kalbin mağlubiyetinden ileri gelir.” — Lem’alar

TAHKİK ve TAKLİT

İMAN için “taklidî ve tahkikî iman” şeklinde bir sınıflandırma yapılır. Birincisinde görgü ve telkine dayalı ve taklit esası üzere kurulmuş bir iman; ikincisinde ise, kendi nefsinin ve bu âlem kitabını ilim ve hikmet nazarıyla tefekkür etmenin bir sonucu olarak kalpte hasıl olan ve hiçbir desise, vesvese yahut bâtil fikirle sarsılmayacak kadar kuvvetli bir iman söz konusu.

İmanı tahkiki olan bir insanın, tevhit inancı da hakikidir.

Tevhid-i âmî ve zahirîde ise, böyle bir ilim ve tahkik söz konusu değildir. Tevhit inancı bu seviyede kalan bir mü'min de birliğini kabul eder, ama bir müşriki tevhide davet konusunda söyleyecek fazla bir sözü de yoktur.

Nur Külliyyatı'nda, “İman hem nurdur, hem kuvvettir” (Sözler) buyrulur.

Nur zulmetin zıddıdır. Genellikle, nur denilince hayâlimizde parlak bir ışık, zulmet denilince de koyu bir karanlık canlanır. Bu mânâ yanlış değil, ama eksik. Madde âlemini aydınlatan ışığa “nur” ve bu âlemi seyretmemize engel olan karanlığa “zulmet” dediğimiz gibi, mânâ âleminin de nur ve zulmetlerini aynı şekilde değerlendirebiliriz. O âlemi de aydınlatan nurlar ve gizleyen zulmetler var.

İman bir nurdur; göz nuru insanı madde âlemiyle buluşturduğu gibi, iman nuru da insan kalbini iman hakikatlerine muhatap kılar.

Kör bir insan, göz nurundan mahrumdur; eşyaya bakar ama bir şey göremez. İmansız bir insan da küfür karanlığındadır, kâinatı seyreder, ama onun yaratıcısını bilemez.

Cehalet de ayrı bir körlük, ayrı bir zulmettir. Câhil insan, gözü önüne konulan ilmî bir eserin sadece maddesini görür, O'nun içindeki mânâyı nüfuz edemez. İlim ise nurdur, insanı o eserdeki hikmetlerle tanıştırır.

Cenâb-ı Hakk'ın bir ismi Nur olduğu gibi bütün isimleri de nuranîdir. Her birinden, farklı güzellikler, değişik inayetler ve merhametler tezahür eder.

Vücut (varlık) nur, adem (yokluk) ise zulmettir. Her bir ilâhî isim, varlık âleminin bir bölümünü, bir şubesini aydınlatır; insanların, meleklerin ve cinlerin tefekkürüne yahut istifadesine sunar.

Hâlık isminin tecellisiyle varlığa ayak basan her mahluk, yokluk zulmetinden kurtulmuş, vücut nuruna kavuşmuş olur.

Hayat sahibi olmak vücuttur, olmamak ise adem. O hâlde bir varlıkta “Muhyî” isminin tecellisiyle hayat nuru parlar.

Adalet nurdur, zulüm ise zulmet. Âdil isminin tecellisiyle zulümler ortadan kalkar, hikmet ve rahmet nurları her tarafı kaplar.

Zâlim insanlarda merhametten bir ışıık huzmesi bile göremezsiniz. Ruhları karanlıktır; o ruhlarda inayet, ihsan, ikram gibi faziletleri bulamazsınız. İşte, Kahhar isminin tecellisiyle bu zâlim insanlar cezalandırılırlar; adalet nuru böylece parlar ve zulmün zulmeti de yok olur gider.

Bediüzzaman Hazretleri, cehennemi anlatırken onun önemli bir vazifesinin de “âlem-i vücut kâinatını âlem-i adem pisliklerinden temizlemek” olduğunu ifade eder. Cehennemi inkâr eden bir kâfir cehennemde yandığında küfürden temizlenir. Artık o, cehenneme yakînen iman etmiştir. Ama bu geç kalmış iman, onu cennete götürmeye yetmeyecektir.

Bir şekle sahip olmak vücuttur, sahip olmamak ise adem. Musavvir isminin tecellisiyle şekiller âlemi varlık sahasında boy gösterir.

Hikmet de bir nurdur; abesiyet, yâni faydasız ve mânâsız olmak ise zulmet. Her ilâhî eser, Hakîm ismine mazhardır ve abesiyetten uzaktır.

Diğer ilâhî isimleri de aynı şekilde düşündüğümüzde her birinin tecellisinden ayrı bir nur doğduğunu ve tecelli etmemesinin de ayrı bir zulmet olduğunu görürüz.

İşte bütün isimleri ve sıfatları nuranî olan Allah’a iman etmek de ayrı bir nurdur. İnsan bu nur ile, küfür zulmetinden kurtulur. Kendi varlığını ve çevresindeki eşyayı ilâhî isimlerin tecellileri olarak görür. Onun için artık her taraf nur ile doludur. Her mahluk bir tefekkür hazinesi, her nimet bir şükür davetçisidir.

Kalbi imanla nurlanan bu bahtiyar insanın bütün his dünyası da, Kur’ân ahlâkıyla nurlanır. Güzel ahlâkın her bir şubesinden ayrı bir nur alır, ayrı bir zevk duyar.

İmanın diğer rükünleri de insan için ayrı birer nurdur ve her biri bir başka zulmeti ortadan kaldırmaktadır:

Âhirete iman ile istikbal nurlanır; kabir “âlem-i nura açılan bir kapı” olarak görülmeye başlar. Bir dakika sonrası hakkında hiçbir bilgisi olmayan insan, bu iman sayesinde kabri görür, mahşeri görür, cennet ve cehennemi görür; küfür zulmetinin doğurduğu ruhî sıkıntılar onun ruh dünyasına yanaşamazlar. Ufku genişlendikçe genişlenir; huzuru arttıkça artar.

“Fikrin sönük ise Kur’ân’ın güneşi altına gir. İmanın nuriyle bak ki, yıldız böceği olan fikrin yerine herbir âyet-i Kur’ân birer yıldız misüllü sana ışık verir.” — Sözler

Kadere iman ile, hâdiseler nurlanır. Mü’min, kahrı da lütfu da birer imtihan sorusu olarak değerlendirir ve her ikisinde de kendisinden beklenen kulluk tavrını en güzel biçimde ortaya koymaya çalışır. “Kadere iman eden kederden emin olur” sırrı onda tahakkuk eder. Artık onun kalp dünyası daima aydın ve ruh iklimi her zaman sakindir.

“Kar kış demez, irkilmez, üzülmez, acı duymaz,
Mevsim bütün ömrünce ılık gölgeli bir yaz.” — Ali Ulvî Kurucu

İnsan, peygamberlere ve kitaplara iman etmekle, rehbersizlik zulmetinden kurtulduğu gibi, meleklerle imanla da yalnızlık zindanından halâs olur.

İman nur olduğu gibi kuvvettir de.

Kör insan, yürüme gücünü de büyük ölçüde kaybeder, rahatlıkla yol alamaz. Adımları endişe yüklüdür; sür’at yapamaz.

Bilgisiz insan da bir eseri anlamaya güç yetiremez. Çünkü, ilim nurundan mahrumdur.

Görme ve bilme, hem nur, hem kuvvet oldukları gibi, iman da eşsiz bir nurdur ve en büyük bir kuvvettir.

“Sultan-ı Ezelî’ye iman ile intisab eden ve amel-i salih ile itaat eden bir insan” (Sözler) artık hiçbir şeyden çekinmez ve korkmaz. Semâvat ve arzı ve onlardaki bütün mahlukatı Rabbinin askerleri bilir; o âciz ve mahkûm varlıkların korkusu kalbinde yer tutamaz. O’nun korkusu da, sevgisi de Sultan-ı Ezelî içindir.

TAHKİK ve TAKLİT-2

HİSSETME, anlama ve iman... İnsan ruhuna ulviyet kazandıran üç ayrı hâdise. Hissetme, meselâ görme ile anlama arasında bir yönüyle benzerlik var. İkisinde de kavrama, içine alma, her yönüyle ihata etme, kaplama vardır. İnsan bir çiçeğe baktı mı, onun görüntüsü bütünüyle gözde teşekkül eder; âyineye akseden resim gibi. Ve insan, bir meseleyi anladı mı artık onun her tarafı o şahsın ilmindedir, tıpkı bir görüntü gibi... Ama, iman öyle değil. İmanda kavrama yoktur, anlama yoktur; tasdik vardır, hayret vardır, vecd vardır, muhabbet ve havf vardır...

Göz, Allah'ın eserlerinde dolaşır, akıl onlardaki hikmetleri anlamaya çalışır. Kalp ise o eserlerdeki kemâle hayran olur, cemâle meftun olur. Ve onların yaratıcısına ve O'nun sonsuz sıfatlarına iman eder. Ama bunları ne görür, ne anlar, ne de kavrar. Onları görülmez olarak bilir, anlaşılmaz olarak anlar.

Göz, bir bakıma şu sonsuz kâinatın küçük bir bölümünü görebildiği gibi, akıl da ondaki sonsuz ilim ve hikmetten çok az bir kısmını anlıyor. İnsan kalbi koltuk değneğiyle yürür gibi, hakikata doğru birkaç adım attıktan sonra, Rabbinin lütfunu gözlemeye başlar. Kalbin hâl diliyle ettiği bu dua sonunda, ona iman ihsan edilir.

Güneşe karşı tutulan bir milimetrelilik bir aynada, bir anda, yüzellimilyon kilometreye yakın bir mesafe meydana geldiği gibi, iman ile Rabbine teveccüh eden bir kalpte de sonsuz bir muhabbet ve hayret hâsıl olur. Artık onun mârifeti, duyu organlarının ve aklın sahasını çok gerilerde bırakmıştır.

Daha önce sadece maddeyi gören insan, imana kavuşunca meleklerle buluşur, ruh âlemi onlarla şenlenir, coşar. Daha önce komşu kasabayı görmeyen insan, şimdi cennette dolaşmaktadır. Bunlardan daha önemlisi, artık o, kendisini kimin yaptığını, yarattığını bilmektedir. Bunun kalpte hâsıl ettiği huzur ise tarife sığmaz.

Bir göz doktoru, gözü bilmenin verdiği avantajla, bu bilgiden mahrum olanlara tepeden bakar. Göz, Allah'ın sonsuz eserlerinden bir tek eser. Allah'ın bir tek eserini başkalarından daha iyi bilmek insanı bu kadar yükseltiyor. Bir mü'min bütün bu eserlerin sahibine, yaratıcısına inanır.

Onun varlığını bilir; sıfatlarının sonsuz olduğunu, kemâlinin idrak edilemez derecede yüce olduğunu bilir. Böyle bir kulun, inanmayan insandan üstünlüğü artık rakamlara sığmaz. Ama, o bu yüksekliğine rağmen mütevazidir. İnanmayanları da kendi ulaştığı noktaya getirmek ister.

“Şefkat dahi aşk gibi, belki daha keskin ve daha geniş bir tariktir ki, Rahîm ismine îsal eder.” — Sözlər

GAYBA İMAN

Gayb: “Gizli olan, görünmeyen”

KUR’AN-I KERİM muttakilerden, yâni takva sahibi mü’minlerden bahsederken onların en büyük özelliği olarak “gayba imanlarını” gösterir. “O muttakiler ki gayba iman ederler” mealindeki âyet-i kerimeyi tefsir eden büyük âlimlerimiz, gayba imana iki şekilde mânâ verirler. Birincisi, “onlar gayba iman ederler; yâni görmedikleri halde, aklen ve naklen istidlâlde bulunarak, yâni delillere dayanarak iman ederler.” Diğerisi ise, “onlar gıyaben dahi iman ederler; yâni münafıklar gibi sadece mü’minler arasında değil, gıyaben de Allah’a ve Resulüne (a.s.m.) iman ederler.”

Gayb iki ayrı mânâyâ gelir: Birincisi, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz, yalnız Cenâb-ı Hakk’ın malûmu olan haller, hâdiseler, âlemlerdir ki, bunlar imana konu değildirler. İman bu gayb için değil, Kur’an-ı Azîmüştân’ın haber verdiği ve Peygamber-i Zîşanın (a.s.m.) izah ettiği ve varlığına aklın birtakım deliller getirebildiği gayb için sözkonusudur.

“Bizce gayb, görülemeyen değil, görülmeyen demektir. Biz delilsiz olan gayba değil, delili olan gayb-ı mâkule iman ediyoruz.” — Hak Dini Kur’an Dili

“Gayba iman” denilince akla ilk gelen, Allah’a ve diğer iman rükünlerine imandır. Bunlar hep gaybdır. İlk bakışta insanın aklına Peygamberlere (a.s.) iman, gayba iman olmadığı gibi bir fikir gelebilir. Ama, biraz düşünüldüğünde anlaşılır ki, Peygamberlerin (a.s.) gayb olmayan, görülen cihetleri kulluklarıdır. O kulluk üzerine kurulmuş kudî peygamberlik görevi ise gaybdır. Böyle olmasaydı, onlarla aynı zamanda yaşayan ve kendileriyle görüşen bütün insanlar mü’min olurlardı. Kitaplara iman da böyle...

İnanmada ilk adım kalben tasdik. Bu tasdikin başlangıcı da anlama. Beş duyu anlamaya, anlama da inanmaya yardımcı. Sadece beş duyunun sınırları içinde dolaşan, onları aşamayan insanlar, hükmen hayvanlıktan

kurtulmuş değillerdir. His ile bilme, hayvanların sahası; hissini akla hizmet ettirip anlama, kavrama ve nihayet inanma ise insanın vazifesi.

İnsan bir meyve ağacını seyretmekte hayvanla müşterektir. Yanında gezdirdiğı köpeğı de o vazifeyi yerine getirebilmektedir. O ağacın içinde harika bir fabrikanın çalıştığını, yapraklarında fotosentez olayının cereyan ettiğini, o meyvelerin bütün bir ağaçtan, hatta topyekûn kâinattan, süzülerek meydana geldiğini ise ancak o insan kavrayabilir. Köpeğı, bu mânâlardan pek çok uzaktır.

O ağacı, şuursuz kâinattan hikmetle süzölmüş İlâhî bir sofraya, meyveleri ise o sert sofradan lütuf ve keremle çıkarılan birer Rabbanî ihsan olarak değerlendiren ve sofranın arkasında rahmet ve merhameti seyredip Hâlıkına şükreden bir mü'min ile önceki adam arasındaki mesafe, hayvanla insan arasındaki mesafeden çok daha fazladır. Onun için, mutlak mânâda “insan” denilince, gayba iman eden “mü'min” hatıra gelmelidir.

“Nimet içinde in'am görünür; Rahman'ın iltifatı hissedilir. Nimetten in'ama geçsen Mün'im'i bulursun.” — Sözler

İşte, o gayba inananlardır ki, nimette boğulmaz, Mün'imi, yâni o nimeti ihsan edeni tanırlar. Esere saplanıp kalmaz, müessiri, Hâlık'ı tanırlar ve bilirler. Gayba inanmayanlar ise, sofranın tabakları, kitabın yaprakları, yahut fabrikanın bölmeleri arasında dolaşıp duran bir böcek gibi, bu âlem ve içindekilerden, hakiki mânâda, istifade edemez, hayatlarını zâyî eder giderler.

Kur'an-ı Kerim nice âyet-i kerimelerinde insana “mahsusât” denilen hisler dünyasında boğulmamasını, ondan “makulât” yâni, hikmetler âlemine nazar etmesini ders verir. Sadece bir misâl:

Ğaşıye sûresinde insanoğlundan, devenin yaratılışına, semaya, dağlara ve arza bakması isteniyor. Elbette ki ne hayvan, ne de münkir gibi değil, bir mü'min olarak.

“Bu insanlar, devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yerin nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı!” — Ğaşıye Sûresi, 17-20

Âyetlerin engin mânâlarını âlimlerimizin güzide tefsirlerine havale ederek, ben tefekkürümüze sunulan bu varlıklar arasındaki şekil

benzerliğine kısaca işaret edip geçeceğim.

Devenin hörgücünü, onun beli üzerinde yükselten kim ise, arzın belinde dağları birer hörgüç gibi yükselten de O. Gökkubbe de tümüyle bir hörgücü andırmakta. Gayb âlemimizin mâzi ve müstakbel denilen iki sahası arasında yükselen bir hörgüç...

Âyette, insanın nazarı önce deveye, sonra semaya, daha sonra dağlara ve en sonunda da arza çekiliyor. Bu sıralama, bana göre, apayrı bir belâğat mûcizesi... İnsan gözünden deve hörgücüne, ondan semaya hayâlen bir hat çekiniz; daha sonra o hattı dağa indiriniz ve dağdan da yere birleştiriniz. Karşınıza bir başka hörgüç veya bir ayrı şekil çıkacaktır.

Neml sûresinde:

“Dağları yerinde donmuş gibi durur görürsün, oysa onlar bulutlar gibi geçerler.” buyuruluyor (Âyet, 88).

Hörgücün hareketi, devenin yürümesi demek olacağından, bu âyet dünyanın sabit olmayıp hareket hâlinde bulunduğunu 1400 sene önce haber vermiş oluyor.

Bu âyet-i kerimeler gibi nice âyetler, insana eserden müessire, yâni eserin yapıcısına geçmeyi, nefsin ve âlemi hikmetle ve ibretle tefekkür etmeyi öğretiyor. Kur'an'dan bu dersi alan muttakiler gayba inanırlar. Ne gafil bir bedevi gibi deveyi hakkıyla seyretmeden ölürler, ne de inançsız bir astronomi âlimi gibi semayı tefekkür etmeden arzı terkederler.

...

Muttakiler, Cenâb-ı Hakk'ı “gaybın ve şehadetin âlimi” olarak bilirler. Gayb ve şehadet için çeşitli izahlar getirilmiş. Hepsi güzel, hepsi hak. Bazı zâtlar gayb için “gizli”, şehadet için ise “âşikâr” ifadelerini kullanıyorlar. Bir kısım zevât ise, gaybı “ancak Allah'ın bilebileceği mutlak gayb” olarak anlayıp, şehadeti de “insanların, gerek hissiyatları gerek ilim ve basiretleriyle vâkıf olacakları bütün hakikatler” şeklinde değerlendiriyorlar.

Birinci mânâ üzerinde biraz duralım:

Şehadet ve gayb âlemleri küçük numuneler hâlinde insanda bir araya gelmiş. Beyin, gaybdan değil, ama onda faaliyet gösteren akıl gaybî bir âlet. Keza, kalbin de maddesi şehadet âleminden; fakat taşıdığı iman, sevgi, korku, şefkat, merhamet hep gaybî...

Kalkıp inen el şehadet âleminden; kabarıp sakinleşen hissiyat ise gayb âleminden. Midenin hazmı şehadete, aklın kavraması ise gayba ayrı birer

misâl.

Birçok azalarla donatılmış insan bedeninde, nice duygulara sahip insan ruhu bir gayb ağacı gibi. O ağacın meyveleri şehadet âleminde sergileniyor. Hattatlık san'atından süzülen bir kıblegâh, câmide boy gösterirken, ruhta kaynayan merhamet parmaklardan sadaka olarak dökülüyor.

Korku rengi kaçırıyor, asabiyet çehreyi kızartıyor, hüznün ise göze yaş döküyor.

Misâlleri çoğaltabiliriz.

Bu hakikatları veciz olarak ifade eden bir Mesnevi beyti:

“Âlemde cismimiz bizim yüzümüzü örtmektedir. Biz samanla örtülü deniz gibiyiz.”

Biraz da haricimizdeki âleme nazar edelim:

Ortada bir mıknaş var, bir de onun çektiği çivi. Bu ikisi dışında göremediğimiz ve mahiyetini kavrayamadığımız bir kudret tecellisi de mevcut. Buna “çekim kuvveti” diyoruz.

Bir başka sahne: Yavrusunu kucağına almış, göğsüne şefkatle bastıran ve yer yer öpen bir anne... Bu öpme hâdisesinde, iki et parçasının ötesinde bir gaybî kuvveti seyrediyor. Ve bu kuvvete “şefkat” diyoruz.

Bir çiçeğe baktığımızda ayrı bir kucaklama hâdisesi cereyan ediyor. Göz maddesiyle burada, çiçek ise orada. Ama birincisi, ikinciye her yönüyle kuşatmış. Bu gaybî hâdiseye de “görme” adını veriyoruz.

İşte böyle her gün, gerek nefsinde gerek haricî âlemde, gayb ve şehadetin nice misâllerine muhatap olan insanın, gaybı inkâr etmesi ne kadar tuhaf değil mi?

İsterseniz bu tuhaflığın kısa bir tahlilini birlikte yapalım:

Bir münkir meselâ, “melekleri” neyi ile inkâr ediyor? Eliyle, ayağıyla mı? Ciğeriyle, midesiyle mi?... Hayır... Ya neyiyle inkâra sapıyor bu adam? Cevap: Aklıyla.

Yâni, kendine ihsan edilen gaybî bir âlet ile gaybı inkâr ediyor.

Gaybı, taşlar ağaçlar inkâr etseler ne ise, ama bu inkâr insana hiç mi hiç yakışmıyor.

Bu maddî âlemin gaybına, ötesine inanmayanlar cahil, bütün gayb ve şehadetin âlimi olan Allah’a inanmayanlar ise kâfir olurlar. Cahilin cehaleti de kâfirin küfrü de kendileri içindir. Zarar ancak onlarıdır. Ne bilgisizlik, kâinattaki ilim tecellisini azaltır, ne de küfür ve isyan Cenâb-ı Hakk’ın ulûhiyetine “hâşâ” bir noksanlık verebilir.

...

Dünyayı dolduran şu kalabalıkların torunları şimdi gayb âleminde. Zamanı geldikçe, sırasıyla, şehadet âlemine geçecekler. Bu âlemdekiler de ağır ağır gayba göçecekler. Gel gör ki, şu anda her şeyleri ve her halleriyle gayb olan o torunlar kafilesi içinde, bu âleme geldikten sonra gayba inanmayanlar da çıkacak. Halbuki az önce oradaydılar ve biraz sonra yine orada olacaklar.

Sözün kısası bu şehadet âlemi gaybdan idare ediliyor.

Gelenler İlahî iradeyle geliyor, gidenler yine o iradeyle gidiyorlar. Gitmeden önce O'na inanıp, emrine itaat edenlere ne mutlu...

BİLİNMEZ MEVCUT

KIDEM nedir, beka nedir, vacip vücut nedir bilmeyen ve bunlar hakkında hiçbir tahmin yürütecek güçte olmayan insanoğlu, ben bu ilâhî sıfatları biliyorum derse, elbette bilgisizliğini ortaya koymuş olur. İlâhî sıfatların bile mahiyetleri meçhulümüz olunca, bunlara sahip olan Allah, elbette ancak “Mevcud-u Meçhul” olarak bilinebilir. Yani varlığında şüphe olmayan, fakat zâtının ve sıfatlarının mahiyeti, insan aklının idrak sahasına girmekten münezzeh olan...

“Cenâb-ı Hakk’a malûm ve maruf ünvanıyla bakacak olursan, meçhul ve menkûr olur.”

“Amma Cenâb-ı Hakk’a mevcud-u meçhûl ünvanıyla bakılırsa, marufiyet şuaları bir derece tebarüz eder.” — Mesnevî-i Nuriye

Allah’a böylece iman eden bir insan, Onu tanımanın ilk ışıklarını bulmuş demektir.

Akıl mahluk olduğu gibi, onun bilgi sahasına giren her şey de mahluktur. Öyle ise sınırlı olan akıl, sonsuz ve mutlak olanı anlamayacağını anladığı anda, Allah’ı bilme yolunda önemli bir adım atmış olacaktır.

Allah’ı bilme yolundaki sermayemize şöyle bir göz atalım:

O’nun eserlerinin yüzde kaçını görebiliyoruz? Sorusuna ne yüzde ile ne binde ile cevap verebiliriz. Görmediğimiz eşya gördüklerimizden sonsuz denecek kadar çok.

İlim sıfatımıza bakalım:

Şu çok azını gördüğümüz maddî eşya hakkında bile bilgimiz son derece az. Kimimiz yaprağı bir derece biliyoruz, kimimiz toprağı; kimimiz gözden biraz anlıyoruz, kimimiz kulaktan... Bir tek ilim dalını bile her yönüyle bilmek, bir insan için mümkün değil. Bütün ilim dalları birlikte nazara alındığında, insanın bu noktadaki sonsuz aczi daha iyi anlaşılır. Demek

oluyor ki, eşya hakkındaki bu son derece az bilgimiz de Allah'ı tanımaya yeterli değil.

İrade sıfatımıza bir göz atalım:

Bir anda ancak bir şeyi irade edebiliyoruz. Bir başkasını ise daha sonra irade etmemiz mümkün oluyor. Bu âlemde ve onun bir küçük misâli olan kendi cismimizde sayısız denecek kadar fiil birlikte icra ediliyor. Bu ise Allah'ın sonsuz ve mutlak iradesinin bütün eşyada birlikte tahakkuk ettiğini ders veriyor bize. O hâlde, biz kendi cüz'î irademizi ölçü aldığımızda, Allah'ın irade sıfatını tanıma vadisinde çok cüz'î bir adım atmış oluyoruz.

İrade sıfatımız gibi, kudretimiz, görmemiz, işitmemiz de cüz'î. Bir anda ancak bir şey düşünebilen aklımızı, sadece karşısına dikilen eşyayı bir derece görebilen gözümüzü, yine iki işe birlikte harcayamadığımız kuvvetimizi ölçü aldığımızda sonsuz denecek kadar çok fiili birlikte icra eden Allah'ın sıfatlarını hakkıyla tanıyamayacağımız açıktır.

Sıfatları bilinemeyenin zâtının bilinemeyeceği açık bir gerçektir. Ama bir başka gerçek de, “bu sıfatların bütün âlemlerde aralıksız faaliyet gösterdiği.” İşte, bu iki gerçek birlikte düşünüldüğünde Allah'ın “mevcud-u meçhul” olduğu ve ancak böylece bilindiği takdirde Onu tanımanın kapısına yanaşılabilceği anlaşılır.

Bunun cüz'î bir misâlini kendi ruhumuzda bulabiliriz. İnsan ruhu, mahiyetiyle bilinmez, ancak faaliyetleriyle anlaşılır.

“Bir de sana ruhtan soruyorlar. De ki: Ruh Rabbimin emrindendir. Ve size bu hususta pek az bilgi verilmiştir.” — İsrâ Sûresi, 85

Ruhu böylece tanıyan bir insan, onu tanımanın ilk adımını atmış demektir. Böyle yapmayıp, ruh hakkında, “uzunluğu şu kadar, eni bu kadardır; bedenın şurasında oturur, rengi şöyledir,” gibi sözler sarf eden insan, ruhu her tasvirinde onu bilmediğinin ayrı bir delilini sergilemiş ve onu tanımaktan bir adım daha uzaklaşmış olur.

Göz ancak maddeyi görebilir. İnsanın ruh hakkında yapacağı her türlü tasvir de bu görgünün sınırladığı ölçüde olacaktır.

Ruhun mahiyeti bilinmez. O, beden ülkesini sevk ve idare eden ilâhî bir kanundur. Toprağı görüp yerçekimini göremediğimiz gibi, bedeni görür fakat ruhu seyredemeyiz.

Ruh, ne hanesi olan bedene benzer, ne de o haneyi kuşatan kâinata. Ruh bedende misafir olan apayrı bir mahiyettir.

Ruh hakkında insana çok az bilgi verilmiştir. İnsan bu bilgi ile, ruhunu “bilinmez” olarak bilir, “anlaşılmaz” olarak anlar.

Ruhunu meçhul bir varlık olarak bilen insan gerçeği bulmuştur. Aksi hâlde, gerçek dışı bir yola girmiş demektir.

YAKÎN ÜZERİNE

YAKÎN, Lügat mânâsıyla tereddütsüz, şüphesiz ilim. Daha geniş ve daha güzel, bir başka tarif: “Birşeyi vakıa mutabık olarak itikad-ı sahih üzere şüphesiz bilmek.”

Bu tarifte, yakînin iki önemli mânâsı karşımıza çıkıyor. Birisi, bir şeyi gerçekte nasılsa öyle bilmek. Buna, “vakıa mutabakat” deniliyor. Diğeri itikad-ı sahih, yâni bu inançta zerrece şüphe etmemek.

Meselâ, haşrin cismanî değil de sadece ruhanî olduğuna tam olarak inanan bir insan, yakîne erememiştir. Zira, bu iman yakînin birinci şartını taşıyor. Yanlış inanca ise yakîn denilmez.

Yakîn kelimesinin üç ana mertebesi vardır: İlmelyakîn, aynelyakîn ve hakkalyakîn...

Bazıları, “ilmelyakîn”i zayıf bir itikat zannederler. Halbuki bu mertebelerin her üçü de kâmil imanı ifade eder. Yakîn kelimesi üçünde de geçtiğine göre, her üç mertebe de “vakıa mutabık”, her üç mertebe de “şüpheden uzak.”

İmanda, vakıa mutabakatı, yâni hakikata uygunluğu şöyle anlamak gerekir: İman hakikatlerine Kur’an-ı Kerim’in bildirdiği gibi inanmak. Meselâ, Allah’a iman hususunda, Allah’ı bütün sıfatlarıyla bilmek. O’nu vacib, ezelî ve ebedî, mekândan ve zamandan münezzeh tanımak vakıa mutabıktır. Bütün mü’minler Allah’a böylece iman ederler.

Şüphe imanı yok ettiğine göre, bütün mü’minler şüphesizlik şartında da beraber oluyorlar. O halde, kâmil iman ve bu imandaki farklı mertebeler hangi sahada gerçekleşiyor?

Bir hakikata inanmak başka, fiil ve hâl âlemini onunla tertip ve tanzim etmek daha başkadır. İşte yakîn imana sahip olanlarda iman, kulun fiil ve hâl âleminde daima tesirini gösterir. Meselâ, melâikeye her mü’min inanır. Melekleri Kur’an-ı Hakim’in bildirdiği gibi bilen bir insanın bu imanı vakıa mutabıktır ve şüpheden de uzaktır. Ama, melekleri sözü edildiği zaman hatırlamak başka, her adım atışında, her söz sarfedişinde onları yanibaşında bilmek daha başkadır. İşte bu ikincisi yakîn imandır. Bunda da üç ana mertebe ve her mertebeye sonsuz dereceler var.

İlmelyakîn, bir şeyin, bir hakikatın varlığını iki kere iki dört eder gibi kat'î bilmektir. O hakikatı, gördüğü yahut işittiği, kısacası his âlemine giren bir şeyi bilir gibi kat'î bilmek ise aynelyakîni ifade eder. Yine o şeyi yaşadığı bir hakikatın varlığını bilir gibi bilmek ise hakkalyakîndir. Meselâ, biz hâfızamız olduğunu ilmen ve yakînen biliriz. Ve bundan kesinlikle şüphe etmeyiz. Aynı şekilde, elimizin varlığını görerek, aynelyakîn biliriz. Bunda da kat'iyen şüphemiz olamaz. Bir de, hayatta olduğumuzu bilmemiz vardır ki bunu ne düşünerek, ne görerek değil, bizzat yaşayarak biliriz. Bu biliş ise hakkalyakîndir.

Kâtibin varlığına yazının varlığından çok daha kuvvetle inanan her insan, kendi varlığına inanmasının çok üstünde bir iman ile Allah'ı bilecek, O'na iman edecektir. Yâni kendi varlığından şüphe etse bile yaratanından etmeyecektir. Bu noktaya gelen mü'min yakîne ermiştir.

Bir de evliyanın bir tabakasında tahakkuk eden iman-ı şuhudî vardır. Onlar iman hakikatlarının çoğunu görürler, onlara şahit olurlar. Meselâ, kabirdekilerin hallerine vâkıf olurlar.

Hakkalyakîn, imanı hâl edinmektir. “Aklını O'nun ilmi karşısında eritmek, iradesini O'nun mutlak iradesi karşısında yok etmek, O'nun Ulûhiyeti karşısında benliğinden geçmektir” diye tarif edilen yüksek makam işte bu hakkalyakîn imandır.

Bu saha bir umman... Ben o deryaya olabildiğince dalma şerefine mazhar bulunan, Nurlar'ın aziz müellifi Büyük Üstad'dan bir cümle nakletmekle yetineceğim:

“Gördüm ve hissettim ve hakkalyakîn zevkettim ki; bekamın lezzeti ve saadeti aynen ve daha mükemmel bir tarzda Bâki-i Zülkemâlin bekasına ve benim Rabbim ve İlâhım olduğuna tasdik ve imanımda ve iz'anımda vardır.” — Lem'alar

Yâni, “madem ki Allah'ın bekasına inanıyorum, öyle ise benim için artık hiçlik, yokluk, ayrılık düşünülemez. Zira O'nun ilminde bâkiyim. Bu dünya sahifesinden silineceğim diye zerrece müteessir olmam.”

O, bu ince hakikatı sadece keşfetmekle kalmıyor, bu mânâyı eşyayı görür gibi hissediyor ve ona garkolmanın safasını ruhunda, kalbinde olanca canlılığıyla yaşıyor. İşte Allah'ın bekasına hakkalyakîn iman budur.

Bu mânâyı Allah'ın diğer sıfatları için de düşünebiliriz; güzel ahlâkın bütün şubeleri için de.

Mü'min kardeşini sevmesi gerektiğine kesinlikle inanan bir insan, bu sevgide ilmelyakîne varmıştır. Mü'mini sevmenin hazzını ruhunda duymaya başladı mı aynelyakîne ulaşmıştır.

Kendi nefsi için istediğini mü'min kardeşi için de isteme noktasına geldi mi, hakkalyakîne erişmiş demektir.

İhlâs da böyle... Onda da üç mertebe var. Amellerin ancak ihlâs ile yapıldıkları takdirde makbul olacaklarını kat'i bilmemiz, ilmelyakîndir. Rıza için yaptığımız bir işten nefsimizin duyacağı haz, riya için yaptığımızla kıyaslanamayacak kadar fazla ise, ihlâsı zevketmeye başlamışız demektir. Bir leş kokusundan daha ileri bir iğrenme ile, riyadan nefret ettiğimiz anda, ihlâsta hakkalyakîne varmış oluruz.

Misalleri çoğaltabiliriz. Demek ki yakînin mertebeleri sadece marifetullaha mahsus değil. İmanın bütün rükünleri, İslâm'ın bütün emirleri, ahlâkın bütün şubeleri için de bunu düşünmek mümkün...

İmam-ı Rabbani Hazretleri, hakikatı “şeriatın batını” diye tarif eder. İnsan, fiil, hâl ve kâl (söz) âlemlerini İslâm'a uygun yaşadığında, inandığı ve nefsinde tatbik ettiği hakikatlara karşı kalbinde yakîn hâsıl olmaya başlar. Sonunda, bu hakikatlara olan imanını hal edinme noktasına varır. Yâni, sevinç ve süruru zevk eder gibi, o hakikatlarla yaşama noktasına ulaşır.

Hakikata ermek, imanda hakkalyakîne ulaşmak demektir; kâmil imanın bu son sahasına adım atmak demektir. Bu sahanın da sonsuz mesafeleri var. Bütün peygamberlerin, bütün sahabelerin, bütün evliya ve asfiyanın imanı hakkalyakîndir, ama aralarında ne kadar fark olduğu da açıktır.

“Batınî şeriat” diye tarif edilen hakikata ermenin yolu, onun zahirine harfiyen uymaktan geçer. Sarayın zahirine uğramadan batınına varılamaz, içinde dolaşamaz. Bu bir ham hayaldir.

Namazda omuz omuza verdiğimiz, kendisine dua ettiğimiz bir mü'minle namaz dışında kavgalı isek, duamızda zahirden hakikata geçmemişiz demektir.

Bedenin ruha hizmetkâr olduğunu bildiğimiz halde, aklımız sadece maddeye yoruluyor, kalbimiz dünya için çarpıyorsa hakikata erdiğimizi nasıl iddia edebiliriz!..

Dünyayı fânî, âhireti bâki bildiğimiz halde, fânîye teveccühümüz bâkiden fazla ise, işin henüz zahirindeyiz demektir.

Âmiriyetin itaat istediğini bildiğimiz halde, Hâlıkîyete karşı ibadetimizde ihmalimiz oluyorsa, kulluğun hakikatından, şüphesiz, çok

uzakta bulunuyoruz.

Taksisine bindiğımız bir dostumuza candan teœekkürler yağdırırken, hergün yirmidört saat üzerinde seyahat ettiğimiz bu arz küresinin sahibine œükür secdesi yapmıyorsak, œükrün hakikatıyla alâkamız yok demektir.

Tevazunun yüksek bir sıfat olduğunu çok iyi bildiğimiz halde, gururla dikilen başımız dağlara ulaşma sevdasına kapılmışsa, hakikattan nasibimiz çok azdır.

Hakikattan bahsetmek kolay, ona ermek ise çok zor. Hele İlâhî emirlere isyan ederek onu bulmak imkânsız.

TEMELSİZ TAHMİNLER

“İzzet sahibi Rabbin onların isnad etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehdir.” —Saffat, 180

BAZI KİMSELER Cenâb-ı Hakk’ın kudsî zâtı hakkında bir takım sorular ortaya atıyor, asılsız ve temelsiz tahminler yürütüyorlar. Bunu yapanlar, daha çok, itikadı zayıf, fikri sönük, kul olduğundan gafil ve ameli noksan kimseler. Bunlar sorumluluktan korkuyor, âhiretten ürküyor, ibadetten kaçıyorlar. Kendi vehimleriyle öyle bir ilâh arıyorlar ki, O’nun mülkünde diledikleri gibi hareket edebilsinler. Ölümle hiçliğe gömülüp bir daha dirilmesin, hesaba çekilmesinler. O bâtil mabudun, emir ve yasakları olmasın. Her işlerinde kendi başlarına buyruk olsunlar. Nefisleri nereyi isterse oraya koşabilsin, nereden hoşlanmazsa oradan kaçabilsinler.

Onlara Asr-ı Saadet öncesini hatırlatıp deseniz ki, “o günün insanları kendi yaptıkları putlara taparlarmış”, “böyle saçmalık mı olur” derler. Gel gör ki, kendi yaptıkları onlarınkinden pek farklı değil. Onların elleriyle yaptıklarını, bunlar hayalleriyle yahut vehimleriyle yapmaya çabalıyorlar. Bir de, onların gayesi tapınmak imiş, bunlarınsı ise ibadetten kaçmak.

Biz bu adamları kendi kuruntularıyla başbaşa bırakıp, insan aklının bu vadideki güçsüzlüğünü şöyle bir düşünelim:

Ne göz her varlığı görür, ne kulak her sesi işitir, ne de akıl her şeyi anlar. Her şey Allah’ın mülkü ve mahlûku. Akıl ise o herşeyden sadece bir şey. Ve her mahlûk gibi, o da mahdud, sınırlı. Henüz bir hücreyi bile tam olarak izah edememiş, genin şifrelerini çözememiş. Öte yandan galaksilere sınır biçememiş, semanın azametini rakamlara dökememiş. Kısacası, insan aklı henüz mahlûkat dairesini bütünüyle anlamış değil. Bu hâliyle kalkıyor, hâlikiyeti anlamaya, bu mukaddes sahada tahminler yürütmeye zorlanıyor. Kaldı ki, akıl henüz kendi mahiyetinin cahili. Nasıl bir mahlûk olduğunu hakkıyla anlamaktan âciz.

Akıl nedir? Nasıl çalışır? Duyu organlarıyla edindiği bilgileri nasıl yoğunurur? Hâfızadan nasıl yardım alır? Elde ettiği neticeleri hâfızaya ne ile gönderir? Bu ve benzeri nice sorulara insanoğlu cevap bulamamakta.

Aslında aklın kendi mahiyetini bilmemesi insan için büyük bir irşad kapısı, büyük bir hidayet vesilesi. “Henüz kendini lâıykınca bilmeyen bir âletin öncülüğüne fazla güvenilmez” diye bir ikaz işareti.

Hiçbir akıl kendi mahiyetini bilemez ve yine hiçbir akıl kendi varlığından şüphe etmez. Bu, İlâhi hikmetin bir şifresidir. İnsan bu şifreyi çözerse, ne bu âlemin bir sahibi olduğundan şüphe eder, ne de O’nun kudsî zâtını anlamaya zorlanır.

Cenâb-ı Hakk’ın mukaddes Zâtı hakkında ortaya atılan bütün hayaller ve vehimler, “Akıl mahlûktur, Hâlıkını ihata edemez” hakikatına göz kapamanın birer acı neticesi.

Evet, “Akıl mahlûktur, Hâlıkını ihata edemez” yâni, hakkıyla kavrayamaz, lâıykıyla bilemez.

Çevremizdeki varlıklara şöyle bir göz atalım. Bahçelerde boy gösteren ağaçlar, kırlarda otlayan koyunlar, üzerimizde uçuşan kuşlar, her an emdiğimiz hava, dünyamızı aydınlatan Güneş, gece yolumuzu gösteren Ay... Hepsi Hakk’ın mahlûku... Herbirine ayrı bir mahiyet verilmiş, farklı özellikler takılmış, değişik vazifeler yüklenmiş. Arı, Güneşe benzemediği gibi, bal vermesi de ışık saçmaya benzemiyor.

Kuş, ceylan, balık ve şu yerküre... Herbiri ayrı bir varlık. Ne zâtları birbirine benziyor, ne sıfatları, ne de fiilleri... Biri uçar, diğeri koşar, beriki yüzer, bu ise döner... Herbiri ayrı bir âlem.

Misâlleri çoğaltabiliriz.

Şimdi düşünelim: Bu ayrı ayrı mahiyetler kimin hazinesinden geliyor? Bu sıfatları bu varlıklara kim taktı? Hiçbiri kendi zâtını, fiillerini ve sıfatlarını kendisi arayıp bulmadığına, beğenip almadığına göre, bu kadar farklı varlıklar kimin kaderiyle takdir edildi ve kimin kudretiyle icad edildiler?

Bozulmamış her akıl idrak eder ki, bu varlıkları yaratan elbette hiçbir cihetle onlara benzemez. Ve bu mahlûklar, akıllı olsalar, hiçbir Hâlıkını kavrayamaz; O’nun kudsî Zâtını anlayamaz.

Birde kendi varlığımızı düşünelim. Herbiri değişik özelliklere sahip ve farklı işler gören organlarımızı; “gözümüzü, kulağımızı, kalbimizi, ciğerimizi” bir an için şuurlu farzedelim ve onlara ruhu soralım, “Ruhu nasıl bilirsiniz?” diyelim. Bu organlardan, şuurunu yerinde kullananlar diyeceklerdir ki, o hepimizi idare eden ve hiçbirimize benzemeyen bir başka varlıktır. Onun hakkında ne konuşsak, yalan olur. O’nu neye benzetsek saçmalarız, gülünç düşer ve rezil oluruz.

İkisi de mahlûk oldukları halde, bedenin organları ruhu anlayamıyor. O halde, bir mahlûk olan akıl, kendi Hâlıkının kudsî mahiyetini nasıl anlayabilir? O'nun mukaddes Zâtını nasıl kavrayabilir?...

Zaten, akıl neyi anlarsa, hâfıza neyi alır, hayal neye ulaşırsa, bütün bunlar tıpkı, gözün gördüğü, kulağın işittiği, dilin tattığı varlıklar gibi birer mahlûk olurlar. Bu âletlerin hepsi yaratılmış... Elbette, bu terazilerin tartabildikleri de ancak mahlûk olabilir, Hâlık olamaz...

Lâfza-i Celâl

Allah...

Semayı direksiz durduran Kayyum. Küreleri muntazam döndüren Hâkim. Bütün hayatları bahşeden Muhyi. Bütün kuvvetleri lütfeden Kâdir. Sonsuzluk, zâtına has olan Bâki. Evveli olmaktan münezzeh Kadîm. Tüm sesleri birden işiten Semi'. Gizli-âşikârı bir gören Basîr. Varlığı herşeyden âşikâr Zâhir. Ne his, ne akılla bilinmez Bâtın. Allah...

Varlık O'nun varlığını gösterir. Birlik O'nun vahdetini bildirir.

Şu bütün çekirdekler, yumurtalar, kökler ve nihayet varlık âleminin ilk mahlûku Nur-u Muhammedî, bize O'nun evveli olmaktan münezzeh bir ezelî olduğunu ders verirler.

Şu varlık âleminde bir süre kendini gösterip sonra gözden kaybolan hadsiz eşya, onları terhis edip yerlerine yenilerini getiren bir ebedî kudreti durmadan ilân ederler.

Nurların muazzaz müellifinin pak gönlünden coşarak satırlara dökülen şu hikmet çağlayanını birlikte dinleyelim:

“Şu mevcudat, İrade-i İlâhiyye ile seyyaledir. Şu kâinat emr-i Rabbanî ile seyyaredir. Şu mahlûkat, İzn-i İlâhî ile zaman nehrinde mütemadiyen akıyor.. alem-i gaybdan gönderiliyor, âlem-i şهادette vücud-u zahîrî giydiriliyor. Sonra âlem-i gayba muntazaman yağıyor, iniyor. Ve emr-i Rabbanî ile mütemadiyen istikbalden gelip hâle uğrayarak teneffüs eder, mâziye dökülür.” — Mektubat

Allah, başlangıcına hiçbir hayalin erişemeyeceği o zaman nehrini akıtan Zât. Onda akıttığı nice maddelerden şu gökkubbeyi çatan Zât. Bu kâinat sarayını bir süre boş olarak o nehirde akıttıktan sonra, rahmet hazinelerinden, o akıcı âleme, fâni mahlûkatını döken Zât. Bitkileri o arz sahrasında yaratan, hayvanları o tarlada otlatan ve öldüren, insanları o gezici imtihan meydanına getiren ve götüren Zât. Herkes ve herşey O'nun

zaman nehrinde akmaya ve sonunda zevâl ve ölümü tatmaya mahkûm. Hâkim ancak O. Rahîm ancak O. Bâki ancak O. Kadîm ancak O...

O'nun yarattığı, zaman içinde yüzdürdüğü ve dünyasında gezdirdiği bir kul olarak O'nun kemalini, nasıl idrak edebiliriz!..

Mahlûk ve sınırlı olan aklımızla, bütün sıfatları sonsuz kemalde bulunan Allah'ın zâtını elbette idrak edemeyiz.

Evet, O'nun zâtının kutsî mahiyetini ancak kendisi bilir.

Allah, bizleri imana, marifete, muhabbete götürecek pekçok duygularla, lâtifelerle donatmış. Bu yaratılışımız sayesinde, pekçok hakikatlara muhatap olabiliyoruz. Bunlardan birisi de, Allah'ın zâtının bilinmezliği.

Allah'ın zâtı hakkında tefekkür etmek insanı şirke götürür. Yâni, böyle bir düşünceye dalan insan Allah'a ortak koşma yolundadır. İnsan, Allah hakkında her ne düşünse, o kendi fikrinin bir mahsulü olmaktan ileri gidemez. Akıl mahlûk olduğu gibi, onun düşündükleri de mahlûk. İnsan, Allah'ın zâtı hakkında her ne düşünse, mahlûkattan elde ettiği bilgiler ve görgüler çerçevesinde düşünecek ve mutlaka hataya düşecek, yanlış karar verecektir.

İşte bu noktada, kalbimizi nurlandıran, aklımızı aydınlatan, fikrimize ufuklar kazandıran büyük bir lütufla karşı karşıyayız: Kur'an. Allah'ı, o Allah kelâmı ile bilen insan, hakikata ermiştir. Beşer aklının bu vadide konuşacağı sözler çok sınırlı.

Allah'ın sıfatları, fiilleri, isimleri, şuunatı hakkında da bu zaif aklın bize söyleyeceği çok az şey vardır.

“Rabbimizin bizden razı olması için neler yapmalıyız”, sorusu ise aklın hiç yavaşamayacağı bir umman.

Akılla sahiline erişilmez nice sahalarda Kur'an sayesinde rahatlıkla dolaşıyor, fikrin takatını aşan nice hakikatları kolaylıkla anlıyoruz.

LEZZET AMA MUKADDES

MUKADDES, “noksan ve kusurdan uzak, takdis edilmiş olan” mânâlarına geliyor. Kutsî de aynı mânâ için kullanılır. Şu var ki, kutsîde mensubiyet (ait olma) mânâsı esastır; siyasî, içtimaî kelimelerinde olduğu gibi.

Cenâb-ı Hakk’ın zâtı ve sıfatları gibi şununatı da mukaddestir, noksan ve kusurdan münezzehtir. Bu şununattan birisi de “lezzet-i mukaddese”dir.

Allah’ın, meselâ, bir kuluna merhamet etmekte, yahut bir işi icra buyurmakta kendi zâtına has bir lezzet-i mukaddesesi vardır. Bu kudsî lezzet, mahlukat âlemindeki hiçbir lezzetle mukayese edilemez; onların hiçbirine benzemez, hepsinden mukaddestir, münezzehtir.

Nur Külliyyatında geçen bu ifadeyi şöyle değerlendirmek gerekir:

Allah’ın zâtı vaciptir, mahlukatınki ise mümkün. Allah Kadîm ve Bâkidir, mahlukat ise hâdis ve fani. Allah’ın bütün sıfatları sonsuz ve mutlak, mahlukatın sıfatları ise sınırlı ve kayıtlı. O hâlde, mahluk, mümkün, hâdis, fani... olan insan, Allah’ın zâtı ve sıfatları gibi, şununatı hakkında da kendi kayıtlı mahiyetinin elverdiği ölçüde bir şeyler düşünebilir. Ama çok iyi bilir ki, bu düşünceleri Allah’ın şununatını anlamakta ölçü olamaz, onları aksettirmekten çok uzaktır. Ve Allah’ın kudsî şununatı insanın anlayışından sonsuz derece münezze ve mukaddestir.

Bal yapan arı, yuvasını ören bülbül, ağını dokuyan örümcek ve eserini kaleme alan bir âlim ayrı ayrı ve birbirinden çok farklı lezzetler alırlar. Âlimin ilim öğretmekten aldığı lezzeti bülbüle, örümceğe yahut arıya anlatmaya kalkışsanız şöyle demekten başka bir yol bulamazsınız:

“O lezzet sizin anladığınız cinsten bir lezzet değildir, bunların hepsinden başka, hepsinden münezze ve mukaddestir.”

İkisi de mahluk oldukları hâlde, insanla, meselâ, arının aldıkları lezzetler arasında bu kadar büyük bir fark bulunursa, Hâlık’ın lezzet-i mukaddesesini insanın his ve zevk ettiği lezzetlerle tarif etmek elbette mümkün olamayacaktır.

Bizi de, bütün lezzet çeşitlerini ve lezzet aldığımız şeyleri de yaratan Allah’tır. Bunları ölçü tutarak o ilâhî lezzet-i mukaddeseyi anlamamız mümkün değildir.

...

Nurlarda geçen, “muhabbet-i munezzehe, Őevk-i mukaddes, sűrur-u mukaddes, memnuniyet-i mukaddese, iftihar-ı mukaddes” gibi tabirleri de bu mânâda deęerlendirmek gerekir.

MÂRİFET

“Bütün ulûm-u hakikiyyenin esası ve nuru ve ruhu marifetullahdır.” —
Sözler

ALLAH’A İNANAN insanın kalbi imanla nurlanmıştır. Bu, kör gözün açılmasından, işitmeyen kulağın duymaya başlamasından çok ileri bir inkişafı ruhun, Rabbine kavuşması, O’na inanması ve kendini O’nun mahlûku bilmesidir. Şimdi sıra, O’nu tanıma vadisinde mesafeler katetmeye gelmiştir.

Kur’an-ı Kerim, mü’mine daima marifet dersleri verir. Allah’ın adıyla başlar ve hemen Allah’ın Rahman ve Rahim olduğunu bildirir. Bu bir marifettir, yâni Allah’ı tanımaktır. Rahman ve Rahim olarak.

“Yaratan Rabbinin ismiyle oku!” emriyle Allah Resulüne (a.s.m.) ve onun şahsında da bütün ümmetine marifet sahasında mesafeler katetme emri verilmiş. Biz bu emirdeki Rab isminden dersimizi alarak, öncelikle kendimizde tecelli eden İlâhî terbiyeyi okuruz. Kanımızı, hücremizi okuruz; yüzümüzü gözümüzü okuruz; kalbimizi ruhumuzu okuruz... Hepsini en güzel ve en faydalı biçimde terbiye eden Rabbimizin rahmetini, keremini okuruz.

Okudukça O’nun rububiyetine marifetimiz artar. O’nun rahmetine marifetimiz artar. İhsanını daha güzel, daha net, daha açık seyreder oluruz.

Âyetin devamına geçer, nutfeden yaratıldığımızı ibretle düşünürüz. Bizi her şeyimizle o küçücük şifrede yerleştiren ve onu açıp her organımızı yerli yerine koyan Rabbimizin lütfuna, rahmetine hayran kalırız.

Geçeriz Fatiha sûresine.. Rabbimizi, “Rabb-ül-âlemin” olarak tanırız. O, bizim Rabbimiz olduğu gibi, bütün hayvanlar, bitkiler âleminin de Rabbi. Sema âleminin, arz âleminin de Rabbi. Melek âleminin, cin âleminin de Rabbi. Arşın, kürsinin, cennet ve cehennemin de Rabbi. Bunları düşündükçe, O’nun marifetinde daha da terakki ederiz.

İnsan marifetullahda ileri gittikçe hem Rabbinin keremini, ihsanını, afvını ve ğufranını daha iyi anlar; hem de O’nun kudretini, azametini, celâl ve kibriyasını. Böylece o mü’minin ruhunda muhabbetle mehafet, yâni

Allah sevgisiyle Allah korkusu birlikte inkişaf eder. Rabbini ne kadar çok severse, korkusu da o nisbette artar.

İnsan bir zâtı sevdi mi, onun teveccühünü kaybetme endişesi ruhunu sarar. Sevgiyle korkunun bu sentezine “hürmet” diyoruz. Hürmette sevgi hâkimdir, ama korku da onun yanibaşından ayrılmaz.

Allah’a kullukta da muhabbetle mehafet beraber yürürler. Her ikisi de marifetin inkişafı nisbetinde ilerler, yükselirler.

Marifet, uçsuz bucaksız sema. Marifet, sonu gelmez yolculuk. Bir kul, bütün sıfatları sonsuz olan Allah’ın marifetinde ne kadar ileri giderse gitsin, önünde yine sonsuz bir mesafe vardır.

Resulûllah Efendimiz (a.s.m.), Mi’rac mûcizesinden önce de, mahlûkat içerisinde tahkikî imanın son hududundaydı. Mi’rac ile, marifet semasına uruc etti. Rabbinin mülkünü kat kat gezdi. Cennetini, cehennemini gördü. Melekler âlemini bütün ihtişamı ile seyretti. O mukaddes ruhunu safha safha yücelten ve O’nu ulviyet mertebelerinde sür’atle yükselten bu bereketli seyahat sonunda, pâk lisanından şu cümle dökülmüştü:

“Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ben (senin lütfunla eriştiğim bu marifet mertebesine rağmen yine de) seni hakkıyla tanımayamadım, bilemedim.”

Bu mânâyı ders veren bir Hadis-i Kudsi:

“Allah’ı hakkıyla ancak kendisi bilir.”

Resulûllah Efendimiz (a.s.m.), “ben zaten semalara, cennete cehenneme ve onlarda vazife gören meleklerle iman etmişim” demekle kalmayıp, Allah’ın emriyle o âlemleri gezdiği gibi, biz de Onun bu sünnetine hiç olmazsa tefekkürle uymalı, o âlemlerde fikren gezmeli, İlâhî sıfatların onlardaki geniş tecellilerini hayretle düşünmeli ve ruhumuzun İlâhî marifetle her an biraz daha terakki etmesine çalışmalıyız.

Allah’ın marifetinde ilerlemenin, yükselmenin yolu, bizim için düşünmekten, okumaktan geçer. Bilhassa iman hakikatlarına ait ulvî dersleri.

“Basiret nuruyla bakanlar, muhabbet ve ünsiyetin, Mahbubu devamlı olarak hatırlamakla kökleşeceğini, marifetin ise O’nun zâtını, sıfat ve

fiillerini daima düşünmekle mümkün olabileceğini bilmişlerdir.” “Marifet, fikrin devamı ile hâsıl olur.” — İhya-yı Ulûm’dan

Buna göre, “ben zaten iman ediyorum” diyerek tefekkürden uzak kalmak, insanı marifetullahda geri bırakır.

Etrafımızı çepeçevre kuşatan mahlûklardan, meselâ, bir yaprağa göz atalım. Biz o nazenin mahlûku sadece rengiyle ve şekliyle tanırız. Onun hakkındaki marifetimiz, bilgimiz dar bir çerçevededir. Ama, biyoloji eğitimi görmüş, bitki fizyolojisi üzerinde ihtisas yapmış bir başkası, onun hakkında makaleler döker, kitaplar yazar.

Dağ dendi mi, aklımızda sadece birkaç kelime, yahut bir iki cümle canlanır. Onun hakkındaki bilgimiz, onu tanımamız bu kadar kısa, bu kadar yetersizdir. Bir maden mühendisinin bu husustaki bilgisi, marifeti ise kitaplara sığmaz.

Yaprak ve dağ; kâinat kitabından ancak iki kelime. Ve insan bu muhteşem kitabın sadece bir yahut iki kelimesinde ihtisas sahibi olabiliyor.

Şimdi şöyle bir düşünelim: Kâinatın her yönüyle bilinmesi insan idrakini çok çok aşarsa, insanı hücre hücre, semayı yıldız yıldız, cenneti kat kat, cehennemi tabaka tabaka yaratan Allah’ın o sonsuz sıfatları hakkında insanın marifeti ne kadar noksan kalacaktır! Zaten O’nun mukaddes zâtını hakkıyla bilmek, beşerin idrak sahası dışındadır.

Bir mü’mîn, ömrünün bütün dakikalarını marifetullahda her an terakki etmekle geçirse, sonunda söyleyeceği söz, “ben seni hakkıyla tanıyamadım” olacaktır.

Yine böyle bir ömrü, hep şükürle, hep ibadetle geçirse sonunda “ben sana hakkıyla şükredemedim, sana hakkıyla ibadet edemedim.” diyecektir.

Allah’ın cemali de sonsuz, celâli de kemali de... Her mü’mîn bunlara iman eder. Ama marifet hususunda, aralarında büyük farklılıklar var.

Bir tek misal:

Her mü’mîn Cenâb-ı Hakk’ın mekândan münezzeh ve her mekânda hazır olduğuna inanır. Bütün mekânları ve onlarda meydana gelen bütün hâdiseleri birlikte yaratan Zâtın, mekândan münezzeh ve her mekânda hazır olduğuna akıl da şehadet eder. Ama bu imanın, bu şehadetin kalblerde, duygularda, hislerde icra ettiği tesir noktasında, mü’mînler arasında çok farklılıklar vardır. Bu hakikatı sadece sorulduğunda hatırlayan bir mü’mîn ile, bu imanını ruhunda hâkim kılan ve her an İlâhî murakabe altında bulunduğunun idraki içinde sözlerini, fiillerini ve hallerini daima kontrol

altında tutan bir diğ er müminin bu noktadaki marifetleri birbirinden çok farklıdır.

İslâm'da tevhid esastır. Her mümin Allah'ın bir olduğunu bilir. O'nun eşi, benzeri, yardımcısı olmadığına iman eder. Bu, gerçek bir marifettir. Ama bu marifette de nice dereceler var. "Vahdehu"nın şu tefsirine bu nazarla bakalım:

"Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma. Onlara tezellül edip minnet  ekme. Onlara temelluk edip boyun eğme. Onların arkasına düşüp zahmet  ekme. Onlardan korkup titreme. Çünkü Sultan-ı kâinat birdir, her şey'in anahtarı O'nun yanında, her şey'in dizgini O'nun elindedir; herşey O'nun emriyle halledilir. O'nu bulsan, her matlubunu buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun." — Mektubat

İşte bu ulvî makama ermede müminler arasında nice dereceler var.

İnsan, Allah'ın azametini marifet kazandıkça, ruhu huzur ve huşû ile dolar.

Onun irade sıfatına olan marifeti terakki edince,   k  betinden daima endişe eder. Zira, O'nun iradesine mâni olacak bir başka irade bulunmadığına yak  nen inanmıştır.

O'nun kibriyasını d  ş nd  k  , nefsinin zillet ve hakaretini daha iyi anlar; ona büyüklenme fırsatı vermez.

Herbiri sonsuz kemalde bulunan bütün Îlâhî sıfatlar ve isimleri de bunlara kıyas ettiğimizde Allah'ın marifetinde terakki etmenin sonu olmadığını daha iyi anlar, bu vadide insanlar arasında bir bakıma sonsuz farklılık bulunduğunu daha iyi idrak ederiz.

...

İnsanın yaratılış gayesinin ibadet olduğunu beyan eden Îlâhî fermanındaki bu ibadet kelimesini, büyük âlimlerimiz marifet olarak tefsir etmişler. İnsanın yaratılış gayesi Allah'ı tanımak ve bu vadide daima ilerlemektir, demişler. Bu mânâ gerçekten de ruhumuzu tam tatmin ediyor.

Bilindiği gibi cennette, namaz, oruç, hac, zekât gibi ibadetler yok. Ama, marifette terakki, orada, çok daha ileri seviyesiyle, yine hükmünü icra edecek. Burada, bir bardak suda Allah'ın rahmetini okuyan, O'nu Rezzak olarak tanıyan bir mümin, orada cennet ırmaklarından içecek, Rabbinin rezzakiyetini çok daha güzel anlayacak, daha geniş dairelerde tefekkür edecek.

Burada semayı seyreden gözler, orada Arşı seyredecekler.

Ba's hâdisesiyle insanlar yeniden yaratılırken, cennetin bütün lezzetlerinden faydalanabilecek ve cehennemin o hayallere sığmaz acılarını çekebilecek bir mahiyete kavuşacaklar.

İşte, mü'min, bu yeni yaratılışıyla, cennette dünyadakinden çok daha fazla lezzet alacak; tefekkürü, hayreti, şükrü ve marifeti de o nisbette artacaktır.

Bu dünyadaki nimetler, cennettekilerin yanında gölge gibi. O halde, oradaki marifet de bu dünyadakinden o derece ileri olmalı.

TEVHİD ÜZERİNE

Tevhid: Birlemek-Bir Allah'tan başka ilâh olmadığına inanmak.
Lâ ilâhe illâllah sözünü tekrarlamak.

Tevhid-i Ef'al: Eşyanın yaratılmasında ve idaresinde sebeplerin hiçbir tesiri
olmadığını bilmek. Hakiki müessirin ancak Allah olduğunu itikat etmek

Tevhid-i sıfat: Mahlûkata takılan ilim, kudret, irade... gibi sıfatları,
o sıfatları yaratan Allah'ın, mutlak ve sonsuz sıfatları içinde
müstağrak görmek, yâni o mahlûk sıfatlara hakiki bir varlık isnad
etmemek.

Tevhid-i- zâtî: Her varlığı O'nun zâtı ve varlığı yanında yok
derecesinde bilmek. Fenafillâh.

BU ÂLEM hakkında yapılmış birbirinden güzel teşbihlerden biri:
Kâinat Sarayı. Bu teşbihde tevhid vardır. Bir sarayda iki sultan olmaz.
Sarayın tabanı başkasının, tavanı başkasının olmaz. Dış duvarlar sultanın, iç
bölmeler vezirin olmaz. Saray ve sultan bir olunca artık ondaki eşyaları
başkasına veremez, başkasından bilemezsiniz.

Bu kâinat sarayının halıları, lâmbaları ve diğer eşyaları bir başka
âlemden getirilip de buraya monte edilmiş değiller. Saraydaki her şey ve en
önemlisi her misafir, saraydan doğuyor. Bir çiçeğe bakalım: Toprakta
güneşe kadar sarayın herşeyinin onda bir hissesi vardır. İnsan bedenine
nazar edelim: Bu sarayın temel taşları olan elementler onda da mevcut.

Dağlar ovalara birer koltuk gibi kurulmuş. Ama başka bir yerden
getirilerek değil ovanın içinde yükselerek.

Meyveler dallara tutunmuş. Başka bir beldeden ithal edilerek değil,
ağacın içinden çıkarılarak.

Yavru, annenin kucağına oturmuş. Bir başka ülkeden gelerek değil,
onun rahminde büyüyerek.

Güneş lâmba olmuş bu saraya. Bir başka yerden satın alınarak değil, sema ile birlikte yaratılarak. İşte tevhid, bu sarayın sultanını bir bilme, birleme ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmama itikadı. Kâinattaki bu birlik herşeyde kendini gösteriyor.

“Her şeyde bir birlik var. Birlik ise biri gösterir.”

Kâinat birtek saray olduğu gibi, güneş de birtek lâmba. Her ağaç kendi başına bir müstakil varlık... İnsan da ayrı bir âlem.

İnsan için, âlemin küçük bir misâlidir, buyurulur. Onun elini başka, ayağını başka yaratıcılardan bilemez, içini başkasına, dışını başkasına veremezsiniz.

Allah bütün varlık âleminin tek sahibi, yegâne mâlikî, şeriksiz Hâlıkı.

“...Saltanatında şeriki olmadığı gibi, icraat-ı rububiyetinde dahi muinlere, şeriklere muhtaç değildir. Emir ve iradesi, havl ve kuvveti olmazsa hiçbir şey hiçbir şeye müdahale edemez.” — Mektubat

Bu ifadelerden tevhidin iki mertebesini ders alıyoruz: Tevhid-i ulûhiyet ve tevhid-i rububiyet.

Tevhid-i ulûhiyet, Cenâb-ı Hakk'ın zâtını bir bilmek, O'nu her türlü şerikten tenzih etmek. Zaten, tevhid denilince akla hemen gelen de budur. “Lâ ilâhe illâllah” kelâmı, bu tevhidi ifade eder.

Allah ismi zikredildiğinde bütün kemal sıfatlar ve bütün güzel isimler de birlikte yâd edilmiş olur: Allah ezelîdir, Allah ebedîdir, Allah Rahman'dır, Allah Rahim'dir, gibi...

İşte Allah isminin ifade ettiği bütün mânâları düşünmek, bizi tevhid-i rububiyete götürür. Yâni, herşeyi kademeli olarak terbiye edip bir kemal noktasına erdiren, onu faydalı bir varlık hâline getiren ancak Allah'tır. Bu terbiye fiili, bu rububiyet, bütün İlâhî sıfatlarla ve bütün mukaddes fiillerle icra edilmekte ve üzerinde İlâhî isimlerin okunduğu bir eser çıkmakta ortaya. İşte Allah, bu eserin hem Hâlıkı (yaratıcısı)dır, hem Rabbi (terbiye edicisi)dir.

Dünün yumurtası bugün uçuyor. Dünün çekirdeği bugün meyve veriyor. Ve dünün nutfesi bugün ilim tahsil ediyor. Bu ikinciler bu hâle bir terbiyeden geçerek gelmişler. Hepsî Allah'ın Rububiyetiyle.

Bir binayı düşünelim. Temelini birisi atmış, duvarlarını bir başkası örmüş, su ve elektrik tesisatını, sıvasını, boyasını ayrı ustalar yapmışlar ve

camlarını bir diğeri takmış. İnsanın yaratılışı böyle değil... Nutfe denilen bir İlâhî şifreye insan binası, bütün tesisatlarıyla, bölümleriyle, her organın yeri ve sayısıyla kaydedilmiş; bir Rabbanî takdir ile. İşte bu noktaya bu kadar bilgiyi kaydeden Zât, bu bedeni herşeyiyle yaratıyor. Nutfeyi yaratan da Allah, o şifreyi açan ve ondan çıkardığı bedeni tanzim eden de. Bütün bu fiiller hep O'nun ve hep O'na mahsus .

İşte bu fiillerin tamamını Allah'tan bilmeye “tevhid-i ef'al” diyoruz. Bu fiiller İlâhî sıfatlarla, yâni aynı ilimle, aynı kudretle, aynı iradeyle icra ediliyorlar. Bilen başka, dileyen başka değil. Gören başka, kudretiyle ören başka değil.

Çekirdekten ağaçları çıkarmak, yumurtalarda balıkları yaratmak, rahimlerden yavruları halketmek, semayı direksiz durdurmak, dünyayı nizamla gezdirmek, rüzgârı estirmek, yağmuru yağdırmak hep aynı kudrete dayanıyor. Bütün bu işlerin irade edilmeleri ve bilinmeleri de aynı irade ve ilim ile.

İşte bütün bu fiil âlemlerinin aynı sıfatlara isnad edilmesine de “tevhid-i sıfat” diyoruz.

Bir de “tevhid-i zât” var. Bütün varlık âlemlerinde aralıksız faaliyet gösteren bu sonsuz ilmi, bu nihayetsiz kudreti, bu mutlak iradeyi ve diğer sıfatları bir tek zâtın sıfatları bilmek ve hepsini O'na isnad etmek.

...

Kalb gibi akıl da tevhid ile tatmin oluyor. Sizin binanızı bir başkası boyarsa o adam o binaya sahiplik iddiasında bulunabilir mi? Sadece yaptığı işin ücretini ister, o kadar. O adam binanın ne sahibidir, ne mâliki. Sadece yardımcıdır, işçidir, ücretlidir.

Allah'ın yaptığı vücut binasını da bir başka ilâh bezetemez. Böyle bir ilâhın varlığı bir an için farzedilse bile; bu ilâh, o binaya sahip ve mâlik değildir. Sadece bir yardımcıdır. Yardımcı ise ilâh olamaz ve Allah yardımcılara muhtaç değildir.

Öyleyse yaratan da O'dur, hayat veren de. Sûret giydiren de O'dur, rızık veren de. Terbiye eden de O'dur, tanzim eden de. Döndüren de O'dur, durduran da...

Herşeyin dışı da O'na ait, içi de. O halde Allah hem Zâhir'dir hem Bâtın.

Her varlığın başlangıcını da O yaratmış, neticesini de. Öyleyse Allah hem Evvel'dir hem Âhir.

Bütün mahlûkatın sahibi de O, ihtiyaçlarını gören de. Demek ki, Allah hem Mâlik'tir hem Rezzak.

Bütün insanlar insan olmakta birleşirler. Birini yaratan hepsini yaratandır. İnsanlar ve hayvanlar canlı olmakta tevhid ederler. Sineği yaratan, balinanın da yaratıcısıdır. Bütün yıldızlar, yıldız olmakta el eledirler. Birinin Hâlıkı, hepsinin de Hâlıkıdır. Ve nihayet bütün varlıklar mahlûk olmakta birleşir. Hepsi Allah'ın eseri, hepsi O'nun san'atıdır.

Cenâb-ı Hakk, yaprakları, dalları, gövdeyi ve kökleri tevhid etmiş, bir ağaç çıkmış ortaya. Yetmiş trilyon hücreyi tevhid etmiş, ortaya bir insan bedeni çıkmış. Aklı, hayali, hâfızayı, sevgiyi, korkuyu ve daha nice duyguları ruhda tevhid etmiş.

Ve nihayet ruhla bedeni tevhid etmiş; insan olarak.

İnsan bedeni ile kâinat arasında kuvvetli bağlar kurmuş. Ciğeri havaya bağlamış, mideyi gıdaya. Göz nurunu semalarda gezdirmiş, ayakları zeminde. Böylece insan bir bakıma kâinatla bir olmuş. İşte kalb, bu bir olan âlemin Rabbini bir bilmekle, tevhid etmekle tatmin oluyor.

Bazı âlimlerimiz, tevhidi, “ilmî ve amelî” olmak üzere ikiye ayırırlar. Bu sınıflandırmaya göre bu noktaya kadar yazılanlar hep ilmî tevhiddir. Amelî tevhid ise, bu tevhid inancının insanın amel âleminde tam bir hâkimiyetle hükmetmesi.

Fatiha-i Şerife'nin “iyyake na'büdü ve iyyake nestain” âyet-i kerimesi amelî tevhid dersi verir.

“Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz.”

Yalnız senin bildirdiğin yöne döner, yalnız senin huzurunda el bağlar, ancak sana rükû ve secde ederiz.

Aklımızı sadece senin razı olduğun şeylere yorar, kalbimize ancak senin razı olacağın sevgileri koyarız.

“İnnâ lillâh” (biz Allah'ınız) demişiz. Konuşmamız da senin içindir, susmamız da. Oturmamız da senin içindir kalkmamız da.

Yalnız Allah'a ibadet eden bir insan putlara tapma zilletinden kurtulduğu gibi, yalnız ondan yardım dileyen bir kul da sebeplerin ardına düşmekten, hâdiselerin kölesi olmaktan kurtulur. Ve tam bir tevekkül ile Rabbine sığınır. Bu çok ulvî bir haz olmanın yanısıra, çok üstün bir kuvvettir de.

Zaten kâmil mü'min olmanın yolu, hem ilmî hem de amelî tevhidde kemale ermekten geçmiyor mu?

Tevhid-i Ef'al

Bülbülün şekli, deveninkinden ne kadar farklı. Hurma ağacı da kavağa benzemiyor. Sûretlerin en güzeli insanda. Onun da her ferdine ayrı bir şekil verilmiş. Parmak izleri bile değişik. Semâ ülkesinde birbirinin aynı iki yıldız, denizde birbiriyle yüzde yüz mutabık iki balık bulmak mümkün değil. İşte bu kadar farklı şekillerin hepsi aynı fiilden geliyor: Tasvir.

Tutmak, muhafaza etmek de bir tek fiil. Ama değişik mahlûklarda, farklı şekillerde kendini gösteriyor. Kedi, yavrusunu ağzında götürür; kartal, avını pençesiyle havaya kaldırır; anne, yavrusunu kucağında taşır. Ağacın meyveleri tutuşu hiçbirine benzemez; onları âdetâ kendine yapıştırır. Güneş'in gezegenleri tutuşu bir başkadır, onlara dokunmaya kıyamaz, uzaktan tutar. Bu ve benzeri farklı tecelliler. Aslında bir kanunun değişik icraatları, aynı ziyanın muhtelif aynalarda farklı tecellileridir.

Hayat vermek, öldürmek, şifa bahşetmek, hidayete erdirmek, rızıklandırmak her biri ayrı bir fiil. Sonsuz denecek kadar çok olan bu fiiller aynı sıfatlara dayanıyor. Hayat, ilim, kudret, sem', basar, irade, kelâm, tekvin. İşte mahlûkat âleminde icra edilen sonsuz fiillerin hepsini bu İlâhî sıfatlardan bilmek, tevhid-i ef'aldir. Bu sıfatları bir tek zâta isnad etmek ise, tevhid-i zât.

BİRLİKTEKİ KEMÂL

“Tevhid ve vahdette cemâl-i İlâhî ve kemâl-i Rabbanî tezahür eder.” —
Şualar

BU HİKMET dolu cümle bize küllî tefekkür dersi verir. Söz konusu cümlelerin devamında bu küllî tefekküre üç tane harika misâl verilir: Şifa, rızık ve hidayet. Bu nimetler, tek bir insan için düşünüldüğünde de yine Allah’ın Rezzak olduğunu, Şâfi olduğunu ve Hâdî olduğunu gösterirler, ama bu ihsanlara mazhar olanların tamamı birden nazara alındığında, aynı hakikatler daha mükemmel olarak ve çok daha ileri bir mârifetle insanın kalp âlemine ve ruh dünyasına hükmederler.

Bu üç misâli bütün hâdiselere ve bütün mahlûkata tatbik edebiliriz.

Hayat verme, ölümü tattırma, şekil verme, güzelleştirme, ikram etme, mağfiret etme, aziz etme, zelil kılma ve daha nice hâdiselere mazhar olan bütün fertleri birlikte düşündüğümüzde, sırr-ı vahdetle, karşımızda çok daha yüksek ve çok daha geniş tefekkür tabloları ve mârifet levhaları buluruz.

“Tevhid ve vahdette cemâl-i İlâhî ve kemâl-i Rabbanî tezahür eder” cümlesine bu nazarla baktığımızda, kâinatın tamamını bir kitap, bir fabrika yahut bir insan-ı ekber olarak değerlendirebilir ve bu kitabın harflerini, bu fabrikanın âletlerini ve bu muhteşem insanın organlarını tek tek tefekkür etmekten elde edeceğimiz mârifetin çok daha fazlasını elde edebiliriz.

Bu hikmetli cümleden, bir başka hakikat dersi:

İhlas Risalesinde harika bir misâl vardır; ittifaktaki kuvveti ders verir. Üç tane elif (bir) ayrı ayrı yazıldıklarında üç kıymetinde iken, yanyana geldiklerinde yüzonbir olurlar.

Bu vecizenin konumuzla da yakın ilgisi var. Vahdetten kıymet doğmuştur. Kâtip, üç tane bir rakamını yan yana getirmekle onlara ayrı bir kıymet kazandırmıştır. Bu rakamlar ne kendilerini yazmaya, ne de biraraya gelmeye güç yetirecek haldedirler. Bu kemal, sadece ve sadece kâtibin bir lütfudur.

Aynı risaleden bir başka misâl: İslâm’a hizmet edenlerin ittifak hâlinde çalışmalarının büyük neticeler doğuracağı bir “fabrika misâli”yle güzelce

ortaya konuluyor. Biz aynı misali konumuza şöyle tatbik edebiliriz: Bir fabrikadaki herhangi bir âletin tek başına kıymeti bir ise, fabrikada vazife almakla kazandığı kıymet, yüzlerdir, binlerdir. Fabrika sahibi, o âletleri, makinaları, çarkları bir araya getirmekle onları ayrı bir kemâle eriştirmiştir. Fabrikanın bütün müştehilâtı bu kemalden hisselerini alırlar.

Şimdi bu hikmetli misâllerin ışığında kâinata ve ondaki hâdiselere nazar edebiliriz:

Tek başına kalmış bir göz düşünelim, bir de o gözü bir bedende vazife görürken seyredelim. İkinci halde bedenın tümüyle bir alâka kurmuş ve yüzüne takıldığı kimse âlim ise ilme, sanatkâr ise sanata hizmet etmeye başlamıştır. Bedendeki vahdetten her organ şeref kazanmış, her hücre kemal bulmuştur.

Bu azaların her birinin müstakil birer tesbihi vardır ama, bedene cüz olmakla tesbihleri küllîleşmiştir. Artık onlar, oruçtan da hisse alırlar, namazdan da, ilim tahsilinden de şeref bulurlar, cihad etmekten de.

Bedendeki bütün organlar, hücreler, hissiyatlar bir tek ruhun emrine girmekle vahdete ererler. Ve bir tek isimle yâd edilirler: İnsan.

Bu isim kesret içinde vahdetin tecellisidir.

Bir kitaptaki herhangi bir harf de kendine göre bir varlığa sahiptir, kâtibini kendi ölçüsünde bildirir, tanıttırır. Ama o harf, kitapta vazife almakla ayrı bir kemâle ermiş, ayrı bir kıymet kazanmıştır. Kitaptaki onbinlerce kelime kesreti ifade eder, ama onlar artık bir tek isimle yâd edilmeye başlanmışlardır: Kitap

Ve o kitabın taşıdığı mânâlardan, ilim ve irfan âlemine ettiği hizmetlerden her harf de hissesini alır; o kemâlden o da nasiplenir.

Kâinat kitabı da bunun gibidir. Semâdaki her yıldızın, her gezegenin, zemindeki her dağın her derenin, deryadaki her balığın, ormandaki her ceylânın ayrı bir ibadeti, ayrı bir tesbihi ve ayrı bir kemâli vardır. Ama bunların bir araya gelmesiyle kâinat kitabı ortaya çıkar. O kitaptaki her harf, her cümle nice kemâllere erer, nice mânâlar kazanır. Güneş, tek başına düşünüldüğünde yine güzeldir. Ama gezegenleriyle bir araya gelip vahdete erdiklerinde ayrı bir kemâle kavuşur, ayrı bir güzelliğe erişirler; güneş de bu kemâlden lâayık olduğu büyük payı alır. İnsanların, hayvanların, çiçeklerin ayrı ayrı güzelliklerinde onun da bir hissesi olur. Bu ikinci kemal, güneşin tek başına haiz olduğu kemâlden rakamlara sığmayacak kadar üstün.

Gövdenin, dalın, yaprağın, çiçeğin ve meyvenin de ayrı ayrı güzellikleri vardır, ama ağacın esas güzelliği, kâmil mânâda, ancak bu güzelliklerin bir

araya gelmesiyle kendini gösterir.

Bir çiçekten tek bir yaprak koparıp seyretseniz ruhunuza yine güzellikten bir nur doğar, gönlünüze yine bir sürur iner. Ama yaprakların biraraya gelmesiyle ortaya ayrı bir güzellik çıkar. Bu güzellik daha kâmil, daha üstündür. Kalp ve ruhu kendine daha çok celbeder.

YA HEP YA HİÇ

Mucibe-i külliye: Olumlu ve kapsamlı önerme; ‘her şeyin yaratıcısı Allah’tır,’ gibi.

Salibe-i külliye: Olumsuz ve kapsamlı önerme;

‘Allah hiçbir şeyin yaratıcısı değildir,’ gibi.

“Kâinat bir şeceredir. Anasır onun dallarıdır. Nebatat yapraklarıdır.

Hayvanat onun çiçekleridir. İnsanlar onun semereleridir.” — Mesnevî-i Nuriye

BİR EVİN eşyalarını hayalimizden şöyle bir geçirelim: Avize, halı, koltuk, buz dolabı, ayna, masa vesaire. Bunların her biri ayrı bir fabrikanın ürünüdür ve farklı mağazalardan satın alınmışlar ve bir odada bir araya getirilmişlerdir. Ama kâinat öyle değil, kâinatın tümü bir tek fabrika; bütün bitkiler, hayvanlar ve insanlar aynı farikanın mamûlleri. Bunları birbirinden ayrı düşünmek ve ayrı yaratıcılara isnat etmek aklen mümkün değil; ya “tümünü Allah yaratmış,” denilecektir, yahut “Allah onların hiçbirini yaratmamıştır,” diye inkâra sapılacaktır.

Yukarıdaki vecizede kâinat bir ağaca, insan ise onun meyvelerine benzetilmiş. Bir meyvenin kabuğunu, iç kısmını, çekirdeğini farklı ilâhların yaratmış olamayacağı açıktır. O meyveyi her şeyiyle yaratan Allah’tır. Bu kabul edilmediği takdirde, Allah’ın “o meyvenin hiçbir şeyini yaratmadığına” hükmedilecektir. Burada bölünmeye yer yoktur. Elma bir bütündür, bir tek şeydir, yaratıcısı da birdir.

Aynı şeyler ağacın bütünü için de söylenebilir. Onun da bir kısım dallarını başka ilâhlara, kökünü başka, gövdesini başka, çiçek ve meyvelerini daha başka ilâhlara isnat etmek aklen muhâldir.

Bu gerçeği insan ve kâinat için de aynen tekrarlayabiliriz. Bir insan, gözlüğünü, gömleğini, iç çamaşırlarını, ceketini, pantolonunu, çoraplarını farklı dükkânlardan satın almış olabilir. Bunlar bölünme kabul ederler ve farklı tezgâhlara, değişik fabrikalara verilebilirler. Ama insan bedeni öyle değil; gözünü, cildini, gövdesini, iç organlarını, kol ve bacaklarını ve

ayaklarını bir bütün olarak düşünmeğe mecburuz. Bunların tümü, bir meyve gibi, kâinat ağacının başında boy gösteriyor.

İnsanın organları gibi kâinatın sistemleri de farklı ilâhlarca yaratılmış olamazlar.

Bir kısım varlıkların başka ilâhlara isnat edilmesi, Allah'ın mutlak ve sonsuz sıfatlarının kayıtlı ve sınırlı olduğu vehmine yol açar. Buna göre, Allah, bir kısım varlıkları yarattığı hâlde diğer bir kısmına, hâşâ, güç yetirememiş veya bazılarını bilmiş ama bazılarını bilmemiş olacaktır. Bu vehme göre Allah'ın hiçbir şeyin Hâlık'ı olmaması lâzım gelir. Zira sınırlı sıfatlar ancak mahlukta bulunur; mahluk ise hiçbir şeyin yaratıcısı olamaz. Böyle bir faraziye o vehmedilen şerik için de geçerli olacağına göre, o da o sınırlı sıfatlarıyla hiçbir şeyin yaratıcısı olamayacaktır. Dolayısıyla, hiçbir şey yaratılmayacak ve her şey yoklukta kalacaktır.

Bu hakikat Nur Külliyyatında şöyle ders verilir:

“Halk-ı eşya hakkında “mûcibe-i külliye” sadık olmadığı takdirde “sâlibe-i külliye” sadık olur. Yani ya bütün eşyanın hâlıkı Allah'tır veya Allah hiç bir şeyin hâlıkı değildir.”— Mesnevî-i Nuriye

Mucibe-i külliye, birinci şıkkın zorunlu olduğunu, salibe-i külliye ise ikinci şıkkın imkânsız olduğunu ders verir.

Nur Külliyyatında bütün eşyanın bir tek zât tarafından yaratılmış olduğuna dair harika bir misâl verilir. Bir halının ortasındaki merkezî nakşın, halının her tarafından uzanan iplerle dokunduğuna dikkat çekilerek, halının tamamını dokumayan birisinin o nakşı ortaya koyamayacağı ifade edilir.

Her varlık, element ipleriyle dokunmuş bir merkezî nakşı andırıyor.

Yüzümüz halıya misâl, gözümüz merkezî bir nakış. Yüzü yaratmayan, gözü o yüzde yerleştiremez. Bedenimiz bir halı gibi, kalbimiz bir merkezî nakış. Bütün bedeni yaratamayan, kalbin Mâlik'i olamaz.

Şimdi de bir ağaca bu nazarla bakalım:

Bir tek yaprağı yapan kim ise bütün ağacı yapan da odur. Dünyanın tümü de bir tek ağaç gibi. Bir bahçeyi yaratan kim ise, bütün toprak unsurunu ve onda boy gösteren bütün bitkileri de o yaratmıştır. Sema ayrı bir halı. Bir tek yıldızı yaratan, bütün gökyüzünü yaratan zâttır. Güneş sistemi bir halı ise, güneş bir merkezî nakış gibi. Bütün sistemin yaratıcısı olmayan, güneşe sahip çıkamaz.

Kısacası, her şeyi yaratmayan bir şeye sahip ve Hâlık olamaz.

TESLİMİYET

Teslim: Kabul etme.-Bir emaneti verme.-Karşısındakinin hükmü altına girme.

Kendini Allah'ın takdirine terketme.

İNSAN, midesinin feryadını birkaç lokma ile teskin edebilir, ama kalb ne yemekle tatmin olur, ne içmekle; ne servetle doyar, ne makamla... Onun gıdasını bizzat Hâlık'ı beyan ediyor:

“Kalbler ancak Allah'ın zikriyle mutmain olur.”

Yâni, kalbin gıdası Allah'ı anmak, O'nu hatırlamak. Hâdiseleri O'nun askeri bilmek. O'ndan medet dilemek. Aklın izah edemediği garip tecellilerde O'nun hikmetini aramak. Hastalıkları O'nun bir imtihanı olarak değerlendirmek. Ölümün, O'ndan geldiğine inanmak. Afetlerin arkasında O'nun kahrını seyretmek... Bütün bu ve benzeri mânâlar hep Hakk'ı hatırlama, O'nu yâd etme demektir. Ve kalb, ancak bunlarla tatmin olur. Bu tatmin, onu Hakk'a teslim ve tevekküle götürür.

“İman tevhidî, tevhid teslimî, teslim tevekkülî, tevekkül saadet-i dareyni (dünya ve âhiret saadetini) iktiza eder.” —Sözler

Kur'an-ı Kerim'de insanın yaratılışından defalarca bahsedilir. Onun bir katre içinde herşeyden habersiz olarak sürdürdüğü nutfe hayatından başlayıp şu kâinattan ve ondaki nimetlerden faydalanmaya hazır hâle getirilmesine kadar geçirdiği safhaları bir bir sıralar. Bunda, insanı imana ve şükre sevk etmenin yanı sıra, ona sahipsiz olmadığını ve bu dünya hayatını da yine Allah'ın lütfuyla devam ettirdiğini ikaz ile kulluk vazifesini ihtar saklı.

Ana rahminde geçirdiğimiz o dokuz aylık devir, an an, fasıl fasıl kader ile takdir edilmiş; kudretle, iradeyle icad edilmiş.

Evlilikle temelimiz atılmış. Rahim denilen gizli bir hazine de bedenimizin inşasına başlanmış. Ne ilk harcımızı atan babamız, ne de o hazineyi taşıyan annemiz hiçbir işimize karışmamışlar. Biri rızık peşinde koşmuş, diğeri ev işleriyle meşgul olmuş. Ve biz o karanlık menzilde en yakınlarımızın bilgisi ve iradesi dışında, büyümüş gelişmiş; uzamış, yayılmışız. Organ organ ayrılmış, lif lif örülmüş, hücre hücre dokunmuşuz. O rahimde, ancak Allah'ın rahmetiyle, dokuz ayımızı tamamlamış ve bu dünyaya adım atmışız. Annemizin şefkatli kucağında herşeyden habersiz sürdürmüşüz büyümemizi.

Bize bütün bu lütuflar niçin yapılmış? Herhalde belli bir yaşa gelince bu lütuf ve merhamete isyanla karşı koyalım ve bu İlâhî takdire itiraz edelim diye değil.

İnsan için 'küçük âlem,' âlem için de 'büyük insan' tabirleri kullanılıyor. O büyük insan da bizim gibi, hikmetli bir takdirle bu hazır hâli almış. Altı günde, yâni altı devrede o da bizim gibi safha safha gelişmiş genişlemiş, yayılmış... O da bizim gibi, işin sonunun nereye varacağını bilmeden devam etmiş yolculuğuna. Halden hâle girmiş, nice patlamalara, kopmalara, parçalanmalara ve birleşmelere mârûz kalmış. Aradan milyonlar, belki milyarlarca sene geçmiş ve sonunda, bitkilerin serilmesine, hayvanların yayılmasına ve insanların oturmasına en uygun bir misafirhane, bir köşk, bir saray çıkmış ortaya.

İşte bu iki tabloyu hakkıyla seyretmeye muvaffak olan büyük zâtlar Allah'ın kaderine, takdirine tam teslim olmuşlardır. Bu teslimiyetleri bizim anladığımız mânâda, bir kendinden geçmişlik değildir. Teslimiyetleri tam bir şuura dayanır. Sebeplere onlar da teşebbüs ederler, lâkin bunu Allah'ın Hakîm ismine mazhar olmak niyetiyle yaparlar. Yoksa, "ben bu teşebbüsü yapmasam şu netice meydana gelmez" diye kat'iyen düşünmezler. Onların neticeye rızaları da bizim anladığımız mânâda bir sabır değildir. Onlar üzülmezler ki sabretsinler. Onların yolu rıza yoludur. Hak'dan ne gelirse, baş ve göz üstüne derler. Ana rahminde geçirdikleri safhaları sık sık hatırlarlar. "Orada Rabbimiz bize iki göz taktı, bir ağız. Dünyaya geldik gördük ki; gözün çifti, ağzın teki faydalıymış. Orada burnumuzu kısa, kolumuzu ise uzun tuttu. Geldik gördük ki en münasibi böyle imiş. Daha böyle yüzlerce, binlerce tecrübe yaşadktan sonra, bu âlemde onun işine niye karışalım" derler. "Bilmeyiz ki bizim hakkımızda malın çoğu mu faydalı azı mı? Ve yine tahmin edemeyiz ki, bizim için sıhhat mı daha verimli, hastalık mı. Rızığımızı helâl dairesinde kazanmaya çalışır,

sıhhatimizi bir Hakk emaneti bilerek korur, ama irademiz dışında bir netice ortaya çıkarsa onu rıza ile karşılarız” derler.

Şu âyet-i kerime onların daimî rehberidir:

“Bazen hoşlanmadığınız bir şey hakkınızda hayırlı olabilir ve hoşlandığınız bir şey de hakkınızda şer olabilir.” — Bakara Sûresi, 216

Onlar Allah’ın bütün işlerinin güzel olduğuna hakkıyla inanmışlardır. Değişik hâdiseleri ayrı ayrı isimlerin tecellisi olarak bilirler. “Madem ki bütün isimleri seviyoruz, bütün tecellileri de hoş karşılamalıyız” derler. Nimete mazhar olduklarında Cenâb-ı Hakk’ın keremini seyreder, şükür yolunu tutarlar. Musibet ve sıkıntılarda ise O’nun celâl ve azametini seyreder, âciz bir kul olduklarını daha iyi anlamanın safâsını sürerler. Kısacası onların her anları, manevî ticaretle geçer. Marifet ve muhabbet âleminde durmadan yükselirler.

Bugün bu hidayet yıldızlarını, o insanlık öncülerini gençliğimize yanlış takdim edenler var. Onların iman kuvvetlerini uzaktan uzağa hissettiren, ince ve derin sözlerini yanlış değerlendirenler çıkıyor.

Bütün benlikleriyle sebeplere ve tabiata dalanlar ve gözlerini bir an için olsun dünyadan alamayanlar, o yüceler ordusunu nasıl kavrayabilirler!?

“Minare üstündeki deveyi görmeyen, devenin ağzındaki bir tek kılı nasıl görebilir.” —Fihi ma fih

Onların yolundan tam mânâsıyla gidebilmek ve kendilerini her hususta aynen taklid edebilmek, elbette bizim gibi insanlar için zor. Herkesin menfaat, siyaset, para, eğlence dediği bir zehirli atmosferde, o goncaların renklerini ve kokusunu aynen taşımak imkânsız gibi. Ama yine de elimizden geldiğince onlara benzemeye çalışmaktan başka da çaremiz yok. Biz onlara uymazsak, zaman bizi kendine uyduracak, bunun sonu ise çok ama çok vahim olacak.

TEVEKKÜL ÜZERİNE

Tevekkül: İşi başkasına ısmarlamak.

Sebeplere teşebbüs konusunda kendisine düşen görevi yerine getirdikten sonra neticeyi Allah'dan beklemek. Onun takdirine razı olmak.

TEVEKKÜL yanlış yorumlara uğrayan bir ıstılah. Onun ne demek olduğunu kahve köşelerinde, pastahane masalarında değil, tevekkül ile ilgili âyetlerin tefsirlerinde, yahut ıstılah lügatlarında aramalı. Ama bazıları bu zahmete katlanmıyor ve “dilin kemiği yoktur” deyip uluorta konuşuyorlar:

Müslümanlar tevekkül eder, çalışmazlarmış; kadere teslim olup yatarlarmış; halbuki çok çalışmak lâzımmış, vesaire...

Tevekkülün izahına geçmeden önce, bu yüksek haslete, bu ulvî seciyeye yapılan itirazların kaynağına biraz inmek isterim.

Bu asır, benlik asrı, menfaat asrı. Kuvvetlinin zayıfı insafsızca ezdiği vahşet asrı. Hayvanca yaşamının en büyük ideal olarak gösterildiği şehvet asrı... Böyle bir iklimde ulvî mânâların gizlenmesi, yahut iç âlemleri bu pis havayla is bağlayanların, ulvî ıstılahlara basit yorumlar getirmeleri bir bakıma normal karşılanmalı.

Tevekküle karşı çıkanlar, nefislerine itimad ederler, Allah'ın lütfunu, yardımını, keremini hiç düşünmezler. O'nun mülkünde yaşadıklarından ve kendilerinin varlık adına her neleri varsa, hepsini O'nun bahşettiğinden gafildirler. Bedenlerindeki her hücrenin ve kâinattaki her sistemin İlâhî iradeyle terbiye edildiğini unuturlar.

Aslında bu adamlar, o mutlak iradeye bilmeyerek itimad etmekle hayatlarını endişesiz sürdürür, bir nevi tevekkül içinde yaşarlar; ama bu ulvî hasletten bahis açıldı mı hemen gururları kabarır ve tevekküle karşı çıkarlar.

Onların bu tavırlarının arkasında Allah'ın sonsuz kudretiyle bir nevi muaraza psikolojisi yatar.

Bunlar oyuncak uçaklarla galaksileri fethe çıkarlar.

Tabancalarıyla yıldızları birer birer düşüreceklerini sanırlar.

Nabız atışlarını saymakla kana âhenk verdikleri vehmine kapılırlar.

Zelzele olmasın diye yerin derinliklerine sağlam kazıklar çakarlar.

Sıçramakla ellerini Ay'a vuracaklarını hayal ederler.

Işığ ı azalmas ın diye güneş e elektrik ihraç etmeye kalkar ve ondaki kara lekeleri sulu boyayla gidermeyi plânlarlar.

Arz küremiz arıza yapınca, aşağı inip arkadan itekleyeceklerine güvenirler.

İhtiyarlığ a dur demenin yolunu saçlarını boyatmakta bulurlar.

Korkusunu yenmek için, karanlık sokaklardan türkü söyleyerek geçen bir çocuk psikolojisi içinde, ölüm korkusunu kahkahayla boğmaya çalış ır lar.

Mü'minin ruhu bütün bu ve benzeri gülünçlüklerden ar ıdır, temizdir, sâfidir.

Çünkü o, kul olduğunu bilir, haddini tecavüzden ş iddetle sak ın ır.

Sebepler dünyasında yaşad ığ ının, ekmeden biçemeyeceğ inin ş uurundadır. Bunun yanında toprak zerrel erinin buğ day yapacak ilme, kudrete ve iradeye sahip olmad ı k lar ın ı da çok iyi bilir.

Sebeplere teşebbüs ettikten sonra Allah'a tevekkül eder. Zira, ağ aşt an meyve topraktan hububat ve topyekûn kâinattan insan süzüp çıkaran O'dur.

Sebeplere teşebbüs etmemeyi Allah'ın bu kâinatta koyduğ u fıtrat kanunlarına isyan olarak değ erlendirir. Ama, neticeyi sebeplerden değ il, Allah'dan bekler; duas ın ı, niyaz ın ı, ş ükrünü ancak O'na yapar.

Müslümanın tevekkül anlayış ın ı en veciz biçimde ifade eden ş u Hadis-i Ş erifi beraber okuyalım:

“Çalış mak âdetim, tevekkül hâlimdir.”

Ve o nurdan bir akis, özlü bir tevekkül tarifi:

“Tevekkül, esbab ı bütün bütün reddetmek değ ildir. Belki esbab ı dest-i kudretin perdesi bilip riayet ederek ve esbaba teşebbüs ise bir nevi dua-yı fiilî telâkki ederek, müsebbebat ı yalnız Cenâb-ı Hakk'tan istemek neticeleri O'ndan bilmek ve O'na minnettâr olmaktan ibarettir.” — Sözler

Müslüman, dünya hayat ın ı daha da müreffeh kılmak arzusuyla, meş ru sebeplere tam olarak teşebbüs eder, ama ş unun da çok iyi farkındadır: Bu dünya zevk ve lezzet yeri değ il, ancak imtihan meydan ıdır ve âhiretin tarlas ıdır. İmtihanda, tarlada, sıkıntı vardır. Ferah, imtihan ötesi ve hasat

sonrasıdır. Bunun için dünyanın musibet ve sıkıntılarına karşı psikolojik olarak bir ön hazırlığa sahiptir.

O, herkesi misafir ve herşeyi geçici bilir. Hiçbir hâdiseye olduğundan fazla kıymet vermez. Ve ömrünü huzur içinde geçirir.

Gerçekten de tevekkül en büyük bir huzur vesilesi.

İnsanın önünde çok menziller var. Kabre girmeden önce çoğu zaman, hastalıklara, musibetlere, çaresizliklere, ihtiyarlığa da uğrar. Bütün bu safhalarda insan tevekkülsüz yaşayabilir mi?

Bir hasta, muayene olma ve ilâç alma safhalarından sonra şifa bekleme dönemine girer. Doktoru da yanbaşıda onun iyileşmesini beklemektedir. Bu ikili bekleyiş Allah’a tevekkülden başka bir şey değildir.

Tevekkül, hastalığa olduğu gibi, ihtiyarlık mevsimi ile insanın yüzüne daha fazla vuran, ölüm habercisi soğuk rüzgârlara karşı da en sağlam zırh. Bundan mahrum olanların tenleri hangi cins kumaşla sarılı olursa olsun, canları her an iğnelenmekte, huzurları daima zedelenmektedir.

Peygamberimiz (a.s.m.) bizi ikaz sadedinde,

“Senin en büyük düşmanın nefsidir” buyuruyor. Bu ikazın ışığında şunu hemen söyleyebiliriz: Biz bu en büyük düşmanımıza karşı, Rabbimize en azim bir tevekkülle sığınmak mecburiyetindeyiz.

En büyük düşmanımız nefis ve onun teşvik edicisi Şeytan. Dünya sevgisi, mahlûkata güvenme, makam sevgisi, desinler, demesinler, kibir, gurur, hırs, tamah, haset, gıybet, iftira... herbiri nice imanları götürmüş korkunç dalgalar.

Bu dalgaları aşmak için Allah’ın emirlerine uyma ve yasaklarından kaçınma safhalarını müteakip, ellerimizi Dergâh-ı İlâhî’ye açıp, O’na dua etmek, O’ndan yardım dilemek ve yalnız O’na tevekkül etmekten başka bir çaremiz var mı?

Tevekkül, bütün canlıların hatta cansızlar âleminin de yaratılışlarında var.

Toprağın altında bekleyen tohumlar, yumurtalarını uzak denizlere bırakıp geri dönen balıklar, rızık kaygusuna düşmeden ve doğum kontrolu hesabına girmeden yavru yapan hayvanlar ve nihayet yollarını bilmeden süratle dönen gezegenler... birer tevekkül sahnesi sergiliyorlar.

Başta da işaret ettiğimiz gibi, tevekkül yüksek bir haslet, ulvî bir seciye... İnsan ruhu için ayrı bir terakki vesilesi. Kul ile Rabbi arasında manevî bir rabıta.

Allah’a tevekkül eden insan, kalben O’na teveccüh etmiş demektir. Bu teveccüh, başlı başına bir neticedir.

Dünyevî gaye gerçekleşsin veya gerçekleşmesin, uhrevî mahsûl alınmış; ruh, huzurun zevkine ermiş, Allah’ı anmanın safâsını sürmüştür.

Allah’ı zikretme, yâni O’nu hatırlama, yâd etme sadece bildiğimiz ibadetlere mahsus değildir. Sabır, teslim, rıza, havf, reca... her biri ayrı bir zikir.

Tevekkülü de böyle ulvî bir zikir olarak kabul etmek gerek.

TEFVİZ

Tefviz: İşini Allah’a havale etmek.-Tevekkülün en ileri şekli.

“Ne kahrı dest-i a’dâdan
Ne lütfu âşinâdan bil.
Umurun Hakk’a tefviz et
Cenâb-ı Kibriyadan bil.”
— Lâedrî

TEFVİZ ve tevekkül yakın mânâ taşırlar. Şu var ki, tefviz daha umumîdir. Nitekim, “tevekkül tefvizin bir koludur,” yahut “tefviz, tevekkülün en ileri şeklidir,” denilmiştir.

İbrahim Hakkı Hazretleri, her kıtasının sonuna,
“Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler,”

beytini yerleştirdiği meşhur şiirine, “Tefviznâme” ismini koymuştur. Bu iki mısra, bir bakıma, tefvizin tarifi niteliğindedir.

Tefvizde de tevekkülde olduğu gibi “sebeplere riayet etmek ve neticeyi Allah’tan beklemek” esastır. Ancak, tefvîzde sebeplere riayetin, tabiri caizse, tonu ve dozajı tevekküle nazaran daha azdır.

Allah Resulü(a.s.m.) yatarken yaptığı duanın bir bölümünde şöyle buyurur:

“Nefsimi sana teslim ettim, yüzümü sana tevcih ettim ve işimi (emrimi) sana tefviz ettim.”

Uykuya geçecek bir insanın salimen uyanabilmesi için bedeninde ve kâinatta sonsuz denecek kadar çok işin düzenle yürümesi gerekir. Uyuyan bir insanın bu vadide yapacağı bir iş yoktur. Yatması ve gözlerini kapaması, bu işlerin icrası noktasında, birer sebep kabul edilemezler; bunlar ancak uykuya geçmenin sebebi olabilirler.

“Tertib-i mukaddematta “tefviz” tenbelliktir, terettüb-ü neticede tevekküldür.” —Mektûbat

Buna göre, bir işin meydana gelmesi için birtakım ön çalışmalar gerekiyorsa, bunlar yapılmadan tefvîz yoluna girmek tembelliktir. Gerekli sebeplere teşebbüs ettikten sonra neticeyi Allah’tan beklemek ise tevekküldür.

“Bu hizmet-i Kur’âniyede başa ne gelirse gelsin, hattâ her günde birer başım olsa da kesilse, yine o hizmetin kudsiyetindeki lezzet-i ruhaniye mukabil geliyor ve kâfidir” diye kemâl-i teslim ile kazaya rıza, kadere teslim ve Cenâb-ı Hakk’a tefvîz-i umûr düsturunu rehber ittihaz ettim.” — Barla Lahikası

Şer odaklarının dünya çapında ve organize bir şekilde iman cephesine harp ilan ettiği o dehşetli dönemde, “bu hizmet-i Kur’âniyede” başa bir şey gelmemesi için alınacak tedbirler fazla bir önem taşımıyordu. Zira, ifsat komiteleri kararlarını vermişler ve ellerinden geleni yapmaya azmetmişlerdi. Üstadın bu noktada yapacağı tek şey, Allah’a teslim ve tefvîzden başkası değildi. Nitekim öyle yaptı ve “elleri bağlı, zayıf, hasta bir tek adama” bütün şer kuvvetler hücum ettikleri hâlde, Allah’ın inayetiyle, sonunda zafer “iman cephesinin” oldu.

HÜKÜMLER KARIŞINCA

Daire-i esbab: Sebepler âlemi.

Daire-i itikad (Daire-i tevhid): İman ve itikadın gerektirdiği bakış açısı.

Şeriat-ı fitriye, Tekvinî şeriat, (Şer’i tekvinî): Yaratılıştta vazedilen ilâhî hükümler.

BAZILARININ, özellikle manevî kurtuluş sahasında, hayalî reçeteler peşinde koştuklarını görürüz. Bunlar kendilerini ikaz edenlere her defasında aynı soruyla karşılık verirler:

“Allah her şeye kadir değil mi?”

Bu soruya, “elbette” diye cevap verdiğinizde,

“O hâlde?” diyerek, hayretle gözlerinizin içine bakarlar.

Bu bakışın altında şu mânâların saklı olduğunu hissedersiniz:

“Herkes bir anda niçin düzelmesin?”

“Partiler, iktidarlar, devletler bir anda niçin değişmesinler?”

“Bizi niçin hayalperestlikle suçluyorsunuz?”

Bu sorularda göz ardı edilen nokta, “Allah’ın sadece bir sıfatına nazar edilmesi ve diğer sıfatlarının dikkate alınmaması. Allah, elbette her şeye kâdirdir ve sonsuz kudret sahibidir. Buna her mü’min gönülden inanmıştır. Tartışmanın konusu bu değil. Şu var ki, Allah Kâdir olduğu gibi, Alîm ve Hakîmdir de. Yani, kudretini hangi sahada ve nasıl tecelli ettireceğini en iyi O bilir ve bütün icraatları hikmetlidir.

Allah, dünyamızı güneşten bin kat daha büyük yaratabilirdi. Ama yaratmamış, hikmeti böyle bir icraata, tabiri caizse, müsaade etmemiş.

Allah, insanı mevcut cirminden bin kat daha büyük yaratabilirdi. Ama, öyle yapmamış. Çünkü, O’nun sonsuz hikmeti insanın böyle olmasını gerektirmiş ve kudreti de o ilim ve hikmete göre insanı yaratmış.

Misâller çoğaltılabilir. Ve her defasında görülür ki, Allah’ın o sonsuz kudreti, ilâhî ilim ve hikmete göre faaliyet gösteriyor.

Bu açık gerçekten gaflet ederek, kendi hayalinde kurduğu bir plânı Allah’ın tahakkuk ettirmesini vehmetmek, son derece yersizdir.

Böyle bir vehmi savunmayı, bir noktaya kadar, fikir hürriyeti kabul edebiliriz. Ama, kendileri gibi düşünmeyenleri “dinden taviz vermekle suçlamak” ve “Allah’ın sonsuz kudretine iman konusunda zaaf içinde bulunmakla itham etmek,” büyük bir haksızlıktır ve hürriyet kavramı içinde değerlendirilemez.

Düşülen bu gaflet, Nur Külliyyatında şöyle ifadesini bulur:

“Daire-i esbab daire-i akaide karıştırılsa; ya tevekkül namıyla bir betalet veya mürâat-ı esbab namıyla bir itizali intac eder.” — Muhakemat

Bir işin meydana gelmesi için gerekli sebeplere müracaat etmeden, “Allah her şeye kadir değil mi?” diyenler, “esbab dairesini” “itikad dairesi” ile karıştırırlar. Bunları bekleyen akıbet, tembelce oturmak ve gayelerinden mahrum kalmaktır.

Sebepler, Allah’ın kanunudur. Onlara uymamak, ilâhî iradeye karşı çıkmaktır. İradeye karşı çıkanların, kudretten medet beklemeleri ise boşuna bir bekleyiştir ve yanlış yoldan doğru hedefe ulaşmayı ummak demektir.

Bilindiği gibi, işlerin en kolayını yürütmektir. Bunun için bile sebeplere riayet etmek, yerinden doğrulup ayağa kalkmak gerekiyor. Yoksa, “Allah dilerse, insanı otururken de yürütür,” diyen adam, olduğu yerde kalmaya mahkûm olur.

Peygamberler bile, mucizeler dışında, diğer insanlar gibi, sebeplere müracaat etmişler ve Allah’ın bu vadideki iradesine tam riayet etmişlerdir. “Allah her şeye kadirdir,” deyip de ekmeden biçmeye kalkışmamışlar, tebliğ etmeden hidayet gözlememişler, cihada gitmeden zafer beklememişlerdir.

Aynı noktaya bir başka risalede ise şöyle dikkat çekilir:

“Daire-i esbabın iktizası ile daire-i itikad ve tevhid’in iktizası bir değildir. Onu bundan istememeli.” — Mesnevî-i Nuriye

Nur Külliyyatında, bu konuyla yakın ilgisi olan bir diğer yanılmaya da yer verilir ve enteresan yorumlar getirilir. Bu bahisten kısa alıntılar yapmak ve yine kısa açıklamalarda bulunmak isterim:

“...Demek bir kâfirin müslim olan bir vasfı, müslimdeki lâmeşru’ vasfına galib olur. Bilvasıta, o kâfir dahi ona galibdir.”

“Hem dünyada, hayatın hakkı şamil ve âmmdır. O rahmet-i âmmenin bir cilve-i manidar, onun bir sırr-ı hikmeti var; küfür mani değildir.”

“...O Zât-ı Zülcelâl’in iki vasf-ı kemâlden iki Şer’î tecelli; vasf-ı iradeden gelen meşietle takdirdir, O da Şer’-i tekvinî... Vasf-ı Kelâm’dan gelen Şeriat-ı meşhure.” — Sözler

İlk mesaj: Dünya hayatındaki başarıda, insanların sıfatlarının çarpıştığı.

Meselâ, “dürüstlük ve gayret” İslam’ın istediği sıfatlardır ve bunlar kimde olursa, o başarıya ulaşır. Bu sıfatları taşıyan bir gayr-ı müslim, bunlardan mahrum bir Müslümana galip gelmişse, zafer yine hakkındır, zira bu sıfatlar haktır. Böyle bir durumda, kâfirin Müslümana galip geldiğinden değil, “İslamî sıfatların, gayr-i İslamî sıfatlara galip geldiğinden” söz edilebilir.

Ahirette ise durum farklıdır. Cennete girmenin şartı imandır, bu şartı kim taşırsa saadet menziline o girer. Bu şarttan mahrum olan birisinin, birtakım güzel sıfatlar taşıması onu cehennemden kurtarmaya yetmez; belki, azabını hafifletebilir.

İkinci Mesaj: Hayatın hakkının umumî olması.

Kime mide verilmişse ona rızık ihsan edilir. Burada mü’min-kafir, insan-hayvan farkı gözetilmez.

Kime ciğer verilmişse, nefes aldığı anda kanı temizlenir. Burada da o canlının mahiyetine, yahut inancına bakılmaz.

Allah’ın Rezzak ismi gibi Şâfi ismi için de mü’min-kâfir ayırt edilmez. Kim ilâcî kullanırsa ona şifa ihsan edilir.

Üçüncü Mesaj: Cenâb-ı Hakkın biri irade sıfatından, diğeri kelâm sıfatından gelen iki ayrı şeriatının bulunduğu ve bunların her ikisinde de itaat edenlerin mükafat göreceği, isyan edenlerin ise ceza çekeceği.

Kelâm sıfatından gelen ilâhî kanunlar ilâhî kitaplarda yer almıştır. Son ilâhî kitap olan Kur’ân-ı Kerim’in bütün hükümleri şeriatın bu birinci mânâsını ders verir. Bu hükümler insanın ihtiyarî fiillerinde en büyük yol göstericidir. İrade sıfatından gelen diğer şeriat ise bütün kâinatta hüküm sürmektedir. Tabiat kanunlarının tamamı bu şeriatın hükümleridir. Bu hükümler canlı cansız, mü’min-kâfir, insan-hayvan her varlığa uygulanır.

Bu kanunlara uyan insanlar, dinlerine ve inançlarına bakılmaksızın, bu âlemden fayda görürler, uymayanlar cezalarını, mahrumiyet olarak çekerler.

Meselâ, kuvvetin zaafa galip gelmesi bu şeriatın bir kanunudur. Çelik kuvvetlidir, tahta ise zayıf. Çelik kılıç ile tahta kılıç çarpıştıklarında, zafer çeliğin olacaktır. Bunları ellerinde tutan insanların inançları sonuca tesir etmez. İnançlının elinde tahta kılıç varsa, sonuçta mağlûp olan “inanç” değil “tahta”dır.

Her iki şeriata da uyan insanlar, hem dünyada hem de ahirette amellerinin karşılığını görürler. Şu var ki, kelâm sıfatından gelen şeriata uyanlar mükafatlarını ve uymayanlar da cezalarını, daha çok, ahirette görürler. İrade sıfatından gelen ilâhî kanunlarda ise mükâfat ve ceza, büyük çoğunlukla, bu dünyada verilir.

Bu iki şeriatın hükümlerini karıştıran insan, yanlış yoldadır ve yanlış sonuca varır. Meselâ, iki çiftçi düşününüz. Birisi dindar olsun, ama hiç çalışmayıp bolca istirahat etsin. Diğeri, dinde lakayt ama çalışkan birisi olsun. Allah’ın Rezzak isminin tecellisinden, o lakayt adam daha çok nasiplenecektir. Bunun sebebi, irade sıfatından gelen şeriata uyması ve çalışmasıdır. Aynı şekilde birinci adamın mahrumiyetinin sebebi de bu şeriata isyan etmesidir.

Sonuç, dine ve inanca göre değil, çalışıp çalışmamaya göre alınacaktır.

Aynı bahis içinde yer alan şu cümlenin kısa bir açıklamasıyla konuyu tamamlayalım:

“Bazan iki şeriat evamiri, bir şeyde beraber müctemi’dir. Her birine bir cihet..” — Sözlər

Kelam sıfatından gelen şeriatla irade sıfatından gelen tekvinî şeriatın hükümleri bazen ortak bir noktada birleşirler. Buna örnek olarak, içki içmenin hem “zararlı” hem de “haram” olmasını verebiliriz. Yani, içki her iki şeriatla da yasaklanmıştır. Cihetleri ve cezaları ise farklıdır. İçki içmek, tekvinî şeriata karşı bir isyan olması cihetiyle insanın bedenine ve aklına zarar verir. Kur’ân’da yasaklanmış olması cihetiyle de cezası ilâhî azaptır.

MÜCERRED HÜSÜN

“İman bir hüsn-ü münezzeh ve mücerredir.” — Mesnevi-i Nuriye

İNSANIN simasının güzelliği, müşahhas bir güzelliştir ve bu güzellik genellikle, “cemal” kelimesiyle ifade edilir. Onun, meselâ, ahlâkî güzelliği ise mücerred bir güzelliştir ve çoğu zaman “hüsün” kelimesinde ifadesini bulur.

Mücerred güzellik gözle görülemez, ancak bir ayinede kendini hissettirir. Meselâ, merhametin güzelliği, fakire verilen sadakada müşahhaslaşır ve seyredilir.

İlim de mücerred bir güzellik. Onun tezahürü de bir hitabede, yahut makalede görülür.

Misaller çoğaltılabilir.

Ve mücerred güzelliklerin en mükemmeli: İman.

Allah Resulünden (a.s.m.) bir hakikat dersi: “Sohbette insibağ (boyanma) vardır.”

İman eden bir kalp, Allah’a teveccüh etmiştir, O’nun kitaplarına, peygamberlerine (a.s.) ve imanın diğer rükünlerine yönelmiştir. Güneşle sohbet eden bir ayna parlaklaşır, güzelleşir. Velînin huzurundan feyiz, âlimin sohbetinden ilim alınır.

İman da kalbi yüceltir, zıyalandırır, terakki ettirir, feyizlendirir, nurlandırır.

İmanın güzelliği, iman hakikatlarının mücerred hüsnünden geliyor.

Cennetin tarife sığmaz o muhteşem güzelliği, imandaki güzelliğin bir tezahürüdür.

Kürsüdeki ihtişam ilmin haşmetindendir. Ve sofralar misafirin ev sahibi yanındaki hatırı ölçüsünde mükemmelleşir.

RÜ'YET

Rü'yet: Görme, seyretme.

Rü'yetullah: Cennette mü'minlerin Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini seyretme lütfuna ermeleri.

MÜ'MİNLERE EN BÜYÜK müjde: Cemâl-i İlâhiyi seyretme bahtiyarlığına kavuşacaklar.

Bir ömür boyu, O'nun yarattığı şu kâinattan yine O'nun ihsan ettiği vücut ile istifade eden ve her biri ayrı bir İlâhî ihsan olan akıl, kalp ve hissiyatıyla nice hakikatlere muhatap olan insanoğlu, kendisini bu kadar lütuflara gark eden Rabbini görmeyi elbette aşk derecesinde arzu ediyor. İnsan kalbine yerleştirilen bu arzunun cevabı, Cennette verilecek ve insan, Cennet lezzetlerini çok gerilerde bırakan en ileri ihsana böylece ermiş olacak. Rü'yet hakkında çok münakaşalar cereyan etmiş. Onların tafsilâtına girmekte fayda görmüyorum. Ana hatlarıyla, ehl-i sünnet mezhebinde rü'yet haktır ve câizdir. Dalâlet fırkalarından olan Mutezile mezhebinde ise rü'yet kabul edilmez.

Gayba iman eden bir mü'min, bu gaybî hadiseye de rahatlıkla inanır. Ama nefsine güvenen ve akli esas alan insanlar bu imana kolayca eremezler.

Her şeyi akılla halletmeye çalışan insanoğlu bu büyük tecellinin nasıl olacağına da az kafa yormuş değil. Nitekim dostlarımız ve okuyucularımız tarafından sorulan soruların çokluğu bizi bu sahada biraz daha fazla düşünmeye âdeta zorluyor.

Gerçekte bu saha aklın değil kalbin, düşüncenin değil zevkin sahası. Ama, akıl uzaktan uzağa da olsa bir şeyler anlamak, bazı ipuçları yakalamak ve tatmin olmak istiyor.

Allah Resulü'nün (a.s.m.) ifadesiyle, “gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insan kalbine gelmemiş” bir âlem olan Cenneti bu dünyada kelimeye dökmek mümkün değil. O halde, Cennetin ve ondaki ihsanların sonsuz derecede ötesinde bir İlâhî rahmet olan rü'yeti, bu dünyada nasıl

anlayabilir ve nasıl kavrayabiliriz! Nitekim, ehl-i sünnet âlimleri, rü'yetin hak olduğunda, keyfiyetinin ise bilinemeyeceğinde ittifak etmişler.

Ama insan akli rahat durmuyor ki. Öte âlemde ihsan edilecek ve ancak orada zevk edilebilecek bir hakikatin aklî izahını bu dünyada istiyor.

Bu dünyada görmek için göze muhtacız, ışığa muhtacız. Ve biz içinde yaşadığımız şu âlemi gözümüzün imkân verdiği çok dar bir ölçüde görebiliyor, seyredabiliyoruz. Uykuya geçtiğimizde gözle de alâkamız kesiliyor, ışıkla da. Bu defa bir başka âlem açılıyor bize.

Üstad Bediüzzaman; “göz bir hassedir ki, ruh bu âlemi o pencere ile seyrederek” buyurmakla, ruhun başka âlemleri bu göze muhtaç olmadan da seyredebileceğine işaret eder. Bunun en güzel misâli rüya hadisesi. Üstad bir başka eserinde, “Ruhu cismaniyetine galib olan evliyanın işleri, fiilleri, sür’at-ı ruh mizânıyla cereyan eder.” (Mesnevî-i Nuriye) buyurur.

Demek oluyor ki, rüyada gözümüzün devreden çıkmasıyla bizim için bambaşka âlemlere kapılar açıldığı gibi, uyanık hâlimizde de ruhumuz bedenimize galip gelse, imkânsız sandığımız nice işler görebileceğiz. Bast-ı zaman ve tayy-ı mekân hadisesinin sırrı bu cümlede saklı. Bu sırrı yakalayabilenler ve bu şifreyi çözenler kısa zamanda yılların işini görebilmişler ve bir anda çok uzak bir mekâna hatta mekânlara hemen intikâl edebilmişler.

Bilindiği gibi, cihet ve yön ancak beden için söz konusu. Ruh için ön, arka, sağ sol gibi kelimeler kullanılmaz. O halde, ruh bedene galip olunca yön ve cihet devreden çıkar ve ruh, her tarafı birlikte ve beraber görebilir. Nitekim, Allah Resulü (a.s.m.), arkadan gelenleri de aynen öndekiler gibi rahatlıkla görürdü.

Bir başka gerçeği de hatırladıktan sonra rü'yet konusuna biraz olsun girebiliriz sanırım. Nur Külliyyatında şöyle bir dua cümlesi geçer: “Bize gösterdiğin nümûnelerin ve gölgelerin asıllarını menba’larını göster.” Bu duayı rü'yet için yorumladığımızda şöyle bir mânâ kalbimize doğar:

“Bizim bu dünyadaki görmemiz gölge gibi; asıl görme âhirette, Cennette ihsan edilecek”.

Ehl-i Cennetin ruhları bedenlerine galip. Nitekim, bir anda birçok mekânda birlikte bulanabilecekler. Ve yine Cennet ehlinin görmeleri bu dünyadakinden çok ileri. Aralarında gölge ile asıl kadar fark var. Buna bir de, rü'yetteki İlâhî yakınlığın nuru eklendiğinde, o kâmil ruh, o anda bir feyze gark olacak ve Rabbini cihetten, mesafeden ve şekilden münezzeh bir keyfiyetle seyrederek kendinden geçecek ve kalbi nice mânevî zevklerin

cevelan ettiği bir ummana dönecek ve o bahtiyar kul, bir mahlûk olan Cennetten edindiği zevkle kıyaslanmayacak kadar ileri bir hazzı, Rabbinin rü'yetiyle tadacak, mest olacaktır.

Rü'yet hadisesini düşünürken, bizim bu dünyada ancak maddî ve kesif eşyayı görebildiğimizi, ruhu, aklı, hafızayı hatta tatları ve kokuları dahi göremediğimizi gözden pek uzak tutmamamız gerek. Tâ ki, bir ismi Nur olduğu gibi, bütün isimleri ve sıfatları da nuranî olan Cenâb-ı Hakk'ın rü'yetini bu dünyadaki görme hadisesiyle karıştırmayalım.

Üstad Bediüzzaman Hazretleri, Vahdet-ül-Vücut meşrebi için, “tevhidde istiğraktır” buyurur. Bu fânî âlemdeki görme, işitme, yeme, içme kısacası her şey, ebediyet yurdundakilere göre ancak gölge derecesinde kaldığı gibi, bu dünyadaki istiğrak hâli de asıl olarak ve tariflere sığmaz bir ulviyet ile, rü'yet hadisesinde kendini gösterecek.

Rü'yeti müjdeleyen bir âyet-i kerime:

“Nice yüzler o gün (sürur içinde) ışıldar, parlar; Rabbine nâzır (Onun cemâline bakmaktadır).” — Kıyamet Suresi, 22

Asrımızın büyük âlimlerinden Elmalılı Hamdi Yazır, bu âyetin tefsirinde şöyle buyurur:

“Ehl-i sünnet, bu bakışı, rü'yet mânâsıyla anlayarak âhirette mü'minlerin cemâlullahı rüyetini ispat etmişlerdir. 'Lenterani'ye sarılan Mutezile bu bakışı intizar mânâsına haml eylemişlerdir. Halbuki gayeye ermeyen intizarın neticesi neşe değil, inkısar-ı hayal ve elem(dir).”

Lenterani, “sen beni göremezsin” mânâsına geliyor. Cenâb-ı Hakk'tan, rüyet talebinde bulunan Musa aleyhisselâma bu İlâhî kelamla mukabele edilmiş.

Füsus Şarihi, değerli bilim ve fikir adamı Ahmed Avni Bey'in bu husustaki tespitleri çok enteresandır. Buyururlar ki:

“Musa aleyhisselâmın rüyet talep etmesi rü'yetin câiz olduğuna delildir. Kendi ifadeleriyle, “Cenâb-ı Musanın taleb-i rü'yeti cevaz-ı rü'yete bürhandır. Zira rü'yet muhâl olsaydı, Musa (a.s.) talep etmezdi.”

Bu konudaki bir başka tespiti de harikadır:

“Hak Tealâ Hazretleri... lenterani buyurdu. Ben görülmem demeyip, sen beni göremezsın dedi. Ve adem-i rüyeti Cenâb-ı Musa’ya tahsis etti. Zira bu hitap esnasında Cenâb-ı Musa tekellüm halinde idi. ...Lenterani buyurması, sende bâkiye-i vücut oldukça beni göremezsın mânâsına müfid olur (mânâsını ifade eder).”

Ahmed Avni Bey bu ifadesiyle, rüyet halinde kişinin kendinden geçeceğini, kendisinde varlık namına bir şey kalmayacağını, İlâhî tecelliye ve yakınlığa gark olacağını ifade etmekle cennetteki rü’yet için de önemli işaretler vermiş oluyor.

İmam-ı Rabbani Hazretleri Mektûbat’ında bu mânâyı şöyle dile getirir:

“Hakkalyakîne gelince, bu dahi Sübhan Hakkı, taayyünün (görüşün) kalkmasından sonra müşahedededen ibarettir. Hem de müteayyinin (görenin) dahi izmihlâlinden (yok olmasından) sonra. Ve bu, Hakkı Hak ile müşahededir, kendisi ile değil.”

Rü’yet hadisesi kab-ı kavseyn makamında gerçekleşmiştir. Bu makam için Üstad Bediüzzaman Hazretleri, “imkân ile vücub ortası” ifadesini kullanır, demek ki Cennette rü’yet hadisesi de böyle yahut buna benzer bir makamda gerçekleşecek.

‘Rü’yetten döndüklerinde rü’yet ehlini zevcelerinin tanıyamayacaklarını’ beyan eden hâdis-i şerif de bize böyle bir makamdan haber verir.

Üstad Bediüzzaman Hazretleri, Allah Resulüne (a.s.m.) Cenâb-ı Hakk’ın “tecelli-i zatıyla ve esma-i hüsnanın azami mertebesinde tezahür ve tecelli” ettiğini ifade ediyor. Bu ifadede geçen “tezahür” kelimesi çok önemlidir. Demek ki, rü’yet, bir yönde bulunan bir varlığa bakma şeklinde değil, Cenâb-ı Hakkın kendini göstermesi tarzında tahakkuk edecek.

Yine Üstad, Miracı, “bütün kâinatın Rabbi ismiyle, bütün mevcudatın Halık’ı ünvanıyla Cenâb-ı Hakk’ın sohbetine ve münâcatına müşerrefiyet” şeklinde tarif ediyor. Bir önceki cümlede hem tecelli-i zattan hem de esma-i hüsnanın azami tecellisinden söz edilmekle birlikte, bu cümlede, rü’yetin “bütün kâinatın Rabbi ismiyle” gerçekleştiğinin beyan edilmesi ayrı bir önem taşır.

Gaybı bilen ancak Allah’tır.

Âlimlerimiz, her mevcudun görülmesinin câiz olduğunu, görülmesi câiz olmayanın ancak “madum” (var olmayan) olduğunu kaydederler. O halde, rü’yetin tahakkuku, yani Cenâb-ı Hakk’ın kendisini kullarına göstermesi de câizdir.

Ahmed Avni Bey, Hakk’ın tecellisini iki kısımda inceler:

“Tecelli-i Hak, ya sıfatî veya zâtî olur. Tecelli-i sıfatîde mütecellâ-lehin (tecelliye mazhar olan kimsenin) vücudu vardır Binaenaleyh kelâm ve idrak bu mertebede mevcut olduğundan mütecellâ-leh olan kimseye hitab-ı İlâhî varit olur. İşte Hazret-i Musa (a.s.)’a nâr sûretinde vâki olan tecelli bu kısımdandır.”

Aynı eserde, “Hak Teâla Hazretleri bir şeye zâtıyla tecelli buyurdukta, o şeyin sûretini mahv ve ifna buyurur” denilmektedir. Rü’yet üzerinde düşünürken, Üstad Bediüzzaman Hazretlerinin şu vecizesini hatırladım:

“Hakikat-ı mutlaka, mukayyet enzar ile ihata edilmez.” Yani, mutlak olan, kendisine bir sınır biçilemeyen bir hakikati aklın idrak etmesi mümkün değildir; zira akıl mahduttur, sınırlıdır.

Bu cümlede esas maksat, Allah’ın zâtını ve sonsuz sıfatlarını şu sınırlı insan aklı ile anlamamanın imkânsızlığını ders vermektir. Bununla birlikte biz bu cümledeki “nazar” kelimesini “görme” olarak değerlendirebilir ve insanın sınırlı görmesiyle, Allah’ın zâtını ihata etmesinin de mümkün olmayacağını söyleyebiliriz. Cennette insanın görmesi ne kadar inkişaf etse ve ne derece ulvîleşse de yine kayıtlıdır, sınırlıdır. Rü’yet bu sınırlı nazarla gerçekleşecek ve insanın kabiliyeti ölçüsünde bir mazhariyet tarzında tahakkuk edecektir. Yoksa, rü’yeti, Allah’ın zâtını ve sonsuz sıfatlarını ihata şeklinde anlamaya aklen imkân yoktur.

Nitekim En’am Suresi’nde şöyle buyrulur:

“Gözler onu idrak edemez. O, bütün gözleri idrak eder.”

— En’am Suresi, 103

Bu âyet-i kerime, rü’yetin olmayacağını değil, bilâkis olacağını, fakat gözlerin O’nu idrak edemeyeceğini ders verir. Görülecek ama idrak edilemeyecek, ihata edilemeyecektir.

Rü’yetle ilgili bir başka âyet-i kerime:

“İyi davrananlar için daha güzel karşılık, bir de ziyade vardır.”
—Yunus Suresi, 26

Âyette geçen “ziyade” kelimesini, Allah Resulü (a.s.m.), “Rahmanın cemâline nazar” şeklinde tefsir etmişlerdir.

Ve Allah Resulünün (a.s.m.) rü’yeti müjde veren hadis-i şerifleri:

“Rabbinizi, bedir gecesı Kamer’i, birbirinizle sıkışmayarak gördüğünüz gibi göreceksiniz.”

Dikkati çeken nokta, hâdis-i şerifte, Allah’ı göreceksiniz yerine, Rabbinizi göreceksiniz buyurulması.

Musa Aleyhisselâm da rüyet talebini, “Rabbim bana kendini göster, sana bakayım” şeklinde dile getirmişti.

Kâfirlerin kıyamet günü Cenâb-ı Hakk’ı göremeyeceklerini haber veren âyet-i kerimde de, “Hayır, onlar o gün muhakkak ki, Rablarını görmekten mahrum kalırlar” (Mutaffifin Suresi, 15) buyurulması da çok önemlidir.

Allah Resulünün (a.s.m.) nur menbaından doya doya içen Üstad Bediüzzaman Hazretleri de “ve ileyhil masir” (dönüp gidilecek, rücu’ edilecek ancak O’dur) kelimesinin izahında aynı inceliği muhafaza etmiş ve “doğrudan doğruya herkes kendi Hâlık’ı ve Ma’budu ve Rabbi ve Seyyidi ve Mâliki kim olduğunu bilecek ve bulacaklar” buyurmuştur.

“İman” mânâsıyla, Rabbimizi bu dünyada da bildiğimiz halde bu nimetin âhirette gerçekleşeceğinin müjdelenmesi ancak “rü’yet” ile izah edilebilir.

Cennette aynı nimeti yiyen farklı kişilerin farklı zevkler alacakları beyan ediliyor. Herkes aynı Cennetten, aynı nimetlerden imanı, ihlâsı, ameli, takvası nispetinde istifade edecek, haz duyacak, zevk alacak. Cennet nimetleri için verilen bu hüküm rü’yet için de geçerli. “Rabbiniz” ifadesi bize bu dersi de vermekte ve bu dünyada O’nun Kur’an’ını dinlemekle ve Resul-i Ekrem’ine (a.s.m.) itaat etmekle ruhumuz, kalbimiz, his dünyamız ve lâtifelerimiz ne derece terbiye görürse, bizde Rab ismi o kadar tecelli etmiş olacak ve hem Cennet nimetlerinden, hem de rü’yet şerefinden de istifademiz bu ölçüde gerçekleşecek.

O halde geliniz, rü’yetin nasıl ve nice olduğuna kafa yoracağımıza ruhumuzun, kalbimizin terbiyesine ağırlık verelim. Bizi Cennete lâayık ve

rü'yete hazır bir kâmil ruh hâline getirmesi için Rabbimize iltica edelim ve bu hususta üzerimize düşen görevi hakkıyla yerine getirmeye çalışalım.

Miraç mucizesiyle, rü'yete mazhar olan Resul-i Ekrem (a.s.m.) efendimizin, o en ulvî şerefe ulaştıktan ve en ileri hazzı tattıktan sonra, "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ben seni hakkıyla tanıyamadım" buyurduğunu hatırlayalım.

Bu peygamber kelâmının "ben seni hakkıyla göremedim" mânâsını da taşıyacağını dikkate alarak, bu büyük şerefe mazhariyette mesafeler katetmenin yollarını arayalım.

Ömrümüz İlâhî marifette ve muhabbette her an biraz daha terakki etmekle geçsin.

YETMİŞ BİN PERDE

Yetmiş bin perde: İlâhî sıfatların ve isimlerin tecelli mertebeleri.
Mahlûkat âleminin tabakaları.

GEÇENLERDE ARIYI konu alan bir kitap okudum. Büyük emek mahsulü, ciddi ve titiz bir çalışmaydı.

Bir çağrışım olsa gerek, birden, dünyada bir milyondan fazla hayvan türünün hayat sürdüğü hatırıma geldi. “Her biri için böyle bir kitap yazılsaydı muhteşem bir kütüphane olurdu” diye düşündüm. Kaldı ki, sadece insanı konu alan kitaplar bile nice kütüphaneler doldurur.

Bu kadar kitabı hayalen bile okumama imkân yoktu. Aczimi böylece itiraf ederken sonsuz cehlimi de olanca ağırlığıyla hissetmiş oluyordum.

Canlılar âlemini tanıma hususunda, önümde milyonlarca perde bulunduğunu çok iyi anlamıştım.

Bu tablonun bir benzeri de bitkiler âlemi için söz konusuydu. Bir milyondan fazla da bitki türü vardı ve ben bunlarda sergilenen ince hikmetlerin, harika sanatların hiç biri hakkında fikir sahibi değildim. Bitkileri konu alan kitapların da tümünü okumaya ömrüm kifayet etmezdi. Böylece, bu âlemi tanıma hususunda da önüme milyonlarca perde çıkmıştı.

Sema ülkesine girmeye cesaret edemedim. Çünkü güneşten yeryüzüne, yaklaşık, yüz elli milyon kilometrelik bir mesafe olduğunu, güneş ışığının bu uzun mesafeyi sekiz dakikada kat ettiğini ve bu baş döndürücü süratle rağmen hâlâ ışığı dünyaya ulaşmamış yıldızlar olduğunu çok iyi biliyordum.

Demek ki, sema âlemini tümüyle bilmek ve kavramak hususunda önümdeki perdeler bir bakıma sonsuzdu; hem sayı hem de mesafe olarak...

Bununla birlikte, yine de “ömrüm oldukça, gücüm yettikçe okumalıyım” diye düşündüm.

Kâinat kitabındaki hangi esere baksam, Allah’ın o eserde tecelli eden ilim ve hikmetini, kudret ve kemalini hayretle seyrediyordum. Ve biliyordum ki bu hayret, olması gerekenin sonsuzda biri kadar. Bir başka eseri incelediğimde hayretim bir kat daha artıyordu.

Her okuyuş bir perdenin aralanmasıydı. Yahut her okuyuşta İlâhî sanatları bir başka perdede seyrediyordum.

Ama bu perdelerin çok az bir kısmını, dar bir mekân içinde görebiliyordum. Onlar hakkında edindiğim bilgiler de çok sınırlıydı. Çünkü ben ancak bir-iki sahada mütehasıs olabilirdim. Halbuki, nazarımı çevirdiğim her saha ayrı bir ilim dalı olarak karşıma çıkıyordu.

Her gün seyrettiğim çiçeklerle bile aramda nice perdeler vardı. Ben sadece ilk perdeye bakıyor, onların şekline, rengine hayran oluyordum. Halbuki, bir botanik âlimi için o çiçeğin her bir özelliği ayrı bir perde idi, ama bu perdeler bana kapalıydılar.

Bu düşünceler beni şu gerçeğin kapısına getirdi:

“Cenâb-ı Hak yetmiş bin perde arkasındadır.”

Yüce Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'inde insan ve kâinat hakkında birçok tefekkür levhaları sergiliyor. Şu var ki, yıldızları birer nokta, güneşi bir lamba kadar gören şu gözlerimiz, kâinatın tümünü seyredebilmekten ne kadar aciz ise, aklımız da bu âlemi ve içindekileri anlama hususunda en az o kadar cılız ve yetersiz.

Kaldı ki, akıl, henüz kendi mahiyetini kavramaktan, hafızayı zaptetmekten, hayale uzanmaktan, sevgiyi hissetmekten bile çok uzak.

İşte insan, kendi ruh iklimindeki bu mânâ derinliği karşısında hayretler içinde kalır ve yine aynı hakikatle karşı karşıya gelir:

“Cenâb-ı Hak yetmiş bin perde arkasındadır.”

Bu perdeler Nur külliyyatında şöyle dile getirilmiş:

“...Bütün mevcudatı kat'edip, cüz'iyetten çıkıp, külliyyetin meratibinde gitgide binler hicablardan geçip, tâ bütün mevcudata muhit bir ismine yanaşır, ondan daha ileride çok meratibi kat' eder. Sonra bir nevi kurbiyete müşerref olur.” —Sözler

Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi, her bir İlâhî ismin bile nice perdeleri, nice tecelli mertebeleri var.

Misâl olarak Hakîm ismi üzerinde kısaca duralım:

Hakîm, yani her şeye nice hikmetler takan, nice mânâlar ve faydalar yerleştiren.

Bütün varlık âlemini tümüyle seyredebilmekten çok uzak olduğumuza göre, hiç olmazsa bu kâinatın bir küçük misali olan kendi varlığımıza

bakalım. Saçımızdan tırnağımıza, sinir sistemimizden kan şebekemize kadar bütün bedenimiz hikmetlerle, faydalarla âdetâ kaynaşıyor. Gözümüz, kulağımız, dişimiz, derimiz, iç organlarımız her biri ayrı bir ihtisas sahası. Her biri için nice tezler yazılmış, nice tebliğler sunulmuş, nice kitaplar telif edilmiş. Bu neşriyatla ortaya konulan hikmetlerin tamamı, Hakîm isminin insan bedenindeki tecellisinin özlü bir tefsiri...

Buna aklımızı, hafızamızı, his dünyamızı da eklediğimizde maddemiz ve mânâmızla Hakîm ismine en güzel bir ayna olduğumuzu idrak ederiz. Sadece bir insanda bile Hakîm isminin bu kadar tecelli mertebeleri bulunduğunu görmekle İlâhî sanat ve hikmete hayran oluruz.

Düşüncemizi varlık âleminin diğer birimlerinde ve fertlerinde de dolaştırmaya çalışırız. Hayalimizi semalara ve ötelere göndeririz. Meleklerle, arşa, levh-i mahfuza varırız. Hakîm isminin bu varlıkların her birinde başka tarzlarda ve farklı mertebelerde tecelli ettiğini hayalen seyreder ve yine aynı hakikate varırız:

“Cenâb-ı Hak yetmiş bin perde arkasındadır.”

Yine Nur Külliyyatından Miraç risalesinde, yetmiş bin perdenin, “berzah-ı esma ve tecelli-i sıfat ve ef’al ve tabakat-ı mevcudat” olduğu ifade edilir. Bir başka bahiste ise, Cenâb-ı Hakkın “huzur-u kibriyasına perdesiz girmek istenilse, zulmanî ve nuranî, yani maddî ve ekvanî ve esmaî ve sıfatî yetmiş binler hicabdan geçmek” gerektiği vurgulanır.

“Maddî ve ekvanî” şeklinde tavsif edilen zulmanî perdeler şu gördüğümüz madde âlemdir; bunlar bir önceki vecizede “tabakat-ı mevcudat” şeklinde ifade edilmişlerdir. Nuranî perdeler için “esmaî ve sıfatî” denilmiştir. Bu perdeler, İlâhî isimlerin ve sıfatların farklı mertebelerdeki tecellileridir ve yine bir önceki vecizede “berzah-ı esma ve tecelli-i sıfat ve ef’al” olarak kaydedilmiştir.

Soframıza dizdiğimiz nimetlerde Allah’ın Rezzak ismini çok küçük bir perdede okuyabiliriz. O anda üç dört nimeti, yine üç dört kişi yemektedir. Şehrimizdeki yüz binlerce insanı, sofraları başında hayal etsek, Rezzak ismini daha geniş bir perdede seyretme imkânı buluruz.

Bu yüz binleri, milyarlaraya taşıyalım. İnsanlar âlemine, bir milyonu aşkın hayvan türünü de ilave edelim. İçinde bulunduğumuz zamanı genişletelim; geçmiş asırları düşünelim, gelecek nesillere nazar edelim. Her defasında bu İlâhî ismin tecellilerini daha geniş bir dairede temaşa etmiş oluruz.

Rezzak ismi gibi bütün isimlerin de böyle en küçük daireden, en geniş dairelere kadar nice tecellileri var.

Bütün bu daireler “berzah-ı esma” ifadesiyle bize ders veriliyor.

İşte Miraç mucizesiyle bu tecellilerin tümü seyredilmiş, İlâhî sıfat ve fiillerin bütün icraatları müşahade edilmiş ve mevcudat tabakalarının tamamı çok gerilerde bırakıldıktan sonra, bütün bu mülk âleminin yegâne Maliki, tek Halıkı ve Hâkimi olan Cenâb-ı Hakk’ın rüyetine mazhar olunmuştur. O en büyük Resulün(a.s.m.) bu en yüksek mucizesi bize en açık bir şekilde ders verir ki:

“Cenâb-ı Hak yetmiş bin perde arkasındadır.”

Bir başka açıdan:

Üstad Bediüzzaman Hazretleri, Sözlere adlı eserinde, Kur’an’ın, “yetmiş bin perdelerden geçerek” “fehmi ve zekâca muhtelif binler tabaka muhatablara feyzini dağıttığını ve nurunu neşrettiğini” ifade eder.

Bu kâinat kitabı gibi Kur’an-ı Kerim de perde perde mânâlarla sarılı, iç içe nice sırlar ve hikmetlerle dolu. Bir perde seyredilmeden ikincisine geçilemiyor. O İlâhî fermanın menbaı olan kelimelerin sıfatına gerçek mânâda muhatap olmak için, beşerin önünde sayılamayacak kadar perdeler var.

Sahabeleri, müçtehitleri, mücedditleri, bütün evliya ve asfiyayı ve nihayet tüm müminleri aynı Kur’an’ın terbiye ettiği düşünülürse o kelimelerin Rabbanî ile aramızda yetmiş bin perde olduğu açıkça görülür.

Bütün bitkiler aynı güneşe yüzlerini dönerler, ama her biri kendi kabiliyetine göre ondan istifade eder ve feyiz alırlar.

Bir bahçedeki her ağaç aynı toprağa dikilmiş, aynı su ile sulanmıştır ama, her birinin başında ayrı meyveler boy göstermiştir.

Kâinat kitabı ve Kur’an-ı Kerim... Her ikisinde de yetmiş bin perde var. İnsanoğlu kalp, ruh ve akıl sahasında mesafe kat ettikçe farklı tecellilere mazhar olacak ve Rabbinin tanıma vadisinde her an biraz daha yol alacaktır.

Bu perdelerin aşılması, öncelikle nefisteki engellerin kalkmasına bağlı.

Tembelliğimizi ne ölçüde yenersek, gayret vadisinde o kadar ileri gideriz.

Cehlimizi ne kadar alt edersek, ilimde terakkimiz o nispette fazla olur.

Ve gafletten uzaklaştıkça huzura yaklaşıyoruz.

Cenâb-ı Hakkın, yetmiş bin perde arkasında olması bize şu dersi de vermiş oluyor:

İnsanoğlunun aczi, fakrı, kusuru, cehli, kısacası bütün noksan sıfatları da yetmiş bin perde.

ESMA - SIFAT - ŞUUNAT

İSİM, SIFAT, FİİL, ŞE’N

“Rahmaniyet, rahîmiyet, hakîmiyet, âdiliyet gibi tabirler, Cenab-ı Hakk’ın hem isim, hem fiil, hem sıfat, hem şe’nlerine işaret ederler.” —Şualar

ALLAH’A İMAN ETMEK, O’nu tanımak ve O’na ibadet etmek üzere yaratılmış bulunan insanın o ulvî mahiyetine, Allah’ı tanımaya vesile olacak birçok manevî cihaz yerleştirilmiştir. İnsan bunların yardımıyla, Cenab-ı Hakk’ın isim, fiil, sıfat ve şüunatını bir derece bilmektedir. Bu sebeple, konumuz olan vecizeyi, insandaki bu özellikten hareket ederek anlamaya çalışmak daha kısa bir yoldur.

Meselâ, ikram etmek bir fiildir. Bu fiili icra eden kişiye ‘Mükrim’ ismi verilir. Bir kişi ikram etme özelliğine sahipse, bu onun için güzel bir sıfattır. İkram edicilik ise güzel bir hal ve yüksek bir meziyettir. Buna göre, Mükrim ‘isim’, ikram ‘fiil’, ikram edici olma ‘sıfat’, ikram edicilik ise bir hal, bir ‘şen’dir.

Bu misâl gibi, Cenâb-ı Hakkın, mesela, rezzakiyeti yani rızık verici olması onun mukaddes şüunatındandır. Allah, mahlukatına rızık verici olma sıfatına sahiptir. Bu sıfatını icra etmeği dilediğinde terzik (rızıklandırma) fiili faaliyet gösterir ve Rezzak ismi böylece tecelli etmiş olur.

Diğer bir misâl: Âdil olma, İlâhî şüunattandır. Allah, adil olma sıfatına sahiptir. Adaletini göstermesi fiildir. Âdil ise esma-i hüsnâdan bir İlâhî isimdir.

Kanaatimce buradaki sıfat kelimesi, sözlük mânâsıyla kullanılmıştır, ıstılah mânâsıyla değil. İstılahta Allah’ın sıfatları denilince sıfat-ı zatiye ve sıfat-ı selbiye anlaşılır. Burada geçen sıfat kelimesi, o mânâda değildir.

Rahîm Allah dediğimizde Allah’ı Rahîm olmakla tavsif etmemiz dolayısıyla burada Rahîm ismi, sıfat vazifesi görmüştür.

Her isim, bu yönüyle, aynı zamanda bir sıfattır.

KUTSÎ MÂNÂLAR

“İnsan hayatında bulunan ve inkişaf etmeyen ve his ve hassasiyet suretinde galeyan eden ve kesretli bir surette olan çok ince hayatî duygular, mânâlar ve hisler vasıtasıyla, Zât-ı Hayy-ı Kayyum’un şuunat-ı kudsiyesine âyinedarlık eder.

Meselâ: O hassasiyet içinde; sevmek, iftihar etmek, memnun olmak, mesrur olmak, müferrah olmak gibi mânâlar ile Zât-ı Akdes’in kudsiyetine ve

gına-yı mutlakına münasib ve lââyık olmak şartıyla, o neviden olan şuunatına âyinedarlık eder.” — Lem’alar

İNSAN RUHU, derinliğine erişilmez ve genişliğine akıl ermez bir manevî umman. İnsan kalbi, bütün İlâhî isimlerin tecellilerinden bir nakış, bir işaret taşımakta.

İnsan ruhundaki bazı hisler inkişaf etmişler, bazıları ise etmemişlerdir. Etmeyenlerin haricî âlemle fazla işleri yoktur. Bütün faaliyetleri iç âlemde görülür. Coşmaları da içerdedir, sakinleşmeleri de. İçeride genişler, içeride derinlik kazanır, içeride yükselir ve alçalırlar.

Bazıları ise inkişaf etmişlerdir. Yani, dış âlemle irtibat kurmuşlardır. Meselâ, ruhtaki görme sıfatı, göz vasıtasıyla dış âlemdeki eşyayı görmekte ve insan ruhuna, semaları, denizleri, dağları seyrettirmektedir. Kulak, sesler âlemiyle, dil ise tatlar âlemiyle ilgi kurar ve ruhu o âlemlerde gezdirir.

İnsan, rüya âleminde gözleri kapalı olduğu halde görür, dilsiz de tat alır, kulaksız da işitir. Ama bu kâinattan faydalanmak, bu âlemleri gezmek istedi mi inkişaf etmesi, o âlemlere ulaşması gerekir. İşte göz, kulak, dil gibi İlâhî sanatlarla, ruhun bu âlemlerle ilgisi kuruluyor.

Ruh, inkişaf eden bu hislerle âlemleri dolaşırken, inkişaf etmeyen hisleriyle, çok daha ulvî mânâlara yönelebilmekte, yaratılış gayesi olan, iman ve marifet sahasında çok daha yüksek hedeflere yürüyebilmekte, uzanabilmektedir.

İşte konumuz olan hakikat dersiyle, insanın bu engin sermayesine işaret edilmekte ve kendini bu mânâda değerlendirmesi için de kılavuz olacak

bazı kaideler ortaya konulmaktadır.

Otuzuncu Söz’de, insandaki sıfatlar âleminin nasıl değerlendirileceği ve bu sıfatlardan İlâhî sıfatlara nasıl intikal edileceği açıklanır. Burada ise, daha çok İlâhî şuunata dikkat çekilir.

Bize verilen bu zengin sermaye ile İlâhî sıfatlar ve şuunat sahasında bir derece marifet kazanmak istediğimizde, şu iki şartın mutlaka yerine gelmesi lazımdır:

Düşüncelerimizin, hükümlerimizin ve bu sahalara olan imanımızın, “Zât-ı Akdes’in kudsiyetine ve gına-yı mutlakına münasib ve lââyık” olması.

Bu iki şart üzerinde biraz durmak gerekiyor:

Meselâ, ‘sevmek’, “memnun olmak” dediğimizde hemen kendi sevgimizi ve memnuniyetimi ölçü alır ve Allah’ın sevgi ve memnuniyetini bunlarla anlamaya çalışırız. Halbuki, insanın aklı gibi, hayali ve his dünyası da mahluktur. Ve Allah’ın bir sıfatı ‘Muhalefetü’n-lil-havadis’tir. Yani, Allah, kendi yarattığı mahlukatına hiçbir cihetle benzemez.

‘Havadis’, hâdis olanlar, sonradan yaratılanlar demektir. Allah ise Kadîmdir, Ezelîdir. Ezelî olanın, ne zatı, ne de sıfatları hâdis olanların zatlarına ve sıfatlarına benzemez.

O halde, insan kendi sıfatlarının mahluk ve sınırlı olduklarını ve İlâhî sıfatların bunlarla bilinmekten ve anlaşılmaktan münezze ve mukaddes olduğunu, öncelikle, dikkate almalıdır.

Bizdeki sıfatlar İlâhî sıfatların ancak varlıklarını bildirebilir, mahiyetleri hakkında hiç mi hiç fikir vermez.

Sıfatlar için söylenenler, şuunat için de aynen geçerlidir. Allah’ın ne sevmesi bizim sevmemize benzer, ne de memnuniyeti bizim memnuniyetimize.

Bedenimizden bir örnek verelim: Biz, tutmak denilince bir şeyi elimize alıp kavramayı anlarız. Allah’ın, bütün âlemleri kudretinde tuttuğunu düşünürken, kendi anlayışımızdan sıyrılmalı ve bu tutmayı kutsî ve anlaşılmaz olarak düşünmeliyiz.

Kaldı ki, biz kendi tutma fiilimizi ölçü aldığımızda, ne güneşin gezegenlerini tutup etrafında çevirmesini anlayabiliriz, ne de mıknaşın çivileri tutmasını.

Biraz da ikinci şart üzerinde duralım:

Gınayı mutlaka münasip olma şartı.

Allah mutlak Ganidir, yani mahlukatın hiçbir şeyine ihtiyacı yoktur. Zira o şeylerin hepsini yaratan kendisidir. Yaratanın, yarattığına muhtaç

olması ise düşünülemez.

Allah, güneşin ışığına muhtaç olmadığı gibi, kalbin imanına ve muhabbetine de muhtaç değildir.

İftihar etmek, müferrah olmak gibi mânâları düşünürken, bunların, bizde olduğu gibi, bir ihtiyaçtan doğmuş olamayacağını, Allah'ın her türlü ihtiyaçtan münezzeh ve Gani olduğunu özellikle dikkate almamız gerekiyor.

İşte insan, bu iki şarta riayet ettiği takdirde kendi ruh âlemindeki birçok histen, duygudan ve mânâdan İlâhî şunata karşı marifet yolları bulabilir.

Bu şartları taşımayan bir düşünce, insanı ancak sapıklığa, dalâlete sürükler.

Nur Külliyyatından bu ince sırlara kapı açan anahtar cümleler:

“Herbir merhamet sahibi, başkasını memnun etmekten mesrur olur; herbir şefkat sahibi, başkasını mesrur etmekten memnun olur; herbir muhabbet sahibi, sevindirmeye lâyık mahlukları sevindirmekle sevinir; herbir âlîcenab zât, başkasını mes’ud etmekle lezzet alır; herbir âdil zât, ihkak-ı hak etmek ve müstehaklara ceza vermekte hukuk sahiblerini minnetdar etmekle keyiflenir; hüner sahibi herbir san’atkâr, san’atını teşhir etmekle ve san’atının tasavvur ettiği tarzda işlemesiyle ve istediği neticeleri vermesiyle iftihar eder.” — Lem’alar

İnsan bu güzel misalleri hakikate tatbik ederken, ‘kutsiyet’ ve ‘gına’ şartlarını göz önünde bulundurduğu taktirde, İlâhî şunatta nice marifetler kazanır ve bu sahada çok yol alabilir.

Bir öğretmen, öğrencisinin başarısından memnun kalıyor; onunla iftihar ediyor. Bir baba, çocuğunun başarısından mesrur oluyor; içi içine sığmıyor. Bu öğretmen ve bu babanın o çocuk üzerindeki hakları bellidir. Ona bazı şeyler öğretmişler, birtakım ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Hâl böyle olunca, Allah, “yarattığı ve her türlü maddî ve manevî nimetlerle imdadına koştuğu ve bütün bir kâinatı emrine, hizmetine verdiği” bir kulunun, imanlı ve faziletli olmasından, elbette kendi mukaddes varlığına münasip bir memnuniyet duyar.

Biz o memnuniyetin keyfiyetini bilemeyiz. Ama vicdanımız bize bu marifet dersini verir ve bizi bu konuda hassas davranmaya şöylece teşvik eder:

“Sen Allah'ın en mükemmel eserisin. Allah, eserini sever. Seni de bir eseri olarak sevdiğinde şüphe yok.

Sen de rıza çizgisinde yürür ve helal dairesinde dolaşırsan, Rabbinin bundan kutsî ve İlâhî bir memnuniyet duyacağı da muhakkak.

Öyleyse inanç, düşünce, his ve fiil âlemini O’nun razı olacağı şekilde tanzim et!”

TEFEKKÜR SAFHALARI

“Bir eserde kemâl, o eserin menşe ve mebdai olan fiilin kemâline delalet eder.

Fiilin kemâli ise, ismin kemâline ve ismin kemâli, sıfatın kemâline ve sıfatın kemâli, şe’n-i zâtînin kemâline ve şe’nin kemâli, o zât-ı zî-şuunun kemâline,

hadsen ve zarureten ve bedaheten delalet eder.” — Sözlər

SANATLI BİR YAZIDAKİ ÜSTÜNLÜK, hattatlık fiilinin kemâlinden gelir. Yazma işi mükemmel olacaktır ki onun ürünü olan yazı da mükemmel olsun. Harika bir yazıyı överken, “Bunu yazan ne mükemmel bir hattatmış.” deriz. Hattat ismindeki mükemmellik, yazma fiiline, ondan da yazıya sirayet etmiştir.

Bir kişide çeşitli sıfatlar bulunabilir. Meselâ, bir adam hem hattat, hem mimar olabilir. Onun hattat isminin kemâli ondaki hattatlık sıfatının kemâlini gösterir. Aynı şahsın yaptığı bir mimarî eser mükemmel olmayabilir. O hal, ondaki mimarlık sıfatının noksanlığını gösterir ve o şahsa iyi mimar denmez.

Her ne kadar, sıfat kelimesi, genellikle, “hayat, ilim, irade, kudret ..” için kullanılsa da burada geçen sıfat kelimesini, bir mesleği icra etme özelliği olarak anlamak gerekiyor. Nitekim Mesnevî-i Nuriye’de geçen şu ifadelerde, sıfat kelimesi bu mânâda kullanılmıştır.

“Şu zînetli masnuatın cemali, hüsn-ü san’at ve zîneti izhar eder. San’at ve suretin güzelliği, Sâni’de güzelleştirmek ve zînetlendirmek isteği mevcut olduğuna delalet eder. Güzelleştirmek ve zînetlendirmek sıfatları, Sâniin san’atına olan muhabbetine delalet eder.” — Mesnevî-i Nuriye

Sıfatın kemâli ise ondaki şe’nin, yani hattatlık kabiliyetinin kemâlini gösterir. Bu kabiliyet mükemmel olmasa ne sıfat, ne fiil, ne de eser mükemmel olur.

Şu varlık âlemini dolduran bütün İlâhî eserlerin tefekküründe de bu sıra geçerlidir. Şu var ki, şe'n ve çoğulu olan şuunat, insanlar için “kabiliyet, istidat” diye Türkçeleştirilmekle birlikte, bu ifadeler Cenab-ı Hak için kullanılamaz. Hâlıkıyet, Rezzakıyet, Rububiyet., Allah'ın şuunatındandır. Yani Allah'ın zatında yaratıcılık vardır, rızık vericilik vardır, terbiye edicilik vardır. Bunlar sonsuz kemâliyle Allah'a mahsustur.

Vecizede geçen sıfatlar için bazı risalelerde vasıf tabiri kullanılır. Bu sıfatları, söz konusu isme sahip olma vasfı şeklinde anlamamız daha uygun düşmektedir. Allah'ın bütün sıfatları sonsuz kemâlde olduğu gibi, bütün eserleri de mükemmeldir.

İmam Gazali hazretleri “Daire-i imkânda daha ahsen yoktur.” buyurmakla, her eserin kendi mahiyetine ve vazifesine göre en güzel şekilde yaratıldığını ders vermektedir. İnsan için verdiğimiz örnekte, aynı sıfatlardan hem mükemmel, hem noksan eserler çıkması gibi bir durum İlâhî eserler için söz konusu değildir.

Bir mahlukun mükemmelliği, halk etme, yaratma fiilinin mükemmelliğini, o ise Hâlık isminin mükemmelliğini, o da Hâlık olma vasfının (sıfatının) mükemmelliğini, o da hâlıkıyetin (yaratıcılık şe'ninin) mükemmelliğini gösterir.

Bütün bu mükemmellikler, sonsuz kemâlde olan bir Zatın varlığından haber verirler.

İLÂHÎ SIFATLAR

Sıfat: Vasıf. Hâl. Keyfiyet. Nişan. Alâmet.

Zâtın bazı ahvâline delâlet eden bir isim.

CENAB-I HAKK'IN zâtı bilinmez; ama zâtının varlığına mahlûkat adedince şahitler mevcut. O'nun mukaddes sıfatları da kemaliyle idrak edilemez; ancak o sıfatların varlıkları ve sonsuz oldukları bilinebilir.

Îlâhî sıfatlar, “sübutî” ve “selbî” olmak üzere iki gruba ayrılıyor.

Sübutî sıfatlar, “hayat, ilim, irade, kudret, sem’ (işitme), basar (görme), kelâm ve tekvin.” Bu sıfatların hepsi ezelî, hepsi ebedî, hepsi sonsuz ve yine hepsi mutlak.

Bu sıfatlarda ne bir azalma ne de artma düşünülebilir.

Hayat, Allah'ın bir sıfatı. Ezelde ne ise ebedde de aynı. Bu hayatta ne bir azalma olur, ne de artma. Bizlere hayat bahşetmesi, O'nun ihya (hayat verme) fiiliyledir. Bizde hayat yaratmakla O'nun hayatında bir noksanlık olmaz. Malûmdur ki, Allah maddeden münezzehdir; maddenin sıfatlarından da münezzehdir. Allah bir maddî mahlûkuna ağırlık, boy, en, hacim gibi sıfatlar takmış. Bu sıfatlardan O'nun zâtı münezzeh. Bunların hepsini yoktan yaratıyor. O halde bu eşya ne kadar çok yaratılırsa yaratılsın Allah'ın zâtı için ve zâtî sıfatları için bir değişme söz konusu olamaz. İnsan bile, eserine benzemezken, eserinde yaptığı değişiklikler onun zâtında bir değişme meydana getirmezken, mahlûkattaki değişmelerin Îlâhî sıfatlarda bir değişiklik yapması nasıl düşünülebilir?!..

Allah'ın bir sıfatı da ilim. Ne kadar varlık yaratırsa yaratsın, onlara ne kadar hikmetler, mânâlar, faydalar takarsa taksın Onun ilim sıfatında bir değişme düşünülemez.

Allah'ın kudreti de öyle. Ağaca elma takmakla, insan koluna kuvvet takmak arasında Allah için bir fark yoktur. Elma da O'nun mahlûku, kuvvet de. Mahlûkun artıp azalması ise, Hâlık'ta hiçbir değişme meydana getiremez.

Îlâhî sıfatlardan bir diğeri “Basar” yâni görme, biri de “Sem’ “, yâni işitme. Maddeden münezzeh olan Allah'ın görmesi gözden, işitmesi de

kulaktan münezzeh. İlmi ve kudreti gibi görmesi ve işitmesi de sonsuz. Bir anda sonsuz işleri kudretiyle gördüğü gibi, sonsuz sesleri de işitmekte ve sonsuz eşyayı görmekte. Bu eşyadan birisi kendi nefsimiz, kendi vücudumuz, kendi ruhumuz.

Bizim ne hücrelerimizi değiştirmeye gücümüz yeter, ne de mevsimleri. Dünyamızı gece ile örten de O, gözümüzü uyku ile kapatan da. Diğer varlıklar da bizim gibi. Meseleyi böyle değerlendirirsek Rabbimizin, sonsuz sıfatlarıyla bütün eşyayı ihata ettiğini ve herbir mahlûkunun yanında hazır olup, onun bütün ihtiyaçlarını bizzat gördüğünü daha iyi anlarız.

Sübutî sıfatlarının varlığını bilelim diye, Rabbimiz ruhumuzda bir sıfatlar âlemi yaratmış. Bizim de hayatımız, ilmimiz, irademiz, kudretimiz, işitme ve görmemiz var. Ama bunların hepsi mahlûk, hepsi sınırlı, hepsi kula münasip. Allah da hayat sahibidir ama kulunun hayatı gibi değil. O da görür, işitir fakat kulun görmesi, işitmesi gibi değil. Onun da iradesi var, ama cüz'î değil. O da kudret sahibi, lâkin sınırlı değil.

Biz bu mahlûk sıfatlarımızı iyi değerlendirebilirsek Allah'ın mutlak ve sonsuz sıfatlarının var olduğunu bilir, onları sonsuz olarak tanırız.

“Kalem-i Kudret” tabirinden ilham alarak şöyle düşünebiliriz: Şuursuz kaleminden yine şuursuz mürekkep akıyor. Ama, kâğıda ilim saçan bir cümle dökülüyor. Ve biz bu yazıyı ilim sahibi, gören, işiten bir zâtın irade ettiğini hemen anlıyoruz. Bir çocuğa bile, sahafedeki resimleri kalemin çizdiğine inandırılmazsınız.

Yeryüzü bir sahife. Bütün çiçekler, ağaçlar, böcekler, kuşlar ve nihayet bütün bir insanlık âlemi bu sahifede yazılıyor. Allah'ın kudret kalemiyle, ilmiyle, iradesiyle.

Allah bütün bu mahlûklarını görüyor, ihtiyaçlarını biliyor, seslerini işitiyor ve onlarla kelâm ediyor; vahiy ve ilham ile. Sübutî sıfatların varlığını böylece tasdik eden insan, bunlardan selbî sıfatlara intikal eder.

Vücut sıfatı hakkında şöyle düşünür: Her isim bir varın alâmeti, simgesi. Ağaç diyorsam, bu isme sahip bir varlık olduğu içindir. Toprak, su, deniz, ova, gök, yer, melek, insan hep varlık isimleri... Bu varlıkların var edilmelerini yokluğa veremeyeceğime göre, bütün bunlar Allah'ın varlığına birer delil, birer alâmet. Ve O'nun vücut sıfatına birer şâhit.

Sonra her varlığın bir başlangıcı olduğunu düşünür; başlangıcı olmaktan münezzeh olan Allah'ın “kıdem” sıfatını onlarda okur. Keza her varlığın bir sonu olduğunu dikkate alır ve sonu olmaktan münezzeh olan Allah'ın “beka” sıfatını bütün kalbiyle tasdik eder.

Bir eseri yazan zâtın eserdeki hiçbir kelimeye, hiçbir cümleye benzemeyeceğini, zira kâtibin yazı cinsinden olmayacağını dikkate alır ve elementlerden kürelere, ruhlardan meleklerle, çiçeklerden yıldızlara kadar bütün varlık âleminin yaratıcısı olan Allah elbette hiçbir mahlûka benzemeyecektir der ve O'nun "Muhalefetün-lil-havadis (zâtının hiçbir varlığa benzememesi) sıfatına iman eder.

Hiçbir varlığın kendi varlığını kendi iradesiyle ayakta tutmadığını, hepsinin bir İlâhî lütufla varlıklarını sürdürdüğünü düşünür ve Allah'ın "Kıyam-binefsihi" sıfatına bütün ruhuyla iman eder.

Bazı kaynaklarda İlâhî isimlerden de sıfat diye söz edildiği görülür. Meselâ, "Kerim", Allah'ın bir ismidir. Aynı zamanda Allah'ı kerem sahibi olarak vasıflandırması cihetiyle de sıfat vazifesi görür. "Kerim Allah" dediğimiz zaman Kerim ismini sıfat makamında kullanmış oluruz.

Yine bu kaynaklarda Cenâb-ı Hakk'ın sıfatları üç grupta mütalâa edilir: "Zâtî sıfatlar" (bunlar sübutî ve selbî olarak iki kısma ayrılırlar), "fiilî sıfatlar", bir de "manevî sıfatlar." Allah'ın bütün güzel isimleri bu sıfatlardan birine dayanır. Meselâ, Âlim ismi sıfat-ı sübutiyeden "İlim" sıfatına, "Kadîr" ismi "Kudret" sıfatına, "Mütekellim" ismi "Kelâm" sıfatına dayanır.

Keza, Evvel ismi, sıfat-ı selbiyeden "Kıdem" sıfatına, "Âhir" ismi, "Bekâ" sıfatına dayanır.

İlâhî isimlerden çoğu fiilî sıfatlara dayanmaktadır. Hâlık ismi, yaratma fiiline; Muhyi ismi ihya (hayatlandırma) fiiline; Musavvir ismi "tasvir", yâni sûret verme fiiline; Mümit (ölümü verici) ismi, imate (ölümü verme) fiiline dayanır.

Bazı isimler de manevî sıfatlara istinad ederler. Hakîm ismi Cenâb-ı Hakk'ın hikmet sahibi olması sıfatına; "Kebir" ismi, kibriya sahibi olma vasfına; Cemil ismi, cemal sahibi olmasına dayanır.

Buna göre biz Rabbimizi hangi isimle yâd edersek edelim, o isim aynı zamanda Rabbimizin bir vasfını, bir kemalini, bir cemalini, yahut ahlâk-ı ilâhiyyesinden bir ahlâkını ifade etmekle sıfat vazifesi görür.

MUKADDES LEZZET

Şe'n: Şan. Tavır. Hâl. Kabiliyet. Emir. Kasıt

Şuunat: Şe'n'in çoğulu

ALLAH'IN zâtı mukaddes olduğu gibi, şuunatı da mukaddes. Yâni, beşer aklı bu hususta ne düşünse, ne tahmin etse, ne hayaller kursa Allah'ın zâtı ve şuunatı bunların hiçbirine benzemez; hepsine benzemekten münezzehtir.

Şuunat, şe'n'in çoğulu. Şe'n için türkçemizde tam bir karşılık bulamıyoruz. En yakın mânâ olarak “hâl, kabiliyet” deniliyor.

Hâlık (yaratıcı) Allah'ın bir ismidir. Hâlıkıyet ise şe'nidir. Yâni, yaratıcı olmak Allah'ın şânındandır. Bu hâlıkıyetini icra etmek diledi mi bu dilemeği, yâni bu iradeyi, ilim, kudret gibi sıfatlar takip ediyor ve halk (yaratma) fiili icra ediliyor. Böylece yaratılan o mahlûkta Hâlık ismi tecelli ediyor.

Rab da Cenâb-ı Hakk'ın bir başka ismi. Rab, yâni terbiye edici. Rububiyet (terbiye edici olmak) ise Allah'ın bir şe'ni.

Bütün İlâhî isimler böylece düşünüldüğünde herbirinin şuunât-ı ilâhiyyeden bir şe'n'e dayandığı anlaşılır.

Sevmek, lezzet almak, hoşlanmak insan için birer şe'n. Allah da mahlûkatını sever ama, bizim bir eserimizi sevmemiz gibi değil. İşte bu İlâhî muhabbeti, mahlûkatın sevgilerinden ayırmak için “mukaddes” kelimesi kullanılır. Allah da kulunun ibadetinden memnun olur. Ama, bu memnuniyet bir padişahın kendisine itaat eden bir askerinden memnuniyeti cinsinden değildir. İşte bunu zihinlere yerleştirmek için “memnuniyet-i mukaddese” tabiri kullanılıyor.

Allah'ın bütün mahlûkatının ihtiyaçlarını görmekte bir lezzet-i mukaddesesi vardır. Ama bu lezzet, bizim bir fakiri giydirmekten yahut doyurmaktan aldığımız lezzet gibi değildir.

“Her bir faaliyette bir lezzet nev'i vardır” hakikatından hareket ederek kâinata nazar ettiğimizde, Cenâb-ı Hakk'ın herbir fiilini icra etmekte, herbir ismini tecelli ettirmekte bir lezzet-i mukaddesesi olduğu aklımıza görünür.

Bu lezzetin keyfiyetini ise akıl idrak edemez. Zira, akıl ancak mahlûkat sahasında düşünebilir. Hâlık, düşünme sahasına (hâşâ) girmez. O'nun zâtına ve şuunatına akıl değil kalp teveccüh edebilir; iman ile, marifet ile, muhabbet ile, haşyet ile...

Esmâ-i İlâhîyeden sadece Rab ismiyle meselemize bir derece ıfık tutmağa çalışalım:

Her mahlûku O terbiye ediyor. Bunların herbirisiyle hususî alâkadar oluyor; bir lezzet-i mukaddese ile.

Güneşi yandırmak, arzı döndürmek, yumurtayı uçurmak, nutfeyi gezdirmek birbirinden çok ayrı harika birer terbiye. Hayvan nev'ilerinin herbirinin de nice cinsleri var. Her nev ve her cins değişik özelliklere sahip. Herbirinin bütün ihtiyaçlarını gözeterek terbiyesine bakmak Allah'a mahsus.

Şu dünya kafesindeki kuş nevilerine bakalım. Ruhunda tereddüt ve korkunun hükmettiği serçeden, heybet ve ihtiras timsali kartala kadar bütün kuşları aynı kafeste ne kadar mükemmel besliyor. Herbirinin ihtiyaçlarını ne kadar muntazam görüyor.

Bir kuş nev'inde birbirinden bu kadar farklı terbiyeleri birlikte icra eden Allah, aynı anda, denizlerde ve okyanuslarda o kadar farklı balık çeşitlerini ayrı ayrı terbiyeden geçiriyor, besliyor, büyütüyor, idare ediyor. Herbirinin hertürlü ihtiyacını görüyor. Ömrü dolan bir balık başkasına yem oluyor. Böylece sanki, "Ne zamandan beri rızıklanarak Rabbimin Rezzak ismine ayine oldum, şimdi de aynı vazifeyi rızık olarak göreyim ve bu dünyadaki son tesbihimi de böylece yapayım" diyor.

Orman ayrı bir âlem... Nice farklı terbiyeler de orada birlikte ve aynı anda gerçekleşiyor. Arslanın, kaplanın, parsın, sincabın, ceylanın, tilkinin, tavşanın terbiyeleri hep ayrı ayrı veriliyor. Rızıkları ayrı ayrı hazırlanıyor.

Bütün bu milyonu aşan hayvan nev'inin terbiyesi yanında, aynı anda yine milyonu aşkın da bitki nev'i terbiye görmekte. Yoncasından kavağına, domatesinden baklasına, gülünden lâlesine, goncasına kadar...

İşte Rabb-ül âlemin, melekler âlemini, sema âlemini, arz âlemini ve onlardaki bu milyonlarca ayrı âlemi birlikte tanzim ve idare etmekten, onlarda san'atını, ilmini, kudretini, ihsanını, keremini sergilemekten, beşerî ölçülere gelmez ulvî bir lezzet alır. İşte bu İlâhî lezzet, "lezzet-i mukaddese" tabiriyle ifade ediliyor.

"İnsanın bir ferdi sair hayvanatın [diğer canlıların] bir nev'i hükmündedir [gibidir]." (Mesnevî-i Nuriye'den) hakikatının penceresinden

meselemize nazar ettiğimizde bambaşka bir tabloyla karşılaşırız.

İmanın, ihlâsın, havfın, muhabbetin, güzel ahlâkın sonsuz dereceleri, muhtelif fertlerde ve ayrı ayrı mertebelerde, kendilerini gösteriyorlar. Her peygamber (a.s.), her sahabi, her veli ve nihayet her mü'min ayrı bir âlem.

Büyük insanların hepsinde her güzel ahlâk mevcut. Ama, farklı derecelerde, ayrı seviyelerde. Kimi muhabbette daha ileri, kimi Allah korkusunda, kimi ilimde umman, kimi cömertlikte. Biri cihatta önder, beriki tefekkürde.

Bütün bu güzelliklere, insanlar arasında, en ileri seviyeyle sahip olan bir tek zât var: Resûlullah (a.s.m.) Efendimiz. Allah'ın, insan terbiyesinden aldığı lezzet-i mukaddesenin en ileri seviyesi de Habibullah'ın terbiyesinde saklı.

“Kulum bana adım adım gelirse, ben ona koşarak gelirim” Hadis-i Kudîsîni bu yönüyle şöyle anlayabiliriz: Biz Allah'ı sevme vadisinde bir adımlık yol alsak, Allah'ın bize göstereceği mukaddes sevgi bunun on, yüz, bin, milyon katı kadar olacaktır. Çünkü, biz O'nun kuluyuz, O'nun san'atı, O'nun mahlûkuyuz.

Bir baba bile evlâdından gördüğü bir sevgiye on belki yüz katıyla karşılık verirse, Hâlık'ın, kendini seven bir mahlûkuna muhabbeti nasıl olur?

Ve Cennetteki sonsuz ihsanlar lezzet-i mukaddesesinin en ileri mertebesi.

Ve Cennet... Allah'ın saadet yurdu olarak yarattığı mukaddes belde... Sevdiği kullarını ebediyyen sevindirmenin İlâhî sürûru ve mukaddes lezzetleriyle Rabbimiz o âlemde mü'minlere sonsuz ikramlarda bulunacak.

Diğer Esmâ-i İlâhiyyenin tecellileri de Rab ismiyle birlikte düşünüldüğünde, Allah'ın lezzet-i mukaddesesinin de ilmi ve kudreti gibi sonsuz olduğuna bir derece bakılabilir.

VÜCUD MERTEBELERİ

Vücut: Varlık. Var olmak. Bulunmak.

Vacib: Varlığı zatından olup, yokluğu muhal olan.

Mümkün: Var olması da, yok olması da eşit olan. İkisi de imkân dairesinde bulunan.

Mümteni: Varlığı muhal olan. Var olması mümkün olmayan.

ETRAFIMIZ FARKLI mahiyette nice varlıklarla sarılı. Bunlar temel olarak üç gruba ayrılıyorlar, ama her birinin de sonsuz mertebeleri var.

Dünya üzerinde bir milyondan fazla hayvan ve bir o kadar da bitki türü hayat sürüyor. Cansızlar âlemi uçsuz bucaksız.

Bütün bu varlıklar, İlâhî isim ve sıfatlara tecelligâh olma itibariyle değişik isimlerle yad edilirler:

Halik ismi nazarında mahlûk adını alırlar. Rezzak ismi noktasında merzuk olurlar. Kadim ismine göre hepsi hâdis, Baki ismine göre “fâni”dirler. Musavvir ismine göre her biri birer şekil, Müzeyyin ismine göre birer süs, birer ziynettirler. Muhyi ismine göre, canlı olurlar. Mümit isminin tecellisiyle hayatını kaybedenlere ölü denilir.

Allah’ın varlığının vacip olması noktasında, mahlûkatın ismi mümkinat olur.

“Mümkün”, var olması da yoklukta kalması da imkân dairesinde olan demektir. “İmkân” için Nur Külliyyatında şu açıklama getirilir:

“İmkân, müsavi-üt tarafeyn”dir. Yani, vâcib ve mümteni olmayan, belki mümkün ve muhtemel olan şeylerin vücut ve ademleri, bir sebep bulunmazsa müsavidir, farkları yoktur.” — Şualar

“Vücub”, “imkân” ve “imtina” birer vücut mertebesidir. Bu mertebelere sahip olanlar ise “vacip” “mümkün” ve “mümteni”dirler.

...

Elimize aldığımız bir kitapta iki ayrı mahiyeti birlikte seyrederiz. Bunlardan birisini göz görür, diğerini ise akıl.

Gözün gördüğü, kitabın sayfaları ve ondaki yazılardır. Akıl ise o yazıların bir ilimden aktığını bilir. Kitabı yazan ayrı bir mahiyetin var olduğuna ve kitaptaki bütün bilgilerin ondan geldiğine hükmeder. Bununla birlikte, o mahiyetin kitapla hiçbir ilgisi bulunmadığını, hiçbir harfe, kelimeye yahut cümleye benzemeyeceğini ve bunlar ölçü alınarak o mahiyetin bilinemeyeceğini idrak eder.

Ve der ki: Bu kitabın bir yazarı vardır ve o zat yazı cinsinden değildir. Bu kitap onun ilmini bize tanıtır, tarif eder, ama mahiyeti hakkında hiçbir şey söylemez.

Şu varlık âlemine, “kâinat kitabı” denilmesinden hareket ederek, vücut mertebeleri hakkında bir şeyler söylemeye çalışalım.

Bu kitabın bütün harfleri, kelimeleri, cümleleri ve nihayet kitabın tamamı, varlık itibarıyla, “mümkün” sınıfına girerler.

“İmkân, müsavi-üt tarafeyn”dir, denilmişti. Yani, imkânın iki tarafı birbirine eşittir, müsavidir. Bu taraflardan birisi yokluk diğeri ise varlık.

İnsan, eline kalemi aldığı anda, bir kelimeyi yazmaya da karar verebilir, yazmamaya da. O halde, bir kelime yazılmışsa bunun mânâsı şudur:

Yazar, o kelimenin var olmasını yoklukta kalmasına tercih etmiştir.

Yazılmayan bir kelime için bunun aksi söz konusu.

Dün bizler yoktuk; bu dünya sayfasında başka insanlar yazılmışlardı. Bugün ise varız. Demek oluyor ki, bizim yokluğumuz varlığımıza müsavi; her ikisi de mümkün. Dün öyleydi, bugün ise böyle. Şimdi var olduğumuza göre, varlığımız yokluğumuza tercih edilmiş demektir.

...

Şu varlık âleminde, her şeyin bir başlangıcı ve sonu vardır. Öyleyse, onu yaratan zatın, ezelî ve ebedî olması vaciptir; aksi düşünülemez. Zira, “evveli olmak” ve “sonu bulunmak” mahlûkun sıfatlarındandır. Bir mahlûkun bir başka mahlûku yarattığını iddia etmek ise, kitap misalimizde, bir kelimenin bir başka kelimeyi yazdığını söylemek gibidir.

Kelime, yazılmadan önce kâtibin ilmindedir ve onun irade etmesiyle kâğıda dökülmüştür. Bir kelimenin bir başka kelimeyi yazabilmesi için, onun mahiyetini önceden bilmesi gerekir. Tâ ki, onu bu ilme göre, harflere döksün ve öylece ifade etsin.

Bizi şu kâinat kitabında ve dünya sayfasında yazan Zat, biz daha dünya yüzünde yokken ezelî ilmiyle bizi biliyordu. Sonra bizi var etmeyi irade etti; yokluktan kurtarıp, kudretiyle, varlığa kavuşturdu.

Kısacası, mümkinat dediğimiz bu mahlûkat âlemini ancak varlığı vacip olan bir zat yaratmıştır ve yaratabilir. İşte bu hakikat, Vacib-ül Vücud ile ifade edilir; yani, olması vacip, olmaması mümteni olan bir varlığın sahibi.

“Şu kâinatın Sani’-i Zülcelali, Vâcib-ül Vücud’dur. Yani: Onun vücudu zâtîdir, ezelîdir, ebedîdir, ademi mümteni’dir, zevali muhaldır.” — Mektûbat

Nur Külliyyatından naklettiğimiz bu ifadede Vacib-ül Vücud’un sıfatlarından bazıları nazara verilir. Bu yapılırken, mümkün varlıkların da özelliklerine kapılar açılır.

Vacibin sıfatlarından birisi: “Zatî olmak”. Yani bir başkasının var etmesiyle var olmayıp, varlığı kendi zatından olmak. Mümkün sınıfına giren bütün mahlûkatın ise, varlıkları kendi zatlarından değildir.

Vacip olan, ezelî ve ebedîdir. Mümkün, ise sonradan yaratılmıştır ve varlığının bir sonu vardır.

Vacibin yokluğu, yani olmaması muhaldır. Mümkünün ise varlığı gibi yokluğu da mümkündür.

Vacip, mutlak ve nihayetsiz bir kemale sahiptir; Mümkün ise önceleri bir kemal noktasına doğru durmadan ilerler, o noktaya vardıktan sonra zevale meyleder.

Cümlelerin devamında, “Allah’ın vacip olan varlığına nispeten diğer varlıkların ancak zayıf bir gölge hükmünde kaldıklarına” dikkat çekilir.

Yine Nur Külliyyatından “Şualar”da, vacip için, “vücut mertebelerinin en kuvvetlisi”, “maddiyattan münezzeh”, “bütün mahiyetlere mübayin” denilir.

Son ifade üzerinde biraz durmak isterim. Vacibin mahiyeti, bütün mahiyetlere mübayindir, yani zıttır. Bu tespit, gerçekten çok önemli.

Yine kitap misalimize dönelim:

Katibin mahiyeti, kitaptaki bütün kelime ve cümlelerin mahiyetine zıttır. Çünkü onların mahiyetleri kelime olmak, cümle olmak, yazı olmaktır. Kâtibin mahiyeti ise bunlara tamamen zıt.

“Cenab-ı Hakk, hiçbir mahlûkuna benzemez” demekle bir hakikati ifade etmiş oluruz. Ama “mübayin” kelimesi “benzemez” kelimesinden daha başka mânâlara kapı açar.

Görüp işittiğimiz, koklayıp tattığımız ve nihayet düşünüp hayal ettiğimiz her şey mahlûktur; Allah ise Halık.

Bütün bunlar mümkündür; Allah ise vacip.

Bunların tamamı hâdis ve fânidirler; Allah ise ezelî ve ebedî.

Bu üç misâlimizde de, benzemezlikten öte, mübayin olmak söz konusudur.

Bütün bunlar, mahiyet hakkındadır. Zatı itibariyle Allah'ın ortağı ve benzeri olmadığı gibi zıddı da yoktur.

...

Bazı kimseler, hem kendilerinin hem de muhatap oldukları her şeyin “mümkün” olduğunu çok iyi bildikleri halde, bunları ölçü tutarak Vacib-ül Vücudu hakkıyla bilme vehmine kapılırlar.

Mümkünler âlemi seyir ve tefekkür edilerek, onları yokluktan varlığa çıkaran vacip bir zatın varlığı bilinebilir; sıfatlarının mevcudiyeti anlaşılabilir. Ama bunlar ölçü tutularak Allah'ın zatının ve sıfatlarının mahiyetleri idrak olunamaz.

Yine Nur Külliyyatında Cenab-ı Hakk'ın kutsî mahiyetinin hiçbir varlığın mahiyetine benzemeyeceği ifade edilirken, “ne zatında, ne sıfatında, ne ef'alinde naziri yoktur, misli olmaz, şebihî yoktur, şeriki olmaz” buyrulur.

Allah'ın Zatı Vacip olduğu için mümkün olan zatlara benzemez. Sıfatları da Vacip sıfatlarıdır, onlar da mümkünün sıfatlarına benzemezler.

Vaktiyle, bu mânâyı bir derece açıklama niyetiyle, şunları kaleme almıştım:

“Bir insanın resmini çizmek isterseniz, her halde önce kafatasından başlayarak bütün bedenin genel bir profilini ortaya koyarsınız. Sonra kaşları, gözleri, ağzı yerleştirirsiniz.

Ama, Allah bir insanı böyle yaratmıyor. Önce insan bedeninin kaba ve ince bütün hatlarını ve her türlü özelliklerini bir noktada topluyor. Sonra o noktayı açıyor. Bunu yaparken insanın ne başından başlıyor, ne ayaklarından. İçi ve dışıyla bütün bedeni birlikte yazıyor ve çiziyor.

Bir başka örnek:

Evimizdeki eşyadan her birini ayrı bir mağazadan satın almışsınız. Çünkü, bunların her biri ayrı bir sanayi dalının ürünü. Koltuk, avize, bilgisayar, buzdolabı... Bunların imal edilmesi için değişik fabrikalar, farklı tezgâhlar çalışıyor. Ama kâinattaki icraatlar hiç de öyle değil. Kâinat tek bir fabrika.. İnsandan tutunuz, milyonlarca nevi hayvan ve bitkiye kadar her varlık bu fabrikada yapılıyor ve bu tezgâhta dokunuyor.

Çiçeklerin yaratılışında, sebep olarak, güneşe de bir pay verilmiş. Bu, avizenin ışığından halının desenlerinin teşekkül etmesi gibi bir şey. Bir

başka misâl:

Güneş, dünyamızdan bir milyon üç yüz bin defa büyük. Demek oluyor ki, lambamız odamızdan bir milyon kat daha büyük...

Ve odalar lambanın etrafında dönüp duruyorlar. “

Şimdi şöyle bir düşünelim:

Allah’ın fiilleri, mümkünatın fiillerinden bu kadar uzak hatta onlara zıt olduğuna göre, elbette, Onun Vacip olan varlığı, mümkün varlıkların mahiyetine benzemeyecek ve onlara zıt olacaktır.

Biraz da “mümteni” üzerinde duralım:

Mümteni, “varlığı imkânsız olan” demektir. Buna örnek olarak, genellikle, “şerikler” verilir. Yani Allah’ın şeriki olması muhaldir ve şeriklerin varlığı mümteni grubuna girer.

Varlık sahasına çıkması mümkün olmayan ne kadar şey, hâdise, fiil, sıfat ve hal var ise bunların hepsi “mümteni” sınıfındadır.

Mümkün olmayan için iki şık söz konusudur, ya vacip olacaktır, yahut mümteni. Buna göre, vacip ve mümkün olmayanlar hep mümtenidirler.

Sadece bir misâl vermekle yetineceğim:

“Bir harf katipsiz olmaz” hükmüne bakalım. Bir harfin katipsiz olarak yazılması mümkün değildir. Yani imkân âleminde kâtipsiz bir yazının yeri yoktur. Bir harfin katipsiz yazılmasının vacip olduğu söylenemeyeceğine göre, geriye bir tek şık kalıyor:

Mümteni olmak.

ITLAK, İHATA ve NİHAYETSİZLİK

“Kâinatta tasarrufları görünen ef’al-i Rabbaniyenin ıtlak ve ihata ve nihayetsiz bir

surette zuhurlarıdır. Ve o fiilleri takyid ve tahdid eden, yalnız hikmet ve iradedir

ve mazharların kabiliyetleridir.” — Şualar

NUR KÜLLİYATI’NDAN İkinci Şua’da tevhit delilleri üzerinde durulur ve bütün varlık âlemini kaplamış bulunan beş hakikatin, Allah’ın birliğini en güzel şekilde ispat ettikleri beyan edilir. İşte bu hakikatlerden birisi de şudur:

“Kâinatta tasarrufları görünen ef’al-i Rabbaniyenin ıtlak ve ihata ve nihayetsiz bir surette zuhurlarıdır. Ve o fiilleri takyid ve tahdid eden, yalnız hikmet ve iradedir ve mazharların kabiliyetleridir.” — Şualar

Fatiha Sûresi’nde, bu kâinattaki her şeyin İlâhî terbiyeden geçtiği beyan edilir ve insana bu terbiye fiillerini çok iyi değerlendirmesi ve bunlar için Rabbine hamd etmesi ders verilir.

Bu terbiye fiillerini, önce kendi bedenimizde, ondan bir parça olan başımızda ve yüzümüzde seyretmeye çalışalım.

Göz, kulak, ağız ve burun insan yüzünde dört yakın komşu. Ama bu komşuların meslekleri birbirinden çok farklı.

Bir yağ parçası İlâhî terbiyeden geçince görme özelliğini kazanıyor ve kendisine ‘göz’ deniliyor.

Kulağın içinde bir başka fabrika çalışıyor ve sesleri önce titreşim haline sokarak beyne ulaştırıyor. Ses, kulak zarını aşamazken, onda saklı olan mânâ akla ulaşıyor ve oradan kalbe intikal ederek insanı sevindiriyor yahut üzüyor. Bu sonuca ulaşılması için nice fabrikalar faaliyet gösteriyorlar.

Ağızda iki ayrı fabrika çalışıyor. Yenilen lokmaların içinde gizli olan tatlar âlemi dil ile keşfediliyor. Ayrıca, akılda teşekkül eden bir fikir, yahut kalpte hasıl olan bir sevgi başka insanlara duyurulmak isteniyorsa, bu iş de

yine ağız fabrikasına düşüyor. Mânâlar onda seslere yükleniyorlar ve diğer insanlara duyuruluyorlar.

Beyin başlı başına uçsuz bucaksız bir fabrika.

Kafatasının hemen üstünde çoğu kez dikkatimizden kaçan bir başka fabrika çalışıyor: Saç üretim fabrikası.

Bunun bir benzeri de yanaklarda sakal fabrikası olarak iş görüyor. Kadınlarda saç fabrikasının üretimi verimli, ama sakal fabrikası onlarda çalıştırılmıyor.

Bu fabrikalar ve onlardaki harikalar saymakla bitmez. İnsan kafasında nice Rabbanî fiil icraatta bulunuyor, iş görüyorlar.

Biz “ıtlak ve ihata ve nihayetsiz bir surette zuhur” hakikatini açıklamaya önce kendi yüzümüzden başlayacak, daha sonra aynı hakikati ağaçlarda, tarlalarda, ormanlarda, denizlerde, semalarda müşahede etmeye çalışacağız.

İtlak, kayıt altına alınmamak demektir. Bir fiilin mutlak bir şekilde faaliyet göstermesinin mânâsı şudur:

O fiil faaliyet gösterirken, bir başka zat, bir başka fiil, bir başka irade, bir başka kudret o icraatın önüne geçemez; ona engel olamaz.

İhata, kaplama, içine alma demektir. Bulunduğumuz şehirde gündüz vakti güneşin ışığı şehrin tamamını ihata eder. Artık o şehrin neresini aydınlık bilsak, bunun güneşten olduğunu çok iyi biliriz. Ve aydınlatma fiilinde güneşin bir ortağı olamayacağını tasdik ederiz.

Nihayetsizlik ise, bir fiilin icraatındaki sürekliliği ifade eder. Yani, o fiil sahibi kendi iradesiyle o işe son vermedikçe, işin son bulması düşünülemez.

Şimdi bu üç hakikati, gözümüzü örnek alarak seyredelim.

“Allah bir yağ parçasını terbiye ederek görür hale getiriyor.” dedik. Göz yapmak Allah’a mahsus, görme fiilini icat etmek Allah’a mahsus, ruha görme sıfatı koymak Allah’a mahsus ve ruhtaki bu sıfat ile bedendeki göz arasındaki ilgiyi kurmak da yine Allah’a mahsustur.

Bu hakikate ‘ıtlak’ açısından baktığımızda şunu anlarız:

Allah bizim ruhumuza görme sıfatı verip yüzümüze göz taktığı gibi, başka canlılara da ruh vermiş, görme vermiş, göz vermiştir. Allah, bu İlâhi ikramda bulunurken bir başka irade karşısına çıkıp da onu faaliyetten men edememiştir, edemez de. Yani bütün gözleri ve görmeleri yaratan ancak Allah’tır. Bazı gözleri bir başka ilahın yarattığı vehmedildiğinde, o mutlak iradeye kayıt konulmuş, sınır biçilmiş olunur. Bir gözü yapan kim ise, bütün

gözleri de yapan ancak o olabilir. Bütün gözlerin bir tek güneşe bağlanması, bu hakikati aklı olan herkese güneş gibi ilan etmiş, göstermiştir.

İhata noktasında baktığımızda şunu görürüz:

Güneş ışığının bir şehirdeki bütün menzilleri ihata etmesi gibi, Allah'ın “göz ikram etme fiili” de bütün canlıları kaplamıştır. Nerede bir ruh varsa, ona görme sıfatını veren ve o bedene göz yerleştiren ancak Allah'tır.

Nihayetsizliğe gelince, en inançsız bir kimse bile kabul eder ki, bu dünyanın sonu gelmese, yani kıyamet kopmasa ve canlılar sonsuza kadar çoğalsalar, hiçbir canlı gözsüz kalacak değildir. O halde Allah'ın “göz yapma ve gösterme” fiilleri nihayetsizdir.

İşte, göz üzerinde yaptığımız bu açıklamalar, bütün İlâhî fiiller için de düşünülebilir.

Bir karıncayı rızıklandıran kim ise bütün hayvanlar âlemini de ancak o rızıklandırabilir. Burada ‘terzik’ yani rızık verme fiilinin “ıtlakı, ihatası ve nihayetsizliği” söz konusudur.

Bir çiçeğe şekil veren kim ise, bütün dağlara, ovalara, denizlere, ırmaklara, insanlara, hayvanlara, ağaçlara şekil veren, suret giydiren de ancak o olabilir. Burada da ‘tasvir’, yani suret verme fiilinin “ıtlakı, ihatası ve nihayetsizliği” söz konusu olmuştur.

Son bir misal:

‘Fethetme’, yani açıp yayma, büyütüp geliştirme bir İlâhî fiildir. Bir çekirdeği açıp yayan, büyütüp ağaç yapan kim ise, bir yumurtayı kuş haline, bir nutfeyi insan haline getiren de o olabilir. Burada ise “fethetme ve büyütme” fiillerinin “ıtlak, ihata ve nihayetsizliğini” görüyoruz.

Bu İlâhî fiillere “yaratma, hayat verme (ihya), öldürme (imate), diriltme, güldürme, ağlatma, ikram etme, affetme, hidayet etme, temizleme, aziz etme, zelil kılma” gibi sayısız fiilleri ekleyebiliriz.

Bütün bu fiiller “ıtlak, ihata ve nihayetsizlikleriyle” Allah'ın birliğine sonsuz denecek kadar şahadetler ederler.

KUDDÜS İSMİ

Takdis: Kemal sıfatlarla tavsif etmek. Allah'ı aklın anladığı, duyguların hissettiği, hayalin tasavvur ettiği her türlü vasıftan tenzih etmek

Kuddüs: Zâtında, sıfatında, fiillerinde, isimlerinde, hükümlerinde her türlü lekeden, eksiklikten uzak. Çok temiz. Gayet temiz.

Muhalefet-ün lil Havadis: Allah'ın, mahlûkatından hiçbirine, hiçbir bakımdan benzememe sıfatı.

KUDDÜS: Allah'ın hepsi güzel, hepsi mukaddes olan isimlerinden biri. Bu ismin, ulûhiyyet sıfatlarından “muhalefet-ün lil havadis” sıfatına dayandığı ifade buyrulmuş. Muhalefet-ün lil havadis, yâni Allah'ın yaratarak vücut sahasına çıkardığı hiçbir mahlûkuna hiç bir cihetle benzememe sıfatı.

Bir mimar her bir eserine ayrı bir şekil verir, farklı özellikler takar. Ama kendisi ne zâtıyla, ne de sıfatlarıyla bu eserlerin hiç birine benzemez. Kâtip de yirmi dokuz harften ne herhangi birine, ne de bunlardan teşekkül eden bir kelimeye benzer. İnsanla eseri arasındaki bu uzaklık, çok daha ileri derecesiyle ruhla ceset arasında mevcuttur.

Ruhun sıfatlarından birisi kudret. İnsan göz kapaklarını açıp kapamasından, yürümesine yahut bir şeyi kaldırmasına kadar her ne yapsa, bütün bunlar ruhtaki kudret sıfatıyla icra edilir; onunla olur ve ondan haber verirler. Ama bu kudret sıfatı ne göz kapaklarına benzer, ne ayağa, ne de kaldırılan o cisme.

Mahlûkat dairesinden verdiğimiz bu misaller bizi hakikatın kapısına vardırıır. İnsan kendi yaptığı eserine, ruh vazife gördüğü bedene bu kadar benzemezse, elbette bütün varlık âlemini yaratan, idare eden Allah, bunların hiçbirine benzemeyecektir.

İmam Gazali Hazretleri Kuddüs ismini tarif ederken ince bir meseleye dikkatimizi çeker. “Allah, insanların çoğunun kemal sıfat sandıkları sıfatlardan münezzehdir” buyurur.

Bu derin hakikatı, “Akıl mahlûktur, hâlîkını ihata edemez.” hakikatinin ışığında incelediğimizde şu mânâlar kalbimize açılır: Göz ne kadar uzaklara

nazar etse ve ne kadar da güzel olsalar, ne gibi üstün sıfatlara da sahip bulunsalar, bütün bunlar mahlûk güzelliği, mahlûk kemalidir. Allah'ın kudsî zâtının, sıfatlarının, isimlerinin güzelliği ve kemali bunlarla mukayese edilmekten ve bunlarla anlaşılmaktan mukaddestir. Gözün gördüğü, kulağın işittiği, hayâlin ulaştığı bütün güzellikler ve kemaller mahlûka göredir, mahlûk içindir ve mahlûka aittir. Bunlarla Allah'ın kudsî kemali ve cemali lââyıkıyla bilinemez.

Allah'ın mukaddes zâtı, kemali ve cemali, akıl ötesi, hayal ötesi, vehim ötesidir. O, mahlûkatın zannettiği gibi değil, kendi bildiği gibidir.

Bir misal: Allah'ın kudsî isimlerinden birisi “Musavvir.” “Her şeye lââyık olduğu en uygun sûreti giydiren, en güzel şekli veren” mânâsına geliyor. Bu ismin tecellisiyle, çamdan kavağa kadar bütün ağaçlar, lâleden menekşeye bütün çiçekler, karıncadan deveye kadar bütün hayvanlar, herbir dağ, herbir ova, her nehir, her yıldız ve nihayet her insan ayrı bir sûret kazanmışlar; farklı bir şekle bürünmüşler. Şimdi bütün bu şekilleri, sûretleri birlikte nazara alalım. Sûretten münezzeh olan Musavvir ismi, bu tecellilerin hiçbirine benzemez. Her sûret ondan haber verir, ama o bu sûretlerin hiç biriyle anlaşılmaz. Onlara benzemekten, onlar gibi olmaktan münezzeh ve mukaddestir. İşte, Kuddüs ismi, sûretler âleminde böylece okunacaktır.

Yine biz, Allah'ı Hâlık biliriz. Ama O'nun Hâlık isminin bizim anlayışımızdan mukaddes olduğunu da biliriz. O'nu Rahman ve Rahim olarak tanırız. Öte yandan, O'nun rahmetinin hiçbir rahmete benzemeyeceğini ve hiçbir rahmetle mukayese edilemeyeceğini de idrak ederiz. İşte bu anlayışımız Kuddüs olan o Rahman'ı takdistir.

...

Takdis “kemal sıfatlarla tavsif” tesbih ise “noksan sıfatlardan tenzih” mânâsına gelir. Meselâ “Allah herşeye kadirdir” demek takdis; “Allah aczden münezzehdir” demek tesbihdir.

Kuddüs ismini böylece bilen bir mü'min, bütün sözlerini, işlerini ve hallerini o mukaddes Rabbinin razı olacağı tarzda tertemiz, pak ve lekesiz yapmağa gayret eder.

İmanına hiçbir hurafeyi, hiçbir bâtıl telâkkiyi ve sapık düşünciyi yaklaştırmaz.

İbadetlerini tam bir ihlâs ile yapar; riyanın her nevinden uzak durur.

Kalbini tertemiz tutmağa çalışır; Allah namına olmayan hiçbir sevgiyi ona yaklaştırmaz.

Bütün bunlar, Kuğdüs ismine imanının lâzımıdır. Bunların yanında bedeninden, evine, işyerine kadar bütün madde âlemini de temiz tutmaya gayret eder.

“Kâinat sarayını tertemiz tutan bu ulvî umumi tanzif, elbette ism-i Kuğdüsün cilvesi ve muktezasıdır. Evet, nasıl ki, bütün mahlûkatın tesbihatları ism-i Kuğdüse bakar. Öyle de, bütün nezafetlerini de Kuğdüs ismi ister. Kötü hasletler, bâtil itikatlar, günahlar, bid’alar manevî kirlerden olduklarını unutmamalıyız.” — Lem’alar

İslâm fıtratı üzere tertemiz yaratıldığı halde, o temiz ruhunu günahlarla kirleten, başkalarının iç âlemini ifsad ile kirleten, ahlâksız neşriyatla iffetleri kirleten, bâtil fikirlerle akılları kirleten gafil bir mü’min, bütün bu kirli işlerden tövbe ile kendini bu dünyada temizleme yoluna gitmezse, onda Kuğdüs isminin tecellisi öte âleme kalacaktır. Kabir azabı, mahşer dehşeti, hesap korkusu ve cehennem ateşi bu kirleri safha safha temizler.

Günahların açtığı yaralar azapla tedavi edilir. Ve mü’min, her türlü lekeden, pastan, kirden arı olarak cennete girer.

Burada yeri gelmişken bir noktaya değinmeden geçemeyeceğim.

Bazı mü’minlerin yersiz bir tesellileri var. “Günah işleyip cehenneme girsem de sonunda yine cennete gireceğim ya” diye kendilerini avutur, isyanlarına devam ederler. Burada iki ayrı yanılma söz konusu. Birincisi, cennete gitme garantisi kabre iman ile göçen mü’minler için geçerli. Bizim ise bu noktada bir senedimiz yok. İkinci yanılma ise cehennem azabını hafif görme.

Dünyada ateşe elimizi dokundurmamızla çekmemiz bir oluyor. Ve o bir anlık yanmanın acısıyla uzun süre kıvranıyoruz.

Nur Müellifi Büyük Üstadın bir duası var: “Bize gösterdiğin numunelerin ve gölgelerin asıllarını, menbalarını göster” diye. Bu ulvî duadan dünyadaki bütün güzelliklerin, bütün nimetlerin cennettekilere nisbetle gölge gibi kaldığını anlıyoruz. Her türlü güzelliğin, ihsanın, nimetin aslı cennette...

Dünya gölgeler diyarı. Ahiret asıllar âlemi... Öyle ise, dünya ateşi de cehennem ateşine göre gölge. Biz gölgenin bir anlık yakmasına dayanamazken, asıl hakkında nasıl böyle pervasızca konuşabiliriz.

Cehennem ateşi bu gibi kirli sözleri de temizleyecek...

O dehşetli cehennem fabrikası, sair vazifeleri içinde âlem-i vücut kâinatını âlem-i adem pisliklerinden temizliyor. — Şualar

Vücut varlık, adem yokluk demektir. İman vücuttur, küfür adem. Doğru söz vücuttur, yalan adem. Bütün günah ve isyanlar hep adem. Herbirinde mevcut olması gereken bir değer yokluğu, kaybedilmesi söz konusu. İşte bu menfileri istemekle hayatını adem âlemlerinde geçiren bir insan sonunda cehenneme düşer.

Cehennem, kâfirin şahsında küfrü de yakar, yok eder. Artık o kâfir Allah'ı tanımaktadır.

Ahlâksızın şahsında ahlâksızlığı mahveder. Artık o ahlâksız insan Rabbine karşı son derece edeplidir. Onun verdiği cezaları itirazsız çekmekle meşguldür.

Yalancıyla birlikte yalan da yanar. Artık o âlemde herkes doğru sözlüdür; herkes Hakk'ı zikretmektedir.

Hazreti Mevlâna'nın güzel bir misali var: “Hani, der, insan sıhhatli olduğunda gaflete dalar da hastalığında durmadan Allah'ı zikreder, O'ndan medet diler ya, işte cehenneme giren bir insan da o hasta adam gibi durmadan Hakk'ı zikreder.”

Cehennem de cennet gibi, günahlardan, isyanlardan temizlenmiştir. O azap beldesinde de şirke ve küfre yer yok. Kuddüs ismi âhiretin her iki menzilinde de hükmünü tam icra etmekte. Her iki âlemde de herkes hakikati bütün açıklığıyla görmüş, anlamış durumda. Artık bu iki yurdun sâkinleri Allah'dan bir an olsun gafil değiller.

Şu var ki, cennet ehli Allah'ı keremiyle, rahmetiyle tanımışlardır; cehennem ehli ise kahrıyla, gazabıyla...

İLİM ÜZERİNE

Şu kâinatta tasarruf eden Zât'ın muhit bir ilmi var. — Mektûbat

İLİM, Allah'ın yedi sıfat-ı sübutiyesinden biri. Biz bu kudsî sıfatları sayarken hayattan hemen sonra ilmi yâd ederiz.

Nur Külliyyatındaki ilim bahislerinden bir cümle:

“...Binler alâmet-i sadıka var ki, şu kâinatta tasarruf eden Zât'ın muhit bir ilmi vardır. Ve herşe'yi bütün şuunatıyla bilir, sonra yapar.”

— Mektûbat

Bu hükmün delili olarak, varlık âleminde tecelli eden hikmet, inayet, rahmet, nizam, mizan gibi ulvî hakikatlar tefekkürümüze sunulur.

Muhit, “ihata eden, kaplayan, içine alan” mânâsına geliyor. Şuunata ise, “haller, karakterler, sıfatlar, istidatlar” gibi mânâlar veriliyor. O halde, şu âlemden tasarruf eden Zât, her mahlûkunu bütün özellikleriyle, ona lâzım olan bütün organlarıyla, ruhunda bulunması gerekli bütün hissiyatıyla ilmen ihata ediyor ve onu ona göre yaratıyor.

Ve yukarıdaki cümleyi tefsir eden bir başka cümle:

“Kandaki küreyvat, kalpteki hâtırat O'ndan gizlenmez.”

Nasıl gizlenebilir ki, hepsinin yaratıcısı O.

Ve kendi fermanında kullarına bu hakikatı şöyle ders veriyor:

“Yaratan bilmez olur mu? O, Lâtif ve Habîr'dir.” — Mülk Sûresi, 14

Yollar da O'nun, yolcular da. Hepsi, “ente mevlâna”, “sahibimiz sensin” diyorlar.

Kan ordusu O'nun emrinde, O'nun ilmi, iradesi ve kudretiyle hareket ediyor. Al ve akyuvarlar bu ordunun iki ayrı kıt'ası. Maddî kalbin bu iki

ordusu, mânevî kalpteki ilham ve vesveseden haber veriyor. Hâtıraların da kızılı ve akı var. Hiçbiri O’ndan saklı değil.

Yol ister satıhta olsun, ister derinde. Bütün yolcular o Lâtif ve Habîr’in ilim ve takdiri ile sürdürüyorlar seyahatlarını.

Allah’ın kudsî sıfatları mahlûkatın sıfatlarına benzemekten münezzeh. Her şeyin zâtını da O var ediyor, sıfatlarını da.

İnsanın ruhu mahlûk olduğu gibi, o ruhun bir sıfatı olan ilmi de mahlûk. Mahlûk olan bu sınırlı ilimle, o ilmi yaratanın ezelî ve sonsuz ilmini kemâliyle anlamak elbette mümkün değil. Bizdeki ilim, öğrenmeye dayanır, müşahedeye dayanır, deneye, tecrübeye dayanır. Hepsi sonradan kazanılırlar.

Ezelî ilim için bunların hiçbirisi söz konusu değil.

Ezelî ve ebedî olan Allah, olmuş ve olacak her şeyi evveli ve âhiriyle bilir.

Allah, güneş yapmayı, ay yapmayı bilir. Melek yapmayı, cin yapmayı bilir. Toprak yapmayı, su yapmayı bilir. İnsan yapmayı hayvan yapmayı bilir. Daha sayamayacağımız ve bilemeyeceğimiz nice eşyayı var etmeyi bilir. Onun, bir mahlûku yaratmasında ezelî ilimle, mutlak kudret, küllî irade ve diğer İlâhî sıfatlar birlikte iş görürler. Nurlarda geçen, “fiilen bilme” ifadesi bize bu ince ve derin hakikatı ders verir.

Nur Külliyyatında bu âlemden “Kâinat Kitabı” diye söz edilir. Kitap denilince öncelikle ilim hatıra gelir. Ve bu ifade bize kâinatta en hâkim vasfın ilim olduğunu ders verir.

Semâsında erişilmeyecek kadar geniş ve atomunda ulaşılmayacak kadar derin ilim ve hikmet cilveleri taşıyan bu kâinat kitabını okumak için insanoğlu çok kafa yormuş. Bütün âlemlerin ilimle âdetâ kaynaştığını hayretle görmüş ve bu kitabın ince esrarına vâkıf olmak için nice tezler sunmuş, nice eserler te’lif etmiş.

“Cehl-i mutlak içinde muhit bir şuurun tezahüratı görünüyor” (Sözler) cümlesindeki engin mânâyı, âlemlerdeki her varlığın tercüman olduğunu ibretle müşahade etmiş.

Bir kitabın harfleri ve kelimeleri gibi, bu âlemdeki varlıklar da kendilerindeki sonsuz ilim tecellilerinden habersiz olarak sürdürüyorlar vazifelerini.

Saçımız bilmiyor kimin başında bulunduğunu. Ağaçlar da dağı tanımıyorlar. Yıldızlar semâdan gâfil. Balıklar deryadan habersiz.

İnsanoğluna cüz'î bir ilim verilmiş. Sonsuz bir hikmetle görülen bu işleri hayretle tefekkür etsin diye. Yoksa bizdeki bu ilim, şu âlemdeki faaliyetlere ne katabilir?

İlmimiz sayesinde ciğerlerimiz mi hayvanınkinden daha iyi çalışıyor? Saçımız mı meyvelerden daha mükemmel?

Yoksa biz dünyanın sür'atini ölçmeye muvaffak olalıberi, onun hızında bir artma mı kaydedildi?

Biz bu ilmimizle ancak, şu kâinat kitabını okumaya çalışıyoruz.

Ötede daha mükemmel kitapları okumak üzere.

AYAN-I SABİTE

Ayan-ı sabite: Eşyanın, Allah'ın ezeli ilminde sabit olan mahiyetleri.

MUHYİDDİN Arabî hazretleri, eşyanın ezelden beri Allah'ın ilminde sabit olan suretlerine “ayan-ı sabite” demiştir.

Seyyid Şerif Cürcanî hazretleri ise, Tarifat adlı eserinde, bir şeyin ilâhî ilimde teşekkül eden hâline “mahiyet,” yaratılarak haricî vücut giymiş hâline de “hakikat” demektedir. Buna göre, “ayan-ı sabite” eşyanın mahiyetleridir.

Ayan-ı sabite değişmez, kaybolmaz. Zira, Allah unutmaktan münezzehtir. Zaten sabit olmanın mânâsı da budur.

Nur Külliyyatında, “ayan-ı sabite” için “mevcudat-ı ilmiye” tabiri kullanılır. Yine Nur Külliyyatında, mahlukatın ölümle yok olmadıkları, “daire-i kudretten daire-i ilme geçtikleri” kaydedilir. Demek oluyor ki, bir mahluk, yaratılmadan önce de ilim dairesinde bir varlığa sahipti, yaratılınca kudret dairesine geçti, ölümle de yokluğa gitmeyip yine bir ilmî vücuda sahip olacaktır.

O hâlde, ayan-ı sabite mutlak mânâda “yok” değildirler, ama henüz yaratılmadıkları için de “varlık” diye adlandırılmazlar. Bunlar, yaratıldıklarında ilim dairesinden kudret dairesine geçmiş olurlar ve onlara artık “mahluk” denilebilir.

...

Cenâb-ı Hakk, insan ruhuna birçok ilâhî hakikati keşfedecek manevî âletler, hisler, duygular, hâller yerleştirmiştir. Biz, bir cümleyi önce zihnimizde teşekkül ettiririz. Böylece o cümle mutlak mânâda yokluktan kurtulmuş olur, ama ona “yazı” da diyemeyiz, zira haricî âlemde kendini henüz göstermemiştir. O cümleyi yazmayı irade edip, kudretimizi de bu yönde sarf ettiğimiz takdirde, cümlemiz yokluktan kurtularak varlık âlemine çıkar ve “yazı” adını alır. Cümlemin ilmimizdeki ilk hâli O'nun mahiyetidir, bu mahiyet ayan-ı sabiteye misâl olabilir. Yazıldıktan sonraki hâli ise hakikattir, bu yazı da âlemdeki mahluklara bir misâl olarak düşünülebilir.

Muhyiddin-i Arabî Hazretleri eşya arasındaki farklılıkları, a'yan-ı sabitelerin farklı oluşlarıyla izah eder.

Cenâb-ı Hakk'ın zâtı birdir ama isimleri yüzlerce, binlercedir. Hatta bazı zâtlara göre ilâhî isimler sonsuzdur. İşte bu isimler arasındaki farklılık, onların tecelligâhı olacak varlıkların da farklı mahiyette olmalarını zarurî kılmıştır.

Ayan-ı sabitenin “esmâ-i ilâhiyyenin gölgeleri,” oldukları kabul edilir. Bu gölgeler isimlerden haber verirler, ama onlara benzemezler. Bunların müstakil bir varlıkları yoktur. İlim dairesindeki taş sert olmadığı gibi, ilim dairesindeki insan da hayat sahibi değildir.

Mahlukat için “esmânın gölgelerinin gölgeleri” denilmekte ve “gölgenin gölgesi” için şöyle bir misâl de verilmektedir:

Güneşin aynadaki aksi, onun gölgesi makamındadır, yani ondan haber verir ve varlık mertebesi itibarıyla onun varlığına nispetle gölge gibi zayıf kalır. O aynayı bir başka aynaya karşı tuttuğumuzda bu ikinci aynada birinci aynadaki “gölge güneş” tecelli eder. İşte bu ikinci tecellinin varlık derecesi ise “gölgenin gölgesi” kadardır.

...

Bazıları, ayan-ı sabiteye inanan evliyanın, sonunda cebriyeci görüşe kaydıklarını ve insan iradesini inkâr ettiklerini iddia ederler. Burada yanlış anlaşılan bir nokta olduğu kanaatindeyim.

Bütün eşyanın, mahiyetleriyle, Allah'ın ilminde mevcut olduğu bir hakikat. Bunun aksini düşünmek Cenâb-ı Hakk'a cehil isnat etmek olur. Zamandan münezzeh olan Allah, eşya hakkında sonradan bilgi edinmekten de münezzehdir.

Bu şahadet âlemindeki varlıkların o ezeli ilme göre yaratıldıkları da bir hakikat. Hiçbir varlık ilm-i ilâhîdeki suretinden bir başka şekilde dünyaya gelemez. Burada bir cebir görünmekte ve bu işler Allah'ın mutlak iradesiyle meydana gelmektedir. İlm-i ezelîde cansız olması takdir edilenin bu dünyaya canlı olarak gelmesi elbette mümkün değil. Aynı şekilde, yarı canlı mahiyetinin hayvan, hayvan mahiyetinin de insan olarak bu dünyaya ayak basması kabil değil.

İlâhî iradenin tahakkukunda elbette mahlukun bir tercih hakkı olmayacaktır. Ama burada unutilan bir nokta var ve oldukça da önemli. Allah, insanı ilm-i ezelîsinde “irade sahibi” olarak takdir buyurmuş. Onu dünya imtihanına atmak dilemiş. Cennet ve cehennemine giden yollardan dilediğini tercih etmesi için de onu iradeli kılmış. İşte, insan mahiyetinin

böylece takdir buyurulması da yine ilâhî irade ile dir. İlâhî irade hükmünü icra etmiş ve insanlar a'yan-ı sabitelerine uygun şekilde, bu dünyaya iradeli mahluklar olarak gelmişlerdir.

İradeli olup olmamanın tercihi onlara bırakılmış değil. Burada bir cebir düşünülebilir, insan mecburen iradeli olmuştur. Ama bu iradeyi dilediği gibi kullanmakta serbesttir.

KELAM SIFATI

“Şems-i Sermedî’nin mükâlemesi dahi, onun ilmi ve kudreti gibi küllî ve muhit olarak her şeyin kabiliyetine göre tecelli etmesi; hiçbir sual bir suale, bir iş bir işe, bir hitab bir hitaba mani olmaması ve karıştırmaması bilbedahe anlaşılıyor.” — Şualar

İNSAN, İlâhî sıfatların sadece varlıklarını bilebilir; mahiyetlerini bilemez. Bu sonsuz ve mutlak sıfatlardan birisi olan kelam sıfatının da idrak edilmesi, insan aklının çok ötelerindedir.

İnsanın iradesi cüz’îdir; yani bir anda ancak bir şeyi irade edebilir; birden fazla işi birlikte irade edemez. Konuşması da iradesi gibi cüz’îdir. Bir anda sadece bir kelime konuşabilir; ikinci kelimeyi ondan sonra dile getirir.

Konuşmanın ilk basamağı, cümlelerin akılda teşekkülüdür. İnsan bir anda iki cümle kuramadığı gibi, iki cümleyi birlikte konuşamaz.

Demek oluyor ki, insan bütün sıfatlarıyla cüz’îdir. Allah’ın ise bütün sıfatları küllîdir, mutlak, sonsuzdur.

İnsan kendi mahiyetini böylece bildikten sonra, artık “Allah’ın küllî sıfatlarını idrak etme” gibi bir davaya kalkışmaktan nefsinin engeller. Bu yolun helâke çıkacağını çok iyi bilir.

Bu kısa açıklamadan sonra, konumuz olan vecizenin kısa bir tahlilini yapalım:

Bu cümlede, Allah’ın mükâlemesinin yani mahlukatıyla konuşmasının, onlara birtakım hakikatleri ilham etmesinin, melekler âlemine emirler vermesinin küllî olduğu, yani bir sıraya bağlı olmaksızın birlikte tahakkuk ettiği ders veriliyor. Bu ulvî hakikatin bir derece anlaşılabilmesi için de Allah’ın diğer iki sıfatı misâl olarak veriliyor. Yani, “Cenab-ı Hakk’ın bilmesi ve kudretiyle tasarruf etmesi, nasıl bir sıra ile değil, birlikte, beraber, her yerde ve her anda tahakkuk ediyorsa konuşması da öyledir.” deniliyor.

“Kâinat bir şeceredir.” cümlesinden hareketle, bu gerçeği bir ağaçta kolayca seyredebiliriz.

Bir ağaçtaki bütün yaprakların ve çiçeklerin sırayla değil birlikte teşekkül ettiğini gözümüzle görüyoruz. Kâinat ağacının en son meyvesi olan insanda , bu gerçeği, görmekten de öte yaşıyoruz.

Yüz trilyona yakın hücremiz birlikte görev yapıyor ve birlikte değişiyorlar. Her hücredeki yüz trilyon kadar atom da yine beraber ve birlikte çalışıyorlar.

Saçımızın ve sakalımızın telleri sırayla değil beraber uzuyorlar.

Bütün insanların bütün hücrelerindeki bu rakamlara sığmaz icraatlar birlikte yürütüldüğü gibi, bu kanun diğer canlı türlerinin de bütün hücrelerinde, topraktaki bütün bakterilerde, denizdeki bütün balıklarda, semadaki bütün yıldızlarda hükmünü icra ediyor. Onlardaki bu sonsuz faaliyetler de yine, sırayla değil, beraber icra ediliyor.

İşte insan aklı, bu sonsuz faaliyeti ve bu sonsuz kemâli anlamaktan nasıl aciz ise, İlâhî sıfatlardan biri olan kelim sıfatının da sonsuz mânâları, sonsuz mahluklara birlikte ilham etmesini idrak edemez.

Her iki sıfatın faaliyetleri karşısında da insana düşen görev “tekbir ve tesbih ve hamd” etmekten başkası değildir.

İnsan öncelikle kendi mahiyetini, daha sonra çevresindeki yaratıkların mahiyetlerini ölçü alarak, birçok hakikati, bu dar görgü kalıbı içinde değerlendirir ve hata eder.

Konuşma denilince ses ve hece kalıbının dışına çıkamaz. Halbuki, bütün İlâhî ilhamlar sessiz ve hecesizdir. Kalbe kelimesiz olarak doğan bir mânâyı, insan kendi lisanıyla kelimelere döker; o çekirdeği ağaç haline getirir. Aynı mânâ, farklı lisanlarda değişik kelimelere dökülür.

Bu kâinat, Allah’ın kudret kelimeleriyle doludur, ama ‘kudret sıfatı’ bu kelimelere benzemekten çok uzaktır. O, anlaşılmaz bir sıfattır ve kâinatla kendini göstermektedir.

İnsan da bir cümle yazdığında o sayfadaki kelimelerde onun ilmini görürüz, ama o kitap ve o yazılar o zatın ilim sıfatına hiç mi hiç benzemezler.

İSM-İ ÂZAM

İsm-i Âzam: Allah'ın, bütün esmâ-i hüsnanın mânâsını içinde toplayan ismi.

ÂZAM, “en büyük, en ulu, en azim” demektir. Buna göre, ism-i âzam, “ilâhî isimler arasında bütün isimleri ihtiva eden en kapsamlı isim” demek olur. Hangi ismin ism-i âzam olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Bu ismin gizli bırakılması, ism-i âzam olabileceği ihtimaliyle, bütün isimlerin zikredilmesini teşvik içindir. Nur Külliyyatında bu hikmet nazara verilirken, Cuma günü duaların kabul saatinin de bu hikmete binaen gizli kaldığına dikkat çekilir.

İsm-i âzam'ın zâtî isimlerden biri olma ihtimali daha kuvvetlidir. Zira, ancak zâtî olan bir isim bütün isimleri içine alabilir. Zâtî isim denilince de akla öncelikle Allah ismi gelir. Bu ismin Kur'ân-ı Kerim'de en çok geçen isim olması, Kur'ân'ın hülasası kabul edilen fatihanın ve fatihanın da hülasası olan besmelenin başında yine bu ismin yer alması, onun ism-i azam olma ihtimalini kuvvetlendirir.

“Lafza-i celâl, Zât-ı Akdes'e delalet eder; Zât-ı Akdes de, bütün sıfât-ı kemâliyeyi istilzam eder.” — İşarat-ül İ'caz

Nur Külliyyatında, insanın ism-i âzama mazhar olduğu, yani mahlukat içinde Allah'ın bütün isimlerinin tecelli ettiği müstesna bir varlık olduğu kaydedilir.

“Nasıl esmâda bir ism-i âzam var, öyle de o esmânın nukuşunda dahi bir nakş-ı âzam var ki, o da insandır.” —Sözler

Yine Nur Külliyyatında, her ismin de azamî bir mertebesi olduğu kaydedilir ve evliyanın ism-i âzamı farklı görmeleri kendilerinin mazhar oldukları esmânın farklı oluşuyla izah edilir:

“Hakikî ism-i âzam gizlidir, havassa bildirilir. Fakat her ismin de âzamî bir mertebesi var ki, o mertebe ism-i âzam hükmüne geçiyor. Evliyaların ism-i âzamı ayrı ayrı bulması bu sırdandır.” — Barla Lahikası

VÂHİDİYET ve EHADİYET

Vahid: Tek olan. Parçalanmayan.-İkilenmeyen. -Bir ikincisi bulunmayan Cenâb-ı Hakk'ın isimlerindendir. Kemal sıfatlarda eşsizdir, mânâsına gelir.

Ehad: İkincisi olmayan tek, bir.-Şerikten münezzeh yegâne bir. Allah'ın zât ismidir. Zâtî bakımdan bir, demektir.

VAHİD VE EHAD isimlerinin her ikisi de Allah'ın birliğini ifade ediyorlar. İslâm âlimleri, bu iki ism-i şerif arasındaki fark üzerinde çeşitli tefsirler yapmışlar; hepsi doğru ve hepsi hikmetli nice açıklamalarda bulunmuşlar.

Bu zâtların büyük çoğunluğuna göre, Vahid, “kemal sıfatları bütün eşyayı ihata eden, kuşatan, eşi ve benzeri olmayan bölünmez ve parçalanmaz tek zât” mânâsına geliyor. Ehad ise, “bütün noksan sıfatlardan münezzeh olan yegâne zât” olarak ifade ediliyor.

“Ehadiyet zâtın birliğidir, Vahidiyet ise sıfattan ortaklığı red içindir.”— Hatibî

Ve asrımızda ortaya konan özlü tarif:

“Vahidiyet ise, bütün o mevcudat birinindir ve birine bakar ve birinin icadıdır demektir. Ehadiyet ise, herbir şeyde Hâlık-ı Külli Şey'in ekser esması tecelli ediyor demektir.” — Bediüzzaman

Allah, Vahiddir, birdir. Sıfatları bütün mahlûkatı kuşatmıştır. Nihayetsiz kudret, sonsuz ilim, mutlak irade ancak O Vahide mahsustur.

Allah, Ehaddir, birdir. Mümkün ve mahluk olmayan, başlangıcı ve sonu bulunmayan yegâne zât odur. Mahlûkatın zâtlarındaki bütün noksanlıklardan, sıfatlarındaki bütün eksikliklerden, fiillerindeki bütün âcizliklerden münezzeh olan ve onların hiçbirine benzemeyen yegâne bir, tek bir, benzersiz eşsiz bir ancak O'dur.

Her mahlûk noksanlığın esiri. Evveli ve ahiri olmada bütün mahlûkat eşit. Mekâna bağlı kalmaya, bütün maddîler mahkûm. Görüp işitmekten bütün cansızlar mahrum. Rızka, bütün canlılar muhtaç.

İşte böyle her cihetle noksan, muhtaç, âciz ve zaif olan mahlûkatına Cenâb-ı Hak, isimleriyle medet veriyor. Noksan sıfatlardan münezze O Ehad, noksaniyet âlemlerindeki bütün varlıklarıyla ayrı ayrı alâkadar oluyor. Sanki noksandan münezze O Zât-ı Ehad, bütün mahlûkatına derece derece noksaniyet serpmiş. Herbirinin yanında sıfatlarıyla hazır bulunuyor ve isimlerinin muhtelif tecellileriyle onların ihtiyaçlarını görüyor.

Evet Cenâb-ı Hakk'ın ehadiyeti cihetiyle herbir mahlûkuna hususî bir teveccühü var. Semadaki her yıldız, zemindeki her çiçek, deryadaki her balık bu teveccühden kendi kabiliyetine göre bir nasip ve bir şeref payı almakta. “Beni O parlatıyor”, “beni O gezdiriyor”, “beni O yüzdürüyor”, “beni O büyütüyor”, “beni O açtırıyor”, gibi.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın, her insana da ayrı bir teveccühü var. Herbirini değişik sıkıntılar, yahut ayrı nimetlerle farklı imtihanlara tâbi tutuyor. Simasını diğer insanlardan farklı kıldığı o kulunu, ayrı hâdiselerin içine atıyor. Sanki, her kulun sorumlu tutulduğu umumî emirler ve yasaklar “vahidiyet” tecellisi; içinde bulunduğu hususî şartlar ve onların getirdiği farklı imtihan biçimleri de bir “ehadiyet” cilvesi gibi. Bu farklı imtihanlar ayrı başarı derecelerini, onlar da âhirette farklı makamları netice veriyorlar. O Zât-ı Ehad, Cennette de herbir kuluyla bizzat ilgilenecek, herbirini ayrı derecelerde rızıklandıracak, onlara farklı seviyelerde sürûr ve zevk tattıracak. Ve Ehad ismi de kemâliyle o âlemde tecelli edecek.

Bir kul olarak bu iki isme karşı nasıl bir duygu içinde bulunacağız? Neler düşünecek, nasıl hareket edeceğiz? Meselenin en önemli yönü de bu olsa gerek...

İnsan şöyle düşünmeli: Allah, Vahiddir. O'nun kemal sıfatları bütün eşyayı kaplamış, kuşatmıştır.

Bütün âlemlerde faaliyet gösteren tek kudret O'nun, her şeyde tecelli eden tek ilim O'nun. Semadaki bütün yıldızlar da, arzdaki bütün insanlar, hayvanlar bitkiler de O'nun. Denizler, nehirler, ovalar O'nun. Cinler, ruhaniler, melekler O'nun...

Bütün bu mahlûkatın Vahid Hâlıkı, bütün bu rızıklananların Vahid Rezzakı, bütün bu mülk âleminin Vahid Mâlikî elbette nihayetsiz hamd-ü senaya lâyıktır. Bu sonsuz tecelliler karşısında benim vazifem: Hamd, tekbir ve hayretten başka ne olabilir?

Ben O'nun Vahidiyet tecellilerine karşı hayret ettiğim gibi, Ehadiyetine karşı da şükürle mukabele etmeliyim. O'nun şahsıma gösterdiği bu ihtimama, ettiği bu kadar nimet ve ihsana, lütuf ve merhamete karşı kalbim sonsuz bir minnettarlıkla dolmalı. Lâyık olmadığım hadsiz keremine karşı başımı şükür secdesinden kaldırmamalıyım.

Vahid ve Ehad isimlerini ve bunların tecellilerini düşünmenin kalbde hâsıl ettiği ortak tesir, “insana aczini ve fakrını olanca kuvvetiyle hissettirmeleri...”

Vahidiyet, İlâhî sıfatların umumî ve celâlli tecellileriyle insana aczini ve zilletini tattırdığı gibi, Ehadiyet de esmâ-i hüsnanın cemil tecellileriyle, ihsan meyveleriyle, kerem sofralarıyla kulu, Rabbine nasıl şükredeceğini bilemez bir hâle getirir; şükranını ifadeden âciz bırakır.

Her iki tecelli de insanı aynı noktaya götürür. İkisi de insanın boynunu eğdirir, alnını secdeye kapatır.

Rükûda, “Beni terbiye eden Azîm, bütün noksan sıfatlardan münezzihdir” derken Vahidiyet ile Ehadiyeti birlikte yâd ederiz. İlâhî terbiyenin bizdeki tecellisini düşünüp Rabbimizi tesbih etmekle, O'nun “Ehadiyetini” zikrederken; bu terbiyenin bütün mahlûkattaki azametli tecellisini “Azîm” ismiyle hatırlar, “Vahidiyeti” yâd etmiş oluruz.

Bu zikrin bir benzerini de secdede tekrarlarız.

KESRET

“Şu şecere-i kâinat, bir menba-ı vahdetten vücut alır.” — Sözlər

KESRET: Lügat mânâsiyle “çokluk”. Atomlardan sistemlere, balıklardan meleklerle kadar her şey!

Kan deverenlerinden, siyaset cereyanlarına kadar her hareket.

Gâfili, Mevlâsından uzaklaştıran her vesile...

rifin, O’na kavuşma uğrunda yüz çevirdiği her zevk, ittiği her menfaat, her makam, her mevki...

Şeytanın, insanları taptırmak istediği her bâtil mâbud...

Fikri meşgul eden her gereksiz şey...

Aklı karıştıran her vesvese, kalbi saptırmak isteyen her vehim.

Cenâb-ı Hak kesret içinde vahdetini gösteriyor. Yüzlerce yaprağı bir dala, birçok dalları bir gövdeye bağlamış. Binlerce çiçeği bir dağda, nice ağaçları bir bağda toplamış. Herbir denizde milyarlarca balığı yüzdürürken, her bir kat semâda sayısız yıldızları cem’etmiş. Pek çok sistemleri bir galakside ve bütün galaksileri bir arşın altında biriktirmiş.

İnsan kesretten bir ferd, hilkatten bir meyve...

Cenâb-ı Hak o meyvede kâinatları tevhid ettirmiş. Onun kalbini mârifetine uygun yaratmış. Herbir şeyi kesretli gayeler için halkederken, insan kalbini mârifet ve muhabbetine mahsus kılmış.

Ve işte o insanı, âhiretteki ebedî ihsanlarına, ikramlarına mazhar kılmak üzere bu dünya imtihanına tâbi tutmuş. Onu kesretin içine atmış ve ona kesretli sualler sormuş. Ama, hepsinin cevabı “tevhid”de birleşiyor.

Her hastalık ve musibet bir sual; O’ndan geldiğini bilenler şükürle cevap verip kazanıyorlar.

“Acılara sabırla karşı koydular, tatlı oldu.” — Şah-ı Geylânî

Her mevki ve makam bir çetin soru; onlarla gurura kapılanlar kaybediyorlar.

Kölelik de, efendilik de birer sorudan başkası değil: Tarih, bunları aşabilen yahut bunlarda boğulanlarla dolup taşmış...

Sözün kıyası, hayat kesretle ve kesretli suallerle dolu.

Kesretin en geniş daireleri insanın önüne açılmış. Uçsuz bucaksız denizlere o atılmış. Dalgaların ardı arkası kesilmiyor. Ve insan, bunların hepsini aşmak mecburiyetinde... Bu denizin dalgalarını daha iyi seyredebilmek için, isterseniz en yakın komşumuz olan hayvanlarla bir mukayesemizi yapalım.

Kurbanlık bir koç, her sabah ağlından tam bir tevekkül ile ayrılır, çayırında yayılır, kedersiz ve tasasız otlar durur. Bir tek vazife yüklenmiştir: Otlayıp etlenmek.

Ne halasının hastalığını düşünür, ne dayısının yoksulluğunu.

Ne önündeki güz mevsiminden dertlidir, ne onun ötesindeki kıştan, zemheriden.

Hiçbir arkadaşına kötülük düşünmediği gibi, kimsenin ayağını kaydırmak için oyunlar da kurmaz.

Ne desinlerin dertlisidir, ne demesinlerin endişelisi...

Bu koca âlemi ve içindeki kesretli mahlûkları bize itaat ettiren Rabbimiz, bizleri de hayvanlar gibi dertsiz tasasız, yahut melekler gibi sabit makamlı yaratabilirdi. Ne öyle yapmış, ne böyle. Sonsuz hikmetiyle bizi bu karışık ve keşmekeş hayatın içine atmış. Tâ ki, bu kesrette boğulmayıp vahdete eren ve “hâdisatın dağlarvâri dalgaları içinde seyeran edip” selâmet sahiline ulaşan sıddıklar, ârifler, saidler, zâhidler, âbidler, şâkirler yetişsin.

Bunlar hep kesretin vahdet meyveleri, cennetin aziz misafirleri, rahmetin küllî mazharları...

Onlara katılmak üzere yüzlerimizi “kesretten vahdete, fâniden bâkiye çevirmek” istiyorsak, “vahdehu”ya kulak verip, mânâsıyla amel etmeliyiz.

“Vahdehu, mânen der: Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temellûk edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme! Çünkü, Sultan-ı Kâinat birdir, her şey’in anahtarı O’nun yanında, her şey’in dizgini O’nun elindedir...” —Mektûbat

FERD İSMİ

Ferd: Bir olup, hem zâtında hem de sıfatlarında eşi ve benzeri olmayan.

BU İSİM Allah'ın birliğini ifade eder; eşi ve benzeri olmadığını ders verir. Vahid ve Ehad isimleri de Allah'ın birliğini ifade ederler. Ancak, Nur Külliyyatından Lem'alar'da, Ferd ismi için, “Vâhid ve Ehad isimlerini tazammun eden bir ism-i âzam,” denilmektedir. Buna göre Ferd ismi Vahid ve Ehad isimlerinden daha şümullüdür. Ehad ismi Allah'ın zâtının birliğini, Vahid ismi sıfatlarının eşi ve benzeri olmadığını ifade ederken, Ferd ismi her iki mânâyı da bünyesinden toplar. Buna göre, Ferd ismini, “zâtında ve sıfatlarında şerikten, eşi ve benzeri olmaktan münezzeh olan yegâne zât” şeklinde tarif edebiliriz.

Nur Külliyyatından bir başka hakikat dersi:

“İsm-i Ferd'in cilve-i âzâmı, bütün kâinatı enva'ıyla, eczasıyla bir vahdet içine alıyor; herşeyin alnına bir sikke-i vahdet koyuyor; her şeyin yüzüne bir hâtem-i ehadiyet basıyor.” — Lem'alar

Mahlukat âleminde, Ferd isminin sonsuz delilleri, cilveleri mevcut.

Kâinat sonsuz denecek kadar çok yıldızlardan, sistemlerden meydana gelmekle birlikte, tümü bir tek şeydir. Bu tek şeyin adına kâinat diyoruz ve bunda Ferd isminin bir cilvesini görüyoruz.

Kâinatın bütün neticelerinde, meyvelerinde de ferdiyeti görmek mümkün:

Bedende vazife gören yüz trilyona yakın hücre ve ruhta cevelân eden sayısız hissiyat, duygular ve lâtifelerle insan bir vahdet teşkil etmekte ve bir tek fert olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece biz, tek bir varlık olan bu insanda da Ferd isminin bir cilvesini seyredebiliyoruz.

Keza, güneş sistemi bütün gezegenleriyle bir vahdet teşkil etmişler ve bir tek sistem olarak ortaya çıkmışlardır.

Her ağaç, bütün dal, yaprak, çiçek ve meyveleriyle bir vahdet teşkil ederler ve bir ağaç olarak boy gösterirler.

Misâller çoğaltılabilir.

Kısacası, kendisine müstakil bir şahsiyet verilen her şey, Ferd isminin bir cilvesini taşır ve kendisinin bir tek şey olduğunu, ona ait sıfatların yahut onun hizmetine verilen varlıkların başka zâtlara isnat edilemeyeceğini haykırırlar ve Allah'ın Ferdiyetini sonsuz dillerle ilân ederler.

Meselâ, insanın beden ülkesinde bir başka ruha yer yoktur ve bu ülkenin parçalara ayrılıp başka ruhlara nispet edilmesi mümkün değildir. Bir ağacın da dallarının bir kısmı, başka ağaçlara isnat edilemezler. Güneş sistemindeki bir gezegeni, bir başka sisteme bağlamak da yine mümkün değildir.

Her varlıkta görülen bu ferdiyet tecellileri bize ders verirler ki, Allah'ın zâtı bir olduğu gibi, sıfatları da eşsiz ve misilsizdir. Bütün mahlukat bu sıfatların tecellileriyle kuşatılmış, ihata edilmiştir. Hiçbir mahluk ilâhî sıfatların tasarruf sahasından hariç kalmaz ve başka iradelere, başka kudretlere... isnat edilemez.

Allah hem zâtıyla hem de sıfatlarıyla eşsiz, misilsiz, benzersiz bir Ferd olduğu gibi, her mahluk da zât ve sıfatlarıyla bir bütündür ve bu bütünün tek Hâlıkı, tek Maliki, Ferd olan Allah'tır.

TERİYE FİİLİ

Terbiye: Bir şeyin safha safha kemâle erdirilmesi.

TERBİYE: Bir şeyin safha safha kemâle erdirilmesi, terakki ettirilmesi. Etrafımıza şöyle bir göz atalım. Her ne görüyorsak üzerinde bu fiilin mührü var. Hepsi İlâhî bir terbiyeden geçmiş.

Bu fiil, kâinatın tümünde olduğu gibi onun neticesi olan insanda da tecelli etmiş.

Kâinat ve insan. Birincisi ağaca, ikincisi meyveye benzetiliyor.

Terbiye fiilini bu güzel teşbihin ışığında düşünmeye koyuldum. Kendi kendime şu soruyu sordum: Meyve dalda niçin bir anda yetişmiyor? Meselâ, bir elmanın yenilecek hâle gelmesi için neden aylarca bekliyoruz?

Bu soruma değişik cevaplar verdim. Birisi de şu oldu:

“Çekirdek bir anda ağaç olmadığı için!”

Ağaç hangi kanuna tâbi ise, meyvesi de o kanuna tâbiydi. Bu kanun, tekâmül kanunuydu ve terbiye fiiline dayanıyordu.

Daha sonra, “meyve dalda bir anda bitseydi ne olurdu?”, diye ikinci soru zihnime geldi. “Herhalde” dedim, kendi kendime, “o zaman toprağa attığımız tohum bir anda başak verir, diktiğimiz fidan ânında ağaç olurdu.” Ama, hayır! Bir yanlışlık yapmışım. Âlemde tekâmül kanunu icra edilmeseydi ortada ne çekirdek görebilirdik, ne fidan... Kudreti ve hikmeti sonsuz olan bu kâinatın sahibi, her şeyi bir anda ve son şekliyle yaratmayı irade buyursaydı bugün bebekten, kuzudan yahut buzağıdan söz edemezdik.

Cenâb-ı Hak mahlûkatını safha safha yaratmakla, bu safhalar adedince ayrı ayrı eserler sergiliyor.

Meyve için sorduğum soruyu bir de insan için tekrarladım.

“İnsan niçin bir anda yaratılmıyor?” diye.

Bu defa cevabım hazırды:

“Kâinat bir anda yaratılmadığı için.”

Evet, kâinat bir anda yaratılmamıştı. Altı gün ile ifade edilen altı devrede yaratıldığını Kur'an-ı Kerim haber veriyordu. Ve kâinatın bu altı

devrelik yaratılışı onun meyvesi olan insanda da kendini göstermişti: O da ana hatlarıyla altı safhadan geçmişti:

Rahimde mekân tutan bir ‘nutfe’, pıhtı kan gibi bir tutuk hâli ‘alaka’, bir çiğnem et parçası ‘mudğa’, bedenın çatısını teşkil eden kemikler ‘izam’, kemiklere giydirilen et ‘lahm’, ve nihayet bambaşka bir halk ile inşa edilmesi, ‘insan’ olması...

Kısacası, kâinat ve içindeki misafirler devre devre yaratılıyor ve bir kemal noktasına doğru “kader” denilen manevî bir programla ağır ağır yol alıyorlar. İşte, terbiye ve tekâmül denilince bu yürüyüşün adımlarını anlıyoruz.

Bazıları tekâmülü, evrim karşılığı olarak kullanırlar. Oysa, bu iki kelime mefhum olarak birbirinden çok farklıdır. Evrimcilerin “tekâmül” derken kastettikleri mânâ, bir nev’in zaman içerisinde bir başka nev’ (tür) hâline gelmesidir. Halbuki, tekâmül, İlâhî terbiye ile kemâle ermek demektir. Daha açık bir ifade ile tekâmül, meselâ, bir kavun çekirdeğinin çeşitli safhalardan geçerek kavun hâline gelmesidir. Evrimci tekâmülü böyle anlamaz. Ona göre, söz konusu çekirdek çok uzun bir zaman sonra karpuz, kabak yahut bir başka meyve veya sebze hâline gelebilir.

İlim, hikmet, rahmet gibi nice hakikatları bize ders veren “terbiye” ve “tekâmülü”, “evrim” gibi donuk ve ruhsuz bir kelimeye sığdırmak mümkün değil.

RAB İSMİ

Rab: Karşılık beklemeden terbiye eden, besleyen, büyüten.

Bir şeyi safhalar hâlinde kemâle erdiren.

“Yeri sizin için yerleşim alanı, göğü de bina kılan, size şekil verip, şeklinizi de en güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandıran Allah’tır.

Âlemlerin Rabbi Allah, yücelerden yücedir.” — Mü’min Sûresi, 64

MÜ’MINLERİN, Allah isminden sonra en çok yad ettikleri isim Rab ismidir. Özellikle dua cümlelerinde bu ilâhî isim çokça zikredilir. Dua ve ilticalara çoğu kez, yâ Rabbî, yâ Rabbe’l-âlemin diye başlanılır. “Rabbü’l-âlemîn” ismi, ilâhî terbiyenin bütün âlemlerde geçerli olduğunu ders verir. Kur’ân-ı Kerim’in ilk sûresi olan Fatıha Sûresi’nde bu isim nazara verilir. Ve ne kadar hamd ve sena varsa hepsinin ancak ve ancak bütün âlemleri terbiye eden Allah’a mahsus olduğu bildirilir. Son sûresinde ise, Rabbü’n-nas ismi geçer.

Rabbü’l-âlemîn, kâinat ağacının terbiyesiyle, Rabbü’n-nas ise bu ağacın meyvesi olan insanın terbiyesiyle ilgilidir. Demek oluyor ki, bütün âlemleri terbiye etmeyen, insanı terbiye edemez. Zira insanın varlığı bütün âlemlerle alakalıdır.

...

Terbiye, bir şeyin, bir ilk noktadan itibaren, kademeli olarak kemâle erdirilmesi ve son noktaya ulaştırılması demektir. Bütün âlemler için bu ilk nokta Nur-u Muhammedîdir.

Âlemlerin terbiyesi denilince hatırıma, öncelikle, sema âlemi, arz âlemi, hava âlemi, su, toprak, ziya âlemleri gelir. Bütün bunlar, ayrı terbiyelerden geçmişler ve sonunda tümü bir tek şey olmuşlardır: Kâinat.

Bu haşmetli terbiyeyi, Rabb’ün-nas isminin tecelli ettiği insan terbiyesinde daha net olarak seyredebiliriz. İnsanın da ilk hareket noktası, rahim menziline atılan bir tohumdur. Bu tohumun safhalar hâlinde terbiyesiyle, göz, kulak, el, ayak, ağız, mide, kalp, ciğer, beyin gibi

birbirinden çok farklı organlar yaratılmıştır. Büyük âlemde, hava ile suyun terbiyeleri birbirinden farklı olduğu gibi, bu küçük âlemde de, meselâ, ciğerle midenin terbiyeleri birbirinden ayrıdır. Bu farklı terbiyelerle, bir tek varlık ortaya konulmuştur: İnsan

Cenâb-ı Hakk, kulunun iradesi dışında icra ettiği bu mükemmel terbiyeden sonra, onu ebedî saadet mahalli olan cennete davet ediyor. Ruhun, aklın, kalbin ve bütün hissiyatın o ulvî âleme uygun hâle gelmeleri için, insanı ayrı bir terbiyeye tâbi tutuyor. Peygamberler göndererek ve kitaplar inzal ederek kuluna saadet yollarını gösteriyor. Şu var ki, bu terbiyeyi kabul edip etmemekte insanı serbest bırakıyor.

Yine Fatiha Sûresi'ne dönelim: Rabbü'l-âlemîn isminden sonra Rahmân ve Rahîm isimlerinin zikredilmesiyle, Rab isminin canlılar âlemindeki ve insandaki rahmetli tecellilerine dikkat çekilir.

Rahman ismi dikkatimizi bütün canlılar âlemine çevirir. Bu âlemde bir milyonu aşkın hayvan türü var. İnsan türü, bunlardan sadece bir tanesi. Bu türlerin her birinde Rab ismi ayrı bir şekilde ve sonsuz bir rahmetle tecelli eder. İpek böceğinin ipek öreceği şekilde terbiye edilmesiyle, arının bal yapacak şekilde terbiye edilmesi, kuşun uçmaya, balığın yüzmeye, yılanın sürünmeye uygun organlarla donatılmaları, her birinin her organının da rahmetle verilmesi nazarımıza sunuluyor. Rahman ismine muhatap olan bütün muhtaçlar, ki insan da onlardan birisidir, en güzel şekilde beslenip büyütülüyorlar, rızıkları en mükemmel şekilde veriliyor.

Rızıklar âlemi denilince dikkatimiz öncelikle bitkiler âlemine çevrilir. Bu âlemde de her bitki türü, ayrı ve mükemmel bir terbiyeden geçmekle, Rab ismini ayrı bir aynada gösterir ve bu ismin değişik bir tecellisini sergiler.

Demek oluyor ki, bütün âlemlerin terbiyesi canlılar âlemini netice veriyor. İnsanlar, diğer hayvanlar ve bitkiler, güneşin, suyun, toprağın terbiyelerine muhtaç olma hususunda bir bakıma yan yana duruyorlar. Güneşin doğmasını, yağmurun yağmasını, baharın gelmesini birlikte bekliyorlar. Rahman ismi hepsinde tecelli ediyor ve hepsinin her türlü ihtiyaçları büyük bir merhamet ve ihsan eseri olarak görülüyor.

Rahman isminden sonra Rahîm isminin zikredilmesiyle nazarlar ebediyet âlemine çevrilir ve terbiye fiilinin en ileri tecellisinin bu âleme baktığına dikkat çekilir. Bu isim, en mükemmel mânâsıyla, insana bakıyor, ebedî âleme bakıyor. Âlemlerin terbiyesinin odak noktası olan insan,

Peygamber terbiyesi altına girmekle akıl almaz derecede terakki ediyor ve Nur Müellifinin tabiriyle “iman, insanı insan” ediyor.

Bu hakikî insanlar, gerçek saadet yurduna lâıyk olacak bir terbiyeden geçiyorlar. Akılları hikmetle, ilimle terbiye görüyor. Nazarları ibretle, helâle bakmakla terbiye görüyor. Organları, hissiyatları, duyguları rıza dairesinde vazife görmekle apayrı bir mahiyete bürünüyorlar.

Allah Resulü(a.s.m.) Cevşen-i Kebir münacatında, “Ey Cennetin ve Narın Rabbi!” “Ey Nebilerin ve ahyarın Rabbi!” “Ey Sıddıkların ve ebrarın Rabbi!” ... “Ey gece ve gündüzün Rabbi!” diye dua etmekle Rab isminin en geniş ve en ileri tecelli dairelerini bizlere ders vermiş oluyor.

Bu terbiyeler içinde en ileri terbiye, Nebilerin terbiyesidir ve bu terbiyenin de en ileri derecesi ahir zaman peygamberi Hz. Muhammed’de (a.s.m.) tezahür etmiştir.

Nur Külliyyatında, O Şanlı Nebinin(a.s.m.) “bir âyette mazhar olduğu feyz-i ilâhînin, bir peygamberin umum feyzi kadar olabileceğı,” (Sözler,) kaydedilerek, bu haşmetli terbiyenin akıl almaz üstünlüğü hayret nazarlarımıza sunulur.

RABBANÎ MEKTUPLAR

“Hem o nur ile kâinattaki harekât, tenevvüat, tebeddülât, tagayyürat; mânâsızlıktan ve abesiyetten ve tesadüf oyuncaklığından çıkıp birer mektubat-ı Rabbaniye, birer sahife-i âyât-ı tekviniyye, birer merâyâ-yı esmâ-i İlâhiyye ve âlem dahi, bir kitab-ı hikmet-i Samedaniyye mertebesine çıktılar.” — Sözlər

ÂLEMDEKİ varlıklar için, “mektûbat-ı Rabbaniye” tâbiri kullanılmakta... Yâni, her varlık bir İlâhî terbiyeden geçmiş, çok mânâlar yüklenmiş, ayrı bir şahsiyet kazanmış ve bir Rabbanî mektup olmuş. Bu mektupların mürekkebi: Atomlar.

Bir materyaliste göre, mektupları mürekkepler yazmışlardır. Tabiatçıya göre mürekkebin mektup olması tabiidir. Ve bir evrimciye göre;

“Mektuplar mürekkeplerin çok uzun süre beklemesiyle yazılmışlardır!”

Kâinat kitabının mürekkebi atomlardır, dedik. Bu atomlar İlâhî kudret ile var edilmişler ve yüz kadar elementten sonsuz denecek kadar çok yıldız, güneş, gezegen... yaratılmış. Bunların tamamına birden “kâinat” diyoruz ve onun kendi kendine var olmayacağını, yahut bir başka kâinatın evrim geçirmesiyle meydana gelemeyeceğini çok iyi biliyoruz.

Güneş sistemimize bakalım: O da ayrı bir sistemin evrimleşmesiyle ortaya çıkmış değil. (Günün yaygın hastalığı “evrim” olduğundan, bütün sapık telâkkiler namına onu muhatap alacak ve ona cevap vereceğiz.)

Gezegenele dikkat edelim: Hepsinin aslı aynı, ama ayrı ayrı terbiye edilmişler; büyüklükleri farklı, yörüngeleri değişik, hızları muhtelif olmuş. Ne Merkür Uranüs’ün, ne Dünya Mars’ın evrim geçirmesiyle vücut bulmamışlar..

Moleküllerden güneş sistemlerine kadar her şeyi ayrı ayrı terbiye eden Cenâb-ı Hak, zemin yüzündeki her nev’in ilk atalarını da yine müstakilen yaratmış ve terbiye etmiş. Ne deve, balinanın; ne kurt bülbülün; ne de insan, maymunun evrim geçirmesiyle var olmamış...

Her nev ayrı bir plândan çıkmış!... Kendi nev’imize bakalım: Bir damla nutfe içerisinde binlerce sperma var. Bir sperma hücresinin yumurta

hücresiyle birleşmesi hâlinde, her iki hücrenin karakterlerini taşıyan yeni bir hücre meydana geliyor. İnsanın temelini teşkil eden bu hücrede, bir de hücre çekirdeği mevcut. O çekirdekte kırkaltı kromozom dizilmiş ve her kromozom üzerinde de genler sıralanmış. Bir gen, “santimetrenin on milyonda biri kadar”. Her genin de ayrıca alt üniteleri var. İşte, o küçücük birimlerin diziliş farklarından insanların farklılığı ortaya çıkmakta... İnsan aklı, bu farklı dizilişlere bir sınır tayin edemiyor. Nitekim bütün çoğalma hücrelerine döllenme fırsatı verilseydi, bu hücreler sayısınca insanlar dünyaya gelecekti ve hiç biri diğerine benzemeyecekti!.. Bir tek insanda, ömrü boyunca yaratılan spermaların hepsi hesaba katılsa, hele asırlar boyu gelip geçen ve istikbâlde yaratılacak olan bütün insanlar birden nazara alınsa, akılların alamayacağı, hayallerin ulaşamayacağı “sonsuz bir ilim ve takdir tablosu”yla karşılaşılır...

Şimdi, evrim felsefesini müdafaa edenlere soralım:

“Sonsuz ilmiyle, sadece insan nev’i için, böyle hayale sığmayacak kadar plânlar takdir eden Allah, neden her nev’ için ayrı bir plân takdir etmesin? Ve niçin insan plânını maymun plânından evrimleştirsin?

Bugün her nevin ayrı bir genetik yapıya sahip olduğu ispat edilmiş durumda. Canlılardaki terbiye fiili, bu genetik yapı, bu İlâhî program üzerine cereyan ediyor. O sonsuz ilim ve kudret sahibi, milyarlarca çekirdeği, yumurtayı, nutfeyi harika bir terbiyeden geçiriyor. Âdetâ noktalardan kitapları, damlalardan ummanları çıkarıyor...

İnsan nev’ini düşünelim. Her gün yaklaşık dört yüz bin kadar insanın dünyaya geldiğinden söz edilmekte. Bu, şu demektir: Her an yer yüzünde, muhtelif rahimlerde, kimi nutfeye, kimi alaka, kimi mudğa... devresinden geçen yüz binlerce yavru mevcut. Bu yolcular ne ve neci olduklarından habersizler. O rahimlerde, sonsuz bir rahmet ile terbiye görüyor, hayata hazırlanıyorlar. Dünyaya gelmeleriyle de rahmetin yardımı kesilmiyor, ömürleri boyunca devam ediyor.

Evrım felsefesini dâvâ edinenler bu sonsuz rahmeti ve bu İlâhî terbiyeyi hiç nazara almazlar ve insanlara şöyle seslenirler: “Ne bu âlem düşünölmeye değeri, ne de kendi varlığınız! Siz bunları bir tarafa bırakınız! Sadece ve sadece ilk insanın hangi hayvandan evrimleştığıne kafa yorunuz!..”

Aklı başında olan insan, bu âlemde ve kendi varlığında hükmeden terbiye fiillerini birlikte nazara alır ve şöyle düşünür:

Önce kâinat denilen sarayım yapılmış. Benim için güneş lâmba, zemin beşik olmuş... Ay bir kandil olmuş bana.

Dünyamın her tarafına su tesisatı çekilmiş. Her ilimde, her köyümde su var.

Bir kısmı çöplerden yumurta, bir kısmı otlardan süt yapan canlı fabrikalarım yaratılmış.

Önce evim, inşâ edilmiş, sonra levâzımatım... En sonunda da ben halkedilmişim: Arzın halifesi ünvanıyla.

Ne evim, ne lâmbam, ne kandilim, ne de hizmetçilerim kendi kendilerine evrim geçirmemişler, rastgele var olmamışlar. Ben de bu kaideden hariç değilim. Kendimi, ne şuursuz maddeye, ne tabiata, ne de evrime verebilirim.

Ben bir kulum ve bütün bunlar Rabbimin hediyeleri...

Tablo

Çoğumuz, bir tablonun güzelliğini anlatırken, canlılığı üzerinde durur, ona ağırlık veririz. “Resimdeki çocuk sanki gerçekten ağlıyor” veya “kuzunun süt emmesini ne güzel canlandırmış”, gibi sözler ederiz. Burada beğenilen tablolar bir başkasıyla karşılaştırılır; farkında olunmadan. İşte bu esas tablo şu kâinattır, yahut ondan kesitler. Bu tablonun en belirgin özelliği, Rabbanî oluşudur. Yâni onda yazılanlar, çizilenler, resmedilenler bir terbiyeden geçmişlerdir. Ressam, bir elma resmi çizer, ama onun elmasında ne gıda vardır, ne koku, ne de lezzet; sadece sanatlı bir şekil ve güzel bir taklittir. Kâinat tablosundaki elmalar ise Rabbanîdirler, yâni “elma” mahiyetinin cisimleşmiş birer şekli olarak terbiye görmüşlerdir.

Gerçekten de dünya harikalar harikası bir muhteşem tablo; ama nasıl! Yağmuru gerçekten yağar; güneşi gerçekten doğar; kuzuları gerçekten meler; insanları gerçekten düşünür, sevinir, ağlar; kuşları gerçekten uçar... Bir ressam da bu tablo içinde bir figürdür; resim yapmaktadır; ama gerçekten. Yaptığı resimlerden söz edilmesini isterken kendisini çizen kaleminden nasıl gafil olabilir!

Her eseri sanatkârının bir çiçeği, bir meyvesi olarak değerlendirmeli. Eserin ortaya çıkmasında sanatkâra bahşedilen kabiliyetin, ona takılan âletlerin, âzâların büyük payı unutulmamalı. Güneşten ziya akıtan, ağaçtan meyve çıkaran, deryada balık üreten şu kâinatın sahibi, insanda da çok çeşitli eserler yeşertmekte, mahsuller yetiştirmekte. İnsanın eli, dili, fikri, hayali ayrı birer derya, ayrı birer tarla... Elinden çıkan resimlere, hatlara,

mimarî yapılara; dilinden dökülen güzel sözlere, harika nutuklara; fikrinden süzülen kitaplara hep bu gözle bakılmalı.

Yalnız şu nokta unutulmamalı: Ağaç ne için yaratılmışsa onu yazıyor. İnsana ise yazacağı şeye kendisinin karar vermesi imkânı tanınmış. Başında uzayan saçla kaleminden dökülen yazının farkı burada. Bu yüzden, eserin güzeli yanında çirkinini, harikası yanında pespayesini de verebiliyor. Buna engel olunmayışını, kaleminin böyle serbest bırakılmasını bu dünyada imtihan oluşunun icabı olarak değerlendirmek gerekir.

...

Dünya tablosu sürekli değişmekte. Canlıların konuşup susmalarıyla, oturup kalkmalarıyla, doğup ölmeleriyle; ayrıca rüzgârın esmesi, suların akmasıyla, tablonun tamamının da durmadan dönmesiyle her an yeni yeni manzaralar ortaya çıkıyor ve kayboluyor. Bu tabloda biz de vazifemiz tamam oluncaya kadar yaşayacak, sonra silineceğiz; büyük sergide yeniden teşhir edilmek üzere...

İnsanın bu tabloda diğer varlıklardan çok farklı bir yönü, çok değişik bir vazifesi var. O, hem figür, hem seyirci. Kendisine takılan âletlerin herbiriyle başka bir âlemi seyrediyor, keşfediyor. Gözün, kulağın, aklın seyrettiği daireler birbirinden ne kadar farklı ve ne kadar uzak! Aralarında ulaşılmaz mesafeler var. İşte bu uzak dairelerin bir arada, iç içe bulunması tabloya ayrı bir güzellik katıyor.

İyi insanlar, hayatlarıyla kâinat yüzüne manevî nakışlar işlemekte, rahmanî çiçekler takmaktalar. Kâinat bu güzel neticeler için yürüyüşünü sürdürmede, zaman bu mahsulleri zaptetmek için akışını devam ettirmede. İffetli bir hanım, dürüst bir tüccar, itaatkâr bir çocuk ayrı ayrı, fakat güzellikte birleşen mânâları, yâni namusu, doğruluğu, hürmeti sergiliyorlar. Her insan bir fabrika gibi, iyi veya kötü mamullerini piyasaya devamlı sürmekle meşgul.

İşin bir perde ötesini hakkıyla göremiyoruz. O da, dünyadaki milyarlarca insanın herbirinin bir günlük yaşayışlarında, akıllarından geçen fikirler, yaptıkları değerlendirmeler, duydukları hazlar, elemeler, açığa vuramadıkları arzular, dile getiremedikleri istekler, ifade edemedikleri memnuniyetlerden meydana gelen, sessiz fakat muhteşem tablo!

Doğru veya yanlış, iyi veya kötü, bu kâinatta en fazla mânâ neşredenler, zamanda en çok iz bırakanlar insanlardır.

Bir mânâda, her insan bir sanatkâr. Günlük yaşayışıyla kendini işliyor. Öğrendikleriyle aklına, seyrettikleriyle gözüne, sevdikleri veya nefret

ettikleriyle kalbine yeni şeyler takıyor, onları ya güzelleştiriyor veya kıymetten düşürüyor. Dünyaya geldiği günden beri, hem ölüme doğru koşuyor, hem de amel defterini yazıyor!...

SALTANAT DENİLİNCE

Saltanat-ı Rububiyet: Allah'ın, herşeyin yegâne terbiye edicisi olma saltanatı.

BAZI KELİMELER taş gibi sert ve donuk. Ruhu yaralamaktan veya gereksiz meşgul etmekten öte bir işe yaramıyorlar. Bazıları ise güneş gibi. İnsanın iç âlemindeki buzları eritiyor, yahut ufkunu genişletiyorlar.

Bazan, on sahife okur, anlatılmak isteneni bir iki cümlede özetleyebiliriz. Bazan da tam aksine, bir satırı bir sahife ile tefsir etmemiz mümkün olmaz. Bunları bana söyleten şu harika terkib oldu: Saltanat-ı Rububiyet.

Demek ki saltanat denilince, sadece hâkimiyet ve mâlikiyet anlaşılmamalı. Başka saltanatlar da var. Ve bu İlâhî saltanatlardan sadece birisi: Saltanat-ı Rububiyet.

Bütün eşya O sultanın terbiyesinden geçmiş.

Bir hat sergisini gezersiniz... Sergi, falan şahsındır; orada ne kadar hat varsa, hepsi onun kaleminden akmıştır. O sergide bir “hattatlık saltanatı” müşahade edersiniz. Ama o saltanat o sergiye, onun açıldığı mekâna mahsus kalır. Başka mekânlarda ayrı sergiler ve değişik hattatlar bulunabilir. Ama, bu kâinat öyle değil. Bu âlem tek bir fuar, bu dünya tek bir sergi...

Fatiha sûresinde Cenâb-ı Hak kendisini bizlere “Rabb’ül-âlemin” olarak tanıtır. Bütün âlemlerin Rabbi. Sema âleminin de Rabbi, arz âleminin de... Canlılar âleminin de Rabbi, cansızlar âleminin de... Ve nihayet, âhiret âleminin de Rabbi, dünya âleminin de...

Rab isminin tecelli daireleri bir umman.. O, ummandan sadece bir katre:

Semada bir Rububiyet saltanatı hükmediyor. Bütün yıldızlar aynı zâtın terbiyesinden geçmişler. Semanın Rabbi o ülkenin bütün yıldızlarını söndürmeden yandırır, düşürmeden durdurur veya çarptırmadan döndürür. Durmadan dönende başka, düşmeden duranda daha başka bir terbiye fiili icra edilmiş. Bu ayrı terbiyeler onlara farklı isimler taktırmış: Yıldızlar ve gezegenler... Bütün bu yıldızların menşei aynı, asılları bir...

Aynı liseden mezun iki öğrenciden biri Hukuk Fakültesine gidiyor, diğeri Tıp Fakültesine. Ayrı dersler alıyor, ayrı tatbikatlar yapıyor, kısacası ayrı terbiyelerden geçiyorlar. Ve sonunda ayrı isimlerle yâd ediliyorlar: Hâkim ve doktor.

Arz, güneş sisteminden tek bir gezegen. Ama onda o kadar çok ve o kadar ayrı terbiye fiilleri icra ediliyor ki, “Rabb’üs-semavati vel-ard” ismi, sanki arzdaki bu farklı terbiye fiillerinin yıldızlar kadar çok olduğunu imâ ediyor bize.

Bu arz küresinde, havasıyla suyuyla, bakırıyla altınıyla, şekeriyle tuzuyla, ovasıyla gölüyle ve nihayet bitkisi, hayvanı ve insanıyla her ne varsa, hepsi arzın Rabbinin terbiyesinden geçmiş. Hepsinde o saltanatın hâkimiyeti okunmakta.

Toprağı bakterilerle kaynaştırırken, denizlerde balıkları, kan nehirlerinde al ve akyuvarları oynatıyor.

Bugün hayvanların nev olarak milyona yaklaştığından söz ediliyor. Uçan kuştan bal yapan arıya, ipek ören böcekten süt imal eden koyuna, cemiyet hayatı süren karıncadan, müstakil yaşayan arslanlara, parslara kadar her bir hayvan nev’i, Allah’ın Rab isminin ayrı bir tecellisini sergilemekte.

Canlılar âlemini organlar seviyesinde düşündüğümüzde, çok geniş ve akıllara durgunluk veren bir başka tabloyla karşılaşır ve Rab isminin, bunların her birinde ayrı bir cilvesi olduğunu görürüz. Kalbin terbiyesi beynin terbiyesinden farklı, karaciğerle akciğerin terbiyeleri de ayrı ayrı.

Semanın da, arzın da terbiyesi hep insanlar için; Rabbinin bilen ve Cennete lââyık kıymet alan bahtiyar kullar için.

Güneş o misafirleri şefkatle okşarken, arz küresi incitmeden döndürüyor, onlara beşiklik yapıyor.

Lâmba da onlar için, beşik de.

Ve dikkatimizi insan nev’inde merkezleştiren harika bir tesbit:

“İnsanın bir ferdi, sair hayvanatın bir nev’i hükmündedir.”

— Mesnevî-i Nuriye

Elbetteki bu farklılık, sadece bedenlerden ileri gelmiyor. Beden itibariyle insanlar arasındaki ayrılık; öyle iki nev’ arasındaki farklılık gibi görünmüyor. Ama ruh dünyalarına indiğimizde, apayrı sahnelerle

karşılaşıyoruz. Ağzından bal akan insanlar da var, zehir akıtan insanlar da. Ama insanın balı arınınkinden çok tatlı, zehiri de yılanınkinden daha tesirli.

Rabbünnas ism-i şerifiyle; akıl, idrak, vicdan, kalp, hâfıza ve nice hissiyatla donatılan insan nev'inin, Rab isminin ayrı bir tecellisine mazhar olduğu bize ders veriliyor. İnsanlar içerisinde bazı seçkin fertler, ayrı ve hususî bir terbiyeye mazhar oluyorlar.

Resûlullah Efendimiz (a.s.m.): ‘Yâ Rabbennebiyyine vel Ahyar’ “Ey, peygamberleri ve bütün hayırlı insanları terbiye eden” nidasıyla, Peygamber terbiyesinin ayrı bir terbiye mertebesi olduğunu bize haber veriyor. Bu ismin tecellileri de Peygamberler itibariyle yine farklılık arzetymekte.

Kur'an-ı Kerim'de “Rabb-i Musa ve Harun” buyrulur. Her ikisi de peygamber. Ama ruh dünyaları, iç âlemleri birbirinden farklı. Her ikisinin terbiyesi de ayrı birer İlâhî ameliye.

Ben bu isimleri yâd ederken, hayâlîm beni alıp Asr-ı Saadet'e götürdü. ‘Rabb-i Musa ve Harun’ buyruğundan medet alarak Rabb-i Sıddık ve Ömer, Rabb-i Osman ve Ali, Rabb-i Talha ve Zübeyr diyemez miyiz, diye düşündüm. Zira onların her birisi farklı meziyetlere, ayrı karakterlere, değişik faziletlere sahip idiler.

Daha sonra, “Benim ümmetimin âlimleri Benî İsrailin peygamberleri gibidir” Hadis-i Şerifini hatırladım. Ve herbiri kendi asrına yön veren; İslâm'ın o asırdaki mücadelede ve tebliğ metodunu ilhamen tesbit eden ve Peygamberimize vekâleten kendi asırlarında bu vazifeyi hakkıyla ifâ eden müceddidleri, kutupları, müçtehidleri düşündüm. O seçkin ve müstesna zevâtın her birinde, Rab isminin ayrı bir mertebede ve değişik bir güzellikte tecelli ettiğini hayalen seyrettim.

Sonra melekler âlemini düşündüm. Onlar da farklı terbiyelere tâbi tutulmuş olmalıydılar. Rab isminin Hz Cebrail'deki tecellisiyle Hz. Azrail'deki tecellisi bir olmasa gerekti.

Bu mevzuda daha çok şeyler söylenebilir. Son olarak, Rab isminin değişik tecellilerinden bir başka sahneyi nazarımıza sunan Resûlullah Efendimizin (a.s.m.) şu yakarışına atf-ı nazar edelim.

“Yâ Rabbessîğari vel Kibar...”

“Küçüğü de O terbiye ediyor, büyüğü de.”

İnsanı da O terbiye etmiş, kâinatı da...

Elektronları da terbiye eden O, gezegenleri de...

Kırda oturup kendimizi dinlerken, parmağımızın üzerinde bizi incitmeden yol alan küçük bir böceğe gözümüz takılır. Kendisini güçlükle

görebildiğimiz bu küçüçük mahlûkun nasıl rızıklandığı sorusu içimizde şimşek gibi çakar.

Şöyle bir mukayese yaparız. Ben midemden ne kadar büyüksün, aşağı yukarı, bu böcek midesi arasında da ona yakın bir nisbet olmalı. Kendisini zorla gördüğüm bu hayvanın kimbilir midesi ne kadar küçük. Derken ikinci bir mukayeseye gireriz. Ağzıma attığım bir lokma, midemin tamamından ne kadar küçükse, bu hayvanın lokması ile midesi arasında da benzer bir oran vardır.

Bu düşünce ile hayâlimizde iki ayrı terbiye fiili birden canlanır: ‘Bu küçük hayvanın midesinin, onun rızıkına göre terbiyesi’ ve ‘rızkının da onun ağzına, zevkine, midesine göre terbiyesi.’ Bütün böcekleri, sinekleri, mikropları hayâlen karşımıza alır ve bu muazzam ordunun her gün beslendiğini, onların midelerine uygun lokmacıkların, bu âlemde, harika bir biçimde her an yaratıldığını ibretle düşünürüz.

Ve “Yâ Rabbessîğari vel Kibar” nidâsı bizim dudaklarımızdan da hayretle dökülür...

DÖRT İSİM

“Sâni-i Zülcelâl, hem Evvel’dir, hem Âhir, hem Zâhir’dir, hem Bâtın.” — Mesnevî-i Nuriye

KUR’AN’I KERİM’DE Esmâ-i Hüsna’dan Evvel ve Âhir, Zâhir ve Bâtın isimleri birlikte beyan edilir.

Evvel ismi bize ezeliyet dersi verirken, Âhir ismi nazarımızı ebediyete çevirir ve sonunda O’na rücu edeceğimizi ihtar eder. Zâhir isminden, şu kâinatı yaratan zâtın varlığı şu âlemden daha açık ve seçik olarak aklımıza görünürken, Bâtın isminden O’nun kudsî mahiyetini anlamaktan âciz olduğumuzu ders alırsınız.

“O her şeyden sezilen Zâhir, hiçbir şeyle bilinmez Bâtın’dır.” — Hak Dini Kur’an Dili

Bu âlemde yaratılan her varlığın bir evveli vardır. Zira, mahlûk hâdistir, yâni sonradan ihdas edilmiş, yaratılmıştır. Ve yine her varlığın bir âhiri vardır. Zira mahlûk fânidir. Öyle ise, bütün evvel ve âhir âlemlerini birden nazara aldığımızda, şu âlemin bu iki ismin tecellileriyle âdetâ kaynaştığını görürüz.

Zâhir ve Bâtın isimleri de öyle.

Nur Külliyyatından Asa-yı Musa’da bu dört ismin tecellileri harika bir şekilde izah edilir. Bütün çekirdeklerin Evvel ismine, bütün meyvelerin Âhir ismine, bitkilerin elbise hükmündeki dış vechelerinin Zâhir ismine, birer fabrika mahiyetindeki iç âlemlerinin ise Bâtın ismine âyine oldukları ders verilir. Bu güzel misali yaygınlaştırabilir ve tefekkürümüzü genişletebiliriz. O zaman görürüz ki, mahlûkatta bu dört isim birlikte tecelli ediyorlar.

Her insan güneş sisteminin bânında, yer küresinin zâhirinde, dedesinden âhir, torunundan evveldir. Kâinat da bizim gibi. O da Nur-u Muhammed’in âhirinde, arşın batınında, âhiretin evvelindedir.

Evvel, Âhir, Zâhir ve Bâtın olan Allah, bâtınlarda nice varlıkları bâtınlarıyla birlikte yaratıyor ve daha sonra onları zâhire çıkarıyor. Hepimizi nufte denilen bir evvel üzerinde inşâ etti. Bu ameliye annemizin batınında icrâ edildi. Ve bizim batınımızda kalp, ciğer, damar, sinir gibi nice organlar ve sistemler yerleştirdi. Sonunda o bâtından bu dünyanın zâhirine çıkardı. O anda kendimizi kâinatın batınında bulduk.

Önümüzde bir bâtın daha var: Kabir. Oraya girdiğimizde bu bedenimiz nuftenin de evveline yâni elementlere inkılâb edecek. Derken mahşer ile zâhire çıkıp, inşaallah oradan Cennet'e, o eşsiz bâtına gireceğiz.

Not defterimden engin mânâlı bir vecize, kaydetmeden geçemeyeceğim:

“Taraf ve cihet hâlk âlemindedir, emir ve sıfat âlemini cihetsiz bil.” —
Mesnevî

Beden halk âlemine, ruh ise emir âlemine misâl. O cihetsiz ruh, bedeni her cihetle kaplamış; her köşesinde tasarruf etmekte. Ruhun bir sıfatı olan hayat, beden her hücrelerine girmiş...

Ruh evveldir, zira o var iken beden yoktu. Âhirdir, beden çürüyüp gitse de o varlığını devam ettirir. Zâhirdir, onun varlığı bedenin her noktasında kendini gösterir. Bâtındır, onun mahiyetini bilmek beşer idrakinin ötelilerindedir.

Bu ruhun yaratıcısı olan Allah, elbette cihetten münezzehdir. O, hem Evvel'dir, hem Âhir, hem Zâhir'dir, hem Bâtın...

HEPSİ O'NUN

“Mâlikiyet mertebe-i uzmâsı tevhid-i âzam sûretinde O’nundur.” —
Mektûbat

MÂLİKİYET: Bir mülkün sahibi olma; onda istediği gibi tasarruf edebilme keyfiyeti. Onu dilediği gibi evirip çevirebilme, başkalarına satabilme ve dilediği anda onun varlığına son verebilme yetkisi.

Biz kendimize mâlik değiliz. Çünkü, kendimize sahip değiliz.

Ticaret, veraset, bağış ve emanet. Bir mülkte tasarruf edebilmenin dört şartı.

Biz ne bedenimize, ne onu kuşatan hava tabakasına, ne ayak bastığımız yer küresine, ne güneşe, ne aya hakiki sahip olamayız. Bunları satın aldığımız, hayâlimizden bile geçemez. Bunlar bize ebeveynimizden de miras kalmadı. Öyle ise bizim mâlikiyetimiz, son iki maddeye dayanıyor:

Bağış ve emanet. Bir diğer ifadeyle, lütuf ve imtihan.

Bizi Rabb-ül-âlemin terbiye etti. Önce âlemleri yarattı, onları bizim terbiyemize, bizim istifademize en uygun hâle O getirdi. Sonra o âlemlerden bizi süzdü...

Öyle ise O’nun bizim üzerimizdeki mâlikiyeti, “Rububiyet”e dayanıyor...

Ruhumuzu o yarattığı gibi bedenimizdeki bütün hücre taşlarını da O yarattı. O halde, O’nun bizim üzerimizdeki mâlikiyeti, “Hâlıkıyet”e dayanıyor...

Her gün, O’nun kâinatından, yine O’nun kudretiyle, hikmetiyle süzülen rızıkları yiyor, onlarla besleniyoruz. Demek ki, O’nun bizim üzerimizdeki mâlikiyeti, “Rezzâkiyet”e dayanıyor.

O’nun bu kâinat nizamı için koyduğu bütün kanunlara harfiyyen riayet ediyoruz. Biz o kanunların mahkûmuyuz. Yemeden yaşayamıyor, havayı emmeden edemiyor, gözümüzü açmadan göremiyoruz. O halde, O’nun bizim üzerimizdeki mâlikiyeti, “Hâkimiyet”e dayanıyor.

Daha nice cihetlerden, biz O’nun mülküyüz, O bizim Mâlikimiz. Biz, elimizin altındaki eşyaya, yahut bedenimize takılan cihazlara sahip

çıkarken, bunların bize emanet verildiğinin idraki içindeyiz. Ve yine bunlardan imtihana tâbi tutulduğumuzu, zamanı gelince hepsinin elimizden alınacağını biliyoruz.

Bütün bunlar bir yönüyle bizimdir, diğer yönüyle değil.

Tabiattaki varlıklara dağıtılan bütün dallar, kollar, gezegenler, bütün gözler, kulaklar ve bütün duygular, kuvvetler hem onların, hem de değil. Herşey emanet.

Bir ağacı şuurlu kabul etseniz, “Şu dal benim,” diyecektir. Haklıdır. Onun bu sahip çıkışı, o dalın başka ağaçtan değil, kendinden çıktığı mânâsınadır. Ama, Allah o ağacın da, o dalın da Hâlıkı, yaratıcısı. O ağacı kâinattan O süzmüş, toprağı ona saksı yapmış, onu havayla kuşatmış. Semâdan yağmuru ve ziyayı ona O gönderiyor...

Demek ki, ne tarla bizim, ne dal ağacın, ne balık denizin, ne yıldız semânın, ne kanat kuşun, ne saçlar başın, ne orman dağın...

“Mâlikîyet mertebe-i uzmâsı tevhid-i âzam sûretinde O’nundur.”
Mektûbat

O, tek Mâlik ve tek Hâlık.

Görünen ve görünmeyen bütün âlemler ve içindekiler hep O’nun mülkü. Halk ve inşasında hiçbir nesneyi kendi keyfine bırakmamış. Herşeyi, mutlak iradesiyle, dilediği gibi yaratmış. Ne güneşi yaratırken semâya, ne dünyayı yaratırken güneşe, ne canlıları yaratırken dünyaya danışmış. Mahlûkatında dilediği gibi tasarruf etmiş ve ediyor.

Dilediğine can vermiş, dilediğine yarı can.

Bir kısmını göklerde uçurmuş, bir kısmını yerlerde süründürmüş.

Dilediğinin önüne et koymuş, dilediğinkine ot.

Birine denize girmeyi yasaklamış, diğerine denizden çıkmayı.

Kimine kol vermiş kanat vermemiş, kimine kanat vermiş kol vermemiş.

Bir kısmını iki ayaklı yapmış, başkalarını dört, altı, yahut kırk ayaklı...

...

Karınca kaç ayaklı olduğunu bilmez, ama tökezlemeden rahatlıkla yürür. Sindirim sisteminden haberdar değildir, ama yediğini kolaylıkla hazmeder.

Hayvanlar âlemi hakkında sadece insan birşeyler bilir. O bilgi de onların hiçbir işine yardımcı olmaz. Hayvanlar bir tarafa, insan bile kendi iç işlerine karışabiliyor mu?..

Şu beden fabrikası sıhhatle çalıştığı müddetçe ondan haberimiz bile olmuyor, haricî işlerin peşinden koşuyoruz. Ancak bir arıza hâlinde

doktorun kapısına varıyor, onun tavsiye ettiği ilâçları alıyor, iğneleri vuruluyoruz.

Sonra?..

Bekliyoruz.

Bütün canlıların kendi iç işlerine karışmadan uçmalarına, koşmalarına, sürünmelerine, yüzmelerine birden bakabilsek, bu mülklerin tamamında bir tek Mâlik'in tasarruf ettiğini bütün berraklığıyla görürüz.

Güneş O'nun nurundan aldığı feyzi aktarmakta. Ağaç, O'nun hazinesinden takılanı uzatmakta.

Bu kâinat tablosunda semâlar, ormanlar, deryalar, ovalar, bitkiler, hayvanlar hep o İlâhî kudret kalemiyle çizildikleri gibi, bütün hayatlar, hissiyatlar, lâtifeler de yine o kalemin nakışları. Şu var ki, bu ikinciler bir derece perdeli. Zira bedenlere değil ruhlara işlenmişler.

Herşey nakış ve hepsi O'nun eseri.

Allah Mâlik, herşey mülk.

Mülkün kuvvetinden mi bahsedilir?..

Mülk ancak kudrete mazhar olur, o kadar. Tabiattaki kuvvetler, kasadaki altınlar gibi. Ne kasaya “zengin” denilir, ne tabiata “kadîr”.

Bedenimiz tabiattaki elementlerden bir demet. Kuvvetimiz ondaki kuvvetlere bir misâl.

İnsan yeni ayak bastığı bu harika âlemi fikren gezip dolaşır. Her sanat eserinin önünde durup, uzun uzun düşünür. En büyük eser bizzat kendisi olduğu için, en fazla kendisini inceler, en çok kendisiyle başbaşa kalır.

İnsanoğlunun kendi bedenini öğrenmesi ne kadar ibretlidir!.. Bu mevzuda yaptığı her araştırma, sorduğu her soru onun kulağına şu hakikatı fısıldar:Bu beden mülkünün sahibi sen değilsin.

Gece uyku nimetine dalıp kendini kaybettiğin gibi, gündüz de dünya nimetlerinin peşinden koşmakla kendini unutuyorsun. Ama, bedenindeki sayısız icraattan hiçbirini ihmal edilmiyor.

Zaten kim kendi işini kendi görüyor ki?

Ağaç mı kendi iradesiyle büyüyor? Dünya mı kendi keyfince dönüyor? Tarla mı dilediği mahsulü veriyor? Güneş mi istediğini aydınlatıyor? İnsan mı gençlikten ihtiyarlığa kendi arzusuyla gidiyor?

Mülk O'nun ve O, mülkünde dilediği gibi tasarruf ediyor...

İki dal

Birisi elindeki bıçakla bir dalı çizer, bu arada yanlışlıkla parmağını da yaralar. O andan itibaren bir İlâhî tedavî ile her iki yara da iyileşmeye doğru adım adım ilerlemeye başlar. Tedavi görmede insanla ağaç yanyana gelmiş, Mevlâlarının lûtfuna sığınmışlardır...

Mülk O'nun. O'nun bir kulu, O'nun yarattığı iki dalı birlikte yaralamış. Şu farkla ki dallardan biri ağaca takılı, diğeri o kulun kendi koluna...

...

Konunun bir başka ciheti:

Üstad Bediüzzaman Hazretleri, “lehü'l-mülkü”nün izahında “Mülk umumen O'nundur” buyurur ve şöyle devam eder: “Sen hem O'nun mülküsün, hem memlûküsün, hem mülkünde çalışıyorsun.”

Memlûk, mülk edinilmiş demektir; kölelere de memlûk denilir. Buna göre, zengin-fakir hepimiz hem mülküz, hem de memlûk.

Zenginlerin fakirlere sadaka vermeleri ve onların imdadına koşmaları bir memlûkün diğeri memlûke yardım etmesi demek oluyor.

Ve bu hâl, bütün mülk ve melekût âlemlerinin yegâne mâliki olan Allah'ın lûtfunu ve rahmetini celbediyor.

HİKMET

Hikmet: İşleri en doğru ve en uygun biçimde yapmak. Eşyanın hakikatından bahseden ilim. Eşyada gizli İlâhî sırlar ve gayeler. Amelle beraber ilim. Faydalı ilim ve salih amel. İnsandaki akıl kuvvesinin istikamet üzere ve aşırılıklardan uzak olma mertebesi.

“Hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona pek çok hayır verilmiştir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar.” —Bakara Sûresi, 269

HİKMETİ İÇİN değişik tarifler getirilmiş, farklı mânâlar verilmiş. Bunlar içerisinde en yaygını “sır, gaye, fayda” mânâsı.

“Bu işin hikmeti nedir?” denildiği zaman,”bundan maksat ne, bilemediğimiz ne gibi gizli sırlar taşıyor?” mânâsı akla gelir. O halde, bir iş yapılacak ve ondan bir fayda hâsıl olacaktır ki hikmet tahakkuk etsin.

Bu düşünce bizi hikmetin, “amelle beraber ilim” tarifine götürür. İslâm âlimleri, yalnız başına ilmi, hikmet kabul etmezler. İlimle amel edilmesini, bu ilmin fiiliyat sahasına konulmasını ve faydalı neticeler vermesini şart koşarlar.

Eşyanın hakikatından ve gayesinden söz ettiği için felsefeye “ilm-i hikmet” deniliyor. Ama bir felsefeci bu çalışmaları sonunda ortaya insanların tatbik edecekleri bir hayat anlayışı, bir ahlâk düzeni koymuyorsa, sadece lâf ile oyalanıyorsa bu hakiki mânâsıyla hikmet değildir.

“Hikmet: İlim ve onunla ameldir. Her ikisini cem edemeyene hakîm denmez.” — Elmalılı Hamdi Yazır

Hikmetin “Nübüvvet” mânâsı da var. Peygamberlik müessesesi İlâhîdir. O Allah elçileri, kâinat kitabını hem okumuş, hem okutmuşlar ve insanlardan, Allah’ın emriyle, birtakım vazifeler istemişlerdir. Bütün eşyanın hikmetle yaratıldığını, herbirinin bir, hatta binler vazifesi bulunduğunu insanlık âlemine iyice bellettikten sonra, bütün bu mahlûkatın kendisine hizmet ettiği insanın büyük bir vazifesi olması gerektiğini, aksi

halde bütün bu hikmetli eşyanın gayesizliğe, başıboşluğa ve hiçliğe hizmet etmiş olacağını kalblere iyice yerleştirmişlerdir. Onun için gerçek hikmet felsefede değil nübüvvetedir. Çünkü nübüvvet mektebinde ilimle amel birlikte okutulur. Ve bu mektepte eşyanın hikmeti, doğrudan doğruya, o eşyanın yaratıcısından öğrenilir. Tahmine, faraziye, şahsî ve indî görüşlere gerek kalmaz.

Hakîm, Cenâb-ı Hakk'ın bir ismi. Eşyayı bütün sebep ve neticeleriyle, ve çok yönlü vazifeleriyle o takdir etmiş. O yaratmış.

“Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ve tesbih etmesin. Ancak, siz onların tesbihlerini fehmedemezsiniz (anlayamazsınız).” — İsrâ Sûresi, 44

Hâdiseler de böyle... Hastalık, musibet ve mağlûbiyet gibi hâdiselerin ince hikmetlerini kavramak aklımızın takat sınırını aşar.

Nur Külliyyatında eşyanın üç tane yüzü olduğundan bahsedilir: “Allah'ın esmasına ayine olan yüz”, “âhirete bakan yüz” ve “o mahlûkun kendi varlığına ve hayatına bakan yüz.”

Biz hikmet denilince daha çok bu üçüncü madde üzerinde dururuz. Elmaya faydalı, dikene faydasız deriz. Birincideki hikmeti rahatlıkla okuruz, yahut okuduk zannederiz, ama ikincinin yanına yaklaşılamayız.

Sıhhat meyve, hastalık diken gibi gelir bize... Nefsimizin hoşuna giden her hâdisa manevî bir meyve, hoşlanmadıkları ise birer diken. Ama bilemiyoruz, belki de biz o hoşlanmadığımız hâdiselerden daha çok fayda görmekteyiz. Sıhhatli insanın gaflet içinde yaşaması, hastanın ise durmadan Allah'ı zikretmesi ve O'ndan şifa istemesi bunun en güzel misali değil mi!?

Kur'an-ı Kerim'de kâfirlere, zâlimlere, nankörlere verilen dünyevî nimetlerin gerçekte onların azabını artırdığı haber verilir.

Ne müthiş bir ibret ve hikmet tablosu! Aynı nimet birini şükre götürüyor, diğerini küfre... Birisinin cennetteki derecesini artırıyor, diğerinin cehennemdeki azabını. Demek ki, o nimetin yaratılış hikmeti içinde cennet de saklı, cehennem de. Zannettiğimiz gibi, sadece bedenimize gıda ve enerji olmakla kalmıyor.

Eşyayı mahiyetiyle, hakikatıyla ve bütün vazife ve gayeleriyle bilen ancak Allah'dır. O halde mutlak hakîm ancak O.

“Kulun hikmetinin Allah'ın hikmetine nisbeti, onun Allah'ı tanımasının, Allah'ın kendi zâtını tanımasına nisbeti gibidir.” — Gazali.

Burada tefekkürün önemi çok daha iyi anlaşılıyor. Her varlığı, Allah'ın bir eseri bilerek ondaki güzellikleri, faydaları, san'at inceliklerini düşünen insan, İlâhî marifette dereceler kat'eder.

Bu tefekkür onu Rabbine yaklaştırır. Zira, bu iş nefsî değildir; dünyevî ve şeytanî de değildir. Rızaya uygundur; uhrevîdir, rahmanîdir.

Burada hikmetin bir diğer tarifiyle karşılaşırız:

“Hikmet, ahlâk-ı İlâhiyye ile tahallûktur” yâni İlâhî ahlâk ile ahlâklanmak...

Nedir İlâhî ahlâk? En kısa ifadesiyle, Kur'an ahlâkı... Allah'ın razı olduğu ahlâk...

Allah, hiçbir şeyi başboş yaratmamıştır, faydasız hiçbir icraatı yoktur. Ve insan, yaptığı işlerde malâyani dediğimiz, ömür tüketmekten öte bir işe yaramayan faydasız işleri terkettiği ölçüde bu sırra mazhar olur.

Şu mahlûkat âlemindeki ince sırlar, sonsuz hikmetler, ancak Allah'ın malûmu. İnsan ise bu hikmetlerden kendi çapında birşeyler yakalamaya çalıştığı ölçüde bu sırra erer.

Allah, kendisini tesbih eden bütün mahlûkatını, bilhassa bu vazifeyi en güzel şekilde yerine getiren mü'min kullarını sever. Kendisine şirk koşan, nimetlerini küfranla karşılayanlardan ise razı olmaz. İnsan da O'nun sevdiklerini sevmek ve O'nun buğz ettiklerine buğz etmekle bu sırdan nasiplenir. Misaller çoğaltılabilir...

Demek ki, insanın hikmet ehli olması, Rabbinin razı olduğu bir kul olmasına bağlı... O'nu razı etmedikten sonra, O'nun yarattığı varlıkları incelemek ve bunların insanlara faydalarını araştırıp ortaya çıkarmak hikmet ehli olmak için kâfi değil...

Kur'an'daki gizli sırları anlayan fakat hayatına tatbik etmeyen bir insan düşünelim. Bu insan âlimdir, ama hakîm değildir. Kâinat kitabını Allah namına okumayan ve ondan bu yönüyle faydalanmayan kimselerin hâli de berikilerden farklı değil...

Ve Gazali'den farklı bir hikmet tarifi:

“Hikmet, varlıkların en yücesini, ilimlerin en faziletlisi ile bilmektir.”

Allah, ezeli ve ebedi ilmiyle kendi zâtını, sıfatlarını, fiillerini, şuunatını bilmekte. Bu mânâyâ göre, mahlûkat olmasa da Allah Hakîmdir... Hem de sonsuz Hakîm. İşte, marifetullah yolunda yürüyen, Allah'ı tanıma vadisinde ilerleyen insanlar, hikmetin bu mânâsından feyiz alırlar, nasiplenirler. Ve “İlâhî ahlâkla ahlâklanma” şerefine, en ileri mertebelerine ererler.

Bu mânâ başta peygamberlerde, sonra peygamber varisi olma şerefine ermiş büyük zâtlarda ve derecelerine göre bütün mü'minlerde hükmünü icra eder. Herkes, imanı, ihlâsı, ilmi, tefekkürü ölçüsünde bu büyük lütuftan nasiblenir.

...

Hikmet, her sahada olduğu gibi tebliğde de en büyük esas... Hikmetsiz yapılan, yâni zaman ve zeminini bulmayan; şefkat esasına oturmayan; ilimden medet almayan ve en önemlisi, anlatılanları en ileri seviyesiyle yaşama şartından mahrum bir tebliğ netice vermez.

Kur'an-ı Kerim'in, "İnsanları Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle davet et" (Nahl Sûresi, 125) fermanı, İslâm'ın tebliğiyle vazifeli kimselerin hikmet üzere bulunmaları gerektiğini ders verir bize... Bu mânânın kemali Allah Resulü (a.s.m.) Efendimizde, sonra ashab-ı kiramında ve Peygamber varisi olma şerefine mazhar muhterem zevattadır.

YAPMAK YAHUT TERK ETMEK

Kudret: Güç, kuvvet.

Kâdir: Kudret sahibi. “Dilerse yapan, dilemezse yapmayan zat” — Gazzalî

Kavi: Tam ve kâmil bir kuvvet.

İNSAN, KOLUNU HAVADA çevirirken, güneş de gezegenlerini etrafında döndürür. Şu var ki, insan, yaptığı bu harekete her an son verebilir; yani bu döndürme işini yapmaya da, terk etmeye de gücü yeter. İşte bu, bir kudret tecellisidir. Ama, güneşteki, kudret değildir; zira o, bu fiilin terkine güç yetiremez.

Bu âlemdaki aralıksız değişmeler, gelip gitmeler, konup göçmeler mutlak bir kudretin faaliyetinden haber verirler bize.

Bu kudretin sonsuz icraatlarından birisi, suret verme, şekillendirme. Bu tasvir fiilinin sıhhatiyle bedenler birer elbise gibi dokunurlar; terkiyle de, o elbiseler ipliklere döner, yeniden element olurlar.

Hayat verme, bir başka kudret tecellisi. İhya fiiliyle varlıklar hayat bulur, aziz olurlar. Görür, işitir, sever, korkar, uyur, uyanır, gezer, otururlar. Bu kudret tecellisine, İlâhî irade ile son verildi mi, hayattan coşup gelen bütün bu faaliyetler bir anda sona erer. Artık o gören gözler, sadece birer yağ kümesi, o yürüyen bacaklar birer et ve kemik yığınıdır.

İnsan yaratılmadan önce de, bu kudret faaliyette idi. Ama, ne taşta, ne ağaçta, ne güneşte, ne yıldızda o kudretin varlığını keşfedecek kabiliyet yoktu. Çünkü kendileri kudret sahibi değillerdi. İnsan, bu âleme sonradan geldi ama, kendinden öncekilerin hepsini aştı. Kendisine cüz’î bir kudret verilmesiyle, Allah’ın kudretini bilme kabiliyetine kavuşmuş oluyordu.

...

Nur Külliyyatında, kâinattaki kuvvetler “Kudret-i Ezeliyenin feyz-i tecellisi ve eser-i ibdai” olarak tarif edilir. Mahlûkun sıfatları da mahlûk. Bizde ve bütün eşyada bulunan kuvvetler, hep Allah’ın yaratmasıyla vücut buluyorlar. Bu kuvvetler için, belli hudutlar çizilmiş. Hiçbir varlık bu sınırları aşmaya güç yetiremez.

Bizim için son sınır, meselâ, yüz kiloluk bir taşı kaldırmaksa, yüz birden sonsuza kadar dizilmiş bütün rakamlar aczimizi ifade ederler. O yüz kiloyu da, yine Allah'ın bize ihsan ettiği kuvvetle kaldırdığımızı düşündüğümüzde, bu emanet kuvveti de Hakikî sahibine verir, mutlak âciz olduğumuzu kemâliyle idrak ederiz.

Evveli ve âhiri olmayan, mutlak ve sonsuz kudret ancak Allah'a mahsus.

“Kudret-i İlâhiyye zâtıyyedir, acz tahâllül edemez.” — Sözlər

Nur'larda güneş misâli çokça geçer ve her defasında ayrı bir hakikati aydınlatır. Biz de aynı misâlden faydalanarak diyebiliriz ki: Güneşin ışığı bir bakıma zâtî, yani kendi zatından coşup kaynıyor; bir başka mahlûktan ona intikâl etmiş değil. Ay'ın ışığı ise arızî. Yani bir başkasından ona arız oluyor, hariçten veriliyor.

Güneş'in ışığı zâtî olduğu için, ona karanlık giremiyor, hulûl edemiyor. Ay ise öyle değil.

Ampûl de Ay gibi, onun da ışığı kendinden değil. Düğmeyi kapamakla ışığına son verebiliyoruz.

Bu misâl ile hayalimizde birçok gerçeklere kapılar açılıyor ve birçok soruların cevabı canlanıyor:

Niçin ölüyoruz? Hayatımız zâtî olmadığı için.

Niçin ihtiyarlıyoruz? Gençliğimiz zâtî olmadığı için.

Niçin unutuyoruz? İlmimiz zâtî olmadığı için.

Ve niçin âciz kalıyoruz? Kudretimiz zâtî olmadığı için.

Allah'ın kudreti zâtî. Onun zıddı olan âcizlik o kudrete yanaşamıyor, hulûl edemiyor, giremiyor.

KOLAYLIKTA SONSUZLUK

“Daire-i imkânda ne kadar eşya var, o eşyaya gayet kolay vücud giydirebilir.”— Mektûbat

DAİRE-İ İMKÂNDAKİ eşya, yâni yaratılması mümkün olan, imkân dairesinde bulunan şeyler nelerdir?

“Mümkün”, olup olmaması eşit olan, denk olan demektir. İnsan bir cümleyi yazmayı zihninde kurduğunda o cümle bir bakıma yokluktan kurtulmuştur, ama müstakil bir varlığa da henüz kavuşmuş değildir. Bu cümleyi yazıp yazmamak insanın iradesine tâbidir; onu yoklukta da bırakabilir, varlığa da çıkarabilir. İşte bu cümlenin varlığı daire-i imkândadır. Yazıldıktan sonra da cümlenin “mümkün olma” özelliği devam eder. Az önce yazılıp yazılmaması eşitti; yazılması yazılmamasına tercih edildi, o da vücut buldu. Şimdi de yine imkân dairesindedir, silinebilir de, varlığı devam da edebilir.

“Daire-i imkânda ne kadar eşya var” ifadesindeki, “var” kelimesi, eşyanın ilm-i İlâhideki varlıklarını ifade eder.

Bediüzzaman Hazretlerinin, “insan şuun-u İlâhînin bir mikyasıdır” cümlesinden cesaret alarak şöyle düşünebiliriz:

Birisi size, “dağ yazmak mı daha kolaydır, taş yazmak mı?”, yahut “güneş yazmak mı daha rahattır, lâmba yazmak mı?” diye sorsa, bu soruyu saçma bulursunuz. Ve soru sahibine dersiniz ki: Güneş lâmbadan büyüktür, ama benim ilmime göre değil; ben ikisini de aynı kolaylıkla bilirim. Ben “iki kere ikinin dört olduğunu” da, “dokuz kere dokuzun seksenbir olduğunu” da aynı kolaylıkla bilirim. Seksenbir dörtten büyük olmakla benim ilmimde daha fazla yer tutacak ve beni güçlüğe düşürecek değildir.

Eşyanın büyüklükleri, küçüklükleri, az ve çok oluşları birbirlerine göredir ve kendi aralarında geçerlidir. İlâhî ilim azla çoğu, büyükle küçüğü bir bildiği gibi, İlâhî kudret de bunları aynı kolaylıkla yazar, vücuda getirir.

İnsan ve yazı... Bu iki varlık arasında sonsuz denecek kadar büyük bir mahiyet farklılığı var. Bundandır ki, insan bir yazıyı rahatlıkla yazar ve siler.

Allah'ın varlığı vacib, mahlûkatınki ise mümkün. Mümkünün vacip nazarında varlığı o kadar zaiftir ki, Vahdetü'l-vücutçular, Üstadın ifadesiyle onları “vücut ismine lâayık görmemişler.”

Vacib, ezelî ve ebedîdir. Varlığı kendi zâtından olduğu için evveli de yoktur, âhiri de. Mümkünün ise hem evveli vardır, hem âhiri. Öyle ise mümkün sınırlıdır, vacibin sıfatları ise sonsuz. Sonsuz yanında azla çoğun, büyükle küçüğün farkı mı olur? Biz, “koca semâ” derken, kendi cirmimizi ve cismimizi esas alırız. Allah'ın kudreti nazarında ne semâ büyüktür, ne atom küçük. İkisini de aynı kolaylıkla yazar ve siler.

...

Bediüzzaman Hazretleri, Mesnevî-i Nuriye'sinde şöyle buyurur:

“Tesir ve faaliyet; lâtif, nuranî, mücerred şeylerin şe'ni olduğu gibi; infial, kabiliyet, teessür de maddî, kesif, cismanî şeylerin hassasıdır.”

Kâtip fâildir, yazma fiilini icra eder; kâğıtta ise infial, yâni “yazma fiilinin icra edilmesine kabiliyetli olma” özelliği vardır.

Yerçekimi lâtiftir, bütün insan ve hayvanların bedenleri, ağaçlar ve diğer cansız varlıklar ise kesif. O lâtif kuvvet, bütün bu kesifleri kolaylıkla kendine çeker.

Ruh lâtiftir, beden ise kesif. Bedendeki bütün hücreleri o lâtif ruh birlikte idare eder; hiçbir zorluk çekmeden.

Göznuru lâtiftir, dağ ise kesif. İnsan, bir dağı kolaylıkla görür; dağı görmesiyle taşı görmesi arasında kolaylık ve güçlük yönünden bir fark olmaz.

Akıl lâtiftir, madde âlemi ise kesif. İnsan aklı, güneşi de atomu da rahatlıkla düşünür.

...

Ve Allah'ın sıfatları muhittir, herşeyi ihata etmiş, tecellileriyle bütün eşyayı kaplamıştır.

İnsan için kaldıramadığı yük ağırdır, çözemediği problem ise zor. Ama insan, küçük bir çekirdeği avucuna almışsa, yahut bir problemi çözüp zihnine yerleştirmişse onların insan için bir zorlukları kalmamış demektir. Üstadın Onaltıncı Söz'deki harika misâlinde feyz alarak şöyle diyebiliriz: Güneş bir şehrin tamamını aydınlattıktan sonra artık onun için gökdelenle gecekondunun, sinekle kartalın, karıncayla insanın bir farkı yoktur. Işıyla hepsini ihata ettiği, kapladığı için hepsini aynı kolaylıkla aydınlatır. Bütün

insanları o şehirden göç ettirseniz güneşin işi kolaylaşmayacağı gibi, mevcut nüfusun yüz katı kadar insanı başka illerden misafir getirseniz onu yoramazsınız. Çünkü onun ışığı şehrin tamamını kaplamış, içine almıştır.

Cenâb-ı Hakk'ın da bütün sıfatları umun eşyayı muhittir. Ne kudreti, ne ilmi, ne de diğer sıfatları için eşyanın tümü ile bir ferdi, azı ile çoğu, uzağı ile yakını arasında fark düşünülemez. Düşünülürse buna düşünce denmez, vehim denir, vehimle ise amel edilmez.

BİRLİKTE TECELLİ

“Bir iş, bir işe mâni olmuyor.” — Sözlər

BİR MİMAR, köprüsünü yaparken, ötede çeşmesi onun yolunu bekler. Han ile uğraşırken hamamı ihmal eder. Bir işi tamamlamak için berikini yarım bırakmak, birisiyle uğraşırken ötekileri ihmal etmek durumundadır. Çünkü insan her şeyiyle sınırlı, her cihetle âciz ve bütün sıfatlarıyla cüz’îdir.

İradesi cüz’îdir, bir anda iki farklı işi arzu edemez.

Bakışı cüz’îdir, iki ayrı sahifeyi aynı anda okuyamaz.

Düşüncesi cüz’îdir, iki ayrı mânâyâ birlikte kafa yoramaz. Sevgisi cüz’îdir, bir eserini severken diğerlerini unutma durumundadır.

Böyle bir yaratılışa sahip olması, insan için büyük bir irşad ve ikaz vesilesi: İnsan bu yaratılışı sayesinde Allah’ın sonsuz sıfatlarına hayran oluyor. İlâhî isimlerin küllî ve sonsuz tecellilerini hayretler içinde seyredebiliyor. İnsan, o cüz’î sıfatlarını iyi değerlendirebilse, haddini bilmenin yanı sıra Rabbini bilmede de hayli mesafe katedecektir.

İlâhî isimlerin her an birlikte tecelli ettiklerini hayretle düşünecek, O’nun bütün varlık âlemini kaplayan sıfatlarıyla herşeyin yanında hâzır ve nâzır olduğuna dair imanı gittikçe inkişaf edecektir.

Gerçekten de Allah şu gördüğümüz âlemde ne kadar farklı işi birlikte icra ediyor!..

Güneşi yandırması, gülü açtırmasına mâni olmuyor.

Dünyayı döndürmesi kelebeği uçurmasına engel değil.

Rahimlerde bebekleri, yumurtalarda yavruları, tarlalarda başakları, ağaçlarda yaprakları birlikte büyütüyor.

Vadilerde nehirleri, damarlarda kanları, kalplerde mânâları, dimağlarda fikirleri beraber akıtıyor.

Tepelerde çamları, kafalarda saçları, koyunlarda yünleri birlikte büyütüyor.

Birbirine zıt olan nice fiilleri, ayrı ayrı şahıslarda her an icra ediyor. Meselâ, “ihya”(hayat verme) ile “imate”(ölümü verme) fiillerini beraber

tecelli ettiriyor. Dünyaya gözünü açan ve hayata gözlerini kapayan şahısların farklılık arzetmesine karşılık, bu fiiller aralıksız ve birlikte tecelliye devam ediyorlar. Sadece bir insanın kanında hergün, doktorlarımızın dediğine göre, ikiyüzyirmibeş milyar alyuvar ölüyor ve bir o kadarı yeniden vazife başına getiriliyor.

“Muizz” ve “Muzill” isimleri de öyle... Muizz, yâni izzet, şeref, haysiyet bahşeden... Müzill, yâni zillate düşüren, hor ve hakir kılan... Bu isimler de farklı şahıslarda tecellilerini aralıksız sürdürüyorlar.

Bir grup, gençliğe doğru tırmanırken, diğeri ihtiyarlığa meylediyor.

Bir kısım şifa bulmaya başlarken beriki ölüme yaklaşıyor.

Bir belde karanlıktan sıyrılırken öteki geceye hazırlanıyor.

Bazıları uykuya henüz geçmek üzereyken bir başka grup uykudan uyanıyor.

Biri kahkahanın doruğunda iken, beriki hıçkırığın zirvesinde.

Biri sofrasının başında afiyetle yemeğini yerken diğeri kabristanda başka mahlûkların önüne bir sofraya gibi serilmiş, yenilmede...

Misalleri çoğaltabiliriz...

Şu kâinat için yapılmış harika bir teşbih: Kitab-ı Kebir...

Bu kitap içinde hadsiz küçük kitapçıklar mevcut. Bunların tamamı, birlikte, beraber yazılıyor...

Hem de nasıl... Bir kitabın ilk sahifesi yazılırken, aynı anda berikinin ikinci, bir diğerrinin üçüncü sahifesi yazılıyor... Bütün canlılarda her an cârî olan bu büyük hakikatın sadece bir misâlini vermekle yetinelim: Bilindiği gibi bir çocuk dokuz ayda dünyaya geliyor. Bu dokuz ayın her ânında ayrı bir faaliyete, ayrı bir terakkiye mazhar oluyor. Biz meseleyi biraz daha rahat kavramak için, bebek namzedinin her an değil de, her gün ayrı bir faaliyete sahne olduğunu düşünelim ve tefekkürümüzü şöyle sürdürelim:

Bugün dünyaya gelen, meselâ, ikiyüzbin çocuk varsa, bir o kadar çocuk da doğumlarına bir gün kalmış vaziyette rahimlerde bekletmede... Bir başka grubun doğumuna üç gün, diğerrlerinin bir hafta, bir kısmının bir ay, daha başkasının beş ay ve nihayet bugün rahimlere düşenlerin ise tam dokuz ayları var. Demek ki, şu anda anne rahimlerinde bu dokuz aylık sürenin değişik safhalarını yaşayan milyonlarca yavru hayata hazırlanıyor. Bir kısmı “nutfeden” “alakaya” adım atarken, berikiler “alakadan” “mudgaya” geçiyor. Bir başka grupta kemikler yeni teşekküle başlıyor.

İşte bütün bu faaliyetler aynı anda beraber icra ediliyorlar. “Nutfeyi” “alâka” yapmak bir fiil olduğu gibi, “azmı” “lâhm” yapmak da bir başka

fiil... İşte böyle nice fiiller ayrı ayrı yavrularda aynı anda icra ediliyor. Biz bütün bu faaliyetlerden habersiz, sadece bugün dünyamıza adım atan yavruları görüyor ve onların haberini veriyoruz birbirimize...

İşte, insan nev'i için verdiğimiz bu misâli bütün hayvanlar âlemine tatbik ettiğimizde, Cenâb-ı Hakk'ın sadece rahimlerde icra ettiği birbirinden farklı sonsuz faaliyeti hayretle düşünür ve bu faaliyetlerin, ancak nihayetsiz bir ilim ve kudret, mutlak bir irade ve hikmetle olabileceğine yakînen inanırız.

Önemli gördüğüm bir başka noktaya da işaret etmeden geçemeyeceğim:

İnsanda iki ayrı tecelli söz konusu. Birisi, başta ifade ettiğimiz gibi, bir anda iki ayrı yöne bakamayacak kadar bir acz ve cüz'iyet... Diğeri ise, gözün görmesinden kulağın işitmesine, sindirim ve solunum sistemlerinin faaliyetlerinden alyuvar ve akyuvarların vazife görmelerine kadar nice fiilin, onun bedeninde birlikte icra edilmesi...

İşte, bu ikinci grup fiillerde insan, kudret kaleminin önünde bir sahife gibi... Kendisinin aşağısında bulunan varlıklarla bu noktada omuz omuza. Semâda yıldızları, ağaçlarda yaprakları, denizlerde balıkları, tarlalarda tahılları yazan aynı kalem, onda da hücreleri, alyuvarları yazıyor.

İnsanın o sahifelerden üstünlüğü, kendisinde yazılanlardan bir derece haberdar olabilmesi...

Kendisini de diğer sahifeler gibi, aklının önüne koyup tefekkür edebilmesi...

Dala takılan meyve yanında, kendi eline takılan kabiliyete de hamd edebilmesi...

Geceleyin yatağına girdiğinde, kendi iradesiyle uyumaktan ve uyanmaktan âciz olduğunu idrak ederek “zulmeti” ve “nuru” yaratan kudretin, insanda da “uykuyu” ve “uyanıklığı” yarattığını tefekkür edebilmesi...

Kendisine yürüme gücünü veren kim ise, kuşu uçuran, balığı yüzdüren, dünyayı döndüren, rüzgârı estirenin de O olduğunu düşünebilmesi...

Sofraya oturduğunda, bütün canlıları hayâlen yanbaşıda farzedip, onları rızıklarıyla birlikte temâşa ederek, kendisini rızıklandıran Zâtın bütün o canlıların da Rezzakı olduğunu anlayabilmesi...

Kısacası, tefekkürünü cüz'iyetten çıkarıp, küllîleştirebilmesi... Allah'ın, gerek kâinatta gerekse insan bedeninde icra ettiği ve neticeleri hep insana dayanan küllî tasarrufuna karşı, küllî bir şükürle mukabele edebilmesi...

Bu noktaya gelemeyen ve imanla şereflenemeyen insan, bulunduğu ovadan, onda serilmiş köylerden, ötedeki şehirlerden, denizlerden, göllerden ve nihayet semâ ülkesinin o uçsuz bucaksız genişliğinden habersiz olarak, sadece birkaç metre karelik dar bir daire içinde dolaşıp duran bir karınca gibi, kendi günlük işleri ve zevkleri içinde boğulur gider...

Ve zararı çok, ama çok büyük olur!..

OL EMRİ

Tekvin: “Var etmek. Yaratmak. Meydana getirmek. İcad etmek.”

“Cenâb-ı Hakk’ın yoktan var etme sıfatı.”

Kün: “Ol”

Emr-i Künfeyekün: “Allah’ın yaratmayı dilediği şeye,
ol diye emretmesi ve böylece onun varlık sahasına çıkması”

ESKİDEN BİR KISIM insanlar maddeden yapılan putlara taparlardı. Şimdi ise putların maddesine tapıyorlar. Materyalizm, maddenin putlaştırılmasından başka bir şey mi?

O günün putperestleri kendilerinden emin bir halde, mü’minlerle alay ediyor, akıllarını uyutuyor, vicdanlarını perdeliyorlardı. Şimdi aynı görevi ateistler ve materyalistler yapıyor. İşte bunlardan bir grup, dillerine “kün” emrini dolamışlar; hâlâ diyorlar, bu yirminci asırda bile eşyanın var oluşunu “kün” emriyle açıklayanlar var.

Önce şu “hâlâ” kelimesi üzerinde biraz duralım. Bu asırda değişen ne? Güneş batıdan mı doğuyor? Karpuz ağaçta, elma bostanda mı bitiyor? İnsan hâlâ nutfeden yaratılmıyor mu? Ana rahmindeki bekleme süresi altı aya mı indi? Işığın sürati mi arttı? Sesin frekansı mı yükseldi? İnsan yine bütün bir kâinata muhtaç değil mi?

Fen ve teknik ne kadar ilerlerse ilerlesin, bu asrın insanı yumurtanın civciv olması için hâlâ yirmi gün beklemeye mahkûm değil mi?

Yardımcı hizmetlerde bazı gelişmeler olabilir. Gideceğimiz yere daha süratle varabiliriz. Kıt’alar ötesiyle bir anda görüşebiliriz. Ama tabağımızda duran peynir için hâlâ ineğe muhtaç değil miyiz? Balımızı yine arılar yapmıyorlar mı?

Dün bizi, önceki gün Âdem babamızı, ondan önce hayvanlar ve bitkiler âlemini ve onların bir safha önünde topyekün kâinatı yaratan kudret hâlâ işbaşında. Yine insan yaratıyor, yine çiçek yaratıyor, yine gece, yine gündüz yaratıyor. Yine öldürüyor ve diriltiyor. İnansın inanmasın hiçbir kul, bu kudretin icraatına en ufak bir müdahalede bulunamıyor.

İnsan bu kâinatta yeni bir şey yapıyor değil. Değişik bir varlık koyamıyor ortaya. O, kendi evini yükseltiyor ama, yavrusu yine Allah'ın kudretiyle boy atıyor. O, işyerinde tamiratlar yapa dursun, hücrelerini yine Allah değiştiriyor, tazelandiriyor.

İnsan yine aynı âciz insan. Ve Allah yine bu âcizin bütün ihtiyaçlarını gören tek Kadîr, tek Hakîm, tek Hâlık...

Bugün “ol” emrini inkâra kalkışanlar, bir asır önce bu dünya yüzünde yoktular. Şimdi ise varlık sahasında boy gösteriyorlar. Bu var oluş ya kendi iradeleriyle oldu, bu takdirde, “ol” emrini almak yerine, kendi kendilerine “olayım” dediler. Yahut iradeleri dışında var edildiler. Yâni “ol” emrine muhatap oldular. Bu emir onların anladığı mânâda heceli, sesli, mahreçli bir emir değildi. Zaten bu emrin canlısıyla cansızıyla herşeye verilmesi böyle bir anlayışa mâni.

Öyle ise bu emri nasıl anlayacağız. Bence meselenin en önemli yanı, buraya kadar olan kısmı. Yâni, şu mevcut eşya kendi iradeleriyle, kendi kudretleriyle mi yokluktan kurtulup varlık âlemine geldiler; yoksa bir emirle, bir kudretle mi? Hiçkimse birinci şıkka “evet” diyemeyeceğine göre, ikinci şık sabit oluyor.

Bu emrin mahiyetine gelince:

Tefsir-i Kebir sahibi Fahreddin-i Râzi Hazretleri “ol” emri hakkındaki değişik te’villeri sıralar ve en kuvvetli te’vil olarak şunu kaydeder:

“Cenâb-ı Hakk’ın “ol” demesinden maksat, eşyanın yaratılmasında İlâhî kudretin sür’atle nüfuz ettiğini göstermektir. Bir de bu, Hak Teâlânın eşyayı düşünmeksizin, denemeksizin yarattığını gösterir.”

Risale-i Nur müellifi Üstad Bediüzzaman Hazretleri:

“Eşya fena ve zevale (fâni olmaya ve yok olmaya) gitmiyor, daire-i kudretten daire-i ilme geçiyorlar” buyuruyor. Gözümüzden kaybolan eşyanın yokluğa gitmeyip Allah’ın ilminde bâki kaldığını bize ders veren bu güzel ifadeleri konumuz yönünden tahlil ettiğimizde şu hakikata varırız: Yaratılmadan önce herşey Allah’ın ilim dairesinde mevcut. Bu şeylerden hangisinin yaratılmasını irade buyurursa, onu ilim dairesinden kudret dairesine geçiriyor; yâni var ediyor. İşte “ol” emri ilim dairesinde mevcut olan bu eşyaya veriliyor. Yâni, Allah’ın onları yaratmayı irade etmesi ve onların da böylece varlık sahasına çıkışları sanki bir emirle oluyor.

O halde, “kün” emri bir temsildir. “İlim dairesinden kudret dairesine geç” mânâsını ifade eder.

“Kün” emriyle ilgili âyet-i kerimelerden iki misal:

“Göklerin ve yerin mübdii dir(onları önceden hiçbir örneği bulunmaksızın yaratandır) Bir şeyin olmasını isteyince ona sadece ol der, o da olurur. ” — Bakara Sûresi,117

Burada “ol” emri, kudretin hemen faaliyete geçmesi mânâsına geliyor. Bu emrin tevilini İslâm âlimlerimiz aynen böyle yapmışlar. Tıpkı, “herşeyin melekûtu O’nun elindedir” âyetindeki “el” tabirini, kudret olarak tefsir ettikleri gibi, bu “ol” emrini de yine kudret ve irade olarak tefsir etmişler. Ve bundan murat, “Allah’ın dilediği şeyin hiçbir engel olmaksızın hemen meydana gelmesidir” demişler.

Diğer bir âyet-i kerime:

“Doğrusu Allah indinde İsa’nın meseli, Âdem meseli gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ol dedi, o da oluverdi.” — Âl-i İmran Sûresi, 59

Bu âyet-i kerimede geçen “ol” emrinin mânâsına bir derece yanaşmak için eşya hakkındaki şu sınıflandırmayı dikkate almak gerek. Bilindiği gibi eşya iki âleme ayrılıyor. Birisi “halk âlemi”, diğeri ise “emir âlemi.” Beden halk âleminde, ruh ise emir âleminde. Halk âlemi bu hikmet dünyasında safha safha meydana gelmekte. Tedricen, yâni kademeli olarak yaratılmakta. Emir âlemi için ise bu tarz bir yaratılış söz konusu değil. O âlemde herşey bir anda vücut buluyor. Ruh, değişik safhalardan geçip de sonunda o hâli almış değil. Doğrudan ruh olarak yaratılmış. İnsan bedeninde vazifeye başlaması da yine bir anda.

Önce topraktan yaratılan Âdem babamıza daha sonra “ol” emrinin verilmesini Muhyiddin-i Arabî Hazretleri bu emir kanunuyla izah eder:

“Ol denince olurur kavli-i şerifi, ruhun üflenişine işarettir. Ve bunun, emir âleminde olduğuna işarettir. Önceden beden yaratılışı gibi bir madde ve müddete ihtiyaç kalmadığını ifade eder...”

Bahsimize konu olan bu âyet-i kerime akla engin bir ufuk açıyor. Önce topraktan Hz.Âdem (a.s.) yaratılıyor ve sonra ona “ol” emri veriliyor. Bu emirle Hz.Âdem’in (a.s.) topraktan inşa edilen cesedi ruha, hayata

kavuşuyor. Nitekim bu “ol” emrini büyük müfessir Elmalılı Hamdi Efendi, “canlı bir mahlûk kesil” şeklinde tefsir etmekte. Zira, zaten var olan bir nesneye yeniden “ol” emri verilmesi onun yeni bir şekle girmesi demek olmalı, aksi halde bu emre bir mânâ vermek mümkün olmaz.

Buna göre “insan bir anda yaratılıyor”, diyebiliriz. Ama, elbisesi dokuz ayda inşa ediliyor. Diğer varlıklar da öyle. Çekirdeklerdeki İlâhî şifrenin teşekkülü, yarıcanlılık gibi özellikler de ruh gibi bir anda, daha doğrusu zamansız yaratılır, ama çekirdeğin ağaç olması yıllar sürer.

Şimdi bu âyetin penceresinden etrafımızdaki sonsuz faaliyetlere bir göz atalım ve “ol” emrini onlarda görelim, okuyalım.

Hidrojen ve oksijen bir “ol” emriyle su oluvermişlerdir. İki zıt kutup bir emirle birleşmiş ve bambaşka birşey olmuşlardır.

Yenilen gıda bir süre sonra insan tohumu olur, yine “ol” emriyle. Bu emir olmasa, yâni İlâhî kudret yaratmasa gıdayı insan yapmak mümkün mü?

Ve rahimde nutfeye yeni bir emir gelir: Alaka ol. Bu emir ve benzerleri aralıksız tekrarlanır. İlâhî kudret ve irade o tohumu halden hâle evirip çevirir ve sonunda insan vücut bulur. Demek ki nutfeye “insan ol” denmemiş, sadece “alaka ol” denmiştir. Eğer “insan ol” emri verilseydi rahimde o an bebek teşekkül ederdi. Dünya hikmet âlemi olduğu için, yaratılış sebepler tahtında ve kademeli olarak icra edilmekte. Ve bu safha safha yaratılışla nice sanatlar sergilenmekte.

Bir anda insan yapmak Allah’a mahsus bir sanat. Aynı şekilde nutfeye yaratmak, onu halden hâle çevirmek ve sonunda insan hâline sokmak da ayrı birer İlâhî sanat. Bu hikmet dünyasında bu İlâhî sanatların teşhir edilmesi için ol emri, “son şeklini al” şeklinde değil de, “bir sonraki tavrına gir” tarzında verilmiş oluyor.

Emdiğimiz havaya gırtlakta, ağız boşluğunda ve dudakta ayrı emirler veriliyor ve böylece değişik harfler dökülüyor ağzımızdan. Demek ki havaya emir var, “ses ol” diye. Hem de değişik şekillerde. Allah, ağız fabrikasında havadan ses yaratıyor; yine “ol” emriyle.

O ses, mübarek bir kelime ise, Rahmanî bir hakikat terennüm ediyorsa yeni bir emir alıyor: Melek ol. Okunan tesbihlerden, tekbirlerden, hamdlerden, yâni bütün mukaddes kelimelerden melek yaratılıyor. Havaya “ses ol” diyen, sese de “melek ol” diyebilir. Bu emre, bu iradeye karşı çıkacak kimdir?

Güneşte her an nice emirler... Nâra emir veriliyor, “nur ol”, “enerji ol”...

Göz fabrikasına giren ışık da benzer bir emir alıyor: “Göz nuru ol.”

Güzel bir cümle işitiyoruz. O söz aklımızda bilgi oluyor, yine “kün” emriyle. Kalb o sözden hoşlandı mı yeni bir emir geliyor: “Feyz ol”, “huşû ol”, “sevgi ol” diye...

Kısacası kâinat “kün” emrinin tecellileriyle dolu. Toprağa “çiçek ol” deniliyor; buluta “yağmur”... Çekirdeğe “ağaç ol” emri geliyor, yumurtaya “civciv”...

Yediğimiz gıda, bedenimizde nice emirler almakta: Et ol, ilik ol, kan ol, kemik ol, sinir ol, saç ol, tırnak ol gibi...

Bir zamanlar maddeleri bir olan güneş sistemi de benzer emirler almıştı... Dünya ol, Merkür ol, Ay ol gibi...

“Kün” emrine akıl erdiremeyenlerin hayatları bu emrin cilveleriyle kaynaşmada.

Bu kadar tecellinin içinde, “ol” emrinden gafil olarak yaşayanlar, ömürlerinin sonunda “öl” emrini alırlar. Bu emirle birlikte dünyada akıl erdiremedikleri nice hakikatları anlar hâle gelirler; ama artık iş işten geçmiş olur.

DOKUNMADAN İŞ GÖRMEK

Mübaşeret: Dokunmak. Temas etmek.

DOKUNMA denilince bir maddenin bir başka maddeye temas etmesi hatıra gelir.

Kitabı elimize alır, açar ve okumaya başlarız. Kitap da maddedir, el de. Ve burada bir mübaşeret söz konusudur. Kitabı okurken göz nurumuz satırlarda dolaşır, ama buna mübaşeret (dokunma) denmez. Aklımız da ondaki mânâlarla uğraşır, ama dokunmaksızın. Çünkü mânâ âlemi de, akıl da maddeden uzaktırlar.

Yer çekimi bizi yeryüzüne bağlar, fakat dokunarak değil. Mıknatıs da çiviye dokunmadan çeker.

Dokunmadan iş görmenin en büyük örneği insan ruhunda mevcut. Biz ruhumuzdaki kuvvet sıfatıyla eşyayı kaldırırız, ama eşyaya dokunan o sıfat değil, ellerimizdir.

Bir cümleyi ezberlediğimizde ondaki kelimeler hafızamızda kaydedilir, yine dokunmaksızın.

Meleklerin bizim amellerimizi yazmaları da dokunmaksızın ve temassızdır.

Demek oluyor ki, bir varlık maddeden uzaklaştığı nispette mübaşeretsiz iş görme sahasında ilerleme kaydeder.

“Cenâb-ı Hakk’ın mahlukatındaki tasarrufu, yalnız bir emir ve irade ile olur. Bizzât mübaşereti yoktur. Şemsin kâinatı tenvir ettiği gibi.” — Mesnevî-i Nuriye

Güneşin maddesi yeryüzündeki eşya ile temasta değildir, ama onun maddeden bir derece uzak olan ışığı, eşya ile temas edebilmekte ve onları aydınlatmaktadır. Güneş, “tenvir” fiilini eşya ile temas etmeksizin icra ettiği gibi, cazibesıyla de bütün gezegenlerini yine dokunmaksızın çekip çevirir.

Bir ismi Nur ve bütün isimleri ve sıfatları nuranî olan Allah’ın, mahlukat âlemindeki her türlü icraatı ve ilâhî sıfatların eşyadaki bütün

faaliyetleri elbette mübaşeretsiz olacaktır.

Nur Külliyyatında, hayatın yaratılması konusunda şöyle buyrulur:

“Dest-i kudret, esbabın perdesini vaz’etmeyerek, doğrudan doğruya mübaşeret ediyor.” — Sözler

Bu cümlede geçen mübaşeret etme, taalluk mânâsınadır. Yani, hayatın yaratılmasında kudret doğrudan tasarrufta bulunmuş, hiçbir şeyi o yaratılışa sebep etmemiştir.

Hayatın var olmasında, meyvenin ağaca, toprağın çiçeğe sebep olması cinsinden bir sebep söz konusu değildir.

MEKÂN ve BÖLÜNME

Tahayyüz: Bir mekânda bulunmak. Yer tutmak.

Adem-i tahayyüz: Mekânda bulunmamak.

Tecezzi: Bölünmek, parçalara ayrılmak.”

Adem-i tecezzi: Bölünmemek, parçalara ayrılmamak”

MEKÂN ve bölünme kelimelerini işittiğimizde fikrimiz ve hayalimiz hemen madde âlemine yönelir. Zira, bunlar ancak madde için söz konusudurlar.

Birisinin ameliyat olduğunu duysak, hangi organından ameliyata alındığını sorarız; ruhu aklımıza bile gelmez. Çünkü çok iyi biliriz ki, ruh bölünmez, parçalanmaz ve bedenin herhangi bir yerinde mekân tutmaz.

Kesif olan insan bedeninde vazife gören o lâtif ruh için, mekân ve bölünme düşünülmeince, melekler âlemi için de bu kavramların geçerli olmayacağı kesinlikle bilinir.

Bir ağacın tesbihini temsil etmekle vazifeli olan meleklerin o ağaçla ilgileri, ağacın dallarına konan kuşlar gibi değildir. O nuranî varlıklar, o ağacın, yine nurani olan tesbihlerini temsil ederler.

İman da nur sınıfına girer. Ve bu nur, insan bedeninde değil, manevî kalbinde yerleşir. Her nuranî varlık gibi o da tecezzi kabul etmez, yani parçalara ayrılmaz.

Okuduğumuz surelerin sevapları da öyle değil mi? Onlar da nur grubuna girerler ve binlerce insana bağışladığımız bir Fatiha, her birinin ruhuna, bölünmeden intikal eder.

Allah’ın bir ismi Nur’dur, bütün isim ve sıfatları da nuranîdir. Lâtif varlıklardaki nuraniyet ile Allah’ın Nur ismi arasında, asılla gölge arasındaki farktan çok daha ileri bir farklılık bulunduğunu Nur Külliyyatındaki şu ifadeden anlıyoruz:

“...şu umum envâr ve bütün nuraniyat O’nun envâr-ı kudsiye-i esmâsının bir kesif zılâli...” — Sözler

Bütün nurlar, ilâhî isimlerin nurlarına göre kesif bir zılal, yani koyu ve katı bir gölge gibi kalıyor.

Allah'ın birer mahluku olan bütün nuranî varlıklarda geçerli bulunan “adem-i tahayyüz ve adem-i tecezzi,” yani bir mekânda bulunmama ve bölünüp parçalanmama gerçeği, O'nun bütün isimleri ve sıfatları için de geçerlidir. Bundandır ki, bu isim ve sıfatların mahlukatta tecelli etmeleri, onların bölünmeleri mânâsına gelmez. İlâhî sıfatların her biri her bir varlıkta icraat yaparlar, ancak bu faaliyet o mahlukun kabiliyeti kadar gerçekleşir:

“Madem Sani'-i Kadîr mekândan münezzehdir, elbette kudretiyle her mekânda hazır sayılır. Ve madem tecezzi ve inkısam yoktur; elbette her şey'e karşı, bütün esmâsıyla müteveccih olabilir.” — Mektubat

Allah, her şeyi ve her hadiseyi o sonsuz kudretiyle yaratır, ama kudretinin sonsuzluğu hiçbir şeyde tecelli etmez. Yapılan işlerin az veya çok olmasında bu kudretin bölünmesi, parçalanması söz konusu olmaz.

Bir çiçek de o sonsuz kudretle yaratılır, bir yıldız da. Yani, çiçeğe az, yıldızda çok kudret sarf edilmesi söz konusu değildir, zira bu bir tecezzi olur ve ilâhî kudret tecezziden münezzehdir. Ancak kudretin çiçekteki tecellisiyle yıldızdaki tecellisi bir değildir.

İnsanın ruh dünyasından bu hakikate pencere olabilecek bir özellik yakalayabiliriz. Şöyle ki:

Bir insan, çarpım tablosundan, yazı yazmaya, resim çizmekten, köprü yapmaya kadar çok şeyleri bilebilir. Bu bilgilerin hepsi aynı ilim sıfatından gelmektedir. Ve bu ilimde tecezzi olmaz. Yani insan, ilim sıfatının bir kısmını bir sahaya, diğer bir kısmını bir başka sahaya yönlendirmiyor. Aksine, bildiği her şeyi aynı ilim sıfatıyla biliyor. Bir soru sorulduğunda, ilim sıfatının tümüyle cevap veriyor; bu sıfatın küçük bir parçasıyla değil.

“Adem-i tecezzi” cihetiyle, Allah her şeyi aynı sonsuz ve mutlak sıfatlarla yarattığı ve terbiye ettiği içindir ki, O'nun icraatlarında az ile çoğun, fert ile nev'in, atomla güneş sisteminin farkı yoktur. Bu kolaylığın bir diğer sebebi de adem-i tahayyüz, yani Allah'ın mekândan münezzeh olması, dolayısıyla da her mekânda, sıfatlarıyla hazır bulunmasıdır.

Mekânla kayıtlı olan insanoğlu, kendisini ve çevresindeki diğer varlıkları ölçü alarak, mekândan münezzeh olan Allah'ın icraatını anlamaya kalkıştığında iki yoldan birine girmeye mecbur kalacaktır:

Birisi, “hayret” yoludur ki bu yol onu “tekbir”e götürür. Diğer i se, kendi sınırlı aklına sığmayan hakikatleri inkâr etmektir; bu yol, ebedî azap beldesine çıkar.

DÜŞÜNCEDE KESİKLİK

Nimet: Faydalı şey. - Faydalı yiyecekler.

İn'am: Nimetin verilmesi. - İhsan, iyilik

Mün'im: Nimeti veren, ihsan eden”

BİR yolcunun hedefine ulaşabilmesi için, yolun baştan sona açık olması gerekir. Yol boyunca sadece bir tek köprü yıkılmış olsa, yolculuk yarım kalır ve maksada erişilmez. Düşünce yolculuğumuz da bunun gibi. Bir köprünün atılmasıyla düşünce kısırlaşabilir ve kafa yormalar fikre dönüşmez. Bir örnek :

“Nimet içinde in'am görünür; Rahman'ın iltifatı hissedilir. Nimetten in'ama geçsen, Mün'im'i bulursun.” — Sözler

“Nimet” kelimesinden başlayalım. Yediği ekmeğe sadece “gıda” olarak bakan ve onu “nimet” olarak görmeyen insan, daha işin başında kendi yolunu kendi düşüncesizliğiyle kesmiş demektir. “İn'am,” nimetin insana ikram edilmesi, istifadesine sunulması demektir. “Mün'im” ise o ihsanın sahibi olan gerçek nimet verici Allah.

Aldığı gıdaların ilâhî bir ikram, bir ihsan olduğunu düşünmeyen insan, düşünce yolundaki en büyük köprüyü yıkmış olur. Böyle birisinin, “Mün'im'i, yani o nimeti ihsan eden Allah'ı bilmesi, ona şükretmesi ve minnettar olması, adeta, imkânsız hâle gelir.

“Nimet” kavramını, sadece midenin ihtiyaçlarına hasretmek doğru değil. Mide doymak istediği gibi, bütün duygular da, akıl ve kalp de tatmin olmak isterler. Bunların tüm ihtiyaçları “nimet,” onların verilmesi “in'am,” bunları ihsan eden ise “Mün'im”dir.

Nur Külliyyatında bu konuda geniş bir tefekkür dersi vardır. Sadece bir cümlesini nakledeyim:

“Göz, kulak gibi bütün duyguların, eller gibidir ki, rûy-i zemin kadar geniş bir sofrayı nimeti, o ellerin önüne koymuştur.” — Sözlər

Görme büyük bir nimet. Gözleri kör bir insanın sadece karnını doyurmanız, onu mutlu etmenize yetmeyecektir. O hâlde, gün boyunca seyrettiğimiz bütün eşya gözümüzün rızkı gibi...

Bir dağa baktığımızda dağın görüntüsü gözümüzde teşekkül eder; mideye giren bir lokma gibi. Ve göz o görüntüden istifade eder, görme nimetini tadar.

Güneşe baktığımızda, güneşin aksi gözümüze girer; insanlara baktığımızda insanlar, ağaçlara baktığımızda ağaçlar.

Demek oluyor ki, biz akşama kadar gözümüzle güneşten ağaca her şeyi bir bakıma yemiş gibi oluyor, onlardan faydalanıyoruz. Bu iş gece de devam ediyor. Gündüz güneşi gören gözler, gece ayı ve yıldızları seyrederler.

Kısacası, her gün görme yoluyla kâinat kadar bir sofrayı gözlerimizin önüne konuluyor ve istifadesine sunuluyor.

Aynı düşüncüyü kulağımız ve diğer duygularımız için de sürdürebiliriz. Ve bütün bu nimetlerin ilâhî ihsanlar olduğunu düşündüğümüzde, bu kâinatın yaratıcısına hadsiz bir şükür borcumuz olduğunu, vicdanen biliriz ve kalbimiz O’nun ihsanlarına karşı sonsuz bir minnettarlıkla dolar.

Bütün mesele, nimette boğulmayıp, in’ama geçebilmekte. Aksi hâlde bu kıymetli nimetleri şuursuzca tüketmenin hesabı çok ağır olacaktır.

Şükürsüz insan bu dünyada da, manen büyük zararlara uğruyor. Şöyle ki:

Bir nimeti Allah’ın ihsanı olarak yemekten ruhun ve kalbin aldığı lezzet, dilin aldığı cüz’î lezzetle kıyaslanmayacak kadar ileridir. İşte şükürsüz insan bu lezzeti kaybetmekte ve bir bakıma cezasını dünyada çekmektedir.

Dünyayı bir sofrayı, güneşi bir lâmba, ağacı bir tabla ve kendisini Hakk’ın misafiri bilmenin ruha kazandırdığı yükseklik ve derinlik ve bundan alınan ruhanî lezzet, şükrün peşin bir karşılığı gibidir.

Bu mânâ Nur Külliyyatında değişik ve birbirinden güzel şekillerde işlenmiştir. Bunlardan birisini nakletmekle yetineceğim:

“Nimetin lezzeti içinde, o lezzetten yüz derece daha ziyade lezzetli bir iltifat-ı rahmeti hamd ile düşünüp, lezzeti birden yüz derece yapabilirsin. Nasılki bir padişah-ı zîşanın sana hediye ettiği bir elma lezzeti içinde yüz

belki bin elmanın lezzetinin fevkinde, bir iltifat-ı şahane lezzetini sana ihsas ve ihsan eder....” — Mektubat

Nimetlerde Allah’ın iltifatını hisseden bir mü’minin, tek bir çeşit yemekten aldığı manevî lezzet, başkalarının en mükellef ve mükemmel sofralardan alacakları hazları ve zevkleri çok gerilerde bırakır.

Önemli olan nimetlerden bu mânâda istifade edebilmek, onları ruh dünyamıza da yedirmek, kalp âlemimize de içirmektir.

CELÂL ve CEMAL TECELLİLERİ

“Lafza-i celalden celal silsilesi tecelli ettiği gibi, bu iki sıfattan dahi cemal silsilesi tecelli ediyor. Evet herbir âlemde emr ve nehiy, sevab ve azab, terhib ve terhib, tesbih ve tahmid, havf ve reca gibi pek çok fûruat, celal ve cemalin tecellisiyle teselsül edegelmektedir.” — İşarat-ül İ’caz

NUR KÜLLİYATI’NDA bir İlâhî saltanat çokça nazara verilir: Saltanat-ı Rububiyet.

Fatiha Suresinde Allah, “Rabbül âlemin” olarak tanıtılır. İşte saltanat-ı rububiyet, “bütün âlemleri bütün fertleriyle ancak Allah’ın terbiye etmiş olması” saltanatıdır. Terbiye gören bu varlıkların da, bir grup insan dışında, tümü Allah’ın emir ve yasaklarına son derece itaat ederler.

“Bir sultan, itaat edenlere mükâfat ve isyan edenlere de mücazat etmezse, saltanatı inhidama yüz çevirir. Ve keza bir sultanın sağında lütuf ve merhamet ve solunda kahr ve terbiye lâzımdır.” — Mesnevî-i Nuriye

İşte, bu mükâfat ve ceza, kahr ve lütuf kelimeleri, bizi cemal ve celâl tecellilerine götürür.

Dünyanın başını nöbetle saran “ışık ve karanlık”, bu tecellilerin her gün şahit olduğumuz iki misalidir. Işıktaki cemâl tecellisiyle gönüller sürurla dolar, karanlıkta ise ruhları bir korku sarar.

Dünyanın günlük seyahatinde görülen bu tecelliler yıllık seyahatte de bir başka şekilde karşımıza çıkarlar. Güz mevsiminde bütün yaprakların sararıp dökülmesi ve kışın yeryüzünün karlarla kaplanması, yeşil namına, çiçek namına bir şeyin görünmez olması bir celal tecellisi olduğu gibi, bahar mevsiminde çiçeklerin açması, yaprakların meydana çıkması, havanın ılıması bir cemal tecellisidir.

İnsanın ömür safhalarında da bunun örneklerini yakalamak mümkün. Genç ve dinç olan, gücü ve kuvvetiyle başkalarında korku ve çekinme duygusu uyandıran bir insanda celâl tecellisi daha fazla demektir. İhtiyar ve hasta olan ve bakanların merhametini kendine celbeden bir insanda ise cemal tecellisi daha hakimdir.

“Lafza-i celalden celal silsilesi tecelli ettiği gibi, bu iki sıfattan[Rahman ve Rahîm] dahi cemal silsilesi tecelli ediyor. Evet herbir âlemde emr ve nehiy, sevab ve azab, terhib ve terhib, tesbih ve tahmid, havf ve reca gibi pek çok fûruat, celal ve cemalin tecellisiyle teselsül edegelmektedir.” — İşarat-ül İ’caz

Lafza-i celâl olan Allah, bütün sıfatları ve isimleri mânâsında toplar. “Sonsuz kudret, mutlak irade, evveli ve ahiri olmayan zatî bir hayat, her şeyi ihata etmiş bir ilim, bütün sesleri işiten bir işitme sıfatı...” birlikte düşünöldüğünde, insanın kalbinde “azamet, kibriya ve celâl” mânâları hakim olur. Rahmân ve Rahîm isimleri düşünöldüğünde ise insan ruhu, “lütuf, ihsan, kerem” gibi cemal mânâlarıyla dolar.

Besmelede açıkça görölen bu cemal ve celâl tecellileri her şeye ve her hadiseye yayılır.

Bu iki ana tecellinin pek çok fûruatı, yani birçok yan dalları vardır. Konunun devamında bu silsilelerden bazı örnekler verilir:

Emir ve nehiyden birincisinde cemal, ikincisinde celâl hakimdir. Allah’ın namaz, oruç gibi bütün emirleri bizim için hem bir İlâhî iltifat, hem de cennetimize birer vesiledirler. Nehiylerde, yani İlâhî yasaklarda ise celâl hakimdir. Ama bu celâl içinde cemal de vardır. Nitekim, yasaklardan sakınmak insanı cennete ulaştırır.

“Evet cemalin gözünde celal ne kadar cemildir, celalin gözünde dahi cemal o kadar celildir.” — Mesnevî-i Nuriye

Cenab-ı Hakkın cemal tecellileri, özellikle, bir türün bütün fertlerinde birlikte seyredildiklerinde o güzellik içinde bir azamet, bir haşmet de sergilerler. Bir tek çiçekte cemal görünür, ama binlerce çiçeğin kaynaştığı bir çiçek bahçesine girdiğimizde, o güzellik içinde gözler kamaştıran bir azamet tablosuyla karşılaşırız. İşte bu, cemalin gözündeki celâl tecellisidir.

Öte yandan, öyle celâl tecellileri de vardır ki güzelliği gözleri kamaştırır. Güneşin ve okyanusun güzellikleri, celâlin gözündeki cemal tecellilerine misal olabilir.

“İsm-i Celal, alelekser nevilerde, külliyatta tecelli eder. İsm-i Cemal ise mevcudatın cüz’iyatına tecelli eder.” — Mesnevî-i Nuriye

İşte emirlerdeki cemal, gözlerin görmediği kulakların işitmediği, beşerin kalbine, hatırına gelmemiş bir cenneti meyve vermesi cihetiyle bütün emirler, cemalin gözündeki celâl misal olabilirler.

Öte yandan, yasaklarda celâl tecellisi olmakla birlikte, bu yasaklardan sakınmak insanı yine gözlerin görmediği dehşetli bir azaptan kurtarmaya sebep olacağı için de, her bir yasak, celâlin gözündeki bir cemal tecellisidir.

Diğer örnekler üzerinde de kısaca duralım:

Sevaplar cemal, azaplar celâl tecellisidir.

İyi şeylere teşvik etmek cemal, kötülerden nefret ettirmek celâl tecellisidir.

Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih etmek celâl, kemâl sıfatlarını düşünüp hamd etmek ise cemal tecellisidir.

Nur Müellifi bu vecizede özet olarak ders verdiği celâl ve cemal cilvelerini aynı eserin daha sonraki sayfalarında açar ve genişletir. Lütuf ve kahırdan, cennet ve cehennemden, nar ve nurdan, tebşir ve inzardan, havf ve recadan söz eder.

O harika dersi okuduğumda böyle kemâl sahibi bir insana, yaşadığı asırda reva görülen bunca kötü muameleler, mahkemeler, hapisler, zindanlar, sürgünler hayalimde canlandı ve ruhuma elemeler yağdırdılar.

Niyazi-i Mısırînin cemal ve celâl tecellilerini sıraladığı şu beyitlerini hatırladım:

Tecelli eyler ol daim, cemal ü gâh celalinden.

Birinin hasılı cennet birinden nar olur peyda.

Cemali zahîr olsa tîz, celali yakalar anı.

Bakarsın bir gül açılsa yanında hâr olur peyda.

Bu sırdandır ki, bir kâmil zuhur etse bu âlemde.

Kimi ikrar eder anı, kimi inkâr olur peyda.

Üstadın “Pek çok fûruat, celal ve cemalin tecellisiyle teselsül edegelmektedir.” ifadesine bu Hak şairimizden de birkaç örnek almış olduk.

Kâinatı ve insan hayatını kuşatan ikili tecellilerden çoğunlukla birisi celâl, diğeri cemal tecellisidir.

Bunlardan birkaç misal:

Semada celâl hâkimdir, arzda cemal.

İbadette cemal, istianede celâl tecellisi vardır.

Sevgi cemal, korku celâl tecellisidir.

Menfaatleri celp cemalden, zararları def celâlden; hayat cemalden, ölüm celâlden; izzet cemalden zillet celâlden; lütuf cemalden, kahr celalden haber verirler.

Misalleri çoğaltabiliriz.

AZAMET ANLAYIŞIMIZ

“Mikyâs-ı azameti ve mizan-ı kemâli mecmu-u âsârıdır.” — Muhakemat

İNSAN AKLI, Allah’ın azametini ve kemâlini idrak etme gücüne sahip değil. Bunun en açık delili, bilim adamlarının şu kâinat kitabından bir kelimenin, yahut bir cümlemin derinliklerine inmek için bir ömür boyu çalışmaları ve çoğu zaman yol bitmeden ömürlerinin tükenmesidir.

Allah, semaların ve arzın Rabbidir. Sema, denilince bulunduğumuz şehrin semasında parlayan yıldızları, arz denilince de yaşadığımız mahalleyi, daha doğrusu içinde çalıştığımız mekânı anlıyoruz. Sema ve arzın, bunlardan ibaret olmadığını ilmen bilsek bile, bu kâinattan bizim dar aynamıza akseden kısım, ancak bu kadar oluyor. Onu da yine tam olarak bilmekten, tefekkür etmekten çok uzagız.

Güneş ışığının dünyamıza sekiz dakikada geldiği tespit edilmiş. Bu ne demektir?

Işık, güneş ile dünya arasındaki, yaklaşık yüz elli milyon kilometrelik bir mesafeyi sekiz dakikada geçebiliyor. Buna göre, ışığın bir saatte, bir günde, bir ayda ne kadar kilometre yol alacağını düşünsek, bunu ifade edecek rakamı kolayca bulamayız. Bir de ışığı halâ dünyamıza ulaşmamış yıldızlar olduğunu düşündüğümüzde, bizim sema âlemi hakkındaki bilimizin ne kadar sınırlı olduğunu daha iyi anlarız.

Kaldı ki, görebildiğimiz yıldızları da anlamış değiliz. Onları büyükçe bir lamba kadar görüyoruz. Her birinin yanına yaklaşmamız ve içinde dolaşmamız mümkün olsa, sadece gördüğümüz yıldızlardan birini yahut birkaçını gezmeye, ömrümüzün yetemeyeceğini hemen anlarız. Böyle akıl almaz derecede büyük olan sema âleminin tümünü gezip, görüp tefekkür edebildiğimiz takdirde Allah’ın “Semaların Rabbi” olma kemâlini bir derece anlamamız belki mümkün olacaktır.

O halde, şu halimizle, bu kemâli idrakten son derece uzak olduğumuzu itiraftan başka yapacak bir şeyimiz yok demektir.

Yeryüzünden bizim muhatap olduğumuz kısmın da son derece küçük bir saha olduğunu söyledik. Bu saha içinde cereyan eden olayları da bütünüyle

bilmekten uzağız.

Her insanda yüz trilyon kadar hücre bulunduğunu ve yine her hücrede de yüz trilyon kadar atom olduğunu ilmen biliyoruz. Sadece kendi bedenimizdeki bu faaliyetlerin tümünü birden görebilsek başımız döner, belki biz de o atomların seyrine kapılıp Mevlevî gibi dönmeye başlarız.

Çevremizdeki bütün insanları ve hayvanları, bu mânâda seyredebilsek, Allah'ın insan türündeki azim tasarrufunu ve bu tasarruftaki mükemmelliği, kemâli bir derece anlayabiliriz. Daha doğrusu bu kemâli anlamaktan çok uzak olduğumuzu idrak edebiliriz.

Şimdi, çevremizdeki canlılardan, üzerinde yürüdüğümüz toprağa geçelim. Toprağın bir gramında beş milyar kadar bakteri bulunduğu söyleniyor. Bütün bakterileri birden görebilsek ve onlardaki atomların tümünü seyredebilsek Allah'ın kemâlinin bu azametli tasarrufu karşısında tekbir getirmekten kendimizi alamayız.

Şimdi de mahallemizi geçerek şehrimizi dolaşalım. Daha sonra bir dünya turuna çıkalım.

Dünyanın tüm ormanlarını, ovalarını, denizlerini, şehirlerini, köylerini ve bunlarda yaşayan bir milyondan fazla hayvan türünü, her türdeki sayısız fertlerden her birinin bütün organlarını, hücrelerini birden görecektir ve düşünecek bir kabiliyete sahip olacağız ki, yeryüzünde ve içindeki varlıklarda tecelli eden İlâhî hikmetleri bir derece anlayalım.

Demek oluyor ki, yeryüzünden, yıldızlara, melekler âlemine, cinler taifesine, levh-i mahfuza, kürsiye, arşa, cennet ve cehenneme kadar bütün İlâhî eserler birden görülecek, seyredecek ve yine hepsi bir anda tefekkür edilecektir ki Allah'ın bütün bu eserleri (mecmu-u âsârı) mikyas alınarak azametinin ve kemâlinin sonsuzluğuna bir derece bakılabilir.

İnsanın iradesi gibi bakışı, düşüncesi de cüzidir. Yani bir anda ancak bir fiili irade edebilen insanoğlu, yine bir anda ancak bir sesi dinleyebilir, bir şeye bakabilir ve bir şeyi düşünebilir.

Bir varlığı inceleyip hayret ettikten sonra, ikincisine geçtiğinde yeni bir hayret tablosuyla karşılaşır. Ama o ikisini birden düşünme ve ikisine birden hayret etme kabiliyetinden mahrumdur. Yaratılışı buna müsaade etmez.

Kaldı ki, insan bu kâinattaki İlâhî sanatlara ait fenlerden de ancak birinde söz sahibi olabilir. Kimyacı ise hayvanlar hakkındaki tefekkürü, astronomi âlimi ise yer yüzü hakkındaki bilgisi çok kısa, öz ve sathî olacaktır. Bütün fenleri bir şahsın bildiğini hayal etsek bile, yine de,

iradesinin cüziliği ona ancak bir eser üzerinde düşünme fırsatı verecek, ikinciye incelemesi için birinciye bir kenara bırakması gerekecektir.

Böyle bir varlığın, Allah'ın kemâlini idrakten sonsuz derecede uzak olacağı gayet açıktır.

Bu dünyada cüzi iradesini yerinde kullanan insan, İlâhî rızaya nail olarak cennete göçtüğünde, bir anda birçok yerde bulunabilecek, çok şeyi birlikte temaşa edebilecektir. Bu fani dünyadaki kısa, dar ve cüzi tefekkürü, ebediyet aleminde akıl almaz derecede genişleyecek ve derinleşecektir.

Şu var ki, Allah'ın sonuz kemâli karşısında bu derece ilerlemiş bir kabiliyet bile yine hayretten öte bir şey yapamayacaktır.

HÂKİM İSİMLER

“Kâinatın her bir âleminde, her bir taifesinde, esma-i hüsnadan bir ismin unvanı tecelli eder. O isim o dairede hâkimdir. Başka isimler orada ona tâbidirler, belki onun zımnında bulunurlar.” — Sözlər

NUR KÜLLİYATI’NDA, “Fırtınalı bir denizin, zelzeleli bir zeminin Ya Celîl, Ya Azîm...” dedikleri kaydedilir. Denizde başka isimler de kendini gösterir, ama fırtınalı denizde nazara ilk çarpan celâl ve azamettir. Celîl ve Azîm isimleri orada hâkim durumdadır, diğer isimler ona tabidirler.

Rızıklar âleminde, Rezzak ismi galip olarak hükmeder. O rızıkların güzelliklerinde Müzeyyin isminin görünmesi, yapılmalarında Hakîm ve Alîm isimlerinin hükmetmesi, yaratılmaları için bütün kâinata hükmedecek bir kudretin gerektiği gibi hakikatler, Rezzak ismine tâbi olurlar.

Ruhlar âleminde Hay ve Muhyi isimleri hâkimdir; diğer isimler onlara tâbidirler.

Nur Külliyyatında, bu konudaki düşünce ufkumuzu açan ve yükselten bir hakikate dikkat çekilir:

“İsm-i Kadîr’e mazhar Hazret-i İsa Aleyhisselâm, hangi semada Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm ile görüştü ise; işte o sema dairesinde Cenab-ı Hak Kadîr ünvanıyla bizzât orada mütecellidir. Meselâ: Hazret-i Musa Aleyhisselâm’ın makamı olan sema dairesinde en ziyade hükümferma, Hazret-i Musa Aleyhisselâm’ın mazhar olduğu “Mütekellim” ünvanıdır ve hâkeza.” — Sözlər

Yine Nur Külliyyatında, semanın yedi kat olması açıklanırken, fikri yüksek bir tabakanın bütün yıldızlar âlemiyle şenlenen şu gördüğümüz semayı bir tabaka kabul ettikleri, ondan başka altı tabaka daha bulunduğu ders verilir.

Buna göre, konumuz olan vecizeyi sadece gördüğümüz şu madde âlemiyle açıklamaya çalışmamız biraz noksan olur. İnsan gözünün kâinattaki ışınların çok az bir kısmını (bir görüşe göre yüzde birini, bir

başka görüşe göre ise binde birini) görebildiği dikkate alındığında, gördüğümüz eşya ile bu gerçeği tam anlamamızın mümkün olamayacağı daha iyi anlaşılır.

Göremediğimiz âlemlerden de bir iki örnek verelim:

Meselâ, levh-i mahfuz'da Hafîz ismi hâkimdir; diğer isimler ona tabidir. Yani levh-i mahfuz da bir mahluktur ve onda Hâlık ismi de tecelli etmiştir. Ama Levh-i mahfuz denilince bütün akıllar hemen Hafîz ismine teveccüh ederler, Hâlık ismine değil.

Meleklerin ismet sıfatına sahip oldukları düşünüldüğünde onlarda da bu mânâyı gösteren bir ismin hâkim olduğu düşünülebilir.

Meleklerin çok nevileri bulunduğu, bir kısmının tesbihatları temsil ettikleri, bir kısmının daima tefekkür halinde bulundukları göz önüne alınırsa, o nevilerin her birinde de bir ismin hâkim olarak tecelli ettiği söylenebilir.

Cennet ve cehennem için, 'lütûf ve kahrın birer tecelligâhı' denilmesiyle, Cennet âleminde Latîf, Cehennemde ise Kahhar isminin hâkim olarak tecelli ettikleri anlaşılabilir.

SINIRLAR

Mutlak: Bağlı olmayan. Kayıt altına alınmayan. Serbest. Şüphesiz.

İtlak: Bağlı olmamak. Kayıt altına alınmamak. Serbest bırakmak.

SINIR DENİLİNCE aklımıza öncelikle ülke sınırları gelir. O sınırların ötesine vizesiz geçemediğimizi hatırlarız.

Sınırlarla çevrili olan sadece ülkeler mi? Hiç de öyle değil. Bedenimizden başlayıp fezaya doğru yol aldığımızda her şeyin sınırlı olduğunu görürüz.

Her mahlûk sınırlıdır. Yaratılışla başlayan bu sınırın öte ucunda ölüm vardır.

Peki, sınırlı olmak niçin? Olmasaydı ne olurdu?

Bu soruların cevabını önce kendi nefsimizde arayalım ve bulduğumuz cevabı diğer varlıklara teşmil edelim.

Gözümüz sınırlı olduğu gibi, görmesi de sınırlı. Elimiz sınırlı olduğu gibi, ulaşacağı mesafe de sınırlı. Midemiz sınırlı olduğu gibi soframız da sınırlı.

Ve bu sınırlama bizim için en büyük bir rahmet.

Beden ülkemizde gözümüze sınır biçilmeseydi bütün bedenimiz sadece gözden ibaret kalırdı.

Diğer organlar için de benzer şeyler düşünebiliriz.

Sonra nazarımızı kâinata gönderelim. İlk önce güneşle karşılaşır ve aynı şeyi onun için de düşünmeye başlarız:

Güneşe sınır biçilmeseydi bütün sema ülkesi sadece güneş olur, hiçbir gezegene yer kalmazdı.

Düşüncemizi, aynı şekilde, diğer gök cisimlerine de tatbik edebiliriz.

Semadan bahsedip melekleri hatırlamamak mümkün mü? Onlar da sınırlı. Her birinin ayrı bir sorumluluk sahası var. Kimse onun ötesine geçemez. Ne Azrail vahiy getirir, ne Cebrail can alır.

Meleklerden söz açılmışken o mübarek varlıkların Hz. Âdemin (a.s.) yaratılışındaki endişelerini hatırlayalım. Bu endişe onları bir imtihana götürmüştü; eşyanın isimlerini söyleme imtihanına.

Bu imtihanda melekler acizliklerini, şöyle ifade etmişlerdi:

“Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Alîm ve Hakîm ancak sensin.” — Bakara Suresi, 32

Burada bir sınırlanmayı itiraf söz konusu. Meleklerin bilgileri sınırlı. Rab’leri ne bildirirse onu bilirler. Bunun ötesine geçemezler.

Bir bakıma biz de öyle değil miyiz? Bizim de ilmimiz sınırlı değil mi? Ömür boyu çalıştığımız halde, çoğu zaman ancak bir konuda ihtisas sahibi olmuyor muyuz? Onda da yine bildiklerimiz bilmediklerimizin yanında bir nokta kadar kalmıyor mu?

İlim sıfatımıza kudretimizi, görmemizi, işitmemizi... eklediğimizde, İlâhî takdir ve iradenin organlarımız gibi, sıfatlarımıza da hudut biçtiğini ve sınırlar çizdiğini görürüz.

İnsanın kendisi gibi, sıfatları, fiilleri de sınırlı. “Görme” ve “işitme” fiilleri ancak gözümüzde ve kulağımızda belli sınırlar dahilinde icra ediliyor. Diğer organlarımızda bu özellikleri bulamıyoruz.

Rabbimiz kendi iradesiyle yine kendi fiillerine bu hikmet ve rahmet dolu kayıtlamaları koymuş bulunuyor.

Sınırlı denilince onun zıddı olan “mutlak” hatıra gelir. Mutlak, yani bir kayıt altına alınması, kendisine bir hudut tayin edilmesi düşünülemeyen.

Varlık âlemindeki her şeye sınırlama getiren İlâhî sıfatlar elbette mutlaklardır. Onların icraatlarını engelleyecek bir başka irade, bir başka kudret düşünülemez.

Mutlak sıfatlar ancak Allah’a mahsus.

Nurlardan bir hakikat dersi:

“Kâinatta tasarrufları görünen ef’âl-i Rabbaniyenin ıtlak ve ihata ve nihayetsiz bir surette zuhurlarıdır. Ve o fiilleri takyid ve tahdid eden, yalnız hikmet ve iradedir ve mazharların kabiliyetleridir.” — Şualar

Allah’ın sıfatları gibi, fiilleri de mutlak ve sonsuz; ama bunları hikmet ve iradesiyle, her mahlûkun kabiliyetine göre icra ediyor.

Su yaratmak sonsuz İlâhî fiillerden sadece birisi. Cenâb-ı Hakk bu fiilini mutlak mânâda icra etseydi bütün âlemler su ile dolar, ne yıldızlara, ne Güneş’e, ne de Ay’a yer kalırdı. Hikmet ve irade bunu kayıtlıyor ve su, bu âlemde ne kadar lâzımsa o miktar yaratılıyor.

İnsan yaratmak Allah'ın ayrı bir fiili. Bu fiil de mutlak olmakla birlikte, bütün kâinat insanla dolup taşmıyor. Arz küremizden başka mekânlarda insana rastlanmıyor. Zira diğer kürelerin bu fiile mazhar olma kabiliyetleri mevcut değil.

Bir sultan düşününüz. Yeryüzünün yegâne hâkimi olsun. Bu zat, baş vezirinden valisine, kaymakamından bekçisine varıncaya kadar herkese kabiliyetlerine uygun vazifeler verir; yetki ve sorumluluk sınırları çizer. Onlar artık kayıt altına alınmışlardır. Mutlak bir icraat sahibi değildirler. Yine o sultan, hangi suçlara ne gibi cezalar verileceğini ve hangi işleri yapanların da ne kadar ücret alacaklarını tayin ve tespit eder. Bütün bunları kendi mutlak iradesiyle yapar. Bu konuda kimsenin ona müdahale etmesi, itirazda bulunması düşünülemez. Şu var ki, bu prensipleri hikmet ve adaletle oraya koyar. Göreve beş dakika geç geleni idam etmeyi, yahut bekçiye sadrazam maaşı vermeyi onun adalet ve hikmeti kabul etmez.

İşte burada o padişahın koyduğu hükümleri kayıtlayan yine kendi iradesi, kendi ilim ve hikmeti olmuştur. Padişahın emri altında yaşayan hiçbir ferdin bu iradeyi kayıtlaması, bu hükümlerin aksini icra etmesi mümkün değildir.

Her ikisi de insan olduğu halde, bir memur, padişahın hükümlerine kayıt koyamayınca, varlıklar elbette Allah'ın dilediği gibi yaratılacak, şekillenecek, organ ve sıfatlarla yine Onun dilediği tarz ve biçimde donatılacaktır.

Ama bütün bu işler hikmetle icra edilecektir. Bundan başkası düşünülebilir mi?

Her şeyin her yönden sınırlı olduğu bir âlemde yaşıyoruz. Bütün bu hikmet ve rahmet yüklü sınırlamaları ibretle seyrettikten sonra, diğer varlıklardan bir an için sıyrılıp nefsimize dönelim.

Nasıl olsa bir gün dünyayı ve içindekileri terk edip nefsimizle baş başa kalacağız. Öyleyse o güne varmadan bu gün ona bir şeyler söyleyelim. Her şeyin insan için ve insana göre yaratıldığını, çizilen bütün sınırların hep insanın faydasına olduğunu onun gözleri önüne serelim. Ve insanda asıl olanın ruh olduğunu bedenın ruha hizmet için yaratıldığını kendisine iyice bellettikten sonra, ona şu gerçeği hatırlatalım:

Sen başıboş değilsin. Haram-helâl demeden dilediğini yiyemezsin. Doğru-yanlış dinlemeden her şeyi söyleyemezsin. Her varlık gibi senin fiil âlemin de sınırlanmış olmalı. Sen bu dünyada imtihan oluyorsun. Önüne,

doğrusuyla yanlışıyla bütün sorular konulmuş. Ama sen doğruya doğru, yanlışla yanlış dediğin takdirde imtihanı kazanmış olacaksın

İlâhî fermanda “Allah’ın hududu”ndan bahsedilir. Harama giren insanın, bu hududa tecavüz etmiş olacağı ve ceza göreceği anlatılır.

Sen kâinattaki sınırlara uymakla dünya hayatını güzel ve rahat bir şekilde geçirdiğini unutma ve “Allah’ın hududuna riayet et”.

Ebedî saadete ancak böylece erişebilirsin.

AKLİM ALMIYOR

İNSANOĞLU, KENDİSİNDEN DAHA bilgili bir insanın ilmine akıl erdiremezken, nasıl oluyor da kul ve mahlûk olduğu halde, Rabbinin ve Hâlık'ının sonsuz sıfatlarını anlamaya kalkışabiliyor!? Halbuki:

“Hakikat-ı mutlaka, mukayyed enzar ile ihata edilmez.” —Sözler

Mutlak, yani sınırsız ve kayıtsız bir gerçeği sınırlı aklın ihata edemeyeceği, onu kuşatamayacağı her yönüyle anlayamayacağı her aklın rahatlıkla kabul etmesi gereken ayrı bir gerçek.

Akıl mahlûktur. Her mahlûk ise mahduttur, sınırlıdır. Gözümüzle görmeyi, ayağımızla yürümeyi, elimizle tutmayı, midemizle hazmetmeyi yaratan kudret, aklımızda da anlamayı ve ilmi yaratmış.

İnsanın beyni sınırlı olduğu gibi, düşüncesi ve ilmi de mahdut. Bu ilim de bir noktaya kadar varabilir, ondan ötesine geçemez. Eli, şu uçsuz bucaksız âlemi tutup çevirmekten ne kadar âciz ise, akli da onun yaratıcısını hakkıyla bilmekten en az o kadar uzak.

Allah'ın sonsuz sıfatlarını, bu sınırlı akılla ihata etmek, yani tam mânâsıyla kavramak ve anlamak mümkün değil.

Henüz kendi mahiyetini bilemeyen aklın, Allah'ı anlamaya kalkışması en azından haddi tecavüzdür ve insanı doğru yoldan saptırır.

Şu var ki, anlamak başka, inanmak daha başkadır. İnanmak bir kalp meselesidir.

Akıl, sonsuzu kavrayamaz ama, kalp sonsuza inanabilir ve sonsuzu sonsuz derecede sevebilir.

Kalplerindeki sonsuzluk madenini işletemeyenler, akıllarına esir oldular ve bu esaret onları önce bedenlerine, sonra da maddeye ve tabiata köle yaptı.

Her inkârın altından, yanmış bir aklın kokusu gelir. Aklın da yasak bölgeleri vardır; oralara girdi mi kavrulur. Nefis ise insanı bu tehlikeli sahalara iter durur.

İnsan gözü, mikroplar âlemini de göremez, çok uzak yıldızları da... Aynı şekilde, insan aklının da ulaşamayacağı kadar yüksek ve derinliğine inemeyeceği kadar ince hakikatler vardır. Bunlar aklın sınırlarını aşarlar. Akıl, bu hakikatlerin ancak var olduklarını bilir; nasıl ve nice olduklarını anlamaya kalkıştı mı yanılmayı peşinen kabul etmiş demektir. Böyle bir akıl, anlama âleti olmaktan çıkar, itiraz makinesi olur.

Adam, hayretle soruyor: “Nasıl oluyor da bu uçsuz bucaksız âlem, gayet kolaylıkla idare ediliyor? Kısa yoldan cevap veriyorsunuz: Sonsuz bir kudretle yaratıldığı ve mutlak bir iradenin hükmü altında olduğu için. Sonsuza göre, az çok farkı mı olur!?!..

Bu cevabı aklına sığıştıramıyor. Kendisinden bir açıklama istiyorsunuz. Aldığınız cevap hayli üzüyor sizi: “Herhalde,” diyor, “Bu işler kendi kendine oluyor.”

Bu defa rollerinizi değiştiriyor ve soruyorsunuz:

Şu oyuncak kuş var ya, kendi kendine olmuş diyorum, ne dersiniz?

Cevap çok sert ve net: Buna çocuklar da inanmaz!

Peki şu uçan kuşa ne buyurursunuz, dediğinizde, “İşte o kendi kendine olmuştur. Çünkü, o gerçek hayvan. Hayatı var, işitmesi var, görmesi var.” diye karşılık veriyor.

İşte, kavrulmuş bir akıl ve perişan bir ruh.

“İnsan bu kadar yanılmamalı!” diye düşünüyor ve bunun sebebini araştırıyorsunuz. Çoğu zaman karşınıza aynı yanılma çıkıyor: Sonsuzu sınırlıyla anlamaya kalkışmak.

Akıllarına güvenen ve onu yegâne ölçü kabul edenler, kavrayamadıkları hakikatleri şu veya bu sebeple inkâr etmeyi daha kolay bulur ve düşünmekten olanca güçleriyle kaçarlar.

Bunlar, kaldırabilecekleri yükten öte hiçbir ağırlık tanımayan zavallılardır.

MUTLAK HÂKİMİYET

İNSANOĞLUNUN EN ZAYIF noktalarından birisi, hâkimiyet hastalığı.

Bakarsınız yedi yaşında bir çocuk, dört yaşındaki küçük kardeşine ağabeylik taslıyor. Ona hükmetmeye, sözünü geçirmeye kalkışıyor. O çocuğu bu üstünlük duygusuna iten sebebi araştırdığınızda karşınıza sadece yaş faktörü çıkıyor; dünyaya üç sene önce gelmek.

Ötede çatık kaşlı bir usta, çırağına emretmekte, olur olmaz şeyler için onu azarlamaktadır. Burada üstünlük sebebi olarak sanat ve maharet devreye girmiştir. Çırak da bu üstünlüğü peşinen kabul eder ve bir meslek sahibi olmak için onun bütün emirlerini aynen yerine getirir.

İnsanoğlu birtakım madenleri terbiyeden geçirir ve onları, meselâ, bir taksi haline getirir. Artık o taksi insanın emrindedir. Burada hâkimiyet, çok daha ileri bir unsurdan kaynaklanır: Terbiye.

Aile hayatında da bunun bir başka türüsünü görüyoruz:

Bir baba, çocuğuna toplum hayatında uyması gereken kuralları, hürmeti, şefkati, dürüstlüğü, doğruluğu öğretir. Ve biz o çocukta, aldığı bu güzel terbiyenin izlerini görünce memnun oluruz. Bu terbiye babaya bir hâkimiyet de getirmiştir. O çocuk, kendisini terbiye eden babasına hürmet gösterir, onun sözünden çıkmamaya çalışır.

Bir âlim de hiçbir şey bilmeyen bir öğrencisini ilim şerefinden nasiplendirir ve o öğrenci bu terbiyeye karşılık hocasına hürmet eder, minnettar olur.

Demek ki terbiye çok önemli bir hâkimiyet sebebi.

Mutlak ve sınırsız hâkimiyet ancak Allah’a mahsus. Bu hâkimiyet çok yönlüdür. Yaratma, hayat verme, rızık verme, şifâ verme, hidayete erdirmeye gibi nice İlâhî fiiller, Allah’ın sonsuz ve mutlak hâkimiyeti karşısında kulu itaate getirir, ibadete sevk eder.

İlâhî hâkimiyetin sonsuz cihetlerinden birisi de “rububiyet”. Her varlığın özünü, çekirdeğini yaratan ve onu bu ilk noktadan itibaren terbiye ederek kemâle erdiren Allah’ın bir ismi de Rabbü’l-Âlemîn. Bütün âlemler

onun terbiyesinden geçmişler. Nutfeyi adam, çekirdeği ağaç, yumurtayı tavuk yapan hep o İlâhî terbiye.

Kur'an, âlemleri terbiye eden Allah'a hamd ile başlar. Bu hamd ile insanoğlu, bütün âlemlerin Onun için ve Ona göre terbiye edildiğini büyük bir şükür ve hayranlıkla dile getirmiş olur.

Canlı-cansız her varlık vazifesinde son derece hassas. Güneşimizin doğuş ve batışındaki şaşırılmaz nizam bunun en açık bir göstergesi değil mi? Bu nizam bir hâkimiyetten haber verir. İşte Nur Külliyyatında bu hâkimiyet, "rububiyet-i mutlaka derecesinde bir saltanat-ı sermediye" ifadesiyle dile getirilir.

Allah'ın terbiye ediciliği mutlak, sınır altına alınamaz. İnsan bedeninde Ondan başkasının terbiye ettiği bir duygu, bir organ, hatta bir hücre göstermek mümkün olmadığı gibi, kâinata da Allah'ın terbiye etmediği bir yıldız, bir dağ, bir ağaç mevcut değil.

Kimi nasıl dilerse öylece terbiye eder. Bu hususta terbiye edilenin bir itirazda bulunması, yahut bir teklifle ortaya çıkması düşünülemez. Ne dağ diyebilir ki, "ben de göreyim, işiteyim," ne deniz diyebilir ki, "ben de ılık saçayım."

Her varlık kendi istidat ve kabiliyetinin inkişafı noktasında ayrı bir terbiyeden geçer. Bu istidatların taksiminde varlıklar mutlak bir iradenin hükmü altındadırlar. Çiçekle yıldızın, kavakla elma ağacının, aslanla ceylanın, cinle insanın istidatları birbirinden ne kadar farklıdır!

Bütün bunların terbiye edilmeleri mutlak bir hâkimiyet altında icra edilir.

İnsan mutlak âciz ve fakir. İlâhî terbiyeye en fazla onun mazhar olması bu özellikle yakından ilgili.

Uyuyup uyanmaktan âciz olan insana, Cenâb-ı Hakk semadan arza, geceden gündüze kadar her şeyi hizmet ettiriyor. Ve her şeyi onun istifadesine en uygun biçimde terbiye ediyor.

İnsanı Allah terbiye etmiştir ve onun mutlak hâkimi de yine yalnız Odur.

Ve insan Fatiha Sûresinde "Ancak sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz" demekle, İlâhî terbiyenin kendisine yüklediği sorumluluğu en güzel şekilde dile getirmiş olur.

GÖRÜNMEYEN ORDULAR

Melâike: Melekler. Nurdan yaratılmış lâtif varlıklar.

“Melâike, ecsâm-ı lâtife-i nuraniyyedirler. Muhtelif nevilere münkasımdırlar.” — Sözler

ŞU GÖRÜNEN âlemde nice görünmez kuvvetler, kanunlar, ışınlar iç içe vazife görüyorlar. Melekler ise bunların hepsinden daha lâtif.

Işınlardan çok daha kesif olan havayı bile göremeyen insan-oğlunun, “görmediğime inanmam” diyerek melekleri inkâra sapması çok tuhaf.

Zevkle seyrettiğimiz bir ağaçta, yarı canlı dediğimiz bir hayat tecellisi var. Biz bu hayatı göremeyiz, ama ağacın her yaprağı ve her çiçeği bize o hayatı âdeta haykırırlar. Güneşin câzibe kuvvetini de göremeyiz ama, dünyamızın güneş etrafındaki seyahatinde o kuvvetin varlığını seyreder gibi oluruz.

Gözümüz yeryüzünün taşında toprağında dolaşırken bunların arkasında bir çekim kuvvetinin var olduğunu da çok iyi biliriz.

Ağaçtaki büyüme kanunu, güneşteki cazibe ve yerin çekim kuvveti. Rabbanî ordulardan sadece üç nefer gibi.

Her yanımız bu görünmeyen ordularla kuşatılmış. Her faaliyet onların varlığından haber veriyor bize. Bütün bunlara rağmen yine de bazı kimselerden çok garip sözler işitiriz; “görmediğim şeye inanmam” diye.

İnanmak kalbe ait bir keyfiyet. İnsan, inanmaya çeşitli yollarla gider. Görme, bunlardan sadece birisi. Yemeğin tadına dilimizle bakarız. Halbuki, gözümüz tatlar âlemini göremez. “Radyoya bak, ne haber var” denildiğinde bu defa kulağımıza iş düşer. Sesler âlemine onunla bakarız. “Şu adama bak, ne kadar kibirli” denildiğinde ise, onun tavırlarından aklımızla bir takım mânâlar çıkarır ve bir hükme varırız.

Gerçeği bulmada görmeyi tek ölçü kabul edenler, diğer duyu organları yanında, akıl ve vicdanın vazifesini de göze yüklemiş olurlar.

Bilim adamlarımıza göre, insan gözü şu âlemde mevcut ışınların ancak yüzde üç buçuk kadarını görebiliyormuş. Demek ki insan, görmeyi tek ölçü

kabul etse, şu görünen âlemin bile yüzde doksandan fazlasını inkâr edecektir.

Kâinat ve onda faaliyet gösteren çok değişik ışınlar... Bunun bir küçük misâlini de, bedende ve onda faaliyet gösteren his dünyasında görmek mümkün.

Parmağımızı meleklerle inanmayan birisinin yüzüne doğru uzatalım ve “şu deri tabakası var ya” diyelim, “onu yüzünden söküp at”. Altındaki etleri de soy kafatasından. Bedenindeki bütün derileri aynı şekilde yüz. Akan kanlarını bir yana topla. Etlerini bir başka köşede biriktir. İç organlarını birer birer çıkarıp yan yana diz.

Sonra bu et ve kemik, kan ve ilik yığınının karşısına geçerek sor kendi kendine:

“Hani aklım? Hafızam, sevgim, korkum nerede? O uçsuz bucaksız his dünyam nereye gitti?”

Sonra düşünceni bedeninden kâinata doğru yay ve inadı bir yana bırakarak şu hakikati kabul et:

Bu maddî bedenimde bu kadar görünmez âlemler yaratan Allah, elbette şu koca kâinatta nice melekler, nice ruhanîler yaratmıştır.

“Hakikat kat’iyyen iktiza eder ve hikmet yakinen ister ki, zemin gibi, semavatın dahi sekeneleri bulunsun ve zişuur sekeneleri olsun ve o sekeneler, o semavata münasib bulunsun. Şeriatın lisanında pek çok muhtelif-ül cins olan o sekenelere melâike ve ruhaniyat tesmiye edilir.”

— Sözlər

İşte bu tefekkürü yapamayanlar, bedenlerinin ve duyu organlarının o kadar tesirinde kalırlar ki, “canlılar” dendi mi, sadece kendilerini ve çevrelerindeki bir takım hayvanları anlar, bir başka hayat çeşidini kabule yanaşmazlar. Meleklerden söz ettiniz mi, hemen yaygarayı basarlar: “Böyle bir hayat çeşidini kabul edemeyiz” diye. Gerçekte bu yaptıkları bir çeşit yeniçeri isyanıdır.

Onlardan birisini iyice dinleyiniz, bütün söylediklerini şöylece özetleyebilirsiniz:

“Yıldızlarda hayat olmaz! Çünkü ben atmosferin dışında yaşayamam.”

Bu adam, melekleri de birer insan gibi tasavvur ediyor; onlara en, boy, ağırlık biçiyor, ağız, mide, akciğer takıyor; sonra da onları atmosferin dışına çıkarıp havasızlıktan öldürüyor ve böylece melekleri inkâra sapıyor. Halbuki bu biçare, kendi ruhunun, aklının, hafızasının da oksijenle

çalışmadığını, onların da en, boy, ağırlık gibi ölçülere girmediklerini düşünebilseydi melekleri inkâr yoluna girer miydi?

İnsanoğlunun büyük bir hatası, kendi varlığını ve kabiliyetlerini her şeyde ölçü tutması ve ona göre hüküm vermesi.

Bırakalım melekleri ve ruhanileri, böyle noksan ve kısır bir değerlendirme ile insan, görmediği, âşına olmadığı bütün hayvanları da inkâr yoluna girer. Hiç balık görmemiş birisine suda yüzen ve havaya çıktığında boğulan bir canlı türünü nasıl kabul ettireceksiniz? Hatta bu adama uçan kuşları, süzülen yılanları nasıl anlatacak, dört yahut altı ayaklı canlıları onun aklına nasıl sokacaksınız?

Melekleri inkâr etmek de en az bu kadar tuhaf, garip ve gülünç.

“Şu kusûr-u semâviye ve büruc-u sâmiyenin dahi kendilerine münasib zîhayat, zîşuur sekeneleri vardır. Balık suda yaşadığı gibi, güneşin ateşinde dahi o nurânî sekeneler bulunur. ‘Nâr nuru yakmaz.’ Belki, ‘ateş ışığa medet verir.’” — Sözler

Melek dendi mi çoğu insanın aklına, öncelikle, sevap ve günahları yazan melâikeler gelir. Bunlar meleklerin sadece bir şubesi.

...

Çok karşılaştığımız bir sahne:

Bakarsınız, karşınızda tereddüt dolu bir çehre. Bakışlarda hayret ve şaşkınlık iç içe. Bir sorusu olduğunu hemen anlar ve kendisine fırsat verirsiniz. “Bir noktayı merak ediyorum da” der ve sorusunu yerleştirir:

“Melekler bizim amellerimizi nasıl yazıyorlar?”

O söylemese de siz, bu sorunun arkasında, “acaba meleklerin kâlemleri ne marka?”, “mürekkepleri ne renk?”, “amelleri daktiloyla mı yazıyorlar, bilgisayarla mı?” gibi bir mânâ hissedersiniz. Ve kendisine meleklerin ayrı bir canlı türü olduğunu, insanlara benzemediklerini, yazmalarının ve kaydetmelerinin de bizim tahminlerimizin çok ötesinde olduğunu anlatırsınız. Ve kendisine biraz ışık tutmak niyetiyle, teyp bandından, fotoğraf makinesinden, kara kutudan söz edersiniz. “Bunlar da kaydediyorlar, ama ne kâlemlerle, ne de daktiloyla” diye eklersiniz.

Bir şey anlamış olmanın ümit ışıkları gözlerinde hafifçe belirmiş olarak yanınızdan ayrılır.

Ve siz kendi iç âleminizde meselenin muhasebesini yaparsınız :

Bundan önceki asırlarda ne bant vardı, ne fotoğraf makinesi, ne televizyon, ne de kara kutu. Ama o asırların insanları, amellerini meleklerin kaydettiğine bu asrın insanından çok daha fazla inanıyorlardı. Bunun sebebi ne idi?

Sorunuza değişik cevaplar verir ve şu cevabınızı, sanırım, daha tatminkâr bulursunuz:

Onlar, “nefsini bilen Rabbini bilir” sırrına ermişlerdi. Ve bu sorunun en güzel cevabını da yine kendi nefislerinde bulmuşlardı; hafızalarını dikkate alarak.

İnsan hafızası da sesleri, görüntüleri zapt ederken bizim sözünü ettiğimiz âletlerin hiçbirini kullanmıyordu. Hafızanın rahatlıkla yaptığı bir işi, Allah’ın vazifeli bir meleği de yapabiliirdi.

Meleklerin bir anda birçok yerde bulunmaları ve farklı işleri birlikte görmeleri de çokça sorulan sorulardan. Bu sorunun kaynağında da yine insanın kendi kabiliyetini tek ve şaşırılmaz ölçü kabul etmesi yatıyor.

Sözler’den On Altıncı Söz, bir yönüyle de bu sorunun en güzel cevabı...

Bu risalede, kesif ve maddî bir varlık olan insanın bir anda birçok aynalarda birlikte tecelli ettiği, ama kendisindeki sıfatların, özelliklerin o görüntülerde bulunmadığı dikkate sunulduktan sonra, maddî-nuranî olan güneşin aynalardaki görüntülerinde güneşin zıyasından, hararetinden, renklerinden bir cilvenin mevcut olduğu nazara verilir. Nuranî varlıklar olan meleklerin ise bir anda, çok yerlerde bizzat bulunabilecekleri akla havale edilir.

Aynı anda çok yerde bizzat bulunmaya ise, aynı eserin Lemaât kısmında harika bir misâl verilir: Kelime.

Ağızdan çıkan bir kelimenin nice kulaklarda aynı anda işitilmesi, güneşin aynalarda tecelliyle iş görmesinden çok daha ileri bir mazhariyet. Burada kelime, kulaklara tecellisini göndermiş değil; her kulağa giren bizzat kendisi.

Bu harika misâllerle melek hayatına uzaktan uzağa bakabiliriz. Uzaktan diyorum, çünkü, gözümüz önündeki hayvanların bile ruhlarını gereğince bilemediğimiz halde, hiç görmediğimiz melekleri, o nuranî varlıkları tam mânâsıyla nasıl anlayabiliriz?!

Konuyu, yine Nur’lardan bir cümle ile noktalayalım:

“Akl-ı beşer anlamaz, melek olmayan bilemez.”

YİRMİ ÜÇ SENELİK DÖNEM

Tenzil: İndirilmek. Peygamberlere vahyin gelmesi.

Kütüb: Kitaplar. Dört büyük kitap.

Suhuf: Sayfalar. Sayfalar hâlinde indirilen ilâhî fermanlar.

ZİHİNLERİ karıştırmak niyetiyle ortaya atılan bir soru: “Kur’ân, niçin birden değil de yirmi üç senede nazil oldu?”

Bu sorunun cevabını, kâinat kitabında bolca bulabiliyoruz.

Bu dünya hikmet dünyası, ahiret ise kudret dünyasıdır. Yani dünyada yaratılış safhalar hâlinde gerçekleşiyor, ahirette ise kudret hâkim olacak ve her şey anında yaratılacaktır. Kâinatın altı gün ile ifade edilen altı devrede yaratılması, insanın ana rahminde altı devrede ve dokuz ayda tekâmül etmesi, bu soruya da bir cevap olabilir.

Allah, insanı son şekliyle ve bir anda da yaratabileceğine göre, dokuz aylık bir tekâmüle ne gerek vardı diyebilir miyiz? Kaldı ki, bu soruya göre, dört kitap ve yüz suhufun indirilmesini de açıklayamayız. Cenâb-ı Hak bütün kitap ve suhurları Hz. Âdem’e son şekliyle bir defada inzal edebilirdi. Ama etmemiş. Çünkü, kâinatın ve ondaki eşyanın sırayla ve safha safha yaratılması gibi, insanların manevî terbiyeleri de yine kademeli olarak gerçekleşmiş. Her ümmetin içtimâî yapısı farklı olduğu gibi, onlara uygulanan manevî terbiyeler de farklılık göstermiş.

Bu konunun, insanlığın geçirdiği medeniyet dönemleriyle de yakın ilgisi vardır. İlim ve teknik bugünkü seviyesine bir anda gelmiş değil. Bir çocuğa bütün bilgileri bir anda veremiyorsunuz.

Yirmi üç sene zarfında, çok farklı olaylar meydana gelmiş ve bunlardan bir kısmı hakkında âyet nazil olmuş, bir kısmında Allah Resulü(a.s.m.) içtihat etmiş ve O’nun âhirete teşriflerinden sonra ortaya çıkan yeni meseleler hakkında ashabın büyük âlimleri, kitap ve sünnete dayanarak içtihatlarında bulunmuşlardır. Daha sonra zuhur eden yeni durumlar ise, mezhep imamı büyük müçtehitler tarafından, âyetler, hadisler ve ashabın içtihatları esas alınarak, kıyas yoluyla, halledilmiş ve bu kıyaslar şeriâtın

dördüncü kaynağını teşkil etmiştir. Bu, İslâm'ın akla ve içtihatla verdiği değer ve insanları ilme teşvik etmesinin bir göstergesidir.

Yine kâinat kitabına dönelim. Bu kitaptaki ana meseleler, herkese açıkça bildirilmiştir. Güneş nedir, neye yarar? Hava, su ve toprağın vazifeleri nelerdir? Hayvanlardan ve bitkilerden nasıl faydalanılır? Bütün bu ve benzeri soruların cevapları herkesin malûmudur. Ve bunlar, temel ihtiyaçlardır. Bunun yanında, kâinat kitabındaki nice meseleler de ilim adamlarının gayretlerine bırakılmıştır. Bu gün ilmin ulaştığı harikulâde seviye ve ortaya çıkardığı bütün fennî keşifler bu gayretlerin mahsulü olmuştur. Cenâb-ı Hak bütün bunları insanların istifadesine doğrudan sunsaydı, ilmî çalışmalara gerek kalmayacak ve insanın meleklerden üstün oluşunun en önemli bir ciheti, böylece ortadan kalkmış olacaktı.

Bu durum, aynen, Kur'ân-ı Kerim için de söz konusudur. Ana hükümler herkese açıkça bildirilmiştir; ama âyetlerin işarî mânâları, remizleri ve batınî cihetleri âlimlerin gayretlerine ve kalp ehlinin keşiflerine bırakılmıştır.

Bir tarafta, binlerce tefsirler, fıkıh kitapları, kalbin tekâmülü ve nefsin terbiyesiyle ilgili nice ahlâkî eserler, öte yanda fen sahasında yapılmış uçsuz bucaksız çalışmalar. Her ikisi de Allah'ın ilim ve hikmetinin sonsuzluğunu gösterirler. Hem Kur'ân, hem de kâinat kitabı bu ilim ve hikmeti bize durmadan ders verirler.

...

Kur'ân'daki mânâların o uçsuz bucaksız zenginliğini, belâgat ilminin dâhi âlimleri, o sahanın ehli olanlara ispat etmişlerdir. Ama biz bu sahanın çok uzağında olduğumuz için, meallerdeki sınırlı mânâlarla yetinme mecburiyetinde kalıyoruz. Bu konuda sadece bir misâl vermek isterim: Hz. Nuh (a.s.), kavmi kendisine isyan edince şöyle bir duada bulunur: “Ya Rabbi! Yeryüzünde devreden bir tek kâfir bırakma.” Âyette geçen “deyyar” kelimesi, ya “dar”dan yani “ev” kelimesinden yahut “devr”den gelmektedir. Birinciye göre, deyyar, yurt edinen demek olur. İkinci mânâyı göre bu kelimeye, “dolaşan, gezinen” gibi mânâlar verilmiş.

Hâlbuki devir, dönmek demektir. Bir tefsirde, bu âyetin dünyanın döndüğüne işaret ettiğine dikkat çekilmişti. Zira, dünyanın üzerindeki varlıkların dönmesi, ancak dünyanın dönmesiyle mümkün olabilirdi. İşte bu mânâyı yakalamak da ilmî bir keşiftir. Ve fennî keşiflerden hiç de geri değildir.

Kur'ân, sadece bir misâlini verdiğim böyle nice fennî, fıkî, itikadî hakikatlere işaretlerde bulunur. Ve insanları ilme ve araştırmaya sevk eder. Bütün bu ince ve derin mânâlar da Kur'ân'da doğrudan ve bütün teferruatıyla yer alsaydı, hem elimizdeki Kur'ân'ın birkaç yüz katı bir kitabın inzali gerekirdi, hem de insanlar ilim ve içtihat şerefinden mahrum kalırlardı.

Şunu da önemle belirtmek isterim: Cenâb-ı Hak kitap ve suhurları, mutlaka, safhalar hâlinde inzal eder de diyemiyoruz. Bu tamamen ilâhî iradeye bağlıdır. Dilediği kitabı, dilediği kavme yine dilediği gibi inzal eder. Nitekim, Tevrat bir seferde inzal edilmiştir. Bunda o kavmin, o günkü ilmi seviyeleriyle, ilim ve içtihat sahasının çok uzaklarında bulunmalarının da payı olsa gerektir. Hz. Musa'nın (a.s.) bir süre yanlarından uzaklaşmasıyla, hemen buzağıya tapmaları da bunun bir göstergesi değil midir?

AYNALARDAKİ GÜNEŞ

“Kur’an’ın küllü, cüz’lerinde görüldüğü gibi; cüz’leri de, Kur’an’ın küllüne âyinedir. Bunun içindir ki, Kur’an müşahhas olduğu halde, efrad sahibi olan küllî gibi tarif edilir.” — İşarat-ül İ’caz

BİLİNDİĞİ GİBİ, küllî bir ‘mânâ ismi’dir, mücerrettir. Onun fertleri ise müşahhaslardır. Meselâ, ‘insan’ bir mânâ ismidir; Üstadın ifadesiyle, “teşahhusattan mücerret bir mahiyet”tir. Ahmet, Hasan, Metin ise bu küllî mânânın müşahhas fertleridir. Yani, ‘insan’ küllîdir; her bir insan ise onun cüz’i birer ferdidir.

Kur’an müşahhasdır. Elimize aldığımız Kur’an-ı Kerim, bir mücerret mânâ değil, müşahhas bir kitaptır. Ama “efrat sahibi olan küllî gibi” tarif edilir.

Küllînin ismi, her cüz’i ferdine de verildiği gibi (örneğimizde insan nev’ine de, onun fertlerine de insan denilmesi gibi), Kur’andaki temel maksatların da her surede tekrarlanması bakımından, “her bir sûre bir küçük Kur’an” hükmüne geçmiştir.

Kur’an küllî değil de küll olarak kabul edilse, her sureye küçük bir Kur’an denilmez. Zira, küllün parçalarına küllün ismi verilmez; insan bedeninin parçalarına, meselâ ele, göze, ayağa insan denilmediği gibi.

Demek oluyor ki, Kur’an’ın cüzleri küllüne ayine oldukları, yani ondaki temel maksatları taşıdıkları için Kur’an ‘küllî’ olarak tarif edilmiştir. ‘Ayine’ ifadesi bize bu konuda ışık tutar. Bir aynada görünen görüntülerin hepsi, görüntü sahibinden bir akis, bir tecelli taşırlar.

Güneşin aynadaki timsalleri de küçük birer güneştir, onun özelliklerini taşır ve ondan haber verirler.

Kur’an nurunun da her bir sûrede kendini göstermesi bakımından, her sûre “bir küçük Kur’an” gibi olmuş ve Kur’an, “efrat sahibi bir küllî” gibi tarif edilmiştir.

KUR'AN'IN VAZİFESİ

“Kur'an'ın vazife-i asliyyesi, daire-i rububiyetin kemâlât ve şunatını ve daire-i ubûdiyetin vezâif ve ahvâlini talim etmektir.” — Sözlər

RAHMETİM gazabımı geçti, buyuran Rabb-ül âlemin, bu varlık âlemini yokluk karanlığından kurtardı. Altı devrede bu kâinatı şu hazır hâle yine rahmet ve keremiyle getirdi. O devrelerdeki İlâhî icraat sonsuz bir hikmetle yürürken değil insanın, ona ileride mesken olacak şu yer küremizin bile âlemde esamesi okunmuyordu.

“Semâ ve arz bitişik idiler, biz onu fetk ettik (birbirinden ayırdık)” âyetiyle haber verilen bir rahmet tecellisiyle arz semâdan ayrıldı, müstakıl bir varlık hâline geldi. O gün arza yapılan bu lütuf bize ve bizim içindi.

Kâinatın bu uzun yürüyüşü, Âdem (a.s.) durağında maksuduna erdi... Âdem peygamber ile başlayan peygamberlik seferi de bu İlâhî müessesenin en ileri sahibini ahirzaman Peygamberinde (a.s.m.) buldu. Âlemlerin kemâli Âdem'de (a.s.), peygamberlerin kemâli de Hz. Muhammed'de (a.s.m.) tahakkuk etti. O Zât (a.s.m.) rahmetin kemâline mazhar olmuş ve İlâhî kitapların sonuncusuna hakkıyla muhatap olabilme mükemmelliğine erişmişti.

Bu İlâhî rahmet Rahman Sûresinde şöyle ifade buyrulur:

“Rahman, Kur'an'ı tâlim buyurdu. İnsanı yarattı ve ona beyanı öğretti.”—Rahman Suresi, 1-4

Âyette Resûlullah (a.s.m.) için “insan” buyurulması, bizlere O Zâtın (a.s.m.) bir kul ve resul olduğu dersi yanında, “İnsan denilince o hatıra gelmeli” mesajını da veriyordu. Ayrıca, bütün bir insanlık âlemine ihsan edilen ‘beyan’ nimetindeki birinci gayenin, İlâhî fermanı okumak ve öğrenmek olduğu da ihtar ediliyordu. Diğer kitap ve suhufar yerine sadece Kur'an'ın zikredilmesi ise, halkı Hakk'a davet vazifesinde diğer semâvî kitapların, yerlerini Kur'an'a bıraktıklarını bildirmediydi... Böylece Allah,

en ileri kuluyla, O Ekmel-ür Rüsulle (a.s.m.) konuşuyor ve onu insanlık âlemi için bir mürebbi, bir rehber, bir müjdeleyici ve korkutucu kılıyordu.

Kur'an-ı Kerim, Hz.Muhammed'in (a.s.m.) dilinden insanlık âlemine feyz akıtmağa başladığı asr-ı saadette, yirmi üç sene zarfında yüz yirmi dört bin sahabe yetiştirdi. Herbiri bir hidayet yıldızı olan bu müstesna insanlar hep O'nun meyveleriydi.

Kur'an'ın bu nurlu meyvelerini nazara almayıp, asrımızın yaralı Müslümanlarına bakanların değerlendirmeleri noksan, hükümleri geçersiz kalır. Meseleyi hissiyatın dar kalıplarını aşarak ele alan her ilim adamı, insanlığa doğru yolu ancak Kur'an'ın gösterdiğine gönül rahatlığıyla karar veriyor.

Dikkate alınması zaruri olan bir nokta var. Kur'an niçin nâzil olmuştur? Bunu doğru tesbit edemeyenlerin değerlendirmeleri, bu asrın madde, menfaat ve benlikten teşekkül eden bozuk atmosferinden kendini kurtaramaz ve yanlış olur.

Bunu Risale-i Nur Külliyyatındaki şu veciz ifadelerden okuyalım:

“Kur'an'ın vazife-i asliyyesi, daire-i rububiyetin kemâlât ve şuunatını ve daire-i ubudiyyetin vezâif ve ahvâlini tâlim etmektir.” —Sözler

Daire-i rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın zâtı, şuunatı, sıfatları, fiilleri ve isimleri. Allah, kendini insanlara, en büyük lütuf olarak, en mükemmel mânâda Kur'an ile anlatmıştır.

“Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım” âyetindeki “ibadet” lâfzını, müfessirlerimiz “mârifet” olarak izah buyurmuşlardır. Mârifet, yâni Allahı tanıma, O'na hakkıyla iman etme ve bu iman şuuruyla ömür sürme...

Îlâhî mârifet dersini en ileri seviyesiyle Kur'an vermiştir. Bu mücerret bir dâvâ değildir. İlk nâzil oluşundaki tazelik ve berraklığıyla Kur'an da ortadadır, beşer nefsinin müdahalesiyle tahrif olmuş diğer semâvî kitaplar da. Aradaki sonsuz farkı görebilmek için ince bir basiret gerekmiyor. Sadece insaflı bir bakış kâfi...

İnsanoğlu bir kulübeyi bile gayesiz, faydasız inşa etmezken, elbette bu âlemlerin Rabbi şu muhteşem kâinatı mânâsız halketmemiştir. Kur'an-ı Kerim'de bize bu hakikatı mûcizâne ders veren şu âyeti beraberce dinleyelim:

“O kimseler ki, ayakta iken, otururken, yatarken Allah’ı hatırlar ve semâvat ve arzın yaratılışı üzerinde tefekkür ederler de (şöyle derler:) Rabbimiz sen bunları bâtil yaratmadın, seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, bizi nârın azabından koru.” —Âl-i İmran Sûresi, 191

Bu âyette birbiri içinde nice mesajlar saklı. Öncelikle, varlık âlemi üzerinde düşünmemiz, tefekkür etmemiz ve bunu da bütün mevcudatı Allah’ın yarattığını nazara alarak yapmamız emrediliyor. Bu tarz bir düşünce bizi bu varlık âleminin bâtil, yâni mânâsız, gayesiz olamayacağı fikrine götürür ve bu kâinatın bir başka hayatı netice vermemesi hâlinde herşeyin abes olacağı hakikatına ulaştırır.

Böyle hikmetsiz bir yaratılışı Allah’a izafe etmenin büyük bir hata olacağı kalp ve vicdanımıza ihtar edilerek onlar namına dilimiz, Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih eder.

Sonunda da ancak âhiret hayatının tahakkukuyla bu hikmetsizliğin ortadan kalkabileceği akla telkin edilir ve o âlemde azaba düşer olmamamız için de Rabbimize sığınmamız gerektiği ders verilir.

Şimdi iyice bir düşünelim. Allah’ı nasıl tanımalıyız ki sonumuz nâra, yâni ateşe çıkmassın. Bu sorunun cevabını Kur’an’dan başka nerede bulabiliriz?

Bâtil dinler bize bu noktada tek kelime söyleyemezler. Tahrif olmuş İncil ve Zebur’da da bu mârifeti bulamayız.

Gelelim Kur’an’ın ikinci maksadına:

“Daire-i ubudiyyetin vezaif ve ahvâlini tâlim...”

İnsan, Rabbine nasıl kulluk edecektir? Ona nasıl ve ne şekilde ibadet edecek ve bir kul olarak hayatını nasıl düzenleyecektir?

Kur’an-ı Kerim’de ve Allah Resûlünün (a.s.m.)sünnetinde hayatın her safhasına ait düsturlar mevcut...

Resûlullah Efendimizin (a.s.m.) her sözü, her hâli ve her fiili zaptedilmiş... Bir başka peygamber için bunu söylemek mümkün değil. Peygamberler tarihi ve bütün hadis kitapları bize bu hakikatı ders vermekte ve ispat etmekte.

Gücüm yetse bütün insanlığa şöyle seslenmek isterim:

Biz başboş olamayacağımıza ve önümüzde ya ebedî saadet, ya da sonsuz azap bulunduğuna göre, geliniz elele verelim de, uyacağımız ve tahrif olmamış bir İlâhî ferman ve yine her hâlini taklid edebileceğimiz bir

resul arayalım. Bu arayışımızı önyargısız yaptığımız takdirde, Kur'an'ı bulacak ve Hz.Muhammed'e (a.s.m.) kavuşacağız.

Bugün İslâm âleminin fen ve teknikte batı dünyasından geri olması birçok insanın Kur'an'a kavuşmasında en büyük bir engel...

Bu noktada bir yanılmaya düşmemek için Kur'an'a ve İncil'e bir göz atalım. İncil'in sadece ibadet ve ahlâka ait hükümler taşıdığını, ferdi muhatap aldığını, ekonomi ve devlet yönetimiyle ilgili hükümlere yer vermediğini iyice bir tesbit edelim ve bugün kiliselerin kapanma yarışına girdiği, üniversiteli gençlerin tamamına yakınının ateist olduğu batı dünyasında, fen ve teknik sahasında kaydedilen gelişmelerin Hristiyanlıkla bir ilgisi bulunmadığını lütfen gözardı etmeyelim. Yine, egoizmin hüküm sürdüğü, şefkat ve merhamet gibi insanî seciyelerin rafa kaldırıldığı, edep, ahlâk, namus mefhumlarının nerdeyse unutulduğu batı toplumlarındaki bu feci çöküşün de Hristiyan dinine bağlılığın gevşemesi ve kopmaya yaklaşmasının bir sonucu olduğunu da insafla tesbit edelim.

Sonra bir zamanlar Kur'an'ın, Endülüs'te cihana medeniyet dersi verdiğini, Osmanlının altıyüz sene o İlâhî fermanın bütün hükümlerini tavizsiz tatbik sonunda cihana hâkim olduğunu ve dinde lâkaytlığın baş göstermesiyle birlikte maddî kalkınmanın da gerilediğini ve nihayet o koca imparatorluğun yıkıldığını ibretle hatırlayalım.

“Hem tarih şahiddir ki: Ehl-i İslâm, ne vakit dinine tam temessük etmiş ise, o zamana nisbeten terakki etmiş. Ne vakit salâbeti terketmişse, tedenni etmiş, Hristiyanlık ise bilâkistir. Bu da mühim bir fark-ı esâsîden neş'et etmiş.” — Mektûbat

Ve kararımızı verelim:

Bugünün Müslümanı Kur'ân'a lâıykıyla talebe olamadığı, onu hayatına mâl edemediği için kendini sefil ve perişan etmekle kalmıyor, sergilediği bu acı tabloyla, Hristiyan âleminin de İslâm'a kavuşmasına, âdetâ engel oluyor. Halbuki, batılılar ve bizdeki batı hayranları, Kur'an'ı inceleseler ve bugünün İslâmî yaşayıştan uzaklaşmış Müslümanına değil de, İslâm'ın asr-ı saâdetten beri yetiştirdiği Gazalilere, Geylânilere, Mevlânalara baksalar gerçeği bulacak ve kurtuluşa erecekler. Ama gel gör ki, önlerinde taassup, siyaset, madde ve menfaatten örülen kalın bir duvar var. Onlara gerçeği gösterme vazifesi, Kur'an ahlâkı ve ahkâmını hayatına mâl eden şuurlu Müslümanlara düşüyor.

Bu vazife çok ağır, ama çok üstün ve çok şerefli...

DEĞİŞEN VE DEĞİŞMEYEN HÜKÜMLER

Nesh: Bir hükmü değiştirmek, iptal etmek.

Nasih: Hükümsüz bırakan, değiştiren.

Mensuh: Hükümsüz bırakılan, değiştirilen.

Ahkâm-ı fer'îyye, fer'î hükümler: Esasa ait olmayan hükümler.

Temel ve değişmez hükümlerin dışında kalan hükümler.

BAZI ÇEVRELER Kur'ân âyetlerinden bir kısmının diğer bir kısmını nesh etmesini, kendi akıllarınca tenkide medar buluyorlar.

Öncelikle şunu belirtmek isterim: Kur'ân'da nesihden söz edilmektedir. İslâm dininin hükümleri geçmiş dinlerin hükümlerini nesh etmiştir.

Ayrıca, İslâm'ın insanlara ilk defa tebliğ edildiği o başlangıç döneminde nazil olan bazı âyetler de, daha sonra nesh edilmişlerdir. Yani, değişen şartların getirdiği yeni durumlarda önceki hükümler iptal edilmiştir.

Bütün bu nesihler, temel ve itikadî hükümlerde değil, ibadet ve muamelata dair fer'î hükümlerde gerçekleşmiştir.

Bu gerçek Nur Külliyyatında şöyle ifade edilir:

“Asırlara göre şeriatlar değişir. Belki bir asırda, kavimlere göre ayrı ayrı şeriatlar, peygamberler gelebilir ve gelmiştir. Hâtem-ül Enbiya'dan sonra şeriat-ı kübrası, her asırda, her kavme kâfi geldiğinden, muhtelif şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır. Fakat teferruatta, bir derece ayrı ayrı mezheblere ihtiyaç kalmıştır.” — Sözlər

“Fer'î hükümlerden biri, bir zamanda maslahat iken, diğer bir zamana göre mazarrat olur. Veya bir ilâç, bir şahsa deva iken, şahs-ı âhere dâ' olur. Bu sırdandır ki, Kur'ân fer'î hükümlerden bir kısmını nesh etmiştir. Yani vakitleri bitti, nöbet başka hükümlere geldi, diye hükmetmiştir.” — İşarât-ül İ'caz

Temel hükümler bütün peygamberler için aynıdır; değişmez, nesh olmaz. Meselâ, imanın rükünleri bütün hak dinlerde aynıdır ve ibadet bunların hepsinde vardır. Ama ibadetin fer'î hükümlerinde, yani

teferruatında farklılıklar görülür. İbadetin şekli, vakti, kıblenin yönü gibi hükümlerde nesh söz konusu olmuştur.

Cenâb-ı Hakk beşere ihsan ettiği maddî ve manevî terakkilere paralel olarak, bu fer'î hükümlerin bir kısmını nesh etmiş, yerine başkalarını emretmiştir. Peygamberlerin şariatlarında görülen bu değişim, ahirzaman peygamberinin şariatında, esas itibariyle, görülmemiştir. “İşte bu gün, sizin için, dininizi kemâle erdirdim; üzerinizdeki nimetimi tamamladım.” (Mâide Sûresi, 3) mealindeki âyet-i kerime ile bu açıkça ortaya konulmuştur. Artık ne namazın vakitlerinde, ne kiblede, ne helâl ve haram hükümlerinde, ne orucun tutulacağı ayda hiçbir değişme olamaz, olmamıştır da. Ancak, şariatın teferruatı sayılacak bazı hükümlerde içtihat yapılmıştır. Meselâ, vitir namazı her mezhepte üç rekâttır. Ama, bunun aralıksız üç rekât kılınması, yahut önce iki rekât daha sonra ayrıca bir rekât kılınması fer'î bir meseledir. Dinin temel hükümlerine ilismeyen bu gibi teferruat hükümler içtihadı konu olmuştur.

Öte yandan, âyet-i kerimenin de işaret ettiği gibi, İslâm dininin kemâle erdirilmesi bir anda ve bir defada olmamış, safhalar hâlinde icra edilmiştir. İşte bu safhalarda, bazı fer'î hükümler nesh olmuştur. Bunun gayet rahat anlaşılması, hatta İslâm'ın cihanşümül bir din oluşunun bir gereği, bir delili sayılması gerekirken, bu konuda tam tersi ve oldukça tutarsız bir yoruma gidilmesi, şu iki kelimedenden biriyle açıklanabilir: “Aldanma” yahut “aldatma.”

Şunu önemle ifade etmek isterim:

Bir hükmün nesh olması onun yanlış olup, doğrusuyla değiştirildiği mânâsına gelmez. Bu konuda bir âyet-i kerime:

“Biz bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak, mutlaka daha hayırlısını veya benzerini getiririz.” — Bakaraa,106

Âyette geçen “daha hayırlısını veya benzerini” ifadesi bu noktada çok önemlidir. Yani, nesh olan hükümler de, yeni hükümler gibi “hayırlı”dırlar. İnsanların hayrına olma özelliği bütün âyetler için geçerlidir.

Bir tek misâl vereyim. Kâfirun Sûresinde geçen “sizin dininiz size, benim dinim bana” hükmü, cihat âyetiyle nesh edilmiştir. Ama bu gün dünyanın çok yerinde Kâfirun Sûresi yürürlüktedir. Müslümanlar o yabancı beldelerde, Mekke'deki ilk dönem gibi, o milletin dinine karışmamakta ve

kendi dinlerini yaşamaktadırlar. Onlara karşı silâhla cihat etme yoluna da gitmemektedirler.

...

Öte yandan nesh edilen âyetlerin fıkıh yönü dışında taşıdıkları başka mânâlar da vardır ki, bunlar nesh edilmiş değildirler. Zira bunlar hüküm değildirler. Buna da bir misâl vermek isterim. Bakara Sûresinin 115 inci âyetinde geçen, “...Her nereye yönelirseniz Allah’ın vechi (Allah’a teveccüh edilecek bir cihet) vardır.” hükmünün, aynı surenin 144 üncü âyetiyle yani “sen hemen yüzünü mescid-i haram tarafına çevir,” emriyle nesh edildiği söylenmektedir. Bununla birlikte ilk âyetin, kible yönüne ait mânâsının ötesinde ifade ettiği diğer mânâlar aynen geçerliliğini muhafaza eder. İnsan ne tarafa baksa, orada Allah’ın bir başka eserini görür ve o eserde tecelli eden bir başka ilâhî ismi okur. Bu mânâda her yanımız Allah’tan haber veren ve bizi Ona yönelten âyetlerle, delillerle doludur.

...

Nesh olan bazı âyetler de insanlık âlemine ayrı bir sahada ders verirler. Meselâ, içki kademeli olarak yasaklanmıştır. Bunda, insanları bir yanıltan çevirme hususunda sabırlı olunması ve onlara kabulde zorlanacakları son sözü, hemen başta söylemenin doğru olmayacağı hususunda çok güzel bir ilâhî irşat saklıdır. Kaldı ki, bu nesh olan âyetlerin de mânâları yine doğrudur. İlk âyet, “içkide bazı faydalar olmakla birlikte zararının daha fazla olduğu” yolundadır. Bu hüküm bu gün de doğrudur. Alkolün ilâç sanayiinde kullanıldığı, yahut alkol almanın kişiye geçici bir rahatlık getirdiği yine bugün de bir vakiadır. İkinci kademedeki, içkili iken namaza yaklaşmaması emredilmiştir. Bu hüküm de yine geçerlidir. İçkili bir insanın namaza yaklaşmaması bu gün de gereklidir. Üçüncü safhada içki tamamen yasaklanmış ve haram kılınmıştır.

...

Kâinat kitabında da nesih söz konusudur, ama nesh olanlar bâtil yahut hatalı değildirler. Meselâ, ilk insan, doğrudan, topraktan yaratılmış, sonra bu hüküm nesh olmuş ve sonrakiler bildiğimiz yolla dünyaya gönderilmişlerdir. Her iki tarz da güzeldir.

Gece ve gündüz, mevsimlerin değişimleri, insan ömrünün çocukluk, gençlik ihtiyarlık safhaları ve kâinatın geçirdiği devreler nazara alındığında sonsuz denecek kadar çok nesihle karşılaşırız. Bunların her biri kendi yerinde güzeldir.

İÇTİHAT

İçtihat: Bütün güç ve kuvvetini kullanmak.

İstinbat-ı ahkâm: Âyet ve hadislerden hüküm çıkarmak.

İÇTİHAT, “ceht ve gayret göstermek, bir konuda bütün gücünü ve kuvvetini kullanmak,” mânâsına gelir. Fıkıhta ise, “âyet ve hadislerdeki derin mânâları ve gizli hükümleri çıkarmak için çalışmak” şeklinde tarif edilir. Bu ilmî kudrete ve bu ilâhî ihsana nail olan zâtlara müctehit denilir.

İstinbat “kuyudan güçlkle su çıkarmak” demektir. İstinbat-ı ahkâm, âyet ve hadislerden hüküm çıkarmak demektir, bu konuda gayret göstermek ise içtihattır.

...

Kâinat kitabı Allah’ın eseri olduğu gibi, Kur’ân-ı Kerim de O’nun fermanıdır. Kâinat kitabının su, hava, toprak, el, ayak gibi maddelerini herkes az-çok bilmekte ve bunlardan istifade etmektedir. Ama aynı kitabın, fizik kanunları, ışınlar, atomlar, genler gibi nice gizli meseleleri de vardır ki, bunlar bilim adamlarının araştırmalarına bırakılmıştır. Onlar, bu tükenmez ilim hazinesini araştırmaya başlamış, bu uğurda bütün güçleriyle yılmadan usanmadan çalışmış ve sonunda nice harikalar keşfetmişlerdir.

Benzer bir durum da Kur’ân için söz konusudur. Kur’ân-ı Kerimin kesin hükümleri herkese açıkça bildirilmiştir ve bu temel meseleler Nur Müellifinin ifadesiyle “bিরer elmas sütundur” ve şeriatın yüzde doksanını teşkil etmiştir. Bu temel hükümlere göre teferruat sayılabilecek birtakım hükümlerin çıkarılması da fıkıh sahasındaki yetkili âlimlerin ceht ve gayretine bırakılmıştır.

Kâinat kitabı gibi Kur’ân-ı Kerim’den de hükümler çıkarmak yüksek bir ilmî kudret gerektirmektedir. İçtihat şartlarını taşıyan büyük âlimler, bir mezhep kurmak için değil, bir hakikati ortaya çıkarmak için çalışmışlar ve kendi içtihatlarıyla amel etmişlerdir. Bu güce sahip olmayanlar ise onların içtihatlarına tâbi olmuşlardır.

Nitekim, Nur Külliyyatında, “her müstaid; nefsi için içtihad edebilir, teşri’ edemez,” buyrulur (Mektubat, 470). Yani, içtihat yetkisini taşıyanlar bir meselede gerçek hükmü bulmak ve onunla amel etmek için içtihat

yaparlar. Ama vardıkları bu hükmü teşri' edemezler, yani “gerçek sadece budur, şariat benim anladığım gibidir” diyemezler.

...

Mezheplerin asr-ı saadette olmadığını, sonradan ortaya çıktığını söyleyerek mezhep imamlarına karşı çıkanlara şu gerçeğin hatırlatılması gerekir. Asr-ı saadette farklı mezheplerin bulunmadığı doğrudur. Ama, içtihat yapılmadığını söylemek yanlıştır. Cenâb-ı Hak şu âyet-i kerime ile, yetkili âlimlerin içtihat yapmalarını, diğer kimselerin de onlara uymalarını istemektedir:

“Hâlbuki onlar bu haberi Peygambere ve aralarındaki yetki sahibi kimselere götürselerdi, onlar içerisinde hüküm çıkarmaya (istinbat-ı ahkâma) gücü yetenler elbette onun ne olduğunu bilirlerdi.”

— Nisâ Sûresi, 83

Bu âyetin verdiği müsaade ile, Kur’ân’da açık hüküm bulunmayan bazı konularda bizzat Allah Resulü (a.s.m.) içtihat yapmışlardır. Yine âyetin işaret ettiği ashabın âlimleri de içtihatla bulunmuşlardır.

Asr-ı saadetten sonra içtihadın yasaklandığına dair bir hüküm olmadığına göre, müçtehitler de yeni meseleler hakkında içtihat yapmışlar ve bu içtihatlarla tâbi olanların çoğalmasıyla mezhepler ortaya çıkmıştır.

RİSALET - VELAYET

VELÂYET-RİSÂLET

Risâlet: Elçilik. Resul olmak. Peygamberlik.

Velâyet: Yakınlık. Allah'ın, kulunu dost edinmesi. Hak dostu olmak.

KELİME-İ şehadet getirdiğimizde, Peygamber'imizin (a.s.m.) Allah'ın kulu ve resulü olduğunu ifade ederiz. Bu şahadette geçen “abd” kelimesi, Allah Resulünün (a.s.m.) velâyet yönünü, “resul” kelimesi ise peygamberlik vazifesini gösterir. Yani, Allah Resulü (a.s.m.) iman, takva ve salih amel yönüyle eşsiz bir kuldur. O'nun (a.s.m.) imanı, ibadeti ve güzel ahlâkı bütün insanlar için ulaşılması imkânsız, ama özenilmeye en lâayık bir kemâlde, bir üstünlüktedir. İşte O'nun (a.s.m.) bu eşsiz kemâli “velâyet” cihetidir.

Bunun çok küçük bir misâlini veya gölgesini toplum hayatında da görmüyor muyuz? Amir olmak için öncelikle memuriyetin en mükemmel şekilde yapılması gerekmiyor mu?

Allah tarafından, her bakımdan örnek ve model şahsiyet olarak terbiye edilen Resulullah Efendimiz (a.s.m.), hem kulluk hem de risâlet cihetiyle bizim için büyük bir feyiz, kemâl ve sevap kaynağıdır.

Bir mü'min, İslâm'ın emirlerini yerine getirmek, haramlardan uzak kalmak, şüphelilerden sakınmakla, Resulullah Efendimiz'in (a.s.m.) ubudiyet ve velâyet cihetinden bir derece nasiplenir. İnsanlara hakkı tebliğ etmekle ve onları yasaklardan sakındırmakla da O Şanlı Resulün (a.s.m.) risâlet cihetinden feyiz alır.

“Âlimler, peygamberlerin vârisleridirler.” hadis-i şerifiyle haber verilen üstün mertebeye, bu risâlet vazifesini hakkıyla yapan büyük âlimlerimiz mazhar olurlar. Şu var ki, bir kimseye bilmediği bir şeyi öğreten ve onu bir haramdan sakındıran herhangi bir mü'minin de bu şereften bir nasibi vardır. Şu nokta gözden uzak tutulmamalıdır:

Risâlet hizmetinde başarılı olmanın yolu, velâyet cihetindeki hassasiyetten geçer. Ubudiyetinde ihmalkâr olan ve bu vadede hüsn-ü misâl olamayan bir kimsenin, insanlara hakkı tebliğ etmesi çoğu zaman tesirsiz ve neticesiz kalır. Resulullah Efendimiz'de (a.s.m.) hem ubudiyet hem de risâlet cihetleri son derece kemâlde olduğu gibi, onu taklitle mükellef bir

mü'minde de bu iki cihetin, mümkün olduğu kadar, kusursuz ve lekesiz olması gerekir.

Nur Külliyyatından takdim edeceğim şu hikmet çağlayanında Allah Resulünün (a.s.m.) ubudiyet ve risâlet yönleri çok veciz ama çok engin ve derin bir şekilde nazarlarımıza sunulur:

“O zât, ubudiyet-i külliye cihetiyle kesret tabakatının dergâh-ı İlâhiye elçisi olduğu gibi, kurbiyet ve risâlet cihetiyle dergâh-ı İlâhînin kesret tabakatına memurudur.” — Sözlər

Demek oluyor ki, Resulullah Efendimizin(a.s.m.) elçiliği iki yönlüdür. Bir yönüyle bizim Allah katında temsilcimiz, diğer yönüyle de Allah'ın emir ve yasaklarını bize tebliğle görevli bir elçi.

Kesret, çokluk demektir ve bütün mahlukat bu kelime içinde dahildir. Ancak biz bu kelâmdan, öncelikle, kendimize düşen hisseyi nazara almak durumundayız.

Evliya denilince Allah'ın kendilerinden razı olduğu kutlu kimseler anlaşılır. Bunların belki büyük bir kısmı, bu yüksek mertebeye, ilim tahsiliyle değil, ibadetle, takva ile erişmişlerdir. Bunlar içerisinde az bir grup ise, ilim ve tahkik ehlidirler. Bunlar İlâhî Fermanda, hadis-i şeriflerde ve kâinat kitabında bulunan ince ve derin mânâları tefekkür etmişler ve İslâm'ın ulviyetini ve hakkaniyetini bütün insanlığa ispat edebilme derecesine erişmişlerdir. Bu müstesna zevata asfiya denilir.

Evliya ve asfiya arasındaki bu farkı, Nur Külliyyatından nakledeceğim şu parçada çok net olarak görebiliyoruz:

“Rüyadaki adam kendi rüyasını tabir edemediği gibi, o kısım ehl-i keşf ve şuhud dahi rü'yetlerini o hâlde iken kendileri tabir edemezler. Onları tabir edecek, “asfiya” denilen veraset-i nübüvvet muhakkikleridir. Elbette o kısım ehl-i şuhud dahi, asfiya makamına çıktıkları zaman, Kitab ve Sünnet'in irşadıyla yanlışlarını anlarlar, tashih ederler; hem etmişler.” — Mektubat

Asfiya, Üstadın ifadesiyle, “verese-i nübüvvet muhakkikleri”dir. Bunlar her meseleyi, “kitap ve Sünnetin irşadıyla” tahlil ve tahkik ederek bir sonuca ulaşırlar.

İşte peygamber vârisi olmakta da en büyük pay bu noktaya erişen büyük zâtlarıdır.

ÜÇ SORU

Üç müşkil ve müthiş sual-i azîm olan, “Necisin?”, “Nereden geliyorsun?”, “Nereye gidiyorsun?” suallerine mukni, makbul cevap verir.” — Sözler

AKIL VE VİCDAN, insanın başını şu üç soruyla aralıksız döver durur: Necisin, nereden geliyorsun ve nereye gidiyorsun?

İnsanların bu sorular karşısındaki düşünce ve davranışları ise birbirine pek uymaz.

Bir kısmı bu sorulara şahsî yorumlar getirirler. Yahut, yanlış bir yorumcunun peşine takılır, onun iddialarını tekrarlayıp dururlar. İç bükey aynanın eşyayı ters göstermesi gibi, onların da yanlış fikirlerle daima örselenen zihinleri, gerçekleri doğru olarak tespit edemez. Onlar bu ters görüntüye alışa alışa, sonunda başkalarının hep yanlış düşündüğüne tam mânâsıyla inanmaya başlarlar.

Ama bu fikirler, onların vicdanlarını tatmin etmez. Kendilerini, yine bu kâinat çöllerinde kimsesiz bir zavallı gibi görmeye devam ederler. Sahipsiz olmadıklarını bilmenin huzurunu tadamaz, zevkine eremezler. Akıl ve vicdanları, onları daima rahatsız eder. Ruhlarındaki vahşet ve ıstırap, bir türlü dinmek bilmez.

Bazıları da, bu sorularla hiç ilgilenmez; aklın ve vicdanın zorlamalarına hiç aldırılmazlar. Onlar ne derlerse desinler, bunlar bildiklerini okurlar. Sefahat ve eğlencelerle, günlük dedikodularla, neticesiz tartışmalarla ömür tüketirler.

Bunlar kendilerince, doymanın yolunu açlığı düşünmemekte bulmuşlardır. Ama bu geçici ve geçersiz tedbir, ruhu hiç mi hiç tatmin etmez.

Böyleleri, ufak bir musibette hemen sarsılır, az bir sıkıntıdan hemen ezilirler. Kaderden imtihan yollu gelen bir belâ karşısında derhal isyan çılgınlıkları atarlar.

Aslında bu insanlar, düşünmekten korkmaktadırlar. Sanki biraz kafa yorsalar; şu hayatı, bu âlemi, ölümü ve ötesini biraz merak etseler, bütün huzurları kaybolacak...

Kendilerini aldatmaya can atan bu adamlar, biraraya geldiklerinde âdetâ bir ekol teşkil ederler.

Aldırma derler, adam sende derler, sıkma canını derler.

Saatteki hızı yüzbin kilometreyi aşan bu dünya üzerinde, nereye gittiklerini düşünmeden yaşar ve bunu bir felsefe, bir inanç olarak benimserler. Bu hayat felsefelerini birisi tenkit etmeye görsün:

“Sen bu asrın adamı değil misin? Hangi devirde yaşıyorsun?” yollu sözlerle, onu yaylım ateşine tutarlar. Alaylı ifadelerle gerçeği bastırmaya çalışır, kendilerini böylece oyalayıp dururlar.

Hiç düşünmezler ki, değişen sadece zaman ve onun içinde yüzen insanlardır. Dünya, yine aynı kanunlarla faaliyetini devam ettirir. Yaprak yine yeşil, kar yine beyaz, aslan yine vahşi, koyun yine uysaldır...

Fen ve sanattaki ilerlemesi, asrımız insanına, maalesef, kendini unutturdu. Halbuki fen ne kadar ilerlerse ilerlesin, insanı insan yapan değerler yerlerini aynen muhafaza etmeliydiler.

Ahlâklı her asırda makbul, iffetsiz her devirde fena addedilmeliydi. Nedense böyle değerlendirilmedi. Fennî terakki ile ahlâkî çöküş arasında, doğru bir orantı olduğu sinsice telkin edildi.

Ve bugünün -sanayide ileri, fakat ahlâken seviyesiz- batı insanını, fazilet modeli gibi benimseyen bir nesil çıktı ortaya...

Üçüncü bir grup insanımız da var ki, bunlar okur, düşünür, sorar, öğrenir ve sonunda anlarlar ki: Ne insanlar başıboş, ne bu âlem sahipsiz. Her varlık bir kaderin plânı ve bir kudretin icadıyla meydana geliyor.

Güneşin doğuşu ve batışı gibi, her canlının dünyaya gelişi ve göçüşü de; mükemmel bir nizam ve sonsuz bir ilim ile oluyor.

Güneş de bir kudrete esir, ay da, yıldızlar da...

İnsan da bir nizama mahkûm, bülbüller de, güller de...

Bütün gelenleri getiren ve bütün gidenleri götüren birisi var.

Yıldızları durduran, gezegenleri döndüren, insanları gezdiren, balıkları yüzdüren, hep o ilim ve kudret, hep o irade ve hikmet sahibi...

İşte bunlar, Allah'ın kulu olduklarını bilen, ruhlar âleminden bu dünyaya “rıza ve cennet” imtihanını kazanmak üzere gönderildiklerinin şuuruna varan ve ömürlerini istikamet üzere geçirip Saadet Yurduna doğru yol alan bahtiyar misafirlerdir.

İKİ YÖNLÜ ELÇİLİK

“O zât, ubudiyet-i külliye cihetiyle kesret tabakatının dergâh-ı İlahîye elçisi olduğu gibi, kurbiyet ve risalet cihetiyle dergâh-ı İlahînin kesret tabakatına memurudur.” — Sözlər

UBUDİYET-İ KÜLLİYE kavramı, Nur Külliyyatında farklı yönleriyle çokça nazara verilir. “İyyake na’budu” “Biz yalnız sana ibadet ederiz.” ayetinde, kişinin tek de olsa Rabbine karşı ibadet görevini ifa ederken ‘biz’ demesiyle üç ayrı cemaate işaret edildiği işlenir:

Birisi, dünyadaki bütün Müslümanlar, diğeri kâinatta Allah’ın kendilerine verdiği vazifeyi en güzel şekilde yerine getirmekle ibadetlerini yapan bütün mahlukat, üçüncüsü ise insan vücudunda görev yapan bütün hücreler ve atomlar, bütün duygular ve hisler.

İnsan, “İyyake na’budu” derken bu üç cemaati niyet edebilse ubudiyet-i külliye yapmış olur.

Kulluğun görevlerinden birisi de şükürdür, bunun da küllî yapılması gerekir. İnsan sadece kendi yediği yemek için şükreder ve diğər küllî nimetleri unutursa yaptığı şükür dar bir dairede kalmış olur.

Kulluk görevi içine giren her ibadet, her tesbih, her şükür, her tefekkür,... küllî yapılabilir.

İşte bütün bu kulluk vazifelerini en mükemmel ve küllî mânâda yapan tek zat Allah Resulüdür. (a.s.m.)

Biz, şehadet getirirken, ‘abdühu’ demekle O’nun (a.s.m.), bu vazifeyi en ileri derecede yerine getirdiğini ifade etmiş oluruz. Bu en ileri kul (a.s.m.), bütün kulların Allah katında elçisidir. Bir şehirden, padişahın huzuruna bir elçi gönderileceği zaman, nasıl o şehrin en kâmil ferdi seçilirse, sanki, bütün kullar da Allah katında bir elçi seçmek istemişler ve bunu Hazret-i Muhammed(a.s.m.)) olarak belirlemişlerdir.

Şahadet getirirken, ‘ve resulühu’ dediğimizde ise o en büyük, en ileri ve en kâmil kulun(a.s.m.), Allah’ın bizlere gönderdiği, bir hidayet rehberi, bir ‘beşîr’ (müjdeleyici) ve ‘nezîr’ (korkutup sakındırıcı) olduğunu dile getirmiş oluruz.

NUR-U MUHAMMEDÎ

Nur-u Muhammedî: Mahlûkat âleminin ilk çekirdeği.

“Allah göklerin ve yerin nurudur (onları varlık nuruna kavuşturandır)”
— Nur Suresi, 35

NUR, HER ÇEŞİT karanlığın, zulmetin zıddı. İlim nurdur; cehalet karanlığını yok eder. Hidayet ayrı bir nur; dalâlet onunla ortadan kalkar. İman da nurdur, küfür karanlıklarını mahveder.

Her nur bir zulmeti giderir ve bir hakikati gösterir.

İşte, bu âlem yaratılmazdan önce herşey yokluk karanlığında idi. Cenâb-ı Hakk lütuf ve ihsanıyla bu karanlığa son verdi ve bütün varlıklara çekirdek olacak ilk mahlûkunu yarattı. Bu varlık Nur-u Muhammedî idi.

“Allah’ın ilk yarattığı şey benim nurumdur” hâdis-i şerifi üzerinde biraz durmak gerekiyor. Çünkü, bu konuda birtakım yanlış yorumlar yahut yersiz itirazlar eksik olmuyor.

Bilindiği gibi canlıların bütün karakterleri genetik şifrelerinde yazılı. Bu yazı, kader kalemiyle işlenmiş bir İlâhî program. Bir tohumdaki şifrede ne ağacın şeklini, ne gövdesinin sertliğini, ne yaprağının yeşilliğini, ne de meyvesinin tadını bulabilirsiniz. DNA’da bütün bu özellikler baz sıralaması şeklinde yazılı, ama o program ne serttir, ne yumuşak; ne yeşildir, ne kırmızı. Bunların hepsi o şifrede bir plân, bir program olarak mevcut, ama ağacın bütün özelliklerini o şifrede aynen bulmaya çalışmak da boş bir çaba. Bu noktayı dikkate almadan, bütün mahlûkatın nur-u Muhammedîden yaratılışını düşünen adam, yıldızlarla, ormanlarla, denizlerle bu nur arasında bir benzerlik kurmaya kalkışır ve aldanır.

Bizim yaptığımız plânlar da bir yönüyle öyle değil mi? Bir evin bütün bölmeleri plandadır, ama plândaki mutfakta yemek pişiremezsiniz.

“Nasıl esmada bir ism-i azam var, o esmanın nukuşunda dahi bir nakş-ı azam var ki, o da insandır.” — Sözler

İsm-i azam, bütün isimleri içine aldığı gibi, nakş-ı azam olan insan da bütün varlık âleminde tecelli eden isimlere mazhar. “Bir şey mutlak zikredilince kemâline masruftur” kaidesince, insan denilince de insanlık âleminin en ileri ferdi ve risalet semasının güneşi olan Hz. Muhammed (a.s.m.) akla gelir.

Bütün İlâhî isimler ilk defa nur-u Muhammedîde tecelli etmişler. Meselâ, onda Muhyi isminin tecellisi var ve o nur hayat sahibi. Sonraki safhalarda yaratılacak olan bütün hayatlar, ilk defa onda tecelli eden bu ismin ayrı tezahürleridir. O nurlu hayat, bütün hayatların başlangıç noktası ve çekirdeğidir. Ama, bütün hayat çeşitleriyle Resulullah Efendimizin (a.s.m.) o pak ve münezzeh ruhu arasında bir ilişki kurmaya kalkışmanın da yanlışlığı ortadadır.

Bir başka misâl: Muhafaza etmek, hıfz etmek bir İlâhî fiil.

Nur-u Muhammedîde Hafız ismi de tecelli etmiş ve daha sonra yaratılacak “levh-i mahfuza”, “çekirdekler”, “yumurtalara”, “nutfelere” ve nihayet “hafızalara” bir çekirdek gibi olmuş.

“Mukteza-yı hikmet, şu şecere-i hilkatin de bir çekirdekten yapılmasıdır. Hem öyle bir çekirdek ki; âlem-i cismanîden başka, sair âlemlerin nümûnesini ve esasını câmi’ olsun.” — Sözler

Vahdetü’l-Vücut meşrebinin sahibi Muhyiddin Arabi hazretlerine göre, ebede kadar yaratılacak bütün varlıkların mahiyetleri (kendi ifadesiyle ayan-ı sabiteleri), tâbiri caizse nuranî bir çekirdek halinde, Allah’ın ilminde mevcuttu. Bütün mahiyetleri icmalen taşıyan bu ilk taayyün mertebesini Muhyiddin Arabî hazretleri, “hakikat-ı Muhammediye”, “âlem-i vahdet”, “vücut-u icmâlî”, “nur-u Muhammedî” gibi isimlerle dile getiriyor.

Buna göre, nur-u Muhammedî, bütün mahiyetlerin ortak ismidir ve eşyanın yaratılmasıyla bu mahiyetler ilim dairesinden kudret dairesine geçmişlerdir.

İmam-ı Rabbanî hazretleri de şöyle buyurur:

“Hakikat-i Muhammediyeden terakki vaki oldu mânâsında yazdığım cümleye gelince, bu hakikatten murat, o hakikatın zıllıdır ki o hakikat için “hazret-i ilmin icmâlinden ibarettir” demişler ve “Vahdet” tabirini kullanmışlardır.” — Mektûbat c. 2

Âlem-i Vahdet, Muhyiddin Arabî hazretlerinin ilk taayyün mertebesine verdiği dört isimden birisi.

Bilindiği gibi vahdet birlik mânâsına geliyor, kesret ise çokluk. Çekirdekte vahdet vardır ve bu vahdetten kesret doğmuştur. Onlarca dal, yüzlerce meyve, binlerle yaprak kesreti ifade ederler ve bu kesret âlemi bir vahdetten doğar. Sonsuz yıldızların kaynaştığı sema, yine sonsuz canlıların oynadığı yer yüzü, sayısını bilemediğimiz melekler âlemi ve daha nice varlıklar hep kesreti ifade ederler ve bunların tamamı âlem-i Vahdetten, Nur-u Muhammedîden doğmuşlardır.

Nur Külliyyatından önemli bir ipucu:

“Muhakkak, semavat ve arz bitişik idiler, biz onları ayırdık” meâlindeki âyet-i kerime’nin değişik tefsirleri nazara sunulduktan sonra şu mânâyâ da yer verilir:

“Mezkûr âyetin tabaka-i avama ait safhasının arkasında şöyle bir safha da vardır ki: Nur-u Muhammediye’den (a.s.m.) yaratılan madde-i aciniyeden, seyyarat ile şemsin o nurun macun ve hamurundan infisâl ettirilmesine işarettir.” — Mesnevî-i Nuriye

Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi, bu hikmet âleminin yaratılış çekirdeği olan nur-u Muhammedîden âlem safha safha yaratılmış. Bütün fizik âleminin, semavat ve arzın yaratılışı da bu kaide çerçevesinde gerçekleşmiş. Bu nurdan, bir “madde-i aciniye” yaratılmış ve bu öz macun, bu şifre mahlûk göklerin ve yer küremizin yaratılmasında esas olmuş.

“Allah’ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur” hadis-i şerifinin devamında âlemin yaratılış safhaları sırayla, kalem, levh, arş, hamele-i arş olan melekler, kürsi, diğer melekler, gökler, yerler... şeklinde ifade edilir. Belki de, göklerin ve yerlerin yaratılmasından önceki safhalarda, yaratılış doğrudan doğruya nur-u Muhammedîden gerçekleştirilmiş, bu safhada ise nur-u Muhammedîden bir öz madde yaratılmış ve göklerin ve yerin yaratılmasında bu çekirdek esas olmuştur. Her şeyin bir sebebe bağlandığı bu hikmet dünyasında, şu görünen âlemin başlangıcının böylece takdir edilmiş olması İlâhî hikmete en uygun olanıdır.

Maddenin nurdan yaratılması garip karşılanmamalı. Nitekim madde dediğimiz şeyin, aslında, kesifleşmiş bir enerji olduğu bilinmektedir. Atomun, parçalandığında enerjiye dönüşmesi, ışın temelinde kuvvet ve

kudretin bulunduğunu gösterir. Bunlar ise kesif ve maddî değil, lâtif ve nuranîdirler.

“Melekler nurdan yaratıldı. Cinler ise dumanlı alevden yaratıldılar” hâdis-i şerifi cinlerin de nur-u Muhammedîden doğrudan yaratılmayıp bir başka şekilde, yahut bir başka safhada var edildiklerini bize ders verir.

“Hiçbir şey yoktur ki onu hamd ile tesbih etmesin” meâlindeki âyet-i kerimeye göre, her şey Allah’ı bilmekte, hamd ve tesbih etmektedir. Kâinatın gerek İlâhî ilimdeki ilk icmâline, gerek şehadet âlemine çıkışındaki o çekirdek varlığa “nur-u Muhammedî” denilmesinden anlaşılıyor ki, Allah’ı bilmede, onu hamd ve tesbih etmede en ileri mertebe Allah Resulüne (a.s.m) aittir. Bütün İlâhî isimlerin en ileri mertebesine de, O (a.s.m.) mazhardır. Kâinatın yaratılmasından asıl gaye O’dur. Diğer varlıkların yaptıkları bütün ibadetler, erdikleri bütün marifetler ve zevk ettikleri bütün muhabbetler onun yanında ancak bir gölge gibi kalır.

“Hem ism-i â’zama mazhar olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’ın bir âyette mazhar olduğu feyz-i İlâhî, belki bir peygamberin umum feyzi kadar olabilir.” — Sözlər

Demek ki, o ilk yaratılışta ruh-u Muhammedînin ulviyeti, parlaklığı ve berraklığı diğer bütün mahiyetleri âdetâ gölgede bırakmış ve o ilk çekirdek varlığa nur-u Muhammedî denilmiş.

NEBİYY-İ ÜMMÎ

Ümmî: Dünyevî bir tahsil görmemiş olan

VAHYİN TERBİYE ettiği en şanlı Nebi: Nebiyy-i Ümmî (a.s.m). Ümmeti, bu ümmiyetteki inceliği çok iyi kavramış olmalı ki, bilhassa teravihlerde salâvat getirirlerken, O Resul-i Kibriya'yı (a.s.m.) bu vasıfla yad ederler: Nebiyy-i Ümmî

O Nebiyy-i Ümmî (a.s.m.) kötülük namına bir şey bilmezdi. Dünyanın bütün ihtiraslarından, hilelerinden, tuzaklarından beriydi. Allah, onu lekesiz, tozsuz, parlak bir ayna olarak hazırlamış, terbiye etmişti. İşte “ümmiyet” denilen bu sâfiyet aynasında vahiy tezahür etti.

“Sanki o Zat, vahy-i İlâhînin makesi olan masum ruhuyla zaman ve mekânı tayyederek, o zamanın en derin derelerine girmiş ve gördüğü gibi söylemiştir.” — İşârat-ül İ'caz

Âlemlerin Rabbi, o şanlı peygamberini kimseye talebe etmedi. İlâhî takdiriyle buna engel oldu. Bu okuma tehir edildi; tâ “oku” emri gelinceye kadar. Bu emri alan O Nebiyy-i Ümmî (a.s.m.), insanlık âlemine Kur'an'ı tâlim etti; kâinat kitabını Rabbinin ismiyle okudu. Ondaki hikmetleri, ince mânâları, gayeleri anlattı. İnsanın mahiyetini, hakikatini, vazifesini öğretti.

O, Rabbinin lütfuyla âhireti, arşı, levh-i mahfuzu okurken, müşrikler kendi yaptıkları putlara tapmakla meşgûldüler. Ne kâinatı okuyabiliyorlardı, ne kendilerini, ne de yaptıkları putları. Okuyabilselerdi, kendilerini o taşlara isnat etmezlerdi. Onların okur yazarları en inatçıları, en cahilleriydi.

İslâm'ın “oku” emrini iyi anlamaz ve doğru değerlendirmesek, okula gitmeyen bütün mü'minleri İslâm'ın bu kat'i emrine âsi ilân etmemiz gerekir. Bu ise mümkün değil...

Kâinatı ve Kur'an'ı, Allah'ın ismiyle, en mükemmel şekilde okuyan o Nebiyy-i Ümmînin, kendi heva ve hevesiyle konuşmadığını, Kur'an bize haber veriyor, yâni Allah taahhüd ediyor. Her sözü, İlâhî iradeye bağlı olan o şanlı Nebi, artık kimden ne okuyacaktı?

Güneş de Ümmî idi. Işık vermeyi kimseden öğrenmiş değildi. Rabbü's-semavât olan Allah, o sema incisini en güzel şekilde bizzat terbiye etmiş, ona o nuru doğrudan ihsan etmişti.

O en ulvî ruh, o eşsiz muhabbet, o en ileri takva, o en büyük metanet, o en nezih ahlâk, o sönmez şevk, o misilsiz tevazu Nebiyy-i Ümmiye hep lütuf, hep rahmet, hep ihsan-ı şahane idi. Bunlar ancak vahiy mektebinde tahsil edilebilirdi. Bunlara ermenin harfle, kelimeyle bir alâkası yoktu.

“Cehennemde vücudum o kadar büyüsün ki, ehl-i imana yer kalmasın” diyen Sıddık-ı Ekber (r.a.) Onun o hayat bahşeden ulvî ruhunun câzibesine takılan büyük bir yıldız idi. Her sahabe büyüktü ve hepsi o güneşe takılıydılar.

Bir atom çekirdeği ancak elektronlara hükmedebilir; dünyaları etrafında pervane edebilmek için güneş olmak gerek.

Ashabı takip eden evliya ve asfiya orduları.. O bahtiyarlar da O Nebiyy-i Ümmînin (a.s.m.) cazibesine takılmışlardı. Bu hakikat kahramanlarından hemen aklıma gelen birkaç kumandan:

“Ey oğul! Bir eline dünyayı al, öbürüne âhiretini; ikisini yan yana getir, bir yere yerleştir, aralarından çık, Mevlâ'na yönel,” diyen Gavs-ı Azam Şah-ı Geylanî (r.a.), “İki âlem de aşk kuşunun gagası önünde bir taneden ibarettir; bir tane hiç kuşu yiyebilir mi?” diyen yüce Mevlâna, “Sen ikiyi bire karşı vermemelisin; nasıl olur da sonsuzu mahdut günler karşılığında satarsın?” diyen İmam Gazzalî, içtihat dirayetini kalemlerin yazmaktan âciz kaldığı İmam-ı A'zam, İmam-ı Şafiî ve daha nice müçtehitler, müfessirler, fakihler hep o Nebiyy-i Ümmîden (a.s.m.) feyiz almışlar, Onun nuruyla yetişmişler.

Hidayet semasının bu ulvî yıldızlarını tarihin yapraklarında seyrede ede asrımıza geliyoruz.

“Nebiyy-i Zîşanın makam-ı Mahmudu, İlâhî bir mâide, Rabbanî bir sofrâ hükmündedir; tevzi edilen lütuflar o sofradan akıyor” diyen Bediüzzaman Hazretleri, bütün bu nuranî mürşidlerin hep aynı sofradan beslendiklerini ifade ediyor ve O Nebiyy-i Ümmîyi (a.s.m.) şu harika ifadelerle tavsif ediyor:

“Sath-ı arz bir mescid, Mekke bir mihrab, Medine bir minber... O bürhan-ı bahir olan Peygamberimiz Aleyhisselatü Vesselâm, bütün ehl-i imana imam, bütün insanlara hatib; Bütün enbiyaya reis; bütün evliyaya seyyid; bütün enbiya ve evliyadan mürekkeb bir halka-i zikrin serzakiri, bütün enbiya hayattar kökleri, bütün evliya taravettar semereleri bir şecere-i

nuraniyedir ki: Her bir davasını mu’cizatlarına istinad eden bütün enbiya ve kerametlerine itimad eden bütün evliya tasdik edip imza ediyorlar. Zira O, “Lâ ilâhe illallah” der, dava eder.” — Sözlər

Biz, O Nebiyy-i Ümmînin (a.s.m.) o pâk ve âli ruhunun ulviyetini hakkıyla anlamaktan çok uzağız. Nasıl anlayalım ki, Onun terbiyesinden geçen büyük zatların bile kemâlatını hakkıyla idrak edemiyoruz. Hiç olmazsa O Rahmeten-lil-Âlemînin (a.s.m.) bu yüce meyvelerine bakarak, O’na hayran olalım.

Ve bu hayranlığımızı salâvatla dile getirelim ki, O da bize şefaatle mukabelede bulunsun.

MUCİZE ve KERAMET

Mucize: Başkalarını acze düşüren, çaresiz bırakan.

Peygamberlerin Hak Elçisi olduklarına delil olmak üzere yaratılan harikulâde işler.

Keramet: Şeref, itibar, ikram. Velî kullarda görülen olağanüstü hâller.

MUCİZE, “peygamberlerde zuhur eden (görülen) harikulâde hâller” şeklinde tarif edilir. Zuhur kelimesinden de anlaşılacağı gibi, o harika hâli yaratan ancak Allah’tır ve o ilâhî fiil o sevgili kulda zahir olmuş yani kendini onda göstermiştir.

Mucizeler, insanlar için bir rahmettir, çünkü onların hidayete ermelerine yardımcı olurlar. Ama, nice peygamberler birçok mucizeler sergiledikleri hâlde ümmetleri onları yine dinlememiş, o harikalara “sihir” diyerek kendilerini avutma, nefislerini kandırma yoluna girmişlerdir.

“Bu da nasıl olur?” demeyelim. Çünkü bütün insanlar her biri diğerinden harika, sonsuz denecek kadar çok mucizeye şahit oldukları hâlde yine gaflete düşebiliyorlar, yine kendilerini başka şeylerle oyalayıp, hidayet ve ibadet yolundan sapabiliyorlar. Sözünü ettiğim bu harikalar, Nur Müellifinin ifadesiyle “kudret mucizeleri”dir.

Peygamberinin eliyle mucizeler sergileyen Allah, bir ağacının eliyle de insanlara meyveler ikram ediyor. Şuur nedir bilmez, merhametten anlamaz, insanlardan habersiz bir kuru ağaçtan dökülen o kudret mucizeleri karşısında insanın hayretler içinde kalması gerekmiyor mu?

Bu meyvelerin her biri kudret mucizesidir. Zira bunları yapmak, insan takatinin çok üstündedir.

Bir yaprağın, bir çiçeğin, bir böceğin, gözün, kulağın ve nihayet güneşin, ayın, yıldızların yapılmaları da insan kudretinin sonsuz denecek kadar ötelindedir. İnsan bunu bildiği ve her an sonsuz kudret mucizeleri sayesinde hayatını devam ettirebildiği hâlde nasıl bütün bunlardan gafil olabiliyor ve onları görmezlikten gelebiliyor!?. Böyle yapıyorsa, peygamber mucizelerine kayıtsız kalan müşrikleri kınamaya acaba ne ölçüde hak kazanıyor?

Akla şöyle bir soru gelebilir: “Neden bu kudret mucizelerine değil de peygamber mucizelerine daha çok hayret ediliyor? Onlara daha çok önem veriliyor?”

Bu soruya şöyle cevap verilebilir:

Kudret mucizelerinin benzerini yapmaktan bütün insanlar aciz. Bu ilâhî icraat karşısında herkes aynı ölçüde güçsüz ve çaresiz olunca bu hâl bir gaflet, bir ülfet verebiliyor. Ama peygamber mucizeleri öyle değil. Diğer insanların yapmaktan aciz kaldıkları bir işi Allah Elçisi olan bir kul kolayca icra edebiliyor. Demek ki burada insanları hayrette bırakan şey, o mu’cize ile sergilenen ilâhî icraattan çok, o işin kendileri gibi bir insandan zuhur etmiş olması. Eğer böyle olmasaydı bu kimselerin kudret mucizelerine de aynı ölçüde hayret etmeleri gerekirdi. Yani onlar, bir bakıma, o fiile değil kendi güçsüzlüklerine hayret etmiş oluyorlar.

Meselenin önemli bir yönü de mucizenin insanlar için büyük ve bir o kadar da tehlikeli bir imtihan aracı olması. Bu imtihanı kaybedenler cehennemdeki azaplarını artırmış ve kendileri için de hidayet kapılarını kapamış oluyorlar.

Keramete gelince:

Seyyid Şerif Cürcanî Hazretleri, Tarifat adlı eserinde kerameti, “Peygamber olmayan bir kimseden zuhur eden harikulâde hâl” diye tarif eder.

Keramet, velî kuluna Mevlâ’nın bir ikramıdır. Nur Külliyyatında bu konuda şöyle buyrulur:

“Hem evliyanın kerametleri ise, ekserîsi ihtiyarî değil. Ummadığı yerden, ikram-ı ilâhî olarak bir hârîka ondan zuhur eder.” — Mektûbat

Yukarıda ifade edildiği gibi, “Kerametın ekserisi ihtiyarî değildir.” Yani bir velî, çoğu zaman etrafındaki kimselere kendi iradesiyle bir keramet gösterme yoluna gitmez. Ve insanların o zâtı velî tanımak gibi bir mükellefiyetleri de yoktur. Manevîyat sultanı bir zâtı tanımayan ve onun feyzinden istifade etmeyen bir insanın manen büyük ölçüde kaybı olur, ama bu nasipsizlik onun için cezayı mucip değildir.

Ama mucize bu yönden kerametten çok farklıdır. Peygamber olan zât, kendisinin Hak Elçisi olduğunu ispat için Allah’ın izniyle mucize gösterir. Bunu gayr-ı ihtiyarî değil, iradî olarak yapar. Ve onun peygamberliğini kabul etmek muhatapları için şarttır. Aksi hâl, ebedî azabı netice verecektir.

Kerameti inkâr edenlere kısa bir hatırlatma:

Siz A veya B'nin keramet ehli, üstün bir şahsiyet olduğuna inanmayabilirsiniz. Ama keramet hadisesini inkâr edemezsiniz. Aksi hâlde, bilmeden, şöyle bir yanlış faraziyeden hareket etmiş olursunuz: O zât bunları kendi iradesiyle, kendi kuvvet ve kudretiyle yapıyor.

Hâlbuki her hayır Allah'ın yanındadır. Bütün hayırları O yaratır. Güneşin eliyle bize ışık ve ısıyı ikram eden O olduğu gibi, arının eliyle balı yaptıran da O'dur. Aynı şekilde, peygamberlerine mu'cizeler ihsan eden O olduğu gibi, velî kullarına diğer kullarından farklı birtakım lütuflarda bulunan da yine O'dur.

Ve Allah'ın sonsuz ihsanını aciz kullar kayıt altına alacak değillerdir.

EŞSİZ YOLCULUK

Mirac: Yükselme aleti, merdiven.

Kab-ı Kavseyn: İki yay uzaklığı mesafe. İmkân-vücub arası şeklinde tarif edilen rüyet makamı.

MİRAC, “yükselme aleti” demektir ve Türkçeye, “merdiven,” yahut “asansör” olarak tercüme edilmiştir.

“Namaz mü’minin miracıdır.” — Hadis-i Şerif

Kâmil iman, takva ve salih amel manevî terakkinin birer basamağı gibidirler; insanın ruh ve kalbi bunlarla terakki eder ve Allah’a yaklaşır.

Nur Külliyyatından Mirac Risalesinde, “Hakikat-ı Mirac nedir?” sorusuna, “Zât-ı Ahmediyenin(a.s.m.) meratib-i kemâlâtta seyr-ü sülûkünden ibarettir,” şeklinde veciz bir cevap verilmiş ve daha sonra bu cevabın geniş bir açıklaması yapılmıştır. (Sözler)

Bu hikmet saçan cümlede çoklarının sorduğu bir sorunun da cevabını bulmuş oluyoruz: “Cenâb-ı Hak mekândan münezzeh olduğuna göre, O’nunla görüşmek için böyle uzun bir yolculuğun gereği var mı?”

Demek ki, miraca esas olan, Hz. Peygamber’in(a.s.m.) manevî terakkisidir. Bununla ilgili olarak bir misâl vermek isterim:

Allah Resulü(a.s.m.) yerde iken de Allah’ı “Semavat ve arzın Rabbi” olarak biliyordu. Ama, güneşle dünya arasındaki yüz elli milyon kilometreye yakın mesafeyi ışığın yaklaşık sekiz dakikada aldığı göz önünde bulundurarak, henüz ışığı dünyamıza ulaşmamış yıldızlar bulunduğunu düşünürsek sema âleminin ne kadar geniş olduğunu hayal âlemimizde bir derece canlandırabiliriz. Allah Resulü(a.s.m.) bu muhteşem âlemi bütün tabakalarıyla geçtikten sonra Allah’ın semavat ve arzın Rabbi olduğuna dair imanında akıl almaz derecede bir inkişaf olduğu muhakkaktır. Sema âlemine, kürsiyi, arşı, cennet ve cehennemi eklediğimizde bu yüksek makamlarda ve bu sonsuz menzillerde seyahat

eden bir ruhun kazandığı marifetin ne kadar ileri bir noktaya vardığını hayal etmemiz bile mümkün değildir.

Demek oluyor ki, Cenâb-ı Hakk, o en sevgili kulunu rüyetine mazhar kılmakla şereflendirmek dilediğinde, Onu böyle bir terakki ve tekâmül yolculuğuna çıkardı. Burada Cenâb-ı Hakk'ı bir makamda görmek söz konusu değil, bütün mekânları ve makamları geride bırakan ulvî bir mertebede O'nunla görüşmek söz konusu.

Dört büyük kitaptan birisinin kendisine indirildiği Musa(a.s.) gibi büyük bir peygamber, Allah'ı görmek dilediğinde kendisine şu vahiy gelmişti: “Sen beni göremezsın.”

Âyette “ben görülmem” denmeyip de “Sen beni göremezsın,” buyrulmasında, “bu rüyete mazhar olacak bir başka peygamberin geleceği” müjdesi gizlidir. Nitekim, Cenâb-ı Hakk dağa tecelli ettiğinde Musa(a.s.) kendinden geçmiş ve yere yığılmıştı. Demek ki, dağa tecellisi bir büyük peygamberi kendinden geçiren bir Nurun sahibi, kendini bir başka peygamberine göstermek isterse, onu bu rüyete mazhar olacak bir makama terakki ettirecektir. İşte miracın hakikati, bu terakkinin ve bu tekâmülün gerçekleşmesidir.

Burada şöyle bir soru daha akla gelebilir. Cennette mü'minlerin rüyete mazhar olmalarını nasıl anlamamız gerekiyor? Onlar böyle bir dereceye mi erecekler ki bu lütfâ nail olsunlar?

Bu sorunun cevabı da yine Nur Külliyyatındaki şu cümlede saklı:

“Mirac yoluyla beka âlemine girdi.” —Mesnevî-i Nuriye

Yani, Peygamber Efendimizin(a.s.m.) rüyete mazhar olması bu dünyada değil, beka âleminde gerçekleşti. Hz. Musa(a.s.) ise bu tecellinin dünyada gerçekleşmesini istemişti.

Allah Resulü(a.s.m.) cenneti tarif ederken, “ne gözler görmüş ne kulaklar işitmiş ne de beşerin kalbine hatırına gelmiştir” buyururlar. Bu hadisin bir yönü de şudur:

Bu dünyada insan şu kâinattan daha mükemmel, daha harika olduğu gibi, cennet ehli de cennetten daha mükemmel olacaktır. Zira, cennet onun hizmetine verilmiştir. Cenneti aklımızın almayacağını haber veren bu hadis-i şerif, bizlere bir mü'minin orada ulaşacağı makamı burada hayal etmemizin de mümkün olmadığı mesajını vermiş oluyor.

Yine Nur Külliyyatında bir dua cümlesinde “Bize gösterdiğin nümûnelerin ve gölgelerin asıllarını, membalarını göster” buyrulur. Cennet nimetleriyle bu dünya nimetleri arasında, asıl ile gölge arasındaki fark kadar bir derece farkı bulunduğunu ders veren bu cümle, o asıllardan faydalanacak mü’minler için de böyle bir terakkinin söz konusu olduğuna işaret eder. Yani buradaki insan da oradakine göre, varlık mertebesi itibariyle, bir gölge gibidir.

Bu dünyada gölgeler gölgelerle beslenirler; rüyada olduğu gibi. Orada ise asıllar asıllardan istifade edeceklerdir. İşte rüyete nail olacak mü’minler de bu akıl almaz derecede terakki etmiş asıl insanlardır.

Bir kâmil mü’min cennette bu dereceye çıktığı gibi, oradaki Hz. Musa’nın(a.s.) derecesi de dünyadakinden aynı ölçüde farklılık gösterecektir. Bu dünyada bir mü’min kul ile o büyük peygamber arasındaki makam farkı, orada da aynen muhafaza edilecektir; her ikisi de akıl almaz ölçüde terakki etmekle birlikte.

...

Yine Mirac risalesinde, bu kutsî yolculuk için, “velâyet-i Ahmediyenin(a.s.m.) keramet-i kübrası, hem mertebe-i ulyâsı,” denilir.

Velâyet, Peygamber Efendimizin(a.s.m.) kulluk cihetidir; risâlet ise tebliğ cephesi. O’nun kulluk şuurundaki erişilmez mertebesi, Allah’a iman, muhabbet ve havf sahasındaki hayallerin ulaşamayacağı yücelik ve derinlik, ibadetlerden aldığı feyz, duyduğu haz, ahlâkındaki o eşsiz güzellikler hep velâyet cihetinin meyveleridir. Mirac, O zâtın bütün velâyetlerin üstündeki o büyük velâyet makamının büyük bir kerametidir. Mirac dönüşü getirdiği ilâhî haberler ise risâlet cihetiyledir. Onun için, “Miracın bâtını velâyettir, halktan Hakk’a gitmiş. Zahir-i Mirac risâlettir, Hak’tan halka geliyor,” buyrulmuştur. (Sözler)

Kab-ı Kavseyn, mirac mucizesinin en son ve en ileri safhasında, Peygamber Efendimizin(a.s.m.) rüyete mazhar olduğu manevî makamın ismidir.

Kavseyn iki yay demektir. Bu ifade mecazîdir. Nur Külliyyatında, Kab-ı Kavseyn için, “imkân ve vücub ortasında Kab-ı Kavseyn ile işaret olunan makam,” denilmektedir. Buna göre söz konusu teşbihteki yaylardan birisi imkan diğeri ise vücub olmaktadır. İmkân bütün mahlukat âlemini, vücub ise, zât, şuunat, sıfat, efal ve esmânın tümünü ifade eder.

Mahlukatın varlığı “mümkün,” Allah’ın varlığı ise vaciptir. Mümkün, “olup olmaması eşit bulunan” şeklinde tarif edilir. Bütün mahlukat bu gruba

girer. Yaratılan her mahlukun, var olması yoklukta kalmasına tercih edilmiş demektir. Allah'ın varlığı ise vaciptir, yani varlığı zâtındandır ve olmaması muhaldir.

İşte mirac hadisesinde, Vacibü'l Vücut olan Allah, mümkinat âleminin sultanını rüyetine ve sohbetine müşerref kılmıştır.

İLHAMLAR ÂLEMİNDEN

İlham: Allah tarafından feyiz yoluyla kalbe akıtılan mânâ.

Düşünmeye dayanmaksızın kalbe doğan ilim.

İLHAM: Lügat mânâsıyla, bir şeyi bir defada yutmak. Istılahta ise: Cenâb-ı Hakk'ın, kulunun kalbine bir mânâyı ilka etmesi, akıtması, lûtfetmesi...

İlham: Sahiline hiçbir hayâlin ulaşamayacağı uçsuz bucaksız umman. Derinliğine hiçbir aklın eremeyeceği sonu gelmez sema...

Vahiy, Allah'ın Kelâm sıfatının en ulvî tezahürü. İlham ise en geniş tecellisi.

Bu teveccühten en büyük payı melâike âlemi alıyor. Sadece sonsuz demekle sayısına bir derece yanaştığımız bu bilinmezler âlemi, bütün vazifelerini ilhamla görüyorlar.

Güneşin aralıksız ışık vermesi, dünyanın durmadan dönmesi gibi, bir melek de kendisine verilen vazifeyi bir an terketmeksizin yapar. Vazifesi tesbihse daima tesbih eder, tekbirse tekbir, tefekkürse tefekkür... Bu vazifelerde sekte düşünülemez. Aynı vazifeler insana da yüklenmiş ama daimî değil. Öyleyse insan bu vazifelere kendi iradesiyle ne kadar vakit ayırabilirse o kadar melekleşmiş olur.

İlhama daima mazhar olmak bir yönüyle insan için de söz konusu...

Şems sûresinde şöyle buyrulur:

“Sonra da ona (nefse) hem kötülüğü, hem (ondan) sakınmayı ilham edene(kasem olsun ki)...” — Şems Sûresi, 8

Her nefis, şerrin, fıskın, edepsizliğin kötü olduğunu ilhamen bilir. Ve yine her nefse hayrın, sevabın, ahlâkın güzelliği de ilham edilmiştir. Günahlar bu ilhamı perdeler; takva ve salih amel ise arttırır. Kâmil mü'minlerde bu ilham, gerek Kur'an-ı Kerim'deki, gerekse kâinat kitabındaki bir çok esrarın keşfine sebep olur.

İlhama mazhar mahlûkat içerisinde, sayıca meleklerden sonra ikinci sırayı alan hayvanlar gözümüz önünde durmadan faaliyet göstermekle bizi ilham âlemi üzerinde düşünmeye sevkederler.

İlham âlemi... Hava karardığında bir ağacın dalları arasına saklanan serçelerden, yuvalarına dönen karıncalara, bir kaya parçasının kuytuluklarında gizlenen balıklardan, ormanın izbe bir köşesinde kendine emniyet arayan ceylana kadar her canlıyı sevk ve idare eden ayrı bir âlem. Hepsi bir ilham ile, bir sevk-i kaderî ile geceleyeceği yeri en güzel biçimde belirliyor. Ertesi gün, güneşin ilk huzmelerinin ufukta belirmesiyle birlikte başlayan çeşitli, karmaşık, müthiş bir mesai. Görevlilerin hepsi bir his ile yola çıkar, bir tarafa yönelir, uçar, koşar, yürür, yüzer... Ama hiçbirisi nereye gittiğini, saatin kaç olduğunu, kaç saat mesai yapacağını, ne zaman yuvasına döneceğini bilmez. Ama hepsinin de işi mükemmel görülür: İlhamla...

Hayvanlar, kendilerine ilham eden Rablerini, yine ilhamla bilirler.

Bir hayvan, kendisinin ne olduğunu, kaç ayağı bulunduğunu, midesini, ciğerini bilmesene bile var olduğundan haberdardır. Ve bu varlığı korumak ister. Elinden almaya kalkışırsanız sizden kaçır. İşte kendi varlığını ilhamen bilen ve bundan memnun olan her canlının kalbinde, bilemeyeceğimiz bir keyfiyette, bu ihsana teşekkür duygusu mevcuttur. Evet, kendini bilen Rabbini de bilmesi gerekir. Bu mânâ, hayvanların hepsinde geçerlidir. Lâkin Rablerini bilişleri de kendilerini bilmeleri gibi, çok cüz'îdir, ama gerçektir.

Göz göze geldiğimiz herhangi bir hayvan, bizim ruh dünyamızı bilmekten ne kadar uzak ise, biz de onun iç âlemini bilmekten o kadar uzağız. Bizim bildiğimiz, onun sadece bedeni ve organlarıdır. Kanında nelerin yüzdüğünü bilsek bile, içinden nelerin geçtiğini bilemeyiz. Öyle ise, iç âlemlerinin cahili olduğumuz canlıların, Rablerini bilmediklerini nasıl iddia edebiliriz?

...

Hayvan ilhamının bir benzeri insanların bebeklik döneminde görülüyor. Bir çocuk, henüz kundakta iken, annesini ilhamla tanır. Onun kendisine karşı şefkatli ve merhametli olduğunu yine ilhamen bilir. Halbuki bu devrede henüz kendisini tanımaktan, bebek olduğunu bilmekten, kucağında bulunduğu şahsın annesi olduğunu idrakten çok uzaktır. Annesi de kendisini çok cüz'î olarak tanıyan bu yavruyla yine bu cüz'iyet ölçüsünde kelâm eder.

Meselenin bir başka ciheti: Hitaba cevap gerek... Bir muhatapla, onun cevap verebileceği sahada kelâm edilir. Koyunu çağırmanız, çocuğunuzla konuşmanızdan ne kadar farklıdır!.. Koyunun kelâmdan nasibi bir tek hecedir. Siz de ona bir-iki heceyle hitapta bulunursunuz. Onu, peşinizden gelmeye, yahut uzattığınız otu yemeye çok basit bir-iki heceyle davet edersiniz.

Buna göre, hitaptan hisseleri çok cüz'î olan hayvanlar âleminin, ilhamdan nasiplerinin de insana göre çok sınırlı ve cüz'î olacağı açıktır.

Bu dünyada, kuşları ilhamla daldan dala konduran Rabbimiz, mü'min kullarını Cennetinde yine ilhamla gezdirecek... İlhamın da kemali orada olacak. Her mü'min için, ihlâsına, ibadetine, ameline, ahlâkına göre...

ZAMAN İÇİNDE ZAMAN

DAĞLARLA YERYÜZÜNÜN alanı genişliyor. O küçücük kabarcıklar da midenin alanını artırıyorlar.

Akciğer açıldığı zaman iki yüz elli metrekaare oluyor.

Allah'ın mekân içinde mekân yarattığına bunlar birer misâl..

Öyle ise O Zât-ı Kadir, zaman içinde zaman da yaratabilir. Nitekim yaratmış da...

Rüya, bast-ı zaman ve mi'raç...

Biz bilgimizle, görgümüzle sınırlıyız. Ülfete, alışkanlıklara esir olmuşuz. Güneş ışığının, yaklaşık, yüz elli milyon kilometrelik bir mesafeyi sekiz dakikada kat ederek dünyamıza ulaşmasına artık hayret etmiyoruz. Halbuki bu çok harika bir kudret mucizesi...

“Cenâb-ı Hak ışıktaki sergilediği bu mucizeyi, ruhu cesedine galip gelmiş bir sevgili kulunda da gösterebilir” dediğimizde hemen itirazlar başlıyor. Niçin? Çünkü; biz görgü mahkûmuyuz ve böyle bir şeye hiç şahit olmamışız. Bu hâdiseyi her gün seyredibilsek o da nazarımızda gizlenecek, ona da hayret etmemeye başlayacağız.

“Rüyada bir saat zarfında bir senenin geçtiğini ve pek çok işler görüldüğünü görüyorsun. Eğer o saatte o işlere bedel Kur'an okumuş olsa idin birkaç hatim okumuş olurdun. Bu hâlet, evliya için hâlet-i yakazada inkişaf eder. Zaman inbisat eder. Mes'ele ruhun dairesine yaklaşır. Ruh zaten zaman ile mukayyed değildir. Ruhu cismâniyetine galib olan evliyanın işleri, fiilleri, sür'at-ı ruh mîzanıyla cereyan eder.” — Mesnevî-i Nuriye

Bugün, şekillerin ve seslerin televizyon vasıtasıyla bir anda birçok mekânlarda bulunmasını gayet normal karşılıyoruz. Ama Belkıs'ın tahtının çok kısa bir zamanda Süleyman Aleyhisselâmın yanına getirilmesini aklımıza sığdıramıyoruz. Faraza; bir gün ses ve şekiller gibi, eşyanın da nakline muvaffak olursa, o zaman onu da gayet normal ve mâkul bulacak, ona da hayret etmemeğe başlayacağız.

Yukarıdaki vecizede alışık olmadığımız bir tâbir geçti: Ruh sürati.

Ruhun sürati ne ışıkla kıyasa girer, ne de sesle. Hayâl ruhun bir hizmetçisi. Bir anda cennetlere varabiliyor. Akıl, ruhun anlama âleti. İnsan bu âletle bir anda yıldızlara çıkıp onları tefekkür edebiliyor.

Ruh cesede galip olunca birkaç mekânda bir anda bulunmak da gayet kolay olur. Rüyada bizim de ruhumuz bedenimize bir derece galip gelir. Çok uzak mesafelere bir anda gider, geçmişe ve geleceğe rahatlıkla geçeriz. Dedemizle de görüşürüz, torunlarımızla da.

Manen terakki ederek, melekleri gerilerde bırakan bir ruh, onların gayet rahatlıkla yaptığı bir işi niçin yapamasın? Bir anda birkaç mekânda neden bulunamasın?

KÖPRÜDEN GEÇMEK GEREK

Berzah: Ara âlem. Perde. Kabir.

İnsanî berzahlar: İnsanların hakikate ulaşmalarına vesile olan büyük şahsiyetler.

DÜNYA hikmet dünyası. Çoğu şeyler bir tertip ile meydana geliyorlar. Biri diğerine sebep kılınıyor.

Meyve bir anda ve sebepsiz yaratılmıyor. Araya ağaç giriyor. Yaz bir anda gelmiyor, bir ilkbahar safhasından geçiliyor. Kış da bir anda ortalığı kaplamıyor. Arada bir sonbahar var.

Bebekler, dünyaya gelecek kıvama bir anda değil, dokuz ayda erişiyorlar. Ve ana rahmi, ruhlar âlemi ile dünya arasında bir köprü vazifesi görüyor.

Aynı şekilde, bu dünyadan göçen insanlar da ahiret âlemine bir anda varmıyorlar, “kabir âlemi” dediğimiz bir safhadan geçiyorlar. Ve bu âleme “berzah âlemi” deniliyor.

“Berzah,” iki âlem arasındaki geçiş safhası, iki belde arasındaki köprü demektir ve bu tabir, kabir âlemi için, mecaz olarak kullanılmıştır.

Yukarıda saydığımız bütün ara safhalar da birer berzahtırlar.

Nur Külliyyatında berzah kelimesinin apayrı bir kullanımına şahit oluyoruz: “İnsanî berzahlar.”

Bu tabir öncelikle peygamberler ve onların vazifelerini sürdüren peygamber vârisi büyük zâtlar için kullanılıyor.

Peygamberler, Allah elçileri olarak, Hakkın emirlerini ondan vahiy yoluyla alır ve kullara tebliğ ederler. Bu zâtlar, “insanî berzahlardır.” Buradaki berzah ifadesinin bir tarafı “kulluk,” diğer tarafı ise “risâlettir.”

Nur Müellifi, kendi ifadeleriyle, “müstakim ve münevver akıllar,” “selim ve nurani kalbler” hakkında şöyle buyurur:

“Onlar, âlem-i gayb ve âlem-i şehadet ortasında insanî berzahlardır ve iki âlemin birbiriyle temasları ve muameleleri, insana nisbeten o noktalarda oluyor.” — Şualar

İnsanoğlu gaybî hakikatlere ve ilâhî feyizlere doğrudan muhatap olamıyor; arada insanî berzahlar lâzım. Ta ki, o seçilmiş ve üstün şahıslar, bu bilgi ve feyizlerin insanlara ulaşmasında bir sebep, bir köprü, bir vesile olsunlar.

Buna gerek var mı, diye bir soru hatıra gelebilir. Günlük hayatımız bu gereğin sonsuz denecek kadar çok şahitleriyle kaynaşmıyor mu?

Bitkilerden ilâç yapma ilminden mahrum bir insan, bu konuda eczacının kapısını çalmıyor mu? Eczacı, bir vesile, bir berzah olmuyor mu?

Bir ilmi öğrenmek isteyen insan, o sahanın mütehassısı olan âlimlere talebe olmuyor mu? Ve o zâtlar, ilimle ona muhtaçlar arasında bir köprü vazifesi görmüyorlar mı?

Dünyevî dertlerde ve ilmî kifayetsizliklerde böyle perdelere ihtiyaç olduğu hâlde, sonsuz kemâlde olan Allah'ın marifetine ait ilimlerde, kalbin iman nurundan feyiz almasında, küfür, şirk ve günah yaralarından salim kalmasında bu sahanın vazifelilerine müracaat etmek gerekmiyor mu?

İşte bu mümtaz zevat, Nur Müellifinin ifadesiyle, “müstakim ve münevver akıllar,” “selim ve nurani kalbler”dir, yani bunlara sahip rehber şahsiyetlerdir.

Köprüye uğramadan yolun karşısına geçmek mümkün olmadığı gibi, bu berzahlara müracaat etmeksizin hakikate ulaşmak da, adeta, imkânsızdır.

ŞEFAAT DİLEMEK ve ŞİRK

“Hazret-i Muhammed Aleyhisselâtu Vesselâma ‘Makam-ı Mahmud’ verilmesi, umum ümmete şefaati kübrasına işarettir.” — Şualar

“Senin rûz-i mahşerde böyle bir şefîin var.

Bu şefîin şefaati kendine celbetmek için, sünnetine ittiba et!” — Mektubat

HAK VE HAYIR, vasat olan, orta olan, doğru olan yoldadır. Onun için nefis daima aşırılığa meyleder, uçlarda dolaşmak ister.

İfrat ve tefrit, aşırılığın iki zıt kutbu. Birincisinde ileriye ve yukarıya, ikincisinde ise geriye yahut aşağıya doğru gidilir.

Bir kimsenin değeri, faraza, yüz birim ise, bunu onbinlere, milyonlara çıkarmak ifrat, sifra indirmek, onunla da yetinmeyip eksi sonsuza doğru yol almak ise tefrittir. Bunların ikisi de aşırı, ikisi de zulüm. İkisinde de insaf ve adaletten eser yok.

Bu mesele sadece şahıslar için değil, çoğu zaman mefhumlar için de geçerli.. Bunları yok saymak tefrit, onlara aşırı değer vermek ise ifrat.. İkisi de zarar, ikisi de istikametten uzak.. İkisi de rıza çizgisinin, hak çizgisinin, hikmet çizgisinin dışında...

İfrat ve tefritin at oynattığı meydanlardan biri de “şefaati” meselesi.

Bazılarını görürsünüz. Allah’ın sevgili kullarının türbelerine o kadar aşırı ve ölçüsüz rağbet gösterirler ki, sanki ne kadar günah işlerlerse işlesinler orada medfun zât, onları affetmeye güç yetirmiş gibi...

Bazılarını da görürsünüz, birincilerin aksine, evliyayı inkâr ederler, kabristanları yerle bir etmeği en büyük İslâmî hizmet sayarlar. Kabir ziyaretine karşı çıkar, kabre doğru dua etmeyi şirk sayarlar.

Bunların ikisi de aşırı ve ikisi de İslâm’ın ruhundan uzak davranışlar.

...

Konuyla yakın ilgisi dolayısıyla şirk meselesi üzerinde biraz durmak isterim.

Şirk, Allah’a ortak koşma cinayeti.. Bununla daha çok, tevhid inancından sapma ve birden fazla ilâha inanma kastedilir. Zaten şirkin en dehşetli derecesi ve afdan mahrumiyete götüren şekli de budur.

Bir de şirk-i hafî var, yâni gizli şirk... Bunda Allah’ın zâtı birlenmekle beraber, sebeplere, vasıtalarla o kadar fazla önem verilir ki, bunlar kişinin kalp âleminde sanki Cenâb-ı Hakk’a ortakmışçasına bir değer kazanırlar. Şefaata ilgili tartışmalar da şirkin bu ikinci şekli üzerinde cereyan eder.

Burada gözden kaçan ve çok iyi değerlendirilmesi gereken bir hakikat var:

Allah, birçok icraatlarını sebepler dairesinde yürütüyor. Bu, O’nun kudsî hikmetinin bir gereği. Sebepleri yaratan da O, belli vazifelerde çalıştıran da. O halde, sebep ne inkâr edilecek, ne de ona olduğundan fazla önem verilecek. Bunların biri ifrat, diğeri ise tefrit. Ve ikisi de sırat-ı müstakimden uzak.

“Bahçemdeki falan ağaç, bu sene şu kadar meyve verdi”, diyen adam, ağacı da meyveyi de Allah’ın yarattığını bilir. Kendisine sorduğumuzda bunu böylece ifade eder. Ama meyveyi ağacın eliyle aldığı için konuşmasında, mecaz olarak, bu ifadeyi kullanmıştır. Şimdi, bu adama: “Sen şirke düştün, ağacı Allah’a, haşa, ortak koştun” diyen adam ifrattadır.

İnsanlara rahmet eden, onları rızıklandıran Allah’tır; ama ağacı bu rahmetine vesile etmiş, sebep kılmıştır. Aynı şekilde, Güneşi de zemin yüzünün aydınlanmasına sebep etmiştir. Maddî rızıklara ve ışıklara böyle sebepler yaratan Allah’ın, manevî ihsanlarına da bazı makbul kullarını sebep kılması aynı şekilde değerlendirilmeli...

Vaktiyle bir eserde şöyle bir cümle okumuştum. Beni oldukça düşündürmüştü. Buyruluyordu ki:

“Kur’an, Muhammed aleyhisselâmın ağzından dökülmüştür; ama kim, O’nu Muhammed söyledi derse kâfir olur.”

Bu aslında her mü’minin bildiği bir hakikat. Ama bunu böyle harika bir üslûpla ifade etmek, birçok hakikatlara kapı açıyor.

Resulullahın (a.s.m.) ağzından dökülen âyetleri dinleyen mü’minler, burada Allah Resulünün (a.s.m.) sadece bir elçi olduğunu, kelâmın Allah fermanı olduğunu tasdik ederler. Tıpkı nur verenin de, rızık verenin de Allah olduğuna, Güneşin ve ağacın sadece birer sebep olduklarına

inandıkları gibi, hidayet in de Allah'tan olduğuna, peygamber in buna sadece bir vesile olduğuna inanırlar.

İstikamet yolu budur. Bunun ötesi ya ifrata veya tefrite çıkar..

Hidayet şefaattan çok daha önemli ve neticesi çok daha büyük bir hâdise... Çünkü, hidayete eren bir insan, imanla göçmek kaydıyla, er-geç Cennete girecek demektir. O artık Rabbini tanımış, O'nun kulu olduğunun şuur u içinde, O'nun razı olduğu tarzda bir ömür geçirmeye başlamıştır. Yolculuğu ebede, rızaya, Cennetedir.

Böyle bir kul, beşeriyet itibarıyla birtakım günahlar işlemiş olabilir. Mahşer meydanına çıkıldığında bu günahlarının bağışlanması için, kendilerine bu noktada izin verilmiş seçkin kulların Allah'dan mağfiret dilemeleri niçin şirk olsun!?!..

“Her hayır Allah'ın elindedir” hakikatınca hiç kimsenin ve hiçbir şey in elinde O'nun vermediği bir hayır olamaz. Eğer Rabbimiz bizlere herhangi bir hayrı başkasının eliyle veriyorsa, biz o hayırda yine O'nun rahmetini görür, şükürümüzü O'na yaparız. Bu bizim tevhid inancımızın gereğidir.

Affa mazhar olmak da bir hayır... Bu da ancak Allah'dan beklenir. Bir Peygamber in yahut bir velinin kabrine, her hayır onların elindeymişcesine, ölçüsüz bir muhabbetle bağlanmak elbette İslâm'ın ruhuna zıt ve bunu tasvip etmek de mümkün değıl... Fakat bir kul, günahlarını ancak Allah'ın affedebileceğinin şuur u içinde: “Yârabbi beni bu zâtların hürmetine bağışla” diye duada bulunursa ve bu niyetle o mümtaz, o hatırlı, o mübarek zâtların kabirlerini ziyaret ederse, bunu şirk saymak da en büyük bir insafsızlık olur.

İbrahim aleyhisselâmın eliyle yapılan Kâbe'yi tavaf etmeyi şirk saymayanların, âlemlere rahmet olarak gönderilen sevgili Peygamberimizin kabrinin ziyaret edilmesine karşı çıkmaları da anlaşılacak bir mantık değıl...

Birtakım kimseler, şefaati inkâr ederlerken karşımıza bazı âyet-i kerimelerle çıkıyorlar. İşin tuhaf tarafı bu adamlar, âyetle yola çıkarken: “Acaba bu hususda tefsir âlimleri ne buyurmuşlar” diye lütfen merak bile etmiyorlar. Arapça bilmelerine güvenerek, yahut sadece meal okuyarak yanlış sonuçlara varıyorlar.

Her Arapça bilen Kur'an'dan hüküm çıkarabilseydi, bütün Arap çocukları âlim olur ve artık ne fâkihe, ne müfessire, ne müçtehide lüzum kalmazdı.

Kur'an'ı anlamak bir ilim meselesidir. Onu tefsir etmek, Kur'an'ın edebî inceliklerini kavrayacak kadar mükemmel bir Arapça bilgisi yanında,

âyetlerin nüzul sebeplerini, nâzil oldukları şartları, makamları, ilgili oldukları tarihî hâdiseleri ve daha nice şeyleri bilmeye bağlı. Mesele, sadece basit bir lügat meselesi değil.

Ben de bunun şuurunda olarak, tefsir âlimlerimizin eserlerinden aldığım dersleri nakletmekle yetineceğim.

Arap müşriklerinde yaygın olan bir kanaata göre, kişinin doğrudan doğruya Rabbinden af dilemesi doğru olamazdı. Bu işe putların aracı olmaları gerekirdi. Yâni onlar, putları Allah katında şefaathı kabul ediyorlardı. İşte şefaathı reddeden âyetlerden bir kısmı bu bâtil inancı yıkmak içindir. Bir misal:

“Yoksa onlar. Allah’dan başka şefaathı mı edindiler. De ki, onlar hiçbir şeye güç yetiremez, akıl erdiremez olsalar da mı (onları şefaathı edineceksiniz)!?. — Zümer Sûresi, 43

İslâm’ın, şu âyet-i kerimelerde kat’i ifadesini bulan temel bir hükmü vardır: Kişi ancak kendi ameliyle iyi veya kötü bir âkıbete uğrar.

“Her nefsin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir.” — Bakara Sûresi, 286

“Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez.” — Fâtır Sûresi, 18

İşte şefaathı ilgili bazı âyet-i kerimeler mü’mine başkasının yardımına bel bağlamadan, bu dünyada elinden geldiğince hayırlı ameller işlemesini öğüt verme makamındadır.

Bu konudaki bazı âyetler de kıyametin dehşetini anlatır ve mahşer meydanının, Resulûllah Efendimize (a.s.m.) şefaathı müsaadesi verilmeden önceki hâlini tasvir eder.

Bu âyet-i kerimelerden iki misal:

“Öyle bir günden korunun ki, o günde hiçkimse hiçkimseye hiçbir fayda sağlayamaz. Ondan ne bir şefaathı kabul edilir, ne de bir fidye alınır. Onlara yardım da edilmez.” — Bakara Sûresi, 48

“O gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçır. O gün herkesin kendine yetecek bir derdi vardır.” — Abese Sûresi, 34-37

Bu âyet-i kerimeler yanında birçok âyetler de şefaatin hak olduğunu açıkça beyan buyururlar. Bu âyet-i kerimelerin verdiği derse göre, şefaattir, ama bu ancak Allah'ın izni ile ve O'nun razı olduğu kullara yapılabilir.

Kulun günahını ancak Allah affedebilir. Ama bu affı, dilediği seçkin kullarının hatırı için yapmakla onların şerefini bütün mahşer ehline ilân eder. Bu mânâyı en büyük mazhar Resulullah Efendimizdir (a.s.m.). Allah'ın O en sevgili kulu, mahşer meydanında Makam-ı Mahmud denilen ulvî bir makamda Rabbine secde edecek, yalvarıp yakaracak, Allah'ın kendisine ilham ettiği ve o güne kadar duyulmamış hamd cümleleriyle O'nu tâzim edecek ve sonunda kendisine şefaattir izni verilecektir. O da (a.s.m.) ancak Rabbinin razı olduğu kimselere şefaattir edebilecektir.

Bu mânâyı ders veren âyet-i kerimelerden bir kısmı:

“O'nun huzurunda kendisine izin verdiğinden başkasının şefaattir fayda vermez.” — Sebe' Sûresi, 23

“Göklerde nice melek vardır ki, Allah, dilediği ve razı olduğu kimseler için izin vermedikçe onların şefaattir hiçbir işe yaramaz”— Necm Sûresi, 26

“O gün, Ruh (Cebrail) ve melekler saf hâlinde duracaklardır. Rahman'ın izin verdiklerinden başkaları konuşmazlar. Konuşan da doğruyu söyler.” — Nebe Sûresi, 38

“O'nun izni olmadan huzurunda şefaattir edecek kimdir!” — Bakara Sûresi, 255

Bu âyet-i kerimeler şefaatin hak olduğunu açıkça ifade ettiği halde, artık bu rahmanî müesseseye kim, hangi selâhiyetle ve neye dayanarak karşı çıkabilir!?!..

Son âyet-i kerime, Âyet-el Kürsî'de geçer. Bu âyetin tamamında tevhid işlenir. Allah'ın azameti ve kudsiyeti ders verilir.

Şefaattir ilgili bu âyetten bir önceki âyette: “göklerde ve yerde her ne varsa hepsi O'nundur” buyrulur. O halde ne sema, ne de arz ehli, O'nun izni olmaksızın şefaattir edemezler. Bir sonraki âyette ise: “O, kişinin önünü ardını (geçmişini geleceğini) bilir. Onlar, O'nun bildirdiğinden başka,

O'nun ilminden hiçbir şeyi ihata edemezler (bilemezler)" buyrulur. O halde, kime rahmet edileceğini, kimin şefa'at etmeye yahut edilmeye lâ'ıyık olduğunu da en iyi O bilir. Ve O'nun sevgili kulları da ancak O'nun bildirdiğı lâ'ıyık kullara şefa'at edebilirler...

Bu konuyla ilgili olarak, yanlış yorumlara uğrayan bir Hadis-i Şeriften de kısaca bahsedelim.

Resûlullah Efendimiz (a.s.m.):

"Benim şefa'atım ümmetimin günah-ı kebair (büyük günah) işleyen kısmınadır" buyurmuşlardır.

Bu kelâmın sahibi, peygamberlerin şahı Resûlullah Efendimiz (a.s.m.) "ismet" sıfatına sahip... Yâni O'na günah dokunamaz. O'nun yaratılışı günahsızlık üzeredir. Bu sıfat bütün peygamberler içinde de geçerli...

Peygamberleri insanlar için birer rehber, birer önder olarak gönderen Allah, onları günahsız kılmakla insanlara şu mesajı da vermiş oluyor: "Günah işlememeye bütün gücünüzle çalışın!"

Sözü edilen Hadis-i Şerifi bu gerçeğin ışığında değerlendirmek gerek. Bu hadisten; "şefa'atın ancak büyük günah işleyenlere yapılacağını, küçük günah işleyenlerin bundan mahrum kalacaklarını" anlamaya mantıken imkân yok.

Dikkatle incelenirse, bu Peygamber kelâmından şu iki büyük mesaj hemen alınabilir:

Birincisi: Bu Hadis-i Şerif, "Büyük günah işleyenin küfürle iman arasında kalacağını" iddia eden Mutezile fırkasına en güzel bir cevap... Ümmetinin yetmişüç fırkaya ayrılacağını haber veren Allah Resulünün (a.s.m) bu mübarek sözü, ehl-i sünnetin en büyük bir delili...

Diğer mesaj da şu: Şefa'at izninin verilmesinden sonra, başta peygamberler olmak üzere, melekler ve salih kullar mü'minlerin günahlarının bağışlanması için Allah katında şefa'atçı olacaklar. Bu herkesin manevî mertebesine göre gerçekleşecek.. Büyük günahlar ise, Allah katında hatırı en ileri olan Peygamberimizin (a.s.m.) şefa'atıyla af edilebilecektir.

Nice insanların imana susadığı, iffetsizlikle kavrulduğu, cehalet içinde çırpındığı ve kendilerine uzanacak şefkatli eller beklediğı bu dehşetli zamanda, bütün bunları bir tarafa bırakıp bu gibi, zihinleri karıştıracak meseleleri gündeme getirmek en azından büyük bir gaflet. Ve bunda ne fayda görüldüğünü anlamak da mümkün değil!..

NUR’LA AYDINLANAN VAHDET-İ VÜCUT

“Vahdet-ül-vücudu nasıl görüyorsun?

—Tevhidde istiğraktır ve nazara sığmayan bir tevhid-i zevkîdir.” —
Mesnevî-i Nuriye

VAHDET-ÜL-VÜCUD “lâ mevcude illâ hu” cümlesinde ifadesini bulan bir tasavvuf meşrebi. Felsefecisinden materyalistine kadar geniş kitlelerin dikkatini çeken ve bunların herbirince değişik yönlerle çekilen bir garip ekol.

Önce, vahdet ve vücut kelimeleri üzerinde biraz duralım. Vahdet lügat olarak, birlik mânâsına geliyor. Zıddı “kesret”, yâni çokluk. Kesret tevhid edilir ve ortaya vahdet çıkar. Birbirinden ayrı beş harfi tevhid eder, bir araya getirirseniz, bu vahdetten bir kelime çıkar ortaya. Beş on kelime bir araya geldi mi bir cümle olurlar. Cümleler sayfada, sayfalar kitapta vahdete ererler. Kitap ortaya çıktı mı artık onbinlerce kelime bir tek isimle anılır.

Kâinat kitabı denilen bu âlemdede, bu mânâ daha güzel şekilde kendini gösteriyor. Yüzlerce dal bir ağaç olarak karşımıza çıkarken, milyarlarca hücre bir bedende birleşiyorlar. Oniki gezegen “Güneş Sistemi” oluyor. Sayısız denecek kadar yıldız, Samanyolu’nu meydana getiriyor.

Arzı, semâyı, cennet ve cehennemi, melekleri ve ruhaniyatı, arşı ve kürsîyi, kısacası bütün varlık âlemini birlikte düşündüğümüzde bütün bu kesret âleminin aynı İlâhî sıfatlarla yaratıldıklarını müşahade ederiz. Sonsuz eşya yedi sıfatta tevhid eder. Hepsi aynı irade ile, aynı kudret ile vücut bulmuşlardır. Bu yedi sıfat ise aynı zâtın sıfatlarıdır. İlim başkasının da irade başkasının olamaz. Bu noktaya geldiğimizde, karşımızda kelime-i tevhidi buluruz: Lâ İlâhe illâllah...

Bu mukaddes kelâm, tevhid-i ulûhiyyeti ifade eder. Bütün varlık âleminin İlâhı, yâni Mabudu, Rabbi, Hâlıkı, Râzıkı, Mâlikî birdir. Vücut ve vahdet (varlık ve birlik) O’nun sıfatlarıdır.

O’nun yarattığı bir varlık da vücut sıfatına kavuşmuştur, ama bu varlık onu yaratanın varlığı cinsinden değildir. İşte bu hakikatı zihinlerde iyice

yerleştirmek içindir ki, Allah'ın mukaddes varlığı için “Vacib-ül-Vücud”, mahlûkatının varlığı için ise “Mümkün-ül-vücud” tabirleri kullanılır.

Vacib; varlığı kendinden olan, bir başkasının var etmesiyle var olmaktan münezzehtir bulunan, ezelî ve ebedî var olan Allah'ın varlığı.

Mümkün; varlığı, yaratıcısının var etmesiyle tahakkuk eden, o dilediğinde hemen yok olmaya mahkûm, bu cihetle varlığı ile yokluğu yaratıcısının kudretine nisbeten eşit bulunan mahlûkatın varlığı.

İşte vahdet-i vücud meşrebindeki bir velî, Nurun Muazzez Müellifinin ifadesiyle “Vacib-ül vücudun vücuduna hasr-ı nazar edip, sair mevcudatı o Vacib-ül-Vücud'un vücuduna nisbeten zaif bir gölge görür ki vücud ismine lâayık olmadığına hükmeder.” Bu sevgili kul, Rabbine yakınlaşmada mesafeler katede ede, “istiğrak” dediğimiz mânevî bir sarhoşluk hâline girer, kendinden geçer. Artık kendisinin çok gerilerinde kalmış olan mahlûkatı inkar edercesine “lâ mevcude illâ hu” yâni “O'ndan başka varlık yoktur” der. Bu sözün cezbe hâlinde, mânevî sarhoşluk hâlinde söylendiği açıktır. Zira, O'ndan başka varlık olmasa, bu sözün de söylenememesi gerekirdi. Ama, bu sözü söyleyen zât o anda bunu da düşünecek halde değildir. Nitekim, o halden çıkıp kendine geldi mi artık böyle söylemez olur.

...

Bir kitaptaki bütün cümleler ilim ile dokunmuştur. İlimden gelmiştir ve ilmi gösterir. Kâğıtta ilim yoktur, mürekkep zerrelere de ilim yoktur. Bunlar ilme âyine olmuşlardır. İlim bunlarda tecelli etmiş, kendini öylece göstermiştir. İlmî bir eseri okuyan insan kendini mânâyâ kaptırdı mı, artık kelimeleri bir bakıma görmez olur. Onları hatırlamaz, onlarla meşgul olmaz. O herşeyiyle ilme dalmış, onda garkolmuştur. O anda kitabı unuttuğu gibi, onu tutan parmaklarını, ona bakan gözlerini de unutmuştur.

Vahdet-ül Vücut için, Mesnevî-i Nuriyye'de “tevhidde istiğraktır ve nazara sığmayan bir tevhid-i zevkîdir” buyrulur. Bu meşrebin akıl ile izah edilemeyeceğine dikkat çekilir. Lem'alar'da ise “lâ mevcude illâ hu” denilmesi, güneşin aksini ve timsalini tutan parlak bir âyineye güneş denilmesine benzetilir. Bu harika teşbihi bir derece açmak isterim.

Bir aynayı güneşe karşı tuttuğunuzda güneş o aynada görünür. Onun nuruyla ayna da aydınlanır. O da ışık saçmaya başlar. Bu ayna şuurly olsa, güneşin nurunu kalbinde taşır, ona iman eder ve kendisindeki bütün renklerin, ışığın, hararetin hep ondan geldiğini bilir, ona minnettar olur. Bu şuurly aynanın güneşe doğru yaklaştığını farzedelim. Yaklaştıkça güneşten

daha fazla ışık alacak, daha çok parlayacak, diğer yandan, daha fazla ısınacak, yanacaktır. Ayna güneşe yaklaştıkça onda, güneşin görüntüsü dışında kalan saha gittikçe azalır. Ve sonunda aynanın tamamı güneşin nuruyla dolar. Artık onun kalbinde başkasına yer yoktur. Yaklaşma devam ettikçe, ışığın şiddetinden ayna kendini göremez olur. Şiddetli hararet ve nur ile kendinden geçer, istiğrak hâline girer. Artık ne kendisi kalmıştır ortada, ne de ışığı. Her yanı güneşle sarılmış ve o, güneşten başka birşey göremez olmuştur. İşte o ayna bu halde iken, “güneşten başka birşey yoktur” derse, bu onun mânevî sarhoşluğunun ifadesidir. Bu sözü akıl ile tartmak ve ona göre bir hüküm vermek doğru değildir. O bu hâlinde mâzurdur, söylediğinden mes’ul değildir. Zira ortada mes’ul olacak nefis kalmamıştır.

İşte burada keyfiyetini aklın idrak ve lisanın izah edemeyeceği bir yakınlık sahnesiyle karşı karşıyayız. Velînin Rabbine yaklaşması... O’nun cemal tecellileriyle kalbin muhabbete gark olması ve celâl tecellileriyle nefsin, enaniyetin, şahsî varlığın eriyip tükenmesi hâli...

İşte, imanı hakkalyakîne eren bir velîde bu yakınlık gittikçe inkişaf eder. Bazı zâtlarda bu hâlin âni inkişafı olur ve onları mânen sarhoş kılar, istiğrak hâline sokar. Artık o, bu hâlinde kendinde değildir, söyledikleri de kendi iradesiyle değildir.

Rabbine yakınlıkta ileri giden ve O’nun cemal tecellisiyle kendinden geçen, celâl tecellisiyle de varlığı kavrulup âdetâ ortadan kaybolan bir velî, o halden çıktığında yanmanın, sarhoş olmanın yerini uyanıklık hâli alır ve artık o gibi sözleri söylemez olur.

Cüneyd-i Bağdadi’nin meşhur menkıbesini duymuşsunuzdur.

İstiğrak hâlinde söylediği sözleri daha sonra müridleri kendisine haber verdiklerinde onlara şöyle der: “Bu sözler katli icabettir ve benim o anda öldürülmem gerekir.” Birgün yine kendinden geçer ve aynı sözleri tekrar eder. Müridleri hançerlerle ona saldırırlar. Bir süre sonra kendine gelen şeyh, müridlerini kanlar içinde dergâha yayılmış bulur. Herbiri ayrı bir yara ile inlemektedir. Bir mürid, hançerini şeyhinin neresine vurmuşsa, hançer dönmüş kendisinin aynı azasına saplanmıştı. Kimi başından, kimi bacağından, kimi kolundan yaralanmış kanlar içinde kıvrılmaktadır.

O büyük velînin bu menkıbesinden anlıyoruz ki, istiğrak hâlinde velî kul, fenafillâh makamına ermekte, kendinden geçmekte ve Rabbinin olmaktadır.

...

Mektûbat'ta, “kalbî ve hâlî ve zevkî olan bu meşrebi aklî ve kavlî ve ilmî sûretine çevirmemek” gerektiği önemle vurgulanır. Ve Lem’alar’da bu mânâyı teyid için, “bu mesele-i vahdet-ül vücudu şimdiki insanlara telkin etmek ciddi zarar verir” denilerek çoğu insanımızın maddede boğulduğu, sebeplere gereğinden çok fazla önem verdiği bu gaflet zamanında, bu enaniyet asrında bu meşrebi insanlara telkin etmenin ters sonuçlar vereceğine şöylece dikkat çekilir:

“O meşreb, daire-i esbabdan geçip, terk-i mâsiva sırrıyla, mümkünattan alâkasını kesen ehass-ı havassın istiğrak-ı mutlak hâletinde mazhar olduğu salih bir meşrebdir. Şu meşrebi esbab içinde boğulanların ve dünyaya aşık olanların ve felsefe-i maddiye ile tabiata saplananların nazarına ilmî bir sûrette telkin etmek, tabiat ve maddede onları boğdurmaktır ve hakikat-ı İslâmiyyeden uzaklaştırmaktır.”

Hani bazı ilâçlar vardır, üzerine not düşülmüştür; “Çocukların ulaşamayacağı yerlerde muhafaza ediniz” diye... Bu meşreb de bana öyle gibi geldi. Kullanmanın şartı, “ehass-ı havas” olmak. Yâni hasların hası olmak. Velâyetin en ileri derecelerinde bulunmak. Onlara da her zaman tavsiye edilmiyor. İstiğrak-ı mutlak hâlinde geçerli. Yâni tevhid denizinde tam gark olup, o deryada boğulup, Allah’dan gayrı ne varsa hepsinden alâkayı kestikleri zaman “lâ mevcude illâ hu” diyebiliyorlar. Denizden çıkınca, akılları o mânevî sarhoşluktan kurtulunca onlar için de bu sözü söylemek doğru olmuyor, zaten söylemiyorlar da.

Bir diğer reçete de o mümtaz zevatı pervasızca tenkide cür’et edenlere haddini bildiriyor: “Ehass-ı havassın mazhar olduğu salih bir meşreb” ifadesiyle...

Yine Nurlarda, “hakiki hakaik-i eşya esma-i İlâhiyyedir” buyrulur. Elimize bir meyveyi, meselâ bir elmayı alıp düşünelim. Onda Müzeyyin ismi, yâni bezetici, güzelleştirici ismi tecelli etmiş de öylece güzel olmuş. Musavvir isminin tecellisiyle de sûrete, şekle kavuşmuş. Mülevvin ismiyle renklendirilmiş. Rezzak ismiyle insanlara fayda verecek özelliklerle donatılmış. Bu isimler onda tecelli etmeseydi, şekilsiz, renksiz, çirkin ve faydasız bir mahlûk olurdu. Zaten Hâlık ismi tecelli etmese hiç var olamazdı, yoklukta kalırdı. Madem ki, bu meyve bu isimlerin tecellisiyle var olmuş, öyleyse asıl var olan bu isimlerdir ve onlara sahip olan Zâttır. Bu elma, onun var etmesiyle var olmuştur ve O, tecellisini kestiği anda ortadan

kaybolacaktır. İşte bizim ilmen, fikren düşündüğümüz bu mânâyı o mümtaz zâtlar hissederler, yaşarlar, o hâl ile hallenirler ve cezbe hâlinde o meyvenin yokluğuna hükmederler. İstiğrak hâlinde çıkınca nimetleri âfiyetle yer ve Rezzâkına şükrederler. İstiğrak hâlinde nimete şükür de yoktur. Zira, ortada nimet yoktur...

...

Her iklimin meyvesi ayrıdır. Bu asrın ikliminde bu meyve yetişmez. O halde vahdet-i vücudu bu zamanın insanlarıyla ilmî bir atmosferde tartışmanın mânâsı yoktur. Zira, ancak aklın sahasına giren meseleleri ilmen tartışabilirsiniz. Zevkleri nasıl tartışacaksınız. Hele o zevk, tartışmacıların hiçbirinde yoksa...

Nurlarda bu meşrebin salih olduğu, mensuplarının da ehass-ı havas oldukları zikredilmekle birlikte, bu meşrebin zannedildiği gibi en ileri bir hakikat yolu olmadığına da bilhassa dikkat çekilir. “Hulefa-i Râşidinden ve eimme-i müçtehidinden ve selef-i sâlihînin büyüklerinden o meşreb sarihî görünmüyor” denilerek bu meşrebin hususî kaldığı, umuma mâl olamadığı vurgulanır.

Asırlarına yön vermekle vazifeli, İmam-ı Gazali, İmam-ı Rabbani, Abdulkadir-i Geylânî gibi mümtaz zâtlar böyle bir yolda gitmemişler. Bütün gayretlerini nübüvvet vazifesi dediğimiz, insanları irşad etme, ikaz etme, hakkı sevdirmek, bâtıldan nefret ettirmede merkezleştirmişler. Bunlar ise, istiğrak değil, sahv yâni uyanıklık hâlinde icra edilebilecek büyük hizmetlerdir. Nitekim, Vahdet-ül Vücut meşrebinin meşhur sîması büyük velî Muhyiddin-i Arabî Hazretlerinin ismini mücedditler silsilesinde göremiyoruz. “Bizim mertebemize çıkmayan kitabımızı okumasın” buyurmakla, meşrebinin hususî kaldığını kendisi de bizzat beyan etmiş bulunuyor.

Nurlarda çok güzel işlenen bir diğer mesaj da, bu meşrebe giren bir velînin sadece İman-ı billâhta, yâni Allah’a imanda terakki ettiği, buna karşılık diğer iman rükünlerini hayal sayma gibi bir hatanın eşiğine geldiğidir. İstiğrak hâlinde söylenen “lâ mevcude illâ hu” yahut “lâ meşhude illâ hu” sözlerinin uyanık halde söylenemeyeceğinin önemli bir sebebi, bu sözün diğer beş iman rükününü dikkate almamasıdır.

“Erkân-ı imaniyye altıdır. İman-ı billâhdan başka, iman-ı bil yevmil âhir gibi rükünler var. Bu rükünler ise mümkinatın vücutlarını ister. O muhkem erkân-ı imaniyye hayal üstüne bina edilmez.” —Mektûbat

Bu meşrebe göre, “Rahman, Rezzak, Kahhar, Cebbar, Hallâk gibi isimler ise, tecellileri hakiki olmuyor, itibarî oluyor. Halbuki o esmalar mevcut ismi gibi hakikattırlar, gölge olamazlar: aslîdirler tebeî olamazlar.” (Mektûbat)

Yine Nurlarda, “Mevcudat, evham ve hayal değil. Görünen eşya dahi Cenâb-ı Hakk’ın âsârıdır (eserleridir)” buyrularak bu noktaya dikkat çekilir.

Bu meşrebi uyanık halde iddia etmek, Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin tecellilerini hayal ve vehim derecesine indirme gibi büyük bir cinayettir. Rızık hayal olunca Cenâb-ı Hakk’ın rezzakiyeti de, hâşâ, hakiki olmayacaktır. Mahlûkata hayal dediniz mi Allah’ın hâlîkiyeti, yâni yaratıcılığı da hayal olacaktır. Hayâlî şeyleri yaratmak için sonsuz bir ilim, kudret, irade gerekmeceğinden bütün İlâhî sıfatların ulviyetleri gizlenecektir. Sadece Allah’ın zâtına nazar edilmekle, sıfatlara, fiillere, isimlere ve onların tecelligâhı olan mahlûkata bakılmayacaktır. Bunun ise velâyette yüksek bir meşreb olmayacağı açıktır.

PEYGAMBER YOLU

Sünnet: Peygamber Efendimizin(a.s.m.) fiil, söz ve hâllerinin tümü.

İttiba-ı sünnet: Her hususta Hz. Peygambere(a.s.m.) tâbi olmak ve Onun yolundan gitmek.

“Ey nefis! Az bir ömürde hadsiz bir amel-i uhrevî istersen ve herbir dakika-i ömrünü bir ömür kadar faideli görmek istersen ve âdetini ibadete ve gafletini huzura kalbetmeyi seversen, Sünnet-i Seniyyeye ittiba et.” — Sözlər

İNSAN, irade sahibi bir mahlûk... Dilediği şeyi konuşabiliyor; birkaç heceye mahkûm değil. İsteddiği yöne gidebiliyor; belli bir mekâna hapsedilmemiş. Ve insan, toplum hayatı süren bir varlık; diğer insanlarla çok yönlü münasebet halinde.

İşte insan, bu irade ve hürriyet nimetiyle birlikte büyük bir imtihana tâbi tutulmuş. Cennet ve cehenneme o aday kılınmış. Yol kavşağına o oturtulmuş.

Öte yandan insan, canlısıyla ve cansızıyla, âlemdeki birçok varlığın karakterlerini âdeta bünyesinde toplamış. Taş gibi sert de olabiliyor, pamuk gibi yumuşak da. Kurnazlıkta tilkileri, merhametsizlikte canavarları çok geri bırakabiliyor.

Öyle ise, her yöne gidebilen, dilediğini yapabilen, doğru ve yanlış hareket edebilen ve çok farklı ve hatta birbirine zıt şeyler söyleyebilen bu varlık için bir rehber gerekiyor.

Bu yol gösterici, “akıl” olamaz. Çünkü akıl, şu varlık âlemini kimin yarattığını, insandan neler istediğini, hangi işlerden razı olduğunu, ölüm ötesinin hangi beldeye çıktığını ve böyle daha nice soruları cevaplandıracak güçte değil. İşte insan aklının metafizik sahadaki bu âcizliği, insana yol gösterecek bir başka rehberi gerekli kılar. Bu rehber ise peygamberdir.

Peygamber, Cenâb-ı Hakk’ın razı olduğu insan modelidir. Taklit edilmesiyle hakikate ve hidayete kavuşulan örnek şahsiyettir.

Ve peygamber, ismet sıfatına sahiptir. Yani, ondan, Allah'ın razı olmayacağı hiçbir söz, fiil ve hareket sâdır olmaz. O, bu noktada İlâhî bir murakabe ve Rabbanî bir sigorta altındadır. Hem sözleri, hem işleri, hem de hâlleri insanlar için birer hidayet meşalesidir. “Resul” sıfatıyla insanlara sadece hakkı, doğruyu, güzeli emreder ve bunlara “abd” sıfatıyla, en ileri seviyede, kendisi uyar.

Sünnetin lügat mânâsı, “yol, gidiş, tabiat, prensip, kanun” demektir. İstılahta ise, Peygamber Efendimizin(a.s.m.) söz, fiil ve takrirlerinin tümü mânâsına gelir. Takrir, bir konuda sükût etmekle o işi reddetmemek demektir.

Hadis-i Şerifler, âyetleri açıklarlar. Âyetlerde kısa ve öz olarak beyan edilen İlâhî maksatları izah ederler. Kur'an'da yer almayan bir konuda ise hüküm ortaya koyarlar.

“Namaz kılın” emri mücmeldir; tafsilat hadis'e bırakılmıştır. Namazların rekat sayıları, kılınma biçimleri âyette tafsilatıyla verilmiş değildir. O halde, sünnet olmasaydı, “namaz kılın” emri nasıl yerine getirilecekti?

“Ben namazı nasıl kılıyorsam siz de öyle kılın.” — Hadis-i Şerif

Aynı şekilde, “zekât verin” emrinin de tafsilatı ve teferruatı hadis-i şeriflerle sabit olmuştur.

Nur Müellifi, hadis-i şerifler için “Kur'an'ın birinci tefsiri” ifadesini kullanır. Allah Resulünün(a.s.m.), Kur'an âyetleri hakkında yaptığı açıklamalar “ilk tefsir” olduğu gibi, sorulan fikhî sorulara verdiği cevaplar da ilk fetvalardır. Keza, yaptığı içtihatlar da ilk içtihatlardır. Allah Resulü(a.s.m.) ümmetine her hususta rehber olduğu gibi bu noktada da öncülük etmiştir.

“İşittikleri haberi, Peygambere veya yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından hüküm çıkarmaya gücü yetenler, onun ne olduğunu bilirlerdi.” — Nisa Suresi, 83

Her maksada farklı yoldan gidilir. Zengin olmanın yoluyla, âlim olmanın yolu birbirinden ayrıdır. Birincisinde, ekonominin kendine has kurallarına harfiyen uyulacak ve bu sahada muvaffak olmuş kimseler taklit edilecektir. İkincisinde ise, ilim sahasında söz sahibi zatlara talebe olunacaktır.

İlâhî hakikatlere ermek de, ancak, bu sahanın yetkili ve vazifelisi olan zatların izinden gitmekle mümkün olabilir.

“Hak ve hakikat, nübüvvet içindedir ve nebîler elindedir. Dalâlet, şer ve hasâret, onun muhalifindedir.”

Sünnete ittiba etmeyi Allah sevgisinin şartı olarak takdim eden bir âyet-i kerime:

“De ki, Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayan ve esirgeyendir.” — Al-i İmran Suresi, 31

Resulullah Efendimiz(a.s.m.), Allah’ın sevdiği ve razı olduğu örnek insandır. Ona uymayan kimsenin Allah sevgisi, sözde kalmaya mahkûmdur. Hakikat bu iken, sadece âyetle amel etme vehmine kapılarak sünnetten yüz çevirmek, Allah’ın sevdiği zata benzemeyi terk etmek demektir.

Bir insan, Kur’an-ı Kerim’i hadislerin ışığında değil de kendi fikriyle yorumlamaya kalkışır, ortaya çıkacak yol Allah Resulünün(a.s.m.) değil, o adamın şahsî yolu olacaktır. Bu yolun ise nereye çıkacağı bellidir.

...

Kur’an’ı anlamaktan maksat onu yaşamak ve yaşatmaktır. Bu noktada, en büyük rehber Allah Resulüdür(a.s.m.). Bu gerçeği bizzat Kur’an âyetlerinden okuyalım:

“Peygamber size neyi verdiyse onu alın, Ve size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah’tan korkun, çünkü Allah’ın azabı çetindir.” — Haşir Suresi , 7

“O, kendiliğinden konuşmaz. Onun konuşması ancak indirilen bir vahiy ileler.” — Necm Suresi, 3-4

“Kim Resule itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur.” — Nisa Suresi, 80

İttiba-ı sünnet denilince, Allah Resulünün(a.s.m.) izinden gitmeyi ve böylece her konuda istikamet üzere olmayı anlıyoruz.

Şimdi, kendi nefsimize şu soruyu soralım:

Bir mümin, asr-ı saadete kavuşsaydı ne yapacaktı?

Elbette ki, Allah Resulünü(a.s.m.) her hususta adım adım takip edecekti. Öyle değil mi?

İşte bugün, Onun(a.s.m.) sünnetlerine harfiyen uymak da aynı mânâyı taşır.

Nur Külliyyatında, sünnetler üç ana gruba ayrılarak şöyle buyruluyor:

“Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’ın Sünnet-i Seniyesinin menbâi üçtür: Akvali, ef’ali, ahvalidir. Bu üç kısım dahi, üç kısımdır: Feraiz, nevafil, âdât-ı hasenesidir.” — Lem’alar

Demek oluyor ki, Resullullah Efendimizin(a.s.m.) o mukaddes sünnetleri, “mübarek lisanından dökülen nurlu cümleler” “icra ettiği işler” ve nihayet “hâliyle insanlık âlemine sergilediği örnek ahlâk”tan teşekkül ediyor.

Bir müslüman, O Nebiler Nebisini(a.s.m.) taklit etmeğe, farzlardan başlar. Allah’ın emirleri farz olmakla birlikte, Allah Resulünün(a.s.m.) onları işlemesi cihetiyle, aynı zamanda sünnettirler. Yani, Allah’ın emirlerine harfiyen uyan ve yasaklarından hassasiyetle kaçınan bir mümin, sünnetin farz kısmını yerine getirmiş olur.

Farzları yerine getiren bir mümin, manevî terakkisini nafil ibadetlerle sürdürür. Nafil denilince, farz ve vacip dışında kalan ibadetler anlaşılır. Bu konudaki bir hadis-i kudsîyi nakletmeden geçemeyeceğim:

“Kulum bana, üzerine farz kıldığım şeylerden daha sevimli hiçbir şeyle yaklaşamaz. Kulum farzlardan sonra nafilelerle bana yaklaştırmaya devam ederse ben onu severim....”

Namazların sünnetleri nafil ibadet grubuna girdiği gibi, kuşluk namazı, tahiyye-i mescit namazı, gece namazı gibi nice nafil ibadetler de vardır.

“Âdât-ı hasene” ise, Allah Resulünün(a.s.m.) yeme, içme, oturma gibi beşerî fiilleridir. Bunların her biri, insanlar için güzel birer örnektir. Bir mümin, adet olarak her gün icra ettiği bu gibi işleri, Allah Resulünün(a.s.m.) yaptığı şekilde yapmaya çalışırsa, ayrı bir feyiz kaynağı daha bulmuş ve dünya işlerinde bile huzuru yakalama imkânına kavuşmuş olur.

“Sünnet-i Seniyyeye ittibâi kendine adet eden, âdâtını ibadete çevirir, bütün ömrünü semeredar ve sevapdar yapabilir.” — Lem’alar

“Fesad-ı ümmetim zamanında kim benim sünnetime temessük etse (sarılsa), yüz şehidin ecrini, sevabını kazanabilir.” hadis-i şerifiyle verilen müjdede bu sünnetlerin de büyük bir payı vardır. Üstadın ifadesiyle, “fesad-ı ümmet zamanında Sünnet-i Seniyenin küçük bir âdâbına mûraat etmek, ehemmiyetli bir takvayı ve kuvvetli bir imanı ihsas ediyor.”

Ahval grubuna giren sünnetlere gelince, bunlar “takvadan, muhabbetten, güzel ahlâkın bütün şubelerinden, insanî seciyelerin en üstünlerinden ve beşerî karakterlerin en sağlamlarından” örülmüş ve dokunmuş muhteşem bir tablo teşkil ederler.

Onun ümmeti olma şerefine ermiş her insanın, en büyük bir gayesi de: Onun hâliyle hâllenmek olmalıdır. Onun haşyetinden bir nokta yakalayıp boynunu bükme, güzel ahlâkından bir şule ile parlamak, takvasından bir zerrede kavrulmak ve sevgisinden bir damlada mest olmak ne büyük saadet!

Aslında, “ahval” denilince karşımızda bir ummanı buluruz.

Haller sayılmakla bitmez. Bunlardan sadece birkaçına kısaca değineceğim.

“İman”, hâl grubuna girer. Bir insan, iman etmekle en büyük sünneti işlemiş olur. Bunu salih amel takip eder. Salih amel işlemek de büyük bir sünnettir. Bu sünnet, “ef’al” grubuna girerse de amelin salih olmasının en büyük şartının “ihlas” olduğu düşünülürse, ihlas ile hallenmek de büyük bir sünnet olarak karşımıza çıkar. Rıza buna bağlıdır, cennet bunun meyvesidir.

Kalbin Allah sevgisi ve Allah korkusuyla dolu olması da hâl grubuna giren sünnetlerdendir.

“İçinizde Allah’ı en çok seven benim. Ve Ondan en fazla da ben korkarım.” — Hadis- Şerif

Tevekkül ve sabırla hallenmek de çok önemli iki sünnet.

Güzel ahlâkın her bir şubesi ayrı bir feyiz kaynağıdır. Bunları yaşamak çok zor, ama bir o kadar da önemlidir, kıymetlidir.

Sadece iki misâl: Tevazu ve şefkat.

Tevazu denilince, Hazreti Mevlânâ’nın şu güzel sözü hatırıma gelir. Allah Resulü(a.s.m.) için buyururlar ki:

“Peygamber Efendimiz(a.s.m.) çok mütevazı idi, çünkü her iki âlemin bütün meyveleri onda toplanmıştı.”

Bu güzel tespit, büyüklenmenin ve böbürlenmenin de kaynağını çok güzel ortaya koyuyor: Meyvesiz olmak.

Şefkate gelince, bu ulvî haslet, bütün peygamberlerin ortak sünnetidir ve kemalini son Peygamberde bulmuştur.

Bu şereften nasiplenme hususunda çok büyük bir fırsatla karşı karşıya bulunuyoruz. Çünkü bu asrın hastalıkları öncekilerle kıyaslanmayacak kadar dehşetli. İman zaafiyetinin ve ahlâk çöküşünün tedavisi için çalışmak, bu uğurda yorulmak, üzülmek, yalvarmak, dua etmek, işlenmesi en zarurî bir sünnet haline gelmiştir.

Nice gençlerimizin sefahat ve dalâlete düşmelerinde, bu sünnetin gereğince ve yeterince icra edilememesinin payı büyüktür.

AHİRET - ÖLÜM - KABİR - DİRİLİŞ

SONSUZ MENZİLLER

Âhiret: Son. Sonra olan. Dünyadan sonraki ebedî âlem.

ÂHİRET dünyadan sonraki menzil. Hayat yolculuğumuzda, baba sulbü, ana rahmi, çocukluk menzillerinden geçerek bülûğa erdiğimizde, önümüze iki ayrı yol açıldı: İnanmak veya inanmamak. Bu akışın bir devamı olarak, ölüm, kabir, mahşer ve mizan safhalarından sonra kendimizi iki sonsuzun kavşağında bulacağız. Ebedî Cennet ve Cehennem...

Zaman nehrinin sürükleyip götürdüğü bu âciz insan, dünyadan sonra bir başka âleme gitmeyeceğini nasıl iddia edebilir!? Ahirete inanmadıklarını söyleyenler, öldükten sonra dirilmeye akıl erdiremeyenlerdir. Onların inanmadıkları aslında ba's yâni diriliş hâdisesidir. Yoksa, âhirete inanmamak zamanın akışına karşı durmak ve yarına inanmamak gibi bir saçmalık olur. Her insan, sekerat denilen can çekişme ameliyesi ile dünyadan sıyrılır, elbisesini soyunur. Öldüğü anda kendisini bir yeni âlemde bulur.

Mevt (ölüm), nevmin (uykunun) kardeşidir buyruluyor. İsimleri de benziyor birbirine. Her gece, ölümün küçük kardeşi olan uykuya dalan ve her sabah yeniden dirilircesine dünyaya gözünü açan insan, kıyametin ve haşrin alâmetlerini hergün seyrediyor demektir.

“Şu gecenin sabahı ve şu kışın baharı ne kadar makûl ve lâzım ve kat’i ise haşrin sabahı da, berzahın baharı da o kat’iyettedir.” — Sözler

O hayatın huzmeleri bize daima el ediyorlar. Ama önemli olan, oraya varmadan orasını kabullenmek; ilk ağartılarda Güneşi seyredebilmek. Güneş doğduktan sonra, artık onu kabullenmenin bir değeri mi kalır?

...

O Güneşin bir nuru da kendi ruh dünyamızda!.. Ebed arzusu.

Söz sultanı büyük üstad bu arzunun âhiretin varlığına ayrı bir delil olduğunu şu harika vecizeyle ifade buyurur:

“Eğer vermek istemeseydi, istemek vermezdi.”

Evet, bizi yaratan Zât, şu âlemi seyretmemizi istemeseydi, ana rahminde bize göz takar mıydı?

Bu güzelim sesleri işittirmek dilemeseydi bize kulak verir miydi?

İşte, âhiretin varlığına en büyük bir delil insan ruhuna konulan bu “ebedî yaşama” arzusu. Bazı insanlar:

“Allah’ın sana verdiği şeylerde âhiret yurdunu gözet. Dünyadan da nasibini unutma.” — Kasas Sûresi,77

Âyet-i kerimesindeki İlâhî emrin ilk şikkını tamamen ihmal ederek bütün enerjilerini dünya hayatı için harcarlar.

Dünya; “denî”, “aşağı” mânâsına geliyor. Bütün ömrü boyunca aşağı olanı isteyen, aşağılığa alışan, aşağı işler peşinde koşan insan, artık âhiret yurdunu gözetemez olur. Yüksek idealler, ulvî sıfatlar, güzel ahlâklar ruhundan gitgide silinir.

Bir de bunun zıddı var. İnsan imanda terakki ettikçe, Rabbine kavuşmaya daha fazla iştiaak gösterir. Ahirete bol sermaye gönderdikçe, oraya kavuşmayı daha çok istemeye başlar. İstikbalini düşünen ve ileride kavuşacağı mevkileri dikkate alan çalışkan bir öğrencinin artık okulun bahçesine, sınıfına, kantinine, sırasına rağbet etmemesi gibi, onun kalbinde de dünya sevgisi gitgide azalır.

...

Bozulmamış hiçbir akıl, hayatın bu dünyada başlayıp yine bu dünyada biteceğine ihtimal veremez. Bedenindeki milyarlarca hücrenin, etrafındaki milyonlarca nev’i canlının ve nihayet semayı şenlendiren o sonsuz yıldızların sadece şu kısacık dünya hayatının başını beklediklerine hiçbir akıl “evet” diyemez.

“Onlar kendi kendilerine düşünmediler mi ki, Allah gökleri ve yeri ve onların arasında bulunanları ancak hak olarak ve muayyen bir süre için yarattı. İnsanların birçoğu Rablerine kavuşmayı gerçekten inkâr edicidirler.” — Rum Sûresi, 8

Mi’ractan sonra, şanlı Peygamberimiz (a.s.m.), âhiret âlemini ashabına şöyle anlatmıştı: “Ne gözler görmüş, ne kulaklar işitmiş ve ne de beşerin

kalbine, hatırına gelmiştir.”

Cennet bundan daha iyi anlatılamaz. Çünkü bu tarif Cenneti görenin tarifidir.

Üstad Bediüzzaman’ın:

“Bize gösterdiğin numunelerin ve gölgelerin asıllarını, menbalarını göster” duasını şöyle anlayamaz mıyız?

Dünya ancak sûretler ve gölgeler âlemi. İnsanın fotoğrafı kendisinden ne kadar geri ise, Cennetteki hâli de bu dünyadakinden o kadar ileri.

Ağacı söz dinleyen Cennetin, insanı lâf anlamayan bu dünyadan ne kadar ileri olduğu az çok hissediliyor.

Kaldı ki, akıl da “bunun böyle olması lâzım” diyor. İnsan birkaç kilometre yürüdü mü birkaç saat dinlenme ihtiyacı duyuyor ve söyleniyor kendi kendine:

Nasip olur da Cennete gidersem, bu ayaklarla gitmemeliyim. Bana o sonsuz âlemde, yorulmayan ayak gerek.

Bir sohbet ne kadar tatlı olursa olsun, birkaç saat sürdü mü zihin yorulmaya, dikkat dağılmaya başlıyor. Demek ki, bu dimağla da cennete gidilmez. Bize dinledikçe hazzı artan, yorulmak nedir bilmeyen, usanmayı tanımayan bir dimağ lâzım...

Otobüs, taksi, uçak, bunlar bizi zamanla yarıştıran, arzumıza tez elden kavuşmamıza yardım eden vasıtalar. Bu dünya âhirete nisbeten gölge makamında kalacağına göre, oradaki sürat da bunların hiçbirisiyle kıyaslanacak gibi olmasa gerek. Orada madde zamanın üstüne çıkacak. Gemi deryayı yutacak. Uzak yakın farkı kalkacak ortadan. İnsan, dilediği makamda ânında bulunacak. Daha ilerisi, insan bir anda birçok yerlerde bulunabilecek.

Orası asıllar âlemi. Bu dünyada gaybî olarak inandığımız iman hakikatlarını orada müşahede edeceğiz. Şu anda Peygamberlerle (a.s.) görüşmemiz ancak hayâlen olabiliyor; gölgeden ileri geçemiyor. Orada bütün muazzez zevatla bizzat görüşeceğiz. Mazhar olacağımız bu şerefler silsilesi, “Rû’yetullah” ile en ileri seviyesine ulaşacak...

Yürümenin ardında yorgunluğun saklandığı, tebessümlerin riyaya büründüğü, yemenin doyma ile sınırlandığı, elemelerle sevinçlerin gece ile gündüz gibi birbirini durmadan kovaladığı bu sûretler âlemine aldanmayanlar, asıla kavuşacaklar. Gerçek saadeti orada bulacaklar.

“Allah’a karşı hüsn-ü zan ibadettir” Hadis-i Şerifinden güç alarak, Rabbimizin lütfuna itimaden, hep Cennetten söz ettik. Cehennem de asıllar

âleminde bir başka köşe. Elemin, ızdırabın, pişmanlığın, hüznün, ahın, eyvahın da aslı orada. Buradakiler onlara göre gölge ve resim kabilinden. Onlardan o kadar zayıf, o kadar geri... Elbette böyle bir azaba ebediyen duçar olacak bir insan da bu dünyadakinden farklı bir yaratılışa sahip olmalı. Nitekim öyle de... Cehennem ateşinde yanıp kavrulan bir âsinin bedeni, ânında yeniden yerine gelecek ve azap böylece aralıksız sürüp gidecek...

Ahiret için “kudret âlemi” tabiri kullanılıyor. Orada herşey zamansız, ânında vücut bulacak. Ama kudretin bu zamansız tasarrufu da yine hikmet üzere yürüyecek.

Cennet ve Cehennem, mizandan sonra. O halde, bu âlemlerdeki bütün icraatlar ölçülü ve mizanlı olacak. Mizanda zerre miskal hayır da şer de tartıldığı gibi, Cennetdeki haz da Cehennemdeki azap da çok ince bir adaletle taksim edilecek. Herkes sevabınca lezzet alacak ve günahınca elem çekecek...

...

Yavaş yavaş olan hızla da olur. Safha safha meydana gelen bir anda da vücut bulabilir. Kanunu koyan kaldırabilir veya değiştirebilir. Hayâlîmiz dünyanın öte ucuna bir anda gidiyor, ayaklarımız ise seyrini adım adım yürütüyor. Ahirette ayaklarımıza hayal kanunu uygulansa buna kim mâni olabilir? Nitekim öyle de olacak.

Kaldı ki, yavaş gitmemiz de Allah’ın kudretiyle, hızlı gitmemiz de... Bizim işin içinde neyimiz var?

RIZA BELDESİ

“Cennet-Cehennem; şecere-i hilkatten ebed tarafına uzanıp eğilerek giden dalının iki meyvesidir ve şu silsile-i kâinatın iki neticesidir ve şu seyl-i şuûnatın iki mahzenidir ve ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcudatın iki havzıdır ve lütuf ve kahrın iki tecelligâhıdır.” — Sözler

CENNET; âhiret âleminin saadet köşesi... Cennet; nimet ve ihsan deryası, lezzet ve huzur ülkesi... Cennet; rıza beldesi, Dar-üs-selâm. Rabb-ı Rahimimizin rahmetine erenlerin karargâhı...

Her türlü noksan ve kusurdan münezzeh olan Rabbimiz, bizlere de elimizden geldiğince günahlardan kaçınmamızı, kötülüklerden temizlenmemizi emrediyor. Tâ ki, bizi bütün kötülüklerden ve kötülerden arı olan Dar-üs-selâmına erdirdin...

Kötü inançların orada yeri yok. Küfür, şirk, dalâlet gibi...

Oraya kötü huylar da giremiyor. Yalan, gıybet, iftira gibi...

Orada noksanlık da bulamazsınız. Hastalık, yorgunluk, uykusuzluk gibi...

O beldenin lügatına giremeyen kelimeler var: Ah, of, keşke, eyvah gibi...

O Dar-üs-selâm bunların hepsinden uzaktır...

Ucuna bucağına nazarımızın erişemediği, büyüklüğünü hayalimizin kavrayamadığı bu kâinat bizim imtihan salonumuz. İnsan, mum ışığında, kuru bir tahtanın üstünde ve elinde bir simitle de imtihan olabilir... O halde bu âlem niçin bu kadar muhteşem... Bu kadar çeşitli sebzeler ve meyveler de ne demek?

Koca güneş imtihan lâmbamız...

Bu hâl bize geniş bir ufuk açıyor. Keyfiyetini bilemeyeceğimiz âhiret âleminin ne kadar harika olduğunu uzaktan uzağa hayalimize gösteriyor... İmtihan salonu böyle büyük, böyle güzel, böyle muhteşem olursa, saadet ve mükâfat diyarı nasıl olur!?. İmtihanda bu kadar nimetlere mazhar olursak, kimbilir Cennette ne gibi ihsanlarla karşılaşacağız...

“Dünya âhiretin tarlasıdır” buyuruyor Allah Resulü (a.s.m.) Tarla gönül eğlendirme yeri değildir. Tarlada meşakkat vardır, yorulma vardır. Ve tarlada zaman en iyi şekilde değerlendirilir...

Bu Hadis-i Şerifi ile Resulullah Efendimiz (a.s.m.) bizlere bu dünya tarlasından en güzel, en verimli biçimde istifade etmemizi tavsiye ediyor.

Ve yine, ekeceğimiz şeylerin burada bir çekirdek iken ötede sümbülleneceğini bire bin, yetmişbin ve daha fazla meyveler vereceğini müjdeliyor bize... Mü'minin yemesi, içmesi, konuşması, dinlemesi, tefekkür etmesi, hepsi birer çekirdek gibi. Bunlar helâl dairesinde işlenirlerse birer Cennet ağacı olacaklar...

Dinî ve ilmî bir sohbete katılan insan, orada, o tarlada çok şeyini ekiyor.

O mecliste geçen fânî dakikalarına bedel ebediyet kazanıyor. Dinlediği sözlere bedel, Cennet sohbetlerini dinlemeğe aday oluyor. Anlamasına, tefekkür etmesine bedel, Cennetteki anlayış ve tefekkür gücüne güç katıyor. Seyrettiği mü'min çehrelere bedel, Cennette nuranî simalarla karşılaşmağa dua etmiş oluyor...

Helâl lokma yiyen insan, yemesini Cennet hesabına ekmiş oluyor. Daima hakkı söyleyen, doğruyu haykıran insan, söz nimetini Cennet namına ekmiş oluyor. Fiil, hal ve söz âlemimizdeki bütün sermayemizi bu mânâda değerlendirebilsek, her amelimize karşılık akılmaz mükâfatlara erecek, Cennetimizi buradan hazırlayacak, oradaki azığımızı buradan göndermiş olacağız...

Rabbimiz bize o beldeyi şöyle müjde veriyor:

“Allah, mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, altlarından ırmaklar akan Cennetler vaad buyurdu... Orada ebedî olarak kalacaklar. Hem de Adn Cennetlerinde hoş meskenler var... Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür... İşte asıl büyük saadet de budur.” — Tevbe Sûresi, 72

Cennet ırmakları için, tertemiz su ırmakları, süt ırmakları, bal ırmakları gibi tefsirler yapılıyor. Ve daha ifade edilemeyen nice ırmaklar...

Bu ırmakların küçük misalleri dünyamızda da mevcut. Dünyamızda da hergün bir süt nehri akıyor... Ama biz bu nehrin tamamını birden göremiyor, ancak, memelerden dökülen kısmına vakıf olabiliyoruz... Nil, Dicle, Fırat gibi bu nehirler de, asırlardır bitmeden tükenmeden akıyorlar... Bizi Cennet ırmaklarından ve Adn Cennetlerindeki hoş meskenlerden haberdar eden ve o beldelere hazırlanmaya teşvik buyuran Rabbimiz, âyet-i kerimenin

sonunda şu ulvî ders ile kalbimizi rızasına çeviriyor; bütün amellerimizi ihlâsla yapmamızı ders veriyor:

“Allah’ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte asıl büyük saadet de budur.”

Babasının sözünü, sadece onun rızasını kazanmak için, severek yerine getiren bir çocukla, bu emri, meselâ, çikolata gözeterek tutan diğeri bir çocuk arasındaki fark ne kadar büyüktür!..

Bu inceliğı yakalayan ve hayatlarını bu şuurla değerlendiren mü’minlerin ebedî lütuftan hisseleri, kat kat fazla olacaktır.

Bir de bu İlâhî haberin bütün Cennet ehli için geçerli olan şu yönü var: O saadet yurdunun bahtiyar misafirleri bir nimete mazhar olduklarında: “Bu, Rabbimin benden razı olduğunun bir nişanı, bir alâmetidir” diye düşünerek, ulvî bir haz duyarlar. Üstad Bediüzzaman Hazretleri, Mektubatında bu mânâyı ne güzel dile getirir:

“Bir padişah-ı zîşânın sana hediye ettiğı bir elma lezzeti içinde yüz belki bin elmanın lezzetinin fevkinde bir iltifat-ı şahane lezzetini sana ihsas ve ihsan eder...”

Demek ki Cennette hem maddî nimetlerden istifade edilecek, hem de onların çok üstünde manevî hazlar tadılacak... Bunu böyle değerlendirmeyip Cenneti sadece ruhanî telâkki etmek, âhiretle ilgili bütün âyetlerin ruhuna ters düşen yanlış ve noksan bir anlayış olur.

Ruh cennet köşkünü ve hurilerini sadece seyreder... Cennet ırmaklarına bakmakla yetinir... Onların şu veya bu nehir olması onu pek ilgilendirmez. Bu takdirde, dünya nimetlerinden sonsuz denebilecek kadar üstün olan Cennet nimetleri, tam tersine dünya nimetlerinden çok aşağı düşmez mi?.. Cennette süt nehrini seyretmektense bu dünyada bir bardak süt içmek daha iyi değil midir?..

Ruh böyle noksan bir Cennetle tatmin olmaz... Böyle bir anlayış sadece, haşrin cismanî olmasını aklına sığdıramayanların vehimlerini tatmin eder; o kadar...

Maddî ve manevî her türlü lezzetin asıllarıyla dolu olan Cennet yurduna sıratı gidiliyor... Sıratı salimen geçenler cennet kapılarına ulaşıyorlar. Âhiretteki her şey gibi, bu sırat hâdisesinin de çekirdeğı dünyada. Bu

dünyada bütün işlerini Allah'ın emri üzere yürütenler, dilleriyle daima doğruyu ifade edenler, âhiret âleminde, sıratı salimen geçeceklerdir...

Sıratın sağından da solundan da düşülse altı Cehennem. Bu hakikatın da dünyada çekirdeği mevcut... İfrat da insanı helâk ediyor, tefrit de... Yâni aşırılığın her iki cinsi de insana felâket hazırlıyor...

Demek ki insan, daima bir eliyle ifratı, diğeriyle tefriti bir kenara itecek ve bir ömür boyu böylece kulaç kulaç yol alacaktır ki, Cennete varabilsin; o saadet mahalline ulaşabilsin.

Azap Diyarı

Cehennem: Azap diyarı, kahr ülkesi, elem ve ıstırap yurdu, hıçkırık ve pişmanlık beldesi...

Cennette rıza ile lezzet birlikte zevkedildiği gibi, Cehennemde de azapla gazap beraber tadılacak...

Allah'ın rızasına mazhar olmanın ruha verdiği haz, Cennetdeki nimetlerin lezzetinden çok ileri olduğu gibi, O'nun kahrettiği ve Cennetinden uzaklaştırdığı bir âsi kul olmanın manevî elemi de, ateş azabından kat kat fazla... Şeytanla birlikte yanmanın elemine, bir de Peygamberlerden (a.s.), velîlerden ayrı kalmanın elemi katılacak ve ruh bu manevî ıstırapla kıvranıp duracak...

Orada kâfirin şahsında küfür yanıp kavrulacak... Ahlâksızın şahsında rezalet zelil olacak... Yalancının şahsında sahtekârlığın külü savrulacak... Başta küfür ve şirk olmak üzere, bütün kötülükler sanki kötülerin cesetlerine girerek orada ebediyen kahra uğrayacaklar...

Dünyada Allah'ın emirlerine karşı büyüklük taslayanlar, orada ebediyen zilleti tadacaklar... Bu dünyada nefislerinin emrine girenler, orada aralıksız pişmanlık çekecekler... Burada şeytanın peşini bırakmayanlar orada ona en büyük düşman kesilecekler... Azap arkadaşları olan şeytanın “Ben size birşey yapmış değilim, aklınızı kullansaydınız” diye çıkışması ise onları büsbütün çıldırtacak..

Oraya girenler, kendilerini yoldan çıkaran kötü arkadaşlarına da düşman kesilecekler. Ama, herşeyin vakti geçmiş olacak. O belde, pişmanlıkların artık bir fayda vermediği ceza ülkesi...

Orada elemeler birbirinden çok farklı... Bunun habercileriyle ruhumuz ve bedenimiz âdetâ kaynaşıyor... Baş dişe ne kadar benzemiyorsa, baş ağrısı da diş ağrısından o kadar farklı... Organlar, eklemler hatta hücreler adedince elem çeşidi var. Hangisine izin veriliyorsa insana o ıstırap veriyor... Mânevî

elemeler de birbirinden çok farklı... Korkunun, merakın, rencide edilmenin, hayal kırıklığının, bir dostunu kaybetmenin elemeleri de birbirine benzemiyor...

İnsanın bu dünyada maddî ve manevî bu kadar değişik ıstırapları çekmeye müsait yaratılması işaret ediyor ki, bu elemelerin en ileri dereceleri, âsi kulları Cehennemde yakalayacak, onları hem bedenî, hem de ruhî ıstıraplarla kıvrandıracaktır...

Bu dünya hikmet yurdu... Ve yine bu dünyada insanın tahammül gücü çok sınırlı. İstıraplar bir haddi aşınca insanın şuurunu gideriyor ve onu baygın halde kendinden geçiriyor. Onun için elemeler ve ıstıraplar bu dünyada insanı kademeli olarak ve sırayla yokluyorlar. Birtek hücredeki anarşi, kanserli hastayı kıvrandırırken, hayalen bütün hücrelerin birden anarşiye düştüklerini farzedelim. Ortaya çıkacak ıstırapın ne tasavvuru, ne de tahammülü mümkün değil... İşte Cehennem, bedeninin her hücresinin, ruhun da her hissiyatının ayrı ayrı elemelerini birlikte ve olanca şiddetiyle çekecekleri akıllamaz azap yeri... Orada ıstırap ne kadar artarsa artsın insanda şuur kaybı olmayacaktır, tâ ki ceza hafiflemesin, belâ olanca şiddetiyle tadılabilsin...

O âleme karşı kayıtsız kalmak, vurdumduymaz olmak ve ona bir ateş parçası kadar önem vermemek insana çok pahalıya mal olacaktır.

Resulullah Efendimiz (a.s.m.), Cehennemin etrafının nefsin hoşuna gidecek şeylerle sarılı olduğunu bize haber veriyor. Öyle ise nefsimize uyararak bir günah işlediğimizde hemen Cehennemin sıcağını hissetmeli ve tövbe ile ondan derhal uzaklaşmalıyız...

Kayıtsız yaşamak, dilediğini işlemek, edep hayâ bilmemek, birer Cehennem öncüsü, birer azap habercisi...

Allah Resulü(a.s.m.), “Koyunlarınızı şüpheli arazide otlatmayın” buyurmakla bizlere, gözümüzü, kulağımızı, aklımızı, hayalimizi helâl olup olmadığını kesinlikle bilmediğimiz sahalardan uzak tutmamızı gayet veciz ve yüksek bir üslûpla ders verirken, Onun bu ikazına kulak vermeyip haram sahalarda endişesiz, fütursuz ve daha kötüsü övünerek dolaşan insan, kendi Cehennemini kendisi ısmarlıyor, ateşini kendi eliyle hazırlıyor demektir.

Bu dehşetli devirde, bu korkunç âhir zamanda ateş yutup rakseden, ruhunu kanatmaktan zevk duyan, Cennetini yıktıkça sevinç çılgınlıkları atan bedbaht bir nesille karşı karşıyayız.

Bu ateşi söndürmeğe büyük himmet, yılmaz gayret, bitmez enerji ve sönmeyen bir şevk gerek. Bunlar ise kâmil imanın meyveleri. Bu imana

eren ve bu yangını söndürmeğe koşan bahtiyarlara selâm olsun...

ÂHİRET GÖLGE ÂLEM Mİ?

“Esmâ-i İlahîyenin en cem’iyetli âyinesi cismaniyettir.” — Asa-yı Mûsa

BAZI KESİMLER, ayetlerin açık haberlerine ve Allah Resulünün (asm.) açık beyanlarına rağmen, ahiretin ruhanî olduğunu iddia ediyorlar.

Yazımıza konu olan cümle, bu yanlış düşünceye Nur Külliyyatında verilen cevaplardan sadece birisidir. Burada konu, bir başka açıdan, İlâhî isimlerin tecellisi yönüyle ele alınmıştır.

Allah’ın bir çok isminin cisimler âleminde tecelli ettiğini açıkça görüyoruz. Kâinat yaratılmamış olsaydı Allah’ın Hâlık ismi, sadece meleklerin ve ruhanilerin yaratılmasıyla kendini göstermiş olacaktı. Semaları, yer küresini yaratmak, karaları denizleri yaratmak, insanları hayvanları yaratmak, ovaları dağları yaratmak, yaprakları çiçekleri yaratmak gibi cisim âleminde kendini gösteren nice yaratma fiilleri icra edilmeyecekti.

Öte yandan, rızka muhtaç bedenler olmayınca Rezzak ismi de tecelli etmeyecekti. Bedene arız olan hastalıklar olmayınca Şâfi ismi de tecellisiz kalacaktı.

Bu ve benzeri gerçekler düşünüldüğünde, cismanî âlemlerin yaratılması ve onlardan bedenlerin süzülmesindeki sonsuz rahmet ve hikmet açıkça anlaşılır.

Varlık mertebesi olarak, dünyanın âhirete göre ancak ‘gölge’ makamında kaldığı düşünüldüğünde, cismanî varlıkların da en mükemmel şekliyle âhiret âleminde bulunacağı anlaşılıyor. Nitekim, Kur’anda müminlere müjde verilen köşkler, ırmaklar, meyveler elbette ki cisimdirler. Bunların ruhanî olduğunu düşünen insan, o yanlış anlayışıyla, dünyayı ‘asıl’ , ahireti ‘gölge’ kabul etmiş olur.

Nehirlerin aslı burada ise, köşklerin, bahçelerin, meyvelerin aslı burada ise orada sadece ruhanî bir hayat sürülecekse, ruh-beden beraberliğinin söz konusu olduğu bu dünya hayatına göre, âhiret bir gölge gibi kalmış olmaz mı?

YENİDEN YARATILIŞ

Neş'e-i ulâ: İlk yaratılış, ilk hayat.

Neş'e-i uhrâ: İkinci yaratılış, ölümden sonra diriliş.

GÜNEŞTE ZİRAAT yapılır mı? Bu haliyle, elbette “hayır”. Ya Allah dilerse? Şartlar ne olursa olsun, elbette “evet”.

Şu an sürdürdüğümüz toprakların da vaktiyle güneşten kopmuş bir parça olduğu söylenmiyor mu?

Bu bir terbiye meselesi. Allah'ın terbiyesinden geçen ateş, buğday bitirecek hâle gelirse, bu dünyada kendisini İlâhî terbiyeye teslim eden insan, âhirette elbette yepyeni bir mahiyete bürünecek, akıl almaz derecede değişecek, terakki edecek.

O'na asi olanlarda ise tam tersi bir tecelli... İkisi de yeniden yaratılacaklar. Neş'e-i Uhra ile.

Biri Cennetten en ileri derecede faydalananacak. Diğeri ise, Cehennemde gerçek azabı çekecek.

Nur Külliyyatından bir dua cümlesi:

“Bize gösterdiğin nümûnelerin ve gölgelerin asıllarını, menba'larını göster.” — Sözler

Tattığımız nimetler Cennet nimetlerine göre gölge gibi. Varlık ve hayat şerefine mazhariyette aralarında gölge ile asıl arasındaki fark kadar fark var. Bunun bir misâlini rüyada yaşamıyor muyuz? Rüyada yediğimiz yemekler de birer gölge. Dünyadaki varlığımız da gölge bir varlık.

Rüyada yediğimiz nimetler dünyadakilere göre gölge makamında kaldığı gibi, dünya nimetleri de Cennet nimetlerinin yanında öyle ...

Yukarıdaki vecize ile bize Cennetteki nimetlerin Cennete layık bir üstünlük taşıdıkları ders verildiği gibi, bu dünyadaki vücudumuzun da Cennettekine nisbetle bir gölge olduğuna işaret ediliyor. Dünyada da, rüyada olduğu gibi yine gölge, gölge ile besleniyor.

İşte insanın o ebed yurduna lâîyk bir şekilde yeniden yaratılışına “neş’e-i uhra” diyoruz.

Bazen şöyle bir soruyla karşılaşırız: Ben bu soruya vesvese diyeceğim. “Acaba mü’minler hiç ölümü tatmadan, doğrudan o saadet yurduna gitselerdi daha iyi olmaz mıydı?”

Daha iyi olmak bir tarafa, hiç iyi olmazdı.

Bu sorunun sahibi asıl ile gölgeyi fark edememiş. Bu faraziyeğe göre, gölge asıldan istifade etmek durumunda kalacaktı. Buna da bilmem, istifade denilebilir miydi? Rüyaadaki adamın, uyanık âlemde yemek yemesini farz etmek gibi bir şey.

Bu vesileyle bir hatıramı nakletmek isterim: Şehrin bir ucundan ötesine yaya gitmek mecburiyetinde kalmıştım. Eve vardığımda hayli yorulmuştım. Birden kalbime geldi: “Bu ayaklarla Cennete gidilmez. O uçsuz bucaksız menziller, böyle birkaç kilometrede takatten düşen ayaklarla gezilmez.”

Daha sonra, zihnimin bir konuyu ancak doksan dakika dikkatle izleyebildiğini düşündüm. “Bu beyinle de Cennete gidilmez” dedim.

Okumaktan yorulan ve çareyi uykuda bulan gözlerim hatırıma geldi; “bu gözlerle de Cennete gidilmez” diye söylendim.

Misâlleri çoğalttıkça çoğalttım ve şu hakikat ruhuma tam hükmetti: “Bu gölge varlıkla âhirete gidilmez.”

İnsan, ölüm denilen büyük bir rahmet tecellisiyle bu gölge varlıktan kurtulacak ve yeniden dirilmekle âhirete uygun bir varlığa kavuşacak.

BERZAH

Berzah: Perde. İki şey arasındaki engel. Kabir hayatı.

BERZAH: Kabir âlemi. Kelime mânâsıyla; perde. Bu perdenin iki yüzü var: Biri dünyaya bakıyor, diğeri âhirete.

Allah Resulü'nün (a.s.m.) bildirmesiyle; “Kabir Cennet bahçelerinden bir bahçe...” Dünya ile cennet arasında bir geçiş ritmi. Dünya bağlarından güzel, Cennet bostanlarından geri.

Yine kabir “Cehennem çukurlarından bir çukur...” Dünya azabından ileri, Cehennem ateşinden geri.

Berzah, Cehennemin ilk karakolu, yahut Cennetin geçiş salonu.

Hepimiz kabir ziyaretinde bulunuruz. Ziyaretlerine gittiğimize göre oradaki dostlarımız hayatta olmalılar. Ecdadımız onların beldesine güzel bir isim koymuş: Kabristan.

Kabristan, hayat saçan bir kelime.

Kabristan, kabir ehlinin memleketi. Türkistan, Afganistan, Habeşistan gibi...

Kabristan: Mahşerden bir önceki şehir.

Dünyadaki ruh-beden beraberliğine o geçiş âleminde sanki bir mola veriliyor. Mahşer ile yeniden biraraya geliyorlar. İşte kabir âlemi bu iki beraberlik arasında.

O âlemin bize yakınlığı ölçü birimine girmez. Biz o âleme çok yakınız, o âlem de bize. Arada bir perde var: Dünya hayatı... Bu perdenin kapanmasıyla, oraya göçülecek.

Bir tarafta elektrik akımı, ötede ısı yahut ışık. Bunlar arasında bir tel, perde oluyor. O tel ampülümüzün teli ise, o perdede elektrik cereyanı bir anda ışık hâline geliyor, eğer elektrik ocağımızın teli ise, ısı hâline...

Bütün mesele düğmeye basmakta. Ölümle bu düğmeye bir melek basacak ve kendimizi ya ışıktaki ya da ısıda bulacağız...

Gerçekten de o diyar bu dünyamıza çok ama çok yakın.

Yatağa girmemizle uykuya dalmamız arasında kısa bir süre geçer. Daha sonra rüyamızda eski dostlarımızla görüşürüz. Onlarla tam mânâsıyla

buluşmamız ise, ruhun bedenden ayrılmasıyla mümkün.

Bu ayrılışla berzah âlemine doğacağız. Bir süre de orada kalacağız... Ne kadar mı? Bilemiyoruz. Bu dünyada ne kadar kalacağımızı biliyor muyuz ki? Nitekim, ana rahminde de dilediğimiz kadar kalamadık. O gün için, zaten dilemek nedir bilmiyorduk. Bizi yaratan ve bu dünyaya sevk eden Rabbimizin inayetiyle, o dar âlemde kurtulduk ve bu geniş âleme eriştik. Öldükten sonra da yine O'nun sevgisiyle mahşere çıkacak ve O'na hesap vereceğiz.

Sizi boşuna yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız? — Mü'minin Sûresi, 115

İşte berzah, ölümle diriliş arasındaki perde âlem.

Bu âlem, her mekâna ve zamana eşit mesafede. Dünyanın hangi bölgesinde ölürse ölsün, insan gözünü o âlemde açıyor. Mekke'deki İstanbul'daki ile, Pakistan'daki Cezayir'deki ile birlikte kucaklaşıyor.

Oraya her vasıta gidiyor. Trafik kazasında ölen de, cinayete kurban giden de, hastalıktan kurtulamayan da gözünü o âlemde açıyor.

Gökdelende ölenle, gecekonduda can veren o âleme beraber sevkediliyorlar. Birincisine daha fazla iltifat söz konusu değil. Orada dünyanın akçesi geçmiyor, elbisesi giyilmiyor, süsüne rağbet edilmiyor...

Kimseye nereden, hangi makamdan geldin diye sorulmuyor, o âlemde... Sadece nasıl geldin deniliyor.

İmanla mı, inançsız mı?.. Takvayla mı, günahla mı?.. Namazla mı, sefahatla mı?..

HAYATTAN TERHİS

İmate: Ölümü vermek. Öldürmek.

SONSUZ İLÂHÎ fiillerden birisi: İmate. Yani, ölümü tattırma; ruhun bedendeki tasarrufuna son verme.

Ruh, Allah'ın en mükemmel, en harika ve en bilinmez eseri. Muhyi (hayat verici) isminin tecellisiyle hayat nimetine kavuşmuş. Bu nimet ve şeref artık ondan ebediyen geri alınmayacak. Kabirde de, mahşerde de, cennet veya cehennemde de devam edecek.

Ruh yaratmak gibi, her ruha uygun bir beden inşa etmek de Allah'ın en hikmetli ve rahmetli bir icraatı. O ruhla bu beden arasındaki münasebeti tesis etmek de O Rabbü'l-âlemînin en ince bir sanatı.

İşte ölüm kanunuyla o misafir ruh, bedenden soyuluyor, süzülüyor ve kendine mahsus bir başka âleme göç ediyor.

Zenginliği sonsuz olan Allah, bir bedende iki misafir barındırmıyor ve ayrılan ruhun hanesini dağıtıyor, bozuyor ve yeniden aslına, yani elementlere çeviriyor. İşte ruhun kabz edilmesi ve bedenın aslına dönmesi “imate” fiiliyle icra ediliyor ve böylece o canlıda Mümit ismi tecelli etmiş oluyor.

Nur Külliyyatında ölüm için getirilen birbirinden güzel tariflerden birisi:

“Mevt, vazife-i hayattan bir terhistir, bir paydostur, bir tebdil-i mekândır, bir tahvil-i vücuddur...” — Mektûbat

Ve yine ölüm hakkında ince bir tespit:

“Nasıl ki hayatın dünyaya gelmesi bir halk ve takdir iledir. Öyle de dünyadan gitmesi de bir halk ve takdir ile, bir hikmet ve tedbir iledir.” — Mektûbat

Bir asker adayı için hem kıtasına teslim olduğunda, hem de terhis edildiğinde birtakım kayıtlar tutulur, işlemler yapılır. Askere kayıt da bir fiil, askerden terhis de... İşte yukarıdaki ifadelerde bu incelik nazarımıza

sunuluyor. Hayat, ihya fiiline dayandığı gibi, ölüm de imate fiiline dayanıyor. İkisi de ayrı birer İlâhî ismin tecellisine hizmet ediyorlar.

İhya fiiliyle cansız elementler hayata kavuşurken, imate fiiliyle bu beraberliğe son veriliyor. Canlı hücreler, yerlerini kademeli olarak yeni elementlere bırakıyorlar. Yeryüzünden bir grup misafir daha uğurlanıyor; yeni misafirlere yahut yeni imtihan adaylarına yer boşaltmak üzere.

Her İlâhî fiil gibi imate fiili de bu âlemde aralıksız faaliyette. Her saniyede yaklaşık olarak dört kişinin dünyadan göçtüğü söyleniyor. Bu rakam insanlık âlemi için. Buna hayvanlar âlemi de katıldığında, bu İlâhî fiilin nasıl aralıksız faaliyet gösterdiği daha iyi anlaşılır.

Bir insan kalp krizi geçirirken, aynı anda bir diğeri kanserden, bir başkası akciğer yetmezliğinden hayata veda ediyor.

Trafik kazalarında insanlar can verirken, kaldırımlarda nice karıncalar eziliyor.

Kombinalarda sığırlar boğazlanıyor, çiftliklerde tavuklar kesiliyor.

Teknelerde balıklar, örümcek ağlarında sinekler son çırpınışlarını yapıyorlar.

O anda ölen hücrelerin, alyuvarların, akyuvarların, hele mikropların haddi hesabı yok.

Bütün bu işler imate fiiliyle icra edilmekte.

Sonsuz bir ilim ve hikmet ile....

...

İmate, kabir âlemine doğuş... Ve imate, insan için, dünyaya gönderilmesinden çok daha ileri bir rahmet tecellisi.

Nur Külliyyatında, çekirdeklerin ölümleriyle sümbül hayatına geçtikleri ölümün de hayat kadar bir nimet olduğu güzelce izah edilir. Biz de bu müjdeli haberi hayalimizde genişletiyor ve görüyoruz ki, her ölümü bir diriliş takip ediyor ve ikinci safhalar birincilerden daha mükemmel. “Nutfe” safhası biterken “alaka” devreye giriyor. “Alaka”nın işi bitince sıra “mudga”ya geliyor.

Kâinatın yaratılış safhalarında da bunu görüyoruz, bir sonraki safha öncekinden daha mükemmel.

Dünyada canlıların boy gösterişinde de bunu görmek mümkün. Ana hatlarıyla önce bitkiler yaratılıyor, onu hayvanlar takip ediyor ve sonunda insan yaratılıyor; arza halife olmak üzere...

Bütün bu rahmet ve hikmet tecellileri bize kabir âleminin dünyadan, âhiretin de kabir âleminden daha güzel ve daha mükemmel olduğunu ders

veriyorlar.

O halde ölüm, yeni bir mükemmele atılan adımın adı. Onu kabir âlemi takip edecek ve diriliş hâdisesiyle, insan yeniden beden-ruh beraberliğine kavuşacak; dünyadakinden daha ileri bir yaratılışla.

Ölümü ve imateyi böylece değerlendiren insan, “ölümü gülerek karşılar”.

ÖLÜMÜN ÜÇ YÜZÜ

İdam-ı ebedî: Ebediyen yok etmek.

Cennete girmekten ebediyen men etmek.

Haps-i münferit: Tek başına çekilen hapis cezası.

NUR Külliyyatı'ndan On Üçüncü Söz'de, kabre girmenin, “ehl-i iman için bu dünyadan daha güzel bir âleme geçiş,” “ehl-i küfür için bir idam-ı ebedî,” “inandığı gibi yaşamayanlar için ise bir haps-i münferit” olduğu beyan edilir.

Küfür üzere ölen bir kimsenin cehennemde ebediyen kalacağını İlâhî Ferman tekrarlar beyan ediyor. Buna göre, ölümün ehl-i küfür için bir idam-ı ebedî oluşunu, “inanmayan bir kimsenin ebedîyen yok olacağı” şeklinde anlamak mümkün değil. O hâlde ebedî idamı nasıl yorumlamak gerekiyor?

İdam ve hapis... Suçlulara verilen iki ceza çeşidi. Hapis de ikiye ayrılıyor. Birinde diğer mahpuslarla görüşmek, konuşmak, eğlenmek mümkün. Aynı koğuştaki birlikte kalınıyor; bahçeye birlikte çıkılıyor. Diğer ise “haps-i münferit.” Yani, bir koğuştaki tek başına, hiç kimseyle görüşmeden yaşamak. Bir dert ortağı olmaksızın ömür sürmek. Bu, bir bakıma, hapis içinde haptir. Hele buna bir de işkence eklenirse dehşet birkaç kat daha katlanır.

Bununla birlikte böyle bir şahsın tek tesellisi, bir gün bu azaptan kurtulup dostlarına kavuşma ümididir. İdamda bu yoktur. İdam edilen kimse artık yuvasına dönemeyecek, çocuk ve bütünü sevdiklerini bir daha göremeyecektir.

Bu dünyada küfür içinde yaşayan ve kabre imansız olarak göçen bir insanın âkıbeti “idam-ı ebedî”dir. Yani artık o, ebediyen cennet yüzü göremeyecek, saadet yurduna adım atamayacaktır.

İmanla göçen, fakat günahları sevaplarından fazla olduğu için cehenneme giren bir insan, cezasını çektikten sonra yine cennete gidecek ve o saadet menzilinde dostlarıyla beraber olabilecektir.

Malûmdur ki, ölüm ruhun bedenden ayrılma hadisesidir. Ruh için ölüm, idam, yokluk söz konusu değildir. Ölen, çürüyen ve dağılan ancak cesettir;

beden hücreleridir.

İnsanların ruhları kabir âleminde de, mahşerde de, cennet ve cehennem de baki kalacağına göre, kâfirler için “yokluğa girme mânâsında bir idam” söz konusu olamaz. Onların yanıp mahvolan cesetlerinin yeniden eski hâllerini alacağını ve azabın böylece sürüp gideceğini şu âyet-i kerime haber veriyor:

“Derileri piştikçe, azabı duysunlar diye, kendilerine yeni yeni deriler vereceğiz.” — Nisâ Sûresi, 56

Bu dehşetli azap ile kendi derdine düşen bir küfür ehlinin, bu yalnızlığını bir kat daha artıran çok dehşetli bir faktör daha var: Karanlık.

Cehennemin nursuz hararet olduğu haber veriliyor. Birbirini görmeyen ve ıstıraplarını tek olarak çeken bu insanlar bu yönleriyle bir haps-i münferitte bulunmuş oluyorlar. Nitekim, Nur Müellifinin şu ifadelerinden, kâfirlere hem idam-ı ebedî, yani cennetten ebedî mahrumiyet hem de münferit hapis cezası verileceği anlaşıyor.

“...Onlar pek yakın bir zamanda, ölümün idam-ı ebedîsiyle kabrin haps-i münferidine girip, daimî sıkıntılı azab çekecekler.” — Lem’alar

Konuyla ilgili bir not:

Muhyiddin Arabî Hazretleri, “onlar orada ebedî kalacaklardır” mealindeki âyet-i kerimeyi tefsir ederken, kâfirlerin cehennemde ebedî kalmakla birlikte, azabı ebedîyen aynı seviyede tatmayacaklarını kaydeder ve zamanla oraya mahsus ayrı bir hayat çeşidine girip eski azaplarından bir bakıma kurtulmuş olacaklarını söyler. Nur Külliyyatında geçen şu cümleler de o büyük velînin bu keşfini, az farkla, doğrular mahiyettedir:

“Kâfir, kendi ameliyle bu duruma kesb-i istihkak etmiş ise de, amelinin cezasını çektikten sonra, ateş ile bir nev’i ülfet peyda eder ve evvelki şiddetlerden âzade olur.” — İşaratü’l-İ’caz

“Evvelki şiddetlerden âzade olma” ifadesinden, azabın ebediyen devam edeceği, ama şiddetinin öncekilerden daha hafif olacağı anlaşıyor. Muhyiddin Arabî Hazretleri ise azabın, yerini âdî, süflî, bayağı bir hayata

bırakacağı ve kafirin cehennemde bu hâliyle ebediyen kalacağı kanaatindedir.

Nur Müellifi, naklettiğimiz ifadelerinin sonunda, buna dair “işarat-ı hadîsiye” olduğunu kaydeder. Sözü edilen hadisin metni hakkında bir bilğimiz yok. Ancak, Muhyiddin Arabî Hazretlerinin bu konuyu işlerken sıkça nazara verdiği bir hadis-i kutsî var; Üstadın sözünü ettiği hadis de o olsa gerek:

“Rahmetim gazabımı geçti.”

DİRİLİŞ

Ba's: Gönderme, gönderilme.

Kıyametten sonra ölümlerin tekrar diriltilmesi hâdisesi.

BA'S, öldükten sonra tekrar diriliş. Berzah âleminde mahşere çıkış.

Ba's, bir başka doğumun adı. Kabir âlemindeki ruhların bir anda ceset giyerek âhiret âlemine doğuşları, haşir meydanına çıkışları.

Bakara Sûresi'nde, insanoğluna, bir İlâhî sual ve tabiri caizse bir rabbanî sitem var:

“Siz Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki, siz bir zamanlar ölümler idiniz de sizi O diriltti. Sonra sizi öldürecek, sonra tekrar diriltecek ve en sonunda O'na döndürüleceksiniz.” — Bakara Sûresi, 28

Biz, hepimiz, bütün bir beşeriyet bir ölü devre yaşadık. Bu devre, Âdem babamız için “balçık” devresiydi. Toprakta süzülen bir sülâleye, kimbilir belki de bir İlâhî programa, bir genetik yapıya, Cenâb-ı Hakk'ın ruh vermesiyle ortaya çıkan diriliş hâdisesi, meleklerin nazarına sunuluyordu. Cansız toprak canlanmıştı.

Bu hâdiseler, daha sonraki insanlarda bir kademe perdeli olarak sergilendi. Önce cansız elementlerden yarı canlı dediğimiz bitkiler, yaratıldı. Daha sonra hayvanlar ve en sonunda insanlar. Böylece cansızlar cana kavuşuyor, ve insan ortaya çıkmış oluyordu.

Bir sebze yiyecek insanda, bir süre sonra beyaz kan dediğimiz insan tohumu teşekkül ediyor, ölümler diriliyordu... Anne karnında dört ay yarı canlı olarak büyüyen ve bir bakıma ölü hükmünde olan insan bedeni, Âdem babamıza ruh verilmesinin bir başka misaline sahne oluyor ve o rahim karanlığında ruha kavuşuyor, hayatla aydınlanıyordu...

Ana rahminde ölümlere hayat vermenin bir numunesini böylece sergileyen İlâhî kudret ve hikmet, ötede, yâni annenin dış âleminde bir başka diriliş gözler önüne seriyordu. Ölü musluklar açılıyor ve memelerden süt akmaya başlıyordu. Böyle nice diriliş civeleriyle yaratılan,

doğan, emen, büyüyen insanoğlu, belli bir yaşa gelince imtihan sırrı olarak, şeytanın hücumuna hedef oluyor ve kalbine diriliş hakkında şüpheler atılıyordu: “İnsan öldükten sonra nasıl dirilecekmiş”, diye...

Bu ve benzeri bütün şüphelerin cevapları, Kur'an-ı Kerim'de insana öğretiliyor ve insan, Kur'an'a tâbi olmakla şeytana uymak arasında bir imtihan geçiriyordu.

“İnsan der ki: Ben öldüğüm zaman mı tekrar diri olarak çıkarılacağım? İnsan hiç düşünmez mi ki, kendisi önceden hiçbirşey değilken biz yarattık onu.” — Meryem Sûresi 66-67

İki asır sonra gelecek insanları düşünelim. Onlar, şu anda hiçbirşey değiller. Ne anneleri var ortada, ne babaları, ne de onların yeyip beslenecekleri gıdalar... Bunların tümü yokken var edilecek ve o varların eliyle bir yok varlığa itilecek... Sözünü ettiğimiz o insan, yokken yaratıldığı halde, yeniden yokluğu tattığında tekrar dirilmeyeceğini nasıl iddia edebilir? Âyet-i kerime bizi bu inceliği düşünmeye davet ediyor ve ba'si inkâr edenleri vicdanlarıyla ve akıllarıyla başbaşa bırakıyor.

Etrafımızı saran ve herbiri bir yönüyle Allah'ın varlığını gösterdiği gibi, diğer cihetiyle de âhirete işaret eden varlıklar âleminden sadece üç tanesini şöyle bir düşünelim:

Nutfe, çekirdek ve yumurta. Birincisinin kâinatla olan münasebetine rahim vasıta olmuş. Bu âlemin mahsûlleri annenin midesine akıyor, oradan da nutfenin imdadına koşuyor.

Yumurtada böyle bir alışveriş yok. O, âleminden alacağını âdetâ depo etmiş. Kuş olup uçmak için tek arzusu, belli bir süre ve belli seviyede ısı.

Çekirdekte ise durum daha farklı. O, bu âlemin bir parçası olan toprağa, doğrudan bırakıyor kendini. Kâinatla alışverişini böylece yapıyor.

Bu ibret tablosunda çok hikmetler okunabilir ve çok hakikatlara bakılabilir. İnsan, yaratılma denince sadece baba sulbünden ana rahmine geçmeyi ve orada dokuz ay terakki ettikten sonra dünya yüzüne çıkmayı anlıyor. Ve kendisine âhirette yeniden ve bir anda yaratılacağı haber verildiğinde, bu hakikati dar zihnine sığdıramıyor. Halbuki, nutfe, yumurta, çekirdek üçlüsüne bir bakabilse, bu dünyada bu farklı kanunları koyanın, mahşerde bir dördüncü tip yaratmayı da sergileyebileceğini hiç de akıldan uzak görmez.

Resûlullah Efendimizin (a.s.m.) beş şeye taaccüb ettiğini, yâni insanoğlunun beş şeyini hayretle karşıladığını ifade buyurduğu meşhur bir Hadis-i Şerifleri var. Bu beş şeyden birisini de şöyle ifade buyuruyor:

“Şuna da taaccüb olunur ki, her gün, her gece ölüp dirilip dururken ba’si ve nüşuru inkâr eder.”

Gerçekten uyku bir nevi ölüm. Ayaklarımız yatakta uzanıyor ama yürüyemiyor. Kulaklarımız açık ama bize birşey duyuramıyor. Rüya âlemiyle başka âlemlerle alâka kuruyoruz. Kabre, âhirete gitmiş gibi, o beldeleri gezip dolaşıyoruz, orada tatlı sohbetler ediyor, hoş nameler işitiyoruz...

Bu uyku hâdisesini Allah yaratıyor. Beşerin buna takatı yetmez. His âlemimizi bu âlemden çekip bizi başka diyarlarda O gezdiriyor. Bunları kendi irademizle yapamayız.

Uyanma bir başka harika. Onun da yaratıcısı Allah. Bizi o gaybi âlemlerden çekip, yeniden bu dünyanın işlerine, onun seslerine, onun renklerine O döndürüyor.

Günler böylece gelip geçiyor. İnsanoğlu hergün ölüp ertesi gün dirilmekle ömrünün günleri sayısınca, ölümün ve dirilişin numunelerini yaşıyor. Evet yaşıyor. Görmekten, bilmekten çok öte, bizzat yaşıyor.

İşte bu insanın, yeniden dirilmeyi, mahşere çıkmayı, hesap vermeyi inkâr etmesini, Resûlullah Efendimiz (a.s.m.) hayretle karşılıyorlar.

Şeytanın diriliş hakkındaki vesveselerinden uzak kalmak istiyorsak nefsimize şu mesajı sık sık tekrarlamalıyız:

“Sen bu dünya hayatında Allah’ın misafirisin.

Seni bu arz beşiğinde O besleyip büyütüyor. Gözünde uykuyu O yaratıyor. Ve seni iraden dışında yine O uyandırıyor.

Uyumaya ve uyanmaya gücü yetmeyen sen, ölümünden, dirilmeden söz ediyorsun.

Seni uyutan öldürecek ve uyandıran diriltecek.

Dün bu dünya sahifesinde başka varlıklar yazılmış, yaratılmıştı. Onlar göçüp gittiler, sen yazıldın. Şimdi silinme sırası sende. Seni dünya yüzünden ölüm kanunu ile sildiğinde, O’nun iradesine karşı koyamadığın halde, öldükten sonra mı O’nun diriltmesine karşı çıkacaksın?”

İnsanın hergün yaşadığı bu ölüp dirilme hâdisesini arz küremiz de her yıl yaşıyor. Bu büyük hâdiseyi Kur’an-ı Kerim şöylece nazarımıza veriyor:

“Ölüden diriye, diriden ölüyü O çıkarıyor. Yeryüzünü ölümden sonra O canlandırıyor. İşte siz de böyle çıkarılacaksınız.” — Rum Sûresi, 19

Kışın ölen ve üzeri karlarla kaplanan yeryüzü, bahar mevsiminde, milyarlarca yaprak, çiçek ve meyvenin canlanmasına sahne oluyor. Bu bir mevsim meselesidir. Mevsimi gelmeden bir tek çiçeğe hayat verilmezken, bahar kanunuyla bütün çiçekler birden yaratılıyor, hayatlanıyor, haşrolunuyorlar...

Önümüzde bütün beşeriyetin ilk kez göreceği bir yeni mevsim, bir başka bahar var: Ba's ve haşır. O gün bütün insanlık âlemi mahşer meydanına birlikte çıkarılacaklar...

Ya gül veya diken olarak...

Cennet veya Cehenneme gönderilmek üzere...

O'NA DÖNDÜRÜLECEĞİZ

Rücu: Geri dönme.

RÜCU: Lügat mânâsıyla, “geri dönme” Rücu ile ilgili âyet-i kerimeler, “Sonunda bize döndürüleceksiniz.” yahut, “Sonra da döndürölüp, O’na götürüleceksiniz.” şeklinde biter.

Biz bu imtihan âlemine gelmedik, getirildik. Bundan sonra da kendi isteğimizle çıkmayacak, öldürüleceğiz ve sonunda O’na döndürüleceğiz.

Ruhlarımıza bir hitap gelmişti; “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye... Bu soruya; “Evet, sen bizim Rabbimizsin.” şeklinde karşılık vermiştik.

Dünya imtihanına atılınca sebepler âlemiyle karşı karşıya kaldık. Hep Güneş doğunca ortalık aydınlandı, hep bahar gelince çiçekler açtı. Buğdayımızı, sebzemizi hep topraktan, meyvemizi daima ağaçtan aldık. Bu hâl bize gaflet verdi. Halbuki huzur vermeliydi. “Bu ne mükemmel nizam.” demeliydik. İçimizdeki nefis ve ona hükmeden şeytan, kötü arkadaşlarımız, aile ve iş çevremiz bizi gaflete düşürdü.

Rabbimiz, muhteşem bir âlem ile bizi daima terbiye ediyordu. Ama biz, kâinatı da, dünyayı da, bahçeyi de, ağacı da O’nun terbiye ettiğinden gaflete düşüyor, sebeplere ehemmiyet veriyorduk. Bir kısmımız bu gafletten yer yer sıyrılıyor, günde en az beş defa namaza duruyor, her rekâtta âlemlerin Rabbine hamd ediyordu. “Hamd ancak, bütün âlemleri terbiye eden Allah’a mahsustur.” derken, o âlemlerden birinin de, insanlık âlemi olduğunu hatırlıyordu. Bir kısmımız ise, huzurdan kaçma, kulluktan uzaklaşma, kendisini tabiatın, maddenin, sebeplerin terbiye ettiğini zannetmeye başlamıştı. Kendini aldata aldata sonunda fıska, oradan şirke ve küfre düşmüştü.

İmtihan âlemi kapandıktan, kabir safhası geçilerek, mahşere çıkıldıktan sonra, bu iki grup insan da Rablerine döndürülecekler. Yine O’nun huzurunda toplanacaklar.

İşte bu ikinci içtima, bir rücadur:

“Huzurdan huzura rücu.”

Bu rücu, irademiz dışında olacaktır. “Döndürölmek” tabiri bize bu dersi verirken bir başka hakikata, bir başka rücuya kapı açar.

Yaratılmakta, insan olmakta, dünyaya erkek yahut kadın olarak gelmekte, şu veya bu asırda gönderilmekte ve daha nice keyfiyette kendi iradesi dışında, bir takdirin tâyini ve bir kudretin sevgiyle hareket eden insan, dünyada kısa bir süre irade imtihanına tâbi tutulur. Önüne tercih yolları açılır. İşte bu irade bazılarını yanlış tercihlere götürür; bazıları da Rabblerinin rızasını esas tutar, iradelerini yine kendi istekleriyle O’nun küllî iradesine tâbi kırlarlar. O neden razıysa onu konuşur, onu dinler, onu yapar, onu işlerler. Ölüm gelince irade imtihanı son bulur. Bu noktada bir başka rücu tahakkuk eder:

“İradesizlikten iradesizliğe rücu...”

Artık ne kabir âleminde, ne mahşerde, ne de ötesinde kendisine dünyadaki mânâda bir irade imkânı tanınmayacaktır.

Ölümle birlikte hakikat, mü’min-kâfir herkese görünür. Ve mahşerde Allah’ın huzurunda hesap verirken artık O’na inanmayan kalmamıştır. Ama dünyada inkârı seçenlere bu iman artık bir fayda vermeyecektir. Elest bezmindeki iman tekrarlanmış ve böylece yeni bir rücu daha sergilenmiştir:

“İmandan, imana rücu...”

Ruhlar âleminde zamanın hükmüne girmeyen, mekânla bağılı olmayan insanoğlu, dünyaya gelince bu kayıtların altına girer. Dünya imtihanını kazanıp da Cennete vardığında, artık binlerce yerde beraber bulunabilir, bir anda asırların işini görebilir. O artık ne zamanın ne de mekânın mahkûmudur. Bu da ayrı bir rücutur.

“Bağımsızlıktan, bağımsızlığa rücu...”

Ve bize bir başka rücuyla ders veren bir âyet-i kerime:

“Allah’ı nasıl inkâr ediyorsunuz ki; ölü idiniz sizleri diriltti. Sonra sizleri yine öldürecek. Sonra sizleri yine diriltecek. Sonra da döndürölüp O’na götürüleceksiniz.” — Bakara Sûresi, 28

İnsan ölü iken, yâni maddesi ölü elementler âlemindeyken diriltilerek insan hâline getiriliyor. Sonra yine ölüyor ve beden tekrar aslına rücu ediyor, tümüyle element oluyor. Bu safhayı yeniden diriltilme ve mahşere çıkma takip ediyor. İşte iki ölüm, iki diriliş ve iki ayrı rücu...

Biri ölümden ölüme... Diğeri, hayattan hayata rücu.

Rücuyla ilgili diğeri bir âyet-i kerime:

“Biz Allah içiniz ve muhakkak O’na rücu edeceğiz.” — Bakara Sûresi,
156

Önce bu âyete verilen harika bir mânâyı arz etmek isterim:

İnsanlar yaratılmazdan önce Allah’ın ilmindeydiler. Yaratılmakla, ilim dairesinden kudret dairesine geçtiler. Ölüm hâdisesi, mahlûkatın yeniden ilim dairesine rücuudur.

“İlimden ilime rücu...”

Bu güzel mânâdan yola çıkarak biz de ikinci yaratılışımızı şöyle ifade edebiliriz:

“Kudretten kudrete rücu...”

Zamandan ve mekândan münezzeh olan Allah, biz kullarını mekâna yerleştirmiş ve zamana taksim etmiş. Öyle ise insan, hangi mekânda ölürse ölsün, mekândan münezzeh olan Rabbine rücu eder. Keza, hangi zamanda can verirse versin, zamandan münezzeh olan Rabbine kavuşur...

Evet biz Allah’a aitiz. Elimizde tuttuğumuz kalemin bizim oluşundan sonsuz derece ileri bir mâlikiyetle biz Allah’a aitiz. Öyleyse o kalem kendi dilediğini yazamazken, biz nasıl dilediğimiz gibi ömür sürebiliriz? Amel defterimizi kendi keyfimizce nasıl doldurabiliriz? Aklımız kendi mülkümüz değil ki, onunla dilediğimiz şeyi düşünelim. Gözler bizim değil ki dilediğimize bakalım. His dünyamızı kendimiz tanzim etmedik ki istediğimiz gibi sarfedelim...

İyi yahut kötü, bütün işlerimizi Allah’ın lütfettiği imkânlarla görüyoruz ve O, bizim her işimizi müşahede ediyor. Her an O’nun huzurundayız. İtaat edenler de, isyan edenler de, öte âlemde yine O’nun huzurunda toplanacaklar, O’na rücu edecekler.

Huzur denilince namaz akla gelir. Her namaz vakti Onun huzurunda el bağlayan, O’nun kulu olarak yaşayan ve bu imtihan âlemini iman ile terkeden bir kulun, âhirette Rabbine rücuu bir bayramdır.

Bir ömür boyu küfür ve isyan bataklığından çıkmayan, Allah’ın mülkünde O’nu tanımadan yaşayan, O’nun verdiği başı başkalarına eğen insanlar, âhirette, Rabblarına rücu ettiklerinde, kimin mülkünde kime isyan ettiklerini hakkalyakîn anlayacaklardır.

Her iki hâl de rücuudur. O halde, rücu denilince, gözümüzde mahşer canlanmalı... Her iki tabloyu da, hayâlen olsun, nefsin önüne koymalıyız. Tâ ki dünyanın geçici lezzetlerine kapılmasın.

“O gün emir yalnız Allah’ındır.” — İnfitar S resi, 19

 yetinden ders alsın, o günü beklemeden bugünden O’nun emri altına girsin, hükmüne razı olsun. Peygamber Efendimiz’in (a.s.m.) “ lmeden evvel ölünüz” emrine böylece uysun ve Rabbine dünyada rücu etsin...

SAADET REÇETELERİ

Saadet-i dareyn: İki dünya saadeti. Dünya ve ahiret saadeti

GEÇMİŞTE OLDUĞU gibi günümüzde de saadet ve refah çoğu zaman karıştırılıyor. Bu yanlış değerlendirme, istikbale de intikal edeceğe benzer.

Bazıları, servet ve makamı, şan ve şöhreti, lüks ve debdebeyi saadetle aynı zannederler. Halbuki çevrelerinde nice insanlar görürler ki, dünyanın her türlü imkânına kavuşmuş ve diledikleri her zevki tatma gücüne sahiptirler, ama mesut değildirler. Kimi hanımıyla geçimsizdir, kimi oğlunun haylazlığından dertlidir. Kimi, annesinin amansız derdine şifa aramaktadır. Kiminin piyasada bir hayli alacağı vardır, ödenmemektedir. Kimi ortağıyla problemlidir.

Böyle binlerce, on binlerce sebep, insanoğluna dünyanın rahat yeri olmadığını aralıksız ders verir durur.

İlâhi Ferman haber veriyor:

“Sizi, bir imtihan olarak, şer ve hayırla deneyeceğiz. Hepiniz de nihayet bize döndürüleceksiniz.” — Enbiya Suresi, 35

Buna göre dünya bir imtihan meydanıdır.

Bir hadis-i şerifte de, dünya “ahiretin tarlası” olarak takdim edilir.

Bu dünya, rahat yeri değil, imtihan meydanı ve ahiretin tarlası olarak yaratılmış. Bu imtihan salonunda, insanlar sürekli çaba gösterir, ter dökerler. Ve bu tarlada, ahiretleri namına her gün bir bağ derleyip yorgun argın bitirirler günlerini.

Tarlada çalışan bir insan, dört beş çeşit yemek yerine, ekmek ve yoğurtla yetinir; döşek yerine toprakta veya çimende uzanır; öylece dinlenir. Bunları garip karşılamaz ve bundan fazla rahatsız da olmaz. Bir süre sonra köye döneceğinin ve asıl rahat ve huzuru orada bulacağının şuurundadır. Allah Resulü(a.s.m.) haber veriyor:

“Dünyada rahat yoktur.”

Gece ve gündüzün birbirini kovaladığı, hastalıklarla sıhhatin nöbetleşe insanı yokladığı, zorluklarla kolaylıkların yine ard arda insanı sardığı, fırtınayla sükunetin insan ruhunda nöbetleşe hükmettiği bu garip dünyada, rahat ve huzur bulmak ne mümkün!

Dünyada rahat yoktur, ama mümin için saadet vardır. İnsan bu dünyada imanı tatmış ve salih amelin yolunu tutmuşsa, acı-tatlı her hâdiseden ahireti namına birtakım faydalar edinir. Ve en önemlisi, bu dünyanın rahat yeri olmadığını bilmenin verdiği rahatı tadar ve huzursuzluktan kurtulur.

Allah Resulünden(a.s.m.) bir saadet formülü:

“Dünyada ya garip bir insan, ya da yolcu gibi ol.”

Bu hadis-i şerifte saadetin iki önemli kaynağına dikkat çekilmiş ve iki ayrı saadet reçetesi birlikte sunulmuş:

Birinci reçete: Bu dünyada garip olduğunu, bu gurbet ilinde, asıl yurdu olan cennet için bir şeyler kazanmağa geldiğini bilmek.

Kendini böyle bilen ve dünyaya böyle bakan bir insan, bu fânî hayata gönül bağlamaz. Onun geçici problemlerine, gereğinden fazla önem vermez. Bu gurbet diyarından bir gün göçeceğini bilir. Gözü hep o saadet yurdundadır.

“Sen burada misafirsin ve buradan da diğer bir yere gideceksin. Misafir olan kimse, beraberce getiremediği bir şeye kalbini bağlamaz.” — Mesnevî-i Nuriye

İkinci reçete, “yolcu olduğunu bilmek ve öylece yaşamak.” Böyle bir insanın bütün meselesi idealindeki şehre varmaktır; otobüste ön yahut arka koltuklarda oturması fazla önem taşımaz.

Gazetelerde okuruz: Falan katil, filan ülkede yakalanmış ve uçakla Türkiye’ye getirilmiştir. Bu adamın uçakla gelmesi kendisini ne derece mesut edebilir ve ne ölçüde rahatlatır! Ama İstanbul’a ticaret için giden bir Anadolu esnafı, otobüsün en arkasında da otursa keyfine diyecek yoktur. Çünkü bu yolculuğun sonu, mal almak ve bu sıkıntıların neticesi zengin olmaktır.

Diğer taraftan, insan otobüs yolculuğunda evindeki imkânları aramazsa o dar mekândan sıkılmaz ve rahatsız olmaz. Aksi halde, kendi huzursuzluğunu kendi eliyle hazırlamış olur.

Nur Külliyyatında birbirinden önemli ve değerli nice saadet reçeteleri mevcut. Bunlardan bazılarını şöyle bir hatırlayalım:

“Hidayette saadet-i dareyn vardır.” — İşarat-ül İ’caz

Her türlü sapık görüşlerden, yanlış inançlardan kurtulup doğru ve müstakim bir yola girmek, insan için en büyük bir saadet vesilesi. İnançsızların, putperestlerin, âsilerin, canilerin değil de Peygamberlerin, sıddıkların şüheda ve sâlihlerin yoluna girmek, o yolun yolcusu olmak gerçekten ruh ve kalbe bu dünyada bir cennet lezzeti verir. Bir başka reçete:

“Sultan-ı Ezelf’ye iman ile intisab eden ve amel-i sâlih ile itaat eden bir insan, şu misafirhane-i dünya menzillerinden ve âlem-i berzah ve âlem-i mahşer dairelerinden ve hâkeza kabirden sonraki bütün âlemlerin geniş hududlarından berk ve burak sür’atinde geçer. Tâ saadet-i ebediyeyi bulur.” — Sözler

İnsan, iman ile, Rabbine intisap eder. Böylece, sahipsiz ve hamisiz olmamanın zevkini tadar. “Beni yapan, yaratan, her organımı yerli yerine koyan ve ruh dünyamı en güzel şekilde tanzim eden, hissiyatımın her birini ayrı bir vazifede çalıştıran bir Hâlıkım var. Kan deveranım Onun rahmetiyle olduğu gibi, dünyamın dönmesi de Onun kudretiyle. Öyleyse, ben başıboş değilim, kimsesiz değilim, sahipsiz değilim” der.

Böyle düşünen bir insan, ne bedeniyle gereğinden fazla ilgilenir, ne de kâinattaki hâdiselerle... Dünya ve ahiret saadeti için üzerine düşen görevi hakkıyla yapmaya çalışır ve hayat yolculuğunu huzur içinde geçirir.

Allah’ın kulu ve eseri olmanın, ruha verdiği sürur, kalbe verdiği zevk ve safa hiçbir dünyevî nimetle kıyasa girmez.

İman ve intisabın neticelerini nazara veren bir başka saadet reçetesi:

“İnsan, nur-u iman ile a’lâ-yı illiyyîne çıkar; Cennet’e lâıyk bir kıymet alır.” — Sözler

A’lâ-yı illiyyîn, yücelerin yücesi, en yüksek makam mânâsına geliyor. Bundan, öncelikle, “cennetteki saadet mertebeleri” anlaşılırsa da, insan bu makama, aslında bu dünyada ermiş oluyor. İman, insan ruhu için en büyük terakki kaynağıdır. Ve insan, iman nuruyla, bu dünyada, bütün iman

hakikatlerini bilir. Ölüm ötesini görür, kabri, mahşeri ve cenneti âdeta müşahede eder.

Kalbin bu hakikatlere açık olması, sahibinin iç âlemini nurlandırır, terakki ettirir.

Bu iman, salih amelle desteklendiğinde, insan bu dünyada cennete layık bir kıymet alır.

Bir misâl: İlim tahsil etmek, insan ruhu için bir terakki kaynağıdır. İnsan, bu nur ile cehalet karanlığından kurtulmuş olur. Bu kurtuluş o kişi için başlı başına bir saadettir. Âlim olmanın verdiği manevî zevk tarif edilemez. Şimdi bu âlimin, ilmiyle mütenasip bir makama getirildiğini düşünelim. O şahıs, önce bu makama liyakat kazanmış, daha sonra o koltuğa, o kürsüye sahip olmuştur. Böylece ulaştığı manevî haz, bir meyve ise, onun ağacı ilim tahsil etmektir.

Cennet de imanın meyvesidir. Mümin, daha cennete gitmeden, bu dünyada, cennete layık bir kıymet almış ve bu fâni âlemde o ebedî zevk ve saadetin sefasını sürmeye başlamıştır.

İmandan başlayarak, iki dünya saadetine uzanan bir saadet zinciri:

“İman tevhibi, tevhib teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül saadet-i dareyni iktiza eder.” — Sözler

İki dünya saadeti tevekkül ile mümkün. “Her hayır Allah’ın elindedir” diyen bir mü’min, bu dünya ve öte dünya için ne hayır talep ediyorsa, onun şartlarını yerine getirir ve Allah’a tevekkül etmekle huzur bulur.

Tevekkül, Allah’ı vekil bilmek demektir. Bu, imandan gelen bir şuurdur ve teslimin neticesidir. Allah’a teslim olanlar Ona tevekkül ederler. Teslim de tevhitin kaynaklarıdır. Allah’tan başka gerçek fail olmadığını, her şeyin Onun mülkü olduğunu ve Onun tasarrufunda bulunduğunu bilen bir insan, elbette Ona teslim olacaktır.

Nur Külliyyatında tevekkülün temeli olan tevhit hakkında şöyle buyrulur:

“Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temelluk edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme.” — Mektûbat

Bu sayılanlar, tevhit inancının birer meyvesi ve daha bu dünyada iken, saadeti yakalamanın da en mühim bir vesilesidir.

Demek oluyor ki, iki dünya saadeti tevhit inancına ve onun meyveleri olan teslim ve tevekkül şuuruna bağlı. Bu şuurun inkişafı nispetinde saadetten alınacak pay da artış gösteriyor.

Teslim ve tevekkül, insanın yaratılışında vardır. Zira insan aciz ve fakir yaratılmıştır. Teslim ve tevekkül etmemesi için, bütün işlerini bizzat kendisinin görmesi gerekir. Yani, kanını kendi başına devrettirecek, dünyayı da yine o döndürecektir. Aldığı gıdaları hücre haline çevirecek, toprağı ve suyu da sebze ve meyve haline yine kendi irade ve kudretiyle getirecektir. Bütün bunlar İlâhî sıfatlarla icra edilen mucize faaliyetlerdir. Öyleyse, insan üzerine düşen görevi gereğince yapıp, İlâhî hüküm karşısında teslim ve tevekkül etmek durumundadır. Böyle yapmayanlar, yaratılışlarına zıt hareket ederler ve bunun cezasını, hâdiselerin altında ezilmekle çekerler.

Hakiki imanı elde eden ve tevekkülün sırrına eren insanlar ise,

“...sefine-i hayatta kemal-i emniyetle hâdisatın dağlarvarî dalgaları içinde seyrân ederler.” — Sözler

İman, insanı gereksiz korku ve endişelerden kurtarmakla ona ayrı bir saadet kazandırır:

“Allah’tan havf eden, başkaların kasavetli, belalı havfından kurtulur. Hem Allah hesabına olduğu için mahlûkata ettiği muhabbet dahi firaklı, elemli olmuyor.” — Sözler

Allah’ı Vacip bilen insan, mümkün olan varlıklardan korkmaz.

Allah’ı ezelî ve ebedî bilen insan, hâdis ve fâni mahlûkattan korkmaz.

Allah’ı Kadir ve Aziz olarak bilen insan, aciz ve zelil varlıklardan korkmaz.

Bütün sıfatlarıyla bütün varlık âlemini ihata eden ve hükmü altında çekip çeviren Allah’a iman eden bir insan, Onun yarattığı ve her ihtiyacını bizzat gördüğü aciz ve miskin varlıklardan korkmaz.

Öte yandan, Allah’ı seven bir insan, bütün varlık âlemini de Onun eserleri, sanatları, mahlûkları olarak sever. Her şeyde Allah’ın isimlerinin tecellilerini temaşa ve tefekkür eder. Neye baksa, neyi düşünse İlâhî isimlerin onlarda tezahür ettiğini görür. Böylece her mahlûk ve her hâdisenin onun nazarında İlâhî bir tablo, bir perde, bir ayna olur. Böyle bir insan, nefsinin hoşuna gitmeyen hastalık ve musibet gibi şeylerde de Allah’ın Celâlî isimlerinin tecelli ettiğini ve insana aczini, fakrını, noksanlığını, tek kelimeyle “kul” olduğunu hatırlattığını bilir. Böylece “lütfun da hoş, kahrın

da hoş” diyen o yüce zevata bir derece benzemeye çalışır, onların yoluna bir ölçüde girer. Bu ise o kulu, kadere teslim olmaya götürür ve şu müjdeli haberi hayatına mal ettirir:

“Kadere iman eden, gamlardan kurtulur.” — Şualar

Bir mü’minin, nimetlere bakış açısı da onun için ayrı bir saadet kaynağıdır:

“Nimetin lezzeti içinde, o lezzetten yüz derece daha ziyade lezzetli bir iltifat-ı rahmeti hamd ile düşünüp, lezzeti birden yüz derece yapabilirsin.” — Mektûbât

İnsanın sofrasında beş on çeşit yerine, bir iki çeşit nimet bulunabilir. Ama bunları Rabbinin bir ikramı ve iltifatı olarak gördüğü, öylece kabul ettiği takdirde, ruh ve kalbi manevî lezzetlerle mest olurlar. İki dünya saadetinin bir başka reçetesi:

“Nefsi gemlemekle bağlamak, ruhu kemalâta kamçılama ile serbest bırakmanın şe’ni, saadet-i dareyndir.” — Sözler

Bu cümlede, iki dünyanın saadeti, iki şarta bağlanmış oluyor. Birincisi, nefse hâkim olup onu dizginlemek, diğeri ise ruhu terakki ettirmek.

Gemleme ve kamçılama... Birisi şerri def, diğeri menfaati celp demek oluyor. Zaten her türlü terakki de bu iki maddeye dayanmıyor mu?

Bilindiği gibi insanda üç ayrı özellik birlikte bulunuyor. Nebatî, hayvanî ve insanî özellikler. Birincisi, “gelişip büyümek” ikincisi ise, “yeme, içme ve şehvet” şeklinde özetlenebilir. Nefis, sadece ilk iki maddeye teveccüh eder ve insanîyeti bu dar dairelerde boğmak ister.

İşte nefsi gemlemekten maksat, onun bu iki dairede boğulmasını engellemektir. Ancak o zaman, insanî yöne, yani kalp, ruh ve akıl tarafına yönelmek mümkün olur. Ve bu yönelme, kalbi imana, akli marifete, ruhu terakki ve tekamüle götürür. Ruhun bu yönde ilerlemesi ise hem dünya saadetini netice verir, hem de ahiret saadetini.

...

İman, tevhid, teslim, tevekkül, ibadet birer saadet kaynağı oldukları gibi, güzel ahlâkın her bir şubesi de insanı hem dünyada huzur ve saadete

kavuşturan, hem de ahirette ebedî saadet meyveleri veren birer tükenmez sermaye, nuranî birer ağaç gibidirler.

Ruh ve kalbini, “merhamet, muhabbet, şefkat, insaf, hamiyet, vakar, himmet, af, tevazu, sabır, metanet, emniyet, namus, iffet, hüsn-ü zan” gibi manevî çiçeklerle bezeyen bir insan, daha dünyada iken cennet hayatı yaşar ve bu güzide hayat, ebedî saadetin de bir çekirdeği olur.

ÖLÜLERİN HAYKIRIŞI

“İhlâsı kazanmanın ve muhafaza etmenin en müessir sebebi ‘rabıta-i mevt’tir.” — Lem’alar

DÜNYAYA gelmeden önce, bilemezdik, hangi erkeğin sulbüne geçeceğimizi, hangi hanımın rahminde büyüyeceğimizi. Şimdi de bir başka cehalet tablosuyla karşı karşıyayız. Üzerinde seyahat ettiğimiz bu arz küresinden, berzah âlemine hangi vasıta ile göç edeceğiz? Bu yolculukta trafik kazasına mı bineceğiz, kalp sektesine mi? Hangi hastalık bizi ölümün eşiğine getirip, ölüm meleğine teslim edecek? Beşer olarak bu sorumuza cevap vermekten son derece âciziz.

Azrail (a.s.) hergün beşyüzbini aşkın insanın ruhunu kabzediyor. Hergün bir deste insan, bir bağ beşer kaldırıyor bu dünyadan. İçinde ihtiyarı da var genci de... Zengini de var fakiri de... Hepsinden önemlisi; içinde salih de var, fâsık da. Mü’mini de var kâfiri de...

Bu bağ ve desteler bize şunları haykırıyorlar:

“Ölümde herkes eşit... Bir gün de siz biçileceksiniz. Dikkat edin gafil yakalanmayın. Ölüm meleği sizi isyan üzere bulmasın.

Kendinizi sefâhete değil, ibadete kaptırın. Gözünüzü başkasının şusuna busuna değil, kendi ebedî hayatınıza dakin; onu düşünün, onun için birşeyler yapmaya gayret edin. Ölümünüz, vazifesini hakkıyla yapan bir askerin, kışlasını terketmesi gibi olsun; yahut, imtihan kâğıdını doğru cevaplarla dolduran bir öğrencinin sınıftan çıkışına benzesin.

İhtiyarladığınızda sizi artık taşıyamayan ayaklarınıza eskimiş ayakkabılar nazarıyla bakın. Ağrılı sızılı bedeninizi yırtık elbise gibi değerlendirin. Bunlara fazla önem vermeyin. Yeter ki siz eskimeyin; ruhunuz dinç kalsın; bedeniniz yıprandıkça gönlünüze güç gelsin, kalbiniz kuvvetlensin...

Gönlünüz iman ve ibadet ile güçlü olursa, elbisenizden tamamen soyunacağınız o son günde sıkıntınız az olur. Kalbinizi ne kadar az şeye bağlarsanız, dünyadan kopmanız da o kadar kolay olur.

Bu sizin elinizde... Lâkin tatbikatınız bu yolda değil. Ölümü düşündükçe dünyaya daha fazla sarılıyorsunuz. Ondan ayrılmanız, ruhunuza her geçen gün biraz daha zor geliyor. Bilmeden kendi kuyunuzu kendi elinizle kazıyorsunuz.

Halbuki bu kabir âlemi, öyle pek korkulacak gibi değil. Aksine dünyadan daha güzel. O âlemden bu âleme sağlam doğabiliyor musunuz, gerisini hiç düşünmeyin. Buraya “berzah âlemi” demeleri boşuna mı? Berzah, yâni perde... Dünya ile âhiret arasında bir geçit, bir köprü... Mü’minler için dünyadan daha güzel, Cennetten daha geri... İnanmayanlar için ise tam tersi; Dünyadan daha elim, Cehennemden daha ferah. Bir bakıma ilkbahar ve sonbahar gibi. Bu mevsimler de birer perde değil mi? Birisi kış ile yaz arasında, diğeri yaz ile kış arasında...

Fırsat elinizde iken, kabrinizi orada güzelleştirmeye bakın. Öyle çalışın ki, bu âlem sizin için seher vakti gibi olsun, akşamın alaca karanlığına benzemesin.

Biz bütün fırsatları kaybettik. Artık ne elimiz bizim, ne de dilimiz... Gafletinizi gördükçe, size birşeyler söylemek, ondan da öte, birşeyler haykırmak istiyoruz. Ama artık ne dudaklarımızla, ne dilimizle, ne ses tellerimizle ve ne de hava tabakasıyla bir alâkamız kalmadı... Şimdi bedenimiz, aslına rücû etmek üzere çürümeye terkedilmiş durumda. Artık istesek de ayaklarımızı hak yola bir adım olsun attıramıyoruz. Birgün siz de bizim gibi olacak ve ömrünüzü daha iyi değerlendiremediğiniz için, “ah”lar çekeceksiniz.

Ölüm, insana verilen cüz’i iradenin son sınırı. Ömür, nefis ve cüz’i irade... Üçünün cenazesi birlikte kalkıyor. Artık bizim için bu üçü de çok gerilerde kaldı. Şimdi yaptıklarımızın karşılığını görmenin ilk durağındayız. Cüz’i irademizin acı ve tatlı meyvelerini burada tadıyoruz. Bize tanınan bütün fırsatlar şimdi son bulmuş durumda. Allah’ın mutlak iradesinin tam hükmü altındayız. O’nun lütfettiği kadar zevk alabiliyor, yahut O’nun irade buyurduğu kadar azap çekiyoruz. Bu âlemden mahşere yine O’nun iradesiyle çıkacak ve kendi keyfimizce değil, Allah’ın hâkimiyeti altında hesabımızı vereceğiz.

Biz mahşeri bekliyoruz, siz ölümden kaçıyorsunuz; ne garip değil mi?

Ölüm sizin önünüzde duruyor, bizim ise çok gerilerimizde kaldı. Yine de siz bize acıyor, bizim için elem çekiyorsunuz.

“Kabir, Cennet bahçelerinden bir bahçe, yahut Cehennem çukurlarından bir çukurdur.” Hadis-i Şerifi’ni duymuşsunuzdur. Bizler bu âlemde o Hadis-

i Şerif'in mânâsını yaşıyoruz.

Size ilk ve son tavsiyemiz: Ömrünüzü öyle geçiriniz ki, kabriniz sizin için bir küçük cennet olsun.”

Ölmeden Ölenler

Önümüzde hiç unutmamamız gereken, ama aksine, unutmak için ne lâzımsa yaptığımız büyük bir hakikat var: Ölüm.

Bu gafletimizin en büyük devası: “Lezzetleri acılaştıran ölümü çok zikrediniz.” Hadis-i Şerifi...

Bu Hadis-i Şerif’de ölümü çokça hatırlamamız ve üzerinde önemle durmamız tavsiye ediliyor. Bu tavsiyeye kulak tıkamak akıl kârı değil. Zira göz kapamak hiçbir hakikatı gizleyememiştir. Ölüme sırt çevirip yarını düşünmekten kaçan insanlar, kabre geri geri gitmekten başka birşey yapmıyorlar.

Akıllılık, ölümü unutmak değil, dünya yolculuğunun kabre doğru olduğunun ve ölümlle bittiğinin şuuru içinde, ölümü aşmanın, onu geride bırakmanın yollarını aramaktır.

Derdini unutan bir hasta kısa bir süre rahat edebilir. Ama bu gaflet, hastalığın daha da ilerlemesine yol açar. Bu kısa sefanın cefası çok uzun sürer..

İmtihanları unutmak, öğrenciye, geçici bir eğlence fırsatı verebilir. Ama bu gafletin neticesi; sıkıntılar, çileler ve ıstıraplar olur.

Sermayesini ölçsüzce harcayan bir tüccar, bir süre aldatıcı bir sefa sürer. Ama bu sefanın sonu iflâsa varır..

Ölümü unutmaya çalışanların hâlini, şuna benzetiyorum:

Odanızda otururken, yahut bir parkta dinlenirken, yalnız kalmış bir böceğe gözünüz takılıyor. Biraz vakit geçirmek niyetiyle eğiliyor ve elinizi ona doğru yaklaşıtıyorsunuz. Böcek hemen gerisin geri dönüyor ve - kendisine göre- büyük bir süratle kaçmaya başlıyor.

Siz onun bu kaçışını zevkle seyrediyorsunuz.

Gidiyor ve meselâ yere atılmış bir kibrit kutusunun arkasına saklanıyor.

Başınızı biraz uzatıyor, onu seyre koyuluyorsunuz. Heyecanla soluduğunu hisseder gibi oluyorsunuz.

Derken bir başka böcek onun yanına geliyor.

Sizden kaçan böceğin, diğerine: “Az önce büyük bir tehlike atlattım. Bir karartı çıktı karşıma. Hemen kaçtım. Çok şükür kurtuldum.” dediğini duyar gibi oluyorsunuz...

Bizim, ölüm meleği karşısındaki durumumuz da bundan pek farklı değil.

Nereye gitsek, neyin arkasına saklansak, hangi eğlenceye dalsak, onu unutmak için nelerle oyalansak netice hiç mi hiç değişmiyor. O bizi her an süzmede ve ruhumuzu kabzetmek için Rabbinden emir beklemede. O halde ölümden kaçmak akıllılık değil. Akıllılık ölümü sevmek ve ruhumuzu ölüm meleğine kirsiz, lekesiz teslim etmeye çalışmak.

İleriye düşünmemek, ölümü unutmak insana yakışan bir hayat felsefesi olmasa gerek.. O, bu alanda, hayvanlarla yarışamaz. Bu minderde sırtı daima yere gelir. Öyle ise, kendisine başka bir saha aramalı..

Ölümlle ilgili bir başka Hadis-i Şerif:

“İnsanlar uykudadırlar, ölünce uyanırlar.”

İnsan, kendisinin âciz ve zelil, dünyanın aldatıcı ve fânî; âhiretin ise çok yakın olduğunu, tam olarak, ancak ölünce anlar. Bu Hadis-i Şerif ile, ölmeden önce uyanmamız, hayatımıza çeki düzen vermemiz ihtar edilmekte...

Ve nihayet, ölümün hakikatına ermemizi ders veren: “Ölmeden evvel ölünüz” Hadis-i Şerifi...

Hayatta iken ölmek... Bu ölüm seçkin insanlara mahsus. Bizlere düşen, elden geldiğince onlara benzemeye gayret etmek...

Bu emri dinleyen insan, vücudunu ve onu kuşatan kâinatı birer yardımcı olarak görür.. Dünyayı misafirhane, bedeni emanet bilir. Ruhunu ve kalbini onlarda boğmaz. Bu hal ile hallenen insan, ölmeden evvel ölmüş demektir.

İnsan ölümle birlikte hayatının hesabını da vermeye başlar. Öyle ise; ömür muhasebesini dünyada yapan insan, ölmeden evvel ölmüş demektir.

Dünya hayatının bitimiyle yeni bir hayata geçilir. O halde, bu dünyada iken âhiretine hazırlanan insan ölmeden evvel ölmüş demektir.

Ölümlle, insanın elinden, diğer azaları gibi, gözü ve dili de alınır. O artık okuma, anlatma nimetlerinden mahrumdur. Bunu düşünerek, orada yarayacakları burada öğrenen ve orada konuşulacakları burada dinleyen insan, ölmeden evvel ölmüş demektir.

Ölümlle birlikte mahlûkatın sevgisi de biter, korkusu da.. Ölü için, yaşayanlar tarafından övülmekle yerilmek eşit olduğu gibi, yazla kış arasında da fark yoktur. İnsanların teveccühlerine ve yermelerine dünyada

ehemmiyet vermeyen, “varlığa sevinmeyip, yokluğa üzülmeyen” insan da ölmeden evvel ölmüş demektir.

Ve en önemlisi; ölümle insan Hakk’a rücu eder, Rabbine döner. Ölmeden evvel ölenler, Hakk’a bu dünyada rücu ederler; hayatlarını İlâhî emirler dairesinde geçirirler; Allah’ın rahmetine dünyada iltica eder, gazabından da yine dünyada korkarlar. İşte bu bahtiyar insanlar âhirette de Hakk’a rücu ederler, ama bu rücu onlar için Allah’a vâsıl olma ve lütfuna erme şeklinde tezahür eder.

Ölümle, cüz’i iradenin hükmü son bulur. Öyle ise, ölmeden evvel ölenler, kendi şahsî isteklerini ve nefsî arzularını hayatta iken bir tarafa atmayı başarıp, Allah’ın küllî iradesine tâbi olurlar. Nefis hesabına birşey talep etmezler. Bütün arzuları helâl dairesinde olur. Böylece cüz’i iradelerini bir bakıma terkeder ve ölmeden evvel ölmenin zevkine ererler.

Düşünüyorum da; dünya döndükçe insan halden hâle giriyor. Hücreleri, yaprak dökümü gibi, durmadan ölüyor. Ve çiçek açımı gibi bir yandan da bedeninde yeni hücreler yaratılıyor. Ve insan bütün bu olup bitenlere seyirci kalmaktan öte birşey yapacak halde değil.. Yarını hakkında ne bir bilgisi var, ne de bir garantisi.. Madem ki bütün bunlarda cüz’i iradenin bir hükmü yok; onu, irademize hitap eden işlerde de bir tarafa bırakmayı başarabilsek, yâni Allah’ın rızasına muhalif hiçbir şeyi irade etmesek, çok bahtiyar olacağız.

Ölmeden evvel ölmek; gerçekten, bu dünyada büyük bir lütuf, büyük bir saadet. Bilindiği gibi, insan, yerde iken gök gürültüsünden ürker, şimşekten korkar, yıldırımdan kaçır... Ama uçakla bulutları yarıp onların üstüne çıktı mı, artık güneşi bulmuş ve önceki korkularından kurtulmuştur. Ölmeden evvel ölmenin sırrına erenler de, ölümü hayatta iken geçmiş, mahşere bu dünyada çıkmış, hesaplarını burada vermiş ve mutî bir kul olarak Hakk’a rücu etmişlerdir. Artık onları benlik duygusu boğamaz, çünkü ölünün benliği olmaz. Tabiat onları kendine celbedemez, zira ölünün tabiatla bir alış verişi kalmamıştır...

Onlar, Peygamber Efendimiz’in (a.s.m.) bir emrine uyarak, dünyada “garip ve yolcu” gibi yaşamışlardır.

Dünyayı kalben terketmiş, fâniye heves ve iştiha hususunda ölü gibi olmuşlardır.

Cüz’i iradelerini, Allah’ın rızası istikametinde sarfetmiş, kadere râzı olmuşlardır. Dalgaya karşı yüzmemiş, sahile yorulmadan varmışlardır.

KADER

KADER ve KAZA

Kader: Cenab-ı Hakk'ın, ezelden ebede, olmuş ve olacak her şeyi bilip takdir etmesi.

Kaza: Kaderde planlanan bir şeyin yaratılması, varlık sahasına çıkarılması

KADER, bir iman rüknüdür ve şöyle tarif edilir: “Kader, Hak Teâlâ'nın, ezelden ebede kadar olmuş ve olacak her şeyin, her şeyini ve her hâlini, zamanını ve mekânını, sıfatlarını ve özelliklerini ezelî ilmiyle bilip, ona göre, takdir etmesidir.”

Kaza ise, kaderde planlanan bir şeyin yaratılması, varlık sahasına çıkarılmasıdır.

Kâinatın altı devrede yaratılışından, insanın ana rahminde dokuz ayda teşekkülüne kadar her hâdise kaderi gösteriyor!..

Güneş sisteminden atom sistemlerine kadar her hikmetli tanzim, kaderi ilan ediyor!..

Elementlerin sayıları ve özellikleri, kaderden haber veriyor!..

Bitkilerin ve hayvanların cinslere, türlere ayrılmış olması, her türe farklı kabiliyetler takılması, hep kader ile olmuş!..

Meleklerin, hayvanların ve cansızların sabit makamlı kılınması, insanların ve cinlerin ise imtihana tâbi tutulması, kader ile plânlanmış!...

Cennet ve cehennemın yaratılması, İlâhî ilim ile takdir edilmiş!... O menzillere hangi yollardan gidileceği de yine kader ile tespit edilmiş!...

Hangi güzel amele ne kadar sevap, hangi günaha ne kadar azap verileceği de kader ile tayin edilmiş!..

...

Bir bilim dergisinde insan bedenindeki harika nizam anlatılıyor ve İlâhî takdir konusunda çok güzel misâller sıralanıyordu. Ve yazı şöyle bağlanıyordu:

“Bedenimizin tamamı bir yana, sadece baş parmağımız olmasaydı teknik ve medeniyet ortaya çıkmazdı.”

Gerçekten de, bütün buluşlar, keşifler, sanatlar bir yönüyle, baş parmağa bağlı. O da diğer parmaklarla yan yana gelseydi, ne kalem tutabilirdik, ne kaşık, ne de çekiç.

İnsanoğlu, bütün varlık âlemi bir yana, sadece başparmağına ibret nazarıyla bakabilse, İlâhî takdiri en açık bir şekilde görecektir.

Kader konusunda ezberledikleri birkaç soruyu durmadan tekrarlayan adamlar, kaderin bu aslî mânâsını hiç düşünmezler. Şu haşmetli kâinatın bir ezelî ilim ve takdirle, safha safha yaratıldığı akıllarından bile geçmez. Kaderin bu haşmetli tecellilerini seyredemedikleri gibi, çekirdekleri, tohumları, yumurtaları, spermaları, genleri de bu açıdan değerlendiremezler. Halbuki, bu küçük yaratıklar sanki cisimleşmiş birer plân, birer program... Allah'ın hârika takdirini ve ince hikmetini akli başında olanlara ilan ediyor, ders veriyorlar.

Ve insan, yaratılışı icabı, kadere inanmakla mükellef!..

Çünkü, ölçüden, tartıdan anlıyor. Yapmaya karar verdiği bir evin odalarını bilerek takdir ediyor. Mutfağını, banyosunu, hep yerli yerine koyduruyor. Yarını hakkında planlar kuruyor, hedefler tespit ediyor, kararlar veriyor.

İşte bu yaratılışı onu kadere imanla mükellef kılıyor.

Düşünelim bir kere: Şu görünen varlıklar içerisinde bizden başka hangi fert kendi varlığından ve yaratılış safhalarından haberdar? Ne olduğunu, niçin yaratıldığını ve nereye gittiğini bilen hangisi?!.. Kuşlar mı, ağaçlar mı, Güneş mi, Ay mı?!..

Hayvanlar kendi organlarından habersiz. Bitkiler yapraklarını tanımaz. Deniz, içinde yüzen balıklardan gafil. Ay, neyin etrafında döndüğünü bilmez.

Ama insan öyle mi? Kendi bedenindeki nizam kadar, ruhundaki intizamı da biliyor.

Elementlerin vazifelerini bildiği gibi, hayvan türlerini, sema sistemlerini de tanıyor.

Her ferdin, her nevin ve her sistemin niçin yaratıldığını, ne gibi hikmetler taşıdığını, az da olsa, anlayabiliyor. Bu yaratılışı sayesinde, kaderin eşyadaki o sonsuz tecellilerine de bir derece muhatap olabiliyor.

Kadere İman Huzur Kaynağı

Kadere iman, insan için, en büyük huzur kaynağıdır. Mümin olan insan, gerek kendi nefsinde gerek dış âlemde gördüğü bütün tanzim ve takdirlerin

nice hikmetlerle dolup taşıdığını ve hepsinin de rahmeti netice verdiğini düşünür. “Kaderin her şeyi güzeldir” diyerek, başına gelen her türlü hâdisenin altında rahmet ve hikmeti arar.

Dünya ve âhiret saadeti için gerekli her teşebbüsü yapar ve sonunda Allah’ın rahmet ve keremine itimat eder, huzur bulur!..

Kaybettiğine gam yemez. Geçmişte kaçırdığı fırsatlara ‘ah!’ etmez. ‘Şöyle olsaydı böyle olmazdı!’ yahut, ‘böyle olmasaydı şöyle olurdu!’ gibi lâfların ruha sıkıntı vermekten öte bir fayda sağlamadığını bilir. Mazinin yükünü sırtından atar. Allah’a güvenerek istikbale doğru yol almaya koyulur, huzur bulur!...

Allah’ın kendisine lütfettiği nimetlerle, servetlerle, kabiliyetlerle övünmez, gururlanmaz. Her hayrı Ondan bilir, huzur bulur!...

Kadere inanmayanlar insanlığa neyi takdim ediyorlar? Çalışmayıp, tembelce oturmayı mı? Yoksa, sebeplere teşebbüs etmekle birlikte sonra neticeyi rıza ile karşılamayıp üzölmeyi, dövünmeyi mi?.. Bunda insanlığı ıstıraba süröklemenin ötesinde ne fayda umuyorlar?!..

Hassas ruhu ve tahammölsüz bedeni ile, şu aciz insanı nasıl bu ağır yükün altına sokuyorlar?!..

Yoksa huzursuz, asabi ve isyankâr ruhlardan, kendi yıkıcı emelleri hesabına bekledikleri bir şeyler mi var?

Kader Hakkında Konuşmak Tehlikeli mi?

Halk arasında, “kader hakkında konuşmanın tehlikeli olduğu,” şeklinde yaygın bir kanaat hâkim. Bu anlayışta büyük bir yanlışlık söz konusu.

Kader, cüz’i irade ve efâl-i ibad (kulun fiilleri) konularında nice eserler yazılmış. Bunlardan söz etmek, en azından, bir ilim tahsilidir ve yasak olması düşünölemez. Ama, kaderin bir yönü var ki, ondaki ince hikmetleri insan idraki kavrayamıyor. Hastalıklar, musibetler, nice masum insanın ölümüne sebep, tabii âfetler gibi... İşte bu sahada insan ne kadar kafa yorarsa yorsun bir sonuca ulaşamaz. Onun bu aczini ve ümitsizliğini, şeytan en ileri mânâda istismar eder ve onu İlâhî adalet konusunda şüphelere düşürür.

Resûlullah Efendimiz(a.s.m.) geçmiş kavimlerin çoğunun kader noktasında sapıklığa düştüklerini ashabına hatırlatmış ve onları kaderin ince ve derin sırları üzerinde fazlaca durmaktan men etmiştir.

Nur Küliyatından harika bir tespit:

“Hakikat-ı mutlaka mukayyed enzar ile ihata edilmez.”

Yani, insan aklı sınırlı ve kayıtlı. İlâhî hakikatler ise mutlak, yani kayıtsız. Bu sınırlı akıl, kaderin o sonsuz hikmetlerini kavrayamıyor, anlayamıyor. Çoğu tartışmalar da bu sahada cereyan ediyor.

İşte, kaderin bu yönü hakkında ileri-geri konuşmak zarardan başka bir şey getirmiyor. Ve yasaklanmış!..

Kader Konusunu Soran Farklı Gruplar

Kader konusunu soranlar üç gruba ayrılır: Bir kısmının maksadı doğrudan doğruya zihinleri karıştırmaktır. Bu adamlarla ilk konuşulacak konu, şu âlemin yaratıcısına iman meselesi olacaktır. İlâhî takdir, ancak Allah’a inananlarla konuşulur... Mimar Sinan’a inanmayan bir meczupla, Süleymaniye’nin bahçesinde, Onun mimarlık sanatını tartışmanın ne mânâsı var?!..

İkinci grup ise, kader konusundaki birtakım sorularına samimiyetle cevap ararlar. İşte kader konusu ancak bu insanlarla konuşulabilir.

Üçüncü gruba gelince, bunlar gerçekte dine karşı değildirler. Ancak yaşayış tarzları İslâm’a hiç uymaz. Birtakım günahlara girmişlerdir. Bu günahların âhirette cezayı gerektirdiğini düşününce rahatsız olurlar. Cezaya isyan, onları kaderi tenkit etmeye götürür. İşledikleri günahlar kalplerini durmadan yaralar. O yaralı kalpleriyle kavga edecek birini ararlar... Onu alt etmekle rahatlayacaklarını sanırlar...

Bu adamların önüne bütün aklî delilleri serseniz de mesele hallolmaz. Çünkü; onlar, sorularına cevap aramaktan çok, günahlarına özür arama peşindedirler.

İRADENİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Küllî irade: Sonsuz işleri birlikte dileyebilen İlâhî irade.

Cüz’i irade: Bir anda ancak bir şey dileyebilen, iki şeye birlikte taallûk edemeyen insan iradesi”

İNSAN BEDENİNDE yüz trilyon kadar hücre olduğu söyleniyor. Her hücrenin de nice fonksiyonları var. İnsan, bir anda iki şey irade edemezken, bedenindeki bu sayısız faaliyetleri nasıl izah edecektir? Demek ki, insan kendine malik değil. O bir kuldur. Bedeni, küllî bir irade ile tanzim ve idare ediliyor.

Biz içimizdeki hiçbir olaya karışmıyoruz, ama işin tuhaf tarafı bazıları, “bu işleri kim görüyor” diye bir kez olsun düşünme zahmetine de girmiyorlar.

Düşünseler, bunu başka sorular takip edecek ve onlar hiçbir şeye aldırmaksızın gaflet içinde yaşamının tadını çıkaramayacaklar. Ama korkunun da ecele faydası yok.

Gafletten kurtulup gerçeği bulan bahtiyar kullar ise şöyle düşünürler:

“Madem ki, hiçbir organım, hiçbir hücrem başıboş değil, öyle ise ben de başıboş olamam! İç âlemimde cereyan eden bütün işler hikmetli ve faydalı. O halde ben, irademi doğru kullanarak “ne dünyama ne de âhiretime fayda sağlamayan boş işlerin peşinde koşmamalıyım. Bedenimdeki her hücre, semadaki her yıldız ve kâinattaki her sistem İlâhî emre uygun hareket ettiklerine göre, kulluk görevimi aksatmamalı, ibadetimi eksiksiz yerine getirmeliyim. “

Sonra, düşüncesini genelleştirir:

Ben kendi iç âlemime karışmadığım gibi, ağaç da kendi içinde işleyen fabrikanın gerçek sahibi değil. Ve o tezgahın muntazam çalışması onun kendi hüneri değil. Şu ağacı, elma, bu ağacı da armut verecek şekilde, programlayan bir hikmet, bir kudret, bir ilim var.

Ve yine, ben kan nehrimde akan alyuvarlardan ve akyuvarlardan habersiz olduğum gibi, deniz de içindeki balıklardan habersiz. Sema da yıldızlarını tanımıyor.

Saçımı kendim yapmadığım gibi, ağaçlar da yapraklarını kendileri takmıyorlar. Ormanlar, dağın hüneri değil. Güneş de gezegenlerine sahip çıkamaz.

İşte kâinatta meydana gelen bu sonsuz işler, birlikte nazara alındığında, küllî ve mutlak bir iradeyi açıkça gösterirler.

Şöyle bir düşünelim:

Bu âlemde birbirinden farklı ne kadar çok fiil birlikte icra ediliyor! Her an, mikroplar âleminden, bakterilerden, al ve akyuvarlardan, böceklerden, kuşlara, insanlara varıncaya kadar nice canlılar ölümü birlikte tadıyorlar. Onların yerleri ise, boş kalmıyor. O an içinde, bir o kadar, hatta daha fazla varlık dünya ile tanışıyor.

Yine sayısını bilemeyeceğimiz kadar çok canlı hastalanırken, aynı anda bir o kadarı da şifâ buluyor. Niceleri izzete doğru tırmanırken, niceleri de zillete düşüyor. Kimileri henüz yemeklerini yerken, başkaları açlığa yaklaşıyorlar. Her biri bir İlâhî ismin tecellisini gösteren böyle sonsuz ve birbirinden farklı, hatta çoğu zaman birbirine zıt fiilleri birlikte icra etmek, ancak küllî bir iradenin işidir.

İşte insan o cüz'i iradesini ölçü tutarak ve onun aczine, noksanlığına bakarak bu sonsuz icraatları hayret ve hayranlıkla düşünür; imanı kemâle erer.

İradeye Yön Vermek

İnsanoğlu, harika bir yaratılışa sahip. Duyu organlarını, meselâ, görmesini kendi iradesiyle belli bir sahaya çevirebildiği gibi, kendi iradesini de iyiye yahut kötüye yönlendirebiliyor.

İşte bu noktada, ruhun varlığı çok net biçimde görülüyor. Görme ve işitme gibi, anlama ve irade etme de ruhun sıfatları. Bu sıfatları kullanan, ruhun bizzat kendisi.

Aklını doğru çalıştıran bir insan, bu kâinattaki her sistemin ve insan bedenindeki her organın en güzel ve en faydalı şekilde tanzim edildiğini düşünmekle şu sonuca varıyor:

O halde, ben görme, işitme sıfatlarım gibi, irade sıfatımı da bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'ın razı olduğu biçimde kullanmalıyım. Ancak böylece, o sıfatın hakkını vermiş ve ondan en iyi şekilde faydalanmış olurum.

İradelerini, yine kendi iradeleriyle Allah'ın küllî iradesine tabi kılanlar sonsuz saadet menzili olan Cennete gidiyorlar. Bu büyük sermayeyi

nefisleri hesabına kullananlar ise ebedî azap menziline doğru yol alıyorlar.

Bu noktada, şöyle bir soru hatıra gelebilir:

Biz İlâhî iradeyi nasıl bileceğiz ki, hareketlerimizi, davranışlarımızı ona uygun kılalım?

Allah'ın razı olduğu işler ve haller, peygamberler ve kitaplarla insan-oğluna bildirilmiş. Ama, bu hususta bir zorlama da getirilmemiş. Yani, insan bu dünyaya kendi iradesi dışında getirildiği halde, ebedî yolculuğunda Cennet ve Cehennem şıklarından dilediğini tercih etmekte serbest bırakılmış.

İşte insan, cüz'i iradesini yerinde kullanarak âhiret menzillerinden cenneti tercih edebiliyor. O saadet yurdunun yollarını Cenâb-ı Hak İlâhî iradesiyle çizmiş: "İman edilecek" "ibadet yapılacak" "zekât verilecek" "haram yenmeyecek" "kumar oynanmayacak" "yalan söylenmeyecek" "istikametten sapılmayacak"...

Ama, insanı bu iradeye uymakta zorlamamış. Nitekim, Kuran-ı Kerimde "dinde zorlama yoktur" buyurulması İlâhî iradenin bu noktadaki en açık ve net bir ifadesidir.

O halde, insan kendi iradesini istikamet yolunda ve helâl dairesinde kullanırsa kazanacaktır. Aksi halde zararı çok büyük olur.

Büyük müfessir Elmalılı M. Hamdi Yazır'dan güzel bir tespit:

"Beşerde cihet-i ızdırar kudretullahın şahidi, cihet-i ihtiyar da iradetullahın şahididir."

Cihet-i ızdırar, insanın iradesi dışında başına gelen hâdiseler, yahut bedeninde, iç âleminde icra edilen faaliyetlere bakıyor. Bunların tamamı İlâhî kudretle yaratılıyor. Dileyen de O, yaratan da.

İnsan bunları düşündükçe, kendi varlığında ve bütün kâinatta faaliyet gösteren o İlâhî kudret karşısında aczini, en ileri mânâda, hissetmeli. Bu his, onu kulluk şuuruna götürür.

Nedir kulluk şuuru?

Bu konuda, Allah Resûlü'nün(a.s.m.) bir hadis-i şeriflerini nakletmekle yetineceğim:

"İçinizde Allah'ı en çok seven benim. Bununla beraber Allah'tan en fazla da ben korkarım."

Cihet-i ihtiyarın İlâhî iradeyi göstermesi, kanaatimce şöyle oluyor:

İnsan kendi iradesiyle bir işi gördüğünde şöyle düşünmeli:

“Ben, iç âlemimde bu işi yapmaya karşı önce bir istek hissettim. Sonra irademi kullanarak, bu işi yapmaya karar verdim. Daha sonra da kudretimi ve diğer sıfatlarımı bu işe yönlendirdim. Bu hâl gösteriyor ki, şu âlemde yapılan sonsuz faaliyetler de mutlaka irade edilmişler ve öylece icra sahasına konulmuşlar.”

İradeyi Yanlış Anlayanlar:

İrade konusu asırlar önce tartışılmış ve sonuca bağlanmış. Ama gel gör ki, kader hakkında ileri geri konuşanlar, bunlardan çok uzakta bulunuyorlar. Cebriyecilerden söz etseniz tanımadıklarını söylerler. Ama konuştuklarını özetlerseniz, karşınızda “Cebriye” mezhebini bulursunuz. Bunun tam tersini savununlar da “Mutezile” nedir bilmezler, ama fikirleri onlarla tam bir uyum gösterir, paralellik arz eder.

Peygamber Efendimiz(a.s.m.) bir hadis-i şeriflerinde “ümmetinin ileride yetmiş üç fırkaya ayrılacağını” haber verir ve bunların sadece birisinin kurtuluşa erdiğini, diğerlerinin “nâr ehli” olacaklarını bildirir. O tek zümreyi de “benim ve ashabımın yolunda gidenler” şeklinde tarif eder; yani ehl-i sünnet cemaatı. İşte o yetmiş iki fırkadan birisi Cebriyeciler, bir diğeri de Muteziledir.

Cebriyeciler, cüz’i iradeyi hiçe sayarlar ve insanın, yaptığı bütün işlerde, rüzgârın önündeki yaprak gibi iradesiz olduğuna inanırlar. İnsanda iki çeşit faaliyet olduğunu görmezlikten gelirler. Kalbin çalışmasıyla elin yazı yazması arasında bir fark görmezler. Saçların büyümesiyle, bir inşaatın yükselmesini aynı kabûl ederler. Sürüklenerek götürülmeyi, yürümekle bir sayarlar. Onlara göre, uykuya geçmekle yoldan geçmek eşittir. Her fiil bir cebir altında işlenir ve insan iradesi diye bir şey yoktur.

Mutezileye gelince onlar, birincilerin aksine, insanın kendi fiillerini kendisinin yarattığına inanacak kadar ileri giderler.

Bunlar şöyle yanlış bir değerlendirmeden yola çıkarlar:

Şerleri ve kötülükleri, Cenâb-ı Hakk’ın yaratmasını Onun izzetiyle güya bağdaştıramazlar. Ve bunları insanın bizzat kendisinin yarattığını iddia ederler.

İşte İslâm’ın çizdiği istikamet çizgisi, bu iki sapık görüşün her türlü aşırılığından uzaktır.

CÜZ-İ İRADE

İrade: İstek, arzu. Dileme

Cüz-i irade: İki ayrı fiile birlikte taallûk edemeyen irade

İNSANIN ARZA halife olmasında en büyük esas: Cüz-i irade. Meyvelerini vermekte hiçbir tercihe sahip olmayan ağaç, yörüngesinde dönmeye mahkûm dünya, yerinden kıpırdayamayan bir dağ, istediği renge bürünemeyen çiçek, uysal olamayan aslan, bal veremeyen ipek böceği...

İşte küllî bir iradenin emri altında vazifelerini yerine getiren bunca mahlûkun başına İlâhî takdir bir halife tensip buyurdu: İnsan.

Ona bir cüz-i irade verdi. İradesiz kâinatın bu iradeli meyvesine dilediği mesleği seçme, arzu ettiğini yiyip içme, istediği menzillerde dolaşma ve hepsinden önemlisi kendisine inanıp inanmama, ibadet edip etmeme hürriyeti tanıdı.

Böylece her biri ayrı bir yöne giden, farklı tercihlerde bulunan, değişik şeylerden zevk alan insanlar çıktı ortaya. Ve Üstad Bediüzzaman'ın ifadesiyle “insanın bir ferdi, sair hayvanatın bir nev'i hükmünde” oldu.

Bülbül ve pars, birbirinden ne kadar uzak iki hayvan nev'i. Ama insanın bülbülü daha tatlı ötüyor ve insanın parsı daha yırtıcı.

Koyun ve yılan... Birinin sütüne doyulmaz diğerinin zehrinden kaçılır. Ama insanın ilmi sütten daha tatlı ve sapık fikirler zehirden daha zararlı.

Bütün bu farklılıklar “Dünya âhiretin tarlasıdır” hadis-i şerifinin hükmüne göre cennet ve cehennemde muhtelif meyveler verecekler.

Bütün bu acı ve tatlı meyvelerin köküne indiğimizde karşımıza cüz-i irade çıkar.

Cüz'i, bir anda ancak bir şeye taallûk etme, işleri sırayla, birbirini takiben yapma mânâsına geliyor. Buna teakub deniliyor.

İnsanın iradesi cüz'idir, yani insan bir anda ancak bir şey irade edebilir. Birden fazla şeyi ise sırayla.

“İnsanın zihni ve lisanı ve sem'i; cüz'î ve teakubî oldukları gibi, fikri ve himmeti dahi cüz'idir. Ve teakub tarîkıyla yalnız bir şeye taallûk eder ve

meşgul kalır.” — Muhakemat

Demek ki, insan bir anda iki ayrı şeyi düşünemiyor, iki harfi birlikte söyleyemiyor, iki sözü beraber anlayamıyor.

...

Nur Külliyyatı’nda insanın İlâhî isimlere üç cihetle ayna olduğu izah edilir. Bunlardan biri de “İnsana verilen nümûneler nev’inden cüz’î ilim, kudret, basar, sem, mâlikiyet, hâkimiyet gibi cüz’iyat ile kâinat Mâlikinin ilmîne ve kudretine, basarına, sem’ine, hâkimiyet-i rububiyetine âyinedarlık” etmektir. İşte insan nasıl o azıcık kuvvetini ölçü alarak kâinattaki bütün faaliyetlerin İlâhî bir kudretle icra edildiğini anlıyorsa, cüz-i iradesini de aynı şekilde de ölçü yapıyor ve bu âlemdeki hadsiz faaliyetlerin birlikte irade edilmesiyle kendini hissettiren mutlak ve sonsuz bir iradeyi uzaktan uzağa tefekkür edip hayran kalıyor.

İnsanoğlu harika bir sanat eseri. Bu harikalıkta bir pay da cüz-i iradeye ait. İnsan bir anda iki şeyi irade edemezken, bedeninde sayısız denecek kadar çok faaliyetler birlikte yürütülüyor. Yaklaşık yüz trilyon hücre, her hücrede en az yüz trilyon atom ve bunların her birinde icra edilen nice faaliyetler... İşte bu tablodan küllî bir irade açıkça okunur, elbette ki “oku” emrini doğru değerlendirenler için.

İnsan şöyle düşünür: Ben iki işi birlikte göremezken bende bu kadar çok icraat birlikte nasıl sürdürülüyor? Ve cevabını hemen verir: “O halde, ben kendime gerçek mânâda mâlik değilim. Ruhum İlâhî bir kanun, bedenim onun tasarrufunda bir memur gibi. İkisi de Allah’ın mülkü, ikisi de Hakkın mahlûku ve her ikisi de emanet.”

Bedenin ruhumuza emanet verildiğini çok iyi biliyoruz. “Ya ruhumuz kime emanet verilmiş?”

Bu sorunun cevabında da karşımızda yine cüz-i iradeyi buluyoruz. Cenâb-ı Hakk ruha cüz-i irade takmış ve bu iradeyle o en güzel mahlûkunu bir başka varlığa değil bizzat o ruhun kendisine emanet etmiş.

O halde biz, ruhumuzu haram sahalarda kendi keyfimizce dolaştıramayız.

Aklımızı yanlış işlere yoramaz, hafızamıza yanlış bilgiler dolduramayız.

Hayalimizi haram işlere gönderemez, sevgimizi gayr-ı meşru sahalarda çalıştıramayız.

Cüz-i irade ile cüz-i ihtiyarî çoğu zaman birbiri yerine kullanılırlar. Ama aralarında az da olsa bir fark var. İhtiyar, ‘seçme, tercih etme’ demektir. Bu

seçme ise irade ile yapılır. Yani, insan kendisine ihsan edilen irade sıfatı ile ihtiyar eder. Ama bu ihtiyarî cüz'idir, bir anda birden fazla şeyi seçmeğe güç yetiremez. Demek ki, ihtiyar iradeye dayanıyor, irade ihtiyara değil.

Cüz-i irade meleklerde de var, ama insandakinden çok farklı. Cebrail (a.s.) kendisine verilen bir İlâhî emrin gereğini cüz-i iradesiyle yerine getirir. İlâhî bir emri başka meleklerle yine iradesiyle tebliğ eder. Şu farkla ki, onda emrin zıddına hareket etme iradesi yoktur ve insan iradesinden bu yönüyle ayrılır.

Şu da var ki, melekler derecelerine göre bir anda çok yerlerde bulunabilir ve farklı nice işleri birlikte irade edebilirler. Yine de bu iradeleri mutlak değil sınırlıdır; ancak belli hudutlar arasında cevelan edebilirler.

“Melâike gibi zîşuur olanların, yalnız cüz-i ihtiyarîyle cüz'î, icadsız, kesb denilen bir nevi hizmet-i fitriye ve amelî bir nevi ubudiyetten başka ellerinde yoktur.” — Şualar

İnsanda iki türlü fiil cereyan eder, birisi ihtiyarî diğeri ise ızdırarî. Birincisinin ortaya çıkmasına insan iradesi şart kılınmış, ikincisi ise tamamen onun iradesi dışında. İhtiyarî fiillerde insanın elinde sadece talep etme, meyletme, kesb etme var; yaratma ise Allah'a mahsus...

“Âdetullah üzerine, irade-i külliye-i İlâhîye abdin irade-i cüz'îyesine bakar.” — İşaratü'l-İ'caz

Kul bir işi yapmak için cüz-i iradesini sarf ettikten sonra, o işe küllî irade taallûk eder ve o fiil yaratılır.

Bilim adamlarımız, bir tek kolumuzu kaldırıp indirmemizde yetmiş çeşitten fazla kimyevî reaksiyon vuku bulunduğunu ve her bir çeşit reaksiyonun da binlerce kez cereyan ettiğini söylüyorlar. Bunların hiçbirisi bizim işimiz değil. Ama biz kolumuzu kaldırmayı irade etmesek bu reaksiyonlardan hiçbirisi ortaya çıkmıyor.

Bir konuşma hadisesi dudaktan, dilden, tükürük bezlerinden, beyinden, akla, hafızaya kadar uzanan maddî ve manevî nice cihazın birlikte çalışmasının neticesi. Bütün bu işleri Allah yaratıyor; ama biz konuşmak istemesek bunların hiçbirisi icra edilmiyor.

Bedenimizi hayalen büyüttükçe büyütelim ve irademiz dışındaki faaliyetleri artırdıkça artıralım, karşımızda bütün bir kâinatı buluruz.

Suyun akması da kanımızın deveranı gibi kendi iradesiyle değil. Çiçeklerin boy göstermesi de saçımızın uzaması gibi kendi isteğiyle değil. Güneşin doğup batması da dünyaya gelişimiz ve gidişimiz gibi kendi keyfince değil.

İşte bütün bu sonsuz faaliyetler birlikte ortaya çıkıyor. Ayrı varlıklarda birbirine zıt fiiller beraber yürütülüyor. Bir grup dünyaya gelirken bir başka grup kabre ayak basıyor. Nice hastalar şifâ bulurken, nice sağlar da hastalığa tutuluyorlar. Birileri gülüp oynarken, berikiler ağlıyor, sızlanıyorlar.

Bütün bunlar birbirinden farklı fiiller; ama hepsi birlikte meydana geliyorlar.

Bu sonsuz fiiller birlikte düşünüldüğünde kalbi bozulmamış her insanın vicdanında şu mânâ inkişaf eder: Ben de cüz-i irademden yine irademle vazgeçmeli ve şu mûtiler ordusuna katılmalıyım. İrademi, kendi keyfimce değil, Hakk'ın rızasına uygun biçimde kullanmalıyım.

Böyle diyerek dünya hayatını helâl dairesi içinde geçirenler “irade imtihanını” başarır, melekler gibi sadece hayrı irade eder hâle gelirler.

Bu noktaya, nefis ve şeytana rağmen ulaştıkları için de meleklerden ileri geçerler.

BÖYLE Mİ OLURDU?

“İnsanın ihtiyarî eserlerindeki adem-i kemâl; cebri nefy, ihtiyarı ispat eder.”
— Hutbe-i Şamiye

CEBRİYECİLER, istikamet yolundan sapma gösteren ve ehl-i dalâlet olarak adlandırılan yetmiş iki fırkadan birisidir. Onlara göre, insanın hür iradesinden söz edilemez; o, “rüzgârın önündeki bir yaprak” gibidir. İnsanlar bütün işlerini İlâhî iradenin cebri altında yaparlar.

Nur Külliyyatında bu yanlış fikre cevap olacak birçok bahis bulunmakla birlikte, bu cümlede konu bambaşka bir cepheden ele alınmış ve cebriyeciler bu yönden de büyük bir darbe yemiştir.

Bilindiği gibi, insanda iki türlü fiil icra ediliyor: Birisi, ihtiyarî, diğeri ise ıstırarî.

Birinci tip fiillerde, insan, cüzi iradesini ne yönde kullanıyorsa, Cenab-ı Hak da küllî irade ve kudretiyle o şeyi yaratıyor. İkincisinde ise, insanın iradesi hiç söz konusu değil; dileyen de Cenab-ı Hak, yaratan da.

Odamızın bir duvarını söküp yeniden yapmamız birinci gruba, hücrelerimizin değişmesi ise ikinci gruba giriyor.

İşte bu iki fiil karşılaştırıldığında, birincide çok noksanlıklar görülüyor; ikinci ise en mükemmel bir şekilde icra ediliyor.

Üstad buyuruyor ki, eğer cebir olsa ve insan iradesinin hiç rolü olmasaydı, kişinin kendi iradesiyle yaptığı işlerin de her zaman mükemmel olması gerekirdi.

Onlardaki adem-i kemâl, yani kemâlin bulunmayışı, mükemmeliyetten uzaklık gösteriyor ki, bu işler insanın ihtiyariyle, iradesiyle yapılmışlar, Allah tarafından, cebr ile ve doğrudan yaratılmamışlardır.

İnsanın şeker pancarından yaptığı şekerle, arının çiçeklerden dokuduğu bal karşılaştırıldığında insanın ne kadar gerilerde kaldığı görülür. Eğer insanın iradesi olmasaydı ve işlerinin tamamı İlâhî irade ile tanzim edilseydi, insan gibi “arza halife olarak yaratılan üstün bir varlığın” eseri, bir böceğin eserinden bu kadar geri kalır mıydı?

Okur yazar olmayan ve sanat nedir bilmeyen bir annenin doğurduğu çocuk ile, sahasında en ileri noktaya gelmiş, bilgili ve mahir bir

heykeltıraşın yaptığı çocuk heykelini karşılaştırdığımızda da benzer şeyler söyleyebiliriz.

Misaller çoğaltılabilir.

DİLEME ve YARATMA

“Cenab-ı Hakk’ın ef’alinde, tercih edici bir garaza, bir illete ihtiyaç yoktur. Ancak tercih edici, Cenab-ı Hakk’ın ihtiyarındır.” — İşarat-ül İ’câz

CENAB-I HAK, Gani-i Mutlak’tır. ‘Mutlak,’ kayıt altına alınmayan, hiçbir şeyle kayıtlanmayan, Gani ise, ihtiyaçtan münezzeh demektir. Mutlak Gani denilince bu mânâ daha da pekiştirilmiş oluyor.

Şöyle ki:

“Kâinatın yaratılıp yaratılmaması, insanların iman edip etmemesi, cennet ve cehennemi halk etmek veya etmemek” Allah için hiç fark etmez. Allah, bunların hepsinden müstağnidir.

“Tercih edici bir garaza ihtiyaç yoktur.” ifadesi bize bu dersi verir.

“O halde, bu âlem niçin yaratıldı?” denilecek olursa, bunun cevabı, “Allah, iradesiyle bu şıkkı tercih etti.” şeklinde olacaktır.

Yaratmayı irade buyurmasındaki aslî unsuru da Cenab-ı Hak bir hadis-i kutsisiyle bize şöyle bildirmektedir:

“Rahmetim, gazabımı geçti.”

Çok farklı yönleri olan bu kelamın bir yönü de şudur:

“Allah vardı, onunla birlikte hiçbir şey yoktu.” kutsî hadisinde haber verildiği gibi, bu varlık âlemi bir dönem, yokluk karanlığında bulunuyor ve varlık sahasına çıkmak için sanki İlâhî rahmetin tecelli etmesini bekliyordu. Allah’ın rahmeti gazabını geçmiş ve bu kâinatı yaratmayı irade buyurmuştur.

Kader Risalesinde geçen “Tercih bilâ müreccih caizdir ve vaki’dir. İrade bir sıfattır. Onun şe’ni, böyle bir işi görmektir.” cümleleri bize bu gerçeği anlamaktadır. Yani, bu kâinatın yaratılması için mutlaka “mûcib bir müreccih” (onun yaratılmasını gerekli kılacak bir sebep) gerekmez. Gerektiği şeklindeki bir düşünce, Allah’ın Gani ve Müstağni isimleriyle bağdaşmaz.

O halde, Allah katında bu âlemin yaratılması ile yaratılmaması birbirine denktir ve İlâhî irade bu âlemin yaratılması şeklinde tecelli etmiştir.

KADER KONUSUNDA ÇOKÇA SORULAN SORULAR-I

Ezel: Evveli olmamak. Kıdem

Ezelî: Evveli olmayan. Kadim.

İlm-i ezelî: Allah'ın ezelî olan ilmiyle olmuş ve olacak her şeyi birlikte bilmesi.

KADERİ YANLIŞ anlayan ve cüz'î iradeyi de yine yanlış değerlendiren bazı kesimlerin sıkça sordukları iki soru var. Bunlar üzerinde biraz durmak gerekiyor.

Birinci Soru:

“Madem Cenâb-ı Hak ezelî ilmiyle benim ne yapacağımı biliyor, öyleyse benim ne kabahatim var?”

Önce şunu belirteyim: Bu sorunun sahibi hem samimi değil, hem de Türkçe bilmiyor... Bu iki hususu açıkladıktan sonra sorunun cevabına geçmek istiyorum.

Soru sahibi niçin samimi değil? Önce onu açıklayayım:

Her insan vicdanen bilir ki, kendisinde iki ayrı hareket, iki ayrı fiil söz konusu. Bir kısmı ihtiyarî, yani kendi isteğiyle, iradesiyle ortaya çıkıyor. Diğer kısmı ise ızdırarî; yani tamamen onun arzusu, iradesi dışında cereyan ediyor.

Meselâ; konuşması, susması, oturması, kalkması birinci gruba; kalbinin çarpması, boyunun uzaması, saçının ağarması da ikinci gruba giren fiillerden.

O birinci grup işlerde, istemek bizden, yaratmak ise Allah'tan. Yâni, biz cüz'î irademizle neyi tercih ediyor, neye karar veriyorsak Cenâb-ı Hak mutlak iradesiyle onu yaratıyor. İkinci tip fiillerde ise bizim irademizin söz hakkı yok. Dileyen de yaratan da Cenâb-ı Hak. Biz bu ikinci gruba giren işlerden sorumlu değiliz. Yâni, âhirette boyumuzdan, rengimizden, ırkımızdan, cinsiyetimizden yahut dünyaya geldiğimiz asırdan sorguya çekilmeyeceğiz.

İşte soru sahibi bu iki fiili bir sayma gafleti içinde... Ama, işin önemli yanı, bu iddiasına kendisi de inanmıyor... İşlediği günahlarda kaderin onu

zorladığını iddia ederken samimi değil!...

Bunu nereden bileceğiz? diye sorulabilir.

Yaşayışından! Bir örnek vereyim:

Bir adam düşününüz. Kaderin kendisini zorladığına, bağladığına ve iradesini elinden aldığına gerçekten inanmış olsun. Bu adam, sabahleyin uyandığında yatağında öylece kalakalır; kalkamaz. Kaderini bekler. “Bakayım” der, “eğer kaderimde kalkmak varsa yataktan kalkarım. Yoksa ben buna nasıl karar verebilirim?!.. Hangi mahkûm, içerisine tıklandığı hapishane arabasını dilediği yöne sürebiliyor?!..”

Gelelim asıl samimiyetsizlik örneğine: Buna samimiyetsizlik demek de az kalır... Bu, doğrudan doğruya, İlâhî rahmete iftira.

Adam, yaptığı bütün müspet işlere sahip çıkıyor, “Ben yaptım, ben kazandım” diye göğsünü gere gere anlatıyor bunları... Ama, sıra işlediği günahlara, yaptığı hatalara, ettiği zulümlere gelince kadere yapışıyor: Kaderimde bu varmış, diye işin içinden çıkmaya çalışıyor.

Evine giren hırsız mahkemeye verirken kaderi unutuyor. “Bu adam” diyor, “benim evime girdi, şuyumu çaldı, buyumu gasp etti.” Hırsızın: “Ben masumum. Benim kaderimde soymak, bu zatın kaderinde de soyulmak varmış” şeklindeki müdafaasına kızıyor, köpürüyor, çıldıracak hale geliyor!.. Ama, sıra kendi işlediği günahlara gelince, utanmadan ve sıkılmadan o hırsızın müdafaasına sarılabiliyor!..

Böyle birisiyle, kader konusunu ciddî mânâda konuşmak mümkün mü?

Gerçek şu: Biz her türlü işimizde, fiilimizde kaderin mahkûmu değiliz. İhtiyarî fiillerde, yani kendi irademizle yaptığımız işlerde serbest bırakılmışız. Bunu vicdanen biliyoruz. Bu fiillerde, daha önce de belirttiğim gibi, isteyen biziz, yaratan ise Cenâb-ı Hak...

Zaten dünyaya imtihan için gönderilmiş olmamız da bunu gerektirmiyor mu?

İmtihana giren bir aday dilediği salonda imtihan olamaz. İmtihanı istediği saatte başlatamaz ve sona erdiremez. Soruların puanlamasını kendi tayin edemez. Bütün bunlar, onu imtihan eden kimsenin tayini ve tespiti iledir. Fakat, imtihan başladıktan sonra, cevapları dilediği gibi verir... İmtihan süresince kendisine müdahale edilmez. Aksi halde buna imtihan denmez.

Şimdi, şu sorunun cevabını arayalım:

İnsanlar bu dünyada kendi amel defterlerini diledikleri gibi doldurmuyorlar mı? İlâhî emir ve yasaklara uyup uymama konusunda

serbest değiller mi?

O halde, bu adamlar neyin davasını görüyorlar?!.. Bir yandan, işledikleri günahların sorumluluğundan kurtulmak için iradelerini inkâra kalkışıyor; diğer yandan, meselâ, pencerelerini taşıyan ve Allah'ın sorumlu bile tutmadığı, küçük bir çocuğu dövmekten de geri durmuyorlar. Bu sahne onları sorumlu kılmaya ve utandırmaya yetmiyor mu?

Soru sahibinin Türkçe bilmediğinden söz etmiştik. Bunun ispatı gayet kolay. Geliniz bu soruyu dilbilgisi yönünden inceleyelim:

“Mâdem Cenâb-ı Hak, ezelî ilmiyle benim ne yapacağımı biliyor, öyleyse benim kabahatim ne?”

Bu cümlede iki tane fiil geçiyor: Biri, “yapmak”, diğeri “bilmek”.

Yapmak fiilinin öznesi: Ben.

Bilmek fiilinin öznesi: Cenâb-ı Hak.

Yâni soru sahibi, “ben yapıyorum, Allah da biliyor” diyor. Ve sonra bize soruyor: Benim kabahatim ne?

Ona nazikane şu cevabı veriyoruz:

Senin kabahatin o işi yapmak.

...

Bu konuda Nur Risalelerinden Sözlere adlı eserde şu tespit yapılır:

“Kader, ilim nev’indendir. İlim, malûma tâbidir. Yani nasıl olacak, öyle taallûk ediyor. Yoksa malûm, ilme tâbi değil.”

İlim, “bilmek” ya da “bilgi” mânâsına geliyor. Malûm, “bilinen”, âlim ise “bilen”, yahut “bilgin”.

Bu kaideyi bir misâl ile açıklamaya çalışalım. Meselâ, ben bir gencin Fen Fakültesi’nde okuduğunu bilmiş olayım. Bu bilgim ilimdir. Malûm ise, o gencin o fakültede öğrenci olduğu. İşte, benim ilmim bu malûma tâbidir. Yani o genç Fen Fakültesinde okuduğu için, ben de onu öylece bilirim. Malûm ilme tâbi olsaydı, ben onu tıpta okuyor bilirdim, o da tıp öğrencisi olurdu...

Misâller çoğaltılabilir.

“Madem Cenâb-ı Hak benim ne yapacağımı biliyor”denilmekle, Allah'ın âlim olduğu, soru sahibinin ise, o fiili yapacağı peşinen kabul edilmiştir. İşte o adamın, söz konusu fiili işlemesi malûm, Allah'ın, bunu ezelî ilmiyle bilmesi ise ilimdir. Ve bu ilim, malûma tâbidir. Eğer malûm ilme tâbi olsaydı, sorunun şöyle sorulması gerekirdi:

“Madem ben Cenâb-ı Hakk'ın bildiğini yapıyorum, öyleyse ne kabahatim var?!”

Böyle söylenmiyor, söylenemez de. Allah'ın ilmi hakkında kim ne konuşabilir?!

Yukarıda, Sözler'den naklettiğimiz cümlelerin devamında da şöyle buyrulur:

“Yani ilim desâtiri; malûmu, haricî vücud noktasında idare etmek için esas değil. Çünkü malûmun zâtı ve vücud-u haricîsi, iradeye bakar ve kudrete istinad eder.”

Bilindiği gibi, bir şeyi, bir hâdiseyi yahut bir fiili bilmek, onun fâili olmak için yeterli değildir.

Bir misâl:

Konuşmayı herkes bilir. Ama, bir insan bu işe teşebbüs etmedikçe ve konuşma fiilini işlemeyince onun konuştuğundan söz edebilir miyiz?

Bir başka misâl:

Allah Resulü(a.s.m.) İstanbul'un fethini müjdelemiştir. Ama, “fetih” fiilini Sultan Mehmet işlediği için “fatih” ünvanını o padişaha veririz. İstanbul'u, Peygamber Efendimizin(a.s.m.) fethettiği gibi bir iddiada bulunmayız.

Demek ki, fâil olmak için fiili bilmek yetmiyor... Onu irade etmek, bizzat teşebbüs etmek ve işlemek gerekiyor... İşte Allah, insanın bütün amellerini, bütün fiillerini bilir. Ama, iradesini ve kuvvetini sarf ederek o işi yapan insandır ve her türlü sorumluluk da ona aittir.

Daha önce de belirttiğim gibi; kul, kendi cüz'î iradesini, -hayır olsun, şer olsun- hangi işe sarf ederse, Cenâb-ı Hak onu yaratır. İstemek kuldan, yaratmak Allah'tandır. Fakat, bütün fiilleri Allah'ın yaratması, insanı sorumluluktan kurtarmaz... İnsana kuvvet ihsan eden, her türlü imkânı bağışlayan Allah'tır. Kul bu imkânı, bu kuvveti Onun rızasına aykırı olarak kullanırsa elbette sorumlu olur, suçlu olur.

Şöyle bir düşünelim:

Bir emniyet mensubu, yetkisini ve silâhını kötüye kullanarak birisini haksız yere vursa, devlete mi katil denilecektir, yoksa o görevliye mi?

Şüphesiz, katil o görevlidir!.. Şimdi bu görevli, “Ben o suçu devletin imkânlarıyla işledim. Ne kendi silâhımı kullandım, ne de kendi mermimi” şeklinde bir özür beyan edebilir mi?.. Eğer etse, devlete hakaret ve iftiradan dolayı ayrıca cezalandırılması gerekmez mi?..

Maalesef, Allah'ın mutlak saltanatına, sonsuz kudretine ve sınırsız merhametine karşı bu küstahça ve nankörce iftirayı yapanlar çıkabiliyor!..

Konuyla yakın ilgisi olduğu için, ezel meselesine de kısaca değinmek isterim. Kader risalesinde şöyle bir ifade yer alır:

“Hem ezel; mazi silsilesinin bir ucu değil ki, eşyanın vücudunda esas tutulup ona göre bir mecburiyet tasavvur edilsin. Belki ezel; mazi ve hal ve istikbali birden tutar, yüksekten bakar bir âyine-misaldır.” — Sözler

Allah’ın zatı gibi sıfatları da ezelî. Bu sıfatlardan birisi olan ilmi de ezelî. Allah, ezelî ilmiyle olmuş ve olacak her şeyi birlikte bilir. Birini önce, diğerini sonra bilmesi söz konusu değildir.

İnsan, zamanla kayıtlı olduğu için, olayları ancak vuku bulduktan sonra bilebilir ve öğrenebilir. Bu sınırlı ilmiyle, “zamandan münezzehe olmayı” ve “ezelî ilmi” kavraması elbette mümkün olmaz. Ama, yukarıdaki harika misâl, bu hakikati insan aklına bir derece yakınlaştırır:

Bir aynayı şuurlu farz ediyor ve onu yüksek bir yerden tutarak aşağıları temaşa ettiriyoruz. Bu ayna, tam karşısına düşen dar bir sahayı gördüğü gibi, o sahanın sağına ve soluna düşen çok geniş bir sahayı da görebilir. Bu misâlde, sol taraf geçmiş zamanı, sağ ise gelecek zamanı temsil etmektedir.

Ayna, gördüğü mekânın içinde bulunmadığı, ondan çok yükseklerde durduğu için, mekân onu kayıtlayamaz. Bu güzel misali zamana da tatbik etmek mümkün. Demek ki, zamandan münezzehe olanı da zaman kayıtlayamıyor.

Çoğu insanımızın aldandığı önemli bir nokta var: Zaman mefhumunu yanlış yorumlamak!..

Olay gelecek zamanda ortaya çıkacaktır, ama Allah onu ezelî ilmiyle bilmektedir... İşte bu ilim, insanı zorlayıcı bir unsur olarak gösterilmeye çalışılıyor.

Şu anda soru sahibiyle “ezel” konusunu konuştuğumuzu kabul edelim ve kendisine şu soruyu soralım:

- Cenâb-ı Hak şu anda neler konuştuğumuzu biliyor mu?
- Elbette!
- Onun bu ilmi bizi şöyle veya böyle konuşmaya zorluyor mu?
- Hayır.
- Biz bu sohbeti on gün sonra yapsak durum değişir mi?
- Değişmez.

O halde, bu noktada, bugün ile on gün sonrasının farkı yok demektir.

Şimdi aynı soruyu, geçmiş zaman için soralım:

- Biz bu sohbeti on gün önce yapsaydık, Allah'ın bunu bilmesi irademizi hükümsüz kılacak mıydı? Yâni, biz kendi irademizle konuşamayacak mıydık?

- Elbette konuşacaktık.

Demek ki mâzi, hâl ve istikbâl, yâni, geçmiş zaman, şu an ve gelecek zaman Allah'ın ezelî ilmi için fark etmiyor. Ve her üç halde de ilim malûma tâbi... Biz ne konuştuysak, ne konuşuyorsak yahut ne konuşacaksak Allah, ezelî ilmiyle onu biliyor. Malûm ilme tâbi olmadığı içindir ki, Allah'ın bilmesi bizi zorlamıyor, irademizi bağlamıyor...

Bunu vicdanen bildiğimiz halde aksini nasıl iddia edebiliriz? Nasıl olur da on gün sonra işleyeceğimiz günahlar için böyle bir özre yapışabiliriz?!..

Bu tip iddialarda bulunan insanlar, Allah'ın zamandan münezzehtir olduğunu unutuyor; bu hakikatten gaflet ediyorlar.

Allah'ın hem zâtı ezelî, hem de sıfatları... Bizim ise zâtımız ve sıfatlarımız sonradan yaratılmış... Elbette biz Onun ne zâtını, ne de sıfatlarını lâıykıyla bilemeyiz, ezelî ve zamandan münezzehtir oluşunu hakkıyla kavrayamayız... Nasıl kavrayabiliriz ki, henüz zamanın ne olduğunu bile anlamış değiliz!..

Zaman nedir? Nasıl bir şeydir? Aynı anda o nehir içinde her şey akıyor, ama niçin her birine farklı tesirleri oluyor?.. Çocukları gençliğe tırmandırırken, olgunları ihtiyarlığa, ihtiyarları da ölüme sürüklüyor. Bu nehir aşağı doğru mu akıyor, yukarı doğru mu?

Şair, haklı olarak soruyor:

Nedir zaman nedir?

Bir su mu, bir kuş mu?

Nedir zaman, nedir?

İniş mi yokuş mu?

Biz zamanla kayıtlıyız. Dünümüz var, yarınımız var. Bunlar, ömür denilen hayat süresinin safhaları... Lâkin, bu safhalar hep nisbî, yâni birbirine göre bu isimleri alıyorlar... Bu günümüz, yirmi-otuz saat kadar önce, “yarın” diye yâd ediliyordu. Sabaha çıktığımızda ondan söz ederken, “dün” diyeceğiz. Geçmiş ve gelecek zaman da dün ve yarından farklı değil.

Her gün, her saat, hatta her an ayrı bir âlem... Belli bir anda kâinatta cereyan eden bütün hâdiseler, bir an öncesine ve bir an sonrasına göre farklı tablolar meydana getiriyorlar. Öyleyse, her an bu âlemde ayrı bir levha sergileniyor...

İşte zaman, sıra sıra dizilen bu tabloları okunuyor, yahut, bu tablolar zamanın içinde dokunuyor...

Zaman hakkında çok şeyler söylenmiş. Mâhiyeti ne olursa olsun, gerçek şu ki, varlıkların hareketleriyle, seyirleriyle, konup göçmeleriyle ilgili bir mefhum olan zaman, bütün âlemlerin Rabbi ve Hâlıkı için söz konusu olamaz... Yaratılmış ve yaratılacak bütün eşyayı, ezeli ilmiyle bilir. Âyet-i Kerime’de ne güzel buyrulur:

“Yaratan bilmez olur mu? O Lâtiftir, her şeyden haberdardır.” — Mülk Suresi, 14

Geçenlerde harika bir yazı okudum. Özet olarak şöyle: “Bir kitaba bakan insan düşünmeli ki, bu kitaptaki her kelime, her satır, her harf yazılmış. O halde bunları yazan zât, yazı cinsinden olmayan, kelimeye, harfe benzemekten münezzeh birisi olmalı!..”

Şimdi bu ifadeleri konumuza tatbik edelim. Şu dünyamız, şu bütün insanlar, hayvanlar, bitkiler zaman nehrinde durmadan akıyorlar... Ölüm, kıyamete doğru yol alıyorlar... Bu nehri akıtan zât, elbette zamandan münezzehdir. Yâni, onunla bağlı ve kayıtlı değildir... Ve bu nehirde akanların hiçbiri, zamandan münezzeh olmayı lâıkiyle bilemez.

FİİLİN SIFATI

HAYIR VE ŞER Allah'tandır. Hayrı da, şerri de yaratan ancak O'dur. Lâkin hayra rızası var, şerre ise yok. Kaldı ki hayır ve şer dediğimiz, yapılan işin, işlenen fiilin Allah'ın emir ve rızasına uygun olup olmamasıyla ilgili. Yâni, fiilin kendisiyle değil, sıfatıyla alâkalı.

Şöyle ki, konuşma, görme, işitme, yürüme... hepsi birer fiil. Hayır olsun şer olsun bütün bu fiilleri yaratan Allah'tır. İşlenen fiil, İslâm'a uygun ise 'hayır', aksi halde 'şer' olur. Zaten Allah'ın birliğine iman eden bir insan, O'nu bütün bu işlerin bu fiillerin tek yaratıcısı olarak bilmiş olmuyor mu?"

İnsan bir işi yapmayı sadece arzu eder ve cüz'î iradesini o işi yapmaya sarfeder. Neticeyi yaratan ise Allah'tır. Hakikat böylece bilinmezse ortaya şöyle bir tezat çıkar: Aynı fiil 'hayır' olunca Allah tarafından yaratılır, aksi halde... Evet aksi halde... cümlemin sonunu nasıl getireceğiz?"

Bir tek misâl verelim:

Görme fiilinin yaratıcısı Allah'dır. Göz fabrikası O'nun. Işık hammaddesi O'nun.. Görülen bütün eşya da O'nun. O halde bir insan neye bakarsa baksın görmeyi yaratan Allah'dır. Baktığı helâl ise bu bakış "hayır" olur, haramsa "şer."

Hayrı da O yaratır, şerri de...

ŞERRİ YARATMAK

Halk-ı şer: Şerrin yaratılması.

Kesb-i şer: Şerrin kazanılması, yapılması, işlenmesi.

İnsan iradesinin şerre yönelmesi.

“Kesb-i şer, şerdir; halk-ı şer, şer değildir.” — Sözler

ŞERRİN yaratılması şer değildir; şer olan, onu kesb etmek, yani şerri kazanmak, ona yönelmek ve onu irade etmektir.

Bütün ilâhî isimler gibi, bütün ilâhî fiiller de güzeldirler. Hâlık ismi güzel olduğu gibi, yaratma fiili de güzeldir.

Rahman ismi gibi, Kahhar ismi de güzeldir; güzel olmayan, kahrı gerektiren isyanları işlemektir.

Suç işlemek şerdir, ama suçluyu hapse atmak şer değildir.

Dalâlet fırkalarından birisi olan Mutezile Mezhebinde, şerrin yaratılması, şer telâkki edilir. Buna göre, canilere ceza vermeyi şer kabul etmek gerekiyor.

İnsanın kanındaki alyuvar ve akyuvarları yaratan Allah olduğu gibi, onun manevî kalbinde hidayet ve dalâleti de yaratan da yine O’dur. Hidayet hayırdır, dalâlet ise şer. Bunların her ikisine de kulun kendisi talip olur. Ve yine bunların her ikisini de Allah yaratır.

Bu imtihan meydanının bir gereği de, “kul, hayır olsun, şer olsun neyi isterse” Allah’ın onu yaratması değil midir? Hidayet yolunu tercih edenlerde Hâdi, yani hidayete erdirici ismi, sapık yollara girenlerde ise Mudil, yani “dalâlete düşürücü” ismi tecelli eder. Birincilere yolun doğrusu gösterilmiş, ikincilere ise arzu ettikleri yanlış yol açılmış ve geçmelerine izin verilmiştir. Her iki isim de, her iki tecelli de güzeldirler. Güzel olmayan, hidayeti bırakıp dalâleti tercih etmek, onu istemek, ona yönelmektir.

Nur Külliyyatında bu hakikat açıklanırken enteresan bir misâl verilir: Ateş.

Ateşin yaratılması şer değildir; ateşin binlerce faydası bunu ispat eder. Şer olan, ateşe temas etmek, O'nunla yangın çıkarmaktır.

Ateş misâlinin hemen ardından söz şeytana getirilir ve şöyle buyrulur:

“Şeytanların icadı, terakkiyat-ı insaniye gibi çok hikmetli neticeleri olmakla beraber, sû-i ihtiyarıyla ve yanlış kesbiyle şeytanlara mağlûb olmakla, ‘Şeytanın hilkatî şeridir’ diyemez.” — Lem’alar

Bu misâlin en dikkat çekici yönü, şeytanın da ateşten yaratılmış olmasıdır. Demek ki, ateşe dokunmak gibi, şeytanın vesveselerine kapılmak ve ona mağlûp olmak da şerdir. Yoksa şeytanların yaratılması şer değildir. Zira, bütün manevî terakkilerin temelinde, nefis ve şeytanla cihat etmek yatar.

İçeriden nefis, dışarıdan şeytan... Bu iki düşmanına rağmen istikamet yolunda giden insan, manen çok terakki eder. Onun ruh ikliminde nice çiçekler açar, nice meyveler yetişir.

İnsan, bu hâliyle dünyayı çok andırıyor. Onun da içinde magma, dışında güneş. Bu iki ateş arasında, ormanlar yaratılıyor, denizler dalgalanıyor, bitkiler ve hayvanlar boy gösteriyorlar.

Demek oluyor ki, nefsin de şeytanın da yaratılmaları güzeldir; güzel olmayan, nefse uymak ve şeytana kanmaktır.

İnsanlar çoğu zaman şer kelimesini kendi hoşlarına gitmeyen, rahatlarını kaçıran ve huzurlarını bozan hadiseler için kullanırlar. Hâlbuki, bu hadiseler insan için birer imtihan vesilesi, birer terakki aracıdır. İnsanoğlu bu şerlerin altında nice hayırlar bulunduğunu bilemez ve sabırsızlık göstererek şikayet yolunu tutar ve böylece onları kendi hakkında şerre çevirir.

İnsanın bu kısa nazarı ve bu yanlış tutumu, cihatla ilgili bir âyet-i kerimede şöyle sergilenir.

“...Olur ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız, hâlbuki o hakkınızda bir hayırdır. Ve olur ki, bir şeyi seversiniz, hâlbuki hakkınızda o bir şerdir....” — Bakara Sûresi, 216

Demek ki, hoşlanmadığımız ve şer sandığımız birçok hadise, gerçekte hayrı netice verebilmektedir; hastalığın günahlara kefaret olması gibi. Bazen de hoşlandığımız şeylerin hakkımızda şer olduğunu görüyoruz; servetin kibir ve gurura yol açması gibi.

İLLET-İ TAMME

İllet-i tamme: Bir şeyin meydana gelmesi için gerekli bütün şartların eksiksiz olarak bulunması.

“Bir şey vâcib olmazsa, vücuda gelmez. Yani, illet-i tâmme bulunacak; sonra vücuda gelebilir. İllet-i tâmme ise; ma'lulü, bizzarure ve bilvücub iktiza ediyor. O vakit ihtiyar kalmaz.” — Sözlür

İLLET-İ TÂMME, bir şeyin meydana gelmesi için gereken bütün şartların eksiksiz olarak bulunması demektir. Böyle bir durumda o şey (ma'lul) mutlaka meydana gelir. Bir başka ifadeyle, o şeyin meydana gelmesi vacip olur. Meselâ, görme fiilinin gerçekleşmesi için göz olmalı, görür hâlde bulunmalı, ayrıca ışık da olmalıdır. Ama bunlar yeterli değildir. Yani bunlarla illet-i tamme vücut bulmaz. Bir de kulun görmeyi irade etmesi ve bu maksatla gözünü açması gerekmektedir. Eğer bu şart da gerçekleşirse görme kesin olarak gerçekleşir.

Demek ki, her şeyi Allah yaratmakla birlikte, ihtiyarî (kulun tercihine bırakılan) bir fiilin yaratılmasında kulun o fiile meyli de gereklidir; ancak o takdirde illet-i tamme söz konusu olur.

Izdırarî fiillerde durum böyle değildir. Allah bir şeyi yaratmak istediğinde onun olmasını irade eder, Kur'ân'ın ifadesiyle “ona ‘ol!’ der; o da olur.” Zira oluş için gerekli şartlar tamamdır, illet-i tamme vücut bulmuştur.

Cebriyeciler aynı şeyi ihtiyarî fiiller için de düşünürler. Bu fiilleri irade eden de yaratan da Allah'tır, derler. Üstadın ifadesiyle “O vakit ihtiyar kalmaz..” Mademki insan ruhuna cüz'î irade verilmiş ve ona iyiyi de kötüyü de tercih edebilme hürriyeti tanınmıştır. O hâlde, bu dünya imtihanının bir gereği olarak, kul iradesini serbestçe kullanabilmelidir. O, hayrı irade ettiğinde Allah hayrı yaratacak, şerri irade ettiğinde de şerri yaratacaktır.

İnsan iradesine böyle bir tercih hakkının tanındığı konularda, kul bu tercihini kullanmadığı müddetçe, diğer bütün şartlar mevcut olsa bile illet-i tamme vücut bulmaz ve o şey yaratılmaz. Bunun aksi düşünüldüğünde

kulun seçme hakkı yok kabul edilir. Böyle bir insan için günah da söz konusu olmaz, sevap da. Zira, irade olmadıkça imtihan olmaz. İmtihan olmayınca da ne kazanandan ne de kaybedenden söz edilebilir.

Bu ise sapık bir görüştür ve dalâlet ehlinden olan Cebriyecilerin mesleğidir.

Konunun bir başka yönü:

Kader Risalesinde “Cüz’-i ihtiyarînin üss-ül esasının meylan” olduğu (Sözler) belirtilir. Yani insanın bir şeyi irade etmesinde ilk adım o şeye bir meyil duymasıdır. Bunu takiben irade devreye girer. Şu var ki her meyil hemen irade edilmeyebilir de. Öte yandan insanın her irade ettiği şeyin de mutlaka meydana gelmediği ayrı bir gerçektir. Teşebbüse geçip de başaramadığımız işler sayılamayacak kadar çoktur. Demek oluyor ki, ihtiyarî bir fiilin yaratılmasında ilk adım kulun o işe meyletmesidir. Bunu cüz’î irade takip eder, daha sonra ilâhî irade ile o iş yaratılır.

Sadece meyletmenin illet-i tamme olmadığı açıktır. Böyle bir anlayış, “kul fiilinin yaratıcısıdır” diyen Mutezile mezhebinin görüşünü aksettirir.

TEKLİF

Teklif: Vazife vermek. - Zor bir şey istemek.

İlâhî emirleri yerine getirme ve yasaklardan sakınmayla vazifelendirilmek.

Teklif-i malâyutak: Takat getirilmez, güç yetirilmez vazife.

“Allah hiçbir nefse gücünün yeteceğinden öte yük yüklemey.” —
Bakara Sûresi, 286

GÜNEŞE çevirebileceği kadar gezegen, ağaca kaldırabileceği kadar dal, insana taşıyabileceği sayıda el takmış. Devenin yükü ayrı, karıncanınki ayrı. Balığa uçmayı, arslana yüzmeyi teklif etmemiş.

İnsanlara da bu imtihan meydanında kuvvetleri nisbetinde, hatta bir lütuf olarak, güçlerinin çok altında teklifte bulunmuş. Allah'ın bütün emirlerini işlemek, bütün yasaklarından sakınmak her insanın iktidarı dahilinde. Bizim gücümüz için son hudut, namazı beş vakit kılmak, orucu bir ay tutmak mı? Elbette hayır!..

İnsanlar bu hakikatı iyi değerlendirseler, sabretmesini bilse, iradelerini hırpalayıp zaafa uğratmasalar ve en önemlisi birbirlerine yük olmasalar, hepsi de yüklerini rahatlıkla taşıyabilecek ve bu imtihan meydanından yüzlerinin akıyla ayrılıp gidecekler.

Yukarıda sözünü ettiğimiz âyet-i kerime üzerinde çeşitli tefsirler yapılmış. Değişik ilim dallarında bu âyetin ruhuna uygun nice hükümler verilmiş.

Zengin olmayan kişinin zekât vermekten sorumlu olmayacağı, keza eli yahut ayağı kesik bir insanın abdest alırken bu organlarını yıkamaktan sorumlu olmadığı hükme bağlanmış.

Akaid âlimleri ise “güç yetirme” meselesini “akıl” yönüyle ele almış ve sıkça sorulan bir soruya şöylece açıklık getirmişler:

“Dünyanın ıssız bir köşesinde yaşayan ve cemiyet hayatından habersiz olan bir insan, mücerred aklıyla hangi hakikatları bilmeye güç yetirebilirse, sadece onlardan sorumlu!..”

Mücerret aklı, “kendisine İlâhî emirler ulaşmamış, peygamberlik nuruna muhatap olamamış, rehbersiz bir akıl” şeklinde tarif edebiliriz.

İşte böyle bir aklın ulaşabileceği saha konusunda ise değişik görüşler var. İtikad imamlarından Mâturîdî hazretlerine göre insan mücerred akılla, bir yaratıcısı olduğunu bilebilir. Bu adam Allah’a inanmaktan mes’uldur, diğer iman rükünlerinden ve İslâmî hükümlerden ise mes’ul değildir.

Bir diğer itikad imamı olan, Eşarî Hazretleri ise, böyle bir insanın peygamber olmaksızın Allah’ı sıfat ve isimleriyle bilmesinin de mümkün olamayacağı fikrini savunur ve bu adamın taş da tapsa necat ehli, yâni kurtuluşa erenlerden olacağını söyler.

Görüldüğü gibi her iki imamın da ittifak ettikleri esas nokta şu: Kişi içinde bulunduğu şartlarda, aklıyla neyi bilmeye güç yetirebiliyorsa ondan sorumlu...

KADER KONUSUNDA ÇOKCA SORULAN SORULAR-II

Teklif-i malâyutak: Yerine getirilmesine güç yetirilmeyen emir veya yasak.
Takat getirilmez teklif.

SORU: Dünyanın ıssız bir köşesinde yaşayan bir insanın İslâm dinini bilmesi mümkün değildir. Bu adam, âhirette nasıl sorumlu tutulabilir?

ANNESİNE HAKARET, babasına isyan eden, en yakın dostlarını dar zamanlarında yüzüstü bırakan, ‘benden sonra tufan’ felsefesiyle yaşayan bir adam; bakıyorsunuz, dünyanın öte ucundaki, tanımadığı birinin imanını dava etmeye kalkışıyor!.. Hemen kararınızı veriyorsunuz: Bu adamın derdi başka!...

Kendisiyle biraz konuşuyor, iç âlemini kurcalıyorsunuz. Karşınıza sinsi ve menhus bir gaye çıkıyor!..

“Allah’ın adaletine itiraz!..”

Aslında, bu sanıldığı gibi, yeni bir mesele değil. Asırlar önce tartışılmış, halledilmiş, rafa kaldırılmış. Şu kadar var ki, “dünyanın öte ucu” denmemiş de, “ıssız bir dağda, toplum hayatından habersiz yaşayan bir adam” denmiş... Yahut buna benzer bir başka tip üzerinde konuşulmuş.

Kur’ân-ı Kerîm’de bir âyet-i kerîme var. Meâli şöyle:

“Allah, hiçbir nefse gücünün yettiğinden fazlasını teklif etmez.”

— Bakara Sûresi, 286

Yani, her şeye taşıyabileceği kadarını yükler.

Fertleri güç yetirebilecekleri işlerle mükellef kılar.

Her gövdenin üzerine, götürebileceği kadar bir baş yerleştirir.

Atom çekirdeğine gezegenleri bağlamaz.

Âlimlerimiz, bu âyet-i kerimeyi çeşitli yönlerden tefsir etmişler.

Fıkıh âlimleri, bu âyeti fıkıh yönünden, kelâm âlimleri ise itikat yönünden incelemişler. Bu ikinciler, âyette geçen “güç yetme” meselesini

akıl yönüyle ele almış ve şu mânâda birleşmişler:

“Dünyanın ıssız bir köşesinde yaşayan ve cemiyet hayatından uzak bir insan, mücerret aklıyla, hangi hakikatleri bilmeye güç yetirebilirse, sadece onlardan sorumludur.”

Mücerret akıl denilince, “bir peygambere muhatap olmamış, kendisine İlâhî emirler ulaşmamış, rehbersiz kalmış” bir aklı anlıyoruz.

İşte, böyle bir aklın ulaşabileceği saha konusunda, değişik görüşler ileri sürülmüş:

İtikat imamlarından, İmam Mâturudî Hazretleri, “insanın, kendi aklını kullanarak bir yaratıcısının olduğunu bilmeye güç yetirebileceği” görüşündedir. Ve böyle bir insanın Allah’a inanmaktan sorumlu tutulacağını, diğer iman rükünlerinden ve ibadetlerden ise sorumlu olmayacağını ifade eder.

Bir diğer itikat imamı olan İmam Eş’arî Hazretleri ise, böyle bir insanın, peygamber olmaksızın, Allah’ı bilmesinin de mümkün olamayacağı fikrini savunur ve bu adamın bir taşla bile tapsa “necat ehli” yani kurtuluşa erenlerden olacağını söyler.

Görüldüğü gibi, her iki imamın da ittifak ettikleri esas nokta şu:

Kişi, içinde bulunduğu şartlarda, neyi bilmeye güç yetirebiliyorsa ondan sorumlu!..

Şüphesiz, hakikati en iyi bilen Allah’tır. Onun ilmine havale ederiz.

KADER RİSALESİNDEN ÜÇ MESELE

Cay-ı istimal: Kullanma biçimi. Kullanma mevki.

Kaderin cay-ı istimali: ‘Kadere iman’ın istimal ediliş şekli, kullanılacağı mevki.

NUR KÜLLİYATINDAN Sözler adlı eserin ‘Yirmi Altıncı Söz’ü: ‘Kader Risalesi.’ Eser gerçekten harika! Bu eserdeki yüzlerce hakikatten üçünü bir derece açıklamaya çalışalım:

“Kader, nefsi gururdan ve cüz’-i ihtiyarî, adem-i mes’uliyetten kurtarmak içindir ki, mesail-i imaniyeye girmişler.”

Bu cümlede iki ayrı hakikat birlikte sunulmuş: Birisi, “kader, nefsi gururdan kurtarır.” Diğeri de, “cüz’i irade ile insan, sorumluluğu üzerine alır ve günahlarının cezasını çekmeyi hak eder.”

Bu iki mesajın açıklanması, bir bakıma, şu âyet-i kerimenin de tefsiri demek olacak:

“Sana isabet eden her iyilik Allah’tandır, sana isabet eden her kötülük nefsendendir.” — Nisa Sûresi, 79

Kader nefsi gururdan nasıl kurtarıyor? Önce bu konu üzerinde duralım:

Bir arı düşününüz. İrade ve akıl sahibi olsun. Şimdi bu arı, yaptığı bal ile övünmek yerine, Rabbine şükür ve hamd edecek ve diyecektir ki: “Ben bal verecek şekilde programlanmasaydım bu işi başaramazdım. Öte yandan, baharı ben getirmiyor, çiçekleri ben açtırmıyorum. O halde gururun mânâsı yok!”

İşte o arı böyle düşünmekle gerçeği bulur. Ama onun nefsi itiraz edip der ki: “Sen de kilometrelerce yol kat ettin, şu kadar çiçeği dolaştın, üzerlerinde çalıştın!”

Arının kendi nefsine cevabı şöyle olur:

“Karasinekler de aynı işleri görüyorlar, ama onlardan bal çıkmıyor. Kaldı ki, kanatlarımı da O takmış, uçtuğum mekânlar da O’nun, konduğum çiçekler de.”

Gerçekten de bal yapımı için gerekli bütün şartları Allah hazırlamış ve programlamış. Arının hissesi, tembelce oturmayı terk edip uçmaya niyetlenmesi. Bundan ötesi, hep İlâhî fiillerle icra ediliyor.

İnsanoğlu, asırlar sonra uçak yapabildi. Arının ise kendisi uçuyor. O halde, uçma fiilinden bal yapma fiiline kadar hepsi birer İlâhî sanat, Rabbanî birer ihsan. Bunların hiçbirisi arının kendi hüneri değil.

Nitekim, Bediüzzaman Hazretleri, bilim adamları için “mülhem keşşâflar” tabirini kullanıyor. Arı, ilhama mazhar olduğu gibi, onlar da bir başka şekilde bu ilhamdan nasiplenmişler. Öyle ise, yaptıkları keşiflerde, ortaya koydukları buluşlarda nefislerini aşırı derecede kabartmak yerine, bu gerçeği düşünüp, Allah’a şükretmeliler.

Dünya işlerindeki başarılarımız gibi ibadetlerimiz de birer İlâhî lütuf... Bunlarda da bizim hissemiz az, hem çok az.

“Dinin direği” olan namazı düşünelim:

Namazı Allah emretmiş.

Nasıl kılacağımızı Allah Resulü(a.s.m.) öğretmiş.

Namaz kıldığımız mekân Allah’ın.

Dünyayı döndürmekle namaz vakitlerimizi getiren O.

Abdest aldığımız su da O’nun, okumamıza yardım eden hava da.

Tükürük bezlerimiz çalışmasa, bir tek kelime söylememiz mümkün olmaz.

Namazda okuduğumuz Kur’an âyetlerini de O inzâl buyurmuş.

Bunların hiçbirisi bizim irademizle olmuş değil.

Geriye ne kalıyor:

“Namaz kılmaya yahut kılmamaya karar vermek.”

İşte, insanın cüz-i iradesine bu kadar bir hisse düşüyor.

O halde insan, yaptığı ibadet ile övünemez, ancak bu şerefe mazhar olduğu için Rabb’ine şükreder.

Düşünelim bir kere:

Ruhumuz, aklımız, hafızamız ve bütün duygularımız böylece yaratılmış olmasalardı, bedenimiz de ruhumuza göre tanzim edilmeseydi ne ibadet yapabilirdik, ne de bizim elimizle bir keşif, bir buluş gerçekleşirdi.

Bazıları, kader ve cüz-i ihtiyarî meselesini gerçeğe zıt olarak yorumluyorlar:

Adam, bütün iyilikleri kendi nefesine mâl ediyor. Ama, kötülöklere gelince kadere yapışıyor; Allah'ın o işi yasakladığını ve nefsinin de o günaha talip olduğunu bile bile.

Kaldı ki, günahlarını kadere yüklemekle cennete gidemeyeceğini de pekâla biliyor.

Böyle bir insanın kaderi bellidir:

“Günah ve isyana devam etmek, tövbe kapısına yanaşmamak ve sonunda azap diyarına varmak.”

Gerçek şu ki, İlâhî emirler gibi, yasaklar da kulun kendi menfaati içindir. Emirler cennete teşvik, yasaklar cehennemle tehdittir. Kul salih amel ile cennete doğru koşar, günahlardan sakınmakla da cehennemden kaçır. O koşuş da, bu kaçış da insanı İlâhî rahmete ulaştırır.

“Manen terakki etmeyen avam içinde kaderin cây-ı istimali var. Fakat o da maziyat ve mesaibdedir ki, ye'sin ve hüznün ilâcıdır. Yoksa maasi ve istikbaliyatta değildir ki, sefahete ve ataletе сеbeb olsun.”

Mânen terakki etmeyen avam denilince bunun aksi zihnımızde şöyle canlanır: Mânen terakki eden havas zümresi, ermiş insanlar, evliya, asfiya.

Bu kutlu zatların, bu seçkin kişilerin, bu Hak dostlarının kader anlayışları bir başkadır. Onlar tam bir teslimiyet içindedirler. Çoğu işlerini İlâhî ilhamla görürler.

Hazreti Mevlânâ, bu yüce insanların hâlini bir misâlle bize de hissettirmek ister. Denizde yüzen bir insanla, denize düşmüş bir cismin hareketini mukayese ederek şöyle der:

“Birincinin hareketi kendindendir. İkincisini ise, deniz hareket ettirir.”

Bu özel bir durumdur. Biz genele dönelim. Yani, “geniş halk kitlelerinin kadere bakışı nasıl olmalı,” konusu üzerinde duralım.

Nur Müellifi, bu insanların musibetlerde ve maziye gömülmüş olaylarda kaderi hatırlamalarını tavsiye eder ve bunun faydasını da ümitsizliğe düşmemek ve gereksiz yere üzülmemek şeklinde belirler.

Mazide kaçırdığı fırsatlar için bir ömür boyu üzülp dövünmenin insana hiç faydası yoktur, ama zararı kesindir. Böyle bir insan, maziyi kadere havale etmeli, “bunda da bir hayır vardır,” diyerek hayatını çileden, azaptan kurtarmalıdır.

Bir kazaya uğramış ve yaralanmış kişi, “şöyle olmasaydı böyle olurdu, yahut keşke falan firmanın otobüsüne binseydim,” gibi sözler sarf etmek

yerine, bunu kaderin bir tecellisi bilmeli ve tedavi çarelerine bakarak sabretmelidir. Çünkü, olay onun iradesi dışında meydana gelmiştir ve geri dönüş de imkânsızdır.

Ama insan, yaptığı isyanlar ve istikbâle ait olaylar hakkında bu şekilde düşünemez. Çünkü, işlediği günah için tövbe etme imkânına sahiptir. Öncelikle bu yola girmelidir. Aksi halde, isyana ve sefahate devam eder gider. Öte yandan, bu günahlar kul hakkına tecavüz şeklinde ortaya çıkmışsa, o kulun hakkının ödenmesi gerekir. İş kadere yükleyip muhatabını mağdur edemez.

Bunlar isyana örnek.

İstikbâle gelince, insan, kaderinin ne olduğunu bilmediğine göre, cüz’i iradesini kullanmak mecburiyetindedir. Üzerine düşen görevi yaptıktan sonra, tevekkül yoluna girebilir. Yoksa tembelce oturamaz.

“Hasenatı isteyen, iktiza eden rahmet-i İlahiye ve icad eden kudret-i Rabbaniyedir. Sual ve cevap, dâî ve sebep, ikisi de Hak’tandır.”

Bu harika tespiti bir misâlle açıklamak isterim:

Anne rahminde bize takılan her cihaz bir sualdir. Sanki her organ, her duygu “hâl diliyle” soruyor: Benim vazifem ne, ben ne iş göreceğim?

O dar menzilde bu sorunun cevabı mevcut değil. Cevaplar bu dünya âleminde.

Meselâ, ayak bir sualdir. O sualin cevabı yürünecek mekândır.

Mide bir başka soru; bütün rızıklar o sorunun cevapları.

Göz ayrı bir soru; cevabı güneş, ay ve bütün ışık kaynakları.

Bir diğer soru: Kulak. Cevabı, bütün sesler âlemi.

İşte bütün bu sorular da cevaplar da Hak’tandır; O’nun lûtfu, O’nun ihsanı, O’nun keremidir.

Bu misâlde olduğu gibi, işlediğimiz bütün iyilikleri de Allah emretmiş. Bunların her biri bir soru. Onları işlememiz için gerekli bütün şartları da yine O hazırlamış. Bunlar da o sualin cevapları.

İnsan ruhundaki ebedî yaşama arzusu da bir sualdir, cevabı ise o sonsuz ahiret menzilleri.

“İnsanın ebede uzanmış emelleri ve kâinatı ihata etmiş efkârları ve ebedî saadetlerinin enva’ına yayılmış arzuları gösterir ki; bu insan ebed için

halkedilmiş ve ebede gidecektir. Bu dünya ona bir misafirhanedir ve âhiretine bir intizar salonudur.” —Sözler

Sorulara doğru cevap veren kullar için ebedî bir saadet diyarı hazırlanmış.

İmanın cevabı cennet, salih amelin cevabı ise cennetteki o ulvî mertebeler.

NASIL BİR MÜHÜR?

Kalplerin mühürlenmesi: Küfür ve isyana müptela olan kalplerin, imanı kabul edemez hâle gelmeleri.

HİDAYET KONUSUNDA sıkça muhatap olduğumuz bir soru var: “Kur’an-ı Kerimde bazı kulların kalplerinin mühürlendiğinden söz ediliyor. Bunların hidayete ermeleri imkânsız olduğuna göre dalâlete düşmekten nasıl sorumlu tutulabilirler?”

Çoğu zaman, zihinleri bulandırmak için ve kasıtlı olarak sorulan bu soruya ana hatlarıyla şöyle cevap verebiliriz:

Allah Resulü(a.s.m.) buyururlar ki:

“Her günah ile kalpte bir siyah nokta meydana gelir.”

Şirk ise en büyük günah:

“Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını (sair günahları) dilediği kimse için bağışlar.” — Nisa Sûresi, 48

Bu hadis-i şeriften ve âyet-i kerimeden anladığımıza göre, kalbi karartan en büyük siyahlık şirk, yani Allah’a ortak koşmak. Bir insan, şirki dava eder ve bu hususta müminlerle mücadeleye girişirse, her geçen gün kalbindeki bu siyahlık daha da koyulaşır ve genişlenir. Git gide bütün kalbi sarar. Artık o insanın iman ve tevhidi kabul etmesi âdeta imkânsız hale gelir. Nur Müellifinin ifadesiyle, “salâh ve hayrı kabule liyakatı kalmaz.”

İşte sözü edilen âyet-i kerime, Allah Resûlüne(a.s.m.) cephe alan, onunla mücadele eden müşrikler hakkında nâzil olmuş. Ve o müşriklerin kalplerinde şirkin tam hâkimiyet kurması ve tevhide yer kalmaması, “kalp mühürlenmesi” şeklinde ifade edilmiş.

İşte kendilerine hidayet kapısı kapananlar, bu noktaya varan bedbaht gruptur. Yoksa günah işleyen, yahut zulüm eden her kişi için hidayet

kapısının kapanması söz konusu değil. Aksi halde, asr-ı saadette, daha önce putlara tapan on binlerce insanın İslâm’a girmelerini nasıl izah edeceğiz?!..

Şirke giren her insanın kalbi mühürlenseydi, hiçbir müşrikin Müslüman olamaması gerekirdi. Demek ki, kalbi mühürleneler, tevhide dönmeleri imkânsız hâle gelenlerdir.

Ve onlar, bu çukura kendi iradelerini yanlış kullanarak düşüyorlar.

Çok önemli bir noktaya da kısaca değinmek isterim:

Nur Külliyyatında küfür iki kısımda incelenir: Adem-i kabul ve kabul-ü adem.

Adem-i kabul, yani “iman hakikatlerini kabul etmeme” hakkında “bir lâkaydlıktır, bir göz kapamaktır ve cahilane bir hükümsüzlüktür,” denilir. Kabul-ü ademde ise küfrü dava etmek ve batıl itikadını ispata çalışmak söz konusudur. Bu ikinci grup, küfür cephesinde yer alarak iman ehliyle mücadele ederler. İşte kalp mühürlenmesi, büyük çoğunlukla, bu grup için söz konusudur.

DİLEMEK YETMİYOR

“İnsan her ne kadar fâil-i muhtar ise de, fakat y sırrınca, meşiet-i İlahiye asıldır ve kader hâkimdir. Meşiet-i İlahiye, meşiet-i insaniyeyi geri verir.”
— Mektubat

BU DÜNYADA ahiret namına bir imtihan geçiren insanoğluna, bir cüz’î irade ve hürriyet verilmiştir. Bu iradenin serbest bırakılması sayesinde, insan dilediği şeyi tercih eder, arzu ettiği yoldan gider, istediği inanca bağlanır, beğendiği mesleği seçer. Bütün bunlarda, “insan fail-i muhtardır” Yani, ihtiyar ettiği, seçtiği şeyi yapma, istediği fiili icra etme imkânına sahiptir. Zaten böyle olmasa, insanın imtihan olması nasıl gerçekleşecektir?

Bununla birlikte, insanın her dilediği şeyin tahakkuk etmediği de ayrı bir gerçektir. Her gün üzülmeye dinlediğimiz trafik kazaları bunun en açık göstergesidir. Kaza yapan bir otobüsteki bütün yolcular, otobüse kendi iradeleriyle binmişler ve birtakım işler görmek üzere bir şehre doğru yönelmişlerdir. Lakin, ayet-i kerimenin hükmü kendini göstermiş ve Allah dilemediği için o işlerin hiçbirini yapılamamış ve o yolcular kendi diledikleri şehre değil, Allah’ın dilediği kabir âlemine göçmüşlerdir.

Yaptığımız bir ticarete, dileğimiz kazancı elde edemeyişimizden, bir öğrencinin dilediği fakülteye kayıt yaptıramayışına kadar günlük hayatımızda o kadar çok olay cereyan eder ki, bunların tamamında kullar kendi iradelerini kullanmışlar ve bir sonuca yönelmişlerdir; ancak İlâhî irade başka türlü tecelli etmiş, Üstadın ifadesiyle “Meşiet-i İlahiye, meşiet-i insaniyeyi geri” vermiştir.

Bu İlâhî hakikat, kulun cüz’î iradesinin, olayların gerçekleşmesinde tek ve yeterli sebep olmadığına dikkat çeker ve insanları daima Allah’ı sığınmaya, O’ndan yardım dilemeye sevk eder.

Bu gerçeği yanlış değerlendirerek, kulun hidayete erme konusunda hiçbir rolü olmadığını sanmak ve bu ayeti, Cebriyecilerin anladığı mânâda, iman ve hidayeti engelleyici bir unsur olarak kabul etmek çok yanlış olur.

RAHATIN YOLU

Kısmete rıza: İlâhî takdir ve taksimden kendisine düşen payı rıza ile karşılamak.

“Her şey kader ile takdir edilmiştir. Kısmetine razı ol ki, rahat edesin.”
— Mesnevî-i Nuriye

İLÂHÎ ADALETLE ilgili soruların çoğu, insanların sosyal hayattan aldıkları payla ilgili oluyor. Zenginlik-fakirlik meselesi sıkça gündeme geliyor. Ve çoğu zaman şöyle bir soruya muhatap oluyoruz:

“İnsanların dünya nimetlerinden aldıkları paylardaki farklılık, İlâhî adalet yönünden nasıl yorumlanabilir?”

Bir zamanlar bu sosyal problem, ideolojik mânâda ele alınır ve gençlerin sol görüşlü olması için çokça istismar edilirdi. Ama şimdi, durum çok değişti. Konu ideolojik olmaktan tamamen çıktı gibi. Herkesin menfaat kavgası verdiği bir ortamda, artık bu tip sorular, mücadelede yenik düşen takımdan geliyor. Galip gelseler, belki böyle bir soru hayallerinden bile geçmeyecek.

Meselenin o yönü üzerinde duracak değilim. Hangi dönemde, hatta hangi asırda ve ne maksatla sorulursa sorulsun, ‘böyle bir sorunun cevabı ne olmalı?’ noktasından hareket edeceğim.

Öncelikle bir hususu açıklamak isterim:

Toplum hayatında, yüksek makamlara çıkmak, servet sahibi olmak çoğu insanımızın ortak arzusudur. Ama kâinattaki rahmet tecellileriyle bu arzumuz birlikte değerlendirildiğinde şöyle bir gerçekle karşılaşırız:

Bu dünya bizim sandığımız gibi, bir saadet yeri değil. Eğer öyle olsaydı, dünyayı bize beşik, güneşi lamba yapan, bitkileri ve hayvanları hizmetimize veren Rabbimiz, bize de hayvanlar gibi dertsiz, tasasız bir hayat sürdürebilirdi. Bizi toplum hayatının içine atmaz; bitmek tükenmek bilmeyen problemlerle uğraştırmazdı.

En şerefli mahlûk olan insan, en büyük çilelerin hedefi!. Bu çok enteresandır ve bu nokta üzerinde ne kadar durulsa yeridir.

Bence, düğüm ancak şu gerçeyle çözülür:

“Bu dünya insanların imtihan meydanıdır. Gerçek saadet ve azap diyarı ölüm ötesindedir.”

Bir hadis-i şerifte, “dünyada rahat yoktur” bir başkasında ise “dünya âhiretin tarlasıdır” buyrulur. Bu iki kelâmı birlikte düşündüğümüzde şu gerçek ortaya çıkar:

“Tarlada rahat yoktur.”

İnsan bir ömür boyu çalışır; günah olsun, sevap olsun bütün mahsûlünü âhirete gönderir. Demek ki, önemli olan tarlada çok kalmak, çok yiyip içmek değil, bir şeyler derleyerek köye dönmektir. Günümüz insanları saadeti tarlada arıyor ve bu konuda birbirleriyle kıyasıya yarışıyorlar. Ve bu yarışta herkes yorulduğu için de kimse rahat yüzü görmüyor.

İlâhî ferman, insanın bu dünyada imtihan edildiğini defalarca nazara verir. Bu Rabbanî ikaz çerçevesinde şu gerçeği hemen kavrarız:

“İmtihanda rahat yoktur.”

İmtihan evrakı: Amel defterimiz. Bir ömür boyu aralıksız bir şeyler yazıyoruz; âhirette okumak üzere.

Ve bütün amellerimizi dünya tarlasına ekliyoruz; mahsûlünü öte âlemde derlemek üzere.

Bir hadis-i şerifte de, şöyle buyrulur:

“İnsanlar uykudadırlar ölünce uyanırlar,”

Hepimiz aynı rüyanın içinde olduğumuz için kavgamız sürüp gider. Az sonra uyanacağımızı bilsek, hele rüyada yaptıklarımızdan daha sonra hesaba çekileceğimizi düşünsek, haksız kazancın semtine uğramayız. Ama, insanlar bunun farkında değiller. Bu da imtihan sırrının ayrı bir cilvesi...

Olaylar da organlar kadar muntazam. Hepsinin bir vazifesi var. İnsanoğlunu ya cennete hazırlıyorlar, yahut cehenneme.

Bu dünya imtihanında sorular çok çeşitli. Ama hepsi hikmetli, hepsi faydalı. Fakat, nefsimiz bunların bir kısmından hoşlanıyor, bir grubundan da nefret ediyor. Halbuki, ölçü nefsimiz olmamalı.

Biz, sorulara müdahale etme gücüne de sahip değiliz. Ama, aklımızı, irademizi doğru kullanabilirsek o hoşlanmadığımız sorulardan da fayda görebiliriz.

“Acılara sabırla karşılık verdiler, tatlı oldular.” — Şah-ı Geylanî

Nefsimizin hoşuna gitmeyen soruların başta gelenleri: Hastalıklar, musibetler, yoksulluklar, ihtiyarlık ve ölüm...

Acılar da birer imtihan sorusu. Cevabı: Sabır. Meyvesi ise o tatlı cennet nimetleri.

Gelelim asıl konumuza:

Bazı dünya nimetlerinden faydalanma noktasında, insanlar arasında birtakım farklılıklar görülüyor. İnsanoğlu, böylece, kadere teslim ve kismete rıza hususunda da ayrı bir imtihan geçiriyor.

Bu imtihanı kazanan fakirler çok olduğu gibi, kaybeden zenginler de az değil. Çünkü, kismetine razı olmayan insan, ne kadar varlıklı olursa olsun, daha fazlasına göz dikerek kadere isyan yolunu tutabilir. Yine, dünya payından az hisse alan nice fakirler de kendilerinden daha düşkün insanları düşünerek şükür yolunu tutabilirler.

Servet imtihanı oldukça ağır... Zekâtını eksiksiz vermek, bununla da yetinmeyip fakirleri sadakayla sevindirmek, o şaşaaaya rağmen tevazu içinde yaşamak, kalbini dünyaya kaptırmamak ve maddî imkânlarına güvenmemek bu imtihanın en önemli soruları. Bunlar, nefsin hiç mi hiç hoşuna gitmez.

Mevki ve makam sahipleri için de benzer bir tablo çizilebilir.

Biz kendi aklımızca, servet ve makam sahiplerinin daha fazla şükür ve ibadet edeceklerini sanırız. Ama uygulamada çoğu kez bunun aksiyle karşılaşırız. İbadet ehlinin, genellikle, fakirler ve orta gelirli kişiler olduklarını görürüz.

Yanlış anlaşılmasın. Zengin olmak ve dünyaca muteber makamlara çıkmak elbette istenmeli ve bu konuda gerekli sebeplere başvurulmalı. Ama, elde edilemeyince de üzüntüye kapılmadan, gam ve kederde boğulmadan, “hakkımda hayırlısı böyle imiş,” denilebilmeli.

Bir gün bu imtihan meydanı kapanacak. Her şey gerilerde kalacak. Mahşer meydanına gelen insanlar, oraya imanlarından ve salih amellerinden başka bir şey getirecek değiller. Bu nokta dikkatten kaçmamalı. Önemli olan, bu kısa dünya hayatında şöyle veya böyle yaşamak değil, o dehşetli meydana, dünya imtihanını kazanmış birisi olarak gelmektir. Çünkü, böyle bir gelişin mükâfatı ebedî saadettir.

Dünya imtihanı hakkında daha çok şey söylenebilir. Kısa keserek, konunun bir başka yönü üzerinde durmak istiyorum.

İnsanlar belli hedeflere, makamlara yahut servetlere iki yolla ulaşırlar. Bunlardan birisi, meşrudur, diğeri gayr-i meşru.

Bir insan, zorbalık, haksızlık veya sahtekârlık yaparak yahut kul hakkını bir şekilde çiğneyerek bazı menfaatler elde etmiş olabilir. Şuurlu bir müslüman, bu tip kazançlara heveslenmek şöyle dursun, onlara sahip olmaktan Allah’a sığınmak mecburiyetindedir.

“Falan hırsızlık etti de servet sahibi oldu; bana böyle bir fırsat düşmedi,” diyen insanın, Allah ve âhiret inancı sarsılmış demektir. Bu adamın asıl zararı, kaybettiği o maddî servetler değil, yitirdiği insanî ve İslâmî değerlerdir. Buna ağlamalı, buna üzülmeli ve bunlara yeniden kavuşmanın yollarını aramalıdır.

Servet ya meşrudur, alın terinin neticesi, gayretin mahsulüdür; “Doğru ve dürüst tacir, kıyamet gününde sıddıklar ve şehitlerle beraber haşr edilecektir” hadis-i şerifindeki müjdeye dahildir.

Veya, gayr-i meşrudur, haksızdır, üzerinde zulüm damgası vardır. Hz. Mevlâna’nın, “Zalimlerin malları uzaktan güzel görünür, ama hakikatte mazlum kanıdır, vebalidir” dediği türdendir.

Kazanç meşru ise sahibine düşman olunmaz, gayr-ı meşru ise ona heveslenilmez.

Her iki halde de bizim başkalarıyla fazla işimiz yok demektir.

Ben haksız kazanç üzerinde durmak istemiyor ve söz konusu soruyu, “meşru kazanç noktasında kullar arasında görülen farklılığın hikmeti nedir?” şeklinde kabul ediyorum.

Böyle bir kazanca talip olan herkes gerekli gayreti gösterir ve sebeplere harfiyen uyar. Ama neticede, bu insanlardan bir kısmının dünya nimetlerinden aldıkları pay, diğerlerinden daha fazla olabilir. İşte kader bu kısım için konuşulabilir.

Nur Külliyyatından konuyla ilgili harika bir tespit ve değerlendirme:

“Evet mevcudatın hiçbir cihette Vâcib-ül Vücud’a karşı hakları yoktur ve hak dava edemezler; belki hakları, daima şükür ve hamd ile, verdiği vücud mertebelerinin hakkını eda etmektir. Çünkü verilen bütün vücud mertebeleri vukuattır, birer illet ister. Fakat verilmeyen mertebeler imkânattır. İmkânât ise ademdir, hem nihayetsizdir. Ademler ise, illet istemezler. Nihayetsize illet olamaz. Meselâ madenler diyemezler: “Niçin nebatî olmadık?” Şekva edemezler; belki vücud-u madenîye mazhar oldukları için hakları Fâtırına şükrandır. Nebatat niçin hayvan olmadım deyip şekva edemez, belki vücud ile beraber hayata mazhar olduğu için hakkı şükrandır. Hayvan ise niçin insan olmadım diye şikayet edemez, belki

hayat ve vücud ile beraber kıymetdar bir ruh cevheri ona verildiği için, onun üstündeki hakkı, şükrandır. Ve hâkeza kıyas et.

“Ey insan-ı müşteki! Sen madum kalmadın, vücud nimetini giydin, hayatı tattın, camid kalmadın, hayvan olmadın, İslâmiyet nimetini buldun, dalalette kalmadın, sıhhat ve selâmet nimetini gördün ve hâkeza..” — Mektûbat

Vücut, varlık mânâsına geliyor. Zıddı ise adem, yani yokluk. Vücut mertebeleri denilince hatırimıza öncelikle cansızlar, yarı canlılar, hayvanlar ve insanlar gelir.

Varlıkla yokluk arasındaki mesafe sonsuz. Var olan, büyük bir şerefe kavuşmuştur, isterse taş olsun, ateş olsun, yıldız olsun.

Cansızla yarı canlı arasındaki mesafe de sonsuz. Bitki olan, büyük bir nimete ermiştir; isterse yonca olsun, geven olsun, kavak olsun.

Bitkiyle hayvan arasındaki mesafe yine sonsuz. Canlı olmak büyük şeref; isterse böcek olsun, tavuk olsun, tavşan olsun.

İnsana gelince, onunla hayvan arasında o kadar büyük bir mesafe var ki, bir insana “hayvan” demek hakaret telâkki ediliyor; isterse o hayvan bülbül olsun, kanarya olsun, ceylan olsun.

Varlık nimetinden kendisine düşen büyük paya razı olmayan ve kadere âdeta küsen nefislere şu soruyu soralım:

Küçük bir bahçesi olmayan insan ve ormana hükmeden aslan. Bu iki şıktan hangisini seçersiniz?

Şıklara devam edelim:

Çoğu zaman denize girme imkânı bulamayan insan ve denizden hiç çıkmayan balık.

Senede birkaç kez uçak yolculuğu yapamayan insan ve havada her gün saatlerce uçan kuş.

Yüzde yüz yünlü kumaş giymeye güç yetiremeyen insan ve bir ömür boyu yün giyen koyun.

Kısacası, bütün yoksullukların kısılcında kıvranan bir insan ve hiçbir sıkıntısı, derdi, çilesi olmayan herhangi bir hayvan.

Her nefis, böyle bir tercih sorusunu saçma bulur ve “insanlık olmayınca dünyanın hiçbir zevkini, sefasını istemem” der.

Sunduğumuz parçada çok güzel vurgulandığı gibi, hiç kimse varlık nimetinden eline geçen hisseyi az bulup şikayet etme hakkına sahip değil. Ancak nâil olduğu ihsanlara karşı şükürle mükellef.

Gerçekten de öyle değil mi?

Bir hayvanın, “niçin insan olmadım” diye şikayet edebilmesi için şöyle bir varsayımdan yola çıkılması gerekiyor:

“Daha dünya kurulmadan insanla hayvan bir imtihana tabi tutulmuş olacaklar. Hayvan o imtihanda geçer not aldığı halde insan alamayacak. Buna rağmen insanlık şerefi buna verilecek, o ise hayvanlıkta kalacak.”

Böyle bir imtihana kimse girmiş değil. Ne bitkiler böyle bir tecrübede cansızları gerilerde bırakmışlar, ne hayvanlar bitkileri, ne de insanlar hayvanları.

Her şey ve herkes, yoktan var edilmişler; yani yokluktan kurtulup varlığa kavuşmuşlar. Ve yine, herkes ve her şey kazandıkları varlık mertebeleri için şükürle mükellef bulunuyorlar.

Mimar Sinan, camisini yaparken istediği taşı arzu ettiği gibi yontturmuş ve dilediği yere koymuş. Böylece harika bir sanat eseri çıkmış ortaya. Şimdi kapının eşiğine yerleştirilen bir taş, “ben niye kubbenin tam ortasında yer almadım” diyebilir mi? Derse ne olur? Mimar, onu o şereften de mahrum bırakır ve camisinin semtine bile uğratmaz. Yine Nur Külliyyatında harika bir tespit var:

“İnsanın bir ferdi sair hayvanatın bir nev’i hükmündedir.”

Parmak uçlarındaki farklılıklar bunun bir göstergesi. Bu başkalık her yanımızı kaplamış. Ameliyatlarda doku uyumsuzluğu sebebiyle, bir başka bedenden değil de, aynı bedenden alınan bir parçanın kullanılması da bunun açık bir delili. Bedenlerdeki bu başkalıklar gösteriyor ki, asıl farklılık ruhlarda gizli. Çünkü, beden ruhun elbisesi hükmünde. Elbiselerin farklılığı ruhlardan ileri geliyor.

Akıl, kalp, hayâl, hafıza gibi ruhun temel birimleri her insanda mevcut; herkeste baş, gövde, el, ayak bulunması gibi. Ama bunlar arasında o kadar farklılık var ki! İşte bu başkalık insanların toplum hayatlarına da yansıyor.

Bu başkalıkların en önemli hikmeti, İlâhî ilmin ve kudretin sonsuzluğuna delil olmaları.

İnsanların yaratılışı fabrikasyon gibi değil. Aynı kâinat fabrikasının mahsûlleri olmalarına rağmen, aralarında müthiş farklılıklar var. Bir koyun da, bir kaplan da kâinatın mahsûlü, ama ne kadar başkalık arz ediyorlar. Bir çam da, bir lâle de kâinatın meyveleri, hiç birbirlerine benziyorlar mı? İşte türler arasındaki bu ayrılık, insanlar arasında da geçerli. Sanki insanların her biri ayrı bir nevi gibi...

Bir koyunla diğerk bir koyunun başlarından geçen olaylar büyük ölçüde yakınlık gösterirler. Bazı küçük farklar görülebilir: Şu çayırda otlamamış da berikinde otlamıştır. Ama her iki halde de otlama fiili vardır ve bu fiil her ikisinde de aynıdır. Ama, insanlarda işlenen aynı fiil çok farklılık gösterir. Meselâ, yürüme fiilini ele alalım. Kütüphaneye, devlet dairesine, çarşıya, kumarhaneye, hasta ziyaretine ve daha nice farklı mekânlara giden insanların her biri değişik işler görürler. Ayrı manzaralar seyreder, farklı sohbetlerde bulunurlar. Ve sonuç olarak, farklı yanlışlıklar yapar yahut değişik sevaplar işlerler.

Her insanın hayatı müstakil bir eserdir ve dünya kurulalı beri, bu eser ilk ve son olarak yazılmıştır. Hâl böyle olunca, insanların her birini içinde bulunduğu bütün şartlarla birlikte düşünmek, başından geçen farklı hâdiselerle ve imtihan edildiği değişik olaylarla beraber nazara almak gerekiyor. Bir insan hakkında vereceğimiz hüküm diğerine ölçü olmuyor. Birisini yükselten aynı hâdise, berikini alçaltabiliyor. Birinin hakkında hayırlı olan, diğeri için şer olabiliyor. Birinin nefret ettiğine bir başkası can atabiliyor.

Dilerseniz sizinle hayalî bir beldeye gidelim. Bütün insanlar takva, salih amel ve güzel ahlâkla bezenmiş olsunlar. Herkes, kul hakkına riayet ve hürmet konusunda azamî hassasiyet gösterson.

Elbette bu beldede yaşayan insanlar da zengin-fakir, amir-memur, işçi-işveren, sıhhatli-hasta, genç-ihtiyar, sakat-sağlam gibi bir çok ikili özelliklere sahip olacaklar.

Zenginin zekâtını, sadakasını tam olarak verdiği, “komşusu aç iken tok olan benden değildir” hadisindeki tehditten herkesin korktuğu, güzel ahlâkın bütün şubeleriyle hâkim olduğu bu beldede insanlar bir cennet hayatı yaşarlar.

Şunu söylemek istiyorum:

Bu dünya hayatını zehir eden hâdiseleri kendimiz ihdas ediyoruz. Birbirimize yük oluyor, zulmediyor, azap çektiriyoruz.

Kalp kırmaktan, mal gaspetmeye kadar bizi rahatsız eden her ne varsa, hepsinin arkasında kendi nefsimiz, kendi irademiz yatıyor.

Bunlar olmasa, hepimiz İlâhî takdirle gelen bütün musibetlere karşı teslim, tevekkül ve rıza ile dayanabilir, sabredebiliriz.

Hâdiseleri güzel yorumlama hissini kaybetmişsek, her şeye menfi nazarla bakıyorsa, ruhumuzda kıskançlık, hırs, haset hâkim olmuşsa, kanaat nedir bilmiyorsa dünya hayatımızı kendi elimizle harap ediyoruz

demektir. Artık ne başkalarıyla kavga edelim, ne de kadere itirazda bulunalım. Dünyanın en ileri makamları da bize verilse, en büyük servetlerin de sahibi olsak, bu ruh ve bu ahlâk bizde oldukça saadeti yakalamamız mümkün değil...

Şu nokta da çok önemlidir:

Çoğu insan, zengin olmayı ve lüks içinde yaşamayı saadetle karıştırır. Nice varlıklı insanlar saadetten mahrumdurlar. Öte yandan orta gelirli yahut fakir nice insanlar da mesut bir ömür geçirirler.

İşte saadet reçetelerinden sadece bir tanesi:

“Güzel gören, güzel düşünür. Güzel düşünen, hayatından lezzet alır.” —
Hutbe-i Şamiye

KADER YÖNÜ

Musibet: Afet. Bela. Felaket. Dert. Hastalık

MUSİBET KELİMESİ, daha çok, insana isabet eden hastalık, bela, sıkıntı gibi elem ve keder verici hâdiseler için kullanılır. Ve bunlarla insanoğlu, sabır imtihanına tâbi tutulur.

Bir hadis-i şeriften aldığımız müjdeye göre, lambanın sönmesiyle yeniden yanması arasında çekilen cüz’i bir sıkıntı bile günahlara kefaret oluyor. Hastalıklar, musibetler, özellikle umumî afetler, bunları sabır ve rıza ile karşılayan bir kulun manevî makamını yükseltiyorlar; kalbini safileştiriyor, ruhunu olgunlaştırıyorlar.

“Hayat musibetlerle, hastalıklarla tasaffi eder, kemal bulur, kuvvet bulur, terakki eder, netice verir, tekemmül eder; vazife-i hayatiyeyi yapar.”
— Lem’alar

Her hastalık, her musibet ayrı bir sabır imtihanıdır. Bu imtihanı kaybeden insanlar, kadere itiraz etme tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar.

Kaderin ince sırlarını bilmenin insan idrakinin çok ötelerinde olduğu, Kur’an-ı Kerimde, Hz. Musa’nın(a.s.) bir kıssasıyla müminlere ders verilir. Bu kıssada Hz. Musa(a.s.) ile Hz. Hızır’ın(a.s.) seyahatlerine yer verilir.

Kısaca özetleyeyim:

Hızır, ilm-i ledün denilen, “hâdiselerin hikmet yönünü bilme,” hususunda İlâhî lütfa mazhar olmuş bir büyük velî, yahut bir peygamber.

Hazret-i Musa(a.s.) bu zattan hikmet dersi almak ister. Hz. Hızır onun arkadaşlık teklifini, “sen benimle beraberliğe sabredemezsin” şeklinde ilginç bir gerekçe ile reddeder ve sözünü şöyle tamamlar:

“(İç yüzünü) kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?”

Hızır, Musa’nın(a.s.) “İnşallah sen beni sabreden bir kul olarak bulacaksın, senin emrine de karşı gelmem” demesi üzerine arkadaş olurlar. Hz. Hızır bu arada bir de şart koşar: “Ben bir konuda sana bilgi verinceye kadar benden hiçbir şey sorma!”

Bir gemiye binerler. Hz. Hızır, gemiyi yaralamaya başlar. Hz. Musa(a.s.) dayanamayıp itiraz eder. Hz. Hızır'ın ikazı üzerine, “unuttuğum şeyden dolayı beni muaheze etme...” diyerek özür beyan eder. Yolculuğa devam ederler. Hz. Hızır, küçük bir çocuğu öldürür. Hz. Musa, buna da itiraz eder. Hz. Hızır kendisini tekrar ikaz edince, Musa aleyhisselâm: “Bundan sonra sana bir şey sorarsam artık benimle arkadaşlık etme” der.

Daha sonra bir köye uğrarlar, kimse onları misafir etmez. Hz. Hızır, o köyde yıkılmaya yüz tutmuş bir duvarı tamir eder, doğrultur. Hz. Musa, biraz da sitem karışımı bir üslupla, böyle yapmasının hikmetini sorunca, Hz. Hızır, “arkadaşlığımız burada sona eriyor; şimdi sana sabredemediğin şeylerin içi yüzünü haber vereceğim” der.

Gemiyi yaralamasından başlar:

“Zâlim bir hükümdarın sağlam gemilere el koyduğunu, gemiyi bu yüzden ayıplı kılmak istediğini söyler.

Öldürdüğü çocuğun babasının salih bir zat olduğunu, çocuğun onları azgınlığa ve nankörlüğe boğmasından koktuğunu ifade eder.

Duvar tamirine gelince, o duvarın altında bir hazine bulunduğunu, evdeki iki yetim çocuk büyüyünceye kadar duvarın yıkılmaması gerektiğini, onun için tamir yoluna gittiğini anlatır.

Ve bütün bu işleri, kendi hevesiyle değil, İlâhî ilhamla yaptığını özellikle vurgular.”

Allah kelâmında yer almış bu kıssadan almamız gereken en büyük ders şu olsa gerek:

“Hz. Musa gibi büyük bir peygamber bile, hâdiselerin altında yatan İlâhî hikmetleri tam olarak bilemediğine göre, biz boşuna kendimizi yormayalım.”

Beşerin iradesi dışında cereyan eden olaylara kendilerince yorumlar getirenler, bir bakıma Hz. Hızır'ı taklide kalkışmış oluyorlar. Ancak, o, bütün bunları İlâhî ilhamla söylüyordu; bunlar ise ya nefislerinin isteklerini aktarıyorlar, yahut kendi his ve heveslerine tercüman oluyorlar.

Nur Külliyyatında, “Ehl-i hakikat gaybî olan şeyleri bildirilmezse bilmezler” buyrulur. Hakikat ehli denilince en başta peygamberler hatıra gelir. Onlar bile gaybî şeylerden, ancak Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine bildirdiği kadarına vâkıf olabilirler. Peygamberlik görevlerini yürütürken, olayların zahirine bakar, İlâhî emirlere uygun olup olmadıklarına nazar eder, ona göre hükmederler. Hâdiselerin altında yatan bütün hikmetleri bilmeleri, bazen, bu kutsî görevlerinde aksamaya yol açabilir. Bu hikmet

içindir ki, kendilerine her şeyin iç yüzü ve hikmet yönü tam olarak bildirilmemiştir.

İşte bu kıssa bunun en güzel bir örneğidir.

Kıssanın ayrı bir yönü üzerinde de durmak isterim:

Seçilen üç olay âdeta birer semboldür. Birincisi “mala gelen zararları” ikincisi “cana, çoluk çocuğa, akrabalara gelen musibetleri” üçüncüsü de, “İslâm düşmanlarının dünyada nâil oldukları nimet ve ihsanları” temsil ediyor.

Muhyiddin Arabî Hazretleri, kıssada geçen üç olayla Hz. Musa’nın(a.s.) başından geçen üç olay arasında ilgi kurar. Bunlardan birisini nakledeyim: Hz. Musa’yı da annesi bir sandığa koyup Nil nehrine atmıştı. Ama bu atışın “Zahiri helâk, batını necat idi”. Yani görünüşte annesi onu boğulmaya terk ediyordu. Halbuki, o böylece ölümden kurtulmuş, bununla da kalmayıp Firavunun sarayına yerleşmişti. Hz. Hızır’ın gemiyi yaralaması da böyle idi.

Hz. Hızır, Hz. Musa’ya(a.s.) “kendisiyle arkadaşlık etmeye güç yetiremeyeceğini” söylemekle ona ilk gaybî haberi de vermiş oluyordu. Bu haberini bir teselli cümlesiyle tamamlamıştı:

“(İç yüzünü) kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?”

Bu teselli cümlesinde aynı zamanda büyük bir müjde de saklı:

“Kadere itiraz etmemek şartıyla, insanoğlunun musibetler karşısında gösterdiği sabırsızlıktan dolayı ceza görmeyeceği müjdesi...”

“Evet musibetin darbesine karşı şekva suretiyle elbette aciz ve zaîf insan ağlar; fakat şekva ona olmalı, ondan olmamalı... Musibeti Allah’a şekva etmeli, yoksa Allah’ı insanlara şekva eder gibi, ‘Eyvah! Of!’ deyip, ‘Ben ne ettim ki, bu başıma geldi’ diyerek, aciz insanların rikkatini tahrik etmek zarardır, mânâsızdır.” — Mektûbat

Başta da belirttiğimiz gibi, bu kıssadan alınacak en büyük hisse, “insanın İlâhî hikmetleri ve kaderin derin sırlarını anlamadaki aczini hissetmesidir.” Ahmet Avni Konuk şöyle buyurur:

“Bir abd bir belâya giriftar olunca, onun eleminden Hakk’a şikayet ederse sabrına zarar vermez. Ancak Hakk’ın gayrına şikayet etmeyip, nefsinin zapt etmeli.

Şikayet eden kimse, ...kazaya değil makzi olan şeye razı olmamış bulunur. Halbuki bize, ‘makzi olan şeye razı olun’ diye hitab olunmadı.”

Kaderin bir plân, bir program olduğunu daha önce belirtmiştik. Kaderde olan bir şeyin icra edilmesine kaza diyoruz. Makzi ise, “kaza olunan, icra edilen şey.”

Meselâ, bir cümleyi yazmayı planlamak kader, yazmak ise kazadır. Makzi de yazılan cümledir. Aynı şekilde, insanın hastalanması kaderinde varsa, hastalandığında bu kader kaza edilmiş demektir. Makzi ise hastalıktır. Bize, “makziye razı olun” diye bir teklif yapılmış değil. Öyle olsaydı tedavi olmak günah olurdu. Demek ki, hastalık geldiğinde bunun Hakkın bir takdiri ve kazası olduğunu bilip rıza ile karşılamak, itiraz ve isyan yolunu tutmamak, öte yandan tedavi için gerekli tedbirleri de almak durumundayız.

Her musibet kahır değil; her musibeti, her hastalığı yahut her felaketi mutlaka bir kahır tecellisi olarak görmemek lâzım.

Bir hadis-i şerifte de şöyle buyruluyor:

“Belâların en büyüğü peygamberlere, sonra evliyaya, sonra diğer has kullara gelir”

Belâ, denilince “musibetlerle imtihan olmayı” anlıyoruz. Ağır imtihanların neticeleri de büyüktür. Memur imtihanıyla, meselâ kaymakamlık imtihanında sorulan sorular elbette bir değil. Birincisi ikinciden ne kadar kolaysa, ikincinin sonucu da birinciden o kadar önemli.

Konuyla ilgili harika bir tespit:

“Kaderin her şeyi güzeldir, hayırdır. Ondan gelen şer de hayırdır. Çirkinlik de güzeldir.” — Sözler

İnsan öncelikle kendi bedenini şöyle bir gözden geçirmeli. Her organını ayrı ayrı düşünmeli.

Ve sormalı kendi kendine:

Hangisinin yeri, şekli, büyüklüğü, vazifesi en güzel şekilde takdir edilmemiş?

Sonra kendi ruh dünyasına intikâl etmeli ve aynı düşünceyi o âlem için de sürdürmeli: Hafıza mı gereksiz, hayal mi? Sevgi mi fazlalık, korku mu?

Beden bütün organlarıyla bir bütün teşkil ettiği ve ancak o zaman fayda sağladığı gibi, ruh da bütün duyguları, hissiyatı ve lâtifeleriyle bir bütün. O da ancak böylece netice verebiliyor.

İnsan ruhundan, akıl ve hafızayı çekip alsanız hiçbir fonksiyon icra edemez olur. Endişe duygusunu alsanız tembelleşir; ne dünyasına çalışır ne âhiretine. Korkuyu çıkarsanız, hayatını koruyamaz hale gelir. Sevgi hissi taşımasa, hiç bir şeyden zevk alamaz.

İşte insanın, hem bedeni hem de ruhu en güzel ve en hikmetli bir şekilde tanzim edilmiş. Buna “bedihî kader” deniliyor. Aynı şekilde, insanın bir ömür boyu başından geçen hâdiseler de nizamlı ve intizamlı. Buna da “mânevî kader” denilmekte.

Bedihî kader, mânevî kaderden haber veriyor. Her ikisinin de her şeyi güzel... Elbette ki, cüz’i iradeyle işlenen günahlar, isyanlar hariç.

Mânevî kaderin irademiz dışındaki tecellileri karşısında, aciz bir kul olarak, ne yapacağımızı şaşırdığımız, bocaladığımız zaman, hemen bedihî kadere ve ondaki sonsuz hikmetlere nazar etmeliyiz. Meselâ, anne rahmindeki rahimane terbiyemizi hatırlamalıyız:

O dönemde İlâhî hikmet ve rahmet bizi en güzel şekilde terbiye ediyordu ve biz olanların hiçbirinin farkında değildik.

Şimdi de aynı rahmetin başka cilveleriyle yaşıyoruz.

“Allah’a karşı hüsn-ü zan ibadettir” hadisinden dersimizi tam alarak, bizi o gün öylece besleyen, büyüten ve her şeyimizi en güzel şekilde tanzim eden Rabbimizin rahmetine itimat etmeliyiz. Karşılaştığımız her hâdiseyi bir imtihan sorusu olarak değerlendirmeli ve nefsimizin hoşuna gitmeyen olaylarda da bir rahmet tecellisi aramalıyız.

İnsan sadece nefsini ölçü aldı mı yanılır. Bir gencin nefsi, okula gitmemek ve oyun oynamaktan yanadır. Ama akıl bunun karşısına çıkar. İstikbâldeki güzel makamları, yahut çekeceği sıkıntıları gösterir, onu oyundan vazgeçirir. Demek ki, nefis için güzel olan, akıl için güzel olmuyor.

Kalp ise apayrı bir âlem. O, iman ile nurlanırsa, her şeyi ve her hâdiseyi İlâhî isimlerin birer tecellisi olarak görür. “Allah’ın bütün isimleri güzel olduğu gibi, onların bütün cilveleri, bütün tecellileri de güzeldir” gerçeğine ulaşır. Artık bu bahtiyar kul için, çirkinlik diye bir şey kalmaz ortada.

“Kahrın da hoş, lütfun da hoş” diyenler, bu makama varmış bahtiyar insanlardır. Bu zatlar, “Allah onları sever, onlar da Allah’ı” sırrına ermişlerdir.

...

Nur Külliyyatında, güzellik iki kısımda incelenir: “Bizzat güzel” ve “neticeleri itibariyle güzel” diye...

Bu sınıflandırmaya bazı örnekler verebiliriz:

Gündüz bizzat güzeldir, gecenin de kendine göre ayrı bir güzelliği vardır. Biri uyanıklığı, diğeri uyumayı andırır. İkisine de ihtiyacımız olduğu açık değil mi?

Öte yandan, meyve bizzat güzeldir, ilâç ise neticesi itibariyle güzel.

İnsanın muhatap olduğu hâdiseler de ya gece gibidir, yahut gündüz gibi. Sıhhat gündüzü andırır, hastalık ise geceyi.

Hastalığın günahlara kefarete olduğu, insana âczini ders verdiği, kulluğunu ikaz ettiği, kalbini dünyadan kesip Rabbine çevirdiği düşünülürse, onun da, en az sıhhat kadar büyük bir nimet olduğu görülür. Sıhhat beden bayramıdır, hastalık ise kalbe gıdadır.

“Gece ve gündüz” bu kâinatta aralıksız faaliyet gösteren “celal ve cemal” tecellilerinin sadece bir halkası. Elektriğin eksi ve artı kutupları, gözün karası ve akı, kanın al ve akyuvarları gibi daha nice halkalar var. İç dünyamızda ve dış âlemde bu ikililerle kuşatılmışız ve her birinden ayrı faydalar ediniyoruz. Konuyla yakından ilgili bir âyet-i kerimenin meâlini vermek isterim.

“Olur ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız, halbuki o, hakkınızda bir hayırdır. Ve olur ki, bir şeyi seversiniz, halbuki hakkınızda o bir şerdir.” — Bakara Sûresi, 216

Âyet-i kerime cihatla ilgili, ama hükmü umumî. Ve bu âyetle bir başka “ikili” nazarımıza veriliyor: Harp ve sulh. Sulh yani barış gündüz gibidir, herkesin hoşuna gider; harp ise geceyi andırır. Ama gerektiğinde harp etmeyenlerin istikbâlleri kararır, nesilleri daimi bir zulmette boğulur. Cihatta şehit olanlar ise bir anda velayet makamına çıkarlar ve kaybettikleri dünya hayatı onların bu yeni hayatları yanında gece gibi kalır.

Ölümden daha ileri bir musibet düşünülebilir mi? Âyet-i kerime, nefsin hoşlanmadığı bu olayın altında büyük hayırlar bulunduğunu haber vermekle, dünyanın diğer belaları, hastalıkları, felaketleri için bizlere büyük bir teselli vermiş olmuyor mu?

Bir hadis-i kudsî:

“Rahmetim gazabımı geçti.”

İsmi hatırlayamadığım bir kâmil insanın, bu hadis-i kudsîye şöyle bir mânâ verdiği hafızamda yer etmiş:

“Her musibetin altında Allah’ın nice rahmet cilveleri vardır ki, o musibetin verdiği elemeleri, acıları geçmiştir.”

Ebediyet yanında ömür bir an gibi de kalmıyor. Bu kısa hayatta başımıza gelen hastalıklar, belâlar, sıkıntılar ebedî hayatımız hakkında hayırlı oluyorsa, ne gam! Sonsuza göre yetmiş-seksen yılın ne hükmü var?!.. Bu dünyanın bütün fânî belâları ve sıkıntıları ebedî saadet yanında hiç hükmünde kalmıyor mu?

Ama, insanın nefsi, peşin zevkin tâlibidir; istikbâle nazar etmez. O saha, akıl ve kalbe aittir.

Az önce de değindiğimiz gibi, her musibet mutlaka “kahır” değildir.

Nefsimizin hoşuna gitmeyen ve fânî dünyamızı karartan olaylar:

Ya İlâhî bir ikazdır, bizi yanlış yoldan geri çevirir.

Veya, günahlarımıza kefarettir; acımızı bu dünyada çektirir, ebedî âleme bırakmaz.

Yahut, insan kalbini geçici dünya hayatından, Allah’a ve âhirete çevirmeye bir vasıtaadır.

Öte yandan, musibetler insan için sabır imtihanıdır; bu imtihanı kazanmanın mükâfatı ise çok büyüktür.

Son olarak, bunlar İlâhî bir tokat, bir kahrıdır.

Umumî musibetlerde bunların hepsinin de hissesi olabilir. Bir grup için kahr, bir başkası için ikaz, bir diğeri için günahlara kefarettir...

Münferit belâlarda ise, bana göre en selâmetli yol, şu olsa gerek:

Musibet kendi başımıza gelmişse, nefsimizi suçlayalım; onu tövbeye sevk edelim. Başkalarına gelen belâ ve âfetleri ise onların terakkilerine vesile bilelim.

Böylece hem nefis terbiyesinde yol kat etmiş, hem de başkaları hakkında kötü düşünmekten kurtulmuş oluruz.

NİÇİN MUSİBET?

BAZEN ŞÖYLE bir soru ile karşılaşırız: “Cenâb-ı Hakk bu âlemi kendisini tanıtmak için yarattığına göre, bu dünya hayatında hiç hastalık ve musibet olmasaydı, Allah’ı tanımamız yine gerçekleşmez miydi? O halde, böyle bir takdirin hikmeti nedir?”

Sorunun aslı bir kudsî hadise dayanıyor:

“Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim (bilinmeye muhabbet ettim) ve kâinatı yarattım.”

Kâinatın ömrü milyarlarca yıl ile ifade ediliyor; insanlık âleminin ömrü ise on binlerce seneye. Henüz insan nevi yaratılmadan, bu hadis-i kudsîde verilen haber, öncelikle melekler âlemine bakıyordu. Allah’ı bilen, eserlerini temaşa ve tefekkür eden, O’na isyandan uzak bu mübarek varlıklar, hadis-i kudsîde verilen haberi ibadetleriyle, tesbihleriyle, itaatleriyle, marifet ve muhabbetleriyle tahakkuk ettirmiş oluyorlardı. Hayvanlar âlemi de yaratılış gayelerine tam uygun bir hayat sürmekle, ruhları yönüyle, melekleri andırıyorlardı. Bitkiler âlemi ve cansız varlıklar da mükemmel bir itaat ile vazife görüyorlardı.

“Hiç bir şey yoktur ki Allah’ı tespih ve O’na hamd etmesin,” mealindeki âyet-i kerimde geçen “şey” tabiri, canlı-cansız her varlığı içine alır. Her şey O’nu tesbih eder ve O’na medih ve senada bulunur.

Cenab-ı Hak, bütün bu tespih ve ibadetlerin çok daha ileri derecesini icra etmeye kabiliyetli bir başka mahiyet daha yaratmayı irade buyurdu: İşte bu ulvi mahiyet, arzın halifesi olacak olan insandı.

Cenab-ı Hak, topraktan bir insan yaratacağını meleklerle haber verdiğinde, yukarıdakine benzer bir soru, meleklerden de gelmiş ve onlara cevaben, “siz benim bildiklerimi bilemezsiniz,” buyrulmuştu.

İmtihana tabi tutulan ve kazanmaları halinde melekleri geçecek olan bu yeni misafirler, âyet-i kerimde de haber verildiği gibi, ancak Allah’a ibadet için yaratılmışlardı.

“Ben, cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım”
Zariyat Suresi, 56

Âyette geçen “ibadet” kelimesine bir çok tefsir âliminin “marifet” mânâsı verdiği dikkate alındığında, bu insanın, Allah’ı tanımak, varlığını, birliğini bilmek, sıfatlarının sonsuzluğuna inanmak, mahlûkat âlemini de hikmet ve ibret nazarıyla temaşa ve tefekkür etmekle vazifeli olduğu anlaşıyordu.

Bu mümtaz mahlûk, sadece cemal tecellilerine muhatap olmayacak, Cenab-ı Hakk’ın hem cemal, hem de celal tecellileri ile ayrı ayrı imtihanlara tâbi tutulacaktı.

Nitekim öyle oldu ve öylece devam ediyor.

Nimetler, ihsanlar, ikramlar, güzellikler, sıhhat, afiyet, ferah, gibi haller hep cemal tecellileridir. Ve insanoğlu bunlara karşı şükredip etmeme şıklarından birini tercihle karşı karşıya.

Maalesef, nefis ve şeytanın galebesiyle çoğu insan, cemal tecellileriyle sarhoş olup bu imtihanı kazanamıyorlar.

İmtihanın diğer yönü, hastalık, musibet, bela, afet, ölüm gibi celal tecellileri... Ve neticede sabır, tevekkül, teslim, rıza imtihanına tâbi tutulma.

Akl aksini düşünse de gerçek şu ki, bu imtihanı kazananlar, birincilere nispetle çok daha fazla.

Bundaki hikmet şu olsa gerek:

Musibet ve hastalıklar, insana kul olduğunu, aciz bir varlık olduğunu çok iyi hatırlatıyor, ders veriyorlar.

Konumuza ışık tutacak bir Nur cümlesi:

“Fâtır-ı Hakîm, insanın mahiyet-i maneviyesinde nihayetsiz azîm bir acz ve hadsiz cesîm bir fakr dercetmiştir. Tâ ki, kudreti nihayetsiz bir Kadîr-i Rahîm ve gınası nihayetsiz bir Ganiyy-i Kerim bir Zâtın hadsiz tecelliyatına câmi’ geniş bir âyine olsun.” — Sözler

İbadet ve marifet için yaratılan insan, bu vadide mertebe kat edebilmek için aczini ve fakrını hissedecek, sürekli olarak Rabbine sığınacak ve Ondan medet dileyecektir. Duadan geri durmayacak, huzuru yakalamaya çalışacaktır. Bunlar ise başta nefis ve şeytan olmak üzere, dünya hayatında insanı, medet dilemeye ve sığınmaya götüren her türlü musibet, hastalık, çaresizlik ve sıkıntılarla mümkün.

Çaresizlik içinde kalıp Rabbine sığınan ruhlar, bu dünya imtihanını kazanma noktasında müsbet bir puan almış oluyorlar. Ama, refah, sıhhat ve saadet gibi tecellilerde insanoğlu, aczini anlamak yerine, bunlara meftun olup, kul olduğunu unutup, gaflete dalabiliyor.

Konunun çok önemli bir yanı da şu:

Marifetullah, yani Allah'ı tanıma denilince, bütün isim ve sıfatları dikkate almak gerekiyor; sadece cemalî isimleri değil.

Allah, Rahman olduğu gibi Kahhar'dır da. İzzeti tattıran da Odur zilleti çektiren de.

Soru sahibinin temenni ettiği gibi, bu dünyada sadece cemalî isimler tecelli etse ve insan sadece bunlara muhatap olsa idi marifeti noksan kalırdı. Bu imtihan meydanında, insanoğlu Allah'ı hem celal, hem de cemal sıfatlarıyla tanımak durumunda. Ahirette ise, yollar ayrılacak. İnsanların bir kısmı ibadet, ihlas, salih amel ve güzel ahlâklarına mükâfat olarak, cennete girecek ve lütuf, kerem, ihsan gibi nice cemal tecellilerine, azamî ölçüde ve ebediyen muhatap olacaklar. Küfür ve şirk yolunu tutarak dalalet ve sefahate düşenler ise celal, izzet ve kahr tecellileriyle karşılaşacaklar. Böylece, ahiret yurdunda, Allah'ın hem cemalî hem de celalî isimleri en ileri mânâda tecelli etmiş olacak.

Nur Külliyyatında bir dua cümlesi var:

“Bize gösterdiğin nümûnelerin ve gölgelerin asıllarını, menba'larını göster.” — Sözler

Bu dünyadaki varlıklar, ahirete nispetle, gölge kadar zayıf bir tecelliye muhatap oluyorlar. Ve bu gölge hayatın gereğini yapan ve hakkını vermeye çalışan insanlar asıl olana kavuşuyorlar.

Şunu da unutmamak gerekiyor: Lütuf gibi kahrın da aslı ahirette.

Nur Külliyyatından bir başka hakikat dersi.:

“Bir sultanın sağında lütuf ve merhamet ve solunda kahr ve terbiye lâzımdır. Mükâfat, merhametin iktizasıdır. Terbiye de mücazâtı ister. Mükâfat ve mücazat menzilleri ahirettir.” — Mesnevî-i Nuriye

İtaat edenlere mükafat verememek gibi, isyan edenleri cezasız bırakmak da padişahın izzetine yakışmaz; her ikisi de acizlik ve zaaf ifadesidir. Cenab-ı Hak bu gibi noksanlıklardan münezzehtir.

Onun kahrının tecelli etmemesini istemek, iki mânâyâ gelir:

Birisi, isyankârlara, azgınlara, zalimlere karşı hiçbir ceza tatbik edilmemesi. Bu, Allah'ın izzetiyle, gayretiyle, hikmet ve adaletiyle bağdaşmaz. Bu şık mümkün olmadığına göre, geriye bir tek şık kalıyor:

İnsanların isyansız bir yaratılışa sahip olmaları, hep itaat üzere bulunmaları. Bu ise insanın değil, meleğin tarifidir.

Hastalığın olmamasını farz etmek de iki netice doğuruyor:

Birisi, Allah'ın çok harika eserleri olan mikroplar âlemine hayat yüzü göstermemek. Allah, bu ince sanatlarını da sergileyecek ve o küçük canlılarına da hayat nimetini tattıracaktır.

Diğeri, insanın hiç hasta olmaması. Bu ise, insanların en dinç ve sıhhatli zamanlarında, birdenbire ölümü tatmaları demektir ki, buna tahammül oldukça zordur. Âni ölümlerde ölü sahiplerinin ıstıraplarının ne kadar derin olduğunu görür ve şu hükmü vicdanen tasdik ederiz : Hastalanarak ölmek ayrı bir nimet.

Öte yandan, hastalıklar, sabırlı bir kul için ayrı bir ibadet çeşidi.

“İbadet iki kısımdır: Bir kısmı müsbet, diğeri menfî. Müsbet kısmı malûmdur. Menfî kısmı ise, hastalıklar ve musibetlerle musibettede za'fını ve aczini hissedip Rabb-ı Rahîmine ilticakârane teveccüh edip, O'nu düşünüp, O'na yalvarıp hâlis bir ubudiyet yapar. Bu ubudiyete riya giremez, hâlistir. Eğer sabretse, musibetin mükâfatını düşünse, şükretse, o vakit her bir saati bir gün ibadet hükmüne geçer. Kısacık ömrü uzun bir ömür olur.”
— Lem'alar

Ahiret yolcusu olan insanı, bu ikinci tip ibadetlerden mahrum bırakan bir telakki, ancak onun cennetteki derecesinin noksan kalmasını netice verir.

Yine baştaki hadis-i kudsîye dönelim:

“Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim ve mahlûkatı yarattım.”

Bu hadisi okuyanların büyük çoğunluğu nazarlarını hemen şu dünyaya çevirirler; ahireti pek hatırlamazlar. Bu noksan telakki ve bu eksik değerlendirmenin kaynağı da Cenab-ı Hakk'ın zamandan münezzehtir olduğundan gaflet etmeleridir. Halbuki, bu kudsî hadis sadece bu kısa dünya hayatına bakmıyor. Bu mânâ, kemaliyle, ahirette tahakkuk edecektir ve miraç mucizesi, bunun müjdecisidir. O Yüce Peygamber(a.s.m.), O Şanlı

Nebi(a.s.m.), bu mucize ile bütün sema tabakalarını gezmiş, cennet ve cehennemi müşahade etmiş, bu celal ve cemal sahnelerinin ardından, bu tecellilerin sahibine muhatap olma ve Onun Mukaddes Cemalini görme şerefine ermiştir.

Ve Nur Külliyyatında Miraç için, “velayet-i Ahmediyenin keramet-i kübrası” tabiri kullanılır. Bilindiği gibi Allah Resulünün(a.s.m.) iki veçhesi vardır: Kulluğu ve peygamberliği.

Kulluk cihetiyle Rabbine en ileri mânâda iman ve ibadet eder. O’nu en fazla sever ve O’ndan en çok korkar. Farz ibadetlerin birkaç katı kadar da nafil ibadetlerde bulunur. Kulu Rabbine fazla yaklaştıran secde nimetinden, azamî ölçüde istifade eder.

Allah Resûlünün(a.s.m.) en mükemmel mânâda gerçekleştirdiği kulluk vazifelerinden biri de sabırdır. O(a.s.m.), sabır imtihanını da hicretlerle, harplerle, nice musibet ve sıkıntılarla en ileri mânâda kazanmıştır.

İfadeye dökmekten aciz olduğumuz, böyle nice ulvî ve kutsî ibadetler, Onu(a.s.m.) miraç mucizesiyle tanıştırır.

Namaz da müminin miracıdır. Musibet ve hastalıklar ise bir başka terakki merdivenidir.

Bir ömür boyu böyle değişik tecellilerle farklı imtihanlar geçiren insanlar, bu kısa dünya hayatının ardından ebediyet yurduna göç edecekler. Bu gölgelerin asıllarına kavuşacak, marifet ve muhabbet nimetini de kemaliyle orada bulacak ve tadacaklar.

Kısacası:

Musibetsiz ve hastalıksız bir ömür farz etmek, dünya imtihanını ve bu imtihanın neticeleri olan cennet ve cehennemi de yok saymak olur.

Bu ise gölgede boğulup ve onunla yetinip, asıldan gaflet etmek demektir.

İKİ ÇEŞİT ADALET

Adalet-i mahza: Tam ve mükemmel adalet.

Bir ferdin hakkını, bütün insanlar için de olsa, feda etmeyen adalet.

Adalet-i izafiye: Küllün selâmeti için, cüz'ü feda eden adalet tarzı.

Cemaatin menfaati için ferdi feda eden adalet şekli.

ADALET ikiye ayrılıyor: Adalet-i mahza ve adalet-i izafiye. Mahz; “sırf, halis, katıksız, tam” gibi mânâlara geliyor. Buna göre, adalet-i mahza, “tam ve katıksız adalet, mükemmel adalet,” demek olur. Bu adalette, hiçbir kimsenin en küçük bir hakkının bile çiğnenmemesi esastır.

Adaletin diğer şubesi olan adalet-i izafiye ise katıksız, tam değildir. Zira cemaatin menfaati için ferdin hukukunu nazara almaz.

Adalet-i izafiyede ehven-i şer esas alınır. Bütün insanların zarara uğraması büyük ve küllî bir şer, bu zararın giderilmesi için bir insanın yahut küçük bir grubun hakkının çiğnenmesi ise cüz'î bir şerdir. Küllî şerden kurtulmak için cüz'î şerri kabul etmek ise ehven-i şer ile amel etmek demektir ve adalet-i izafiyenin esasıdır.

Adalet-i mahzada bir şahıs kendi rızasıyla hakkından vazgeçmediği müddetçe, bütün insanların faydası için de olsa onun hakkı çiğnenemez. Meselâ, adalet-i mahzaya göre, bir şahsın rızası olmaksızın evi istimlak edilemez. Bunun uygulanmasında ise bazen çok büyük zorluklar ortaya çıkar. İşte bu gibi zaruret hallerinde, adalet-i izafiye tatbik edilir. Ve o şahsın hukuku, umumun menfaatine feda edilir; rızası olmaksızın evi sökölür, istimlak edilir.

Bir âyet-i kerime :

“Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz bir tek nefsin (kişinin) yaratılması ve diriltilmesi gibidir.” — Lokman Sûresi, 28

Ve Nur Külliyyatından bir hikmet dersi:

“Adalet-i mahza-i Kur'âniye; bir masumun hayatını ve kanını, hattâ umum beşer için de olsa, heder etmez. İkisi nazar-ı kudrette bir olduğu gibi,

nazar-ı adalette de birdir.” — Mektûbat

Demek oluyor ki, bir insanı yaratmakla bütün insanları yaratmak nasıl ilâhî kudret için fark etmiyorsa, ilâhî adalet için de bir insanın hukuku bütün insanların hukuku kadar kıymetlidir. Ve o hukuku çiğneyen bir kimse, bütün insanlara zarar vermiş gibi olur.

...

Nur Külliyyatında meseleye orijinal bir yaklaşım daha getirilir. Bir mü'minin güzel sıfatları masum insanlara, kötü sıfatları da canî insanlara teşbih edilerek, adalet-i mahza bu sıfatlar âlemine tatbik edilir.

Buna göre bir insanın bir tek sıfatı masum olsa, bütün sıfatları da canî olsa, o tek sıfatın hakkı diğerleri yüzünden zayi edilemez. O mü'mine düşmanlık beslendiğinde bu masum sıfat, arada çiğnenip gideceğinden bu hâl adalet-i mahzaya uymaz.

Toplum hayatımızda, nefis ve şeytanın da devreye girmesiyle, çoğu zaman, bunun tam tersi bir uygulama görülür. Nur müellifinin ifadesiyle, “bir mü'minde bulunan câni bir sıfat yüzünden sair masum sıfatlarını mahkûm etme” yoluna gidilir. Bu ise büyük bir zulümdür.

Yine bir mü'minin yanlış bir hareketi yüzünden, o konuda hiçbir suçu olmayan akrabalarına düşman kesilmenin de adalet-i mahzaya ters düşeceği nazara verilir.

Konuyu çok önemli bir hükümle noktalayalım:

“Fakat adalet-i mahza kabil-i tatbik ise, adalet-i izafiyeye gidilmez, gidilse zulümdür.” — Mektûbat

İKİ ESAS

Adalet: Hak ve hukuka uygunluk. Her hak sahibine hakkını vermek ve haksızları cezalandırmak. Hukuk önünde herkese eşit davranmak.

Zulüm: Başkasının mülkünde onun izni olmaksızın tasarruf etmek.

Hak ve hukuk dinlememek.

İhkak-ı hak: Her varlığa, her hayat sahibine hayatı ve devamı için gerekli olan her şeyin en güzel şekilde verilmesi

ALLAH-U TEÂLÂ hakkında bu muhaldir. Çünkü mülkün Ondan başka sahibi yoktur. Gerçeği böylece tesbit ettikten sonra adalet konusuna girebiliriz...

Adaletin iki temel esası var: Birincisi, ihkak-ı hak, yâni her yaratığa, her hayat sahibine varlığı için gerekli her şeyin en güzel surette verilmesi... Kendimizi örnek vereyim: Organlarımızdan hangisinin yerini veya şeklini beğenmiyoruz? Hangisinin vazifelerine itirazımız var? Sayılarını noksan mı buluyoruz fazla mı? Göz yüze, parmak ele takılmış. İki kulağa karşılık bir ağzımız var. Ayaklarımız altta, başımız üstte yer almış... Bu İlâhî tanzime kim itiraz edebilir!...

Her bir ağaç, her bir hayvan, her bir çiçek, her molekül, her atom ve semadaki her sistem ihkak-ı hakkı güneş gibi göstermiyor mu?..

İnsanoğlu adaletin bu tecellisi üzerinde çok durmuş ve onu anlamada hayli yol kat'etmiş... Astronomi'den Biyoloji'ye Tıp'tan Jeoloji'ye kadar yazılan bütün eserler, bir bakıma bu hakikatın tefsiri...

Adaletin diğer yönü ise, zâlimlerin cezalandırılması, her ferdin lâayık olduğu mükâfatını yahut cezasını görmesi... İşte, akıl ve vicdan emrediyor ki, adaletin birinci yönünün sonsuz bir hikmetle işlediğini gören, seyreden insan, âhirete bakan bu ikinci yönüne karşı da iman ile, teslim ile mukabele etsin... Ama, gel gör ki, tatbikat böyle olmuyor!.. Nice insan, âhiretteki tecelliyi bu dünyada arıyor... Zaten, adalet tartışmalarının çoğu bu yanlış arayıştan kaynaklanmıyor mu?"

Geçenlerde Peygamber Efendimiz'in (asm) doksandokuz Esmâ-i Hüsnâ'yı saydığı hadis-i şeriflerini okudum. Adaletle ilgili sorulara çok sık

muhatap olduğumdan olacak, Adl isminden önce ve sonra gelen isimler dikkatimi çekti. Adl'den önce Basîr ve Hakîm; Adl'den sonra ise Lâtif ve Habîr isimleri sayılmıştı...

Şöyle düşündüm : ‘Her şeyin her şeyini her an gören’ ve ‘yaptığı her işini hikmetle yapan’ Allah, elbette mutlak âdildir.

‘En ince şeyleri bilip kullarına sezilmez yollardan lütuflarda bulunan’ ve ‘her şeyin iç yüzünden haberdar olan’ Allah, elbette sonsuz derecede âdildir.

Diğer isimleri de aynı şekilde tefekkür edebiliriz:

Rahman ve Rahim olan Allah, şüphe yok ki kullarına adaletle muamele eder... Kahhar ve Cebbar olan Allah, muhakkak ki adaleti en iyi tatbik edendir... Gaffar ve Settar olan Allah, kulunu cezalandırırsa, artık o kul bunu hak etmiş demektir... Öyle değil mi?

Eşitlik ve adalet

Çoğu insan, eşitlikle adaleti bir sayıyor. Halbuki, mutlak eşitlik yâni her şeyin her yönüyle birbirinin aynı olması adaletle zıt.

İnsanların sanatlarına bir göz atalım:

Bir şair, kasidesinde her harfi kelimenin tamamını dikkate alarak yazar. Her kelimeyi, o manzumenin bütününe nazara alarak yerleştirir. Her mısrayı da kasidenin tümünü gözeterek kaleme alır. Burada mutlak eşitlik değil, adalet söz konusu... İlk mısra başa düşer, son mısra dipte kalır, ama hepsi aynı gayeye hizmet ederler.

Bir fabrikatör, fabrikasının büyüklüğünü, bölmelerini, motorlarını, kazanlarını, tâ en küçük civatasına varıncaya kadar her şeyini hikmet ve adaletle tanzim eder. Ve ortaya mükemmel bir fabrika çıkar. Mutlak eşitlik bu nizamı harap eder...

Bir ressam da öyle değil mi? O, çizdiği her bir tabloda her deseni yerli yerine oturtur. Renkleri, şekilleri mutlak eşitlikle değil, adaletle taksim eder. Neye ne yakışırsa onu onunla boyar. Kime ne münasipse ona o şekli verir. Ve ortaya harika bir eser çıkar...

Cenâb-ı Hakk'ın şu âlemdeki icraatı da “eşitlik” üzerine değil, “adalet” esasına göre cereyan ediyor. İnsanlar arasında mutlak eşitlik olsaydı herşeyden önce, anne, baba ve evlât mefhumlarından söz edilebilir miydi?... Ve yine böyle bir eşitlikte amiri ve memuruyla, çiftçisi ve tüccarıyla, öğretmeni ve öğrencisiyle, işçisi ve işvereniyle bir bütün teşkil eden cemiyet hayatı ortaya çıkabilir miydi?..

Diğer varlıklara da bir göz atalım: Mutlak eşitlik olsaydı ne yer kalırdı, ne de gök!. Şimşek çakıyorsa, bulutların yüklerinin aynı olmadığındandır.

Ruhumuzla bedenimizi düşünelim. Mutlak eşitlik olsaydı hangisi hangisine hükmedecekti? Organlarımızın hepsi el yahut tamamı kalp olsaydı hayatımızı sürdürebilir miydik?..

Serçe ile kedinin eşit olmadıkları mâlûm. Ama, her ikisinde de İlâhî adalet bütün berraklığı ile okunmakta... “Kedilik” mahiyeti neyi gerektiriyorsa, ruh hâletinden, diş ve tırnak yapısına, vücut çevikliğine kadar hepsi adaletle verilmiş; hiçbirşey noksan bırakılmamış. Aynı şekilde, “serçelik” mahiyeti de neyi icab ettiriyorsa, ona da o kabiliyetler ve o vücut yapısı eksiksiz takdim edilmiş.

İşte adalet budur. “Niçin o serçe oldu, bu kedi” diye bir soru sormaya kimsenin hakkı yoktur. Sorulursa, “Allah böylece irade buyurmuştur” diye cevap verilir. Aksini irade buyursaydı o soru yine sorulacaktı.

Kaldı ki, ne o serçe, ne de o kedi, başka bir âlemde imtihana tabi tutulmuş değiller. Tâ ki, başarılarına karşılık, kendilerine verilen “hayat makamını” az bulsunlar. Onlar daha düne kadar, tabiri caiz ise, yokluk karanlıklarında Allah’ın lütfunu gözlemekteydiler. Hiçbir hakları yokken Cenâb-ı Hakk onlara, sırf bir lütuf olarak, şu hazır bedenlerini ve ruhlarını ihsan etti. Onlar da bunu şuuren biliyormuşcasına, hallerinden memnun olarak sürdürüyorlar hayatlarını... Ruhlarında, kadere itirazın zerresi dahi bulunmuyor...

İşte bütün bunlar İlâhî adaletin harika tecellileri...

Biz bu tecellileri ibretle seyretmeliyiz ve şu geçici dünya hayatında insanların farklı tarzlarda imtihan edilmelerini de bu şuurla değerlendirmeliyiz... Hikmeti, ancak âhirette anlaşılabilen bazı farklılıkları hemen itirazla karşılamamalıyız.

İşin garibi, Allah’ın en büyük lütfuna mazhar olan insanoğlundan başka İlâhî adalete itiraz eden çıkmıyor.

Münkirlerin hayvandan daha aşağı olmalarının bir sırrı da bu isyan olsa gerek.

HİDAYET - İBADET - UBUDİYET

HİDAYET ÜZERİNE

Hidayet: Doğru yolu göstermek. İrşad etmek. Rehberlik yapmak.

Hakkı hak, bâtlı bâtlı görüp doğru yola girmek. Bâtıldan ve dalâletten uzaklaşmak.

GEÇENLERDE yanıma iki genç geldi. Arkadaşlarıyla yaptıkları bir münakaşadan söz ederek bana bir soru sordular. Soru kadere dairdi. Yine aynı dar düşünce ve yine aynı kısır çekişme... Zihin bulandırmayı meslek edinen ve bulanık suda balık avlamak isteyenler, yine cehalet postuna bürünmüşler, yine kasıtlarını gizlemeyi ustaca başarmışlar ve işte bu iki gencin kafalarını iyice karıştırmışlardı. Nereden duymuşlar, kimden öğrenmişlerse, Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın dilediğini hidayete (doğru yola) erdirip, dilediğini dalalete (sapıklığa) düşürdüğüne dair âyetler bulunduğundan söz etmişler ve insan iradesini inkâra kalkışmışlardı.

Tuhaf bir tablo ile karşı karşıyaydım. Şöyle ki, bu adamlar şu gençlerin zihinlerini bulandırmak, fikirlerini çelmek için uygun bir zemin aramışlar, sözü dolaştırıp kader bahsine getirmişler, bütün bunları iradeleri ile bir plân dahilinde sinsice gerçekleştirmişler ve sonunda utanmadan ve sıkılmadan insan iradesini inkâra kalkışmış, günah ve isyanlarda insanın bir suçu olmadığını iddiaya cüret edebilmişlerdi.

Ben, kendi dediğine kendisi dahi inanmayan bu kişileri bir tarafa bırakıp, konuyu bir ilmî atmosferde incelemek istiyorum.

Sorunun tahlilini biraz geciktirerek, önce bu ve benzeri sorular karşısında mü'mine düşen göreve kısaca temas edeceğim.

Elinize Kur'an-ı Kerim'i alınız. "Allah'ın hidayeti ve dalâleti dilediği kimseye verdiğine" dair bütün âyetleri birer birer bulunuz. Her âyetin geçtiği sûrenin baş tarafına doğru yaprakları çeviriniz. Sûrenin başına vardığınızda karşınıza her defasında "besmele"nin çıktığını göreceksiniz. Bildiğiniz gibi "besmele"de üç İlâhî isim zikredilmiş: Allah, Rahman ve Rahîm. Birçok âlimlerimiz Allah isminin ism-i âzam olduğunu ifade buyurmuşlar. Allah, ism-i âzam... Yâni bütün isimler bu isim içinde dahil... Şöyle ki, Allah Rahmandır, Rahîmdir, Kadîrdir, Kahhardır, Rezzaktır ve

hakeza... Şu noktaya dikkatinizi çekmek isterim: Acaba niçin Allah isminden sonra Kahhar, Cebbar, Aziz gibi celâl ve kibriya ifade eden isimler değil de, Rahman ve Rahîm isimleri zikredilmiş? Bu soru ile birlikte zihninizde hemen bir Kudsî Hadis şimşek gibi çıkar:

“Rahmetim gazabımı geçti.”

Bir Müslüman, Kur’an’ın hangi sûresini okursa okusun, bu hakikatı unutmayacak, o sûrede İlâhî lütuflardan bahsediliyorsa, Rahman ve Rahîm olan Allah’a hamd edecek. Şayet müşriklerin, kâfirlerin, münafıkların acı âkıbetleri anlatılıyorsa, onların bu âkıbete kendi iradeleri ile düştüklerini, Rahman ve Rahîm olan Allah’ın onlara zulmetmekten (hâşâ) münezzeh olduğunu hatırlarından çıkarmayacaktır.

Bizleri bu vadide irşad eden şu âyet mealini okuyalım:

“Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azab eder. Allah Gafur’dur, Rahîm’dir.” — Fetih Sûresi, 14

Allah, göklerin ve yerin yegâne yaratıcısı, sahibi ve mâliki... O’nun bağışladığına kimse azab veremez; azab verdiğini de kimse bağışlayamaz. Mutlak iradesine karşı koyacak bir başka iradenin mevcudiyeti muhaldir.

Ve âyet-i kerime “Allah Gafur’dur, Rahîm’dir” diye son bulmakla mü’mine şu mesajı veriyor:

Gafur ve Rahîm olan Allah, lütfuyla yarattığı, gökleri ve yeri hizmetine verdiği bir kuluna azab ederse, bu azab mutlaka o kulun küfür ve isyanındandır.

Bu kısa hatırlatmadan sonra, meselenin önce “tevhid” yönü üzerinde durmak isterim. Kur’an’ın insanlara verdiği en büyük ders tevhiddir. Tevhid, yâni Allah’ın birliği... Ne zâtında, ne sıfatlarında, ne mülkünde, ne icraatında ortağı bulunmaması. Kur’an’ın bu dersini dinleyenler, putları bırakmış Allah’a dönmüş, teslisi (üç ilâh safatasını) atıp tevhide ermişlerdir.

Fâtiha’nın ilk âyetinde “Allah’ın bütün âlemlerin Rabbi” olduğu haber verilir. Sema ve arz birer âlem olduğu gibi, dünya ve âhiret, gece ve gündüz, canlılar ve cansızlar da ayrı birer âlem... Kezâ, her bir insan, hayvan ve bitki de birer küçük âlem. Bütün bu âlemlerin başlangıçlarını, ilk tohumlarını yaratan ve onları rahmet ve hikmetiyle, irade ve kudretiyle safha safha terakki ettirerek son ve mükemmel şekline erdiren Allah’dır.

Bütün bu âlemler O'nun mülkü olduğu gibi, onlarda cereyan eden her türlü hâdiseyi, ister hayır ister şer olsun, yaratan da O'dur.

Zeminin yüzünde gece ve gündüzü O yarattığı gibi, gözlerde, uykuyu ve uyanıklığı ve nihayet insan kalbinde dalâlet ve hidayeti yaratan da O'dur. Zira, O'ndan başka yaratıcı yoktur.

Basar, yâni gözün görmesi gibi, basiret de Allah'ın büyük bir ihsanı. Birincisi ile insanın maddî gözü açılıyor ve insan dağlarla, ovalarla, yıldızlarla münasebet kuruyor. Diğer ile de insanın kalb gözü açılıyor. Maddî olmayan o göz ile, maddeden münezzeh olan Allah'ın varlığı görülüyor ve O'na iman ediliyor. Ve kalb kâinatı çok gerilerde bırakacak bir vüs'ate, bir genişliğe kavuşuyor.

İşte gözde görmeyi yaratmak Allah'a mahsus olduğu gibi, kalbte imanı ve hidayeti yaratmak da yine O'na mahsus.

O halde Allah'ın dilediğine hidayet vereceğine dair âyetleri okurken, öncelikle meselenin tevhid yönünü dikkate alacak, her hayır gibi hidayetin de O'nun elinde olduğuna iman edeceğiz.

“Doğrusu, lütuf muhakkak Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Ve Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.” — Âl-i İmrân Sûresi, 73

Âyetin sonunda Vâsi' ve Alîm isimlerinin zikredilmesi ne kadar mânâlıdır. Evet Allah Vâsi'... Yâni O'nun rahmeti, ilmi, inayeti insan idrakinin kavrayamayacağı kadar geniş ve herşeyi kaplamış... Ve O herşeyi hakkıyla bilen mutlak Alîm. Öyle ise lütfu, ihsanı, keremi ve hidayeti kime vereceğini O bilir. Bu veriş rastgele değil, bir ilim ve hikmet ile. Bu hakikatı ders veren bir diğer âyet:

“Doğrusu sen sevdiğine hidayet veremezsin. Fakat Allah kimi dilerse ona hidayet verir. Ve hidayete erecekleri en iyi O bilir.” — Kasas Sûresi, 56

Evet, bizim başka varlıklar hakkındaki bilgimiz çok sınırlı... Canlı ve cansız herşey bütün faaliyetlerini Allah'ın ilim ve murakabesi altında sürdürüyor.

Şu uçan kuşu seyredelim. Kimbilir yuvasından nasıl bir his ile ayrılmıştı... Şimdi havada süzülürken nasıl bir zevk ve huzur duyuyor? Uçuşan diğer kuşları hangi gözle seyrediyor? Yerdeki binaları, insanları, arabaları nasıl değerlendiriyor? Acaba karnı ne derece tok yahut aç?

Akşam yaklaşınca, yuvasına doğru yol alırken hangi hislerle dolu olacak? Yuva yaptığı çatıyı gördüğünde içinden neler geçecek? O günkü mesaisini bitirmiş diğer kuşlarla havada son birkaç tur daha atarken o küçük ve temiz kalbi nasıl bir hazla dolacak? Bunlar ve benzeri nice haller o kuşun ruhunu sarmış durumda. O, kendi iç âleminin bütün incelikleri ile ancak ve ancak Mevlâsının nazarı, himayesi, rahmeti ve murakabesi altında...

Bir ceylan, bir kelebek, bir karınca bu kuştan farklı mı? Her biri kendi âleminde ayrı bir ömür sürmekte... Bedeni, kâinatla irtibat kurarken, ruhu ve hissiyatı, bilemeyeceğimiz bir keyfiyetle, Allah’a teveccüh ve tevekkül etmekte...

Bir de şu taksi şoförünü düşünelim. Kimbilir nereye gidiyor!.. Hangi derdin sahibi? Hangi hedef için yanıp tutuşuyor? İleride neler almayı plânlıyor? Yoksa sürdüğü arabanın taksitlerinin çilesini mi çekmede!..

Beden sıhhati nasıl? Ruh huzuru ne âlemde? Düşkünlere karşı kalbi katı mı, yumuşak mı? Rabbine teveccühü ne derece? Nefsine ne ölçüde güveniyor? İnsan durmadan düşündüğüne göre, geçmiş günlerde neler düşündü ve şu anda ne düşünüyor?

İşte meçhulümüz olan böyle sayısız meseleler onun hususî dünyasını meydana getirir. Biz o dünyanın cahiliyiz, Allah ise maliki ve âlimi.

İşte kullarını böyle her halleri ile bilen Allah, sevgili Habibine (a.s.m.) hidayete erecekleri de en iyi kendisinin bileceğini yukarıdaki âyetle haber veriyor.

...

Hidayet ve dalâletle ilgili âyet-i kerimeler bir yönüyle de mü’minin ruh terbiyesi ile ilgili... Bilindiği gibi mü’minin ruhu havf ve reca sınırları arasında terakkisini sürdürür. Bu sınırları tecavüz ettiğinde zarara düşer yahut mahvolur.. Havf, Allah’dan korkma, O’nun azabından kendini kat’iyen emin bilmeme hâli... Reca ise, Allah’ın rahmetinden daima ümitvar olma, günahlarının O’nun afvını hiçbir zaman aşamayacağını düşünerek yeise, ümitsizliğe düşmeme hâleti.

Kur’an-ı Kerim, “Allah’ın dilediğini dalaletle götürebileceğini” beyan etmekle mü’mine, yaptığı iyi amellerle övünmemesini ve onlara güvenmemesini öğüt verir. Diğer taraftan, kötü halleri ve günahları için de yeise düşmemesini, “Allah’ın dilediğini doğru yola sevk edebileceğini” hatırlatır.

Konunun bir de kader yönü var. Ona da kısaca temas edelim:

Bir âyet mealî:

“Bir de müşrikler (Allah’a eş koşanlar) dediler ki: Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız O’ndan başka hiçbir şeye tapmazdık. Ve O’nsuz hiçbir şeyi haram kılmazdık. Kendilerinden öncekiler de böyle yapmışlardı. Buna karşı peygamberin vazifesi ancak açık bir tebliğ değil mi?” — Nahl Sûresi, 35

Bu âyet-i kerimeden, şu anda karşımıza yeni bir soru gibi getirilen meselenin, aslında bir gericilik belgesi olduğunu, bu şeytanî sorunun tâ asr-ı saadette, hatta ondan önceki devrelerde ortaya atıldığını anlıyoruz. Bu soruyu soranlar, kaderi, cebir mânâsında gösterip, insanın cüz’î iradesini görmezlikten geliyorlar ve İlâhî adalet konusunda muhataplarının zihinlerini bulandırmaya çabalıyorlar. “Madem ki hidayet ve dalâlete gidecekleri Allah diliyor, öyleyse kulun iradesinin ne hükmü var” demek istiyorlar.

“Herşeyin kader ile takdir edildiği” bir hakikat. Ama, bu takdir edilenlerden birisi de insana cüz’î irade verilmesi ve onun emir ve yasakları işlemekte serbest bırakılması... Bu da bir takdir... Buna göre, insan ister ibadet etsin, ister isyan yolunu tutsun, her iki halde de kader dairesi içinde... Bu incelik, çoğu zaman gözden kaçıyor, yahut yeterince anlaşılmıyor.

Cenâb-ı Hak, taşların cansız, bitkilerin yarı canlı olmalarını dilemiş; hayvanlar âlemini ise his dünyasına kavuşturmuş. Bunların hepsi kader dairesinde... İnsana gelince, onu mahlûkatı içinde en güzel şekilde yaratmış... Ona akıl, kalb, vicdan gibi nice ihsanlarda bulunmuş ve onu bir imtihana tâbi tutmuş... Kendisine birtakım emirlerde bulunmuş ve önüne bir takım yasaklar koymuş. İnsanı bu emir ve yasaklara uyup uymamakta serbest bırakmış. Dilemiş ki, bu hürriyet içinde, gaflete dalmayan ve Rabbini unutmayan kullarına, meleklerden daha üstün dereceler versin ve onları ebedî saadetlendirsın. Nefis ve şeytana tâbi olarak Rabbini unutanları ise azabına uğratsın.. İşte bu da bir takdirdir. Bu takdire karışmak kula yaraşmaz.

“Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi” sorusunu başka sorular da takib eder. Meselâ, “Allah dileseydi bütün cansızları yarıcanlı yapabilirdi” yahut “Allah dileseydi bütün ağaçlara görme, işitme verebilirdi” veya “Allah dileseydi bütün hayvanları akıllı yaratabilirdi” gibi... Elbette, Allah, dileseydi bütün bunları yapabilirdi. Ama, dilememiş... İnsan nevini, hepsi itaat üzere olan meleklerden ayrı bir mahiyette yaratmayı dilemiş ve öyle yaratmış.

Müşriklerin iddiasının zikredildiği aynı sûrede şu âyet-i kerime de yer alıyor:

“Allah dileseydi elbette hepinizi birtek ümmet yapardı. Fakat, O dilediğine dalâlet, dilediğine hidayet verir ve muhakkak sûrette hepiniz bütün yaptıklarınızdan sorumlu tutulacaksınız.” — Nahl Sûresi, 93

Bu âyet-i kerimede birçok ders bir arada veriliyor:

–Allah, insanları melekler gibi birtek ümmet olarak yaratmayı dilememiş.

–Allah’ın iradesi mutlak...

–Ve insan bütün yaptıklarından sorumlu...

İnsan Allah’ın takdir sahasında ileri geri konuşarak haddini tecavüz edeceğine, kendi iradesine bırakılan işleri, istikamet üzere yapmaya çalışmalı... Zira, o ancak bunlardan sorumlu...

“Şüphesiz Allah dilediğini saptırır. Dilediğini de hidayete eriştirir. (Ey Resulüm) Artık onlara üzümlere kendini harab etme. Allah onların yaptıklarını şüphesiz bilir.” — Fâtır Sûresi, 8

Hidayete erecekleri de dalâlete düşecekleri de en iyi Allah bilir... “Hâdî”, Cenâb-ı Hakk’ın bir ismi. “Hidayeti yaratan, doğru yolu gösteren ve insanı o yolda muvaffak kılan” mânâsına geliyor...

Her isim gibi, bu ismin tecellisi de bir ilim ve hikmet iledir.

Taşlara göz takmayan Allah, katı kalblerde de hidayet yaratmıyor.

“Kalbleri Allah’ı anmak hususunda katılaştırmış olanlara yazıklar olsun. İşte bunlar apaçık dalâlettedirler (sapıklıktadırlar).” — Zümer Sûresi, 22

Kulun kendi cüz’î iradesini hayra yahut şerre yöneltmesi ile kalbinde hidayet yahut dalâlet yaratılıyor. Bu hakikatı, hiçbir vesveseye fırsat vermeyecek kadar açıkca ders veren bir âyet-i kerime:

“Muhakkak ki, Allah, bir topluluğa verdiğini, onlar nefislerindeki bozmadıkça, değiştirmez.” — Ra’d Sûresi, 11

Bir başka âyet :

“Onlar öyle kimselerdir ki, hidayet karşılığında dalâleti (sapıklığı) satın almışlardır. Ticaretleri kendilerine bir kazanç sağlamadığı gibi, doğru yolu da bulamamışlardır.” — Bakara Sûresi, 16

Bu âyet-i kerimeden kulun, dalâlete kendi iradesiyle müşteri olduğunu açıkça anlıyoruz.

Hidayet ve dalâletle ilgili âyetlerin herbirinde bu hakikatı görebiliriz. Bunlardan bir kısmını takdim edeyim:

“Allah zâlimler topluluğunu hidayete eriştirmez.” — Bakara Sûresi, 258

“Allah kâfirler topluluğunu hidayete eriştirmez.” — Bakara Sûresi , 264

“Allah fâsıklar topluluğunu hidayete eriştirmez.” — Tevbe Sûresi, 24

Bu üç âyet-i kerimeden kalbde dalâlet yaratılmasının üç sebebini öğreniyoruz. Hepsi de insanın kendi iradesiyle ilgili: Zulüm, inkâr ve fîsk.

Bir diğer âyet-i kerime :

“.. İnkâr edenler ise, “Allah bu misâlde neyi murad etti” derler. O, bu misâlde birçoğunu saptırır, birçoğunu da doğru yola getirir. Onunla saptırdığı ancak fâsıklardır ki, onlar Allah’a olan ahitlerini kabulden sonra bozarlar; Allah’ın birleştirilmesini buyurduğu şeyi ayırırlar ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar.” — Bakara Sûresi, 26-27

Bu âyet-i kerimelerden de, dalâlete düşen fâsıkların üç sıfatını öğrenmiş bulunuyoruz.

Hidayete gelince o, Allah’ın büyük bir ihsanı olmakla beraber, buna mazhar olmak da bazı şartlara bağlı. Bu şartların birincisi:

“Bu, doğruluğu şüphe götürmeyen ve Allah’a karşı gelmekten sakınanlara doğru yolu gösteren (hidayet kaynağı) bir kitaptır.” — Bakara Sûresi, 2

Âyet-i kerimesiyle “ittika” yâni “Allah’a karşı gelmekten sakınma” olarak beyan ediliyor.

“De ki, hakikaten Allah dilediğini şaşırtıyor, kendisine gönül verene de hidayet buyuruyor.” — Ra’d Sûresi, 27

Âyetinde de hidayet için kulun Hakk’a gönül vermesi, cüz’î iradesini hayra sarfetmesi şart koşuluyor.

Hidayet ve dalâlete dair bütün âyetler Allah’ın Rahman ve Rahîm olduğu, Kur’an-ı Kerim’in muttakilere hidayet olmak üzere inzal edildiği ve Peygamber Efendimizin (a.s.m.) âlemlere rahmet olarak gönderildiği göz önüne alınarak mütalâa edildiğinde, meselenin hiç de itiraza veya istismara elverişli olmadığı açıkça görülecektir.

KULLUK

Abd: Kul. Köle. Hizmetçi.

Ubudiyet: Kulluk. Kölelik. Bendelik. Kul olduğunu bilip, Allah’a itaat etmek

İbadet, Allah’ın razı olduğu şeyi yapmak, ubudiyet ise Allah’ın yaptığına razı olmaktır. —Hak Dini Kur’an Dili

UBUDİYET, lûgat olarak “kulluk” mânâsına geliyor. Kul olduğunu bilen, bu dünyada dilediği gibi ömür süremeyeceğinin şuurunda bulunan ve bu âlemde misafir olduğunun farkında olan bir insan kulluk vazifesini seve seve yerine getirir.

Ubudiyet devamlıdır, kesikli değil. Çünkü kulluktan ayrı olduğumuz bir ânımız yok. Her an hayatı tadan, her an bedeninden istifade eden ve her ânı Allah’ın yarattığı bu âlem içinde geçen insan daima kuldur. O hep doğru söyleyecek, hep helâl yiyecek, hep meşru dairede dinleyecek, bakacak, düşünecektir.

Sabahtan öğlene kadar ömrünü istikamet üzere, isyansız geçiren bir kul, öğle vaktinde Rabbinin emriyle bu kulluğunu en ileri mânâda hatırlar ve ilân eder. O’nun emrettiği tarzda kıldığı namaz, kulluğun şuurunda olmanın, aczinin, fakrının, zilletinin şuurunda olmanın ve bunu el bağlama, bel bükme ve yüz sürme şeklinde ilân etmenin en güzel ifadesi.

Ubudiyet bir sahra ise, ibadet o sahrada yer yer yükselen dağlar gibi.

İbadet insanda kulluk şuurunu pekiştirir, kuvvetlendirir. Bu şuur sayesinde insan, emdiği havanın, içtiği suyun, aldığı gıdanın hep Allah’ın ihsanı olduğunu düşünür ve kalbi Rabbine karşı sonsuz bir minnettarlıkla dolar. Güneş’i O’nun lâmbası, Ay’ı O’nun kandili, geceyi O’nun örtüsü bilir ve Rabbinin misafiri olmanın hazzını ruhunun tâ derinliklerinde hisseder.

O’nun ulûhiyetine imanla mukabele ettiği gibi, nimetlerine şükürle, kemaline hayretle, hikmetine tefekkürle, musibetlerine de sabırla mukabelede bulunur. Zaten ubudiyet de bu demek değil midir?..

NİÇİN İBADET

“Ubudiyetin dâisi emr-i İlâhî, ve neticesi rıza-yı Haktır.” — Lem’alar

NİÇİN İBADET EDİYORUZ? sorusu, beraberinde iki soruyu birlikte getiriyor. Daha doğrusu, bu sorunun içinde iki soru saklı:

- İbadet etmemizin sebebi, illeti nedir?
- İbadet etmemizin hikmeti, faydası nedir?

Bazıları bu soruyu sadece ikinci mânâyı kastederek sorarlar. Birinci ve en önemli noktayı unuturlar. Bunun neticesi olarak hikmet sahasında kendilerince birtakım faydalar sıralar ve bu faydaların başka yollarla da elde edilebileceğini ileri sürerek, ibadeti reddedici bir tavra girerler.

İllet denilince ibadet yapmamızı gerekli kılan sebebi kastederiz. Hikmetten ise yaptığımız ibadetten hâsıl olan faydayı anlarız. Dünya işlerinden bir misal: Anadolu’dan İstanbul’a gelmekte olan bir tüccarın bu seyahatının illeti “ticaret”tir. Hikmeti ise daha çok zengin olmak ve dünya nimetlerinden daha fazla istifade etmek... Buna göre sözkonusu şahsa, “İstanbul’a niçin gidiyorsun?” desek, “zengin olmaya” diye cevap vermez. Bu, hikmete ait bir cevaptır ve yerinde değildir. Sorumuzun cevabı “ticaret yapmaya” şeklinde gelmelidir. Böyle bir cevap illete aittir ve isabetlidir.

O halde, “Niçin ibadet ediyorsun?” şeklindeki bir sorunun cevabı da “Rabbim emrettiği için” şeklinde olacaktır. Bu emri tutmanın pek çok da faydası vardır; gerek dünyada, gerek âhirette. Ama ibadet bu faydalar için yapılmaz. Bunlar meselenin hikmet yönüdür.

Abdin işi ibadettir; emir dinlemek, yasaklardan sakınmaktır. Kula kulluk yaraşır. İbadetini bu şuurla yapan bir kuluna, Rabbinin yapacağı ihsanlar, ikramlar ve Cennette vereceği dereceler ibadetin hikmet yönüdür.

İslâm’ın her emri ve yasağı bu hakikattan haber veriyor. Bunlardan sadece birkaç misâl:

Meselâ oruç tutmanın tıp yönünden birçok faydaları var. Bütün bu faydalar orucun hikmet yönü. “Oruç niçin tutulur?” sorusunun cevabı,

sanıldığı gibi bu faydalar değildir. Oruç, Allah'ın bir emri olduğu için tutulur. Bu ibadetin belli bir ayı vardır: Ramazan.

Ramazan dışında on ay nafile oruç tutsanız da Ramazan'da tutmasanız bu ibadeti yerine getirmiş olmazsınız. Eğer mesele sadece orucun hikmet yönü, yâni faydaları olsa bu ikinci halde fayda on katına çıkmıştır, ama farz olan oruç hâlâ tutulmamıştır.

Yine orucun belli bir başlama ve bitiş vakti vardır. Orucunuza imsaktan hemen sonra başlasanız da, iftarınızı yatsıdan birkaç saat sonra yapsanız orucunuz makbul olmaz. Daha fazla bir süre aç kalmışsınızdır, ama oruç tutmamışsınızdır. Hikmet fazlasıyla tamam olsa bile, illet kaybolduğundan ibadetiniz makbul sayılmaz.

Oruç tıbbî faydaları için tutulmadığı gibi, içki içmek de tıbbî zararları için haram değildir. “Niçin içki içmiyorsun?” sorusunun cevabı, “Allah yasakladığı için” şeklinde verilecektir. Ve ancak bu takdirde içki içmemek ibadet olur, takva olur ve insanı Rabbine yaklaştırır. İçki içmemekte esas olan, bedenini ve aklını korumak değil, bir İlâhî yasaktan kaçınmaktır. İlet budur; diğerleri ise içki içmemenin hikmetleridir, faydalarıdır.

Bilirsiniz, kendi kendine ölen yahut darbe ile öldürülen bir koyunun etini yemek haramdır. Bu noktada birtakım tıbbî veya biyolojik izahlar getirilebilir. Bütün bunlar, meselenin hikmet yönüdür. Bunlar sayılıp dökülürken şu husus unutulur: “Pekâlâ, Allah'dan başkasının ismiyle kesilen bir hayvanı yemek niçin haramdır?”

Bu soruya ne cevap verilecektir? Kesilmekse kesilmiş, kan akmaksa akmıştır. Demek ki işin esası, hayvan kesmenin tıbbî faydaları değil. Esas olan, insanın kulluk şuurundan ayrılmaması, Allah namına hareket etmesi. Keserken O'nun ismiyle kesmesi, yiyip içerken O'nun ismiyle başlaması, giyinip kuşanırken de yine O'nun kulu olduğunu unutmaması. O'nun emir ve yasaklarını daima göz önünde tutması...

Sözün özü: Rahman ve Rahîm Rabbimizin bütün emirlerinde bizim için nice faydalar var. Ama, biz ibadetimizi bu faydalar için değil, O'nun emrini gözeterek ve rızasını umarak yapıyoruz.

Bu inceliği sezemeyen yahut görmezlikten gelenler, yanlış değerlendirmelerle kendilerine ibadet kapısını kapar ve büyük bir zarara düşerler.

KÂİNATIN GAYESİ-I

“Şu kâinattan maksad-ı âlâ, tezahür-ü Rububiyete karşı, ubudiyet-i külliye-i insaniyedir.” — Sözler

İNSAN NİÇİN YARATILMIŞTIR? sorusuna sıkça muhatap oluruz. Böyle bir soruyu kendimize yahut bir başkasına sormamız, bizim için büyük bir İlâhî ihsandır.

Şöyle ki:

Bu soruyu, güneş kendisine sormadığı gibi, bir başka yıldız da güneşe sorabilmiş değil. Yine bu soruyu bir arı bir başka arıya, yahut bir koyun berikine sormaktan aciz. Demek oluyor ki, bu sorunun cevabını arayan insanoğlu, kendi varlığını istediği sahada kullanma konusunda serbest bırakılmış; gerçek sahasını bulmak için bir arayış içinde ve bu konuda bir imtihana tâbi tutulmuş.

Bu imtihanı kazanmanın tek yolu, sorunun cevabını bizi yaratandan öğrenmemizdir. Bu noktaya varan insanlar gerçeğin kapısını çalmış olurlar. Ve kendilerine Kur'an lisanıyla, Peygamber diliyle cevapları verilir.

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana ibadet -kulluk- etsinler diye yarattım.” — Zâriyât Sûresi, 56

Nur Külliyyatında ibadete ‘marifet’ mânâsı veriliyor. Bu mânâ üzerinde çoğu tefsir alimlerimiz ittifak etmişler. Namaz, oruç gibi ibadetler ise bu marifetin neticesidir.

İnsan, nimetin şükür gerektirdiğini idrak edecektir ki, sonra bu şükür ve hamd vazifesini yerine getirsin.

İnsan, bu kâinatı dolduran İlâhî mucizelerin tefekkür ve hayret gerektirdiğini bilecektir ki, tesbih ve tekbir vazifesini ifa etsin.

İnsan, başka insanlara merhamet etme şuuruna erecektir ki, zekât ve sadaka verme yolunu tutsun.

Bütün bunlar imanın ve marifetin, yani Allah'a inanmanın ve O'nu tanımanın meyveleridir.

Nur Külliyyatından bir marifet dersi:

“Şu kâinattan maksad-ı âlâ, tezahür-ü Rububiyete karşı, ubudiyet-i küllîye-i insaniyedir.” — Sözler

Rububiyet, terbiye edicilik mânâsına geliyor. Bütün âlemlerin her birinde bu fiil bir başka şekilde, bir başka güzellikte, bir başka mükemmellikte kendini gösteriyor. Ve biz her namazda Fatiha Sûresini okurken âlemlerin Rabbine hamd etmekle bu farklı terbiyelerin şuurunda olduğumuzu ilân etmiş oluyoruz.

Işıklar âlemini de Allah terbiye ediyor, gözler âlemini de. Ve biz, güneşin ışık verecek şekilde, gözümüzün de ondan faydalanacak biçimde terbiye edildiklerini düşünerek Rabbimize şükretmekle “tezahür-ü Rububiyete karşı, ubudiyet” vazifemizi yerine getiririz.

Gıda maddelerinin yenilecek şekilde, ağzımızın, dilimizin, midemizin de onlardan faydalanacak tarzda terbiye edildiklerini nazara alarak, Rabbimizin bu sonsuz ihsanlarını hayret ve teşekkürle karşıladığımızda, yine o rububiyete karşı ubudiyetle mukabele etmiş oluruz.

Kâinatın yaratılması insan için, insanın yaratılması ise ubudiyet içindir. Burada dikkatimizi iki kelime çekiyor; âlâ ve küllîye kelimeleri. Bu iki kelime bize bu vazifeyi mümkün olduğu kadar mükemmel ve dar kalıpları aşarak olabildiğince küllî yapmamızı ders veriyorlar.

İnsan bu noktada melekleri geri bırakacak bir kabiliyete sahiptir. Bir melek, bir meyveyi tefekkür ederken, dünün şekilsiz, renksiz elementlerinin bugün güzel bir varlık haline gelmelerini, sert ağaçtan bu yumuşak meyvelerin çıkmasını hayretle seyreder. Ama o meyvenin tadını, vitaminini, kalorisini düşünemez, tefekkür edemez. Zira, istidadı buna müsait değildir.

İnsana bu noktada bambaşka bir istidat verilmiştir. O, aklıyla, hayaliyle sadece hazır eşyayı değil, o anda görmediği nice şeyleri, hatta geçmişi ve geleceği düşünebilir. Böylece fikri, düşüncesi, anlayışı ve feyzi küllîleşir. Eline aldığı bir meyveyi yerken, o anda bir milyonu aşkın canlı türünün sonsuz denecek kadar çok fertlerinin rızıklandıklarını, kendisinin de bu İlâhî sofradan faydalanan bir fert olduğunu düşünebilir ve böylece Allah'ın Rezzak ismini küllî mânâda tefekkür etme imkanına kavuşur.

Dilerse, düşüncesini geçmiş ve gelecek zamanlara da götürür. Bütün zamanlarda ve mekânlardaki her türlü nimeti ve onlardan istifade edenleri, hayalinin yardımıyla, birlikte düşünür ve tefekkürünü daha da küllîleştirir.

Bütün İlâhî isimlerin tecellileri için benzer şeyler söylenebilir.

Nur Külliyatında, “İyyake na’budü” (Biz ancak sana ibadet ederiz) ayetinin açıklaması yapılırken, ayet-i kerimede niçin ben değil de biz denildiğine dikkat çekilir ve böyle denilmekle üç ayrı cemaatin kastedildiği ders verilir. Bunlardan birisi bütün müminler, diğeri vücudumuzda vazife gören ve her biri kendine mahsus bir ibadetle meşgul olan bütün organlar, hücreler, duygular.., üçüncüsü ise bütün bir varlık âlemi.

Demek oluyor ki insan, bütün varlık âlemi namına “İyyake na’budü” diyebilecek bir kabiliyettir. İşte tek başına da namaz kılsa, ferdiyetten kurtulup bu üç cemaatin ibadetlerini Rabbine takdim eden insan, küllî bir ibadet yapmış demektir.

İnsanın bu kâinata meyve olması da böyle bir neticeyi doğurmaktadır. Bir ağacın bütün birimlerini şuurlu farz etseniz, en küllî tefekkürü meyve yapacaktır. Çünkü meyvenin içindeki çekirdek bütün ağaçtan süzüldüğü için, o meyvede ağacın tümünün ibadetlerini temsil ve tefekkür etme kabiliyeti bulunacaktır.

Bu küllî ubudiyeti en ileri derecede yapanlar, kâinat ağacının en mükemmel meyveleri olan peygamberler ve özellikle Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed’dir.(a.s.m.)

“Maksad-ı âlâ ve ubudiyet-i küllîye” mânâlarıyla şu kutsî hadis arasında yakın bir ilgi vardır:

“Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.”

...

Nur Külliyatında insanın vazifesiyle ilgili birçok bahis mevcut. Bunların birkaçını takdim etmek isterim:

- Ruhuna bir İlâhî ikram olarak takılan, ilim, irade, görme, işitme gibi sıfatlarını Allah’ın sıfatlarını bilmeye bir vasıta olarak kullanmak. Ruhundan, İlâhî sıfatları bilmesi için açılan bu marifet pencerelerini iyi değerlendirmek.

- Muhabbetini ancak Allah’a vermek ve mahlukatı da yine O’nun namına, O’nun isimlerine ayna olmaları, kemâline işaret etmeleri, cemalinden haber vermeleri yönüyle sevmek.

- “İbadatın bütün enva’ına müstaid bir fıtratta” yaratıldığının şuurunda olup, bütün ibadet çeşitlerinin ayrı ayrı feyizlerinden azamî ölçüde nasiplenmeye çalışmak.

- Kendisine verilen “kalb, sır, ruh, akıl hattâ hayal ve sair kuvvelerin hayat-ı ebediyeye yüzlerini çevirmek.” Bunların her birisini kendine

mahsus ibadetiyle meşgul etmek.

- Akıl kuvvetini hikmet dairesinde, şehvet kuvvetini iffet dairesinde, gazap kuvvetini şecaat dairesinde kullanmak.

- Duygularının her biriyle Allah'ın rahmet hazinelerinden birini açmak, ondan güzelce faydalanmak ve küllî şükretmek.

- Aczini ölçü alarak Allah'ın kudretini, fakrına bakarak O'nun rahmetini, noksanlıklarını düşünerek O'nun kemâlini tefekkür etmek. Rabbini sonsuz kemâl, rahmet ve kudret sahibi, kendi nefsinin ise yine sonsuz aciz, fakir ve noksan bilmek.

- Ruhunu günahlardan, bedenini de her türlü kirlilerden, pisliklerden uzak tutarak İlâhî huzura çıkmak.

- Kendini Allah'ın en mükemmel eseri olarak meleklerin, ruhanilerin seyrine, temaşasına güzelce sunmak.

İnsan bu gibi ulvî gayeler için yaratılmıştır. Ama ne yazık ki, çoğu kişi kendini unutmuş ve bu gayelerden gafil olarak sadece dünya hayatını rahat bir şekilde geçirmek için çabalar. Bütün kâinatın ibadetlerini temsil etme kabiliyetine sahip olduğu halde, sadece çevresindeki bir grup insanın teveccühlerini kazanmayı ve kendisini onlara beğendirmeyi hayatına gaye edinir.

Bir süre sonra kendisi de, o insanlar da dünyadan göçüp giderler; bütün bu gayeler de onun bedeniyle birlikte âdeta toprağa gömülüp kaybolurlar.

KÂİNATIN GAYESİ-II

RUBUBİYET, terbiye edicilik demektir. Terbiye ise, “bir şeyi ilk hareket noktasından itibaren kademeli şekilde bir kemâl noktaya ulaştırmak,” şeklinde tarif edilir.

Bilindiği gibi eşyanın yaratılışı ya ‘ibda’ ile ya da ‘inşa’ ile olur. İbda, yoktan ve bir anda yaratmak, inşa ise, safha safha yaratmaktır.

Kâinatın bir küçük misali olan insanda, ibda ve inşanın da en güzel örnekleri vardır. Ruhun yaratılması ibda ile, bedenın yaratılması ise inşa ile olmuştur.

Terbiye kavramı, inşa ile yakından ilgilidir. Kâinatta şahit olduğumuz varlıkların büyük çoğunluğu, inşa ile meydana gelmişlerdir. Buna göre, şu görünen âlemde esas olan, rububiyettir; terbiye fiiliyle eşyanın kademeli olarak terakki etmesidir.

İlâhî terbiyeden geçen varlıklarda şu üç hakikat kendini gösterir: Cemal, kemâl ve ihsan.

Cemal güzellik, kemâl mükemmellik, ihsan ise rahmet mânâsını taşır.

İnsan, her üç hakikate de muhatap olacak şekilde yaratılmıştır. Üstad Bediüzzaman Hazretleri’nin ifadesiyle, “Fıtrat-ı insaniyede, cemale karşı muhabbet, kemâle karşı meftuniyet, ihsana karşı perestiş vardır.”

Cemal, kemâl ve ihsana karşı, “muhabbet, hayret ve şükürle” karşılık veren insan, yaratılış gayesine uygun hareket ediyor demektir.

Bu kâinatın yaratılışında birçok İlâhî maksatlar bulunmakla birlikte, bunlar içerisinde en önemlisi (maksad-ı a’lâ), bu âlemin insan meyvesi vermesi ve o meyvenin de bu üç vazifeyi yerine getirmesidir.

İnsanın, bu temel görevlere karşı lakayt kalmaması için de onun yaratılış hamuruna üç temel özellik konulmuştur: Acz, fakr ve naks.

İnsan; suyu ve toprağı gıda yapmaktan âciz olduğu gibi, yediğı gıdayı hücre yapmaktan da âcizdir.

Bunların her ikisine karşı da fakrı yani ihtiyacı vardır.

Bu aciz ve fakir insan, aynı zamanda nakıstır da. Yorulma, uyuma, unutma, zamana bağı ve mekânla kayıtlı olma gibi nice noksanları vardır.

Bu özelliklerin üçü de insan için büyük nimettir; acziyle İlâhî kudrete istinat eder, fakıyla Rabbinin nimetlerine müracaat eder ve naksıyla Allah'ın sonsuz kemâline karşı hayret duyar.

İşte ubudiyet, kulun kendindeki bu üç temel özelliğın şuurunda olması ve bunları yerinde kullanmasıdır.

Gerçek vazifesinin ubudiyet olduğunu bilmek, insan için hem kemâl, hem cemâl, hem de İlâhî bir ihsandır.

İBADETİN TERKİ

“Nasılki küfür, mevcudata karşı bir tahkirdir; terk-i ibadet dahi, kâinatın kemâlâtını bir inkârdır. — Lem’alar

BEDENLERİ ORGANLARLA, ruh dünyalarını akıl, kalp, hayal, hafıza gibi çok değerli latifelerle kaynaştıran ve şu uçsuz bucaksız kâinatı insanın imdadına gönderen Allah’a iman etmeyen bir insan, bu haliyle, bedenindeki hücrelerden kâinattaki yıldızlara kadar bütün mevcudata hakaret etmiş olur. Bu tahkir Nur Külliyyatında değişik yönleriyle çok güzel işlenmiştir.

İbadeti terk etmenin “kâinatın kemâlâtını inkâr” olduğunu ise şöyle anlamak mümkün:

Ağaca değer kazandıran meyveleridir. Her tarafa dal budak salmış muhteşem bir meyve ağacı, meyve vermiyorsa onun mükemmelliğinden söz edilemez.

Muhteşem bir sarayda, sultanı tanımayan hatta onu inkâr eden asiler yerleşmişlerse, bu hâl o sarayın değerini düşürür. Bu asilerin devlet güçleriyle çatışmaya girmeleri halinde, sarayın yerle bir edilmesinde bir sakınca görülmez.

Bir fuarın bütün ziyaretçileri ticaretle ve sanatla hiç ilgisi olmayan kimselerse, o sergilere, galerilere, reyonlara kimse iltifat etmiyorsa, fuarın kuruluş gayesinin yerine geldiği nasıl söylenebilir?

“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.” mealindeki ayetin verdiği habere göre, insanların yaratılış gayesi, Allah’ı tanımak, O’na iman ve ibadet etmek, O’nun rıza çizgisinde yürümektir. Bütün varlıkların, kendilerine verilen görevleri aksatmadan yerine getirmekle yaptıkları ibadetler, insanda kemâlini bulmuş ve son noktasına varmıştır.

Her şey Allah’ı tesbih eder, ama bu tesbihin en mükemmel şeklini insan icra eder.

Melekler de bu kâinattaki İlâhî eserleri tefekkür ederler, lakin bu tefekkürün de en ileri seviyesini insan ortaya koyar.

İbadetin zıddı isyandır. Allah'ın rızası yolunda yürümeyen insan, isyan yolunu tutuyor demektir. İsyân ise “kâinatın kemâlâtını inkâr”dır. Çünkü, isyan eden insan da kâinat ağacının bir meyvesidir ve bütün bir ağacı, kendi isyanına hizmet ettirmektedir.

İbadetsiz birine yol göstermek, güneş için bir kemâl olmadığı gibi, böyle birinin kanını temizlemek de hava için bir kemâl değildir. Aynı şekilde, böyle birini sırtında gece gündüz gezdirmek de yer küresi için kemâl sayılamaz.

İnsanın hizmetine verilen bütün varlıklar ve yine insana ihsan edilen bütün duygular ve organlar bu mânâda değerlendirildiğinde, ibadeti terk etmenin şu muhteşem kâinatın kemâlini görmemek ve gafletle perdelemek olacağı daha iyi anlaşılır.

İBADETE BİZ MUHTACIZ

İbadet: Allah’a karşı kulluk vazifelerini yerine getirmek,
Allah’ın emirlerine boyun eğmek”

“Kendi kusurunu, acz ve fakrını görüp kemal-i Rububiyetin ve Kudret-i Samedaniyenin ve Rahmet-i ilâhiyyenin önünde hayret ve muhabbetle secde etmek.” — Sözlər

İNSAN tepeden tırnağa acz ile kaplı. Ne saçının ağarmasını durdurabiliyor, ne tırnağının uzamasını...

Ve insan baştan ayağa ihtiyaç dolu. Saça muhtaç; o olmadı mı bir yanı noksan kalıyor. İnsan alına muhtaç; kaşa, göze, kirpiğe muhtaç. Dudağa, çeneye, gırtlığa muhtaç. Geçelim bütün bunları ve ayaklarımıza varalım. İnsan ayağa muhtaç; topuğa, parmağa, tırnağa muhtaç.

İnsan, hemen dudağının önündeki havadan, tâ cennete kadar herşeyin fakiri. Hiçbirine sahip değil. Mide yapmaktan âciz olduğu gibi meyvenin de fakiri. Göz yapmaktan âciz olduğu gibi Güneşin de fakiri.

İşte ibadet, insana aczini ve fakrını hatırlatan, kul olduğunu, başıboş olmadığını ders veren en ulvî vazife. İnsan bir taraftan kendi aczine ve fakrına bakar, sonra herşeyi onun için ve ona göre terbiye eden Rabbinin bu sonsuz ihsanlarına karşı nasıl şükredeceğini bilemez hâle gelir. Bu hâl onu el bağlamaya götürür, bel bükmeye götürür, yüz sürmeye götürür. Bunu yapmayan insan kendinin gâfilidir, kendinin cahilidir ve nefsini bilmediği için de Rabbinin gâfilidir.

İşte insanı bu gafletten korumak ve kurtarmak üzere nazil olan bir İlâhî Ferman:

“Ey insanlar, sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz ki, takva mertebesine nâil olasınız.” — Bakara Sûresi, 21

İnsan ibadeti niçin yapar ve bu ibadet ona ne kazandırır? Bu iki sorunun cevabı bu âyette şöyle veriliyor:

“Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz.”

Âyetteki, ‘sizi ve sizden öncekileri yaratan’ ibaresi Rabbin sıfatıdır. Bu sıfatı bir an için düşünmediğimizde, âyet-i kerime, “Rabbimize ibadet ediniz.” şeklinde karşımıza çıkar. Demek ki ibadetin sebebi, Rabbimizin bizi terbiye etmiş olması. Rabbe, ibadet edilir. Bu kudsî vazifeyi idrak edebilelim diye Allah, vicdanımıza bazı işaretler koymuş. Babamıza itaat etmeyi vicdanî bir görev sayıyoruz. Niçin? Babamız olduğu için. Annemize isyandan sakınıyoruz. Niçin? Annemiz olduğu için. İşte âyet-i kerime bizim vicdanımıza hitab ediyor: “Rabbimize ibadet edin” diye emrediyor. Çünkü o sizi terbiye etmiştir. Babanızın yediği gıdayı beyaz kan hâline o getirmiş, sizi ana rahminde bir nutfe olarak rahim duvarına o yapıştırmış ve oradaki dokuz aylık terbiyenizi safha safha hep o icra etmiştir. Şimdi ise bir başka rahimdeyiz: Kâinat... Burada da sizi terbiye eden, besleyen, büyüten, yedirip içiren ancak O’dur.

Allah Rabdir ve herşeyi O terbiye etmiştir. İnsan ise abddir, kuldur; herşeyiyle Allah’ın terbiyesinden geçmiştir. Elimizi tutmaya, ayaklarımızı yürümeye, ciğerimizi solunuma, midemizi sindirime, aklımızı anlamaya elverişli tarzda terbiye eden Allah’dır. Öyle ise biz Rabbimizin bu rakamlara sığmaz terbiye tecellilerine karşı edebimizi takınmak mecburiyetindeyiz.

Rabbimize karşı edepli olmak... Nefsimize takılan ve etrafımızı çepeçevre kuşatan bu kadar ihsana karşı O’na gereği gibi şükredememenin mahcubiyetini ruhumuzun tâ derinliklerinde hissederek.

İşte Rabbine karşı şükür borcunu böylesine hisseden, idrak eden insan Kur’an’ın “Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbimize ibadet edin,” “Namazı ikame edin,” “Ramazan ayında oruç tutun” gibi emirlerini dinleyince aradığını bulmanın huzuruna erer.

İbadet için, “abd ile mâbud arasında en yüksek ve lâtif nisbet ancak ibadettir”(İşârât-ül İ’caz) buyruluyor. Yâni, insan ibadet sayesinde, “Ben Allah’ın kuluyum, O’nun mahlûkuyum, bu dünyada O’nun misafiriyim ve öldükten sonra da, inşaallah, O’nun saadet yurdu olan Cennete gideceğim” diyebiliyor.

Günlük hayatında bütün işlerini kul olmanın şuuruyla hep helâl dairesinde geçiren insan, belli vakitlerde Rabbinin huzurunda el bağlıyor. O’na yine O’nun emrettiği biçimde ibadetini takdim ediyor. Bu onun, Rabbine karşı bir kulluk vazifesidir, bir şükür borcudur.

Acizliğini, fakirliğini ve zilletini tam hisseden bir insanın kalbi Rabbine karşı derin bir mahcubiyetle dolar. Bu iç burukluğuna “inkisar” deniliyor.

Ve İmam-ı Rabbani Hazretleri “İbadet, tezellül ve inkisardan ibarettir” buyurarak bu hâli ibadetin temeli, esası sayıyor.

Bu âyet-i kerime, bazılarının hatırına gelebilen “Allah’ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var” şeklindeki yersiz bir soruya da cevap veriyor. yette “Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz ki takva mertebesine nâil olasınız” buyrulmuştu. İbadetin neticesinde ortaya çıkan bir mahsûl var: “İnsanın takva mertebesine erişmesi.” Yâni, ibadetin faydası insana ait. İnsan o ibadetle bir yere varıyor, bir makama eriyor: Takva mertebesine; Allah’dan korkma, O’nun yasaklarından sakınma, haram kıldıklarından kaçınma mertebesine. Bu makama ermeyenler ömürlerini günahla, isyanla ve daha kötüsü şirkle, küfranla geçirirler. Bunlar ise insanı cehenneme götürür.

Demek ki takva mertebesi, cehennemden ve ona götüren her türlü kötülükten olanca gücüyle kaçınma makamı. Cehennemden kaçınma ise insanı Cennete götürür. İbadetin neticesi Cennet. Cennete muhtaç olan ise biziz. Oradaki sonsuz nimetlerden biz istifade edeceğiz. O halde böyle bir soruyu nasıl sorabiliyoruz!?

İhlâs sûresi, Allah’ın “Samed” olduğunu ders verir bize. Samed, yâni “Herşey O’na muhtaç; O ise hiçbir şeye muhtaç değil.” Birazcık insaf, bu hakikati anlamaya kâfi. Ana rahminden başlayalım. Orada bize ayaklar takıldı, burada yürüyelim diye. Mide takıldı, gıdalarla beslenelim diye. Göz takıldı, eşyayı görelim diye... Bütün bunlara muhtaç olan biziz. Allah’ın bize böyle ihsanlarda bulunmaya ne ihtiyacı olabilir!? Eğer bütün bu ikramlara karşı şükür vazifemizi ibadetle yerine getirirsek, şükredenler diyarı olan Cennete gideceğiz. Orada maddî ve manevî nimetleri en ileri seviyede tadacağız. Öyle ki bu dünyadaki nimetler onlara göre gölge makamında kalacak...

Demek ki biz her iki âlemde de muhtaç, her iki âlemde de tüketiciyiz. Allah’ın bizi cennetinden nimetlendirmeye ne ihtiyacı olabilir ki böyle bir soru sorulabilsin!

Meselenin bir diğer yönü:

İşârât-ül İ’caz’da, “İnsanın o yüksek ruhunu inbisat ettiren ibadettir. İstidatlarını inkişaf ettiren ibadettir. Fikirlerini tevsi’ ve intizam altına alan ibadettir...” buyrulur.

Bozulmamış her akıl şüphesiz kabul eder ki, insan ruhunun bu inkişafı, bu terakkisi insanın kendisi içindir. Zira, insan böylece, yarın varacağı cennetden daha fazla istifade edebilecektir. Cennet bir yönüyle dünyaya

benziyor. Bu dünyaya ağaçlar da gelmişler, hayvanlar da insanlar da. Hepsi bu âlemden faydalanıyorlar; ama istidatları, kabiliyetleri miktarınca. Demek ki dünyaya gelmekle iş bitmiyor. Ondan tam istifade etmenin yolu bu âleme yüksek kabiliyetlerle, ulvî duygularla adım atabilmekte.

Her insanın da bu âlemden istifadesi eşit değil.

Cennete ancak mü'min kullar girebilecekler. Allah'ın fazlı ve l tfu ile... Ondan istifade dereceleri ise ibadetleri ve ihl sları nisbetinde olacak.

İbadetin bu terakki ettirici yönü yanında bir de tedavi edici tarafı var. İnsan, mide bulandıran mekruhtan, zehirleyen harama kadar her türlü günahtan ancak ibadet sayesinde uzak durabiliyor... Böyle bir Rabbanî tedavi ile kalbini, ruhunu ve bütün duygularını hatadan, yanlıştan kurtaran insan, artık ibadet hakkında böyle bir soruyu nasıl sorabilir!?

“Cenâb-ı Hak senin ibadetine, belki hiçbir şeye muhtaç değil. Fakat, sen ibadete muhtaçsın, mânen hastasın... Acaba bir hasta, o hastalık hakkında şefkatli bir hekimin ona n fi ilaçları içirmek hususunda ettiği ısrara mukabil hekime dese ‘Senin ne ihtiyacın var, bana böyle ısrar ediyorsun?’ Ne kadar mânâsız olduğunu anlarsın.” — Lem’alar

RIZAYA GÖTÜREN YOLLAR

Rıza: Rızî olmak, memnuniyet.

Mertebe-i rıza: Rızaya ermiş olma makamı.”

ALLAH’IN razî olduğu bir kul olmak... Mü’min için şereflerin en büyüğü, derecelerin en yükseği... Cennete, ancak rızaya eren kullar girecekler. Demek ki, rıza cennetten önce geliyor. Cennet ehlinin en büyük bir lezzeti de, Allah’ın razî olduğu bir kul olma, O’nun sevgili bir misafiri olma duygusu. Bu, mü’min kulun kalbine cennet nimetlerinden aldığı zevkleri çok gerilerde bırakan manevî bir haz verir.

Cennetleri aşan bu büyük mertebeye nasıl erişilecektir? Bu sorunun en kısa cevabı şudur: Kur’ân’a uyularak ve Allah Resulünün(a.s.m.) yolundan gidilerek.

Bu cevabın alt şubeleri sayılamayacak kadar çoktur. Kur’ân’da ne kadar emir âyeti varsa, bunların her birinin işlenmesinden Allah razî olmaktadır. Yine ne kadar da nehiy âyeti varsa, bunların da her birinin terkinden, Allah razî olmaktadır. Keza, Allah Resulünün(a.s.m.) her bir sünneti de insanı rıza semasına ulaştıran ayrı bir yıldız, ayrı bir rehberdir.

Bediüzzaman Hazretleri İhlâs Risalesinin Birinci Düstur’unda şöyle buyurur:

“Amelinizde rıza-yı İlâhî olmalı. Eğer o razî olsa, bütün dünya küsse ehemmiyeti yok. Eğer o kabul etse, bütün halk reddetse tesiri yok.” — Lem’alar

Bir başka risalesindeki şu cümle bu düsturun tatbikinde bir yol gösterici:

“Şu dünya hayatında en bahtiyar odur ki: Dünyayı bir misafirhane-i askerî telakki etsin ve öyle de iz’an etsin ve ona göre hareket etsin. Ve o telakki ile, en büyük mertebe olan mertebe-i rızayı çabuk elde edebilir.” — Mektubat

Her insan, kulluk vazifesini yerine getirmekle mükellef bir asker gibi. Ve bu asker, dünya kışlasında misafir; terhis oluncaya kadar orada kalacak. Kendini asker ve misafir bilen insan, ne diğer arkadaşlarının teveccühlerini kazanmaya çalışır, ne de bu dünya kışlasına gönül bağlar. Askerin vazifesi, emir dairesinde hareket etmek ve ücretini ancak Sultanından beklemektir.

Bu dünya kışlasında da insan için mertebe-i rızaya ermenin yolu, dünyaya kalbini kaptırmamak ve kullara kendini beğendirme hevesine kapılmayıp, her işinde sadece ve sadece Allah'ın rızasını esas almaktır.

Nur Külliyyatından bu gerçeği çok veciz bir şekilde ders veren bir cümle:

“Rıza-yı ilâhî ve iltifat-ı Rahmanî ve kabul-ü Rabbanî öyle bir makamdır ki; insanların teveccühü ve istihsanı, ona nisbeten bir zerre hükmündedir.” — Mektubat

Demek oluyor ki, rıza mertebesine ulaşmanın en önemli şartı, insanların teveccühlerine aldanmamak, hayatın gayesini “riya” değil “rıza” olarak tespit etmek ve ona göre çalışmaktır. Böyle bir insan, talim vazifesini aksatmadan yürütür ve terhis olacağı günü merakla bekler. Ne asker arkadaşlarından ayrılmanın elemi çekerek, ne de resmî elbisesinden soyunacağına üzülür. İlâhî emirler dairesinde bir ömür geçirir. “İnnalillah” sırrına erer. Allah için çalışır, Allah için sever ve Allah için düşmanlık eder. Böylece en büyük mertebe olan rıza mertebesini kazanma yoluna girmiş olur.

Rıza mertebesine ermenin bir başka reçetesini de şu cümlede buluyoruz:

“Mademki her şeyin Allah'tan olduğunu bilirsin ve ona iz'anın vardır. Zararlı menfaatli her şeyi tahsin ve hüsn-ü rıza ile kabul etmek lâzımdır.” — Mesnevî-i Nuriye

Kendisine ihsan edilen nimetlere şükür yanında, imtihan için karşısına çıkarılan belâ ve musibetleri de rıza ile karşılayan, şikayette bulunmayıp, teslim ve tevekkül yoluna giren insan, rıza mertebesine ermenin en büyük bir sebebini yakalamış demektir.

“Ey nefis-i mutmainne! (Rabbine itaatkâr olan nefis!) Sen O'ndan, O da senden hoşnut (razı) olarak Rabbine dön.” — Fecr Sûresi, 28

İnsan, kendisini insan olarak terbiye eden ve ruh dünyasının terbiye ve tekâmülü için de onu Kur’ân’a muhatap kılan Rabbine sonsuz şükür ve hamd etmelidir. Bu şükür ve hamd, kulun Rabbinden razı olduğunun ifadesidir. Bunu, Kur’ân’ın namaz emrine razı olmak, zekat emrine razı olmak, kısacası bütün emir ve yasakları rıza ile karşılamak takip eder. Böylece rıza mertebesine erer ve “marzi,” yani kendisinden razı olunan bir kul olmakla şereflenir.

Âyetin sonunda bu şerefe eren nefse şu müjde veriliyor:

“Seçkin kullarımın arasına katıl ve cennetime gir!.”— Fecr Sûresi, 29-30

İSTİKAMET

İstikamet: Pürüzsüz, dosdoğru yol. Adalet. Her ahlâkın vasat mertebesi, orta yolu.

Sırat-ı mustakim: İstikametli yol. Hak olan yol. Cennet yolu

Peygamberlerin, sıddıkların, şehitlerin ve salihlerin yolu. —Nisa Sûresi, 69

Göklerde ve yerde bulunan herşeyin kendisine ait olduğu Allah'ın yolu. —Şura Sûresi, 53

İSTİKAMET İÇİN, “orta yol”, “dosdoğru yol”, “pürüzsüz yol”, “adalet” gibi değişik ama birbirine yakın tarifler getirilmiş. Bu yolu Kur'an-ı Kerim, “göklerde ve yerde olan herşeyin kendisine ait olduğu Allah'ın yolu” olarak izah eder. Ve bu yol cennete çıkar.

Mü'minler her namazın bütün rekâtlarında fatiha-yı şerifeyi okur ve Allah'dan sırat-ı müstakime hidayet isterler. Bu yolu istikametle tamamlayanlar eşsiz saadet yurdu olan cennete varırlar. Sıratın altı cehennem. Hangi tarafa sapılsa o dehşet saçan azap beldesine düşülür.

Biz Rabbimizden sırat-ı müstakime hidayetimizi dilemekle, bu dünyada ömrümüzü istikamet çizgisinde geçirmeyi, yâni kıldan ince, kılıçtan keskin olan sıratı bu dünyada geçmeyi istemiş oluyoruz. Gerçekten de bu dünyada bütün işlerimizi, sözlerimizi, hallerimizi istikamet çizgisinde tutabilmemiz oldukça zor. Ama bu ince ve keskin yolu aşırılıklara sapmadan tamamlamadıkça da âhirette sıratı geçmemiz mümkün değil...

Sırat, cehennem üzerinde kurulmuş. Bizim bütün işlerimizin de önü cennet, altı cehennem gibi, hangi işimizi Allah'ın rıza çizgisinden saparak işlese, günaha girmiş, isyana düşmüş oluruz. Bunlar ise dünyada cehennem habercileridir.

İstikamet, rıza beldesine götürür. Gerçek lezzet ve saadetin o ebedî yurduna ulaştırır.

İstikamet, her türlü aşırılıktan uzak olan orta yol. Dünyada mesut olmanın yolu da bundan geçmiyor mu? Bedenimiz bütün organlarıyla, kalbimiz bütün his dünyasıyla, hep istikamet üzere bulunmadıkça saadete ermemiz mümkün mü?

Gözümüz ne miyop olacak, ne hipermetrop. Tansiyonumuz ne yüksek olacak ne düşük... Beynimizi çalıştıran mekanizmanın elektrik akımı ne düşük olacak ne yüksek. Kalp atışlarımız belli sınırlar arasında gerçekleşecek. Vücut ısıımız da öyle...

Yetmiş trilyon hücremizde gerçekleşen bunca faaliyetin hepsi istikamet üzere olacak ki biz, bedenimizle uğraşmayalım da başka işlerin peşinde koşabilelim. Aksi halde ömrümüz hep kliniklerde geçer.

Bir oyun, bir aldatmaca ile karşı karşıyayız. İçimizde bir düşman saklı. Bedenimize zarar veren herşeyi ânında hissettiğimiz ve çaresini bulmaya koştuğumuz halde, kalbimizi yaralayan, his dünyamızı çizgiden çıkaran, aklımızı tehlikeli sahalarda dolaştıran manevî hastalıklara karşı aynı hassasiyeti gösteremiyoruz. Daha kötüsü bunlar hoşumuza gidiyor. İşte karayı ak gösteren, zehiri zevkle yudumlayan bu gizli düşmanımız, nefis... İçimizdeki bu düşman, insî ve cinnî şeytanlarla işbirliğine girince ruhumuz sarsıntıya uğruyor, istikamet çizgisinden uzaklaşıyor. Halbuki bizim için asıl tehlike, dünyevî istirahatimizin bozulması değil, ebedî saadetimizin kaybolması. Ama, o nefis bunu ikinci plâna atıp berikini öne almayı becerebiliyor.

Biz bu durmak dinlenmek bilmez düşmanlarımıza karşı Rabbimize, bizi sırat-ı müstakime hidayet etmesi için niyazda bulunuyoruz. Bunun yolunun da ‘Ancak O’na ibadet etmek ve O’ndan yardım dilemekten” geçtiğini biliyoruz.

Düşünüyorum da, bana karşı hata yapan bir dostumu affetmeyi bir türlü başaramıyorum. Ona mutlaka karşılık vermek ve ondan acı bir intikam almak geliyor içimden. Bu düşünce beni şu hakikate ulaştırıyor:

“Ben bir tek hissimi susturamazken, bütün ruh dünyamı nasıl düzene sokabilirim. Bu ancak Rabbimin ihsanı, keremi ve hidayetiyle olabilir. Her hissi ve duygusuyla ruhumun istikamet üzere bulunması, onun lütfu olmaksızın mümkün değil.”

İnanmak kalb için en büyük hidayet... İnanan kalb istikamet üzeredir. Mü’minin kalbi, mekândan münezzeh olan Rabbine yönelmiştir. Neye baksa onda İlâhî isimlerden bir tecelli görür. Kendisini o eserin yanına hayalen getirir ve “ikimizi de güzelce terbiye eden Allah’a hamd olsun” der.

Sonra bu ikiye üçler dörtler, binler yüzbinler eklenir. Ve kalb, âlemlerin Rabbine hamd ile teveccüh eder. Bu noktaya varan bir kalb neyi severse sevsin yine istikamet çizgisindedir. Allah'dan gâfil olan bir kalb ise mahlûkattan her neyi sevse, önüne bir gaflet perdesi daha eklemiş, Rabbinden biraz daha uzaklaşmış olur.

İşte bu sayısız mahlûkat ve hâdisat içinde istikameti kaybetmemek büyük bir meseledir. Ve bu ağır imtihan ancak Allah'ın hidayetiyle başarılabilir. Yoksa insan maddede boğulur, sebeplerde kaybolur ve mahvolur.

Münkir yahut müşrik olma tehlikelerinden kurtulup da Allah'a iman eden bir kalb istikamete ermiştir. Bir de kalbdeki imanın istikameti var. Bu da ehl-i sünnet itikadıyla mümkün. Buna sadece bir misal:

Kader imanın bir rüknü. Kulun cüz'î iradesini inkâr eden Cebriye mezhebi de, kulu kendi fiilinin hâlıkı kabul eden Mutezile de istikametten uzaklaşmıştır. Orta yol, ihtiyarî fiillerde kesbin, yâni istemenin kuldan, yaratmanın ise Allah'dan olduğuna inanmak. İşte istikamet budur. İşârât-ül İ'caz'da, sırat-ı müstakimin, “şecaat, iffet ve hikmetin mezcinden ve hülâsasından hâsıl olan adl ve adalete işaret olduğu” ifade edilerek şu açıklamalara yer verilir:

“Kuvve-i şehviyenin tefrit mertebesi humuddur ki, ne helâle ve ne de harama şehveti, iştihası yoktur. İfrat mertebesi fücurdur ki, namusları ve ırzları payimal etmek iştihasında olur. Vasat mertebesi iffettir ki, helâline şehveti var, harama yoktur. Ve keza kuvve-i gadabiyenin tefrit mertebesi cebanettir ki, korkulmayan şeylerden bile korkar. İfrat mertebesi tehevviyüddür ki, ne maddî ne manevî hiçbir şeyden korkmaz. Vasat mertebesi şecaattır ki, hukuk-u diniyye ve dünyeviyyesi için canını feda eder, meşru olmayan şeylere karışmaz. Ve keza kuvve-i akliyyenin tefrit mertebesi gabavettir ki, hiçbir şeyden haberi olmaz. İfrat mertebesi, cerbezendir ki, hakkı bâtıl, bâtılı hak sûretinde gösterecek kadar aldatıcı bir zekâyâ mâlik olur. Vasat mertebesi ise hikmettir ki, hakkı hak bilir imtisal eder; bâtılı bâtıl bilir içtinab eder.”

İşte insan ruhundaki bütün kuvvelerin, duyuların ve hislerin böylece ifrat ve tefritten kurtulmasıyla insan istikametli bir mü'min olur.

Kalb iman ile hidayete erdi mi, sıra salih amele gelmiştir. İnsan amel âlemini, fiil dünyasını da hak çizgisinde tutacaktır ki gerçek istikamete

erebilsin. Bakışı istikametli olacak, harama kaymayacaktır. Konuşması doğru olacak, her şeyi olduğu gibi anlatacaktır. Ne aşırı methe, ne de insafsızca kötölemelere lisanında yer olmayacaktır. Ticareti dürüst olacak, aldatmaktan, faizden, ihtikardan uzak kalacaktır. Bütün bunlar nefsin hoşuna gitmeyen şeyler. Zaten istikamet de nefsin gösterdiği yönün aksi değil mi?

İstikametın bir tarifi de, ahlâkın bütün şubelerinde aşırılıklarından uzak olan orta yolu tutmak.

Sehavet, yâni cömertlik güzel ahlâkın bir şubesi. Ne savurgan, ne de cimri olmayan insan bu ahlâka sahip demektir.

Adalet bir başka güzel ahlâk. İnsan ne başkasına zulmedecek, ne de hakkını korumaktan âciz kalarak, muhatabının zâlim olmasına sebep olacaktır. Bir de insanın kendi nefsine zulmetmesi var. Kendisine verilen İlâhî emanetleri yerinde kullanmayan insan cehenneme girmekle nefsine zulmetmiş olur.

Güzel ahlâkın başta gelen bir şubesi de tevekkül. Sebeplere teşebbüs eden ve neticeye razı olan insan tevekkülün sırrına ermiştir ve istikamet üzeredir.

Bir mü'min, “bizi istikamet yoluna hidayet buyur” diye dua etmekle, Rabbinden istikameti bütün şubeleriyle yaşama talebinde bulunmuş olur. Ve bu duasına bütün mü'minleri de dahil eder.

Namazda bütün yüzler Kâbe'ye döndüğü gibi, bütün ruhlar da Kur'an'a uyacaktır ki cemiyet hayatı istikametini bulabilsin.

“Bizi sırat-ı müstakime hidayet buyur” duasını Kur'an-ı Kerim'inde bize ders veren Rabbimiz, âhiret saadeti gibi dünya huzurunun da istikametten geçtiğine dikkatimizi çekiyor. Bu yoldan sapanların “mağdup” ve “dallin” olacaklarını haber veriyor bize. Mağdup, Allah'ın gadabına uğramış, kahrına hedef olmuş insanlar. Dallin ise yanlış inançların esiri olmuş zavallılar. İkisinin de sonu azap, ikisinin de âkıbeti hüsrân. Tefsir âlimlerimiz, mağdub grubu için Yahudiler, dallin için ise Hristiyanlardır demişler? Bu beyanların ışığında karşımıza şu gerçek bütün berraklığıyla çıkıyor: “Ne Yahudi, ne de Hristiyan menşeli kültürler istikamet üzere değildirler ve bizi huzur ve saadete eristiremezler.”

Geliniz batılılardan yüz çevirip Hakka dönelim. Aksi halde, yanlış tercihimizin cezasını dünyada ahlâk buhranlarıyla, ruhî sıkıntılarla ve anarşiyle çekeriz; âhiretteki azabımız ise pek çetin olur.

ZİKİR

Zikir (zıkr): Anmak. Hatırlamak. Yâd etmek.

KELİME MANASIYLA, “anma”, “yâdetme.” Yâd edilmeye, anılmaya en lâıık Allah olduğu için, bu kelime söylenir söylenmez hemen Allah’ı zikretme mânâsı ruhlarda canlanır.

Zikir, kasıtlı propagandalarla tarikata has imiş gibi gösterilen bir iman nişanı, bir ibadet alâmeti, bir İslâm simgesi...

Zikir, Kur’an-ı Kerim’de bizzat Kur’an’ın bir ismi olarak geçiyor. Yine, ibadetlerin en câmii olan namaza da zikir deniliyor.

Namaz kılan bir mü’min Allah’ı anmakta, zikretmektedir. Bu zikir abdestle başlar. O’nun huzuruna çıkacağıının şuuru içinde, O’nun sevgili Habibinin (a.s.m.) öğrettiği biçimde hazırlık yapan insan, Allah’ı yâd etmekte O’nu zikretmektedir.

Kâbe’ye teveccüh ettiğinde zikirdedir. Niyet ve tekbir zaten zikirdir. Derken Allah’ı tesbih ile, hamd ile, O’ndan başka ilâh olmadığını ifade ile zikir sürdürölür.

Namaz kılan bir mü’min bir taraftan da okuduğu sûrelerin mânâlarını düşünür. Kalbi okuduğu sûreye göre halden hâle girer.

Lisanen zikir namazdadır, kıraat sûretiyle.

Kalben zikir namazdadır; tefekkür, haşyet, ümit, muhabbet sûretiyle.

İnsan, beden ve ruhdan ibaret olduğu gibi, âlem de şehadet ve gaybdan ibaret. Yâni, görünen ve görünmeyen âlemler.

İnsanın maddesi bu âlemin maddesinden süzüldüğü için, bedenlen yaptığı zikir de kâinatın zikrini temsil eder.

Gök gürlemesinden şimşek çakmasına, yaprak hışirtısından kuş cıvıltısına kadar bu âlemi dolduran bütün sesler bir nev’i kıraattır. Kudretin söylediğini duyurlar bize. Ve biz namazda Kur’an okumak suretiyle bu cehrî zikirlerle hem iştirak eder, hem de hepsinin önüne geçeriz.

Tefekkür ise, melekler âleminin ve bütün ruhaniyatın zikrini temsil ediyor.

Mü'minin zikri namaza mahsus değildir. Zikir kelimesi, tesbih, hamd, tekbir, namaz, Kur'an okumak, Allah rızası için birşeyler öğrenmek ve öğretmek gibi mânâların tümünü içine aldığına göre mü'minin Allah'ı anması sadece namazla sınırlı değildir.

Kudsî kelimeleri nerede ve ne zaman söylerse söylesin insan zikirdedir.

Caddede yürürken, haram nazardan sakındığı müddetçe insan zikirdedir.

Ticaretinde, ölçüyü sağlam tuttukça insan zikirdedir.

Kur'an mü'minin herşeyidir. Gündüzünü de, gecesini de O'na göre tanzim eder. Böylece aralıksız zikretmiş olur.

Allah Resulünü (a.s.m.) hatırlamak, insanı Allah'ı anmaya götürdüğünden, bir mü'min Resulullah'ın (a.s.m.) hangi sünnetini işlerse işlesin, o an zikirdedir.

Bir araya gelip bir serzâkirin etrafında, hafî (sessizce) yahut cehrî (açıktan) zikretmek de, yâni tarikatlarda yapılan zikirler de bu zikirden bir şubedir. O da Allah'ı anmak, O'nu hatırlamak, rızasına talip olmak, gazabından korkmaktır. Ama zikir sadece bu değildir. Bunu böyle göstermeye çalışanlar, zikre âyin nâmı takarak tarikatlar aleyhinde kesif bir neşriyata giriştiler ve gençleri böylece ürküteceklerini, korkutacaklarını ve İslâm'dan, imandan, namazdan, Kur'an'dan uzak tutacaklarını sandılar, fakat aldandılar.

“Hiçbir şey yoktur ki O'nu tesbih etmesin ve O'na hamd etmesin” âyet-i kerimesine göre her mahlûk Allah'ı zikretmektedir. Zira, hamd ve tesbih, zikrin birer şubesidirler.

Ölüm, kabir, mahşer, hesap, sırat, Cennet, Cehennem safhalarında bütün insanlar, bir an gafil olmaksızın, hep Allah'ı hatırlayacaklar, O'nu yâd edeceklerdir. Ama, Cehennemde yanan bir inkârcının, bu geç kalmış zikri, artık ona bir fayda vermeyecektir.

TESBÎH

Tesbih: Sübhanallah demek. Allah'ın bütün noksan sıfatlardan münezzehtir olduğunu ifade etmek.

TESBÎH, Cenâb-ı Hakk'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih etmek. Allah'ı tesbih eden bir insan, inanç dünyasını hurafelerden, yanlışlardan, düzmecelerden uzak tutar ve noksandan münezzehtir olan Rabbinin huzurunda bulunduğunun şuuru içinde fiil ve hareketlerini elinden geldiğince hatasız yapmaya gayret gösterir.

Şu harika ifadeler, tesbihi ne güzel tarif eder:

“..Kendi kusurunu görüp istiğfar ile ve Rabbini bütün nekaisden pak ve müberra ve ehl-i dalâletin efkâr-ı bâtılasından münezzehtir ve muallâ ve kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarra olduğunu tesbih ile sübhanallah ile ilân...” — Sözler

Bu güzel ifadelerde, tesbihin üç ciheti nazarımıza sunuluyor:

Birincisi, Rabbimizi bütün noksan sıfatlardan pak ve müberra bilmemiz; görmemek, işitmek, gücü yetmemek gibi noksanlıklardan tenzih etmemiz.

İkincisi, Rabbimizi kendi hakkında beslenen yanlış inançlardan tenzih etmemiz; üç ilâh safsatasından, meleklerin Allah'ın kızları olduğu hurafesine kadar...

Üçüncüsü de, varlık âleminin sahip olduğu hiçbir noksanlığın Allah için söz konusu olamayacağını ilân etmemiz... Solan yapraklar, değişen iklimler, yorulan, uyuyan ve uyanan insanlar; hastalanan, yaşlanan ve ölen canlılar; batan güneş, durmaktan âciz gezegen ve daha nice varlıklar bu noksanlıklarıyla bize şu mesajı verirler: Biz hepimiz mahlûkuz... Bizdeki hiçbir noksanlık Hâlıkımız için söz konusu olamaz.

İnsan bu mesaja kulak vermek ve Rabbini kâinattaki kusurlardan münezzehtir bilmekle mükellef...

Her varlık, kendisine takılan cihazlarıyla, lûtfedilen kabiliyetleriyle Rabbini medih ve takdis ettiği gibi, kendisinde olmayan bütün sıfatlarla da O’nu tesbih ve tenzih etmekte...

Arı bal yapmakla Rabbini takdis eder. “Bu hünerim benim değil Senin lütfundur” diyerek O’na hamdeder. Ama, insan gibi anlamak, balık gibi yüzmek, bülbül gibi ötmekten mahrum oluşuyla da Rabbini tesbih eder...

Her mahlûkun sahip olamadıkları, sahip olduklarından kat kat fazla...

Bundandır ki mahlûkatta tesbih hâkim... Ve Rabbimiz, “Semavat ve arzda ne varsa hepsi Allah’ı tesbih eder. O Azîm’dir, Hakîm’dir” (Hadid Sûresi, 1) buyurmakla mahlûkatın en hâkim zikrinin tesbih olduğunu bize ders veriyor.

Bir başka âyet-i kerimede herşeyin Allah’ı tesbih ettiği haber verildikten sonra, insanın aczini sergilemek üzere, “lâkin siz onların tesbihlerini fehmedemezsiniz (anlayamazsınız)” buyuruluyor.

Biz kendi lisanımızla konuşmayan bir başka insanın ne dediğini anlayamadığımız halde, bir taşın, bir ağacın, bir yıldızın tesbihini nasıl fehmedebiliriz?..

Rüzgârın yaprakları hışırdatması bir konuşmadır. Ne hava, ne de ağaç ses veremezken, rüzgârı estiren kudret, yaprakları söyleştirmeye başlar.

Kıyıya vuran dalga bunun bir başka türlüünü sergiler. Sanki kıyı sabit damak, herbir dalga ise hareketli bir dudak gibi... Bu çarpıştan bir âhenkli zikir ortaya çıkar ama, biz ne yaprağın, ne de dalganın zikirlerinden birşey anlamayız.

Herbir meyve ağacı bir gelin gibi, bize sessizce yemek hazırlıyor. Biz ise sadece onun uzattığı nimetleri görüyoruz o kadar. Onun iç dünyasından, ince esrarından birşey fehmedemiyoruz.

Deniz bir başka âlem. Bazan celâlli, çoğu zaman sakın ve vakur. Ama, içi inci dolu. Gönlünde yüzenlerin haddi hesabı yok.

Şu güneş her doğuş ve batışıyla, bir yandan milyarlarca hayatı müjdelerken öte yandan milyarlarca ölümü haber verir. Ama, diline âşına olmadığımız için ondan hiçbir haber soramayız.

Güneşin tesbihini anlayıp diline âşına olabilseydik ondan neler sormazdık? Başta, gerçek tarihi...

Bütün bu bilgisizliklerimiz, bize ayrı bir noksanîyet penceresi açıyor ve sonsuz olan cehlimizi idrak ile sonsuz ilim sahibi Rabbimizi tesbih ediyoruz...

Tesbihde celâl hâkim, azamet hâkim, ulviyet hâkim...

Sema ve arz, kendilerini en uygun hizmetlerde çalıştıran bir celâl ve azametten haber veriyorlar. Ve o celâl sahibini, o kudret sahibini durmadan tesbih ediyorlar. “Biz, kusurdan mukaddes Rabbimizin ilim ve iradesiyle böyle muntazam hareket ediyor, böyle hikmetli işler görüyoruz.” diyorlar.

Ve haykırıyorlar:

“Bütün bu noksanlar âlemine, böyle mükemmel işler yaptıran, noksandan münezzeh biri var.”

HAMD ÜZERİNE

Hamd: Bir ihsana karşı kalbin medih ve şükür duygularıyla dolması ve o ihsan sahibini tâzim etmesi.

KUR'AN'IN HÜLASASI OLAN Fatiha sûresi, “Âlemlerin Rabbine hamd” ile başlar. Demek ki âlemlerin terbiye edilmeleri insan için bir ihsan, bir ikramdır; Ona Rabbinin bir lütfudur.

Güneş bir terbiyeden geçmiş de ziya veriyor, ısı veriyor; gezegenlerini etrafında döndürüyor. Onu böylece terbiye eden Allah'ı medih ve sena ederiz. Bir de bu terbiyenin insana bakan ciheti var. Güneşin böylece terbiye görmesi sayesinde insanoğlu ondan istifade edebiliyor. Yâni, bu terbiye insana bir ihsan. Bu ihsana karşı da Rabbimize şükür borçluyuz. İşte hamd, bu medihle bu şükürü birlikte ifade eden mühim bir zikir.

Oksijenle hidrojeni ayrı ayrı terbiye eden, sonra bunların ikisini yeni bir terbiyeden geçirerek su hâline getiren Rabb-ül Âlemin'e hamd ederiz. Zira, su yaratmak, nehir, göl, deniz yaratmak Allah'ın azim bir sanatı olduğu gibi insanoğluna da büyük bir ihsanıdır.

Gözümüzü görmeğe, elimizi tutmağa, ciğerimizi solunuma uygun olarak terbiye eden Rabbimize hamdederiz.

Dünyanın Güneş etrafında, Ay'ın da Dünya etrafında döndürülmesi büyük bir kudret tecellisi olduğu gibi, insan için büyük bir İlâhî ihsandır ve ikramdır. Onları böylece terbiye eden Allah'a hamdederiz.

Mü'minler için cenneti, kâfirler için cehennemi terbiye eden Hâlıkımıza hamdederiz.

Kur'an'ı Kerimin “Rabb-ül Âlemin'e” hamd ile başlayıp, “Rabbünnâsa” sığınmakla son bulması ne kadar mânîdardır. Rabb-ül Âlemin; bütün âlemlerin terbiye edicisi. Rabbünnas da insanı bütün organlarıyla ve bütün duygularıyla terbiye eden Allah. Âlemlerin terbiyesi, insana baktığı, insanın faydalanmasına en uygun şekilde yapıldığı için, âlemleri terbiye eden ancak insanın Rabbidir. Bir diğer ifadeyle insanın Rabbi ancak âlemleri terbiye eden zât olabilir. İşte insan bu tabloyu tefekkür ettiğinde ruh ve kalbi sonsuz bir minnet, medih ve şükür ile dolar. Allah'a sonsuz hamdeder.

Fikrimize kâinat kitabını okuma gücü veren, kalbimize iman ve marifeti yerleştiren Rabbimize hamedederiz. Kalb gözümüzü hidayetiyle açması ve bize kendini bildirmesi, tanıttırması, sevdirmesi, Allah'ın en büyük bir ihsanı bir ikramı olduğu kadar, en ince bir san'atıdır da. Dünün nutfesi bugün Rabbini tanıyor, O'nu seviyor, O'nun san'atlarını tefekkür edebiliyor.

San'atkârını bilen eser, kâtibini tanıyan kitap... Bunlar beşer hayâlinin erişemeyeceği noktalar. İşte hidayetle nurlanan bir mü'minin kalbi, Allah'ın böyle harika bir san'atı.

İnsan kendisinde tecelli eden bu kemal için hem Rabbini medih ve sena eder, hem de bu büyük lütuf karşısında O'na sonsuz derecede şükreder.

Hamd sadece insana mahsus değil. Diğer mahlûkların da en azından hâl diliyle hamdleri vardır. Bir yıldız, Allah'a hamd eder; yok iken var olduğu için. Zira, yoğun var etmek hem İlâhî bir san'at, hem de o yıldıza bir ihsandır.

Bir çiçek de Allah'a hamd eder. Suyu, toprağı terbiye ederek çiçek hâline getirdiği için Allah'ı hâl diliyle medih ve sena ettiği gibi, kendisine çiçek olmayı lütfettiği için de yine Rabbine şükreder. İşte bu medih ve şükür onun hamdidir.

Diğer varlıkları da bunlara kıyas ettiğimizde, her varlığın Allah'ı tesbih ettiği gibi O'na hamd de ettiğini bir derece hissedebiliriz.

TEKBİR

Tekbir: Allahu Ekber, demek. Allah'ın en büyük olduğunu ifade etmek.

Allah'ın kemâlinin bütün tasavvurlardan daha büyük olduğunu ilân etmek.

TEKBİR, insana aczini hatırlatan, zilletini ders veren ulvî bir zikir. Allah'ın her sıfatı sonsuz kemalde, kudreti de, ilmi de, iradesi de... İlâhî rahmet ve kudret insan ruhuna da sıfatlar takmış. O da bu sıfatlar sayesinde biliyor, görüyor, işitiyor, diliyor, güç yetiriyor... Ama bu sıfatların hepsi mahlûk ve yine hepsi sınırlı. Bu sınırlı sıfatlarla Rabbinin sıfatlarını anlamaya kalkışan insan, kendisini nice sonsuzların karşısında bulur. Sınırlının sonsuzu kavrayamayacağını idrak ile herbiri sonsuz kemalde olan İlâhî sıfatların bu âlemdeki akıl almaz icraatları karşısında hayretler içerisinde kalır. Bu uçsuz bucaksız kâinat ve onun ötesinde sonsuz âlemler nasıl benim şu küçük bedenimden sonsuz derecede büyük ise, onları yaratan ve onlarda aralıksız icraatta bulunan, hepsini hikmetle çekip çeviren İlâhî sıfatlar da bendeki bu mahlûk ve mahdut sıfatlardan çok büyük, sonsuz derece büyük, akıl almaz keyfiyette büyüktür, der.

“... İnsan, mahlûkat-ı acibe ve harekât-ı garibeden aklının tartamadığı ve zihninin içine alamadığı şeyleri gördüğü zaman, ‘Allahu Ekber’ demekle rahat bulur. Yâni, Hâlıkı daha azîm ve daha büyüktür; onların halk ve tedbirleri kendisine ağır değildir.” — Mesnevî-i Nuriye

Biz Allah'ın sonsuz sıfatlarını nasıl idrak edebiliriz?!

O'nun ruhumuza lütfuyla işlediği sıfatlarımızı tam mânâsıyla anlayabiliyor muyuz?

Bir kitapta kâtibin ilim sıfatı tecelli eder. Kitap ilmi gösterir, ama ilim değildir. İlim, ne kitabın yapraklarına benzer, ne sahifelerin mürekkebine, ne de herhangi bir kelimeye, satıra cümleye... O, bunların çok ötesinde ve bunlara hiç mi hiç benzemeyen bir sıfat. Ama nasıl? Beşer aklı bunu idrakten âciz. Henüz kendi ilim sıfatını anlayamayan insan, ruh yaratmayı

ve ruhda ilim sıfatı yaratmayı bilen, akıl yaratmayı, melek yaratmayı bilen, sema yaratmayı, arz yaratmayı bilen Allah'ın, ilim sıfatını nasıl kavrayabilir... İşte bu sonsuz ilmin kemâlini idrakten âciz olduğunu anlayan insan, bu aczini tekbir ile dile getirir. “Ben O’nun ilmi hakkında ne düşünsem, ne tasavvur etsem, ne hayal etsem o ilim sıfatı, bütün bunlardan sonsuz derece büyüktür” der.

İnsan, Allah'ın kudret sıfatını idrakten âciz oluşuyla da “tekbir” getirir. Önce kendisine lütfedilen kudret ve kuvveti nazara alır. Sonra bütün canlılara dağıtılan kuvvetleri hayâlen bir araya toplar, tefekkürünü biraz daha genişletir. Sonra, atomdaki kuvvet cilvesinden, güneşteki cazibeye kadar bütün kuvvetleri birden düşünür... “Bu mahlûklara bu kuvvetleri bağışlayan, onlarda bu sıfatı yaratan Allah'ın sonsuz kudreti, bu tecellilerle lâyıkınca bilinemez”, der ve beşerin idrak edebileceği kuvvetlerden sonsuz derece büyük olan İlâhî kudret karşısında hayretini “tekbir” ile ifade eder.

Risale-i Nur Külliyyatı’nda insandaki sıfatların İlâhî sıfatlardan haber verdikleri beyan edilir ve beşerî sıfatlar için “gölge”, “misal”, “işaret”, “cilve”, “ayine”, “tecelli” gibi tabirler kullanılır. Bu ifadelerin herbiri insana ayrı bir “tekbir” dersi verir. Birkaçına kısaca temas edelim.

“Gölge” zâttan haber verir. Ama, gölgenin mahiyeti ölçü alınarak, zâtın hakikati bilinemez; gölgenin özellikleri de zâtın sıfatlarını bildirmekten çok uzaktır. İnsan, Rabbinin hakiki, mutlak ve sonsuz olan sıfatlarına nazaran gölge gibi zaif kalan sıfatlarıyla, o İlâhî sıfatların sadece varlığını bilir, o kadar. Onların mahiyetlerini bilmek bu gölge sıfatların haddi değildir.

“Misal” de öyle. İnsanoğlu taksiye far takıyor. Bu far, göze bir misaldir. Sanki, far arabanın gözüdür. Ama gözün görmesi farın yanmasına hiç mi hiç benzemez. İnsana bahşedilen görme de bir “misâl”dir. İnsan böylece yolunu görür, işini yapar. Fakat bu görme, Allah'ın görme sıfatına kat'iyen benzemez.

“İşaret”e gelince, haritadaki bir nokta bir şehre işaret eder. O noktanın üzerinde şehrin ismi de yazılıdır. Lâkin, ne o nokta, ne de o isim, sözü edilen şehre benzemezler. Şehrin varlığı ve ismi onlarla bilinir, ama şehrin mahiyeti başka, ismin ve noktanın mahiyetleri daha başkadır. Bu mahiyet onlardan çok çok büyüktür. İnsanın sıfatları da İlâhî sıfatlara birer işaret. Fakat o kudsî sıfatlar bunlarla anlaşılamaz. Allahu Ekber kelâmı bize bu mânâyı da ders veriyor.

Allah'ın sıfatları gibi, herbir isminin kemâli de sonsuz. Herbiri ayrı bir tekbir hazinesi.

Meselâ, Kayyum isminin tecellilerine bir göz atalım. Allah, ruh denilen bir kanunuyla bedeni ayakta tutuyor ve ruh, bedenin kayyumu oluyor. Yâni, beden onunla kaim; varlığını, hayatını... onunla devam ettiriyor. Yetmiş trilyon hücre, Allah'ın bir kanunuyla birbirine kenetlenmiş beraberce vazife görüyorlar. Bütün insan bedenlerini birlikte düşündüğümüzde Kayyum isminin azametini, kemalini bir derece anlıyoruz. İnsan nev'ine, bir milyonu aşkın hayvan türlerinin bütün fertlerini de eklediğimizde hayretimiz kat kat artıyor. Bunlara bir de, dalları bir denge ile, bir nizam ile yayılan ve böylece düşmekten kurtulan bütün ağaçlardaki kayyumiyet cilvesini eklediğimizde hayretimiz doruk noktaya ulaşıyor. Ama iş bu kadarla kalmıyor. Geçiyoruz arzdan, semaya varıyoruz. O nuranî yıldızların ve topyekûn semavâtın sonsuz bir nizam içinde vazife görmesini ve düşmeden durabilmelerini hayranlıkla seyrediyoruz. Arş, kürsî, cennet ve cehennemdeki kayyumiyet tecellileri hayal ufkumuzun çok ötelerinde kalıyor. İşte bu hayretimizi, bu hayranlığımızı “tekbir” ile dile getiriyoruz. Yâni, Allah'ın kayyumiyeti düşündüğüm ve hayal ettiğim bu tecellilerden çok daha büyüktür. Böyle milyonlarca kâinat, milyarlarca sistem daha yaratsa O'nun kayyumiyeti bütün bunları ayakta tutmaktan daha büyüktür.

Allah'ın isimleri ve sıfatları gibi şuanatı da büyük. O'nun rahimiyetini, merhametini, hâkimiyetini, ihsanını, gazabını ne kadar tasavvur etsek, onlar bu tasavvurdan hadsiz derece büyüktürler.

Zaten Allah'ın zâtının azameti, kibriyası, büyüklüğü karşısında beşere tekbirden başka ne düşebilir? Bunun şuurunda olan insan, “Biz senin kemalini idrak edemeyiz. Senin kemâlin, ancak senin bildiğin gibidir. Her ne düşünsek, her ne tasavvur etsek, senin azamet ve kemalin, cemal ve celâlin, rahmet ve keremin, afv ve Gufranın bütün bunlardan sonsuz derece daha büyüktür” der.

Peygamber Efendimiz (a.s.m.), “Allah'ın zâtından bahsetmenin şirk” olduğunu haber veriyor bize. Bu haber başlı başına bir “tekbir” dersi. Hem de en azim, en büyük bir ders. Demek ki, Allah'ın büyüklüğü, zâtından bahseden akılları yakıp kavuracak ve şirke atacak bir azamette. O'nun zâtını düşünmek elbette akli mahveder. İnsan, sesin bile belli bir frekansa kadarını işitip onun ötesine karşı sadece hayret etmekle yetinmiyor mu?..

...

Allahu Ekber zikri bir yönüyle hayret, diğer yönüyle sabır, teselli ve metanet kaynağı. İnsan, tekbir getirmekle, “dünyanın belâ ve musibetleri ne kadar büyük olursa olsun Rabbimin rahmet ve keremi daha büyüktür”

demif oluyor. Böylece, en çaresiz dertlere karşı İlâhî rahmetten  mitv r olabiliyor. Keza, dünya hayatında çok sıkıntılar, zahmetler çekse de, Allah'ın inayet ve kereminin kabirde ve cennetteki tecellilerinin bu âlemden daha büyük olduğunu düşünmekle huzur buluyor.

Mesnevî-i Nuriye'den "Allahu Ekber"ın şu iki sırrını daha öğreniyoruz:

 nsan kalbi, cennet dahil, her neyi maksat edinse, Allah onlardan daha büyüktür. Yâni, kalb Allah'ın mülküyle değil, rızası ve cemaliyle tatmin olur.

 nsan her neyi severse sevsin, Allah onların hepsinden cemil ve yine neden korkarsa korksun Allah onlardan daha celildir.

Tekbirin bu sırlarına vâkıf olan bir mü'min s fl , bayağı, aşağı şeylerin peşinde koşmaz; âciz ve zaif mahlûkattan korkmaz.

TAKVA ÜZERİNE

Takva: Korkma, sakınma. Allah korkusuyla günahlardan korunmak.

Şüphelilerden sakınmak.

Muttaki: Takva üzere yaşayan mü'min.

ALLAH RESÛLÜ(a.s.m.) “Helâl belli, haram da bellidir. Fakat bu ikisinin arasında şüpheli şeyler vardır” diye başlayan bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur:

“Nasıl bir çoban, koruluğun kenarında koyun otlattığında, koyunlarının her an koruluğa girme ihtimali varsa, şüpheli şeylerden korunmayanın da harama düşme ihtimali öylece vardır.”

Şüpheli, haramın en yakın komşusudur. O araziye girenin bir süre sonra haram sahasına düşmesi kuvvetle muhtemeldir. Şüpheliden sakınanlarla haram arasına bir tampon bölge girmiş oluyor; mayın tarlası gibi.

Hadiste geçen “otlatma” tabiri çok enteresandır ve nice hikmetleri içinde toplar. “Koyunlar” diye bir çoğuldan söz edildiğine göre, biz bu çoğulu kendimizde aramalı ve bulmalıyız. Demek oluyor ki, bizim her duygumuz, her hissimiz, aklımız hafızamız, hayalimiz birer koyuna benzetilmiş oluyor. Ve her birinin otladığı şeyler, diğerinden çok farklı.

Otlamada, ağza alıp bir süre çiğnedikten sonra mideye gönderme söz konusudur. Biz de bir şeye baktığımızda gözümüz onu otlamakta, yani o şeyin görüntüsü gözümüzden içeri girmektedir. Aynı şekilde, düşündüğümüz şeyler de aklımızda yoğrulmakta ve hazmedilmektedir. İşitme organımız için de ayrı bir otlama söz konusu. Kulaktan giren sesler koyunun ağzından içeri giren otlar gibi. Kulak zarında titreşime dönüşen bu sesler, bir takım istihaleler sonunda mânâ olarak akla takdim ediliyorlar.

Misâlleri çoğaltabiliriz.

İşte insan, kendisine emanet edilen bu koyunların hepsini şüpheli araziden uzak tutmak mecburiyetinde. Takva bunu gerektirir. Aksi halde sonu harama varan bir hezimete uğranılması kaçınılmazdır.

Takvada ilk akla gelen, haramları terktir. Bunlar kesinlikle yasaklanmıştır. Bunu, mekruhlardan sakınma takip eder. Mekruh, çirkin bulunan, hoş karşılanmayan fiil, söz ve hâllere denir. Bunların terk edilmeleri de takvadandır.

Daha sonra şüpheliler karşımıza çıkar. Bunların da mekruhlar gibi haramla bir başka komşulukları vardır. Hakkında kesin bir hüküm olmayan işlerde, takvaya uygun olan, haram olma ihtimalini ön plana alıp o fiilleri terk etmektir.

Sonra mübah ve helâl olanlar gelir. Bunlardan yetesiye istifade edip israftan sakınmak da takvadandır.

“Yiyiniz içiniz, fakat israf etmeyiniz” (A’raf Suresi, 31) âyet-i kerimesine konu olan yiyecek ve içecekler, elbette ki, helâl olanlardır. Haramlar zaten yasaklanmışlardır.

Bu âyet-i kerimeyi yukarıda naklettiğimiz hadis-i şerif açısından değerlendirdiğimizde şöyle bir mânâ ortaya çıkar:

Helâlde israf edenler, ona müptela olurlar. İsrafa alışan bir insan ise, alıştığı kadarını bulamadığı ortamlarda şüpheliye meyletmeye başlar. İsraf etmeyen için böyle bir tehlike söz konusu değildir.

Sonu, çoğu kez, harama çıkan israfın yasaklanmış olması insanların lehine bir İlâhî tedbirdir. Kaldı ki, insan ibadet için yaratıldığına göre, ibadetin bir şubesi olan zekatını vermeli, bununla da yetinmeyip elinden geldiğince sadaka vermeye çalışmalıdır. Ama kazandığını israf eden bir insan, bu hayırdan mahrum kalacağı gibi, israf fiilini işlemekle de ahireti hesabına büyük bir zarara uğramış olur.

...

Fatiha Suresi, “Kur’an’ın fihristi” olarak tarif edilir. Bu sureden hemen sonra gelen surenin ikinci âyetinde, “bu Kur’an muttakilere bir hidayettir” buyrularak takvanın ehemmiyeti çok net biçimde nazara sunulur.

Fatiha Suresinde, “bizi sırat-ı müstakime hidayet buyur” mealinde bir dua âyeti vardır. “Kur’an’ın muttakiler için bir hidayet olması” bu âyetle birlikte düşünüldüğünde, hidayet “sırat-ı müstakim” mânâsına geldiği anlaşılır. Yani, istikamet üzere olmak, hidayettir. İşte takva, bu hidayet yolundan uzak kalma endişesini taşımak ve insanı bu yoldan saptıran her türlü yanlıştan uzak kalmak demektir.

Sırat-ı müstakimde gidenler için, yine Fatiha Suresinde, “kendilerini nimetlendirdiğin kimseler” diye bir tarif cümlesi geçer. Bir başka âyette ise, bu nimete erenlerin, “Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihler” olduğu

beyan edilir. Buna göre, takva bu bahtiyar cemaatin en mümtaz bir özelliğidir. Ve yine takva, bu cemaatin peşinden gitmenin en büyük şartıdır.

Muttaki, takva sahibi demektir. İnsana manen zarar verecek her şeyden kaçınan ve sakınan demek olur.

Bakara Suresinin başında, “Kur’an’ın muttakiler için bir hidayet olduğu” beyan edildikten sonra, muttakinin sıfatları şöyle sıralanır:

“O takva sahipleri, gayba inanırlar, namazlarını dosdoğru kılarlar. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah yolunda infak ederler.”

Bu sayılanlar, iman ve salih amel olduğu halde muttakinin sıfatları arasında yer almışlardır. Bundan şu mânâlar açıkça anlaşılır:

Gayba inanmak, imansızlığın zıddıdır.

Namazın dosdoğru kılınmaması, bu ulvî ibadetin baştan savma olarak ve tadil-i erkâna riayet etmeksizin ve ihlâs şartından taviz vererek yapılması demektir. Bunlar da ittika edilmesi gereken hususlardandır. Zekat vermek farz olduğu gibi, İslamın bu büyük şartını yerine getirmemek de takva sahiplerinin hassasiyetle sakınmaları gereken bir büyük günahdır. Bu mânâda, her salih amel, bir yönüyle de takva içinde addedilebilir.

Nitekim, Al-i İmran Suresinde de (134 ve 135. âyetler) muttakinin sıfatları şöyle sıralamaktadır:

“Bollukta ve darlıkta infak etmek.”

“Kızdıklarında öfkelerini yutmak.”

“İnsanların kusurlarını affetmek.”

“Kabahat yaptıkları veya nefislerine zulmettikleri zaman Allah’ı anmak ve günahlarından derhal tövbe etmek.”

“Yaptıkları günahlarda, bilerek ısrar etmemek.”

Görüldüğü gibi bu sayılanlarda takva ile salih amel iç içedir. Zaten, takva insanı salih amel işlemeye götüren önemli bir sebeptir.

Yine Fatiha Suresine dönelim:

Her türlü aşırılıktan uzak kalıp, istikamet yolunu takip eden kutlu zevat, “hidayet” üzere oldukları gibi, onların muhalifleri de surenin sonunda “mağdup” ve “dallîn” olarak adlandırılır. Yani Allah’ın gazabına uğramış azgın kavimlerle, İslâma zıt inanç ve görüşlerin arkasından giderek haktan ve hakikatten sapan dalâlet fırkaları. İşte, takva denilince bu iki menhus gruba dahil olma korkusu da hatıra gelmelidir.

Ahlâksızlık, sefahat ve sair isyanlarla İlâhî gazaba uğrayan Nuh kavmini, Lut kavmini, Sâlih kavmini hatırlamak ve günah ve isyan yoluna girmekle onların peşinden gitmiş olacağını düşünmek. Aynı şekilde, yanlış

fikirlerle takılıp, İslâma zıt bir yola saptığında Karunların yoluna girmiş olma endişesini taşımak.

Çok dikkatimi çeken bir noktaya, bu vesileyle, kısaca temas etmek isterim.

“...Yakıtı insanlar ve taşlar olan ve kâfirler için hazırlanan o dehşetli ateşten sakının” (Bakara Suresi,14) âyet-i kerimesinde sözü edilen taşların, putlar olduğu belirtiliyor. Bu âyet-i kerimede yakıtı taşlar olan bir cehennemın dehşeti yanında, mü’mini ürperten bir başka tehdit daha mevcut. O da putlarla beraber yanma, aynı mekânda birlikte bulunma, onların tâbi olduğu muameleye maruz kalma zilleti.

Bu tablo, mü’minin ruh ve kalbini derinden yaralar ve onu korku ve endişeye düşürür.

Nur Külliyyatından Kastamonu Lahikasında takvayla ilgili bir mektup yer alır. Üstadın, “gayet ehemmiyetlidir” kaydını koyduğu bu mektup şöyle başlar:

“Bugünlerde Kur’an-ı Hakîm’in nazarında imandan sonra en ziyade esas tutulan takva ve amel-i sâlih esaslarını düşündüm. Takva, menhiyattan ve günahlardan içtinab etmek; ve amel-i sâlih, emir dairesinde hareket ve hayrat kazanmaktır. Her zaman def’-i şer, celb-i nef’a racih olmakla beraber; bu tahribat ve sefahet ve cazibedar hevesat zamanında bu takva olan def’-i mefasid ve terk-i kebair üss-ül esas olup, büyük bir rüchaniyet kesbetmiş.”

Bilindiği gibi, maddî ve manevî her türlü terakki ve tekâmülün iki esası vardır: Faydalı işler görmek ve zararlılardan uzak durmak. Birincisine “celb-i nef’”, yani fayda vereni celp etmek deniliyor, ikincisine ise “def-i şer”, yani şerri gidermek.

“Her zaman, def-i şerrin celb-i nef’a racih olduğu” yani ona üstün geldiği, ondan daha fazla önem kazandığı beyan edilmekte. Zarar def edilmediği takdirde kazancın bir mânâsı kalmaz. Dibi delik bir kovaya, su doldurmanın hiçbir mânâsı yok.

Öncelikle kazanca engel olan sebepler ortadan kaldırılarak kazancın önü açılmalı. Kur’an okumak tam mânâsiyle bir hayırdır. Biz, her harfinde en az on sevap bulunan bu ulvî ibadete başlarken, önce kovulmuş şeytanın şerrinden Allah’a sığınırız. Bu bir def-i şerdir. Bunu, celb-i nef, yani besmele çekme ve Kur’an okuma takip eder.

Zarar yollarını kapamayan bir insan, kazandığından çok daha fazlasını kaybedebilir ve bu yolun sonu iflasa çıkar. Manevî ticaret de böyledir. İşlenen amel-i salihler takva ile muhafaza edilmelidir.

İflasla ilgili şu hadis-i şerif çok ürkütücü ve korkutucudur:

“Ümmetimden müflis o kişidir ki; kıyamet günü namaz, oruç ve zekât gibi ameller ile gelir. Buna karşılık ona buna sövmüş, iftira etmiş, kiminin malını yemiş, kiminin kanını dökmüş ve kimini de dövmüştür. Ahirette bu iyilikleri hak sahiplerine dağıtılır. İyilikleri yetmeyip bittiği zaman da hak sahiplerinin günahlarından bir kısmı alınıp kendisine yüklenir ve cehenneme atılır.”

Bir bitki için, gece de gündüz gibi kıymetlidir. Gece takvayı, salih amel ise gündüzü andırır. Her ikisinden de ayrı faydalar ediniz.

Sözünü ettiğimiz mektupta bu konuda enteresan bir tespit yer alır:

“Hem takva içinde bir nevi amel-i sâlih var. Çünkü bir haramın terki vâcibdir. Bir vâcibi işlemek, çok sünnetlere mukabil sevabı var.... Madem her dakikada, şimdiki tarz-ı hayat-ı içtimaiyede yüz günah insana karşı geliyor; elbette takva ile ve niyet-i içtinab ile yüzer amel-i sâlih işlenmiş hükmündedir.”

Demek oluyor ki, mümin, kendisine hücum eden binlerce günahı, Allah korkusuyla ve Onun rızasını talep ederek terk ettiği takdirde, binlerce vacip işlemiş oluyor.

Geçmiş asırlarda günah kapılarının çoğu kapalı ve isyan imkânları oldukça sınırlıydı. Bir genç haram bir sima görmek için sokakları dolaşsa, günler sonra ancak bir isyan fırsatı yakalayabilirdi. Ama şimdi öyle mi, günahlar, Üstadın tabiriyle, “sel gibi akıyor.”

Asrın bu menfi havası insanın manevî hayatına da tesir etmekte ve bu kadar günahla yaralanan kalp ve ruh, huzur içinde bir ibadet yapmaya çok zor muvaffak olmakta. Harpte birkaç yerinden yara alan insanın, bu acıları unutup huzurlu bir ibadet yapması ne kadar zorsa, bu asırda huzur ve huşu ile, ihlaslı bir ibadet yapmak da o kadar, hatta ondan daha zordur. Ama, İlâhî adalet ahirzaman fitnessi içinde yaşayan müslümanların bu büyük mahrumiyetlerini takva ile telafi ettirmekte ve “bir tek içtinab ile binlerce vacip işlemek,” gibi büyük bir fırsatı mü'minlere bahşetmektedir.

Şöyle düşünmek ve sıkı bir nefis muhasebesi yapmak gerekiyor: “Bu asırda salih amelin ihlasla muvaffakiyeti çok zor” olduğuna göre tek çaremiz, takva yoluyla bu açığı kapatmaya çalışmak. Bunda da taviz verilirse tehlike kaçınılmazdır.

Tefsir âlimleri, farklı âyet-i kerimelerden hareketle, takvayı üç mertebeye ayırmışlardır.

1- İman ederek şirkten korunmak. Kişi böylece ebedî cehennemde kalmaktan korunmuş olur.

2- Büyük günahları işlemekten, küçüklerde de ısrardan sakınmak. Takvanın en yaygın mânâsı budur. Bu madde üzerinde bir derece durmaya çalıştık.

3-Kalbini Hak’tan alıkoyan her şeyden uzak durmak.

Bunlardan birincisine “şirkten takva,” ikincisine “masiyetten takva,” üçüncüsüne de “masivadan takva” denilir.

Bir mü’minin, bildiğimiz mânâsıyla, şirke girmesi, putlara tapması düşünülemeyeceğine göre, şirkten takva denilince “şirk-i hafi,” yani gizli şirk anlaşılmalıdır. Nur Külliyyatından, gizli şirk konusunda iki hakikat dersi:

“Hubb-u câhtan gelen şöhetperestlik saikasıyla ve şan ü şeref perdesi altında teveccüh-ü âmmeyi kazanmak, nazar-ı dikkati kendine celbetmekle enaniyeti okşamak ve nefis-i emmareye bir makam vermektir ki, en mühim bir maraz-ı ruhî olduğu gibi “şirk-i hafi” tabir edilen riyakârlığa, hodfuruşluğa kapı açar, ihlası zedeler.” — Lem’alar

Bu ifadelerle, riyakarlığın ve hodfuruşluğun yani kendini beğenmenin gizli birer şirk olduğu ders veriliyor.

Dünyaya ibadet ve marifet için gelen insanoğlunun, riya yoluna girerek, bir başka insanın teveccühünü kazanmaya can atması ne kadar gariptir!

Kendini beğenmek ve methetmek de, en az riya kadar saçma ve onun kadar mânâsız.

Namazın her rekatında, “âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd” eden bir mü’min, bütün medih ve senanın ancak Ona mahsus olduğunu ikrar etmekle, nefisini beğenme hastalığından kurtulur. Kurtulamıyorsa, Fatihadan gerekli dersi alamamış ve Hakkı medih yerine kendini beğenmekle de gizli şirke yaklaşmış demektir.

O halde, takva denilince sadece büyük günahlardan sakınmayı anlamayacak, gizli şirke götüren bu gibi yanlış telakkilerden, hatalı hislerden ve duygulardan da uzak kalmaya çalışacağız.

Gizli şirkin diğer bir şubesi de şöyle nazara veriliyor:

“Enaniyetten neş’et eden şirk-i hafî katılaştığı zaman, esbab şirkine inkılab eder.” — Mesnevî-i Nuriye

Demek oluyor ki, insanın kendini beğenmesi ve kendine güvenmesi bir manevî hastalık olup, bunun ağırlaşması halinde bir başka hastalık ortaya çıkıyor: Esbap şirki.

Bu âlemde İlâhî icraatlarda birer sebep olarak istimal edilen eşyaya yahut hâdiselere tesir vermek, onları gerçek fail gibi görmek ve kalben bağlanmak da gizli şirke giriyor. O halde, kâinatı ve içindeki herşeyi Allah’ın mahlûku ve Onun memuru kabul ederek, bu emir alan kullarından bize gelen nimetleri, hep Allah’tan bileceğiz. Üstadın tabiriyle, “bir padişahın kıymettar bir hediyesini bize getiren bir miskin adamın ayağını öpüp, hediye sahibini tanımamak” gibi bir yanlışlığa düşmeyeceğiz. Aksi halde memuru sultana ortak kabul etmiş oluruz. Takvanın bu şubesi her zaman karşımıza çıkar ve bundan sürekli imtihan oluruz; bulutun yağmura, ağacın meyveye, güneşin ziyaya ve nihayet anne-babanın insana sadece birer sebep olduklarını bilmek ve sebeplere tesir vermemek imtihanı.

Bu imtihanı kaybetme korkusu da takvanın bir başka sahasıdır.

Takvanın üçüncü şubesi ise, kalbin ancak Allah’a imanla, Onun marifet ve muhabbetiyle tatmin olduğunu bilerek, bu kalbe mahlûk sevgisini koymaktan korkmaktır. Midesine zararlı gıdalar sokmamak için azami dikkat gösteren, gözüne bir çöpün bile girmesine razı olmayan insan, bütün bu organların ve duyguların sultanı olan kalbi hakkında aynı hassasiyeti, maalesef, gösteremiyor. Bunda nefsin ve şeytanın büyük payı olduğu muhakkak. İşte kalbin korunması hususunda hassasiyet göstermek de takvanın önemli bir koludur.

Bu büyük ve hassas imtihanı kazanmamızda, Nurlardaki şu esaslara uymamızın büyük faydası olacağına inanıyorum:

“Dört şey için dünyayı kesben değil, kalben terk etmek lâzımdır:

1- Dünyanın ömrü kısa olup, sür’atle zeval ve guruba gider. Zevalin elemiyle, visalin lezzeti zeval buluyor.

2- Dünyanın lezaizi zehirli bala benzer. Lezzeti nisbetinde elemi de vardır.

3- Seni intizar etmekte ve senin de sür'atle ona doğru gitmekte olduğun “kabir”, dünyanın zînetli, lezzetli şeylerini hediye olarak kabul etmez. Çünkü dünya ehlince güzel addedilen şey, orada çirkindir.

4- Düşmanlar ve haşerat-ı muzırta arasında bir saat durmakla dost ve büyükler meclisinde senelerce durmak arasındaki müvazene, kabir ile dünya arasındaki aynı müvazenedir. Maahaza, Cenâb-ı Hak da bir saatlik lezzeti terketmeye davet ediyor ki, senelerce dostlarıyla beraber rahat edesin. Öyle ise, kayıdlı ve kelepçeli olarak sevk edilmezden evvel, Allah'ın davetine icabet et.” — Mesnevi-i Nuriye

SALİH AMEL ÜZERİNE

Amel-i salih: İyi, güzel ve faydalı iş. Allah'ın rızasına uygun amel.

“Asra yemin olsun ki, hiç şüphesiz insan hüsrandadır. Ancak, iman edip,
salih amel işleyenler, birbirine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna.”
— Asr Suresi, 1-3

KURAN-I KERİMDE, imandan sonra hemen amel-i salihin zikredildiği pek çok âyet vardır. Bu bir irşattır, bir dikkat çekmedir. Allah'a iman eden bir insanın, bu imanını, kulluk şuuruyla ve ibadet hayatıyla desteklemesi gerektiğini ikazdır.

“Ey insan! Şu kâinattan maksad-ı a'lâ; tezahür-ü rububiyete karşı, ubudiyet-i külliye-i insaniyedir ve insanın gaye-i aksası, o ubudiyete ulûm ve kemalât ile yetişmektir.” — Sözlər

Hiç emir ve yasak olmasa bile, ibadet insan için, en azından, vicdanî bir görevdir. İnsanın yaratılışı bunu emreder.

“Çünkü fıtrat-ı beşeriyede cemale karşı bir muhabbet ve kemale karşı perestiş etmek ve ihsana karşı sevmek vardır.” — Lem'alar

İmanla salih amelin birlikte zikredildiği bir başka âyet:

“İman eden ve salih amel işleyen mü'minleri müjdele ki, altından nehirler akan cennetler onlarındır.” — Bakara, 25

Âyet-i kerimede sadece amel denilmeyip, salih amel buyurulması dikkate şayandır.

Kaidesine uygun olmayan bir işçilik salih değildir; ortaya konulan eserin çürüme, bozulma, yıkılma ihtimali çok yüksektir.

Gelişigüzel okunan bir eserden edinilecek fayda az olur. Okumanın salih olması, dikkatle, ciddiyetle mütenasiptir. İnsan, başka şeyler düşünerek sayfalarca yazı okuyabilir, ama bilgi yönünde bir adım dahi atmış sayılmaz; çünkü ameli salih değildir.

Misâlleri çoğaltabiliriz.

Dünya işlerinde böyle olduğu gibi, ibadetlerde de amelin salih olması büyük önem taşır.

Amelin salih olmasının en önemli şartı, ihlastır, yani o işten, o ibadetten, o hayırdan sadece Allah rızasının beklenmesi, başka bir gaye gözetilmemesidir.

Nur Müellifi, salih amelin ruhunun ihlas olduğunu beyan etmekle ihlas şartından yoksun amelleri heykellere benzetmiş oluyor. Yüzlerce insan heykelini bir araya getirseniz bir insan etmezler, çünkü hayatları yoktur, ruhları yoktur. Riya için, maddî menfaat için, desinler yahut demesinler için yapılan bütün ibadetler bu gruba girer.

Şu var ki, salih amel için, ruh yanında beden de ayrı bir önemi vardır. İhlas ile yapılan ibadetlerde, şekil şartı beden vazifesi görür.

Akşam namazının farzı üç rekattır ve bunun dört kılınması halinde, şekil yönünden, amel batıl olur. O dört rekatlık namazın şekillendiğini, tecessüm ettiğini düşününüz; ona kimse akşam namazı demez. Aynı şekilde, ramazan orucunun şekil şartı, imsakla başlayıp, güneşin batışıyla son bulmasıdır. İmsaktan sonra başlayıp, yatsıya kadar devam eden bir açlığa oruç denmez. Şekil yönünden o, oruçtan başka bir şeydir. Demek ki, amellerde ilk olarak şekil şartı dikkate alınacak, Allah'ın razı olduğu tarz nasılsa ameller ona uygun olarak yapılacaktır.

Şekil şartının yerine getirildiği ibadetlerde, kişi sorumluluktan kurtulabilir. Ancak o ibadetten alacağı feyz ve onunla kazanacağı manevî kemal, amelin ruhu olan ihlas nispetindedir.

Salih amel için Nur Külliyyatında yapılan çok önemli bir tarifi nakletmek isterim:

“İmana ait bilgilerden sonra en lâzım ve en mühim a'mal-i sâlihâdır. Sâlih amel ise, maddî ve manevî hukuk-u ibada tecavüz etmemekle, hukukullahı da bihakkın îfa etmekten ibarettir.” — Mesnevî-i Nuriye

İnsanların maddî ve manevî hukuklarına tecavüz etmemek salih amelin tarifi içine girmiştir. İlk bakışta bunun daha çok takva mânâsına geldiği

anlaşılsa da, takva ile salih amel arasında kuvvetli bir ilgi olduğu düşünülduğünde, bu ifadelerin salih amel için de geçerli olduğu hemen anlaşılır. İnsanların ne maddî ne de manevî hukuklarına tecavüz etmeden geçen bir ömür, salih bir ömürdür. Bu şartı taşımayan hayattan Allah’a sığınmak icabeder.

Takva cehennemden kaçmak, salih amel ise cennete koşturur. İkisinin de hedefi aynıdır, her iki faaliyet de aynı menzilde son bulur.

Yalan söylememek takva, doğru söylemek salih ameldir. İbadet etmemeyi büyük bir suç görmek takva, ibadet etmek ise salih ameldir.

İnsanlar Allah’ın kullarıdır. Onların haklarını çiğnemekten Hakkın razı olmadığı açıktır. Kafir bile zulüm edilmesine Rabbimiz razı değildir. O halde, Hakkın kullarını incitmemek, onların gıybetlerini yapmamak, onlara iftirada bulunmamak, haset etmemek, canlarına, mallarına kıymamak Hakkın razı olduğu fiiller ve haller olup, salih amelin tarifi içinde yer alırlar.

“Hukukullah” denilince, daha çok kişinin itikat ve ibadet hayatı anlaşılır. İtikadı yanlış olan bir insan, Hakkın hukukuna tecavüz etmiş olacağı gibi, inandığı gibi yaşamayan ve Hakkın emirlerine uymayan bir insan da hukukullahı riayet etmemiş olur. Yaptığı isyanlarla başkalarının nefislerini galeyana getirmek, onlara kötü örnek olmak ise hem hukukullahı riayetsizliktir, hem de kul hakkına tecavüz.

Hukukullahın “bihakkın” yani hakkıyla “ifa edilmesi”, denilince, ibadetlerin hem şekil, hem de ihlas şartına sahip olmaları akla gelir. Allah Resûlünün(a.s.m.) miraç mucizesinde, “Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Biz sana hakkıyla ibadet edemedik” buyurduğu düşünülduğünde, “bihakkın” ifadesini başka türlü anlamamız zaten doğru olmaz.

HUKUKLAR BİRLEŞİYOR

“İmandan sonra en mühim ve en lâzım âmâl-i salihadır. Salih amel ise maddî ve mânevî hukuk-u ibâda tecavüz etmemekle, hukukullahı da bihakkın îfa etmekten ibarettir.” — Mesnevî-i Nuriye

GÜNÜMÜZDE insan haklarından çokça söz edilir. Ama bu sözler her nedense uygulamaya bir türlü konulamaz. Sadece beyannamelerde, bildirilerde, makalelerde mahpus kalır.

“İnsan hakları” tabiri aslında caydırıcı bir ifade değil. Hak ve hukukun korunması sadece insanoğlunun insafına ve vicdanına bırakılmış. Belli bir müeyyidesi yok. En kötü ihtimalle bir “kınama” cezası alıyorsunuz ve yaptığınız yanınıza kâr kalıyor.

Ama, “kul hakkı” ifadesi böyle değil. Bu ifadeyle insanın başıboş bir varlık olmadığı, Allah’ın kulu, O’nun mülkü, O’nun mahlûku olduğu zihinlerde iyice tesbit edilir ve nefisler, ‘kul hakkına tecavüzün kesinlikle cezasız kalmayacağı’ tehdidiyle karşı karşıya kalır.

Gel gör ki, bugünün madde, menfaat ve gaflet karışımı kavga ikliminde, kul olduğunu unutanlar, hâliyle kul hakkını da hatırlamaz oldular. Kul hakkının bu ilk basamağında tökezleyenler insaf, merhamet, adalet duygularını da kaybettiler.

“Ben kulum” diyen insan, bunun gereğini yerine getirecektir. “Ben falan devletin raiyetiyim” dediniz mi, sizden o beldenin bütün kanunlarına harfiyen uymanız istenir.

Âlemlerin Rabbine inanan ve O’nun kulu olduğunu idrak eden bir insan da kul olarak yaşamaya mecbur.

Nurlardan nuranî bir cümle:

“İmandan sonra en mühim ve en lâzım âmâl-i salihadır. Salih amel ise, maddî ve mânevî hukuk-u ibâda tecavüz etmemekle, hukukullahı da bihakkın îfa etmekten ibarettir.” — Mesnevî-i Nuriye

Bir insanın padişaha karşı iki çeşit isyanı olur. Birincisi, onun zâtına cephe almak, emirlerine isyan etmek. Diğeri ise, padişahın raiyetine zarar

vermek. Birincisi hukukullahı, ikincisi ise kul hakkına misâl.

Allah'ın kul üzerindeki en büyük hukuku: İman.

Kul, kendisini yoktan var eden Rabbine imanla mükellef. Bunu “tevhid” takib ediyor. Allah'ı bir bilmek de kul üzerinde İlâhî bir hak. Nitekim, Allah'a şirk koşturmak affa girmiyor.

“Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar.” — Nisa Sûresi, 48

Hukukullahın üç mühim şubesi: Tesbih, hamd ve tekbir. Yâni, Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih, bütün medih ve senânın ancak O'na lâyük olduğunu ilân ve O'nun sonsuz kemâlinin kulun idrak sahasına girmekten münezzehe olduğunu itiraf etmek.

İlâhî san'at ve hikmetleri tefekkür etmek, nimetleri şükürle karşılamak da hukukullah cümlesinden.

Müşrik yahut dinsiz bir insan hukukullahı ait bu kadar vazifeden hiçbirini yerine getirmediği halde, günün birinde iman edince, Cenâb-ı Hak onun mazideki bütün borçlarını bir anda siliyor ve kul, hukukullahdan yana tertemiz olabiliyor.

Yine Üstadın cümlesine dönelim, imanı, salih amel takib ediyor. Salih amel, kulun kendi iradesiyle tercih edip işlediği bütün güzellikler.

Yaptığımız ticaret dürüst ise salihdir. Ettiğimiz ibadet ihlâslı ise salihdir. Gördüğümüz eşyayı, İlâhî birer eser olarak tefekkür edebiliyorsak bakışımız salihdir. Dinlediğimiz sözler, düşündüğümüz fikirler, kurduğumuz hayâller, sevdiğimiz mahbuplar meşru ise, helâl dairesi içinde ve rıza çizgisinde ise salihdir. Bunlar içerisinde, “maddî ve mânevî hukuk-u ibada tecavüz etmemek” çok önemli olmalı ki, salih amelin tarif cümlesine dahil olmuş.

Hukuk-u ibad, yâni “kul hakkı” geniş bir mefhum. Kulun bedenine ve malına yapılan tecavüzler maddî hukuk, kalp ve ruhuna verilen zararlar ise mânevî hukuk olarak değerlendirilmeli.

Kulun maddî hukukuna en büyük tecavüz, öldürme hâdisesi. İnsanın yaşama hakkına son verme, onun bu kâinatla olan bütün münasebetlerini bir anda kesip atma, kulu, Rabbine ibadetten alıkoyma, İlâhî eserleri tefekkürden, rahmanî nimetlere şükürden menetme cinayeti. Allah'ı tesbih eden yetmiş trilyona yakın hücrenin bütün bu tesbihlerini bir kurşunla delip geçme, yahut bir bıçakla kesip atma ihaneti.

Ve insan hayatına son vermenin günümüzdeki en yaygın şekli: Trafik kazaları... Alkol yahut acelecilik uğruna nice canlara kıyma, nice yuvaları söndürme felâketi.

Fıkıh âlimlerimiz katlin üç yerde câiz olduğunu söylerler.

“İmandan sonra küfre girme”, “evli olduğu halde zina etme” ve “haksız yere bir insanın kanına girme.” Bunlar dışında insanın hayatına son verilemiyor.

“Kim bir nefsi, kısas yahut yeryüzünde fesat çıkarma sebeplerinin biri olmaksızın öldürürse bütün insanları öldürmüş gibidir.” (Mâide Sûresi, 32) mealindeki âyet-i kerimenin tefsiri sadedinde Üstad Bediüzzaman Hazretleri, şu enteresan beyanda bulunur:

“Bir mâsumun hayatı, kanı, hatta umum beşer için de olsa heder olmaz. İkisi nazar-ı kudrette bir olduğu gibi, nazar-ı adalette de birdir.” — Mektûbat

Yâni, Allah’ın sonsuz kudretine nazaran bir insan yaratmakla bütün insanları yaratmak arasında fark olmadığı gibi, O’nun sonsuz rahmet ve adaleti noktasında da bir insanın katli ile, bütün insanların katli arasında fark yoktur.

İnsanoğlu her nasılsa, başkalarının hakkını çiğnerken o insanların Allah’ın kulu olduklarını unutuyor. “Ben Allah’ın bir kuluna zulmedersem, O’nun kahrına hedef olurum” diye düşünemiyor.

Aslında bu hakikat, “herkesçe kolayca anlaşılabilirmeli” diye geliyor insanın aklına. Çünkü kime sorsak kendisini de diğer insanları da Allah’ın yarattığını söyleyecektir. Ama iş münakaşaya dökülüp de nefis kalbe, hissiyat akla hâkim oldu mu, artık kulluk unutuluyor, adalet unutuluyor, âhîret unutuluyor. İşte bu unutmamanın kula pahalıya mâl olmaması için İlâhî ikazlar geliyor ve ona Allah’ın bir kuluna yapılacak haksızlığın ebed yurdunda dehşetli bir cezayı netice vereceği ikaz ediliyor.

Bu rahmanî ikazlara tercüman olma sadedinde Allah Resulü de (a.s.m.) ümmetini defalarca ve değişik şekillerde ikaz etmiştir.

Sadece üç misâl:

“Mazlumun bedduasından sakınınız. Çünkü onun duasıyla Allah arasında perde yoktur. — Buharî, Müslim

“Ümmetimden müflis odur ki, kıyamet günü namaz ve zekâtla gelir. Ama, bu arada sövdüğü şu kimse, dövdüğü bir başka kimse dahi gelir. Bunun üzerine kendisinin hasenatından şuna verilir, buna verilir. Üzerinde haklar bitmeden kendi hasenatı tükenirse, o zaman onların hatalarından alınır kendisine yüklenir. Daha sonra cehenneme atılır.” — Müslim

Kaçmayarak, yalnız Allah’dan sevap bekleyip sabrederek, düşmana karşı durduğun halde öldürülürsen, borçlarından başka bütün günahlarına kefarete olur. Bunu bana Cibril söyledi. — Müslim

Bu son Hadis-i Şerifden çok önemli bir hakikat dersi alıyoruz: Şehitlik de kul hakkını kaldırmıyor.

Allah yolunda canını veren bir mü’min bunun büyük mükâfatını görmekle birlikte, kullara olan borçlarından kurtulamıyor. Zira kul hakkının affını Cenâb-ı Hak kula bırakmış.

Aynı şekilde, samimi tövbe eden bir mü’minin de geçmiş günahları affolunuyor, ama kul hakkı bu affa da girmiyor.

“Tövbekâr olanlar hakkında hukukullah dâvâsı takib edilmez. Ancak hukuk-u şahsiye dâvâsı kalır.” — Hak Dini Kur’an Dili

Meselâ, gıybet eden bir insan gıybet ettiği kimseden helâllik almadıkça bu cürmün ağır cezasından kendini kurtaramaz.

Nur Külliyyatında gıybetin câiz olduğu birkaç madde sıralanırken, “Bir de o gıybet eden adam fâsık-ı mütecahirdir. Yâni, fenalıktan sıkılmıyor, belki işlediği seyyiatla iftihar ediyor” ifadesine yer verilir. Demek ki, bir günahı âşikâre olarak, bütün insanların gözü önünde sıkılmadan işleyen kimsenin gıybeti câiz. Bu cevazın da yine kul hakkıyla yakın alâkası var. Çünkü gizli günah işleyen bir insan Allah’ın emrine muhalefetle sadece kendisine zarar veriyor. Ama aynı günahı, insanlar arasında işlediğinde onların hukukuna da tecavüz etmiş oluyor. Zira, insanların bedenlerine indirilen darbeler gibi ruh dünyalarına, kalp huzurlarına verilen zararlar da kul hakkına girmekte. Meselâ, müstehcen bir kıyafetle insanların karşısına çıkan bir kadın, onları günaha soktuğu gibi, “sebep olan işleyen gibidir” hükmünce, o günahın bir misli de kendisine yazılıyor ve onun hayâsızlığını yadırgamak gıybet olmuyor. Bu yadırgama başkalarını aynı günahtan menetmek niyetiyle olmalı. Üstad Bediüzzaman’ın tabiriyle, “garazsız ve

sırf hak ve maslahat için” yapılmalı. Yoksa, hazır cevazı yakalamışken gönlümce, doyasıya bir gıybet edeyim mânâsına değil.

...

Kur’an-ı Hakîm’de, ilk bakışta kul hakkı gibi görünen ve kullar arasındaki adalet esaslarını tesbit eden birçok âyetlerden sonra, “İşte bu Allah’ın hudududur, onu tecavüz etmeyin” mealinde İlâhî ikazlar gelir. Demek ki, kul hakkını çiğnemek, Allah’ın hududuna tecavüz olarak kabul ediliyor. Artık böyle bir cinayeti işleyen insan kime iltica edecek, kimden yardım dileyecektir?

İnsan, Allah’ın kulu olduğundan onun hukukuna riayetsizlik de İlâhî azabı netice veriyor ve bu noktada hukuklar birleşiyor.

Kendi parmağımızı niçin kesemez, hayatımıza neden kasdedemeyiz? Çünkü, ne beden bizim, ne de ruh. Haneyi harab etmeye de hakkımız yok, misafiri oradan çıkarmaya da. Yaparsak ne olur? Allah’ın mahlûkatında O’nun rızası dışında tasarrufa kalkışmış oluruz. Bu ise hem hukukullahı karşı bir isyan, hem de kul hakkını ihlâl. Demek ki aynı fiil ile iki hukuka birden tecavüz ediliyor.

Allah bütün mülkün mâliki. Her varlığına müstakil bir şahsiyet lûtfetmiş. Bir insana zarar vermek, onun nefesine baktığı cihetle kul hakkına tecavüz, Allah’ın eseri olması cihetiyle de hukukullahı riayetsizlik.

Her insan bu dünyaya İslâm fıtratı üzere gelir. Günahlar o fıtratı bozar ve insanı azaba müstehak kılar; hem Allah’a isyan, hem de kul hakkına taarruz suçlarından.

Bir kalbi kırmak, yahut bir dalı koparmak da öyle.

Allah’a kulluk yapmayan bir insan kendi nefisini cehenneme atması sebebiyle kul hakkına da en büyük tecavüzü yapmış oluyor.

“Hem o tarik-üs-salât (namazı terkeden), kendi nefesine mâlik olmadığı için, kendi Mâlikinin bir abdi olan kendi nefesine zulmeder.” — Lem’alar

Cenâb-ı Hakk’ın, âsi insanları birçok âyet-i kerimesinde “zâlim” olarak vasıflandırmasındaki ince sırrı bu ifadelerde yakalamak mümkün.

Kul hakkı içerisinde en büyük pay bizzat insanın nefesine düşüyor. Çünkü her hareketi, her sözü, her hâli o nefse ya fayda yahut zarar veriyor. Dolayısıyla, zulmün en büyüğünü, âsi insan bizzat kendi nefesine yapmış oluyor.

Bazılarıyla karşılaşrsınız; “benim Allah’ın hiçbir kuluna bir zararım dokunmamıştır” diye övünür ve ilâve eder: “Günah işliyorsam onun sorumluluğu bana ait.”

Bu zavallılar kendilerinin de Allah’ın kulu olduklarından gâfildirler.

Kur’an-ı Kerim’den ibretli bir işaretle bahsimize son verelim:

En’am Sûresinde: ‘Ölü etinin’, ‘dökülen kanın’, ‘hınzır etinin’ ve ‘Allah’dan gayrısının ismiyle kesilen hayvan etinin’ haram olduğu zikredildikten sonra, “Bunlarda da her kim muzdar olursa ve diğer bir muzdara tecavüz etmediği ve zaruret miktarını aşmadığı takdirde hiç şüphe yok ki, Allah Gafur ve Rahîm’dir.” buyrulur.

Müfessir efendilerimiz âyetteki bir inceliğe dikkatimizi çekerler: Zaruret hâlinde bulunan, ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalan bir insanın, sözü edilen murdar gıdalardan ölmeyecek kadar yemesine müsaade edilirken, enteresan bir şart daha ileri sürülüyor:Diğer bir muzdara tecavüz etmemek; onun o murdar gıdadan faydalanmasına engel olmamak.

Bu şart, Cenâb-ı Hakk’ın kul hakkına verdiği azim ehemmiyetin en berrak bir göstergesidir.

İSLÂM'IN KÖPRÜSÜ

“İnsanların hey’et-i içtimaiyesinde intizam ve asayîşi temin eden köprü zekâtıdır.” — İşârât-ül İ’caz

DÜNYA İMTİHANININ beş temel sorusundan biri: Zekât. Temel soru diyoruz, çünkü teferruat uçsuz bucaksız. Her emir ve yasak ayrı bir imtihan sorusu. Ayrıca, her insanın bir gün boyunca karşılaştığı bütün hâdiseler birer imtihan sorusudur ki, bunlar bir başkasına sorulmamıştır. Bir bakıma her insan ayrı bir imtihana tâbi. Üstad Bediüzzaman Hazretlerinin “insanın bir ferdi, sair hayvanatın bir nev’i hükmündedir” sözünden hareketle diyebiliriz ki, her insanın âhiretteki makamı diğerinden farklı olacak ve o ebed yurdunda insanlar adedince safâ bahçeleri ve azap menzilleri bulunacaktır.

“Bu dünya imtihanında acaba zengin olup zekât vermek mi daha kolaydır, fakir olup sabretmek mi?” diye ortaya bir soru atsanız büyük çoğunluğun zekât vermeyi daha kolay bulduğunu görürsünüz. Ama, hakikat öyle mi acaba? Hâline şükreden fakirler mi çok, zekâtını eksiksiz veren zenginler mi?

Görünen şu ki, zenginlik görünüşte şaşıaalı, ama gerçekte ağır bir imtihan sorusu. Çokları onun câzibesinden kurtulamayıp bu imtihanı kaybediyorlar.

“Servet çoğaltanlar helâk oldu. Ancak, Allah’ın fakir kullarına verip, bu servet ile hayır amel işleyenler müstesna. Ne yazık ki, bu gibiler de azdır.” — Hadis-i Şerif

Bütün hayırlar Allah’tandır. Zira, “Mülk umumen O’nundur” ve “Herşeyin dizgini O’nun elinde, herşeyin hazinesi O’nun yanındadır.” Mektûbat

Herşey ve her hâdise, İlâhî isimlerin birer tecellisiyle vücut bulurlar. Zengin bir insan Ganî ismine mazhar olmuş demektir. Bütün âlemlerin yegâne mâliki olan Allah, zengin kuluna emanet olarak bir mülk ihsan

etmiştir. Bu ikrama mazhar olan kula yaraşan odur ki, Rabbinin fakir kullarına yardımda bulunsun ve onlara zulmetmekten hassasiyetle sakınsın.

Bu, nefis terbiyesinin çok önemli bir cephesidir. Ve Nur Külliyyatında, bu noktaya şöyle parmak basılır:

“Mâlikiyet dâvâsından vazgeç. Kendini mehasin ve kemâlâta masdar olduğunu zannetme.” — Mesnevî-i Nuriye

Bilindiği gibi, masdar bir şeyin sudur ettiği mahal, çıktığı kaynak demektir. Mazhar ise onun zâhir olduğu, yâni kendini gösterdiği mekândır. Üstadın meşhur ayna misâlini meselemize tatbik ederek şöyle diyebiliriz: Ayna kendinde tecelli eden ışığa masdar değildir, yâni o ışık ondan sudur etmemiş, ondan çıkmamıştır. O sadece bir mazhardır; güneşin zıyasına bir tecelli mahalli olmuştur. Onu ışıkla izzetlendiren, şereflendiren güneştir. İşte o ayna bunu böylece bilir ve güneşe minnettar olursa ve bu mazhariyete bir şükür olmak üzere başkalarını da aydınlatırsa vazifesini yapmış demektir.

Sebepler âleminde yaşıyoruz. Cenâb-ı Hak, güneşe bir zenginlik bahşetmiş, nice canlıları onun vasıtasıyla karanlıktan kurtarıyor.

Toprağa ve denize bir zenginlik lûtfetmiş; rakamlara sığmayacak kadar çok mahlûkunu onlarda yaşıyor, onlardan istifade ettiriyor.

Aynı şekilde, kullarından bir kısmına da servet ihsan etmiş; fukaranın rızıklarını bu servet içinde takdir buyurmuş.

Ve bütün kullarını bir imtihana tâbi tutmuş:

Kim ziyayı güneşten bilecek ve kim onu Allah'ın Nur isminin bir tecellisi kabul edecektir? Kim rızkı topraktan bekleyecek ve kim toprağı Rezzak isminin bir tecelligâhı olarak görecektir? Kim, balıkları denize mâl edecek ve kim denizi de bir tarla gibi değerlendiren o balık mahsulâtını Allah'dan bilecektir?

Güneş, derya ve toprak birer sebep oldukları gibi, zengin kullar da birer sebep. Bunları diğerlerinden ayıran en bâriz özellikleri: Cüz'i iradeleri. Onlar, güneş gibi, zıyalarını ister istemez verme durumunda değiller; vermeyebilirler de. Bu, onların iradelerine bırakılmış. Eğer zenginler, cüz'i iradelerini İlâhî emrin kabulünde kullanabilirlerse, fakirlerin hakkını servetlerinin içinden süzüp çıkarırlar; böylece mallarını da temize çıkarmış olurlar.

Zekât, nem’a ve ziyade mânâsına geliyor. Demek ki, zekâtı verilen mal azalmaz, bilâkis artar, nem’alanır. Zira, kul hakkından tezkiye edilmiş, temizlenmiş kuvvet kazanmıştır.

“Onların mallarında sâillerin (dilencilerin) ve mahrumların hakkı vardır.” — Zâriyat Sûresi, 19

Âyette geçen, sâil kelimesine “dilenen, isteyen fakirler”, mahrum kelimesine ise “utancından isteyemeyen ve böylece mahrum kalan fakirler” şeklinde mânâ verilmiş.

“Ben sadakayı zenginlerinizden alıp, fakirlerinize reddetmeye (vermeye) memur edildim” buyuran, Allah Resûlü (a.s.m.), bu hadis-i şerifleriyle âyette geçen “hak” kelimesini bir bakıma tefsir buyurmuş ve “zengin malı içinde mevcut bulunan fakir hakkını alıp, fakire iade etmekle vazifeliyim” mesajını vermiştir.

Zekât, sadakanın farz ve vacip olan kısmına deniliyor. Ve sadaka, Allah’a sadakat, emirlerine sıdk ile bağlı olma ve yasaklarından hassasiyetle sakınma mânâsı taşıyor.

“Dünya âhiretin tarlasıdır.” (Hadis-i Şerif) ahiret yurdunun cennet bucağını esas alarak şöyle diyebiliriz: Bu dünya tarlasının cennet meyveleri vermesinde en büyük esas namazdır; onu zekât takib eder.

“Namaz dinin direğidir.” — Hadis-i Şerif

Zekât İslâm’ın kantarasıdır (köprüsüdür) — Hadis-i Şerif

“Namaz dinin direği ve kıvamı olduğu gibi, zekât da İslâm’ın kantarası, yâni köprüsüdür. Demek, biri dini, diğeri asayiş muhafaza eden İlâhî iki esastırlar.” — İşârât-ül İ’câz

Zekât, farz bir ibadet olduğuna göre bunun asıl faydası bu farzı işleyen zenginleredir. Zira hem dünyada huzur içinde yaşayacaklar, hem de âhirette, zekâtlarının meyvesini ebediyen tadacaklardır.

Sadaka âyetlerinden birisi:

“Allah’a karz-ı hasen takdim edin. Kendi nefisleriniz hesabına hayır olarak her ne takdim ederseniz onu Allah yanında daha hayırlı ve ecirce daha büyük olarak bulacaksınız.” — Müzzemmil Sûresi, 20

Bu âyet-i celileyi düşünürken, Bediüzzaman Hazretlerinin “Rüyada Bir Hitabe”sinin zekâtla ilgili bölümü hayâlimde canlandı:

Cihan harbinde çekilen sıkıntıların, verilen zâyatların kader yönünü nazara veren o harika hitabesinde, zekâtla ilgili olarak, şunları söylüyordu:

“Cenâb-ı Hak, bir kısım maldan onda bir veya bir kısım maldan kırkta bir, kendi verdiği malından birisini bizden istedi. Tâ, bize fukaraların dualarını kazandırsın ve kin ve hasetlerini menetsin. Biz hırsımız için tama’kârlık edip vermedik. Cenâb-ı Hak, müterakim (birikmiş) zekâtını, kırkta otuz, onda sekizini aldı.” — Mektûbat

“Kendi verdiği malından birisini bizden istedi” ifadesi, âyette geçen “Allah’a karz-ı hasen, yâni borç verme” ifadesindeki inceliğe bir işaret. Cenâb-ı Hak, bize verdiği malın bir kısmını, fakir kullarına vermemizi emir buyururken “karz-ı hasen” tabirini kullanıyor. Karz-ı hasen: Karşılığı rıza ve cennet olan güzel borç... Verdiklerimiz, ebed yurdundaki daimi sermayemiz, vermeyip tuttuklarımız ise fânî dünyamızın bekâsız yoldaşları.

Nefsimize kanarak yanlış bir değerlendirme yapmayalım diye, O Rahîm Rabbimiz bizi ikaz ediyor; fakir kullara yaptığımız yardımlar hakkında, “kendi işleriniz hesabına” buyuruyor. Ve bu borcun karşılığının, “daha hayırlı” ve “ecirce daha büyük” olduğuna dikkatimizi çekiyor. O halde, biz sadaka ve zekâtlarımızı gerçekte kendi nefsimiz, kendi menfaatimiz için vermiş oluyoruz.

Verdiğimiz fazlasıyla alma hâdisesi nefsimizin çok hoşuna gidiyor. Şu var ki, fazlasıyla kazanmanın yolu faiz almaktan değil, zekât vermekten geçiyor.

“Ekin eken kimsenin, anbarı boşalır, ama tarlası iyileşir.” —Mevlâna

Ve zekât vermeyenlerin ne kadar yanlış bir ticaret yaptıklarının en güzel bir ifadesi:

“Bu asrın bir hassası şudur ki, hayat-ı dünyeviyeyi, hayat-ı bâkiyeye bilerek tercih ettiriyor. Yâni, kırılacak bir cam parçasını, bâki elmaslara, bildiği halde tercih etmek bir düstur hükmüne geçmiş.” — Kastamonu Lâhikası

Hikmet ve ibret dolu bir âyet:

“Herkesin iyilik ve kötülük olarak yaptığı herşeyi, karşısında hazır bulduğu günde (insan) isteyecek ki, kötülükleri ile arasında uzun bir mesafe bulunsun.” — Âl-i İmran Sûresi, 30

Zulmeden âmir, orada zulmünü karşısında bulur; âmiriyeti dünyada kalmıştır. O artık sadece bir kuldur ve ettiği zulmün cezasını çekmeyi beklemektedir.

Sabreden fakir de karşısında sabrını bulmuştur ve mükâfatını gözlemektedir.

Zekâtını veren zenginle, şükreden fakir cennette arkadaş olacaklardır; zenginlik ve fakirlikleri, birer imtihan sorusu olarak, artık mâzide kalmıştır. Şimdi onlar, Allah’ın aziz birer misafiridirler; gazvede biri komutan diğeri nefer olan iki sahabe gibi...

Geliniz burada bırakacağımızdan çok, ötede bulacağımıza ihtimam gösterelim. “Dünyadan da nasibini unutma” fermanındaki ince mesajı görmezlikten gelmeyelim; bu fânî dünyayı o ebedî saadet yurdunun bir imtihan salonu olarak bilelim ve ona o kadar kıymet verelim.

Gel gör ki, bugün bu âyet-i kerimeyi yanlış değerlendirerek, “dünya işlerinde boğulma” yarışına giren günümüz insanına, her an “âhiretten de nasibini unutma” ihtarının yapılması gerekiyor; dinleme güçlerini kaybetmemişlerse.

NİYAZ

“Dua bir ubudiyettir. Ubudiyet ise semeratı uhreviyyedir.” — Sözlər

ÂLEMLERİN RABBİ, semâ âlemini de arz âlemini de insana göre ve insan için terbiye etmişti. İns ve cinne hak yolu, doğru yolu, kendine vâsıl olan yolu göstermek üzere inzal buyurduğu Kur'an-ı Kerim'i de “âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd” ile başlıyordu. Fâtiha Sûresinde Cenâb-ı Hak, Rahman ve Rahîm olduğunu kullarına haber veriyor ve din gününün yegâne mâliki olduğunu bildirdikten sonra, sanki sözü insana bırakıyor, o da “biz yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz” demekle âlemlerin terbiyesindeki gerçek gayenin ibadet olduğunu, yalvarma, medet dileme olduğunu böylece ilân etmiş oluyordu. Ve sûrenin bundan sonraki kısmı duaya ayrılıyordu...

Malûmdur, insanın dünya hayatı iki esas üzere yürüyor: Menfaatı celp, zararları def. Mânevî hayat da öyle; onun da fayda ve zarar bölgeleri var. Onun da dostları ve düşmanları mevcut. O da sıhhat bulabiliyor ve yara alabiliyor. O da besleniyor, büyüyor; hastalanıyor ve ölüyor...

İşte bu iki esası yâni menfaat celbi ve zarar def'i meselesini sûrenin son kısmında harika bir şekilde görüyoruz.

Bizi sırat-ı mustakime, yâni “peygamberlerin, sıddıkların, şüheda ve salihlerin yoluna” hidayet et, demekle ruhumuzun en büyük ihtiyacını dua ile dile getirmiş oluyoruz.

Ve sanki bu mutlu günün parıltıları ufukta görünmüş de kaybolma tehlikesi belirmiş gibi, yeniden Rabbimize sığınıyoruz: “Bu istikamet erlerinden ayrılarak gadabına uğrayanların yoluna değil...”

İnsanın yaratılışında ibadet vardır, sığınma vardır, dua vardır... Ve insan, bu büyük şerefe kolayca ulaşabilmesi için son derece fakir ve zaif yaratılmıştır.

“Asıl mahiyetin kusur, naks, fakr, aczden yoğrulmuştur ki; zulmet, karanlığın derecesi nisbetinde nurun parlaklığını gösterdiği gibi, zıddiyet

itibariyle sen, onlarla Fâtır-ı Zülcelâl'in Kemâl, Cemâl, Kudret ve Rahmetine âyinedarlık ediyorsun.” — Sözlər

İnsan zaiftir. Nur Müellifinin tatlı beyanıyla, göz ile görülmeyen ve çok defa büyütüldükten sonra ancak görülebilen bir mikrop, onu yere serer öldürür.

İnsan âcizdir. Hiçbir ihtiyacını kendi başına görebilecek güçte değildir. Sebze için toprağa, meyve için ağaca muhtaç. Ve ikisini de yapmaktan âciz. Güneşin doğmasına da muhtaç, batmasına da. İkisi de onun kudreti haricinde. Kanının temizlenmesine de muhtaç, hücrelerinin değişmesine de. Bunlar da onun gücü ve kuvvetiyle icra edilmiyorlar.

Ve insan nihayetsiz fakir. Hiçbir şey onun kendi mülkü ve malı değil. Gözünden kulağına, dışından tırnağına kadar herşeyi emanet. İşte insan mahiyetinin, zaaf, acz ve fakırdan yoğrulmasındaki hikmet, İlâhî isimlere en parlak bir âyine olabilmesi.

Göz güneşe muhtaç ve onu getirmekten de âciz. İşte bu küçük yağ parçasının hâl diliyle ettiği duayı Allah kabul ediyor ve onun imdadına koca güneşi gönderiyor.

Biz de cennete muhtacız, ebede muhtacız, rızaya muhtacız.. Ve bunlar bizim cüz'i iktidarımızla ve sönük ibadetlerimizle kazanılacak gibi değil...

Namaz, oruç ve sair ibadetlerin herbiri birer dua... Gözü güneşe kavuşturan Allah, bizi de cennete kavuşturmaya kâdir. Yeter ki, duamız kabul olsun...

Hiçbir şeye gücü yetmeyen ve her şeye muhtaç olan insan, nasıl dua kapısını çalıyorsa, aynı şekilde, defetmesinden âciz kaldığı hadsiz düşmanlarına karşı da istianeye başvuruyor, Rabbine sığınıyor, O'ndan medet diliyor.

Rabb-ül-âlemine hamd ile başlayan Kur'an sûreleri, “Rabbülfelâk” ve “Rabbünnâs” olan Allah'a sığınmakla son bulur...

Uçan bir sineği tutmak isteseniz, sizin şerrinizden kaçır ve odanın kuytu bir köşesine sığınır. Ama, o sineğe içinde uçtuğu hava unsuru düşman kesilirse artık nereye kaçacaktır? Yapacağı tek şey kalmıştır: O unsurun Hâlıkına sığınmak. Bizim de bütün mahlûkatın şerrinden, şeytana kanabilen nefsimizin ve diğer insanların şerrinden Rabbülfelâk ve Rabbünnâs olan Allah'a sığınmamız bunun gibi...

Nur Külliyyatından sözler'de tatlı ve tafsilatlı bir dua bahsi vardır. Oradan bir hakikat dersi:

“Hem dua bir ubudiyettir. Ubudiyyet ise semeratı uhreviyyedir. Dünyevî maksatlar ise o nev’i dua ve ibadetin vakitleridir.”

İmam-ı Rabbani’nin Mektûbatında da, “İbadet, tezellül ve inkisardan ibarettir” buyrulur. İşte insanın kendi aczini, zilletini en kâmil mânâda hissettiği ve kalbi buruk olarak Rabbine müteveccih olduğu güzel anlarından birisi de dua vaktidir.

İnsan dua ederken, A’raf Sûresinde geçen “Rabbimize yalvara yalvara, için için dua edin.” emrine uyar. O’na sığınır, O’ndan ister, O’nun mağfiretini talep eder. İşte bu hâl bir ibadettir ve meyvesini âhirette verecektir. Bir de istenen şeylerin dünyada tahakkuk etmesi meselesi var. İbadet onlar için edilmez, onlar ancak ibadete birer vesile. Ve o ihtiyaç anları birer dua vakti. İnsan o vakitlerde fakrını, aczini daha iyi anlar ve bunları yerine getirmeye ancak Rabb-ül-âlemin’in kâdir olduğunun idraki içinde ellerini O’nun dergahına açar, O’na yalvarır.

İstemenin en ileri, en ulvî derecesi, O’ndan yine O’nu istemek... Rızasını dilemek. Yakınlığına talip olmak. O’na imanda, O’nu sevmeye ve O’ndan korkmada kemâle ermeyi istemek. “Kalpler ancak O’nun zikriyle mutmain olur” mealindeki âyetin verdiği derin mesaja kulak vererek, O’ndan O’nu anmayı dilemek. Bize bizden daha yakın olduğunun şuuru içinde, O’nun yakınlığını kalbimizde duymayı ve böylece O’nunla olmayı istemek.

Nefis, duada bile araya girer. Ve O’nun huzurunda O’na yalvaran kulu, bir bakıma O’ndan gaflete düşürür. Ve O’nu istemek yerine, dünya nimetleriyle oyalanmayı kalbe telkin eder.

KURTULUŞ

Felah: Kurtuluş, saadet, selâmet. Daima hayır ve nimet içinde bulunmak.

Necat: Kurtuluş, selâmet.

DEĞİŞİK ÇEVRELERİN farklı mânâlarda kullandıkları bir kelime var: Kurtuluş. Kurtuluş, ama neden? Kurtuluş, fakat nasıl?

Bir fakirin âleminde bu kelime, başını sokacağı rahat bir yuva, karnını yetesiye doyuracağı kadar gıda ve örtüneceği bir elbise olarak canlanır. Kısacası, onun kurtuluştan anladığı, fakirlikten ve dilencilikten azat olmaktır.

Bir hastanın dünyasında, bu kelime, şifa ile eş anlamlıdır.

Asker, bu kelimeyi terhis mânâsında anlar, talebe ise okulu bitirme olarak değerlendirir. Mazlumun dünyasında kurtuluş, zalimin ölümüdür.

Bunların hiçbirine itiraz edecek değiliz. Ama bunların hiçbirinin de gerçek kurtuluş olmadığını çok iyi biliyoruz. Çünkü, bir gün gelecek bütün bu arzular, gerilerde kalacak. Ölümle noktalanın dünya yolculuğundan sonra, bütün bu hedefler mazi olacaklar. O halde, gerçek kurtuluş, yani mazi olmayan felah, ebedî necat bunların hiçbirisi değil.

Fatiha Suresini hemen takip eden Bakara Suresinin beşinci âyetinde mealen “Felaha (kurtuluşa) erenler de bunlardır” buyrulur. Nur Külliyyatında bu âyet-i kerimenin tefsiri olarak şu hikmetli ifadeler yer alır.

“Neye felah bulacaklarını tayin etmiyor. Güya o sükûtle der: ‘Ey müslümanlar!.. Müjde size. Ey müttaki!.. Sen Cehennem’den felah bulursun. Ey sâlih!.. Sen Cennet’e felah bulursun. Ey ârif!.. Sen rıza-yı İlâhîye nail olursun. Ey âşık!.. Sen rü’yete mazhar olursun.’ ve hakeza...”
— Sözler

Bütün bu kurtuluşlar ebediyet yurduyla ve ebedî saadetle ilgili. Hiçbiri fânî hayata ve geçici zevklere bakmıyor.

Felah meselesi, Mü’minûn Suresinde de yer alır. Ve bu surenin ilk âyetinde, “Müminler muhakkak felah bulmuştur” buyrulur.

Bu âyet-i kerime ile en büyük kurtuluşun iman dairesine girmek olduğu ders verilir. İman nimetine kavuşan, küfürden ve şirkten felah bulmuştur. En büyük kurtuluş budur. Zira, bunun zıddı ebedî hüsrandır.

Kör olan bir adamın gözü açılrsa, onun kurtulduğunu söyleriz.

Neden kurtuldu?

Karanlıktan. Gözü önündeki eşyayı fark edememekten. Renk, şekil, biçim, güzellik ve daha nice mefhumların cahili olmaktan. Sadece elinin erişebildiği varlıklara ulaşp ötesiyle ilgi kuramamaktan.

Şimdi artık nazarını güneşe döndürebiliyor. Yıldızlarla bir bakıma musafaha halinde.

İmana kavuşmak, görmeye erişmekten çok daha ileri bir felah, çok daha büyük bir kurtuluş:

Eseri görüp de yaratıcısını bilememe körlüğünden necat...

Nimette boğulup, onu vereni düşünmeme zindanından kurtuluş...

Bu âlemin sahibi, kim? Beni bu dünyaya kim getirdi? Elimi bileğime, gözümü yüzüme kim taktı? Damarlarımı kim döşedi? Sinir sistemimi kim kurdu?

Böyle, daha nice soruların cevabını bilmemekten kurtuluş...

“Bu mülkün bir maliki var” deyip nefsinin Ona teslim ederek başıboşluktan ve sahipsizlikten kurtuluş...

Kainatı çok gerilerde bırakan bir ulviyete çıkmakla, bayağılıktan ve aşağılıktan kurtuluş...

Bir sonraki âyette, müminlerin en önemli sıfatı nazara veriliyor:

“Ki onlar, namazlarında huşû içindedirler.”

Bu da bir başka kurtuluş müjdesi: İtaatsizlikten ve isyandan kurtuluş; kibirden, gururdan, gafletten necat.

Bundan sonra, müminin çok önemli iki sıfatı zikrediliyor: “Faydasız şeylerden yüz çevirmek” ve “zekât vermek”.

Bunları takiben diğer bir sıfata geçiliyor:

“Onlar ırzlarını korurlar.”

İman ve ibadeti takip eden güzel ahlâkın en önemli şubesi böylece nazara veriliyor: Irzlarını, namuslarını korumak. İffetsizlikten, hayasızlıktan kurtuluş.

Nefsin esareti altına girmeyi, günahları korkusuzca ve alenen işlemeyi üstünlük sayacak kadar alçalan nice insan, kendilerini kurtaracak himmetli ve gayretli müminleri bekliyorlar.

Nefse mağlup olarak işlenen her günah, bir medet çılgılığıdır, bir imdat feryadıdır. Dilencinin el uzatmasından çok ileri bir yardım figanıdır.

Hepimize düşen büyük vazife, bu zavallılara yaklaşmanın yollarını aramaktır. Bizi, ilahtan ürken ve doktordan kaçan bir çocuk psikolojisiyle reddetseler bile, şefkatli olmaya ve sabrımızı son noktasına kadar kullanmaya mecburuz.

Bunu yaparken şu noktayı da gözden ırak tutmamalıyız: Bu gibi gayretlerimizin netice vermesi, İslâm ahlâkını bütün şubeleriyle yaşamamıza ve örnek insan olmamıza bağlı.

Felaha ermeyenin iflahta başarılı olması mümkün değil.

Kendini taşıyamayan kimi yüklenebilir?

Nefsine söz geçiremeyen, kimi mağlup edebilir?

Kolsuz adam kimin elinden tutabilir?

Dünya kendini çeviriyor, sırtında milyarlarca insanı, hayvanı, bitkiyi taşıyor. O, bunun yolunu güneşe bağlanmakta bulmuş. Biz de güneşimizi bulmalı ve Onun cazibesine kapılarak etrafında pervane olmalıyız.

“Nebiyî-i Zîşan’ın (a.s.m.) Makam-ı Mahmudu İlâhî bir mâide ve Rabbanî bir sofrâ hükmündedir. Tevzi edilen lütûflar, feyizler, nimetler o sofradan akıyor. Resûl-i Zîşan’a (a.s.m.) okunan salavat-ı şerife o sofraya icebattır.” — Mesnevî-i Nuriye

O Hidayet Güneşi (a.s.m.), dünyaya teşrif ettiğinde, “ümmetî, ümmetî” demişti.

Biz de Onun ümmetinin felahına koşmakla Onu memnun edeceğiz.

Âyet-i kerimedeki sıraya uyarak biz de bu büyük vazifeye imandan başlamalıyız. İnanmayanları imana davet etmeli ve sahibini ibadete götüremeyecek kadar zayıflamış bulunan imanların da kuvvet bulmasına çalışmalıyız.

Ameller, imanın kuvveti nispetinde işlenir ve ameller işlendikçe de kalp kuvvet bulur.

İmanla amel arasındaki bu kuvvetli ilgi, bir çok âyet-i kerimede imandan sonra hemen salih amelin zikredilmesiyle bize ders verilir.

Bu mânâyı her gün dinlediğimiz ezanlar da bize adeta haykırırlar. Tekbirleri takiben şehadetler gelir; Allah’a ve Resûlullah(a.s.m.) iman hatırlatılır. Ve bu şehadet cümlelerini “namaza ve felaha davet” takip eder.

İman etmekle küfür karanlığından kurtulan müminler, ibadet vazifelerini de yerine getirmekle isyandan uzak kalmaya ve gerçek kurtuluşa ermeye çağırılırlar.

ÜSTÜNLÜK

“Mevcudatın hiçbir cihetle Vâcib-ül-Vücuda karşı hakları yoktur ve hak dâvâ edemezler; belki hakları, daima şükür ve hamd ile, verdiği vücud mertebelerinin hakkını edâ etmektir.” — Mektubat

ÜSTÜNLÜK dendi mi, çoğu insanımız, hemcinsleri arasında parmakla gösterilmeyi, makamda, rütbede, servette herkesten ileri olmayı anlıyor. Aslında, bu üstünlük nisbîdir, hakikî değil... Ve yine bu üstünlük bir noktaya kadar gider, orada durur. Yâni, sınırlı... Bir insan bir başkasından on kat, yüz kat, bin kat daha zengin olabilir. Bu rakamı artırdıkça artırınız, sonunda bir noktada duracaksınız ve “iki insan arasında bundan daha fazla bir servet farkı düşünülmez” diyeceksiniz. Ama, öyle üstünlükler var ki, onları rakama dökmek, katla ifade etmek mümkün değil...

Bir soru soralım kendimize: Bu varlık âlemi, yokluktan kaç kat daha şerefli? Bu soruyu tuhaf bulur ve “yoklukla varlık mukayese edilir mi?” deriz. Gerçekten de varlığın şerefi, yoklukla kıyasa gelmez. Burada kat mefhumu geçmez, rakamlar işlemez. Zira, yokluk, Allah’ın hiçbir ismine ayine değildir... Yoklukta kalmayıp, varlık âlemine gelmekle şereflenen, meselâ, bir yıldız, nice İlâhî isimlere mazhar. Mûcid, yâni “var edici” isminin tecellisi, Musavvir, yâni “suret veren, şekil giydiren” isminin tecellisi Hâlık, yâni “yaratıcı” isminin tecellisi gibi.

Cansızlar âlemi, birbirleriyle şahsî alışverişleri olmayan varlıklardan müteşekkil.. Taş için Güneş doğmuş veya doğmamış, bahar gelmiş veya gelmemiş, yağmur yağmış veya yağmamış hiç farketmez. İşte bu cansızlar âlemi içinde kâinatın tümüne, baharına yazına, havasına suyuna, gündüzüne gecesine muhtaç bir başka grup boy gösteriyor: Bitkiler...

Ve herbir çiçek, herbir ağaç cansızlar âlemi içinde birer yıldız gibi parlıyor. Bunlar, yarım da olsa, bir hayat tecellisine sahip. Bu kadarcık bir tecelli, onları bütün cansızlar âleminden şerefli kılmaya yetiyor. Ve yarıcanlılık, cansızlıkla kıyasa gelmiyor...

Hayvanlar âlemi de bitkiler âlemi içinde bir yıldız gibi. Görüp işiten, yiyip içen, hoşlanıp ürken bir varlık, bunlardan mahrum olan bir başka

mahlûktan kaç kat daha üstündür, diye bir soru sorulamaz.

Bütün hayvanlar âleminin ortasında üç yaşında bir çocuk düşünüyörüz. Ve soruyoruz: Bu çocuk şu bütün hayvanlardan kaç kat daha bilgili? Bu sorumuz da öncekiler gibi tuhaf karşılanacak cinstendir. Akıl, kalp, hayal, hâfıza, vicdan gibi nice sermayelerle donatılmış bir insan hayatı, bunlardan mahrum olan hayvanlar âlemiyle mizana konulacak gibi değil.. Ve insan, İlâhî isimlere ayinedarlık etme noktasında melekler dahil, bütün varlıklar âlemi içinde en büyük hisse sahibi...

Diğer hayvanlar, içlerinde nelerin cereyan ettiğinden habersiz birer harika fabrika. Onlardaki yaratılış mûcizelerini bir başka fabrika okuyor, anlıyor, hayran kalıyor: İnsan...

İnsan, koyunu da tefekkür eder, ağacı da... Çiçekleri de seyrederek, yıldızları da... Ve en önemlisi, insan kendindeki san'ata hayran kalan tezgâh... İçinde neler işlendiğini bilen makina...

Bir de iradelerini hayra sarfetmekle, Allah'ın Hâdî, yâni "hidayete erdiren" ismine mazhar olan bahtiyarları düşünelim. Bunlar, küfür, şirk ve isyan yolunu tutan hemcinsleri arasında birer yıldız gibi parlarlar. Ve yine bunların şerefi berikilerle hiç mi hiç mukayese edilemez... O kadar ulvî, o kadar yüksektirler!..

Bu şerefe eren bir insan, kanaat ve şükür yerine, şikâyet ve isyan yolunu tutsa ne kadar haksızlık eder!? Bunu Üstadın kendi ifadelerinden okuyalım:

"Ey insan-ı müşteki! Sen madum kalmadın, vücud nimetini giydin, hayatı tattın, câmid kalmadın, hayvan olmadın, İslâmiyet nimetini buldun, dalâlette kalmadın, sıhhat ve selâmet nimetini gördün ve hâkezâ... Ey nankör! Daha sen nerede hak kazanıyorsun ki, Cenâb-ı Hak'ın sana verdiği mahz-ı nimet olan vücud mertebelerine mukabil şükretmeyerek, imkânât ve ademiyat nev'inde ve senin eline geçmediği ve sen lâıyk olmadığın yüksek nimetlerin sana verilmediğinden, bâtil bir hırs ile Cenâb-ı Hak'tan şekva ediyorsun ve küfran-ı nimet ediyorsun?" — Mektubat

İNSAN - AHSEN-İ TAKVİM

KIVAMIN EN GÜZELİ

Ahsen-i takvim: Kıvama koymanın, biçimlendirmenin, mânen ve maddeten doğrultmanın en güzeli.

Alâ-yı illiyîn: Yücelerin en yücesi; en ileri nokta. Cennetteki üstün makam.”

Esfel-i Sâfilîn: Aşağıların aşağısı, sefillerin en sefili.

Cehennemın en derin azap mahalli.

TAŞ VE TOPRAK. Birinde kıyamete dek ne gül bitecek, ne diken. Diğeri ise meyve vermeğ, insan olmağ a namzet.

Taş, kıymet ve şeref noktasında, ne daha aşağılara düşebilir, ne de çok yücelere tırmanabilir. Ama toprak öyle değ il. Eğer onda sebzeler, meyveler yetişirse ve bunlar bir insanın bedeninde yapı taşı olurlarsa, iş te o zaman, toprak “alâ-yı illiyyîn” denilen en yüce makamına ermiş demektir.

Madalyonun bir de öte yüzü var. Aynı topraktan, değ iş ik safhalar sonunda dikenler, yılanlar, akrebler de çıkabiliyor. Böylece o üstün kabiliyet, aşağıların aşağısına yuvarlanıyor. Taş ona göre zirvede kalıyor.

Âlemlerin Rabbi, “Muhakkak biz insanı ahsen-i takvîmde yarattık” buyuruyor. Ve insan, bu üstün yaratılış ıyla, nice güzelliğ lerin tohumunu saklıyor. Anlamağ a, inanmağ a, amel etmeğ e, sevmeğ e, şefkat etmeğ e, feyz almağ a aday. Peygamberlik bu ulvî mahiyetten çıkıyor. Evliya asfiya bu mahiyetin meyveleri. Âlimler, ârifler, muttakiler, sâlihler, cömert simalar, âdil hükümdarlar hep bu ulvî mahiyetin değ iş ik sahalardaki farklı meyveleri.

Nur Külliyyatında, “Muhakkak, Allah mü’minlerden nefislerini ve mallarını cennet mukabili satın almış bulunuyor” mealindeki âyet-i kerimenin tefsiri yapılırken bir temsil getirilir ve temsilin bir yerine de ş u mesaj yüklenir. “Hem o fabrikadaki âletler benim namımla ve benim tezgâhımda iş lettirilecek. Hem fiyatı, hem ücretleri birden bine yükselecek.” Sözler

Bir sohbetle arkadaşlarıma, toprağın ve suyun fiyatlarını sormuş ve bir cevap alamamıştım. Muzun fiyatını sorduğumda ise yüksek bir rakamla karşıma çıkmışlardı. İşte toprak ve su Allah'ın bir fabrikası olan ağaca girdiklerinde, öteden muz olarak çıkıyor ve büyük bir kıymet kazanıyorlar. Aynı şekilde, otu inek denilen bir canlı fabrikaya veriyoruz, et ve süt elde ediyoruz. Şeker pancarı, fabrikadan şeker olarak çıkarken, çiçek tozları kovanda bal oluyorlar.

İnsan, etrafını saran böyle sonsuz ibret tablolarından ders alarak nefis ve malını, Rabbinin emir tezgâhına soksa, alâ-yı illiyyin denilen o üstün makama erecek ve cennet ehli olma şerefine kavuşacak.

Nefis denilince insanın zâtını anlıyoruz, mal denilince de zâtın tasarrufuna verilen emanetleri. Bir başka ifadeyle, “nefis” insana ihsan edilen dahilî nimetleri; “mal” ise haricî nimetleri temsil etmekte. Her ikisi de insanı ya alâ-ı İlliyyîne çıkaran yahut esfel-i safiline düşüren imtihan âletleri.

Âyet-i kerimede nefisten başlandığını dikkate alarak nefsimiz üzerinde biraz duralım.

İnsan aklı, fizik ve kimyadan, ticaret ve ziraattan, kumar ve soyguna kadar her şeyde istimal edilmeye müsait. Bunların bir kısmı insanı yükseltirken, diğerleri alçaltır.

İnsan kalbi bir umman. İman ve küfürden, adalet ve zulme, tevazu ve kibre, itaat ve isyana, muhabbet ve nefrete, afv ve intikama ve daha nice müsbet ve menfi mânâlara açık. İnsanın alâ-yı illiyyîne yükselmesinde yahut esfel-i safilîne yuvarlanmasında en büyük pay onun.

Kalbe bağlı lâtifeler, hisler bedeninin organlarından çok. Bunlar da insanı ya yücelere çıkarır yahut çukurlara düşürür.

Sevgiden başlayalım. İnsan bu his ile, ya Rabbini ve Mevlâsını sever, yahut nefsini ve menfaatını. İşte birinci hâl yükseliş, ikincisi çöküştür.

Bir diğeri, “endişe duygusu.” İnsan, ya maddî ve dünyevî problemleri kendisine dert edinir, bunların endişesiyle ruhunu perişan eder. Yahut, bu dünya yolculuğunun cehennemle son bulma endişesi onu durmadan çalışmaya, gayrete ve duaya sevkeder. Birincisi, aşağıların aşağısı, ikincisi yüceler yücesidir.

Beş duyumuz da bu ölçüye vurulmalı. İnsan bunlarla sâlih amel de işleyebilir, isyan ve günah da. Birinciler, insanı en ileri makamlara, ikinciler ise en derin azaplara hazırlar.

Yine Nur Külliyyatında, “küfür, mahiyet-i insaniyyeyi yıkar, elmastan kömüre kalbeder” denilerek, büyük bir hakikat dersi verilir. Demek ki, insan ahsen-i takvim ile ifade buyrulan bir elmas mahiyetinde yaratılmış. Kendisini rıza çizgisinden, istikamet hattından dışarı çıkarırsa, ceza alarak aşağıların aşağısına atılıyor. Bu çöküş “kömür” olmakla sembolize edilmiş. Bilim adamlarımızın ifadelerine göre, elmasla kömürün temel taşları aynı. Sadece kristalleşme şekilleri farklı. İşte bu farklılıktan birbirine zıt iki mahiyet doğuyor. Aynı harflerle farklı kelimelerin yazılabilmesi gibi, aynı insan mahiyetinden de, birbirine zıt meyveler çıkabiliyor:Mü’min-kâfir, salih-fasık, âdil-zâlim, mütevazi- mağrur gibi.

Bu misâle göre:

• Ahsen-i takvim, “en güzeli yazabilecek kıvamda, kabiliyette yaratılmış olma.”

• Alâ-yı illiyyîn, “bunu başarabilenlerin yüksek makamı.”

• Esfel-i safilîn, ise “yanlış yazanların büyük düşüş ve çöküşü.”

Allah Resulü (a.s.m.), “Dünya âhiretin tarlasıdır” buyurur. O halde insan bu dünyada, çekirdek kabilinden de olsa, “alâ-yı illiyyîn” şerefine erecektir ki, bu mazhariyet âhirette o yüce makam olarak kendini gösterecek. Ve yine insan, işlediği isyanlarla, “esfel-i safilîne” lâyık olacaktır ki, bu liyakat o dehşetli azabı meyve versin.

Sözün özü: Yüksek insanlar da, alçak insanlar da bu dünyada yetişiyorlar. Ve âhirette her nefis kendi ameline uygun saadete eriyor yahut azaba düşüyor.

BİR NEV GİBİ

“Ezelî olan elbette ebedîdir.” — Mektûbat

İNSAN GARİP bir varlık... İki insan aynı manzarada farklı şeyler hissediyor, aynı kitaptan ayrı mânâlar süzüyorlar. Aynı kâinatı değişik değerlendiriyor ve insanlığa birbirinden çok uzak mânâlar veriyorlar.

Nur Külliyyatından bir hakikat dersi:

“İnsanın bir ferdi, sair hayvanatın bir nev’i hükmündedir.”

Bir hayvan nev’inin, bütün özellikleri o nev’in bir ferdinde toplanmış. Ama insanlar öyle değil. Kendilerine emanet verilen maddî ve mânevî cihazları birbirinden çok farklı sahalarda kullanmaları, onları sanki ayrı varlıklar hâline getiriyor.

Herkesin elinde aynı marka daktilo. Ama, herbirinden ayrı yazılar çıkıyor. Kıyamete kadar da daha kim bilir ne yazılar dökülecek ortaya. Ama hayvan nev’i öyle değil. Bugünkü ceylan bin yıl önceki dedesinin yaptığını yapıyor. Güzelliğiyle de onun bir kopyası gibi...

İnsan nev’indeki bu kadar ayrılık, tenden değil candan ileri gelmekte. Bu ayrı canlar, değişik çiçekler, yahut farklı canavarlar gibi.

Tilkiyi kurnazlığıyla, kurdu ise yırtıcılığıyla tanırız. Ama, insan nev’inde öyle fertler çıkıyor ki, tilki nev’inin ilk atasından son torununa kadar bütününün hileleri o tek ferdin hilesi yanında küçük kalıyor. Yine insan nev’inde öyle vahşi ruhlar boy gösteriyor ki, kurt nev’inin bütün fertlerinin ruhlarındaki vahşet ve ihtiras, onun topuğuna erişemiyor...

Mesleklerdeki farklılıklar da bunun bir başka göstergesi. Birinin elinde makas, diğerinde balyoz, berikinde kalem, başkasında süngü, ötekinde direksiyon... Elleri yan yana getirdiğimizde fazlaca bir farklılık göremezsiniz. Ama, görevleri arasındaki mesafe çok ama çok uzun...

El sadece bir misâl. Gözler de öyle. Ne kadar ayrı şeylere bakıyorlar... Akıllar, hayaller, kalpler de öyle. Ne kadar değişik şeyler düşünüyor, hayal ediyor ve seviyorlar.

İnsan nisbetler âleminde yaşıyor ve nisbetlerle kuşatılmış. Güneş Ay’a nisbeten daha parlak, demir ağaçtan sert, bal şekerden tatlı. Etrafımız sanki, sert-yumuşak, acı-tatlı, tuzlu-ekşi, yüksek-alçak ile sarılı. İnsan daha dünya yüzünde yokken bu nisbetler âlemi yaratılmıştı. Derken insan dünyaya gönderildi. Sert taşları bir araya getirip ev yaptı. Tuz gölünden yemeğine tuz getirdi. Şeker pancarından şeker çıkarıp çayına kattı; yumuşak elmayı ısırdı; aşağıda oturdu, yukarıyı seyre koyuldu...

Bu nisbetler âlemi onda da hükmünü icra etmişti. Kemiği etinden sert, ciğeri böbreğinden büyük, başı gövdesinden üstte idi... Ama asıl nisbî farklılık onun ruh âleminde cereyan etti. Kalbinde vesveseyle ilham çarpışırken, aklından iyi ve kötü düşünceler geçmeye, hissiyatı müsbet yahut menfî mânâda kabarmaya, nefsi tevazu ve gurur arasında bocalamaya, hayâli değişik sahalarda cevalân etmeye başladı. İşte bu bir bakıma rakamlara sığmaz hissiyat ve mâneviyatın farklı derecelerde ve değişik biçimlerde kullanılması, insanlar arasında derin uçurumlar açtı.

Ve bu âlemdeki yüksek-alçak, acı-tatlı, sert-yumuşak gibi karakterler farklı insanlarda değişik tonlarla kendilerini gösterdiler. Kâinatı çok gerilerde bırakacak derecede...

Çok yüksek insanlar da çıktı ortaya, çok alçak insanlar da. Olabildiğine yumuşak huylar da kendini gösterdi, alabildiğine sert mizaçlar da. Sonunda birbirinden apayrı birer nev’i gibi görünen insanlar meydana geldi.

Günlük hayatımızda bunun misalleriyle içiçeyiz. Bazı insanları gördüğünüzde aklınıza namaz gelir. Onlar bu halleriyle bir câmi vazifesi görürler. Mânen o keyfiyettedirler. Bazılarını gördüğünüzde ise zihninizi kumarhane, yahut meyhane kurcalar. Bu adamlar da bu mekânlarla bir bakıma eşdeğer olmuşlardır. Misâller çoğaltılabilir. Bazı kimselerle konuştuğunuzda kendinizi bir veznenin önünde hissedersiniz.. Kulağınıza sadece para sesi gelir. Yine bir kısmıyla konuştuğunuzda kendinizi stadyumda bulursunuz. Konu, hep yuvarlak toptur.

Şimdi hayâlen câmiyi, meyhaneyi, kumarhaneyi ve stadyumu yanyana koyunuz. Bunlar mimarî cihetiyle birbirinden ne kadar uzaktır!? Ama onları temsil eden, onları hatırlatan insanların dış görünüşleri arasında pek fark görülmez...

Yine bazı insanların gururu size dokunur, nefsiniz kabarır. Onunla konuşurken üzerinize bir dağın devrilmek üzere olduğunu sanırsınız. Bir başkasında ise karşınızda bir mahviyet âbidesi, bir tevazu timsali bulur, ondan daha aşağılara inmek istersiniz.

Demek ki, insanlar dış görünüşleri aynı olan farklı fabrikalar gibi. Ürettikleri mamüle, dokudukları kumaşa göre isim alıyorlar. Her biri bir ömür boyu ayrı şeyler dokuyor, hayatına farklı bir yön veriyor, kalbine değişik sevgiler koyuyor ve fikrini farklı şeylerle meşgul ediyor. İşte bu insanlar yaptıkları işlerin muhtelif olmasıyla ayrı bir nev' olarak çıkıyorlar karşımıza.

Bunları niçin ortaya döktük?.. Başkalarını tahlil etmek için mi?.. Hayır. Kendimizi muhasebe etmek için... Zira, bizim öte âlemdeki yerimiz başkalarına nisbetle değil kendi ruh dünyamıza göre şekillenecek.

Bir ömür boyu elimizle göze görünür bir bina kurarken, yahut okunmaya hazır bir eser bırakırken, iç âlemimizde de görünmeyen bir başka eser inşa ediyoruz. Ve onu burada bırakmayıp, beraberimizde götürüyoruz. İşte amel defteri bu eserimizin ismi... Onu ihlâs temeli üzerine inşaya başlayan, aynı niyet ve şuurla devam ettiren, ibadet ve güzel ahlâk ile bezeyen insanın bu binası, yarın sergilenecek. Ve Cennete lââyık olduğu görülerek oraya sevkedilecek. Yapılarını küfür ve şirk üzerine kuran; riya, gurur, hırs ile geliştirenler ise bu eserlerinin ancak Cehenneme lââyık olduğunun teşhirinden sonra o azap beldesine gönderilecekler.

O gün elimizde neyin olmasını istiyorsak, bugün himmet ve gayretimizi elden geldiğince ona hasrederim.

Ne o mizan, dünyanın terazilerine benzer, ne de oranın seyircileri buranın insanlarına...

İRÂDE İMTİHANI

“Şu mahlûkat, izn-i İlâhî ile, zaman nehrinde mütemadiyen akıyor.” —
Mektubat

“İnsan hikmet ile yapılmış bir masnûdur... Öyle bir fiilin mahsulüdür ki, istidadı irade ettiği şeyi kendisine veriyor.” — Mesnevi-i Nuriye

“Ben gizli bir hazine idim, Bilinmek istedim de mahlûkatı yarattım.” —
Hadis-i Kudsî

RABBİMİZ bilinmek diledi ve varlık âleminin ilk tohumunu yarattı. Bu tohum, Nur-u Muhammedî (a.s.m.) idi.

Büyükleri küçüklerde cemetmek ve küçüklerden büyükleri çıkarmak O’nun kemalindendi. Bu kemalini teşhir etmek, göstermek üzere, ebede kadar yaratacağı bütün varlık âlemini bir şifrede topladı.

Bu şifre Nur-u Muhammedî (a.s.m.) idi.

Bir ismi de Nur olan Rabbimizin bütün isimleri ve bütün sıfatları nuranî. Onun ilmi de nur, kudreti de, iradesi de nur, görmesi, işitmesi de... Rabbimiz bu nuranî sıfatlarını ve isimlerini mahlûkat âleminde tecelli ettirmek istedi.. Ve bütün tecellilere çekirdek olacak bir mahiyet yarattı.

Bu çekirdek, Nur-u Muhammedî (a.s.m.) idi..

Başta ruhlar ve melekler âlemi ve en sonunda şu gördüğümüz cismanî âlemler hep o çekirdekten sümbüllendiler. Açılıp yayıldı, büyüp geliştiler... Ve hepsinde ayrı ayrı İlâhî isimler tecelli etti.

İlâhî irade nelerin nasıl olmasını dilemişse hepsi o iradeye uygun olarak şekillendi, bezendi, donandı ve varlık sahasında boy gösterdiler.

O’nun iradesine kim karşı koyabilirdi!

Cinler mi melek olacağız diyebileceklerdi? Taşlar mı ‘biz de büyümek istiyoruz’ diye baş kaldıracaklardı? Hayvan mı, ben insan olacağım, diye diretecekti? Ayak mı yerini beğenmeyecek ve başın üstüne çıkmağa kalkışacaktı?

Aklın haddine mi düşmüştü ki, kalbin yerini alsın da sevsin!. Onun işi sevmek değil anlamaktı. Hâfıza, hayal kurmaya kalkışabilir miydi?

Dünyaya, durması yasaklanmıştı. İstirahat yüzü görmeyecekti, tâ kıyamete kadar. Güneş aralıksız yanacak; Ay da Dünyanın peşini bırakmayacaktı.

Hiçbir varlık, bu âleme geleceği zamanı da kendisi tayin etmiş değildi. Öyle olmasa, bugünkü koyunlar, hiç âhîrzaman insanlarına gıda olmak isterler miydi?

Bir noktanın koordinatları belirlenmiş ise, grafikte alacağı yer de belli demektir. Başka yerde yerleşmesi düşünülemez.

Bütün mahlûkat da iki eksene bağlı: Zaman ve mekân. Herbirinin hangi zaman ve mekânda yaratılacağı belirlenmiş, bir ezeli irade ile...

Varlık âlemi içerisinde insan ayrı bir ihsana mazhar. Ona cüz'i irade verilmiş.

Gerçekten irade büyük bir lütuf.

Örümceğin bir ağı vardır, başka birşey örmeyi dileyemez. İpek böceği de ağdan anlamaz. Atın işi koşmak, deveninki yük taşımak, bülbülünki ötmektir. Bunların dışına çıkmaya güç yetiremezler. Onlara bu irade verilmemiştir.

Ama, insan öyle mi? Elinden, iğne de çıkıyor, füze de... Fikrinden, nice farklı, hatta birbirine zıt kitaplar fırlatabiliyor. Ve kalbi, fâniden bakiye nice sevgilere açık, dilediğini sevebiliyor.. İrade denilen büyük bir nimet ile, yahut azim bir imtihan suali ile..

İnsan bu büyük sermayesini hakkıyla değerlendirmeye mecbur.

Söz tutmak, emir dinlemek de bir irade işidir. Karşı kutupta itaatsizlik vardır, isyan vardır. Bir öğrenci kendi iradesini hocasının emirlerini dinlemeye sarfederse âlim olur, ârif olur, fazıl olur... Söz dinlememeyi marifet sananlar ise, cehaletlerini artırmaktan öte birşey yapmazlar.

Kul olduğunu bilen ve bunun şuuruna eren insan, kendi cüz'i iradesini Rabbinin küllî iradesine tâbi kılar. Yâni, O neden razı oluyorsa onu yapar; neye rızası yoksa ondan kaçır.

Cenâb-ı Hakk bu irade imtihanını başarabilen kullarını ebedî Cennetle lütuflandıracaktır.

Göze görmeyi, kulağa işitmeyi ihsan eden Allah, insan ruhuna bahsettiği iradenin hakkını da şöylece veriyor:

İnsan kendi cüz'i iradesiyle neyi diliyorsa, Allah onu yaratıyor. Bu da İlâhî iradenin bir başka tecellisidir. Şöyle ki:

Cenâb-ı Hakk, irade sahibi bir mahlûk yaratmayı, o kendi iradesini hangi yönde kullanırsa, o sahada önünü açmayı, hayır olsun, şer olsun, o ne dilerse onu halketmeyi irade buyurmuştur. O halde, insan isyan etmekle Allah'ın iradesine rağmen bir iş yapmış olmuyor; ancak O'nun rızasına zıt hareket etmiş oluyor.

Allah'ın iradesi sonsuzdur, mutlaktır. Onu sınırlayacak, had altına alacak bir başka irade düşünülemez. Kulun kendisi gibi, irade sıfatı da yaratılmış. Yaratılanın ise yaratana kayıtlaması mümkün değil..

O'nun ihsan ettiği irade sıfatını O'na isyanda kullananlar için ezelî irade, bir ebedî Cehennem takdir etmiştir. Geliniz o azap diyarına uğramamak için irademizi hayırda kullanalım... Böyle yaparsak Cennetleri çok gerilerde bırakan rızaya kavuşuruz.

YARATILIŞ ÜZERİNE

“İnkılâb-ı hakikat olmaz. Nev’i mütevassıtın silsilesi devam etmez. Tahavvül-ü esnaf, inkılâb-ı hakaikin gayrısıdır.” — Muhakemat

“Herbir ferd ve herbir nev’i, müstakilen Sani-i Hakîm’in yed-i kudretinden çıktığını ilân ve izhar ediyor.” — Muhakemat

“Herbir nev’in bir âdemi ve bir büyük pederi olduğundan silsilelerdeki tenasülden neş’et eden vehm-i bâtl o âdemlerde, o evvel pederlerinde tevehhüm olunmaz.” — Muhakemat

HAYALEN geçmiş zamana doğru uzanalım. Git gide tâ dünyanın lâv hâlinden yeni yeni uzaklaşmaya başladığı, soğumaya yüz tuttuğu devreye varalım. İçi kızgın ateş, dışı ise yavaş yavaş sakinleşmekte olan bu arz küresinin başında durup, bugün şahit olduğumuz eşyanın isimlerini birer birer sayalım. Lügattaki bütün isimleri burada sıralayacak değilim. Sadece mevzuya ışık tutmaya yetecek birkaç kelimeyi hatırlatacağım:

El, ayak, kanat, göz, ince bağırsak, pankreas, pençe, gaga, tırnak, dal, kök, yaprak, çam, söğüt, elma...

Bu kelimelerle evrim safsatasına bir bıçak atalım, sonra bunlara yeni yeni kelimeler ekleyerek, bıçağı aşağı doğru çekelim. Bugün dünyamızda hayat süren bitki ve hayvan türlerini sayalım birer birer. Her birinin organlarını tek tek hatırlayalım. Ve soralım kendimize: Bütün bunlar sonsuz bir ilim ve hikmetten haber vermiyorlar mı? Bunların bir ateşin soğumasıyla kendi kendine, zamanla evrim geçirerek meydana geldiklerine nasıl inanılabilir?..

Yine mâziye dönüyoruz. Dünya dayanmış döşenmiş. Boş bir saray gibi, misâfirlerini bekliyor. O an kâinatta olmayıp, bugün iç âlemlerimizi kuşatmış olan manevî hâdiseleri bir bir hayalimizden geçirelim:

Sevgi, korku, merak, endişe, kin, merhamet, zulüm, kurnazlık, saflık, hırs, umursamazlık, şefkât...

Bütün bunlar, yeryüzündeki canlılara nereden ve nasıl ithal edildiler? Sonsuz denecek kadar çok olan bu farklı karakterler, hangi evrimle vücut buldular?

Yaratılış ister âni olsun, ister milyarlarca sene sürsün. İnsan, ister doğrudan yaratılsın ister dolayısıyla...

Şu soruların cevabı nasıl verilecek:

Görmeyen kâinattan gören insanları kim çıkarttı? Bilmeyen şu âlemden, bilen meyveleri kim süzdü? Hissetmeyen, sevmeyen, korkmayan şu saraya, bütün bu hissiyatla donatılmış misafirleri kim getirdi? “Görmemek” nasıl evrim geçirdi de “görmek” oldu? İşitmemek işitmeye, anlamamak anlamaya nasıl inkılâp etti? Can nedir bilmeyen bu kâinat ağacı, hayattar meyveleri nereden elde etti?..

Akıllara durgunluk veren bu hâdiseleri cahil unsurların uzun süre beklemesiyle izah etmek mümkün mü?

Şimdi bir perde daha gerilere gidelim. Kâinatın şu hazır hâle getirilmek üzere ilk hareket noktasına hayalen uzanalım. O noktadan evvel hiçbir mahlûk mevcut değil. Şu sayacağım kelimeleri hayalimizden sıra sıra geçirelim:

Su, taş, hava, yıldız, ay, gezegen, güneş, demir, azot, krom, nikel, dağ, ova, arz, sema, samanyolu, cazibe, radyoaktif dalgalar, elektrik... ve daha niceleri.

Bu eşyanın yoktan yaratılışı, sonsuz bir ilim ve kudret sahibine verilmezse nasıl izah edilecektir? Çünkü boş arsada bugün bir köşk görüyorsak hemen soruyoruz: ‘Bu köşkü kim yaptırdı?’ diye. Değil aklımızdan, hayalimizden dahi geçmiyor ki; “arsa evrim geçirdi de köşk oldu” diyelim. O halde, yokluk üzerine halk ve inşa edilen bu kâinat için, bu safsata nasıl ileri sürülebiliyor. Yokluk, evrim geçirdi de varlık mı oldu?

Bütün bunlar bir yana, şu sorunun cevabını arayalım: Dünya ile güneş başlangıçta aynı mahiyette iken, dünya okyanuslarla, ormanlarla, hayvanlarla, insanlarla doldu da beriki neyi bekliyor. Niçin evrim geçirmiyor? Çok iyi biliyoruz ki o da tekâmül etse ortada ne güneş kalır, ne dünya... O halde, soruyu şöyle değiştirelim: Güneş’in tekâmülüne kim müsaade etmiyor?

Bazıları, Darwin’in “Yaratıcıya inanan bir evrimci” olduğunu iddia ederler. Ben aksini savunacak değilim. Yalnız, şu var ki, bir evrimci Yaratıcıya inanıyorsa, savunduğu teori ile bu inanç birlikte düşünüldüğünde, ortaya şöyle garip bir tablo çıkar: “Bu kâinat, bir Yaratıcı

tarafından güneşi, ayı, yıldızlarıyla; havası, toprağı, yer altı kaynaklarıyla, tam tamına canlıların yaşayabilecekleri şekilde yaratılmış. Sonra, artık o Yaratıcı işe karışmamış... Evrimle, isteyen deve olmuş, isteyen tilki, isteyen maymun olmuş, isteyen insan, isteyen akıl takmış, isteyen boynuz...

Bu ters mantıktan söz ederken, Lâmark hatırıma geldi. Evrimi, Darwin'den de önce savunan bu adam şöyle diyor:

“Zürafanın atası, geyiğe benzeyen ve boynu uzun olmayan bir tip idi. Ortamda yeterince ot bulamayınca ağaç yapraklarını yemeye mecbur kaldı. Alt yapraklar bittikçe daha yükseklerle erişebilmek için çabaladı. Böylece boynu uzadı, nesilden nesile geçtikçe daha fazla arttı ve bugünkü zürafa ortaya çıktı.”

Biz Lâmark'ın zürafasını bir yana bırakıp, bu iddiayı ciddiye alanlara soralım: Zürafa boynunu uzattı ki, ağacın yukarı kısmındaki yapraklarını yesin, deniliyor. İyi ama, meyve ağaçları niye meyve verecek şekilde evrim geçirdiler. Meyveleri kendileri mi yiyeceklerdi, yoksa yavruları mı? İnsanın hizmetine verilen at, bu çevikliğini otları yakalamak için mi kazanmış dersiniz? Öküz, yükümüzü taşımak için mi güçlü oldu? Tavuk, elimizden kaçmamak için mi uçamayacak şekilde evrim geçirdi? Bu tür iddiaların bir mizah kitabında yer alması normaldir, ama biyoloji kitabında asla!..

Ruhun Evrime Cevabı

Varlık âlemi ikiye ayrılıyor: Biri gayb, diğeri ise şehadet âlemi... Bir başka ifadeyle, fizik ve metafizik âlemler..

Gayb âlemi, mahiyeti bilinmezler, sırrına erilmezler âlemidir. Beş duyunun hükmü bu âlemde geçmez... Melekler, ruhlar ve kâinatta cereyan eden bütün kanunlar hep bu âlemden, duyu organlarıyla keşfedilen eşya ise, şehadet âleminden.

Bu iki ayrı âlem, kâinatın meyvesi olan insanda, ruh ve beden olarak kendilerini gösteriyorlar.

Biz fizik âlemini kısmen görüyor ve biliyoruz. Fennî keşiflerle bu âlem hakkında hergün yeni şeyler öğreniyoruz. Ama gayb âlemi hakkında bildiklerimiz çok hem çok sınırlı.. Yine bilemediğimiz bir nokta da, gayb âleminin şu görünen âlemle münasebet keyfiyeti. En basitinden, şu küremize bakalım: Toprak, şehadet âleminden. Onun bir de görünmeyen yönü var: Yerçekimi kanunu... Bu kanun nasıl birşeydir? Nasıl çalışır? Toprağın neresinde gizli? Yoksa her yanını kuşatmış mı? Kuşatmışsa, bu ne

cinsten bir kuşatma? Çepeçevre sarmayla bir benzerliği var mı? Bütün bunları lâıykıyla açıklayamıyoruz.

Bilmem şu misal meseleye biraz ışıktutar mı? Bir yazıyı, meselâ bir mısrayı düşünelim. O yazıda hem kelimeler var, hem de mânâlar...

Kelimeler şehadet âleminde, mânâlar ise gayb âleminde. Kelimeler; mürekkepten, kalemden, bedenden haber verirler. Mânâlar ise ruhtan, akıldan, hâfızadan...

Mânâ kelimelerle görünmede, kendini hissettirmede, okutmada... Ve kelimeleri harf harf kuşatmış, ama onların ne içlerinde ne dışlarında. Beden ile ruh arasında da böyle izah edilemez bir gizli münasebet var.

Yazıda esas olan mânâdır, insanda ruh... Hangimiz bir eseri okurken mürekkebinin sık sık hatırlarız. Ama, ondaki mânâdan hiç ayrılmaz, eserin sahibini hatırdan çıkarmayız. Bir insanın da, boyundan, kilosundan nadiren söz ederiz. Sohbetimiz daha çok onun karakteriyle, ilmiyle, ahlâkıyla ilgili olur. Bunlar ise insanın gayb cihetidir.

Ateistler ve evrimciler, gayb âlemini hiç dikkate almaz, ruh bahsinden ise dikkatle kaçarak. Bütün konuşmalar beden üzerinde cereyan eder. Bir başka ifadeyle, hep yuvalardan, evlerden, binalardan söz edilir; onlarda tasarruf eden misafirler ise görmezlikten gelir.

Korkak tavuk, yırtıcı pars, uysal koyun, kurnaz tilki, haşmetli balina, ufacak karınca, bal döken arı, zehir akıtan yılan ve daha niceleri hep bu âlemin meyveleri ve bu arzın misafirleri... Hepsinin bedeni kendi ruhuna uygun. Ve bedenlerindeki farklılıklar, ruhlarının ihtilâfından haber vermekte. Bu farklılıkları madde ile izah etmek mümkün değil...

Elementler koyun gibi uysal mı? Tilki gibi kurnaz mı? Yoksa insan gibi akıllı mı?.. Ne öyle, ne de böyle. Bütün madde ve mânâ âlemleri, fizik ve metafizik, aynı zâtın iradesiyle, kudretiyle vücut bulmuşlar, şekillenmişler. Ayrı özelliklere, yahut farklı karakterlere sahip kılınmışlar.

Evrime felsefesinde bu gerçek görmezlikten gelir ve bedenlerin müstakilen ayrı ayrı yaratılması imkânsızmış gibi, “acaba hangi beden hangisinin evrimleşmesiyle meydana gelmiştir” yollu münakaşalar yapılır, görüşler serdedilir.

Kâinatı başıboş, gayesiz ve sahipsiz vehmedenler, onun bir küçük misâli olan insanı da ruhsuz zannettiler. Kendi bedenleri ile ruhları arasındaki mahiyet farklılığını vicdanen bildikleri halde, maddecilik, yahut evrim hesabına ruhu inkâra çabaladılar. O harikalar harikası beden fabrikalarını idarecisiz ve o beldeleri sahipsiz ilân ettiler. Bile bile, iradî fiillerle refleks

hareketleri aynı gibi takdim ettiler. Halbuki, bir iğne battığında elimizi çekmemizi refleksiyle izah etsek bile, acı bir haber aldığımızda olay mahalline doğru koşmamızı neye bağlayacağız? Kulaktan sesin girmesiyle ayakların olay mahalline doğru yol almasını otomasyonla açıklamak mümkün mü? Günlük hayatımız böyle binlerce iradî fiille dolup taşmakta.

İşte bütün bu fiiller ruhtan haber veriyorlar. İnsan ruhu!

O, maymuna benzetmek için her türlü gülünçlüğe düştükleri güzelim insan bedeninde oturan bilinmez misafir... Bedenin organlarından çok, onun duyguları, hisleri, elemeleri, kederleri, arzuları var... Akıl ve hâfızadan, sevgiye ve korkuya kadar uzanan ayrı bir âlem.

Evrimciler bu âlemi izah edecek kelime bulamaz ve işi demagoji ile geçiştirmeye çalışırlar. Nitekim Darwin şöyle der:

“En aşağı maymunlarda zihin faaliyetinin nasıl ortaya çıkmış olduğunu araştırmak, bütün hayatın kökenini araştırmak kadar şu anda mânâsız bir cakadan ibarettir.” İlk bakışta insaf kokan bir ifade. Ama, hakikatta, altında çaresizlik yatıyor. Bu sözlerde, hayatın evrimle izah edilemeyeceğini itiraf saklı. İşin tuhaf tarafı, hayat hakkında birşey söylenemeyeceğini söyleyenler, hayat sahiplerinin meydana gelişlerini evrime bağlama gayreti içindeler.

Ruhî faaliyetleri evrimle geçiştirmek mümkün değil!.. İnsanlar arasındaki farklı telâkkiler, ayrı inançlar, değişik idealler, muhtelif felsefeler, birbirine zıt fikirler evrimle nasıl izah edilecektir?..

Birisi yaratılışa inanan, diğeri evrimi savunan iki insanı hayalen yanyana getiriniz. Ve sorunuz evrimciye: “Bu adamların hangi organları yaratılışa inanıyor, yahut evrimi kabul ediyor? Elleri mi, ayakları mı, ciğerleri mi, mideleri mi, kanları mı, beyin hücreleri mi? Sorunuza karşılık ister istemez: “Hiçbiri!..” diyecektir. “O halde bu zıt görüşlerin sahipleri kimlerdir?” şeklindeki ikinci sorunuza, bilmem, ne cevap verecektir?

Bütün oyunlar ruhu hedef alıyor. Bütün propagandalar onu aldatmak için. Bütün oyuncaklar onu oyalamakta... Her ideoloji ona ok atar, onu avlamaya çalışır. Evrim felsefesi de bunlardan biri. Onun muhatabı da ruhtur. Bu felsefe, ruhu milyonlarca, milyarlarca yıl öncesiyle uğraştırır, yorar, takattan düşürür. Artık bu yorgun ruh, lâıykıyla ne kendini düşünebilir, ne bedeni, ne de kâinatı. Ne nimete hakkıyla bakabilir, ne de onu ihsan edeni hatırlar. Vehimlere dalar, gaflette yüzer, eğlencelerle ömür çürütür, kahkahalarla zaman öldürür.

İşin garip tarafı, maddeciler ve evrimciler hem ruhu avlamaya çalışırlar, hem de onun varlığına inanmak istemezler...

İrade mi, Tesadüf mü?

Evrım, tartışmalarının altında, gerçekte, şu soru yatıyor: İrade mi, tesadüf mü? Yâni, bu âlemi şu hazır hâline, mutlak bir irade, sonsuz bir ilim, nihayetsiz bir kudret sahibi mi getirmiş; yoksa bu gözler kamaştıran güzellikler, bu akıllara durgunluk veren eserler rastgele mi vücut bulmuşlar?

“Tesadüf” ve “rastgele” kelimeleri, ihtimaller teorisinde çok geçer. Bu teoride bir çarpma kaidesi vardır. Kaideyi kısaca şöyle ifade edebiliriz. Birbirinden bağımsız olayların birlikte meydana gelmeleri ihtimali, bunların ayrı ayrı meydana geliş ihtimallerinin çarpımına eşittir. Bu kaideyi, çoğu zaman başvuru olan “torbadan harfler çekip kelime yazma” misâliyle izah edelim. Bir torbaya yirmidokuz harfi koyalım ve harfleri torbadan sırayla çekerek herhangi bir kelime yazmak isteyelim. Çektiğimiz bir harfi tekrar torbaya iade ettiğimiz takdirde, her harfin çekilme ihtimali her seferinde $1/29$ 'dur. Bu harfi torbaya iade ettiğimizde ikinci çekişte “a” gelme ihtimali yine $1/29$ 'dur ve sabittir. Bu harflerle bir kelime, meselâ “bahçe” yazmak isteyelim. Torbadan çektiğimiz ilk harfin “b” olması ihtimali $1/29$ 'dur. Bu harfi torbaya iade ettiğimizde, ikinci çekilişte “a” gelme ihtimali yine $1/29$ 'dur. Birincinin “b”, ikincinin “a” gelme ihtimali ise bu iki ihtimalin çarpımına, yâni $1/29$ 'un karesine eşit olur. Bu ise yaklaşık, “binde birlik bir ihtimal” ifade eder. Yâni, yaptığımız iadeli çekişlerle iki harfli bin ayrı kelime yazabiliriz; In, ak, sn, mb, au, ik... gibi. Bunlardan birisi de “ba” kelimesidir ve sırayla yaptığımız iki ayrı çekişle bu kelimeyi yazma ihtimalimiz binde birdir.

Birinci harfin “b”, ikincinin “a”, üçüncünün “h” gelme ihtimali ise $1/29$ 'un üçüncü kuvveti kadardır ve “yirmibeşbindebir”lik bir ihtimal demektir. Sözün kısası, “bahçe” kelimesini bu çekişlerle tesadüfen yazma ihtimalimiz “yirmi milyonda bir”lik bir ihtimal.

Şimdi düşünelim, beş harfli bir kelimenin tesadüfen yazılma ihtimali yirmi milyonda bir olunca bir satırın, paragrafın, hele bir kitabın bu tip çekişlerle rastgele yazılması mümkün mü?

Kaldı ki, insanın yazı yazması bu misalle açıklanacak cinsten değil.. Biz harfleri torbadan çekmiyor, zihnimizde teşekkül ettiriyoruz ve öylece kaleme alıyoruz. Buna göre bir insanın herhangi bir kelimeyi tesadüfen

yazması mümkün değildir. Bir kere, adam eline kalem almaya mecbur değil. Alsa da kalemini hareket ettirmeye, ettirse de yazı yazmaya mecbur değil, rastgele bir çizgi, yahut bir şekil, bir resim de çizebilir. Harfleri rastgele de sıralayabilir. Sonsuz denecek kadar çok şekil, resim ve kelime içerisinden bahçe kelimesinin tesadüfen yazılma ihtimali “sonsuzda bir”dir ve sıfıra eşittir. İhtimal sıfır olunca iki hâl söz konusu oluyor. Ya o kelime meydana gelmeyecektir, geliyorsa bu hâdise ihtimalle değil, irade ile izah edilecektir. Buna göre yazı vücut bulmuşsa, o insan “bahçe” yazmayı irade etmiş demektir.

Bir misâl de kâinattan verelim. Şu üzerinde oturup her yıl güneş etrafında bir tur attığımız yer küresi, kâinattaki sonsuz denecek kadar çok cirimden sadece bir tanesi. Bu kürenin meydana gelişini ihtimalle izah etmek mümkün değil. İlim bize bildiriyor ki, arzımız şu hazır yerinden başka bir yerde bulunsaydı, şu mevcut sür’atinden daha farklı bir sür’atle dönseydi, yahut hiç dönmese sabit kalsaydı, şu eğiminden daha ayrı bir eğime sahip olsaydı, üzerine hava sarılmasa toprak döşenmeseydi ve böyle daha nice şartlar tahakkuk etmeseydi dünyada hayat olmazdı. Ben bu sayılan ve sayılmayan binlerce faktörden sadece birisi olan “mekân faktörü” üzerinde durmak isterim. Arz küresinin şu sonsuz fezada şu hazır mekânda bulunma ihtimali sonsuzda birdir ve sıfıra eşittir. Bu hâdise ihtimalle izah edilemez.

Kaldı ki, her şeyden önce, arz küresinin yaratılması bir iradeyi gerektiriyor. Önceki misalde “kelimenin yazılması” gibi...

Kâinatın yaratılışını tesadüfle ve evrimle izah edemeyeceklerini çok iyi bilenler, meseleyi dar bir sahaya çekmeyi tercih ettiler ve insanın yaratılışı üzerinde kalem oynatmaya, tahminler yürütmeye kalkıştılar. Bir hayli şahsî ve indî görüş çıktı ortaya. Kimi, insanın maymundan geldiğini iddia etti. Kimi, kurbağadan; kimi, tarla faresinden... Bir başkası insanın, tek bir nev’in evrimleşmesiyle değil, ancak iki nevin müşterek mahsülü olarak ortaya çıktığını savundu ve bu nevlere “ayı” ve “kurt” olarak ilân etti. Hergün ayrı bir hayvanın kapısını çalan bu şaşkın grubun, nerede konaklayacakları merak edilmekte...

Metot Hatası

Hayatın menşeyini birçok ilim adamı inceler durur. Bir noktaya kadar gider orada kalakalırlar. “İlim henüz buradan öteye erişemedi”, diye

kalıplaşmış bir özür vardır ellerinde. Açıklayamadıkları meselelerde ona sarılırlar. Bana göre, bu zâtlar bir metot hatası içindedirler.

Hayatın menşeyini araştırırken gerilere doğru gidiyorlar ve sonunda karşılarında cansız eşyayı bulunca duraklıyorlar. Onlarla hayat arasında bir ilgi kuramadıklarından, beklemekten başka çare de bulamıyorlar. Aslında o noktada durmasalar da yollarına devam etseler, daha iyi olacak. Bir an için hayatı bir tarafa bıraksalar ve o cansız eşyanın menşeyini araştırırsalar, hayatın da menşeyini bulacaklar.

Bu kâinat ve içindekiler hepsi cansız olmada birleşen, yüzden fazla elementten dokunmuşlar. Bunların herbiri farklı özelliklere sahip. Bu noktada dursalar da, “şu varlıklara bu sıfatları kim ve niçin taktı” diye düşünseler meselenin kaynağına varmış olacaklar.

Cansızın bir özelliği hareket etmemektir. Bir diğeri düşünememek, bir başkası büyümemek, gelişmemektir. Dahası, hissedememek, anlayamamaktır. Bu noksan sıfatlara sahip elementlerin biraraya getirilmeleriyle farklı varlıklar çıkmış ortaya. Biri dağ olmuş, diğeri taş. Biri su olmuş, beriki hava. Biri yıldız olmuş diğeri Güneş. Biri Ay olmuş, ötekisi Dünya...

Bütün bu varlıkların, birbirleriyle bir alışverişleri olmamış. Dolayısıyla da kimin neye yaradığı bir soru olarak kalmış ortada..

İlmin çözemediği sahaları atlıyorum: Derken, bitkiler yaratılmış. Böylece kâinat bir bakıma mânâ kazanmış. Güneşin yanması, dünyanın dönmesi mânâ kazanmış. Gece, gündüz, toprak, hava, atmosfer mânâ kazanmışlar; bitkilere hizmetkâr olmak suretiyle.

Ama henüz bitkilerin kendileri bir mânâ kazanmamışlar. Niçin şu veya bu özelliklere sahip oldukları melekler ve ruhanilerin meçhulü kalmaya devam etmiş. Derken hayvanlar yaratılmış... Milyonu aşkın bitki nev’i yanında, bir o kadar da hayvan nev’i gelmiş dünyaya. Herbiri kendi sofrasının başına oturmuş. Bu hayvanların hepsi yemede, içmede müşterek oldukları halde, herbirinin diğerinden farklı özellikleri var. Bu kabiliyetler sadece yemek için değil. Ne öküzün kuvveti otu koparmak için, ne de atın sür’ati otu yakalamak için. Bu ve benzeri nice hakikatlar bir başka hakikattan haber vermişler. Bu hayvanların hizmet edecekleri bir ayrı mahlûk olmalı! Ve sonunda insan yaratılmış... Herbir hayvanın, kendi rızkını elde etmesinin ötesinde, asıl gayesinin insanda merkezleştiği ortaya çıkmış. Hepsinin insana göre ve insan için yaratıldıkları bütün berraklığıyla okunmuş zemin yüzünde...

Şimdi bu son neticeden elementlere bir anda geçtiğimizde karşımızda şu hakikatı buluruz: İnsanın bu kadar farklı ihtiyaçları ile, elementlerin farklılığı arasında yakın bir ilgi var. Bu ilgiyi kim kurdu?.. Bu elementlerin niçin biri demir oldu, diğeri bakır, biri azot oldu, beriki karbon...

Bu cansız, cahil varlıklara bu mahiyetleri giydiren ve onları hayata göre düzenleyen biri var. İşte hayatın menşei ancak O'nun rahmetidir, O'nun hikmetidir, O'nun ihya (hayat verme) fiilidir, O'nun terzik (rızkı verme) fiilidir.

Bu hakikat öncelikle kabul edilecektir ki, ilk canlının nasıl yaratıldığı konusunda yapılan araştırmalar bir mânâ kazanabilsin. Aksi halde, zaman kaybetmekten, insanları oyalamaktan, yahut saptırmaktan başka bir şey yapılmaz.

Âlemlerin Rabbi olan Allah, bitkilere sadece büyüyüp gelişme özelliği verirken, hayvanları his dünyasına kavuşturmuş ve insan hayatını kalp, akıl, vicdan, hâfıza gibi nice sermayelerle zenginleştirmiş... Ve bu hayat, Allah'ın hayat sıfatına en parlak bir ayine olmuş..

Hayatın, “şu kainatın en ehemmiyetli gayesi, hem en büyük neticesi, hem en parlak nuru, hem en lâtif mayesi, hem gayet süzölmüş bir hülâsası, hem en mükemmel meyvesi, hem en yüksek kemali, hem en güzel cemali...” (Lem’alar) olma özelliği kemaliyle ve en güzel şekliyle insan hayatında kendini göstermiş..

Sıfatlar, kabiliyetler, kuvvetler ve hislerle kaynaşan bu hayat mûcizesini cansız elementlerin evrimleşmesiyle izah etmek mümkün mü?

KONUŞMA

“Öyle bir ahsen-i takvim içinde bir sıbga-i Rabbaniye vermiş ki, o maddî, cismanî, camid kafada; manevî, gaybî, hayattar olan beyan ve hitap çiçeği açıldı.” — Mektubat

YÜRÜRKEN zihnimizde bir kısım meselelere çözüm arar, yahut birtakım hayaller kurarız. Bedenimizi âdetâ unuturuz. Yürüyebilmemiz için eklemlerimizde, sinir sistemimizde, beynimizde ne gibi faaliyetlerin olması gerektiğini hiç düşünmeyiz bile.

Bunun bir benzeri, hatta daha harikası, konuşma hâdisesinde görülür. Ağzımızdan dökülen kelimeler bir fabrikanın mamul maddelerini andırır. Bu sözler, önce bir tezgâhta dokunmuş, bir süzgeçten geçmiş, bir neticeye ulaşmış ve konuşmaya karar vermemizle birlikte, kelimeler, izahından âciz olduğumuz bir gaybî faaliyetle seslendirilmiş ve iç âlemimizdeki gizli sözler böylece açığa çıkarılmıştır. Bütün bu faaliyetlerin hiç mi hiç farkında olmayız.

Ağzımızdan çıkan her kelimedede ses-mânâ işbirliği mevcut... Sözümüz muhatabımızın kulağına varınca sesin vazifesi biter. Artık bu vazifeyi titreşim yüklenmiş ve kelime apayrı bir hâle girmiştir. Çekiç-örs-üzengi menzillerinden geçilir ve işitme merkezinin kapısı dövülür. Her kelimenin titreşimi farklı olduğundan akıl, kapının çalınış biçiminden kimin geldiğini anlar. Ve yeni bir ameliye ile titreşim yeniden kelime hâlini alır. Böylece zihnimizde teşekkül eden bir kelime, çok kısa bir zaman içinde birkaç inkılâp geçirerek karşımızdaki şahsa ulaşmış olur.

Şu nokta da hatırdan çıkarılmamalı: Cenâb-ı Hak dileseydi, beyinleri, konuşma ve işitme merkezlerini, bunlara bağlanan sinirleri, hava unsurunu, ses tellerini, ağzı, dili, dudakları, kulağı, kulak zarını, çekiç-örs-üzengi kemiklerini hiç yaratmadan da ruhları, melekler gibi, doğrudan anlaştıır, vasıtasız konuşturabilirdi. Öyle yapmamış ve her bir halkası ayrı bir mûcize olan bu sebepler zincirini de yaratmayı irade buyurmuş. Ve insanları böylece konuşturmuş, anlaştırmış...

Telefon görüşmesi yapan iki insanı düşününüz. Bütün bir telefon şebekesi bu görüşmeye hizmet etmekte... Bu insanlar bir araya gelebilseler, artık telefonsuz görüşürler. Sadık rüyalar bunun en güzel misali değil midir?

İşin bir başka yönü de şu: Konuşma hâdisesinde birbirine zıt “iki ayrı doğuş” söz konusu... Konuşanda mânâdan kelime doğuyor, muhatapta kelimedenden mânâ... “Ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın” meâlindeki âyet-i kerime her konuşmada defalarca tasdik edilmekte...

HİSSEDEBİLMEK

“İnsan, öyle bir nüsha-i câmiadır ki: Cenab-ı Hak bütün esmasını, insanın nefsi ile insana ihsas ediyor.” — Sözlər

NÜSHA-İ CÂMİA DENİLİNCE, hayalimizde hemen bir kitap canlanır. O kitabın bir bölümü yahut bir sayfası, kitabın tamamında geçen bilgileri, özet olarak, verebiliyorsa, o kısım bir nüsha-i camiadır; yani toplu, toplayıcı, bütünüün tamamını içine alan bölüm.

İşte kâinat kitabında insanın durumu böyledir.

Mesnevî-i Nuriye’de, “Kâinat bir şeceredir. Anasır onun dallarıdır. Nebatat yapraklarıdır. Hayvanat onun çiçekleridir. İnsanlar onun semereleridir.” buyuruluyor.

Bu vecizede, kâinat insan meyvesi veren bir ağaca benzetilmiştir. Meyve, ağacın nüsha-i camiasıdır. Ondaki çekirdek, ağacın bütün programını içine almaktadır.

Bütün varlık âleminde tecelli eden İlâhî isimlerin, insanda da tecelli etmesi bakımından insan nüsha-i câmia olmuştur.

Kâinatın yapı taşları olan bütün elementlerin insanda da görev yapmaları yönüyle de insan nüsha-i câmiadır.

Varlık âleminin şehadet ve gayb olmak üzere ikiye ayrılması gibi, insanda da bir görünen beden, bir de görünmeyen ruh ve his dünyası bulunması noktasından da insan nüsha-i câmiadır.

Fizikî yönden insan, kâinattaki birçok âlemleri temsil edecek özelliklere, yahut numunelere sahiptir. Levh-i mahfuzun insandaki numunesi hafıza, âlem-i misalinkî hayal, melekler âleminin misalleri insan ruhunda kaynaşan hislerdir. Bu yönüyle de insan nüsha-i câmiadır.

“Evet nasılki insanın anasırları, kâinatın unsurlarından; ve kemikleri, taş ve kayalarından; ve saçları nebat ve eşcarından; ve bedeninde cereyan eden kan ve gözünden, kulağından burnundan ve ağzından akan ayrı ayrı suları, Arz’ın çeşmelerinden ve madenî sularından haber veriyorlar, delalet edip onlara işaret ediyorlar. Aynen öyle de; insanın ruhu âlem-i ervahtan ve

hâfızaları Levh-i Mahfuz'dan ve kuvve-i hayaliyeleri âlem-i misalden... ve hâkeza her bir cihazı bir âlemden haber veriyorlar. Ve onların vücudlarına kat'î şehadet ederler.” — Lem'alar

Bu cami nüshanın, çok önemli bir özelliği, cümleinin ikinci kısmında şöylece nazara veriliyor.

“Cenab-ı Hak bütün esmasını, insanın nefsi ile insana ihsas ediyor.”

İnsan, cismen küçük olmakla birlikte, bu hissetme kabiliyetiyle yerleri, gökleri çok gerilerde bırakan bir mükemmelliğe erişiyor. Dünyamızı ve diğer gezegenleri etrafında çeviren Güneşin kuvveti, en fazla elli-yüz kilo yük taşıyabilen insanın o küçücük kuvvetiyle mukayese edilmeyecek kadar büyüktür. Ne var ki, güneş o azim kuvvetine rağmen ‘kuvvet’ ve ‘kudret’ kavramlarını hissedemiyor, ama insan o küçük kuvvetiyle bu kavramları hissediyor; onlar hakkında az da olsa fikir sahibi olabiliyor.

Aynı şekilde, bütün âlemler İlâhî irade ile tanzim ve idare edildikleri halde, bu küllî iradenin gafilidirler. Ama insan, o cüz'î iradesiyle irade kavramını hissetmekte, ne demek olduğunu bilmektedir.

Bu gerçeğin nice örnekleri vardır.

Dünyanın sahip olduğu araziler ve denizler yanında, insanın sahip olduğu yüz metrekaarelik evi, yirmi metrekaarelik bahçesi ve ona yerleştirdiği küçücük havuzu görülemeyecek kadar küçüktür. Ama, insan ‘malik olma’ kavramını bilme konusunda, yer küresinden sonsuz denecek kadar ileri bir seviyededir. O, bu az servetine rağmen, malikiyeti hissetmekte, onun ne demek olduğunu bilmektedir. Dünya ise bundan gafildir.

Öte yandan ilmin, merhametin, affetmenin, gazaplanmanın, ceza vermenin, ikramda bulunmanın,.. ne demek olduğunu da insan biliyor ve bunların her biri bir İlâhî isim hakkında onu marifet sahibi kılıyor.

Örnekleri çoğaltabiliriz.

ÖLÜ HÜKMÜNDE DİRİLER

“Bir adamın kuvve-i gadabiyesi olan dafiası ve kuvve-i şehviye olan cazibesi olmazsa ölmüş olmuş olur ve hayy iken meyyittir.” — Münazarat

GÜNLÜK HAYATIMIZIN her safhasında işlerimizi iki esastan birine oturturuz; ya bir menfaat elde etmek için çalışırız, yahut muhtemel bir zarardan korunmak için tedbirler alırız.

Ders çalışan bir öğrencide başarılı olma iştiyakı ile sınıfta kalma korkusu birlikte yürürler ve her ikisi de o öğrenciyi aynı noktaya ulaştırırlar.

Zarar etmemek için her türlü tedbiri alan bir tüccar, bunun yanında kâr etmenin de bütün yollarını ölçüp tartar ve bu iki esas üzere kararını verir; işlerini yürütür.

İşte, insanın fayda sağlama, lezzet alma, zevk etme, makam sahibi olma gibi hedeflerinin tümü kuvve-i şehviye denilen bir cazibe merkezine takılıdır. Bunların zıtları olan zarardan korunma, elem ve kederden uzak durma, malını, makamını ve rütbesini kaybetmeme gibi bütün koruyucu unsurlar da kuvve-i gadabiyenin dallarıdır.

Günümüzde, şehvet denilince neyin anlaşıldığı malum. Bu noksan ve kısır değerlendirme, insanın menfaat ufkunu son derece daraltır.

Gazap denilince, başkalarına karşı katı ve sert davranmanın, hatta zulmetmenin anlaşılması da birincisi gibi büyük bir hata ve eksik bir değerlendirmedir; insana düşman olarak yine insanı gösteren dehşetli bir tehlikedir.

İnsanın şehvet kuvveti, “her türlü meşru hedefe ulaşmak ve dünya nimetlerinden, helal dairesinde, azamî ölçüde faydalanmak” şeklinde anlaşılmalıdır. Dünyada hiçbir gayesi olmayan, hiçbir şeye karşı içinde bir istek, merak ve iştiyak duymayan insan, Üstadın ifadesiyle “Hayy iken meyyittir” Yani, görünürde diri olduğu halde, hükmen ölüdür. Her türlü meşru menfaate karşı ilgisiz ve kayıtsız davranan insan, bu yönüyle ölüleri andırır; istek duymamakta onlarla birleşir.

Öte yandan, inandığı değerlere, hayatına, malına ve mülküne zarar vermek isteyenlere karşı çıkmayan, öfkelenmeyen ve onlarla mücadele

ihtiyacı duymayan insan da, yine “hayy iken meyyittir.”

Bu ikinci ölü sessizliği, insan için, birinciden çok daha tehlikelidir. Birincide menfaati kaçırmak, ikincisinde ise zarara düşmek ve sonunda iflas etmek tehlikesi söz konusudur.

“Her zaman def-i şer celb-i nefa racihtir.” Yani şerleri, zararları gidermek, menfaat celp etmekten daha önde gelir. Bu kaideye göre, sözünü ettiğimiz vecizede de ‘kuvve-i dafia’ öne alınmış, ‘kuvve-i cazibe’ ikinci sırada kalmıştır.

İnsana verilen maddî ve manevî her sermayenin, bir kullanma sahası, bir de ona zarar veren düşmanı vardır. Şehvet ve gazap kuvveleri bunların tamamına bakar.

Kalbin iştiyakı inanmak ve yaratana sevmektir: düşmanı küfürdür, şirkidir.

Aklın hedefi ilim tahsil etmek, marifet sahasında ilerlemektir; düşmanı cehalettir, yanlış düşüncelerdir.

Gözün isteği görmek, düşmanı körlüktür. Misalleri çoğaltabiliriz.

Bütün bunları hiç düşünmeyerek, şehvet denilince sadece evlilik hayatını anlamak, insanın derecesini çok aşağılara düşürür.

Bu günün önemli bir yanılgısı, lezzet ve menfaati haram dairesinde aramak ve dafia kuvvesini bu yanlış hedefe zarar getirecek unsurlara karşı kullanmaktır.

Bu dünya, insan yaratılışına konulan bu iki temel kuvvenin doğru ve yanlış kullanımlarıyla adeta kaynaşmaktadır. Bu önemli sermayeyi yerinde kullananlar, iman ve fazilete talip olur, cennete iştiyak duyarlar. Karşı cephede ise, küfür vardır, ahlâk çöküntüsü vardır; bilerek veya bilmeyerek cehenneme doğru koşma vardır.

Bu iki grup insandan birincilere düşen önemli bir görev, bir taraftan doğru yolda yürürken, öte yandan cehennem yolcularını uygun bir dille ikaz etmek, onları da cennet yoluna ve rıza çizgisine çekmeğe çalışmaktır.

Bu bahtiyar insanlar, gazap kuvvelerini cehenneme götüren yollara karşı kullanır ve hiç ayırım yapmaksızın bütün insanlık âlemini bu tehlikeli yürüyüşten vazgeçirmeye çalışırlar.

Bu ise onları cennete daha da yaklaştırır.

ÖZEL TERBİYE

“Herbir insanın şu hakiki alemde kendisine mahsus hayalî bir âlemi olduğu gibi, herkes kendi meşrebine göre Kur’andan fehm ve iktibas ettiği (hâfızasında) kendisine has bir Kur’an vardır ki, onun ruhunu terbiye, kalbini tedavi eder.” — Mesnevî-i Nuriye

BAZI ODAKLAR, önce Müslümanların İslâm’dan uzak kalmaları için olanca güçleriyle çalışıyor, daha sonra bu noksan insanların hatalarını İslâm’a yüklemek gibi ikinci bir oyun sergiliyorlar. Bu tuzağa düşen ve bu oyuna gelenler, “İslâm’ın, insanları yeterince eğitemediği” gibi son derece yanlış bir kanaate varıyorlar.

Nur Külliyyatı’ndaki şu harika tespit, hem bu tür oyunları bozmakta, hem de Müslümanları “Kur’an’ı anlama ve ruh âlemlerini onunla terbiye etme” yolunda ileri noktalara çekmektedir:

“Herbir insanın şu hakikî âlemden kendisine mahsus hayalî bir âlemi olduğu gibi, herkes kendi meşrebine göre Kur’andan fehm ve iktibas ettiği (hâfızasında) kendisine has bir Kur’an vardır ki, onun ruhunu terbiye, kalbini tedavi eder.” — Mesnevî-i Nuriye

Bu enfes tespitin daha da belirgin olarak anlaşılması için yine Nur Külliyyatı’nda verilen bir örneği aktarmak isterim:

“Bir adam elinde[ki] bir âyineyi güneşe karşı tutar. O âyine [kendi] miktarınca bir ışık ve yedi rengi câmi bir ziya[yı, bir aksi, şemsten] alır. [onun nisbetinde] güneşle münasebetdar olur, sohbet eder. Ve o ışıklı âyineyi karanlıklı hanesine veya dam altındaki [küçük, hususî] bağına tevcih etse; güneşin kıymeti nisbetinde değil, belki o âyinenin kabiliyeti miktarınca istifade edebilir.” — Sözler

Bu iki dersi birlikte düşündüğümüzde şu gerçek ortaya çıkar:

Bizim düşüncelerimiz, işlerimiz, aile yapımız, toplum düzenimiz, ticaret anlayışımız, ahlâk seviyemiz ve daha nice değerlerimiz tamamen Kur'an'a göre şekillenmiş değil ki, bizdeki noksanlıklar yüzünden Ona itiraz gelsin.

Biz her ne kadar Kur'an'a ve onun bütün hükümlerine iman etmiş olsak da, bu imanımız amel âlemine aksederken aslını tam olarak muhafaza edemiyor. Araya hissiyatımız karışıyor, hevesimiz karışıyor, hırsımız, dünya sevgimiz, menfaat duygularımız karışıyor. Kısacası araya nefis ve şeytan karışıyor. Böylece her inandığımızı fiiliyata aynen aktaramıyoruz.

Bizi seyrederler, inancımız ile hayat tarzımız arasındaki bu tezadı gördüklerinde, kusuru şahsımıza verirlerse isabet etmiş olurlar. Ama bazı kasıtlı çevreler, "bizim noksanımızı, Kur'an hakkındaki bilgi zaafımızı, Kur'an güneşine muhatap olan ruh aynamızın küçük, kirli ve tozlu oluşunu" bahane ederek İslâm'a hücum ederler. "Kur'an'ın terbiye ettiği insanlar işte bunlardır." diyerek o hidayet güneşine toz kondurmaya çalışırlar.

Bediüzzaman hazretleri bu iki dersiyle aynı hedefi gözetiyor ve bizleri Kur'anı iyi anlamaya ve doğru yaşamaya teşvik ediyor. "Lisan-ı halinle Kur'anı oku!" emrini veriyor.

İslâm hakkında hiçbir bilgisi olmayan ve sadece Müslümanların hayat biçimlerini ölçü alarak İslâm'ı tanımaya çalışan bir insan düşünelim. Biz halimizle Kur'an'ı okumayı başarabilirsek, o şahıs Kur'an'ın hükümlerini, emir ve yasaklarını bizim fiil âlemimizde okuma imkânı bulacak ve İslâm'ı doğru anlayacaktır. Meselâ, bizim yalan söylemediğimizi görüp, "Demek ki İslâm dininde yalan yasakmış." diyecektir. Bizim namaz kılmamızda, İslâm'ın namaz emrini, zekât vermemizde zekâtın farz oluşunu, ahlâkımızda İslâm ahlâkını, takvamızda Kur'an'ın bütün yasaklarını öğrenme imkânı bulacaktır.

Gel gör ki, bizim fiil, hâl ve ahlâk âlemimizi Kur'an güneşinin bizzat kendisi değil, hafızamızdaki Kur'an, yani o güneşin bizim kalp ve ruh aynamızdaki aksi terbiye etmektedir.

Kur'anı ne kadar anlar ve yaşarsak, aynamız o kadar büyür ve o güneşten istifademiz de o kadar fazla olur.

Üstadın bu vecizesindeki, "herkes kendi meşrebine göre Kur'andan fehm ve ictibas ettiği" ifadesi, ayrı bir gerçeğe daha dikkatleri çekiyor:

"Aynı güneşten ziya alan, aynı toprakta yetişen, aynı su ile sulanan ve aynı havayı teneffüs eden" ağaçların, farklı meyveler vermesi, onların istidatlarının farklı olmasından kaynaklanır. Bunun gibi, "aynı ayet, aynı hadis, aynı icma ve aynı kıyas" çizgisinde birleşen Müslümanların, farklı

meslek ve meşreplere yönelmesi de Kur'an'ın farklı meyveleri olarak değerlendirilmelidir.

Bu çerçevede kalmak şartıyla, herkesin kendi meşrebine göre Kur'andan aldığı feyiz farklılık gösterebilir.

İstidat meselesine şöyle bir örnek verebiliriz:

Sabah, akşam ve yatsı namazlarında farzın ilk iki rekatında imam efendi Fatihayı ve zamm-ı sureyi açıktan okur. Öğle ve ikindi namazlarında ise bu sureler gizli okunur. Buna göre, Kadirîlerin cehri (açık) zikri seçmeleri gibi, Nakşîlerin hafi (gizli, sessiz) zikri seçmeleri de Kur'ana ve sünnete uygundur.

Bazı istidatlar birincisinden, bazıları da diğerinden daha fazla feyiz alırlar.

Bunu münakaşa konusu yapmanın anlamı yoktur, ama zararı vardır.

İLİMDE EN İLERİ NOKTA

Talim-i esmâ: İsimlerin öğretilmesi.

Cenâb-ı Hakk'ın, Hz. Âdem'e isimleri öğretmesi.

ALLAH, yerde bir halife yaratacağını meleklerle bildirdiğinde, onlar bunu hayretle karşılarlar ve bu ilâhî iradenin hikmetini, kendilerine mahsus bir lisanla sorarlar. Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk, Âdem peygambere bütün isimleri öğretir ve melekleri O'nunla bir imtihana tâbi tutar.

Bu hadise ilâhî Fermanda şöyle haber verilir:

“Ve Âdem'e bütün esmâyı talim eyledi. Sonra (varlık âlemlerini) melaikeye gösterip, ‘haydi davanızda sadık iseniz, bana şunları, isimleriyle haber verin’ dedi” — Bakara Sûresi, 31

Âyet-i kerimede geçen “biesmâî” ifadesini çoğu âlimlerimiz “isimlerini” şeklinde açıklamışlar, ancak Elmalılı Hamdi Yazır, bu ibareyi “isimleriyle” şeklinde tercüme etmiştir. Her iki tercüme de doğru olmakla birlikte, bu ikincisinde daha geniş bir mânâ söz konusudur. “İsimleriyle” denilince, o varlıkların sadece isimlerinin değil, daha başka şeylerinin de sorulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Nur Külliyyatında bu ifade, “kâinatın ihtiva ettiği bütün nevilerin isimlerini, sıfatlarını, hassalarını beyan” (İşarât-ül İ'caz) şeklinde yorumlanmış ve bir başka risalede de, şöyle buyurulmuştur:

“Şahs-ı Âdem'e talim-i esmâ ünvanıyla nev-i benî-Âdeme ilham olunan bütün ulûm ve fûnunun talimini ifade eder.” — Sözlür

Yine Nur Külliyyatında, Hz. Âdem'e(a.s.) öğretilen isimlerin icmalî olduğu, yani çekirdek mânâsında öz bilgilerden meydana geldiği, bu isimlerin âhir zaman Peygamberinde(a.s.m.) ise tafsilatlı ve mükemmel şekilde tahakkuk ettiği şöylece ifade edilir:

“Hazret-i Âdem’e (aleyhisselâm) icmalen talim olunan bütün esmânın bütün meratibiyle tafsilen mazharı (aleyhissalâtü Vesselâm)...” — Sözler

Eşyanın isimlerini, yahut fizikî özelliklerini bilmekten daha önemli olan bir ilim vardır: O da o eşyada tecelli eden ilâhî isimleri bilmek, eserde sanatı okumak, nimette ihsan ve ikramı görmek ve onlardan ilâhî isimlere intikal etmektir.

İşte âhir zaman Peygamberi(a.s.m.) hazretlerinin ilâhî isimler hakkındaki ilim ve marifeti en ileri derecededir. İnsanın bütün isimlere mazhar olduğunu dikkate alarak şöyle de diyebiliriz: Hz. Adem’in(a.s.) kendisinde tecelli eden ilâhî isimler hakkındaki marifeti bir çekirdek kadar idiyse, bu ilim ve bu marifet Peygamber Efendimizde(a.s.m.) muhteşem bir ağaç hâlini almıştır.

Âhir zaman Peygamberi(a.s.m.) bütün isimlere en kâmil mânâda mazhar olmuş, “Yaratan Rabbinin ismiyle oku!”(Alâk Sûresi, 1) emriyle bütün eşyayı, Allah’ın isimlerinin tecelligâhı olarak en kâmil mânâda okumuş ve iman, marifet, muhabbet, takva ve salih amelde en ulvî mertebelere çıktığı gibi, tefekkür, hayret, tesbih ve hamd gibi ulvî vazifeleri de en ileri seviyesiyle icraya muvaffak olmuştur.

Kâinatı ve insanı okumak da zaten bu ulvî mânâlara ulaşmak ve bu kutsî hizmetleri yerine getirmek için değil midir?

SIRLARIN BİRİNCİSİ

“Bismillahirrahmanirrahîm yukarıdan nüzul ile semere-i kâinat ve âlemin nüsha-i musağğarası olan insana ucu dayanıyor. Ferşi arşa bağlar. İnsanî arşa çıkmaya bir yol olur.” — Sözler

BEDİÜZZAMAN HAZRETLERİ, “Besmelenin Sırlarını” açıklarken, Birinci Sır’da, gözlerden kaçan çok önemli bir inceliğe dikkat çeker. O da besmelede yer alan, Allah, Rahmân ve Rahîm isimlerinin hem mânâları, hem de diziliş sıralarıyla ortaya koydukları ince ve derin sır.

Allah ismi, bütün İlâhî isimleri ve sıfatları içine almaktadır. Rahmân, “bütün canlılara merhamet ederek onların rızıklarını veren ve her türlü ihtiyaçlarını gören,” mânâsına gelir. Rahîm ise, “Allah’ın, müminleri lütfuyla cennete, kâfirleri adliyle cehenneme koymasını” ifade eder.

“Yukarıdan nüzul ile” ifadesini, insana göre yukarı olan sema tabakaları ve topyekun varlık âlemi şeklinde anlamamız gerekir. Yani, Allah, “arşı ve kürsisiyle, âlem-i misali ve levh-i mahfuzuyla, semasıyla, arzıyla, cennet ve cehennemiyle” bütün âlemleri yaratmış, tanzim etmiştir ve bütün sıfat ve isimleriyle onlardaki tasarrufunu ve tecellisini devam ettirmektedir.

Allah ismi, bizi bütün âlemlerdeki isim ve sıfat tecellilerinde gezdirirken, Rahmân ismi nazarımızı arza, yeryüzüne indirir. Rahîm ismi ise, yer yüzündeki canlılar içerisinde imtihana tâbi tutulan ve böylece cennet yahut cehenneme aday olan insan türüne dikkatimizi çeker.

İşte, ‘nüzul’ kelimesi bize bu mânâları ders verir.

Besmelede ders verilen İlâhî tasarruf ve icraat sırası, bu tecellilerin düşünülmesinde değişiklik gösterir. Tefekkür en son isimden başlar ve ilk isme doğru ilerler. Yani, insan bu İlâhî icraatları ve onlardaki rahmet tecellilerini düşünürken, tefekkürüne önce kendi nefsinden başlayacak, Rahîm isminin kendi varlığındaki rahmet cilvelerine nazar edecektir.

İnsan mahiyeti o şekilde takdir edilmiştir ki, ondaki istidat ve kabiliyetler ebedî bir âlemi meyve vermektedir.

Cennet ve cehennemim çekirdeği insan mahiyetidir.

Teklifi kabul eden, emir ve yasaklara muhatap olan insan mahiyetidir.

Organların birbiriyle ilgilerinden, ruhtaki hislerin ve duyguların yardımlaşmalarına kadar her şeyin Allah'ın rahmetiyle gerçekleştiğinin şuurunda olan, işte bu insan mahiyetidir.

Kendini böylece değerlendiren insan, daha sonra tefekkürünü geniş dairelere yönlendirir. Çevresini kuşatan hayvanlar ve bitkiler âlemindeki İlâhî rahmet ve inayetlere nazar eder.

Yer küresindeki bu fikrî seyahatini bitirmiş olarak semalara geçer; tâ alem-i misâle, levh-i mahfuza, arşa kadar bütün varlık âlemindeki İlâhî terbiyeleri, icraatları düşünür. Böylece insanlık mahiyetini yerinde kullanmakla insanî arşa çıkmış, yani insanlığın en ileri derecelerine yükselmiş olur.

Böyle bir insandaki insanlık mahiyeti, bir cennet meyvesi verecek, aksi halde bu ulvî mahiyet, cehenneme tohum olacaktır.

“İnsanî arş” denilince, Allah Resulünün (asm.), “Namaz müminin miracıdır.” hadis-i şerifini hatırlamak gerekiyor.

İnsan, namaza başlarken önce, Allah'ın sonsuz kemâlinin beşer idrakinin çok ötelerinde olduğunu, tekbir ile dile getirir.

Sonra “sübhanke” diyerek, Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih eder. Bu tesbihi hamd takip eder.

Bu tekbir, tesbih ve hamd faslından sonra, besmele çeker ve Fatıha Sûresini okumaya başlar. Bu sûrenin mânâsı onu şöyle bir fikrî seyahate çıkarır:

Önce Allah'ın bütün âlemlerin Rabbi olduğunu hayretle düşünür. Bu terbiyelerin tümünün insana bir ihsan olduğunu, bu terbiyeler sonunda ortaya çıkan bitkilerin ve hayvanların insan için büyük bir rahmet olduklarını hatırlar. Rahman isminin yer yüzündeki bu tecellilerine karşı kalbi şükür ve ibadet iştiağıyla dolar.

Sonra bu kâinatın insan meyvesi verdiğini ve insanın da ebedî âleme yolcu olduğunu düşünmekle, kalp ve ruhu Rahîm isminin tecellisine yönelir.

Besmeledeki Allah, Rahman ve Rahîm isimlerini bu surenin başında da hatırlamış, zikretmiş olur.

Rahîm isminden sonra hemen “Malikiyevmiddin” denmesi çok harikadır; insanın ahiret yolcusu olduğunu net bir şekilde ders verir.

O yolculuğun cennetle neticelenmesi için insanın ancak Allah'a ibadet etmesi, O'nun bütün emir ve yasaklarına harfiyen uyması ve bu yolda

karşısına çıkacak engeller için de yine ancak Ondan yardım dilemesi gerektiğini hatırlar.

Böylece sırat-ı müstakim ehlinin, yani hak yolun, istikamet yolunun yolcuları olan peygamberlerin, sıddıkların, şüheda ve salihlerin yoluna girmek üzere Allah'tan yardım dilemiş olur.

Ve O'nun hidayeti, O'nun ihsan ve keremi ile “mağdup ve dallin” zümrelerine dahil olmaktan kurtulur.

“Bismelenin Fatiha Sûresinin özeti, Fatiha'nın da Kur'an'ın özeti olduğu” gerçeğinin birinci kısmına kısaca işaret etmiş olduk. Konumuzla ilgisi bakımından ikincisinden de bir parça söz edelim:

Kur'an'ın nazil olmasının sebepleri ve onda yer alan konular özet halinde ve çekirdek olarak Fatiha Sûresinde yer almış bulunuyor.

Şöyle ki:

Kur'an bize öncelikle Allah'ı tanıttırır. Sûrenin başında geçen İlâhî isimler bunun içindir.

Sonra ahiret âleminde haber verir. Malikiyevmiddin ayeti haşirle ilgili ayetlerin bir habercisidir.

Allah'ın kulu ve ahiretin yolcusu olan insanoğlunun muhatap olduğu birtakım emir ve yasaklar vardır. Bütün emirler “iyyake na'budü” ifadesinde, sakınılacak bütün yasaklar da “iyyake nestain” de öz olarak yer alırlar.

Kur'an, her türlü aşırılıktan uzak bir sırat-ı müstakim çizmiştir. Bu çizgiyi ders veren bütün ayetler “ihdinassıratal-müstakim”de bulunurlar.

Bu hak yolun önderleri ve rehberleri olan peygamberlerin kıssaları da Kur'an'da yer alır. “En'amte aleyhim” de bu kıssalara işaret edilir.

Bu yola uymayan ‘azgın’ ve ‘sapık’ insanlardan da Kur'an söz etmektedir. Bunlar, “mağdup ve dâllin” fırkalarıdır.

Kur'an'daki temel maksatlar, Fatiha Sûresi'nde böylece özetlenmiştir.

KÜÇÜK ÂLEM

Misâl-i musağğar: Küçültülmüş misâl. Özet. Maket

NUR KÜLLİYATINDA insan için “misâl-i musağğar” tabiri kullanılır; yâni bu kâinatın küçültülmüş şekli. Küçültme (tasgir) fiili âlemde öyle harika bir şekilde icra edilmiş ki, şu muhteşem âlem, mevcut hâlini yine muhafaza etmekle birlikte, ondan onu temsil edecek küçük âlemler süzölmüş. Ağacı süzüp meyveye sıkıştıran kudret ve hikmet eli, aynı kanunla nice âlemleri insana yerleştirmiş.

İnsan, okuduğu bir eserin özetini çıkarır. Bu özet asıl eserin küçük bir misâlidir. Ama, “şu özet yardımıyla eserin tamamını yeniden ortaya koy” deseniz bundan âciz kalır. Fakat, bir çekirdek öyle mi? Toprağa attığınızda ağacının tamamını yeniden size takdim edebiliyor.

“Küçültülmüş misâl” ifadesini şöyle de anlamak mümkün:

Âlemlerde tecelli eden İlâhî isimler, insanda da tecelli etmiş. Bu tecelliler de kâinattaki hadsiz tecellilerin bir küçük misali gibi...

Meselâ, her varlığa bir suret. Bir şekil takılmış, Musavvir isminin bir cilvesi ile... İşte, Güneşe, Aya, dağa, dereye, her ovaya, her deryaya ve nihayet her bitki ve hayvana ayrı bir suret takan Allah, bu suretler âleminin bir küçük misalini de insana lütfetmiş. Onun da gözünün sureti, kulağınıninkine benzemiyor; kalbinin şekli böbreğinininkine...

Muhyi, yâni hayat verici isminin tecellisiyle meleklerden cinlere, hayvanlardan insanlara kadar nice varlıklar hayat nimetine kavuşmuşlar. Bu tecellilerin bir küçük misali de insana lütfedilmiş insan, hayat sahibi bir ruha kavuşmuş ve o ruhun hayat sıfatıyla beden bütünü hücreleri hayattar olmuşlar.

Zâhir ve Bâtın isimlerinin cilveleriyle, her şeyin bir iç, bir de dış yüzü halkedilmiş. Denizin içi balıklarla şenlendirilmiş; sema ülkesi meleklerle. Bunun bir küçük misâli de insanda görülüyor. Onun da bir görünen vechi var, bir de görünmeyen iç âlemi...

İlâhî isimlerin tecellilerinde bir perde daha ileri gittiğimizde, İlâhî sıfatları tefekkür edebiliriz. Bu sıfatlardan misâl olarak ikisi üzerinde kısaca

duralım.

Güneş yapmak ancak İlâhî kudretle olabilir, bunun yanında Güneşe de bir kuvvet bahşedilmiş. Keza atom yaratmak da ancak Allah’a mahsus ve o atoma da bir kuvvet yeleştirilmiş. İşte bu mânânın, bu kanunun bir küçük misâli de yine insanda mevcut, sonsuz kudretiyle yarattığı âlemlerden, insanı yine sonsuz bir hikmetle süzen Allah, o şerefli mahlûkuna da bir kudret lütfetmiş. İşte bu kudret, âlemdeki varlıklara dağıtılan kuvvetlerin bir küçük misâli.

İrade sıfatı da öyle. Her şey İlâhî iradeyle idare ediliyor, insan da her şeyiyle O’nun tedbir ve tasarrufunda. İnsan, kendi vücudunda yine kendi iradesi dışında cereyan eden sonsuz faaliyetlerle de âlemdeki İlâhî tasarrufların bir küçük misâlini sergilemekte. Ve o, kendisini iradesiz varlıkların üstüne çıkaran ayrı bir ihsana mazhar olmuş; cüz-i iradeye sahip kılınması sûretiyle.

Nur külliyatından bir hakikat dersi:

“Evet, nasıl ki, insanın anasırları, kâinatın unsurlarından; ve kemikleri, taş ve kayalarından; ve saçları nebat ve eşcarından; ve bedeninde cereyan eden kan, ve gözünden, kulağından, burnundan ve ağzından akan ayrı ayrı suları, arzın çeşmelerinden ve madenî sularından haber veriyorlar, delâlet edip onlara işaret ediyorlar. Aynen öyle de, insanın ruhu âlem-i ervahtan, ve hâfızaları levh-i mahfuzdan, ve kuvve-i hayâliyyeleri âlem-i misâlden... ve hakeza, herbir cihazı bir âleminden haber veriyorlar.” — Lem’alar

Bu hikmetli ifadelerden aldığımız derse göre, insan kendinde mevcut, madde ve mânâ âlemleriyle, kâinattaki âlemlere bir küçük misal gibi... Şehadet ve gayb âlemlerinin, yâni görünen ve görünmeyen âlemlerin birer küçük misali: Beden ve ruh...

Şu görünen insan bedeni, görünmeyen bir ruh kanunuyla sevk ve idare edildiği gibi, şu muhteşem kâinat da nice kanunlarla sevk ve idare ediliyor.

Meselenin bir de şu yönü var: Kâinattaki birçok hakikatın insan ruhunda benzer tezahürleri görülüyor. Âlemde eşya için kullandığımız, yumuşak-sert, alçak-yüksek gibi ifadeleri, insanın iç dünyası, seciye ve ahlâk âlemi için de kullanırız.

Aynı şekilde, insandan önce bu âleme misafir gelen hayvan ve bitkilerin de bir takım özellikleri insan ruhunda bir başka şekilde kendini gösterir. Bukalemun gibi renk değiştiren, tilki gibi kurnaz, canavar gibi insafsız, gül

gibi şirin, diken gibi iğneleyici mizaçlar insanlık âleminde ayrı ayrı şahıslarda kendini gösteriyorlar.

Yine, insanın ruh dünyası, âlemdeki muhtelif mahlûkatın yaptıkları ayrı ayrı tesbihlerin, hamdlerin, tekbirlerin, ibadetlerin de bir küçük misalidir. Mahlûkatın hal diliyle yaptığı nice tesbihleri insan, kal diliyle de terennüm ederek, âlemle bütünleşir.

Şu görünen âlemin yaptığı bütün tesbihleri temsil eden, onlardaki kemalâtı, güzellikleri temaşa eden bir melekler âlemi mevcut. Herbiri ayrı vazifelerde çalışan bu nuranî varlıkları da insanın his dünyası temsil ediyor. Böylece âlemin meyvesi olan insanda, melekler âlemi de bir bakıma temsilcilerini bulmuş oluyorlar.

Âlemdeki iğrenç manzaralar, pis kokular, leşler, bataklıklar da en ileri seviyesiyle, yahut seviyesizliğiyle yine insanda ifadesini buluyor.

Ve bize kötülüğü aralıksız telkin eden nefsimiz şeytandan haber veriyor.

İNSAN ÜZERİNE

Mikyas: Ölçek. Ölçü âleti. Kıyas edip ölçen âlet.

“Şimdi kendi hayatının mahiyetine bak ki; o mahiyetin icmâli şudur: Esmâ-i İlâhiyeye ait garaibin fihristesi... hem şuun ve sıfat-ı İlâhiyenin bir mikyası...” — Sözler

GÜNEŞLERİ, AYLARI, yıldızları ve daha bilmediğimiz nice âlemleri kudretiyle yokluktan varlığa kavuşturan Allah, o geniş mülkünü bir küçük noktada toplamak dilemiş ve insanı yaratmış.

Sanki bütün şekiller âlemini süzmüş de ona en güzel bir suret vermiş ve onu mükemmel bir şekilde süslemiş. Meleklerinden cinlerine, hayvanlarına kadar her canlısına verdiği hayatı, en ileri seviyesiyle, ona tattırmış...

Kısacası, bütün âlemlerde tecelli eden bütün isimlerini o fihriste varlıkta tecelli ettirmiş.

Ve o bahtiyar kulunun ruhuna, en büyük bir ihsan olarak, en güzel sıfatları, halleri, istidatları, kabiliyetleri yerleştirmiş.

Kendilerine verilen bu eşsiz sermayeyi, bu emsâlsiz kabiliyeti yerinde kullanmayı başarabilen bahtiyar kullar, Rab’lerini, diğer varlıklara nazaran, daha üstün bir marifet ile tanıma, sevmeye ve O’nun eserlerini daha ileri bir seviyede tefekkür etme saadetine ermişler ve meleklerin çok ötelere geçmişler.

...
İnsan bir harikalar, mucizeler sergisi. Kader dediğimiz bir plân ve programla en mükemmel bir şekil giyen insanoğlu, kendi yapacağı eserler hakkında plânlar kurabiliyor ve onlara şekiller veriyor.

Kendisi en mükemmel mânâda bezendiği gibi, o da yaptığı eserlerini güzelleştirmeye gayret gösteriyor.

Sonsuz kudretten bir cilve ile var olan insan, kendisine ihsan edilen cüz’î kudretiyle bir şeyler yapmaya çalışıyor.

Bir iradeyle vücut bulan insan, yeni şeyler ortaya koymak istiyor, iradesini bu yolda kullanabiliyor.

Allah, görerek, bilerek ve manevî seslerini işiterek yarattığı bu mükemmel mahlûkuna, görme, ilim tahsil etme ve işitme duyguları da lütfetmiş.

Ve insan kendisine ihsan edilen bu sıfatlarla Rabb'inin İlâhî sıfatlarına bir mikyas oluyor.

Mikyas; mukayese unsuru. İnsan, kendi sıfatlarıyla kendi işlerini nasıl gördüğünü iyice düşündükten sonra, bunu bir kıyas unsuru olarak kullanıp, “elbette bende ve içinde bulunduğum bu âlemde icraat gösteren Rabbim kudret sahibidir, sonsuz ilmi, mutlak iradesi vardır, her şeyi görür, bütün sesleri işitir, irade ettiği her şeyi sonsuz bir kolaylıkla yapar” der. Ve kendisine İlâhî marifet pencereleri açılır.

İnsan, İlâhî şuurata da yine, kendisine verilen halleri, kabiliyetleri, hisleri ölçü alarak bir derece bakabilir:

Dünün nutfesi bugün sevebiliyor, merhamet edebiliyor, öfkelenebiliyor. Allah, merhametiyle yarattığı insana bir de merhamet takmış; tâ ki onu ölçü tutarak, saçından tırnağına, aklından hayaline kadar bütün maddî ve manevî sermayesinde Rabbinin merhametini tefekkür edebilsin. Ve kendisi de başkalarına merhametle muamelede bulunsun.

Bu dünya imtihanını kaybeden bedbaht kulları için bir azap beldesi hazırlayan ve orada kahrının tecellilerini sergileyecek olan Rabbimiz, insana da bir öfke duygusu, bir gazap kuvvesi vermiş. O da sözünü dinlemeyen memuruna, yahut çocuğuna kızıyor, öfkeleniyor. Böylece vicdanının derinliklerinde kendini sorumlu tutmuş oluyor:

“Ben asi çocuğuma kızarsam, elbette Rabbim de asi kullarına gazap eder ve ben O'na isyan ettiğim takdirde cehennemi kendim istemiş olurum.” Bir başka misâl:

Okyanuslarda milyarlarla ifade edilemeyecek kadar çok balıkları birlikte yaratan ve yaşatan Rabb'inin bu haşmetli icraatını hayretle seyreden insan, satın aldığı birkaç balık için evinde bir akvaryum hazırlar. O da kendi âleminde o balıklara merhamet etmekten, onların yemlerini vermekten, akvaryumun bakımını yapmaktan bir haz duyar.

Zemin yüzünü çiçeklerle, ağaçlarla donatan Rabb'inin bu rahmet saçan icraatlarını ibretle seyreden insan, kendi bahçesine, yine O'nun terbiye ettiği fidanları diker ve onların bakımını yapmaktan bir zevk duyar.

Semanın yıldızlarına bakar, o da kendi evinin tavanını avizelerle donatır. Her bir meyve ağacını ayrı bir fabrika olarak seyreder. Bu sessiz, mükemmel ve mütevazıfabrikaların bedeline, o da haşmetli, gürültülü ama

neticesi onlarla kıyaslanamayacak kadar cılız birtakım fabrikalar yapar. Onun fabrikalarında da basit maddeler terbiye görerek mükemmelleşir ve kıymet kazanırlar; ama otları yün haline getiren koyun fabrikasına karşılık, o sadece hazır yünleri kumaş haline getiren fabrikalar kurabilir.

Misâlleri çoğaltabiliriz. Her misâl, insanın, “esma-i İlâhiyeye ait garaibin fihristesi... hem şuun ve sıfat-ı İlâhiyenin bir mikyası olduğu” hakikatına bir başka açıdan baktırır.

Bütün bunlar birlikte düşünüldüğünde, “nefsini bilen, Rabbini bilir” hadis-i kudsîsinin hakikati bir derece anlaşılır.

Cenâb-ı Hak ibadet için, marifet için yarattığı bu sevgili kuluna kendisini tanımasına yardımcı olacak sıfatlar ve haller takmış. Ve o sevgili kul, sonradan yaratılan o sınırlı kudretine bakarak Halık’ının ezeli ve sonsuz kudretini bir derece bildiği gibi, merhametini, gazabını, şefkatini de ölçü tutarak Halık’ının sıfat ve şuunatını bir derece tefekkür edebiliyor. Ve insan bu haliyle bir fihriste, bir harita gibi Rabb’inin isim, sıfat ve şuunatını gösterebiliyor.

Bir harita bir ülkeyi tarif eder ama, o haritadaki şehirlerde insanlar yaşamaz, denizlerinde su bulunmaz, ırmaklarında yüzülmez, ormanlarında gezilmez. O sadece bir surettir, bir fihristedir, bir gölgedir. O beldeyi gösterir, fakat o beldenin özelliklerini taşımaz.

Bu noktadan gâfil olmamak şartıyla, insanın, birçok sıfat, his ve şuunatı taşıyan manevî simasında İlâhî sıfatlardan ve şuunattan haber veren bazı işaretler bulmak mümkün...

“Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım” âyetindeki “ibadet”in marifet olarak da tefsir edildiğini nazara alarak şöyle diyebiliriz:

İnsanoğlu varlık nimetini tatmış, sonra ondan onu var edenin varlığına iman etmesi istenmiş. Demek ki, var olmanın birinci gayesi Allah’ın var olduğunu bilmek. Bu varlık nimetinden edinilecek dünyevî faydalar ise ikinci gaye...

Ona kuvvet verilmiş ve sonra teklif gelmiş, “Allah’ın her şeye kâdir olduğuna iman et” diye. Demek ki, insana kuvvetin verilmesindeki birinci gaye; Allah’ın kâdir olduğunu bilmesi... O âciz kuvvetiyle kendi işlerini görmesi ise ikinci bir gaye.

İnsana merhamet verilmiş. Sonra, Allah’ın Rahman ve Rahîm olduğuna inanması istenmiş. Ondaki merhametin asıl gayesi bu isimlere iman etmesi. Diğer canlılara acıması ise ikinci bir gaye.

Bütün sıfatlar ve şunat bunlara kıyas edildiğinde, insanın, kuvvetiyle, iradesiyle, sevgisiyle, gazabıyla... bir marifet hazinesi olduğu görülür.

İnsan hayatının o harika izahından bir bölüm:

“Kudretin gizli definelerini açacak bir anahtar külçesi.” — Sözler

Demek ki, insan kendini yaratılış gayesinde kullanmadığı takdirde, hazine anahtarlarını denize atmış olur. Artık aciz mahluklara dilencilik etmesi bu gafil insana vacip olmuştur.

Geliniz anahtarlarımıza sahip olalım.

Düşmanlarımız çok ve en büyüğü de kendi içimizde.

SURET-İ RAHMAN

Suret-i Rahman: Rahmaniyetin en parlak aynası, en güzel tecellisi.

YOKLUK KARANLIĞINDAN kurtulan her varlık büyük bir rahmete kavuşmuş demektir. Bu mânâsıyla rahmet, canlı-cansız bütün mahlûkatta tecelli ediyor. Bu tecelli iledir ki, Kur'an'ın açık hükmüne göre, her varlık Allah'ı tesbih ve O'na hamd eder.

Semanın yıldızlarından denizin balıklarına, ışıklardan meleklerle, yarı canlı bir bitkiden insanoğluna kadar her varlıkta rahmet hâkim; hepsi az veya çok, cüzî veya küllî bir rahmete mazhar olmuşlar.

Bu kâinatın en mükemmel neticesi ve “sen olmasaydın âlemi yaratmazdım” iltifatına hakkıyla mazhar Resulullah Efendimiz (a.s.m.), insanın nâil olduğu bu en ileri rahmet tecellisini bir hadis-i şeriflerinde şöyle ifade buyurur:

“Şüphe yok ki, Allah, insanı suret-i Rahmanda yarattı.”

Bu hadis-i şerifin yanlış değerlendirilmemesi için bazı noktaların göz önüne alınması gerekiyor.

Hadis-i şerifte, Allah ve Rahman isimleri ve bir de yaratma fiili geçiyor.

Cenâb-ı Hak, cisimden ve suretten münezzeh. Ama gel gör ki, insan bu hadisi okurken nefis ve şeytan onun hayalini ifsat eder ve sanki hâdis-i şerif, “Allah, insanı kendi sureti üzere yarattı” şeklindeymiş gibi yanlış bir telâkkiye götürür. Hadiste geçen Rahman ismine bilhassa dikkat etmek ve bu hak kelâmı, “Allah'ın rahmetinin bütün varlık âlemi içinde en fazla insanda tecelli ettiği” şeklinde anlamak gerek.

Suret, madde için ve maddî varlıklar içindir. İnsanın maddî olan bedeni ruhun hizmetçisidir. O halde insan denilince öncelikle ruh anlaşılmalı. İnsan ruhu, Cenâb-ı Hakk'ın maddeden ve suretten münezzeh olduğunun en güzel bir göstergesi. Hâl böyle iken, insan nasıl olur da bu hadis-i şerifte geçen “suret” kelimesine gerçek dışı bir yorum getirebilir?

Hadiste geçen çok önemli bir kelime de “yarattı” ifadesi. İnsanın bedeni mahlûk oluşu gibi, ruhu da ve o ruhun bütün sıfatları da mahlûk. Cenâb-ı Hakk’ın sıfatlarına iman etme hususunda bize büyük bir rehber olmak üzere kendi ruhumuzda ilim, irade, kudret gibi sıfatlar yaratılmış. Mahlûk olan bu sıfatlar İlâhî sıfatlara elbette hiçbir cihetle benzemezler. Sadece onlardan haber verirler.

Bu sıfatların hiçbiri için suret düşünölemeyeceğı gibi, bunların tümü için de yine bir suret, bir şekil hayal etmek mümkün değıl.

Bu hâdis-i şerif değıerlendirilirken, kâtip yazıya, usta esere benzemediğı halde, Halık’ın mahlûkuna hiç mi hiç benzemeyeceğı nazara alınmalı. Ancak böylece batıl hayallerden ve aldatıcı vehimlerden kurtulmak mümkün olur.

“Sâni-i Kâinat, elbette kâinat cinsinden değıldir. Mâhiyeti, hiçbir mâhiyete benzemez.” — Mektûbat

Nur Külliyyatında bu noktada çok önemli ipuçları ve çok değıerli irşat levhaları mevcut.

Lem’alar’da , “bir kısım ehl-i aşk, insanın simâ-yı mânevisine bir suret-i Rahman nazarıyla bakmışlar” denilerek, nazarlar insanın ruh, kalp, akıl, hissiyat âlemine çevrilir ve mesele değıerlendirilirken beden maddî suretinden uzak kalınmasına işaret edilir.

Şualar’da, kâinat ağacının meyvesi olan canlılar âleminde, “sıfat-ı seb’aca mânevî bir simâ-i Rahmanî ve temerküz-ü esmâ” tezahür ettiğı kaydedilir.

Bu ifadeden sadece insanın değıl, diğıer canlıların da, Allah’ın sıfatlarını göstermeleri ve İlâhî isimlere âyine olmaları cihetiyle bir simâ-i Rahmanî taşıdıkları anlaşılıyor. Ancak, bu mânânın en ileri derecesi insanda görölüyor. Demek ki, insana ibretle bakıldığında Allah’ın bütün sıfatları ve isimleri onda okunabilir. Bütün bu tecellilerin insana, sadece ve sadece İlâhî bir rahmet olduğunu düşündüğümüzde, onda Rahmaniyyet hakikatini seyrederek gibi oluruz. Üstad, bu mânâyı “vuzuh-u delâlet ve kemâl-i münasebet” ifadeleriyle bize ders verir. Her varlıkta İlâhî isim ve sıfatlar seyredilebilir ama bu noktada en vazıh, yani en açık, en berrak delâlet insanda görölür. İlâhî sıfatlara ve isimlere delil olma, onları gösterme, onlara âyine olma hususunda insandan daha ileri bir varlık yaratılmış değıl.

Üstad bir başka eserinde bu mânâyı şöyle dile getirir:

“Cenâb-ı Hak hakkında suret muhâl olmasından, suretten murat sirettir, ahlâk ve sıfattır.”

Siyah denilince beyazı hatırlamamız gibi, suret kelimesi de bize sireti ve hakikati hatırlatır. Her suret, bir hakikatten haber verir.

Bir kelimedeki harflerin şekilleri surettir. Bu suretler bir mânâyâ delâlet ederler. Meselâ ilim bir mânâdır, bir meziyet ve fazilettir. İlim kelimesi ise bize bu mânâyı hatırlatan bir suretten ibaret. Yoksa bu kelimenin harflerinde ilim aramak elbette doğru değil.

İnsanın mânevî siması da bize Rahman mânâsını ders veren bir suret ve bir kelime gibi. Kalbimiz, aklımız, hafızamız, hayalimiz ve topyekûn his dünyamız hep rahmetten haber verir ve Rahman’ı hatırlatırlar.

Bu tecelli ruhumuzun hânesi olan cismimize de aksetmiş bulunuyor. Dilimizden dişimize, saçımızdan tırnağımıza, ciğerimizden böbreğimize kadar her neyimiz varsa, hepsi Rahman’ın birer hediyesi.

Bunların herbiri bir kelime, bir suret.

Ve hepsinde O Rahman’ın lütuf ve keremi okunur.

İKİ AYRI YÖNÜMÜZ

Fiil: İş. Amel.

İnfial: Fiili kabul etmek. Kendisinde bir fiilin işlenmesi.

Üzerinde bir iş görülmesi. Haricî tesire kabil olmak.

“Sende iki cihet var: Birisi, icad ve vücud ve hayır ve müsbet ve fiil cihetidir. Diğeri, tahrib, adem, şer, nefy, infial cihetidir.” — Sözler

BAKIYORUM DA, insan konuşmalarını, düşüncelerini çoğu zaman kendisinde merkezleştiriyor; yaptığı işleri başkalarına anlatmaya ve takdirlerini kazanmaya can atıyor.

Güzel bir resim çizdi mi, onu defalarca seyrediyor, bazı yerlerini büyük bir hassasiyetle yeniden düzenliyor. Ve sonunda sıra konuşmaya geliyor: Bu resme şu kadar emek verdim, şöyle yaptım, böyle ettim, gibi. Ama bunu yaparken, bir an olsun, fırçayı tutan eline bakamıyor; vücudundaki akıl almaz nizamı, intizamı, güzelliği, hikmeti pek düşünmüyor. Onun için önemli olan, kendi yaptığı tablo oluyor, her zaman.

Halbuki, insan asıl değerini fiil ciheti dediğimiz, o resmi çizmesindeki maharetiyle değil, infial cihetiyle yani kendisinin bir canlı resim, konuşan resim, düşünen resim, anlayan, heyecanlanan, seven, korkan bir resim olmasıyla alıyor.

Ve inanan bir insan, Cenab-ı Hakk’ın böyle harika bir eseri olmanın şerefini kalbinde ve vicdanında tadıyor, yaşıyor.

İnsanı arza halife eden, ne yazdığı eserler, ne yaptığı fabrikalar, ne yığdığı servetler, ne de yükseldiği maddî makamlar ve rütbelerdir. Bunların tamamına fiil ciheti diyoruz. İnsan bu yönüyle, başkaları yanında bir şeref kazanabiliyor, onlardan üstün olabiliyor. Fakat, bütün bunlar, Cenab-ı Hakk’ın insana ihsan ettiği gerçek nimetler, şerefler, rütbeler yanında sönük bir gölge gibi.

Fabrikasıyla övünen insan, birazcık dikkat etse kendisinin baştan aşağı bir fabrikalar ağı, bir tezgâhlar manzumesi olduğunu görecek.

Saçından başlayalım. Sert kafatasıyla derisi arasına nasıl bir madde serilmiş ki, o tabaka bir fabrika gibi durmadan çalışıyor, saç üretiyor.

Aşağıya doğru iniyoruz. Birer yağ kümesi olan gözlerine nasıl bir kabiliyet yerleştirilmiş ki, neye baksa onun suretini içine alıyor.

İnsanoğlu fotoğraf makinesiyle övüne dursun, gözleriyle akşama kadar fotoğraflar aldığını unutuyor ve bu harika cihazdan iki taneyi onun yüzüne yerleştiren Rabbinden gâfil yaşayabiliyor.

İşte insanın değeri, kâinattaki fabrikaların en mükemmeli olmasında, yahut kendisinde binlerce, hatta trilyonlarca fabrikanın yerleştirilmesinde saklı.

Bediüzzaman Hazretlerinin harika bir misâli var. Biz de her gün aynaya bakarız, ama Üstad o aynadan çok ince hikmetler çıkarır ve tefekkürümüze sunar. Kendi ifadesinden okuyalım:

“Şeffaf parlak bir zerrecik, bizzat kendi başıyla kalsa bir kibrit başı kadar bir nur içinde yerleşmez ve ona mazdar olamaz. Fakat o zerrecik, Güneşe intisab edip ona karşı gözünü açıp baksa; o vakit o koca Güneşi ziyasıyla, elvan-ı seb’asıyla, hararetiyle hattâ mesafesiyle içine alabilir.” — Mektûbat

Burada bir fiil, bir de infial ciheti var. Fiil ciheti, aynanın kendiliğinden parlaması, ışık saçması. Bu cihetle ayna iflâs etmiştir. Işığın ve parıltının zerresine bile sahip değil. Ama fiili kabul etme cihetiyle güneşin ışığını içine alabilmekte, onunla parlamakta, onunla güzelleşmekte.

Bu ayna şuurulu olsa, kendisindeki bu güzelliğin, bu kemalin hep güneşten olduğunu ilân eder ve nefsinin değil güneşi metheder. Yoksa o ışığı ve parlaklığı kendine mâl ederek gururlansa, mânânen çok aşağılara düşer ve akşamın gelmesiyle de karanlıklar içinde perişan olur.

Dikkatimizi çeken bir başka nokta: “Mesafesiyle içine alma.”

Aynanın kalınlığı birkaç milim olduğu halde, kendini güneşe karşı tuttuğu anda, bir derinlik kazanıyor ve yüz elli milyon kilometrelik bir mesafeyi içine alabiliyor. Şimdi bu ayna, “ben yüz elli milyon kilometreyim” dese maskara olur; zira onun kaç milim olduğu herkesin malûmudur. Onda teşekkül eden derinlik, infial cihetiyledir.

Biraz konu dışı olacak ama, bu vesileyle bir noktaya değinmeden geçemeyeceğim:

Ayna kendisini iki metre ilerideki bir duvara karşı tutsa, onda iki metrelik bir mesafe teşekkül eder. Yüz metre ötedeki bir dağa karşı tutsa, içindeki mesafe yüz metre olur.

...

Hepimiz o ayna gibiyiz. Aklımızı, kalbimizi, hayalimizi neye karşı tutsak, değerimiz de, derinliğimiz de, kıymetimiz de ona göre oluyor.

Bu sırrı çok iyi bilen ve en ileri seviyede yakalayan büyük insanlar, kalplerini ancak Rablerine mahsus kılmışlar, akıllarıyla kâinattaki hikmetleri tefekkür etmişler ve hayalleri ancak ebedî saadet olmuş. Böylece yücelmiş, enginleşmiş ve derinleşmişler. Kâinat kitabındaki İlâhî isim tecellilerini güzelce okumuş ve bu âlemde göçüp gitmişler; daha başka kitapları okumak üzere...

...

Yine konumuza dönelim: Biz fiil cihetimizle övünmeyi bir tarafa bırakıp infial cihetimize bakmalı, bizde icra edilen İlâhî fiilleri, bize yapılan ihsan ve ikramları tefekkür etmeliyiz.

“Hayr-ı mahz olan vücudu sana giydiren Hâlık-ı Zülcelâl sana iştihâl bir mide verdiğinden, Rezzak ismiyle, bütün mat’umatı bir sofraya-i nimet içinde senin önüne koymuştur.” — Sözler

İnsana mide verilmesiyle birlikte yeryüzü bir sofraya gibi onun önüne konulmuş. Bu, insanın kendi mahareti değil, zira ne midesini, ne de o nimetleri kendi takdir etmiş ve yapmış. O halde, insan fiil cihetiyle değil, ancak infial cihetiyle bu şerefe ermiş bulunuyor; güneşi kalbinde taşıyan bir ayna gibi.

Bu misâle yenilerini ekleyebiliriz:

İnsan, infial cihetiyle, yaratılmayı kabul etmiştir, insanlık mahiyetini kabul etmiştir, el, ayak, göz, kulak sahibi olmayı kabul etmiştir. Ve nihayet, ilmi, irfanı, imanı, hidayeti kabul etmiştir.

Ondaki bu kabiliyet ve bu istidat, şahsî gayretinin neticesi değil.

Hepsi lütuf, hepsi ikram, hepsi ihsan.

EMANET

Emanet: Eminlik. İstikamet üzere bulunmak.

Birisine koruması için teslim edilen şey.

“ Biz, emaneti göklere, yere ve dağlara arzettik. Onlar onu yüklenmeğe yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yüklendi. O cidden çok zâlim, çok câhil bulunuyor.” — Ahzab Sûresi, 72

EMANETİN lügat mânâsı “eminlik”, “birisine koruması için bırakılan şey.” Eminliğin zıddı, hıyanet. Yâni, emaneti korumamak, onu emanet edenin değil de, kendi nefsinin arzu ettiği gibi harcamak.

İstılahta, emanet için birçok mânâlar verilmiş. Bunlar içerisinde en meşhur olanları şunlar:

“Dinî tekliflerin tamamı”, “farzlar”, “İslâm’ın emirleri”, “insana ihsan edilen her nimet”, “arza halife olma kabiliyeti.”

Kur’an güneşinden bir nur:

“Allah hiçbir nefse vüs’atini aşan (güç yetiremeyeceği) bir vazife teklif etmez.” —Bakara Sûresi, 286

Bu nefislerden birisi göz; ona işitme vazifesi yüklenmemiş. Bir başkası kulak; ona da anlama teklif edilmemiş. Koyun ruhu tefekkür etmekle, dağlar ve taşlar da ışık vermekle vazifeli değiller. Her varlığa kabiliyetine göre bir vazife yüklenmiş.

İnsan ruhunun diğer varlıklardan önemli bir farklılığı var. Ona cüz’i irade takılmış ve kendisine verilen vazifeyi yapıp yapmamada serbest bırakılmış. Zâlim ve câhil oluşunun kaynağı da bu cüz’î iradeyi yanlış kullanması, nefsin emrine vermesi...

Emanet, irade sahibine verilir. Kasaya koyduğunuz para için, “paramı kasaya emanet ettim” demezsiniz. Demek ki, cansız eşya emanete muhatap olamıyor. Melekler de onlardan pek farklı değil. Onların vazifelendirilmeleri teklif ile değil emir ile dir.

Emanetle ilgili âyet-i kerimede emanetin göklere, yere ve dağlara “teklif” değil, “arz” edildiğinden bahsedilir. Teklif edilseydi reddetmeleri düşünülemezdi. Arzetmekte bir başka mânâ vardır. Hani bir padişah, huzuruna çağırdığı bir askerine bir vazife arzeder. Meselâ, ona “sen kâtiplik yapabilir misin” diyebilir. O nefer, padişahından özür dileyerek, “maalesef benim okuma yazmam yok; olsaydı emrinizi bin can ile yerine getirirdim” der.

Bu emir, “bana bir su getir” demeye benzemez. Suyu her nefer getirir ama kâtipliği herkes yapamaz.

Emanetle ilgili âyette de Cenâb-ı Hak, göklerden, yerden ve dağdan vazife istemiş. Onlara bir emanet arzetmiştir. Bu arzedişin keyfiyetini bilemeyiz ve onların bu vazifeden içtinab etmelerini de bir isyan olarak değerlendiremeyiz. Onlara arzedilen vazife, onların kabiliyetleriyle, sermayeleriyle, kuvvetleriyle yapabilecekleri cinsten değildir. Ama insanın yaratılış keyfiyeti, ona takılan cihazlar, verilen kabiliyetler, bu vazifeyi yapmasına müsaittir. Nitekim, göklerin çekindiği bu emaneti o yüklenmiştir.

Nedir bu vazife?

Nurun Muazzez Müellifinin bu noktadaki harika tesbitini kaydetmek gerek:

“Küçücük cüz’î ölçüleriyle, sanatçılarıyla Hâlîkının muhit sıfatlarını, küllî şuunatını, nihayetsiz tecelliyatını ölçerek bilmek”

Kendi misaliyle açıklayalım:

“Ben nasıl bu evi yaptım ve yapmasını biliyorum ve görüyorum ve onun mâlikiyim ve idare ediyorum. Öyle de: Şu koca kâinat sarayının bir ustası var. O usta onu bilir, görür, yapar, idare eder ve hakeza...”

İşte bu ve benzeri nice mukayeseleri yaparak Allah’ın sonsuz sıfatlarını, şuunatını bilme vazifesini gökler, yer ve dağlar yüklenememişlerdir; kendilerinde bunu yapabilecek istidat bulunmadığı için...

Bu âyet-i kerime ile insanın semalardan yüksek olan ehemmiyeti ve kâinatı çok gerilerde bırakan ulvî vazifesi beyan edilerek, insanoğluna küçük şeylerin peşinde koşmaması tavsiye edilmekte. Aksi halde, kendisine verilen kabiliyetleri yerinde kullanmayarak onlara mânen zulmedeceği ve cenneti bırakıp cehennemi satın alacağı için de câhil olacağı ders verilmekte, ihtar edilmekte.

İnsanın istidadında cüz'î irade de vardır demiştik. İşte insan, bu irade ile “ben” diyebilmekte ve yukarıda bir misali verilen mukayeseleri yapabilmektedir. “Ben” diyemese ‘O’ da diyemezdi. “Ben” diyebilmek büyük bir nimet olduğu gibi, müthiş de bir imtihan. Sonu zâlim ve câhil olmaya çıkabilecek bir çetin soru.

İşte gökler, yer ve dağlar bu “ene” imtihanından, yâni “ben” demekten içtinab etmişler... Nitekim, zaman da onları haklı çıkarmış ve “ben” diyenlerin çoğunun “O” diyemediği, nefsine mağlûp olarak enaniyete düştüğü, gururda boğulduğu, Rabbini, Hâlıkını, Mâlikini unuttuğu görülmüştür. Ve çoğunluk böyle olduğu içindir ki, Cenâb-ı Hak, insan için, “zâlim ve câhil oldu” buyurmuştur. Bu, bütün insanların değil, çoğu insanların böyle oldukları şeklinde anlaşılmalıdır.

Gerçekten de “ben” diyebilmek çoğu insana pahalıya malolmuş durumda. Ama gel gör ki, ondaki nefsî lezzet hakikata perde oluyor ve insanlar o zehiri seve seve içiyorlar.

BENLİK

“Cenâb-ı Hak, emanet cihetiyle, insana ‘ene’ namında öyle bir miftah vermiş ki, âlemin bütün kapılarını açar.” — Sözler

SEBZE VE MEYVE pazarlarını bilirsiniz. Her seyyar satıcı kendi tablası başında avazı çıktığı kadar bağırır. Biri, ‘elmanın iyisi burada’ diye müşterilere tiz perdeden seslenirken; diğeri, ‘üzüme gel üzüme’ diye ayrı bir nağme tutturur. Herkes kendi malını metheder durur.

Benlik dâvâsının hâkim olduğu bir cemiyet hayatı da o pazardan pek farklı değil. Şu kadar var ki, o pazarda her satıcı kendi malını överken burada her fert öncelikle kendini methetmekte, diğer insanların dikkatini celbe çalışmakta... Malıyla, mülküyle, makamıyla övünmesi de neticede bu noktaya varıyor.

Bir de benliğin hakikatine erenlerin pazarı var. O pazar ehlerinden birisine, ‘benlik nedir?’ diye sorarsak bize şunları söyler:

“Benlik, insanın kendi varlığından ve sıfatlarından haberdar olması, nefsin ve malını kendine nisbet edebilmesidir. Bilirsiniz, insan, güttüğü koyunlar için ‘benim koyunlarım’ diyebildiği halde o koyunlar, meselâ, kendi ayakları için ‘benim ayaklarım’ diyemiyorlar. Güneş de gezegenlerine sahip çıkamıyor.”

Bu açıklamadan sonra bize soracak:

“Hiç düşündünüz mü; insana bu imtiyaz niye tanınmış? ‘benim aklım, benim elim, benim çocuğum, benim tarlam’ diyebilmesi niçin?”

Sorusunu kendisi cevaplandırarak:

“Arzın halifesi olduğu için...”

Halife, sultanın mülkünde, O’nun namına tasarruf eder. ‘Benim malım, benim mülküm’ derken, mülkün gerçek sahibini hatırlından çıkarmaz. Onun böyle deyişi, bir askerin ‘benim tüfeğim’ yahut ‘benim koğuşum’ demesi gibidir.

Ve devam edecek:

“Benlik gerçekte büyük bir nimet, büyük bir sermaye... Ama onu yerinde kullanmak şartıyla...”

Arzın halifesi olduğunu unutmayıp Kâinat Sultanı'nın namına hareket etmek, O'nun emanetlerini, yine O'nun rızası yolunda kullanmak şartıyla... Hiçbir icraatına şahsî reyini, hevesini ve nefsini karıştırmamak şartıyla...

'Nefsini bilen Rabbini bilir' sırrına ermek, 'ben' diyebilmeyi bir anahtar yapıp 'O' diyebilmek şartıyla...

Tarlasına tohum serperken, rüzgârdan pek farklı bir iş yapmadığını, keza bahçesini sularken de yağmurun vazifesini taklide çalıştığını bilmek, tıpkı onlar gibi kendisinin de Allah'ın mülkünde bir hizmetçi olduğunu unutmamak şartıyla...

Kendi varlığını düşünürken, 'Bana bu varlığı kim lûtfetti ise, şu bütün âlemi de yoktan var eden ancak O'dur.' diyebilmek ve mutlak varlığın ancak O'na mahsus olduğunu bilmek şartıyla...

İlmini ve kuvvetini düşünürken de, 'Bana ilmi tattıran elbette Alîm, bana kuvvet bahşeden elbette Kâdirdir.' diyebilmek şartıyla... Kendisine takılan diğer sıfatları, kabiliyetleri ve halleri de bu mânâda değerlendirebilmek şartıyla..."

O zâta verdiği bilgiler için teşekkür edip, 'biraz da kendinizden bahseder misiniz?' desek, "Ben" diye söze başlar: "Dün bir nutfe idim, benlik nedir bilmezdim. Sözüm edilmez, yüzüme bakılmazdı. Önceki gün ise hiçbir şey değildim. Bir rahmet ve kerem eli beni pederimin köyüne attı, annemin evine getirdi. Orada dokuz ay misafir kaldım. Cansız iken cana kavuştum, duymaz iken duyar, görmez iken görür oldum. Sonunda, o karanlık ve dar menzilden, bu geniş ve harika âleme atıldım. Yarın ölümü tadacak, öbür gün yine diriltileceğim. Kabirde ve mahşerde, benliğim ancak hesap vermeme yarayacak. 'Bu suçu sen işledin değil mi?' diye sorulduğunda 'Evet ben işledim.' diyeceğim."

Aklı başında olan insan o birinci pazarın semtine uğramaz, bu ikinciden ise bir an ayrılmaz.

...

Kâinat, bir yönüyle, 'benlikten' uzak tutulanlar ordusu!.. Semâ yüksekliğine güvenmez, toprak çiğnenir aldırılmaz. Ay, dünyaya bağlı olmayı mesele yapmaz, bülbül sesiyle övünmez, arı balıyla gururlanmaz... Niçin? Cevap tektir:

Hiçbirinde benlik olmadığı için.

Benlikten uzak tutulan her mahlûk, bir yönüyle mahrumdur, ama diğer yönüyle korunmuştur. Meselâ, şu güneşimiz, "ben" diyebilseydi, belki Allah'ı bilme ve sevmeye hayli yol katedebilirdi. Ama bilemiyoruz, belki

de büyüklük iddiasında bulunur, kuvvetine güvenir, gezegenleriyle gururlanır, ziyasıyla övünürdü... Bu ise onun için feci bir hâl olurdu... Şimdi bu gafletten korunmuş ve bu sapıklıktan uzak, sürdürüyor vazifesini...

...

Bir de melekler âlemi var. Onlar benlik dâvâsı gütmekten çok çok uzaktırlar. Gurur nedir bilmez, kıskançlıktan anlamaz, hasedi tanımazlar. Bu isyansız varlıklar, Rablerine kim daha iyi ibadet ederse onu daha çok severler. İnsanda da bu kabiliyet var, ama onu çoğu zaman yanlış kullanıyor. Kendisini, yahut babasını, dedesini kim daha çok methederse ona daha gönülden bağlanıyor. Halbuki, Rabbimizin hatırı, hiçbir hatırla kıyaslanamayacak kadar yüksek. O halde, O'na bizden daha iyi kulluk eden, O'nun yoluna bizden daha çok koşanları niçin alkışlamıyoruz? Bu sorunun cevabı da benliktir.

...

Koca bir ömrü 'ben ben' diye diye tüketerek O'nun huzuruna çıkmak ne hazin!... Benliğe kapılmayıp, bu dünyada O'nun namına hareket etmek ve her hükmüne boyun eğmek ne büyük saadet!...

EZİLEN BENLİK

“Eğer âlâmın lezaize, nârın nura inkılâb etmesi emelinde isen, evkat-ı hamsede rükû ve sücud kancasıyla gururun hortumunu bük, sık, başını kır; imanı doldur.” — Mesnevi-i Nuriye

NAMAZ, benliği en fazla kıran ve insana kul olduğunu en güzel ders veren kudsî bir ibadet...

Önce kıbleye dönülür, nefsin değil Hakk’ın dilediği yöne teveccüh edilir.

Tekbir ile başlanır; “en büyük ve mutlak büyük ancak Allah’dır” denilir, nefse haddi bildirilir.

Huzurda el bağlanır, itaatın ancak O’na olması gerektiği nefse ders verilir, benlik yerini taate bırakır.

Allah’ın Sübhan olduğu beyan edilir. O’nun noksan sıfatlardan münezzeh ve kemâl sıfatlarla muttasıf olduğu zikredilir; nefse noksanı ve kusuru hatırlatılır.

Hamd ile sürdürülür, medih ve senanın ancak Allah’a ait olduğu ilân edilir, nefis perişan olur.

Yine tekbir ve rükû... Benliğin beli bükülür...

Yine tekbir ve secde... Benlik yere sürtülür...

Benlik ezildikçe kulluk inkişaf eder. Ve insan enaniyetten uzaklaştığı nispette Hakk’a yakın olur.

YANLIŞ TAVAF

“Gaye-i hayal olmazsa veyahut nisyan veya tenasi edilse; ezhan enelere dönüp etrafında gezerler.” — Mektubat

İNSANIN bu kısa dünya hayatının gayesi, bu fani ile bakiyi kazanmak, Üstadın ifadesiyle “Fanide bakiye yol bulmaktır.”

Hayal ancak sonsuzlukla, ebediyetle tatmin olur. Satın aldığı her şeyin önce ömrünü, dayanma gücünü merak edip soran insan, kendisinin fani olduğunu bildiği halde, bu dünya hayatından nasıl zevk alabilir? Dünya onu nasıl tatmin edebilir?

İşte, hayalin gayesi olan o ebedî saadet yoluna girmeyen, onu unutan yahut bildiği halde dünya zevklerinin hatırı için onu unuttur görünen, unutmüş gibi davranan bir insanın aklı ve fikri, sadece kendi enesini, kendi nefsinin düşünür, onun menfaatini gözetir, onun tatminine çabalar, onun zevkini esas alır.

Bu hâle düşen bir insan, gaye-i hayalden yüz çevirerek kendi nefesine ve enesine yönelir, bütün duygularıyla nefesine teveccüh eder, sadece onu tatmin etmek için çalışır. Adeta onun etrafında tavaf eder; ona bir kutsiyet vermek gibi çok aşağı ve zararlı bir yola girer.

Halbuki her akıl bilir ki, kalem kendi için yazmadığı, göz kendi yolunu görmediği, ağaç kendisine meyve hazırlamadığı, ayak kendi işine koşmadığı gibi, bu insan da kendi için olamaz. O da bir gaye için yaratılmıştır ve bir yere yolcudur.

Bunu unutmak, haylaz bir öğrencinin okulu ve ders çalışmayı unutması gibidir ve sonu ancak hüsrandır.

AHLÂK-I İLÂHİYE

Ahlâk-ı İlahiye: Kur'an ahlâkı

“O halde (Habibim) sen yüzünü bir muvahhid olarak dine yönelt. Allah'ın insanları yaratmasında esas aldığı o fıtrata uygun hareket et.” — Rum Suresi, 30

AHLÂK, “hulk” kelimesinin çoğulu; huy, tabiat, mizaç, seciye gibi mânâlara geliyor. İnsanın fıtratıyla, yaratılışıyla yakın alâkası var.

Şems Suresinde bazı mahlûkata kasem edilir, bunlardan birisi de nefistir. Yedinci ve sekizince âyetlerde, “nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene” kasem edilmektedir. Bu âyet-i kerime, “her çocuğun İslâm fıtratı üzere doğduğunu” haber veren peygamber kelâmıyla birlikte düşünüldüğünde şöyle bir hakikat ortaya çıkar: Demek ki, insanın fıtratı iyice dikkate alınabilse güzel ahlâkın kaynağına da inilmiş olacak.

İnsanın bedeni İlâhî bir sanat olduğu gibi, istidadı ve tabiatı da Hakk'ın tanzim ve takdiriyledir; o da İlâhîdir.

Buna göre, lügat mânâsından hareketle, İlâhî ahlâk denilince insanın yaratılışında mevcut olan bu kabiliyetlerin yerli yerince kullanılması akla gelir. Ahlâksızlıkların tümünde fıtratın bozulması ve yanlış kullanılması söz konusu.

İnsanın fıtratında iman vardır. Zira insan basit bir masanın bile kendi kendine yapılıp çatılamayacağını bilecek güçtedir. Putperestler bile kendilerini birinin yarattığını bilmişler, ama onu doğru tanıyamamışlar ve tabiatlarındaki ibadet etme ihtiyaçlarını yanlış olarak cansız cisimlerle tatmin etmeye çalışmışlar.

Üstat Bediüzzaman hazretleri, “sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?” meâlindeki âyet-i kerimeyi (Hucurât Suresi, 12) tefsir ederken, “Vicdanınız nerede? Fıtratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir halde, bir kardeşinize karşı, etini yemek gibi en müstekreh bir işi

yapıyorsunuz?” buyurur. Demek ki, gıybet insan fıtratına zıt. Hiçbir insanın gıybet edilmekten hoşlanmaması bunun en açık delili değil mi?

Ve insanın fıtratında insan eti yemeğe karşı bir iştihak yoktur; hele bu et ölü insan eti olursa.

Yalan söylemenin zorluğu, doğru söylemenin ise rahatlığı, yalanın yasak, doğrunun sevap olduğuna fıtratın şهادetidir.

Kıskanma duygusunun insanın yaratılışına konulması da namus mefhumunun fıtrî olduğunu ders verir bize.

Borç para istediğimiz bir dostumuzun, alacağını fazlasıyla geri istemesinden rahatsız olmamız, faizin haram oluşuna fıtratın şهادetidir.

Misâller çoğaltılabilir.

Demek ki, insanın yaratılışı güzel ahlâk üzere. Ancak, insan tabiatına yerleştirilmiş bulunan bütün bu özelliklerin mecralarını bularak tekâmül etmeleri gerekiyor. Bu tekâmülün esasları, İlâhî kitaplarda konulmuş ve Peygamberlerce (a.s.) insanlık âlemine tebliğ edilmiştir. “Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim” hâdis-i şerifinin bir mânâsı da bu olsa gerek.

Nur Külliyyatında güzelce tespit ve izah edildiği gibi insandaki “kuvve-i şehviye”, “kuvve-i gadabiye” ve “kuvve-i akliye”ye yaratılıştan bir sınır çizilmemiştir.

Şehvet duygusu, insanoğlunun her çeşit arzu ve heveslerine kavuşma iştihakı. Bu kuvvenin sonu yok.

“Kişinin iki sahra dolusu koyunu olsa bir üçüncüsünü ister.” — Hadis-i Şerif

Gazap kuvvesi de öyle. O da doymak bilmiyor.

Akıl kuvvesi de bir bakıma sonsuz. Kıyamet kopmasa, kim bilir beşer aklı daha ne gibi fennî keşifler, teknik harikalar koyacak ortaya. Halbuki ilk arı ne biliyorduydu bugünkü de aynı şeyleri biliyor.

İnsandaki bu üç kuvveye yaratılıştan bir sınır konulmaması, imtihan sırrıyla alâkalı.

İşte, fıtratın çizmediği bu hudutları İlâhî kitaplar çizmiş ve Hak elçileri insanlığa tâlim etmişler.

Bu yönüyle “güzel ahlâk”, söz konusu kuvveleri Hakkın çizdiği sınırlar içinde çalıştırmak demektir.

Cenâb-ı Hakk'ın bizden istediği ahlâk da peygamber terbiyesinden geçen bu üstün ahlâktır. Bu ahlâk, hâdis-i şerifte “ahlâk-ı İlâhiye” şeklinde ifadesini bulur.

Ahlâk-ı İlâhiye:

Beşer aklının mahsûlü olan her türlü insanî ahlâk telâkkilerinin çok ötesinde, İlâhî ahlâk.

İnsanı hayvandan çok aşağılara düşüren şeytanî vesveselerden pak ve temiz olan Rahmanî ahlâk.

Felsefî ekollerin sergiledikleri değişik ve birbirine zıt anlayışların pek yücesinde Kur'anî ahlâk.

Kâinat kitabıyla insan bedeni arasındaki yakın ilginin bir başkası da Kur'an ile insan ruhu arasında mevcut. İnsanın kalp ve ruh âlemi ancak Kur'an ile tatmin olur, onunla beslenir ve onun sayesinde büyür, tekâmül eder. Zira Kur'an, insanı yaratan Zâtın onun fıtratına uygun bir terbiye ve irşat kitabıdır. O halde, ahlâk-ı İlâhiye denilince Kur'an ahlâkı akla gelmeli; Allah Resulünün (a.s.m.) o berrak ve nuranî hayatıyla en güzel şekilde temsil ettiği örnek ahlâk modeli anlaşılmalı.

“O hevadan (kendi arzusuna göre) söylemiyor. O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir.”(Necm Suresi, 3-4) mealindeki ayet-i kerime, o Hak elçisinin ahlâkı için de geçerlidir. Onun ruh dünyası ve kalp âlemi İlâhî bir terbiye ile insanlık âlemine eşsiz bir model olarak hazırlanmış.

İşte, ahlâk-ı İlâhiye, kâmil mânâsıyla Allah Resulünün (a.s.m.) ruhunda temessül eden bu İlâhî takdir ve tanzimdir.

“Rabbim beni terbiye etti ve en güzel bir şekilde edeplendirdi.” — Hadis-i Şerif

Bir başka hâdis-i şerifte, “Allah'ın ve Resulünün ahlâkı ile ahlâklanınız” buyrulur. Bu hâdis-i şerif bana bir âyet-i kerimeyi hatırlattı. Âyette, herhangi bir konuda tereddüde düştüğümüz zaman Allah ve Resulüne sormamız emir ve tavsiye ediliyordu. Tefsir âlimleri, Allah'a ve Resulüne sormayı, kitap ve sünnete müracaat etme şeklinde izah etmişler. Bu tefsirin ışığında, Allah ve Resulünün ahlâkı denilince de Kur'an ve Hadis ile tarif edilen rahmanî ahlâkı anlamak gerek.

Bu ahlâk, Nur Külliyyatında, “Cenâb-ı Hakk'a mütezellilâne teveccüh edip acz, fakr, kusurunuzu bilip dergâhına abd” olma (Sözler) şeklinde izah

edilir. Ve devamında felsefecilerin bu ahlâkı, “Vâcib-ül-Vücud’a benzemeye çalışınız” gibi çok yanlış bir tarzda yorumladıklarına dikkat çekilerek bu batıl telâkkinin tenkidi yapılır.

Üstadın mahlukat hakkında kullandığı “kelimat-ı kudret” ve “mektûbât-ı Rabbaniye” gibi tâbirlerden hareketle, felsefecilerin sapık anlayışlarına şöyle bir göz atalım:

Yazı ve kâtip... Birisi, diğerinin eseri. Böyle olunca yazı, kâtibine nasıl benzeyebilir, yahut nasıl olur da ona benzemeye çalışabilir? Gerçek bu iken, mahlûkun Hâlıkına benzemesinden söz etmek niçin!?!..

Son derece âciz olan insanın sonsuz kudret sahibine benzemek istemesi de ne demek!?!..

Dünyaya sonradan gelen ve bir süre sonra göçüp giden insanoğlunun, Kadîm ve Bâki olan halıkına benzemeyi hayalinden geçirmesi bile bir ruh hastalığı değil mi?

Şu var ki, Cenâb-ı Hak, kullarını cemalî isimlerinin tecellisine mazhar olmaya teşvik ediyor. Allah Rahîm’dir, merhametlileri sever. Allah Kerim’dir, cömertleri, ikram edenleri sever. Allah Gaffar’dır, affedenleri sever.

Allah’ın bu gibi cemalî isimlerine mazhar olmaya çalışmakla, Vacib-ül-Vücud’a benzemeğe çalışmak çok farklı şeyler.

BİZİM İÇİN

Teshir: Hâkim olma. Zaptetme. İtaat ettirme. Hizmet ettirme.

İNSANOĞLUNUN yaratılacağı meleklerin hayalinden bile geçmezken, bu âlemi altı günde yaratmayı ezelde takdir buyuran Allah, herşeyin terbiyesini insana göre ayarlıyordu. Onlara öyle şekiller veriyordu ki, bunlar ileride gelecek misafirlerin işine yarasın. Öyle renkler takıyordu ki, o halifenin gözü onlarda dolaştıkça ruhu huzurla, ferahla dolsun.

Elementlerin herbirini ayrı bir terbiyeden geçiriyor, ağaçların her cinsine ayrı özellikler takıyor, her hayvan nevini ayrı bir ruh hâletiyle donatıyordu.

Bütün bunlar insan için, insana göre, insanın hatırlaydı.

Bu Rabbanî takdir, eşyada, “insanın emrine girme” ve “ona hizmetkâr olma” şeklinde tezahür etti.

İşte bütün âlemleri insana hizmet ettiren bu Rahmanî hakikata, “teshir” diyoruz.

Bir ânımız dahi bu fiilin lütufkâr tecellisinden dışarı değil. Bir hâlimiz bile onsuz vücut bulamıyor.

Dudağımızın önünde nöbet bekleyen hava. Ayağımızın altından eksik olmayan toprak. Bizi sırayla birbirine teslim eden gece ve gündüz. Kümesinde, keseceğimiz dakikayı gözleyen tavuk. Bizim için kilometrelerce yol kat’eden bal arısı... Hepsi bize bu teshiri haykırıyorlar.

Bir dükkânda ciğer, böbrek, işkembe; berikinde et... Bir başkasında yağ, peynir, yoğurt.. Az ileride yün ve bir diğerinde deri... Demek ki, koyunun ve sığırın herşeyi bizim için...

Su bizim için berrak akıyor. Çiçek bizim için bezenmiş, cevizin kabuğu bizim için sert, içi bizim için yumuşak...

Dünya döner ama kendi zevki için değil. Nehir akar ama kendi işi için değil. Kavağın uzaması, söğüdün yayılması da kendileri için değil...

Bütün bunlar teshir fiilinin birer meyvesi.

Ayaklar emrimizde, dilediğimiz yere gidiyor. Eller, istediğimiz şeyi tutuyor. Gözler, bizden izinsiz bir yere bakmıyor... Bedenden kâinata,

herşey, bizim hizmetimizde...

Bu İlâhî yardımı, aklımızın önüne seren bir âyet-i kerime:

“Hem göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsini kendinden (kendi lütfundan) sizin için teshir buyurdu.” —Casiye, 13

Teshirde, iradesizlik vardır. Teshirde, cebir vardır. Bu kâinat ve içindeki eşya bizlere kendi arzularıyla hizmet etmiyorlar. Ve âyetin devamında, bu lütuf ve ikramı düşünmemiz tavsiye ediliyor:

“Şüphesiz, bunda, düşünen kavimler için âyetler var.”

Bu teshir olmasaydı koca güneş, yoncaya hizmet mi ederdi? Ağaçlar meyve mi yüklenirdi? Ayaklar gövde mi taşırdı? Sırtı yara bağlayan at, zâlim sahibine sadece kızgın bakışlar fırlatmakla mı yetinirdi?...

Eğer bu teshir olmasaydı, Allah'ı tesbih eden bu kadar organ, asi bir kula durmadan yardım mı ederdi?..

İnsan insafla düşünmeli: Bütün bu eşya bana hizmet etmekle, nefsim, “başıboş olmadığını” ders vermiyor mu?.

İnsanoğlu bu dünya imtihanında kısa bir süre için serbest bırakılmış. Nefsini, kendi iradesiyle, Hakk'ın hizmetine verip vermemekten imtihan oluyor. Bunu başardığı anda, kendi hususî âlemi de arz ve semadaki itaatkârlar ordusuna dahil olacak.

“Nefsimi bana musahhar eyle” duası, bu zor ve mühim iş için, Allah'a ilticadır. Daima kötülüğü isteyen nefsi hayra koşturmak, ancak “teshir” ile, Allah'ın inayeti ve yardımı ile olabilir...

Biz bu vadide elimizden geleni yaptıktan sonra, kalbimizin nefsimize galip gelmesi için, Rabbimize iltica ederiz.

Bu teshir gerçekleşmez de, nefsimize mağlûp düşersek hususî dünyamızı ve kâinatımızı nefse kaptırmışız demektir. Artık bütün teshir fiilleri nefsimizin hesabına çalışır, kâinat sanki bizim günahlarımızın etrafında dönmeye başlar. Bunun böyle olmasına akıl imkân vermeyeceğinden, insan, büyük bir cinayetle karşı karşıya demektir: Rabb'inin ona teshir ettiği âlemi, nefsinin emrine vermek.

Bu cinayetin cezası dünyaya sığmaz...

ADEM ÂLEMLERİ

Adem: Yokluk. Olmama. Bulunmama.

VÜCUD VARLIK, “adem” ise yokluk mânâsına geliyor. Yokluk diye ayrı ve müstakil bir şey yok bu âlemde. Zaten öyle bir şey olsaydı, o da bir başka tür varlık olurdu.

Her varlığın terki, bir yokluğu netice veriyor. Sıhhatin bozulmasına hastalık, doğru olmayana yalan, dürüstlüğün terkine sahtekârlık, imandan mahrum kalmaya küfür, tevhitte sapmaya şirk deniliyor.

Yok iken var olan insanoğlu, kendisini bu varlık nimetine kavuşturan Rabb’inin de var olduğunu anlamış ve böylece, “iman varlığı”na erişmiştir.

Kur’an-ı Kerim’den öğrendiğimize göre, bütün şer ve çirkinliklerin, bir başka ifadeyle “bütün adem âlemlerinin” başını şeytan çekiyor.

Hız. Âdem’in (a.s.) yaratılışı tamamlandığında, melaikelere emir verilmişti; “Âdem’e secde edin” diye. Bu emri, bütün melekler severek yerine getirdiler; şeytan ise secde etmedi. Böylece adem âlemlerinin de temeli atılmış oluyordu. Secde etmek “vücut” idi, yani ortaya bir hâdise çıkıyordu, bir iş yapılıyordu. Etmemek ise “adem”, yani işi yapmama, kabulsüzlük, itaatsizlik...

Tevazu “vücut” âlemindendir ve insana bir kemal kazandırır. Kibir ise kendinde bir üstünlük vehmetmektir. İşte şeytan kibirlenmekle bu “ademe” yapıştı.

Îlâhî lütuf, ihsan ve rızaya ermek vücut âlemindendir; bunlardan mahrumiyet ise adem âlemlerinden. Şeytan, bu adem âlemlerine talip oldu ve kovuldu. Bu da ayrı bir “adem” idi. Zira, huzurda bulanmak “vücut”tur; kovulmak ise “adem”.

Nur Külliyyatından bir cümle:

“Bütün kusurlar ademden ve kabiliyetsizlikten ve tahripten ve vazife yapmamaktan—ki birer ademdirler—ve vücudî olmayan ademî fiillerden geliyor.” —Şualar

Ademî fiil denilince, yokluğa dayanan, yahut sonu yokluğa çıkan işleri anlıyoruz. Adem-i itimat, “itimatsızlık” demek oluyor; adem-i kifayet ise “yeterli olmama.”

Meselâ, namaz kılmak vücudî bir fiildir, kılmamak ise ademî fiil. Namaz kılmamak diye müstakil bir iş yoktur; ama insan namaz kılma fiilini terk ettiğinde bu ademî fiil kendiliğinden ortaya çıkmış olur.

Görmek vücut âleminde, körlük ise adem. Birisini kör eden insan, adem âlemleri hesabına çalışmış demektir.

Hayat sahibi olmak bir kemaldır ve vücut âleminde. Cansız olmak ise bir noksanlıktır ve ademe dayanır.

Hidayet vücut âleminde, dalalet ise adem âleminde. İman ve hidayet ile kalp gözü açılır ve insan sonsuz bir varlığa kavuşur.

Küfür, imanın yokluğu, dalâlet ise hidayetten mahrumiyettir.

Aynı şekilde, ilim “vücuttur”, cehalet ise “adem”. Cehalet ilmin yokluğudur. İlim, yaratılan her varlıkta tecelli eder. Ama cehilde bir tecelli yoktur. Cehalet, ilimden uzak kalan insanın düştüğü bir yokluk karanlığıdır.

Tevhid, yani Allah’ı bir bilmek vücut âleminde. Bir insan tevhid hakikatini kabul etmekle ortaya müspet bir inanç koymuş oluyor. Ama şirk ademdir. Allah’ın, şeriki olmadığından ona koşulan şirk de boşlukta kalır, adem âleminde çıkamaz.

Şu var ki, hakikati olmayan bu yanlış inanca birtakım kimseler sahip çıkabilirler. O “müşriklerin vücudu” vardır, ama “şirkin vücudu” yoktur.

Doğru söylemek vücut âleminde, yalan söylemek ise ademî bir fiil. Misalleri çoğaltabiliriz.

Ademin kaynaklarından birisi: Kabiliyetsizlik.

Yumurtada kuzu olma kabiliyeti yoktur. Ve bu ademin neticesi de bir başka ademdir: Yumurtadan kuzu çıkmaması.

Bir diğer kaynak: Tahrip.

Meselâ, insanların ahlâkını tahrip eden yayınlar, adem hesabına çalışırlar. Bu ademin adı, ahlâksızlıktır. Ahlâk vücuttur, bundan mahrumiyet ise adem.

Ademin başka bir kaynağı: Vazife yapmamak. İş görmemek, tembelce yatıp ortaya bir şey koymamak “adem” hesabına geçer.

Bediüzzaman Hazretleri, Asa-yı Musa adlı eserinde, “bütün vücut âlemlerinin ‘Elhamdülillah Elhamdülillah’ ve bütün adem âlemlerinin de ‘sübhanallah Sübhanallah’ “ dediğini kaydeder.

Allah'ın cemal, kemal ve rahmetini gösteren bütün tecelliler karşısında kul, Rabb'ine hamd eder, “Elhamdülillah” der. Yani bütün medih ve senaların ancak Allah’a mahsus olduğunu beyan eder.

Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederken de “Sübhanallah” der.

Demek oluyor ki, hayır, ihsan, güzellik, kemal, hayat, görme, işitme gibi bütün vücut âlemleri, insanı hamd etmeğe götürürken, noksanlık, bilgisizlik, çirkinlik, görmeme, işitmeme, hayattan mahrum olma gibi bütün adem âlemleri de insana Sübhanallah dedirtir, yani Allah bütün bu ve benzeri noksanlıklardan münezzehtir, mukaddestir.

Peygamberler ve onların yolundan gidenler hep vücut âlemleri namına çalışmışlardır. Günümüz tabiriyle onlar hep “yapıcı” olmuşlardır; “yıkıcı” değil. Zira, tamir vücuttur, tahrip ise adem.

Onlar, insanların ruh binalarını, “iman, takva, salih amel ve güzel ahlâk” üzerine kurmak istemişler, şeytanlar ve onların temsilcileri ise küfür, günah, isyan ve ahlâksızlık yolunu tutarak adem âlemlerinde faaliyet göstermişlerdir.

Bu ikinci güruhun akıbeti de aynı eserde şöyle dile getirilir:

“O dehşetli Cehennem fabrikası, sair vazifeleri içinde, âlem-i vücud kâinatını âlem-i adem pisliklerinden temizlettiriyor.” — Asa-yı Musa

Cehennemde küfür yoktur, zira oraya girenler artık bütün iman hakikatlerine inanmışlardır. Kabri görmüşler, orada azap meleklerini tanımışlar, dirilmeyi yaşamışlar, mahşerde Rablerinin huzurunda hesap vermişler ve işte şimdi bu hesaptan müflis olarak ayrıldıktan sonra azap diyarına girmişlerdir.

Cehennemde şirk de yanmış, kavrulmuş ve yerini tevhide bırakmıştır. Artık Cehennemin her ferdi çok iyi bilmektedir ki, Allah’tan başka Mabud, Ondan başka Hâlık ve Mâlik yoktur.

Kur’an-ı Kerimde, cehennemin yakıtının “insanlar ile taşlar” olduğu haber verilir. (Tahrîm, 6; Bakara, 24)

Bu taşları, tefsir âlimlerimiz “putlar” diye açıklıyorlar. Orada insanlarla taptıkları putlar, birlikte yanacaklar. Taşın azap çekmeyeceği açıktır; ama müşriklerle putların birlikte yanmaları da tevhid namına, hoş bir manzaradır.

Cehennem, günah ve isyanları da kavurmuş, sahibini bunlardan temiz hale getirmiştir. O dehşetli azapla günahlardan temizlenen müminler daha

sonra cennete varacaklardır. Ama küfür üzere ölenler için bu kapı ebediyen kapalı. Onlar, günah ve isyandan şu mânâda temiz kalırlar: Cehennemde artık günah işleme söz konusu değildir. Orada herkes itaat üzeredir. Ama bu vakti geçmiş itaat, sahibini cennete götürmeye yetmeyecektir.

Bu vesileyle, yıllar önce okuduğum ve kaynağını şimdi net olarak veremeyeceğim bir harika tespiti takdim etmek isterim. Konumuzun daha da aydınlanmasına yardımcı olacağını sanıyorum.

“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım” mealindeki âyet tefsir edilirken şöyle deniliyordu:

“Kâfirler, müşrikler ve asiler cehennemde yanarken durmadan Allah’ı zikir edecekler ve böylece ibadet için yaratılmış olan bu insanlar, kısa süren bir dünya fasılasından sonra, ibadetlerini böylece sürdürecektir.”

Konuya bir de misâl veriliyordu:

“Hani sıhhatli iken gaflet üzere bulunan bir insan, hastalanıp da yatağa düşünce durmadan inler ve her nefeste ‘aman ya Rabb’i, sen bilirsin ya Rabb’i’ der ya! İşte Cehenneme giren bir insan da böylece ebediyen zikirle meşgûl olacaktır.”

Ahiret ülkesi, iman ve itaat edenlerin mükafat beldesidir; etmeyenlerin de ceza menzili. Cennet vücut âlemlerinin, cehennem ise adem âlemlerinin mahsûlleriyle dolup taşacaktır.

Cennet ehli, “cemal, rahmet, ihsan ve kerem” tecellileriyle mest olacaklar, Cehennem ehli ise Allah’ın kahrını, izzet ve celalini en kâmil mânâsıyla idrak edeceklerdir.

Demek oluyor ki, ahiret ülkesinde herkes mümin ve herkes ariftir.

Ayna oldukları İlâhî isimler farklı olmak üzere...

YOKLUĞA DAYANAN İŞLER

“Bütün kusurlar ademden ve kabiliyetsizlikten ve tahribden ve vazife yapmamaktan—ki birer ademdirler—ve vücudî olmayan ademî fiillerden geliyor.” — Asâ-yı Mûsa

KUSUR, kemâlin zıddıdır; ‘noksanlık ve eksiklik’ mânâsına gelir. Adem, ‘yokluk’, vücut ise ‘varlık’ demektir. Buna göre kusur, kemâlsizliktir, kemâlin yokluğudur. Kemâl ise vücut âlemine girer. Mesela, ilim bir kemâldir ve vücut âlemindendir. Cehalet ise ilmin yokluğudur ve bir kusurdur.

Türkçede adem âlemleri, çoğu zaman, ‘siz’ ekiyle, yahut ‘olmayan’ kelimesiyle ifade edilir. İmansız, ahlâksız, insafsız, vicdansız, kabiliyetsiz, merhametsiz gibi kelimeler hep adem âlemlerini ifade ederler. Bunların her biri bir vücut âleminin terkinden doğmuşlardır.

İman vücut âlemindendir, imanı olmayana imansız denilir. Keza, insaf vücut âlemlerindendir. İnsafı olmayana da insafsız denilir.

Diğerleri de aynı şekilde düşünülebilir.

“Vücut kâinatları ve hadsiz adem âlemleri birbirleriyle çarpışırken ve Cennet ve Cehennem gibi meyveler verirken ve bütün vücut âlemleri “Elhamdülillah Elhamdülillah” ve bütün adem âlemleri “Sübhanallah, Sübhanallah” derken...” — Asâ-yı Mûsa

Vücut âlemleri cenneti, adem âlemleri ise cehennemi netice verirler. Namaz kılmak bir iştir, vücut âlemindendir. Kılmamak ise adem âlemlerine girer. ‘Namaz kılmamak’ diye ayrı bir fiil yoktur.

Aynı şekilde zekât vermek hayırlı bir iştir, vermemek ise ademdir.

Bazen şöyle bir soru soruluyor:

Birçok insan, adem âlemleri dediğimiz sahada nice yanlış işler yapıyorlar. Bunları nasıl yok kabul edeceğiz?

Burada bir yanlış değerlendirme söz konusu. İman vücuttur, küfür ademdir. Yani küfrün bir hakikati yoktur. O, sadece imanın terk edilmesi,

imânâ sırt çevrilmesidir. Bununla birlikte, küfrü kabul eden insanlar yok değillerdir; yani küfür adem âlemine girer ama bu ademe inanan kâfirler mevcuttur; yok değildirler.

Bir örnek verelim:

Allah'ın şeriki yoktur. Şerik, adem âleminde. Ama puta tapan müşrikler, yani bu ademe inanan insanlar vardır. Bunları birbirine karıştırmamak gerekiyor.

Hayrı da şerri de yaratan Allah'tır. Şer dediğimiz, “hayır olmayan” işlerdir; bunların tamamı adem âleminde. Bir insan hayrı terk etmekle şerre düşer; şerli bir insan olur.

Dünyada hayırlı insanlar da mevcuttur, şerliler de. Hayırlar cenneti, şerler ise cehennemi meyve verirler.

Vücut âlemlerinin Elhamdülillah demesine gelince, bunu şöyle anlayabiliriz:

İnsan, vücut âlemlerini seyrettiğinde bunları yaratan, ihsan ve ikram eden Allah'a hamd eder.

Cenab-ı Hak adem âlemlerinden münezzehtir. Bunu düşünen bir mümin de Allah'ı tenzih mânâsında Sübhanallah der.

Meselâ, kudret vücut âleminde, bunun yokluğu ise aczdır. Buna göre Allah'ın kudret eserlerini seyreden bir mümin Elhamdülillah diyerek O'nu medih ve sena eder. Öte yandan, Sübhanallah demekle de Allah'ı acizlikten tenzih eder.

Zamânâ ve mekâna bağlı olmak, onlarla kayıtlı bulunmak bir noksanlıktır, bir kemâlsizliktir. Allah'ı bu noksanlıktan da tenzih mânâsında Sübhanallah deriz.

Diğer bütün noksan sıfatlar da aynı şekilde düşünülebilir.

O halde, bütün vücut âlemleri Elhamdülillah, bütün adem âlemleri ise Sübhanallah derler.

Created with Writer2ePub
by Luca Calcinai